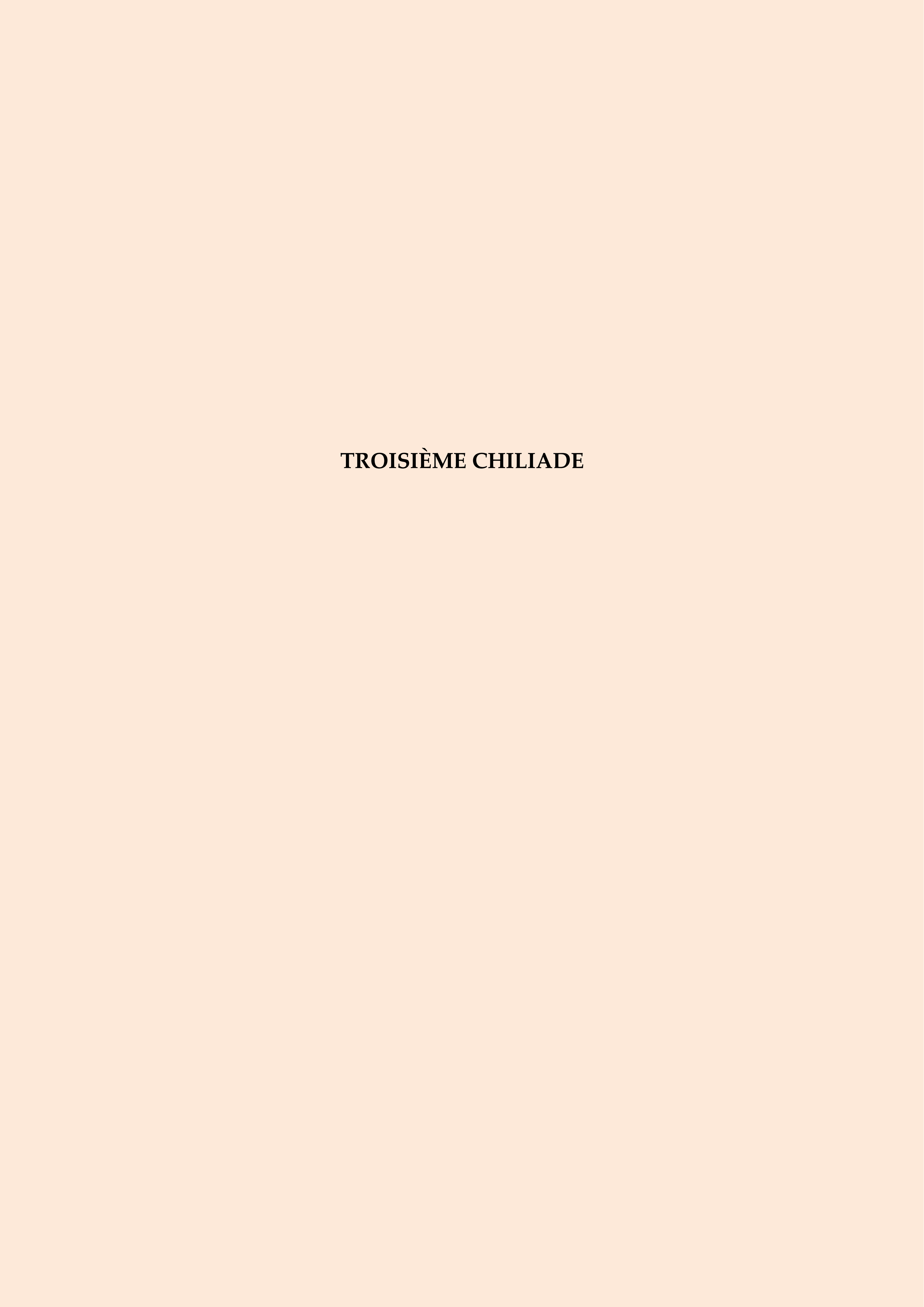
LES *ADAGES* D'ÉRASME,

TOME III

TROISIÈME CHILIADE

2001. III, i, 1. Herculei labores

Ἡράκλειοι πόνοι, id est Herculei labores, bifariam accipiuntur : partim plurimi atque ingentes quique vires desiderent Herculanas, quemadmodum usurpavit Catullus :

Sed te, inquit, quaerere jam Herculis labos sit.

Item Propertius :

Deinde ubi pertuleris quos dicit fama labores
Herculis.

Ac rursum alibi : Non labor Alcidae. M. Tullius libro De finibus secundo : At cum de omnibus gentibus optime mererere, cum opem indigentibus salutemque ferres, vel Herculis perpeti aerumnas. Sic enim majores nostri labores non fugiendos tristissimo verbo aerumnas etiam in deo nominaverunt. Exigerem ex te etc. Partim Herculei labores dicuntur qui sunt ejusmodi ut aliis quidem maximas adferant commoditates, ceterum auctori suo nihil ferme fructus adducant praeter aliquantulum famae, plurimum invidiae. Idque ita fato quodam accidisse putant, quod ἐν τετράδι γεννηθῆναι, id est quarta natus luna credatur, sicut alio dictum est loco. Homerus poetico more causam in Aten deam et Junonem rejicit, quae infesta Herculi, tanquam ex pellice nato, periculis omnibus illum objecerit. Celebrantur igitur atque etiam enumerantur a poetis Herculani labores. Quorum omnium longe difficillimus ac maximus hydra Lernaea, malum pertinax ac propemodum inexpugnabile illi qui jam omnia devicerat. Cujus symbolo veteres invidiam exprimere voluisse satis indicat Horatius in Epistolis, cum ait :

Diram qui contudit hydram
Notaque fatali portenta labore subegit,
Comperit invidiam supremo fine domandam.

Consuevit enim haec teterrima pestis pulcherrimorum facinorum esse comes, eximiamque virtutem non aliter quam umbra corpus assequi, ut apposite dixerit

Josephus in opere De Judaea capta : Ἀμήχανον δ’ ἐν εὐπραγίαις φθόνον διαφυγεῖν, id est Nulla ratione fieri potest ut in recte factis effugias invidiam. Quis enim umbram effugiat invidiae, nisi pariter et virtutis lucem effugerit ? Cohaerent invicem haec duo ac rem omnium optimam res omnium pessima comitatur. Proinde Pindarus videtur non sine causa scripsisse :

Τόδ' ἄχνυμαι φθόνον ἀμειβόμενον τὰ καλὰ ἔργα,

graviter et indigne ferens nimirum, quod est indignissimum, praeclara facta invidiae praemio pensari. Neque vero parum concinne veteres illi videntur invidentiae symbolum excetrae tribuisse, primum palustri malo, quod, quemadmodum tradunt etiam naturalium causarum vestigatores, magis huic morbo sint obnoxii qui humili abjectoque animo praediti sunt, sunt autem quibus sanguis inest frigidior. Eamque ob causam et apud Nasonem :

Invidiae domus est in vallibus imis
Abdita sole carens, non ulli pervia vento,
Tristis et ignavi plenissima frigoris, et quae
Igne vacet semper, caligine semper abundet.

Neque vero cum simplici portento res, sed centum armato capitibus quorum si quis unum aliquod exsecuerit, in ejus locum protinus duo suppullulent. Ea videlicet invidentiae natura est ut, si contra lucteris, magis ac magis irrites, si quando coneris splendore virtutis opprimere, tum insurgat acrior et intumescat. Hic si recidas, illic major oboritur. Carptim exstingui non potest, vix tandem obruitur. Verum id perpaucis contigit ac vix etiam ipsi Herculi. Quamquam enim livor velut ignis alta petit, est tamen omnino aliquid usque adeo perfectum et illustre ut eo non possit attingere. Quo loci sese pervenisse gloriatur Horatius, cum ait : Invidiaque major. Ac rursum alibi :

Et jam dente minus mordeor invido.

Jam vero quid aliud est quod obtrectatores isti clancularii solent in eos evomere qui pulcherrimis sudoribus orbi prodesse conantes praeclarum aliquid moliuntur, quam

merum virus ac venenum plus quam letale ? Quandoquidem generosis et excelsis animis sua fama quam impetunt isti, non paulo carior antiquiorque solet esse quam ipsa vita. Porro quod gentilium fabulae sub Herculis aenigmate significarunt, idem Hebraeorum historia sub Joseph involucro nobis innuit. Nam quod illi Lerna, id huic fuit fratrum invidentia. Sic enim interpretatur Philon in libro cui titulus Πολιτικὸς βίος. Existimat autem Joseph eorum repraesentare personam qui rerum publicarum gubernacula tractant, hoc videlicet argumento quod is, pastor adhuc cum esset, jam tum recte factis simul et patris favorem emeruit et germanorum in se concitavit aemulationem. Quid autem aliud est rem publicam administrare quam pastorem agere ? Quandoquidem et Homerus, quem inibi citat etiam Philon, regem *ποιμένα λαῶν* subinde vocat. Siquidem nullorum benefactis malignius respondet gratia quam eorum qui de vulgo bene merentur. Sed quod Hercules assecutus est igni Graecanico, id Joseph magnitudine benefactorum ac divini numinis favore consecutus est ut invidiam obrueret et eosdem aliquando supplices haberet, quos antea pertulerat aemulos, seque jam illi vitam debere faterentur, cujus vitae pridem tetenderant insidias.

Proinde principes qui publicum agunt negotium hoc animo praeditos esse oportet ut ad hoc exemplar communem modo spectent utilitatem nec magistratum, perinde quasi cauponatio sit, sibi gerant, non aliis, nec legum veluti laqueis insidiari velint iis unde perspexerint emolumentum aliquod auferri posse, sed gratis de bonis bene mereantur, cum monstris, hoc est cum vitiis, assiduum bellum gerant, sola recti conscientia tanquam abunde magno recte factorum praemio contenti. Quodsi meritis tuis fama maligne responderit, si clanculum obsibilaverit livor, si Lernae belua vel trecentis capitibus undique venenum afflaverit, tum illud demum animi vere sublimis et invicti fuerit documentum, nihilo segnius ad immortalem eniti laudem ac vel maximis incommoditatibus suis aliorum consulere commodis et hunc pulcherrimum maximumque virtutis fructum ducere, si quam plurimis quam maxime prodesse liceat atque hac parte, quoad mortali fas est, immortale numen

imitari. Ad quod cum nulla gratia, nullum officium a nobis redire queat, tamen nativa genuinaque bonitate, solis in morem, omnibus, gratis et ingratis, dignis juxta atque indignis, suam impertit munificentiam, hunc unum spectans fructum, si quam plurimos sui participes efficiat. Verum ut ad Deum nullum emolumentum benefactorum refluere potest, ita nec ingratitudinis molestia potest attingere. Mortalibus illud saepenumero evenit ut pro summis meritis summam invidiam summumque reportent incommodum.

Quodsi ullis hominum laboribus hoc cognominis debetur ut Herculani dicantur, eorum certe vel maxime deberi videtur qui in restituendis antiquae veraeque litteraturae monimentis elaborant. Quippe qui, cum sudores incomparabiles suscipiant propter incredibilem negotii difficultatem, tamen vulgi summam in se concitant invidiam. Cui cum res praeclarae semper obnoxiae fuerunt, tum uero praecipue novitas non solum apud imperitos, verum etiam apud eruditos. Adeo nusquam magis ingrati sumus, magis invidi, magis morosi, nusquam minus candidi quam in pensitandis eorum laboribus quibus meo quidem animo nulla unquam satis digna gratia referri queat. Indocti negligunt, semidocti rident, docti, si paucos exceperis (praecipuos quidem illos, sed tamen paucos), partim invident, partim morosius carpunt ac dissimulatis tam multis quae recte dicta sint, sicubi forte fortuna semel aut iterum lapsus fuerit auctor (quis autem non labitur aliquando ?), id solum annotant, id solum meminerunt. I nunc et hoc tam magnificum praemium tot tamque diuturnis vigiliis, tot sudoribus, tot incommodis redime. Abdica te communibus humanae vitae voluptatibus, neglige rem familiarem, ne parce formae, ne somno, ne valetudini. Boni consule jacturam oculorum, accerse praematurum senium, contemne vitae detrimentum, ut plurimorum odium in te concites, plurium invidiam, ut pro tot vigiliis ronchos aliquot auferas. Quem quaeso haec non deterreant a capessendis hujusmodi laboribus, nisi si quis sit animo plane Herculeo, qui possit alios juvandi studio quidvis et facere et pati ?

Commovit haec cogitatio nonnihil animum meum, ut verum fatear, atque in mediis hujus operis exantlandis laboribus lassitudo quaedam oborta est cogitanti nimirum qualibus viris quos nostra vidit aetas quam maligne fama respondeat etiam aliquanto jam tempore defunctis, quam irreverenter despiciantur ab iis quos vere dixeris indignos qui illis matellam, ut dicitur, porrigant, quam ingrate carpantur a semidoctis, quam pauci etiam inter eruditos, qui candide plenoque laudent ore. Alius desiderat aliquid, alius invenit quod non probet, alius vitam incessit, alius fastidienter laudat ut praestiterit vituperasse. Porro nulli judicant iniquius quam vel semidocti, qui doctrinam alienam sua metiuntur et reprehendendum existimant quicquid ipsi non didicerunt, vel eruditi, qui nondum hoc laboris genus degustarunt. Nam hi plane juxta Graecorum proverbium ἀπὸ πύργου κρίνουσιν Ἀχαιούς et ipsi stantes in littore navigantis artem ac discrimen spectant otiosi. Quodsi fecissent periculum, ut minore fastidio, ita majore cum venia legerent aliorum lucubrationes. Hoc itaque cum videam tantis in re litteraria proceribus vel heroibus magis accidere, quid tandem augurer futurum de me, cujus omnia quam ad illos mediocria vel, uti verius dicam, nulla sint, equidem non sum nescius, praesertim in hoc scripti genere in quo multo plus est laboris quam quisquam facile conjectet qui periculum ipse nunquam fecerit, deinde multis de causis lapsus facillimus. Postremo nusquam citius invenerit quivis quod desideret.

Quare non arbitror futurum alienum, si, postea quam ipse locus admonuisse videtur, super hisce rebus pauca disseram, non quo meum jactitem ingenium aut ostentem industriam, sed ut lectorem mihi reddam aequiorem. Erit autem certe multo minus iniquus quisquis perpenderit quam immensis sudoribus, quam infinitis difficultatibus haec adagiorum quantumlibet rudis silva mihi constiterit. Jam hic igitur primus esto calculus rerum ipsarum antiquitas non ab Evandro aut Aboriginibus, sed ἀπὸ Καννάκου, quemadmodum dicunt Graeci, sed ab ipso usque Saturni seculo, et si quid est hoc etiam antiquius, repetita. Unde fit ut pleraque sint a nostrorum temporum consuetudine δὶς διὰ πασῶν, quod aiunt, semota. Proinde,

quid sibi velit adagium, aut divines oportet et Delium aliquem natatorem requiras aut ex antiquis auctoribus petas enarrationem. At quibus tandem auctoribus ? Non ex uno alterove aut certis aliquot, quemadmodum usu venit in aliis argumentis. Veluti si quis instituat de arte dicendi conscribere, certos quosdam habet et idoneos auctores, et eos non admodum sane multos, quos imitari sufficiat. At hic quicquid est scriptorum, veterum, recentium, bonorum simul et malorum, in utraque lingua, in omnijugi disciplina, breviter in omni scripti genere, necessum fuit non dicam evolvere, sed curiosius ac penitus excutere rimarique. Siquidem adagia ceu gemmulae, quod minuta sint, fallunt nonnunquam venantis oculos, ni acrius intendas. Praeterea nec obvia sunt, sed pleraque retrusa, ut prius eruenda tibi sint quam colligenda. Quis autem satis aestimet, quam infiniti laboris sit res tam minutulas ceu per omnia maria terrasque rimari ? Vix aetas humana suffecerit, ut tot utriusque linguae poetas, tot grammaticos, tot oratores, tot dialecticos, tot sophistas, tot historicos, tot mathematicos, tot philosophos, tot theologos, quorum vel titulis recensendis defatigetur aliquis, excutias ac revolvas, neque id semel, sed sursum ac deorsum in his, utcunque res postularit Sisyphi saxum volvere. Jam hoc opinor nemo non videt, nemo non fatetur esse maximum. At ea quota portio quaeso nostri sudoris ? En tibi restat agmen pene majus interpretum, in quibus aliorum supinitas atque indiligentia, nonnullorum etiam imperitia (nam hi quoque sunt evolvendi, nimirum ut aliquando legas aurum e stercore) non mediocrem sarcinam adjunxere nostris laboribus.

Age vero, quid ego nunc allegem prodigiosam librorum depravationem, quae sic Latinorum pariter et Graecorum codices omnes occupavit ut, quicquid attigeris citaturus, vix unquam contingat, quin aut manifestum mendum offendat aut suboleat occultum ? Ibi vero sudor novus, exploranda corrogandaque exemplaria, nec ea sane pauca, quo videlicet e multis unum aliquod contingat emendatius aut multorum collatione, quod verum ac germanum sit, quasi divines. Ferendum hoc quoque, nisi pene toties accideret quoties citaveris aliquid. Citandum autem passim.

His tam multis appone et illum calculum haud quaquam opinor aspernandum, quod opera veterum, ex quibus ceu fontibus hausta sunt proverbia, magna ex parte desiderantur. Siquidem utraque Graecorum comoedia funditus intercidit uno excepto Aristophane, Latinorum item tragoedia praeter unum Senecam. Fortassis et hoc tolerari poterat, si modo lucubrationes illorum extarent qui proverbia ab illis collecta commentariis sunt interpretati. Quorum de numero sunt Aristoteles, Chrysippus, Clearchus, Didymus, Tarrhaeus cumque his alii nonnulli quorum ne tantulum quidem fragmentum ad nos pervenit. Supersunt igitur nobis recentiores quidam, ut indiligentes nulloque delectu, ita jejuni quoque mutilique, velut Zenobius, Diogenianus, Suidas, quibus hauddum constitui malamne gratiam debeamus, qui ex tam absolutis tamque copiosis auctoribus tam paucula quaedam tamque nuda nobis tradiderint, an bonam, quod illorum studio qualiacunque fragmenta vetustatis ad nos permanarint, nisi si quis id etiam horum epitomis acceptum ferat quod illi neglecti perierunt. Quemadmodum Latini quidam Livii interitum Floro, Trogi Pompeii Justino, juris Caesarei Justiniano, theologiae Sententiarum, ut vocant, auctori solent imputare, neque id prorsus ab re, mea quidem sententia. Quid quod inter hos usque adeo non convenit ut saepenumero secum pugnantia scribant, ut hoc denique pondus accedat tuis laboribus non evolvendi solum eadem de re varios interpretes, verum etiam iterum atque iterum inspiciendi, conferendi, perpendendi, judicandi.

Nunc illud etiam mihi cogita, in aliis libris saepe locum esse ingenio, ut adsit inveniendi ceu pariendi voluptas possisque quovis loco quovis tempore mentis agitatione portionem aliquam operis absolvere, quantumque valueris ingenii celeritate, tantum maturare quod institueris. Hic velut alligatus pistrino non sineris vel latum, ut aiunt, pedem a codicibus discedere. Totum enim fere negotium pendet a codicum copia, praecipue Graecorum, quorum jam quanta sit inopia, nemo nescit. Unde fit ut partim oculos conteras in voluminibus cariosis, situ obsitis, laceris, mutilis, a tineis ac blattis undique derosis, tum autem non raro lectu etiam

difficillimis, breviter ejusmodi ut, qui in eis diutile versetur, facile cariem et senium quoddam sibi contrahat, partim etiam alienis. Quod ipsum quanti referat, vel me tacente protinus agnoscunt ii qui fecere periculum. Ut ne dicam interim illud, si quid in hujusmodi commentariis voluptatis est, id totum esse lectoris, ad scriptorem nihil attinere praeter odiosum illum ac semper eundem colligendi, converrendi, explicandi vertendique laborem. Atqui voluptas una res est, ut vere dixit Aristoteles, quae praestat ut in labore diu perseverare possimus. Alibi licet ingenio ludere, licet eloquentiae flosculis aliquando lascivire, sunt excessus amoeni, in quibus lassus desideas ingeniique vires refocilles. Cum in omni negotio tum praecipue in litteris varietas satietatem arcet neque patitur oboriri taedium. At hic mihi non δὶς κράμβη, quemadmodum est in Graecorum proverbiis, sed ter millies eadem illa repetenda fuerunt, quid sibi vellet adagium, unde natum esset et quem in usum conveniret, ut non alibi magis quam hic locum haberet illud Graecis tritum adagium Ὑπέρου περιστροφή. Postremo nonnulla voluptatis pars est hujusmodi tractare res quae tractatu nitescant quaeque ultro splendorem et orationis copiam auctori suppeditent. Hic quae tractantur omnia sunt ejusmodi ut usu, non tractatione splendescant ac tum demum genuinam suam ostendant gratiam, cum gemmarum instar commode inserta orationi visuntur. Separata frigent ac minutula leviaque quaepiam esse videntur. Adde nunc quod alibi summa rerum opus aestimatur et lector non aliter quam scriptor laborat, hujusmodi quoniam carptim leguntur, qui legit, ad unum quodlibet proverbium animum adfert integrum, otiosum, nonnulli fortassis avidum etiam, alius contra fastidientem. Quam autem iniqua interim mea conditio, a quo illud requiritur ut in singulis adagionibus expleam otiosum, satiem avidum, satisfaciam fastidioso.

Accedit ad haec omnia Graeca vertendi labor, quem profecto nemo non difficillimum judicabit, nisi qui nunquam annixus sit ut ex bene Graecis bene Latina faceret. Hic mihi rursum perpende tantam auctorum varietatem quorum unicuique suus reddendus stilus. Cogita tot carminum genera, quorum in hoc opere tam ingens

incidit turba ; nam arbitror esse non pauciora decem millibus, ut, si quis hoc mensium spatio quibus laborem hunc absolvimus, tantum carmina tam multa Latine reddidisset, idque carmine, non videatur usquequaque insimulandus ignaviae. Porro quid alii sensuri sint nescio. Equidem etiam illud arbitror esse non nihil, in tam immenso proverbiorum numero meminisse quid quo loco dixeris neque rerum turba confundi. Proinde qui in tantis difficultatibus versetur quas omnis vel percensere sit difficillimum, quid mirum si quando labi contingat maxime festinantem ? Cur autem mihi festinandum fuerit, mox reddetur ratio. Quodsi Flaccus etiam in aliis argumentis in quibus haec absunt incommoda dat veniam : Maculis, quas aut incuria fudit / Aut humana parum cavit natura, si concedendum putat ut in opere longiusculo somnus obrepat, si non indignatur Homero alicubi dormitanti, quid tandem causae est cur mare caelo misceamus, si pauculi forte errores in hujusmodi deprehendantur opere, in quo praeter communes illas labendi causas nec liberum sit rem tuis auspiciis peragere et ejusmodi duces habeas qui subinde praebeant ansam errandi ? Ut ne quid dicam interim de codicum mendis, quae nonnunquam doctissimis viris imponunt ; ut sileam de taedio quod vel praecipue consuevit ingenii vigorem hebetare ; ut taceam de tam varia rerum omnijugarum quasi farragine, qua fit ut animus huc atque illuc in tam multa distractus non possit semper sibi praesens esse.

Reliquum esse videtur ut paucis occurramus et iis quos auguror in hac nostra silva curae diligentiaeque plusculum desideraturos. Nam quosdam hoc animo esse video ut libros mole, non eruditione metiantur et id demum absolutum existiment, ubi nihil adjungi possit, supersint pleraque ; quibus nihil satis nisi quod impendio nimium, atque ibi denique copiam esse judicant, cum ad satietatem ubique dicuntur omnia. Horum igitur quispiam dicet quaedam a me copiosius locupletiusque tractari potuisse. Tum autem in evolvendis auctoribus occurret alicui locus aliquis, qui ad proverbium faciat aut non faciat, sed illi facere videatur : hunc protinus cavillabitur praeteritum a nobis. Principio quis rogo tam arrogans qui istud ausit profiteri ? Quis

tam iniquus ut exigat in hujusmodi scripti genere ne quis omnino praetereatur locus ? Ut nihil non legeris, nihil non annotaris, nihil non apparaveris, itane statim in tam immensa rerum turba succurrit quod oportuit quoque oportuit loco ? Deinde quae tandem futura fuerat ista molesta diligentia undecunque conquirere quicquid quocunque modo poterat ad proverbii locupletationem accommodari ? Quis tandem futurus fuerat voluminum aut modus aut finis, si Sardonium risum, ut hoc exempli causa ponam, explicans, totius hujus insulae descriptionem e geographorum omnium libris repetere voluissem, loci situm, gentis antiquitatem, originem a capite, quod aiunt, usque ad calcem percensere ? Deinde quae sit ejus herbae species, quae vis, quicquid apud ullum medicorum super hac litteris proditum inveniatur, in unum converrere ? Ad haec qui risus ille gignatur quibusque de causis appareat in moriente, ex physicorum sententia commemorare ? Deinde quibus hoc risus genus aliquando fuerit familiare, ex omnibus historiarum monimentis perquirere ? Tum autem, quam hic risus virum probum dedeceat, in summa quicquid de laudato aut illaudato risu legatur apud morales philosophos ac poetas, id omne in eundem congerere acervum ? Postremo si quod apophthegma, si quid urbane dictum, si quod memorabile factum, si quis apologus, si qua fabula, si qua sententia, si quid omnino vel affine vel contrarium quod ad explicationem adagionis utcunque trahi queat, id universum accumulare ? Hoc propositi si mihi fuisset, quis non videt ex singulis adagiis singula volumina reddi potuisse ? Qui minus absurdum hoc quam si proverbium Ἰλιὰς κακῶν enarraturus universum bellum Trojanum a gemino, sicut ait Flaccus, ovo pergam ordiri aut explicaturus Ὀδύσσειον μηχάνημα universum Odysseae retexam argumentum ? Deinde quam frequenter hic incidunt loci communes de morte, de vita, de simultate, de justo atque injusto. Sed inepte facio qui eos recensere pergam, cum totidem pene numero sint quot ipsa proverbia, quos haud magni negotii fuerat ita declamatoriis locupletare rationibus, ut singuli vel in voluminis magnitudinem fuerint exituri. At istam sane diligentiam, praeterquam quod ea stultissima futura fuerit, ne praestare quidem possit qui scribit Chiliadas,

neque ferre qui legit. Itaque magis arbitratus sum in hoc opere modum esse quaerendum mihi quam copiam, exitum potius quam progressum. Quanquam si quid properantibus nobis velut obiter in mentem venit quod et dignum cognitu videretur et a proverbio non alienum, id quidem non sumus gravati ceu auctarium adjicere. Denique sunt aliquot loci (cur enim non ingenue fatear ?), sed hi non admodum multi, in quibus et ipsi desideramus nonnihil, quos tamen non existimavimus omnino silentio praetereundos, tametsi nobis non usquequaque satisfacerent ea quae super his apud auctores adhuc reperissemus, sed vel in hoc recensere visum est ut aliis, quibus seu plus est otii seu major librorum copia seu memoria felicior et uberior eruditio, diligentius vestigandi ministraremus occasionem, ipsi comicum interim illud usurpantes Οὐχ ὧς θελόμεθα, ἀλλ' ὡς δυνάμεθα.

Videbam et ordinem nonnullum induci posse, si similium, dissimilium, contrariorum confiniumque rationem secutus titulos quam plurimos proposuissem et unumquodque proverbium velut ad suam classem retulissem. Verum hunc prudens omisi, partim quod in hujusmodi miscellaneis hoc ipsum mihi videretur nescio quo pacto decere, si nullus adsit ordo, partim quia videbam, si omnia ejusdem sententiae velut in eandem classem infulsissem, futurum ut ex aequalitate lectori taedium oboriretur ac subinde nauseans clamaret illud Δὶς κράμβη θάνατος καὶ Διὸς Κόρινθός ἐστιν ἐν τῷ βιβλίῳ, partim quod me deterruerit magnitudo laboris. Cur enim mentiar ? Perspiciebam id fieri non posse, nisi totum opus denuo a capite usque ad calcem retexuissem, neque cogitandum de editione, nisi jam supremum illum colophonem addidissem, ut vere jam opus futurum fuerit Horatiano novennio. At nunc licuit etiam inter edendum adjungere, si quid occurreret indignum quod praetermitteretur.

Porro autem vix adducor ut credam ullos tam iniquos futuros (quanquam et hos futuros arbitror) ut eloquentiam etiam exigant, primum ab homine Hollando, hoc est plus quam Boeoto, sed extra jocum, in opere quod totum ac proprie sit ad

docendum accommodatum et ad docendum res non illas quidem indignas cognitu, sed ita minutas atque humiles ut non modo non flagitent orationis ornamenta copiamque, verum etiam repellant ac repudient. In tam varia rerum consarcinatione, in tam assidua nomenclatura scriptorum etiam humilium quae mihi docendi causa crassius etiam et pinguius erat adhibenda, in tam frequenti Graecanici sermonis interjectione, in tam crebra traductione, quis erat splendori locus, qui nitor, quae aequabilitas, qui fluxus orationis esse poterat ? M. Tullius non requirit eloquentiam a philosopho, et quisquam eam requirat a paroemiographo ? Seneca nusquam desiderat eam, nisi cum parvo constat, cum ultro adest ut res magnas magnifice prosequatur. At hic affectare rhetorum suppellectilem, obsecro, quid aliud erat quam quod aiunt ἐν τῇ φακῇ μύρον et τῶν πυγμαίων ἀκροθίνια κολοσσῷ ἐφαρμόζειν, ut ne dicam τὴν χύτραν ποικίλλειν ? Me quidem, quanquam in aliis non aspernor, nunquam magnopere coepit eloquentiae studium, sed nescio quo pacto magis semper arrisit cordata quam picta fucis oratio, dum absint sordes, dum mihi sententiam animi non incommode repraesentet. Quodsi qua nobis dicendi virtus aliquando comparata fuisset, eam necessum erat in tam diutina, tam varia, tam tumultuaria Graecorum et Latinorum auctorum evolutione perire, quandoquidem ubertas haec vel Tullio teste brevi etiam intermissiuncula solet sterilescere. Tum si res ipsa maxime reciperet ornamenta dicendi, ne vacabat quidem. Quin omne tempus tot evolvendis libris, tot annotandis locis, tot rebus memoria complectendis angustum etiam erat. Quanquam haec ipsa verbis non omnino malis efferre nonnullam opinor eloquentiae partem, existimabit is cui vere cognitum fuerit quid sit eloquentia. Nihil enim moror istos quosdam eloquentiae pene dixerim simios, qui dicendi virtutes inani quodam ac puerili vocum tinnitu metiuntur atque, ubi multorum denique dierum lucubratione unum aut alterum flosculum suis intertexuerint scriptis et quatuor e Cicerone ac totidem e Sallustio voculas asperserint, protinus apicem Romanae facundiae assecutos se credunt. Tum displicet divi Hieronymi stilus, tum putet Prudentius, tum elingue, mutum, infans esse

videtur, ubicunque non viderint quatuor illas M. Tullii voculas. His si quando factum esset periculum quid sit hujusmodi sicut videntur, nugas libris prosequi, fortassis et suam agnoscerent infantiam et alienam eloquentiam minus impudenter contemnerent.

Sed dixerit mihi quispiam monitor haud aspernandus : Atqui hoc ipsum elegans erat artificio dicendi rebus minutis nonnihil amplitudinis addere, humilibus adjungere dignitatis aliquid et, ut inquit Vergilius, exiguis hunc addere rebus honorem. Neque vero non vacasset, si modo separasses colligendi et expoliendi operam ac justum his rebus temporis spatium impertisses. Quae necessitas erat ut juxta Plautinum dictum simul et sorberes et flares ? Quis adegit ut praecipitares editionem et opus tam ingens, tam operosum, ut ita dixerim, sesquianno perficeres, perfectum statim evulgares ? Quodsi Flacci praeceptum secutus vigilias tuas in nonum pressisses annum, fieri poterat ut non solum eloquentiae gratiam adjungeres, verum etiam ut et copiosius et emendatius opus in lucem exiret nec esset cujus te paeniteret nec cui quicquam apponi velles. Alioquin aut non oportuit suscipere provinciam aut erat susceptae per omnia satisfaciendum. Hic ego profecto (neque enim mihi moris est refragari veris) nonnullam culpae partem agnoscam necesse est. Neque enim me clam erat opus hoc requirere non theologum hominem, qui litteras antiquas leviter ac veluti praetercurrens degustasset, sed qui vitam omnem evolvendis, interpretandis, excutiendis id genus auctoribus contrivisset cuique non tantum immorari, sed immori quaque studiis hujusmodi licuisset. Plane perspiciebam hunc laborem nec unius esse hominis nec unius bibliothecae nec paucorum annorum, quem nos soli nostroque, ut aiunt, Marte brevius sesquianno absolvimus una duntaxat adjuti bibliotheca, nimirum Aldina copiosissima quidem illa quaque non alia bonis libris praecipue Graecis instructior, ut ex qua ceu fonte omnes bonae bibliothecae per omnem usque orbem nascuntur ac propagantur, itaque locupletissima quidem, non diffiteor, sed tamen una.

Verum est quo culpam hanc, si non purgare, certe minuere possim. Primum quod olim me ad hoc muneris suscipiendum non tam incitavit ratio quam induxit casus et amicorum preces impulerunt, quibus equidem cum nec alias unquam magnopere repugnare possim, tum vero Maecenas ille meus Guilielmus Montioius inter aulae Britannicae proceres eximius hoc a me contendebat, sic meritus, sic charus ut omnia mihi posthabenda ducam, quoties illius mos gerundus est voluntati. Quodsi philosophorum etiam dogmata concedunt ut in gratiam amicorum nonnunquam aliquantulum a recto deflectamus, mihi dandam esse veniam arbitror, qui, dum tanto amico gratum facere studeo, provinciam suscepi pulcherrimam quidem illam, sed mihi fortasse non perinde aptam, praecipue cum viderem eruditorum neminem hoc negotii capessere, non quod impares sese judicarent, ut equidem opinor, sed quod vigilias illas immensas viderent atque refugerent, maxime cum intelligerent gloriae proventum laboribus minorem futurum. Deinde cum videremus hanc esse operis suscepti naturam ut ipsum in se nullum haberet modum, videlicet necessum habuimus modum illius non ipsius ratione, sed nostris occupationibus metiri, ut tantum impenderemus operae, non quantum postulabat, sed quantum a nostris studiis citra vitium decidere posse videbamur. Itaque paulo festinantius absolvimus, partim quod in hoc opere nobis veluti peregrinari videremur, partim quo liceret his absolutis toto pectore reverti ad ea quae nostrae sunt propria professionis quaeque ad menses aliquot intermisimus, amici voluntatem magis quam nostrum judicium secuti. Quanquam Horatiano praecepto non ita valde commoveor. Hoc enim ille praecepit iis qui ad ingenii laudem scriberent ; nos praeter utilitatem lectoris nihil spectavimus. Praecepit iis qui carmen conscriberent, in quo teste Plinio summa desideratur eloquentia ; nos adagiorum commentaria colligimus. Denique novennem istam curam, quam tamen nec ipse praestitit in carmine, fortassis praestiterit aliquis in centuria. Verum eandem in chiliadibus tum perquam arduum esse videatur praestare tum requirere parum humanum, cum hoc ipsum abunde laboriosum sit vel scribere chiliadas, ut ne adjungas toties mutandi laborem, qui

priore videtur non paulo difficilior. Quanquam equidem arbitror curam quam requirit Horatius non temporum spatiis, sed intentione metiendam esse. Qua quidem de re vere possum affirmare me summis annixum viribus, ut, quod tempori detractum videretur, id vigilantia atque assiduitate studii pensarem, ut sperem candidos lectores nec hanc partem omnino desideraturos. Nam si spatii rationem habeas, praecipitavimus opus ; si noctes diesque infatigabili studio desudatas aestimes, maturavimus.

Quodsi non modis omnibus nostra cura respondet operi, illud certe constabit, me quicunque unquam de proverbiis conscripsere vel apud Graecos vel apud Latinos (loquor de iis quorum extant commentarii) diligentia non mediocri spatio praecessisse. Postremo quoniam et infinitum est opus et ad communem utilitatem paratum, age quid vetat quominus operam partiti communi studio perficiamus ? Ego meum persolvi pensum et fessus lampada trado ; succedat qui vices operis excipiat. Ego silvam ministravi, non omnino, sicut opinor, malignam ; accedant qui dolent, qui perpoliant, qui variegent. Ego partem eam absolvi in qua plurimum fuit laboris, gloriae minimum ; non pigeat alios adjungere, quod et facillimum erit et splendidissimum. Mea nihil referet quocunque nomine legatur ; non laborabo, penes quencunque summa gloriae futura est, modo nos occasionem dederimus ut ad studiosos tanta manarit utilitas. Neque vero vel tantillum offendar si quis nostra castigabit eruditior, locupletabit diligentior, digeret exactior, illud strabit eloquentior, expoliet otiosior, vindicabit felicior, dum id cum publica studiosorum commoditate fiat, quam unam usque adeo spectavimus in hoc opere ut nostri nullam rationem habuerimus. Alioqui poteram et ipse, quod plerique faciunt, ejusmodi laborem deligere qui longe minoribus sudoribus mihi constitisset idemque longe majorem gloriae fructum attulisset. Quis enim non judicasset egregium ac magnificum facinus si totum Demosthenem aut Platonem aut alium aliquem hujusmodi Latinis auribus tradidissem ? Atqui dictu difficile sit quanto minore temporis, vigiliarum oleique impendio munus hoc conficere licuisset quam has, sicuti videntur, nugas congerere.

Poteram ex tanto numero duas aut tres centurias mihi deligere atque in his expoliendis, locupletandis, elimandis omnes ingenii nervos intendere, non paulo minore laborum semente, multo tamen uberiorem famae messem mihi paraturus. Verum hoc fuerat meum privatim, non publicum studiosorum agere negotium. Atqui, sicut ego quidem arbitror, oportet in restituenda litteraria re animum Herculanum praestare, hoc est nullo tuo incommodo a communi utilitate curanda vel deterreri vel defatigari.

Sed his de rebus plus satis, ac jam dudum vereor ne quibus Herculani laboris instar esse videatur hunc tam prolixum sermonem, in quem nos Herculani laboris adagium induxit, perlegere. Qua re finem faciam, sed si illud addidero, cum haec primum aederentur, me labores omnes Herculeos superasse. Siquidem ille semper alias invictus duobus simul monstris par esse non potuit. Itaque fugiens proverbium nobis relinquere maluit quam Martem experiri, satius esse ducens rideri incolumem quam laudari extinctum. Nobis autem eodem tempore cum duobus monstris immanibus fuit congrediendum, quorum utrumvis tantum habebat negotii ut multos Hercules requireret, tantum abest ut unicus homuncio duobus par esse possit. Nam Basileae simul typis excudebantur Adagiorum Chiliades, sic emendatae locupletataeque ut non minoris mihi constiterit instauratio quam prior editio quam Venetiae apud Aldum Manutium peregimus, et universae divi Hieronymi lucubrationes, e quibus ut maximam ita difficillimam quoque partem mihi proprie sumpsi, nempe libros epistolares, haud levem per Musas provinciam, si cui tantum voluminum vel evolvendum modo sit. Nunc, Deum immortalem, quam gravis cum mendarum portentis, quibus illic scatebant omnia, mihi fuit lucta, quanto sudore reponenda Graeca, quae vir ille passim admiscet ; nam ea plerunque vel deerant vel perperam erant addita. Neque vero mediocribus mihi vigiliis constiterunt qualiacunque illa scholia quae cum suis argumentis adjecimus, non solum ob id quod in re primum a nobis tentata non esset quem sequerer, cujus inventis adjuvarer, verum etiam quod ut Romulum narrant non minus magnificum fuisse suorum

facinorum ostentatorem quam rerum egregiarum gestorem, ita divus Hieronymus, ut divitem quandam ex omni disciplinarum et auctorum genere constructam penum habuit in pectore, ita nemo doctrinae suae opes in scriptis ambitiosius, ut ita dicam, ostentat. Adeo sancta quadam gloria quicquid in Vetere, quicquid in Novo Instrumento retrusum, quicquid in fabulis, in historiis, quicquid in Graecis, quicquid in Hebraicis litteris exquisitum, id objicit, infulcit, inculcat. Jam in ordine digerendo, qui varie a diversis erat confusus, etsi nulla est ingenii laus, tamen haud parum fuit molestiae. Tanta rerum moles huic homuncioni sustinenda fuit, et quidem uni. Nisi quod in vocibus aliquot Hebraicis, quod eas litteras leviter ac primoribus modo, quod dici solet, labris degustassemus, Brunonis Amerbachii, doctissimi pariter ac modestissimi juvenis, opera sumus nonnihil adjuti. Cui vicissim reliquam hujus operis portionem exequenti in Graecis ac Latinis restituendis locis aliquot adfuimus operam opera pensantes. Ut ne commemorem interim nonnihil fuisse negotii, ut quae Hieronymianis lucubramentis falso titulo fuerant admixta, partim erudita, partim juxta indocta et infantia, nonnulla dementiae quoque speciem prae se ferentia, certis conjecturis ceu vestigiis quibusdam deprehenderemus atque exempta suis redderemus locis, dein ut hominis sanctissimi vitam, ab aliis non vanissime modo, verum etiam insulsissime proditam, ex omnibus ipsius monumentis colligeremus. Adde jam quod hujusmodi laborum ea ratio est ut fructus et utilitas ad omnes perveniat, molestiam nemo sentiat nisi unus ille qui sustinet. Neque enim illud animadvertit lector qui totos libros inoffensus decurrit, nobis aliquoties ad unam voculam dies aliquot resistendum fuisse, nec intelligit, aut si intelligit, certe non meminit quantis difficultatibus nobis constiterit illa qua legens fruitur, facilitas quantisque molestiis ea molestia sit adempta ceteris. Proinde soleo et ipse mihi quarta luna videri natus, cui nescio quo fato contigit in hujusmodi plus quam Herculaneos labores incidere.

2002. III, I, 2. Effugi malum, inveni bonum

Ἔφυγον κακόν, εὗρον ἄμεινον, id est

Evasi mala, sum nactus meliora.

Hemistichium proverbiale dici solitum si quando fortuna lautior cuipiam contigisset. Natum aiunt a caeremoniis nuptialibus. Nam Athenis mos erat ut in nuptiis puer quispiam induceretur undique spineis frondibus et quernis glandibus opertus coronatusque, cunas gestans panibus impletas. Dicebat autem haec :

Ἔφυγον κακόν, εὗρον ἄμεινον.

Ea vox bene ominabatur sponso sponsaeque tamquam ad meliorem usque fortunam profecturis. Malum enim vocabat spinas et glandes, panes bonum, propterea quod steriles spinae juxta proverbium quod alio posuimus loco : Οὐ γὰρ ἄκανθαι. Et glandibus victitabant agrestes illi prisci, juxta illud Ἄλλος βίος, ἄλλη δίαιτα. Reperto frumentorum usu glandium esus fastidiri coeptus. Demosthenes in oratione pro Ctesiphonte significat id dici solere ab iis qui initiabantur, cum peractis injuriis quibus agitabantur ante mysteria, jam ad honorem initiationis admitterentur. Nam Aeschyni objicit quod noctu ministrans initiandis absterso luto jussit eos dicere :

Ἔφυγον κακόν, εὗρον ἄμεινον.

Aristophanes in Pluto :

Ἔπειτα πλουτῶν οὐκεθ' ἥδεται φακῇ, id est

Ubi dives est, haud lente gaudet amplius.

De juvene qui, nactus Plutum, fastidiit anum cui pauper morem gesserat. Diversum est huic quod Julius Pollux libro VI refert ex Eupolide :

Οἴνου παρόντος ὄξος ἠράσθη πιεῖν, id est

Praesente vino bibere acetum maluit.

Adagium a Zenodoto refertur.

2003. III, I, 3. Aegypti nuptiae

Αἰγύπτου γάμος, id est Aegypti nuptiae, inauspicatae et infelices dicebantur. Sumptum a notissima fabula Aegypti, qui filios quinquaginta totidem fratris filiabus maritos dedit. At hi praeter unum omnes a sponsis jugulati sunt. Torqueri poterit in simulatam amicitiam aut in munus honoris gratia datum in speciem, cum revera quaeratur pernicies ei cui datur. Ita nonnumquam ex affinitatibus aut foederibus principum atrocia nascuntur exitia.

2004. III, I, 4. Aedilitatem gerit sine populi suffragio

Plautus in Sticho : Sine populi suffragio tamen aedilitatem hic quidem gerit. Ubi quis imperiosior est in alieno negotio aut in aedibus alienis. Nam Plautus ad parasitum respicit in domo non sua mandantem et imperantem, non aliter ac sua. His confine est quod habetur apud Ciceronem libro tertio De legibus : Sed quaero quid hac re sit turpius quam sine provocatione senator, legatus sine mandatis. Item in tertia decima Philippica : Senator voluntarius lectus ipse a se.

2005. III, I, 5. Pax redimenda

Divus Augustinus Homilia decima narrat apud Poenos hujusmodi vetus proverbium fuisse celebre : Ut habeas quietum tempus, perde aliquid. Raro carent lite qui nusquam sustinent de suo jure concedere. Magnum interdum est lucrum jactura rei molestiam et inquietudinem exclusisse.

2006. III, I, 6. E duobus tria vides

Ἐν δυοῖν τρία βλέπεις, id est E duobus tria vides. Jocus proverbialis in eos qui vel aetate vel ebrietate vel alio quopiam oculorum vitio caecutiunt. Huc pertinet illud Maronis :

Et solem geminum et duplices se ostendere Thebas.

Item illud Juvenalis : Et geminis consurgere mensa lucernis. In antiquis quibusdam exemplaribus invenio scriptum hoc pacto : Ἐν δυοῖν τρία βλέπεις, id est In duobus tria vides, idque dici solitum ubi quis aliud pro alio videt, fallentibus oculis. Venustius fiet, si ad animi judicium deflectatur.

2007. III, I, 7. Edentulus vescentium dentibus invidet

Divus Hieronymus epistolam illam eruditissimam quam ad Magnum oratorem inscripsit hujusmodi clausit proverbio : Cui quaeso ut suadeas ne vescentium dentibus edentulus invideat et oculos caprearum talpa contemnat, hoc est ne quod ipsi non contigit aliis invideat. Sic enim est ferme hominum quorundam ingenium ut quisque laudet quantum se sperat assequi posse ; si quid ultra vires suas esse senserint, id negant disci oportere. Breviter paucos invenias qui quod in sese desperent in aliis probent, idque non alia in re magis quam in litterarum studiis. Hieronymus videtur Graecam illam reddidisse sententiam :

Αὐτὸς πενωθεὶς τοῖς ἔχουσι μὴ φθόνει, id est

Ne pauper ipse iis invide qui possident.

2008. III, I, 8. Iisdem vescentes cepis

Ταὐτὸν θύμον φαγόντες, id est Qui idem ederunt thymum. Proverbiali figura dictum ab Aristophane in Pluto. Congruit in pauperes ac bonos viros inter sese amicos. Θύμον enim vilissimum herbae genus, quo tenues et agrestes utcumque vitam sustinent. Quidam cepam agrestem esse putant, etiam si dissentiant Plinius et Dioscorides. Suidas admonet agrestis ac vilis herbae genus esse, cujus esu comicus paupertatem vescentium voluerit intelligi, quemadmodum Hesiodus per malvam et asphodelum tenues significavit. Huic affine quod scriptum est apud Juvenalem :

Quis tecum sectile porrum
Sutor, et elixi vervecis labra comedit ?

2009. III, I, 9. Solidos e clibano boves

Aristophanes in Acharnensibus :

Παρετίθει δ'ἡμῖν ὅλους
Ἐκ κριβάνου βοῦς. – Καὶ τίς εἶδεν πώποτε
Βοῦς κριβανίτας ; id est

Deinde nobis praebuit
E clibano totos boves. – Et quis rogo
Conspexit umquam clibano coctos boves ?

Antiphanes apud Athenaeum libro quarto facit quendam querentem de frugalitate Graecorum, qui paululum carnium apponerent, cum majores soleant totos boves, cervos et arietes assos apponere. Quin et regi Persarum coquum totum camelum assum atque etiamnum calidum apposuisse. At ego mihi malim perdiculam assam et calidam apponi. Idem in eodem libro tradit ex Herodoto apud Persas diebus natalitiis fuisse morem ut divites bovem, asinum, equum et camelum apponerent totos in clibano aut camino coctos. Proverbialis hyperbole de barbarica rerum copia, sive de lautitiis affatim subministratis. Antiquitus enim in deliciis erant cibi in clibano cocti. Primum enim panis in clibano decoqui coeptus, quem κριβανίτην, id est clibanarium vocabant, eaque res usqueadeo visa est nova ut etiam proverbio locum fecerit ; deinde carnes et pisces eodem modo coqui coeperunt. Unde et thunni et id genus alia, in clibano cocta, xeniorum vice missitabantur amicis.

2010. III, I, 10. Drachmae grando

Δραχμὴ χαλαζῶσα, id est Drachma grandinans. De lucro, quod tamquam caelitus emissum obtigit. Nam olim theatrale praemium drachma, quae velut grandinis in morem in populum spargebatur. Id a Diophanto tradunt institutum. Unde si quando grando accidisset, per jocum aiebant : δραχμὴ χαλαζῶσα.

Missilium mos nec hodie totus exstinctus est. Auctor Zenodotus, meminit et Hesychius.

2011. III, i, 11. **Duodecima artium**

Δωδεκαμήχανον, id est Duodecim artium, appellabant callidum, versutum, versipellem, vafrum ac variis instructum dolis. Narrant scortum quoddam fuisse nomine Cyrenen, cui cognomentum inditum δώδεκαμηχάνου, propterea quod in peragenda Venere duodecim figuris usa fuisse dicatur. Imitatum est autem ex Hypsipyle Euripidis tragoedia, in qua δωδεκαμήχανον ἄστρον, scripsit, citante Suida. Refertur et in Ranis Aristophanis, tametsi interpres pro ἄστρον legisse videtur ἄντρον, ut intelligamus de membro pudendo muliebri. Aristophanes sic habet :

Τολμᾷς τἀμὰ μέλη ψέγειν,
Ἀνὰ τὸ δωδεκαμήχανον
Κυρήνης μελοποιῶν ;

id est Audes tu mea vituperare carmina, qui per duodecim artes Cyrenes poemata fingis ?

2012. III, i, 12. **Duplices viros**

Διπλοῦς ἄνδρας, id est Duplices viros proverbiali joco vocabant qui essent lubrica et insincera fide, quos nunc vulgo bilingues appellant. Et Vergilius Tyrios bilingues appellat. Dictum est autem per allusionem, quod pleraque virorum nomina dissyllaba sint, praesertim servorum, quorum gens vafrum et fraudulentum habetur. Unde sensus ambiguus est : potest enim accipi vel de eo qui duabus sederit sellis, vel cui nomen sit dissyllabum. Zenodotus hujusmodi citat epigramma :

Μισῶ τὸν ἄνδρα τὸν διπλοῦν πεφυκότα,
Χρηστὸν λόγοισι, πολέμιον δὲ τοῖς τρόποις, id est
Equidem virum odi duplicem, sermonibus
Probis amicum, ceterum hostem moribus.

Est aliquoties et apud Homerum, Odysseae Σ :

Οἵ τ'εὖ μὲν βάζουσι, κακῶς δ'ὄπιθεν φρονέουσιν, id est
Qui bene cum dicant, retro mala mente volutant.

Rursum Odysseae Π :

Ἔσθλ' ἀγορεύοντες, κακὰ δὲ φρεσι βυσσοδόμευον, id est
Qui bene cum loquerentur, atrocia mente premebant.

Iterum ejusdem operis Σ :

Θέλγε δὲ θυμὸν
Μειλιχίοις ἐπέεσσι, νόος δέ οἱ ἄλλα μενοίνα, id est
Pectora blandis
Lenibat dictis, at mens diversa parabat.

Apud Platonem in Hippia minore citat aliquis hos Homeri versus qui dicuntur ab Achille ad Ulyssem :

Χρὴ μὲν δὴ τὸν μῦθον ἀπηλεγέως ἀποειπεῖν,
Ὥσπερ δὴ φρονέω τε καὶ ὡς τετελέσθαι ὀίω.
Ἐχθρὸς γάρ μοι κεῖνος ὁμῶς Ἀίδαο πύλησιν,
Ὅς γ' ἕτερον μὲν κεύθῃ ἐνὶ φρεσίν, ἄλλο δὲ ἔιπῃ, id est
Nam decet ingenue quod sentis voce profari.
Haud secus atque Orci portas hominem exsecror illum
Quisquis corde aliud celans, aliud sonat ore.

2013. III, I, 13. **Domi manere oportet belle fortunatum**

Οἴκοι μένειν δεῖ τὸν καλῶς εὐδαίμονα, id est
Domi manendum est, cuncta cui sint prospera.

Cui suppetit copia facultatum, is si velit felicem agere vitam, domi vivat. Nusquam enim vivitur commodius, nusquam liberius. Qui eget, peregrinando rem quaerat ac fortunae experiatur aleam. Ita Menander :

Οἴκοι μένειν χρὴ καὶ μένειν ἐλεύθερον,

Ἢ μηκέτ’ εἶναι τὸν καλῶς εὐδαίμονα, id est

Domi manere oportet, ut liber siet,

Aut liber esse desinat qui dives est.

Potest in hunc quoque detorqueri sensum : Qui sibi bene conscius est, ne captet ex alienis laudibus gloriam, sed sit suarum virtutum conscientia contentus.

2014. III, I, 14. Per hastae cuspidem currere

Δι’ ὀξείας δραμεῖν, id est Per acutam currere dicebantur qui in re magnopere periculosa versarentur. Ὀξεῖαν enim hastam sive hastae cuspidem vocant. Translatum videtur vel a circulatoribus, qui per summas hastarum et gladiorum cuspides ingrediuntur, vel a militari consuetudine, qua fieri solet ut qui mortem commeritus videretur, is nudus per medias copiarum hastas, hinc atque hinc intentas, ire cogeretur. Nec absurdum si de Thracia saltatione intelligatur, de qua nobis alias dictum est.

2015. III, I, 15. Alia Menecles, alia porcellus loquitur

Ἄλλα λέγει Μενεκλῆς, ἄλλα τὸ χοιρίδιον, id est

Non eadem loquitur sucula quae Menecles.

Ubi quis multum verborum effutit quae nihil ad rem pertineant. Mihi subesse proverbium videtur, tametsi nondum satis liquet unde natum sit. Alludit ad illud Lucilius in epigrammate quod, quoniam est argutum et elegans, non pigebit subscribere :

Χοιρίδιον καὶ βοῦν ἀπολώλεκα καὶ μίαν αἶγα,

Ὧν χάριν εἴληφας μισθάριον, Μενέκλεις.

Οὔτε δέ μοι κοινόν τι πρὸς Ὀθρυάδαν γεγένηται,

Οὔτ’ ἀπάγω κλέπτας τοὺς ἀπὸ Θερμοπυλῶν.

Ἀλλὰ πρὸς Εὐτυχίδην ἔχομεν κρίσιν, ὥστε τί ποιεῖ

Ἐνθάδε μοι Ξέρξης καὶ Λακεδαιμόνιοι ;

Πλὴν κἀμοῦ μνήσθητι νόμου χάριν, ἢ μέγα κράξω·
Ἄλλα λέγει Μενεκλῆς, ἄλλα τὸ χοιρίδιον, id est
Sucula, bos et capra mihi periere, Menecles,
Ac merces horum nomine pensa tibi est.
Nec mihi cum Othryade quidquam estve fuitve negoti,
Nec fures ullos huc cito Thermopylis.
Sed contra Eutychidem nobis lis, proinde quid hic mi
Aut Xerxes facit, aut quid Lacedaemonii ?
Ob pactum et de me loquere, aut clamavero clare :
Multo aliud dicit sus, aliud Menecles.

Cum hujus epigrammatis argumento convenit et illud, quod est apud Martialem libro sexto :

Non de vi neque caede nec veneno,
Sed lis est mihi de tribus capellis.
Vicini queror has abesse furto.
Hoc judex sibi postulat probari.
Tu Cannas Mithridaticumque bellum
Et perjuria Punici furoris
Et Syllas Mariosque Mutiosque
Magna voce sonas manuque tota.
Jam dic, Posthume, de tribus capellis.

In Martialis epigrammate hoc ipsum tota manu proverbii speciem gerit. Solent enim rhetores in contione manu rotata gesticulari. Utrumque igitur in eum recte dicetur qui ἐξαγώνια καὶ ἀπροσδιόνυσα, hoc est extra causam quae sunt et ad rem nihil attinent, dicit : Aliud sus, aliud loquitur Menecles, et Dic de tribus capellis.

2016. III, I, 16. Haud annuntias bellum

Οὐ πόλεμον ἀγγέλλεις, id est Non annuntias bellum. Dici solitum ubi quis rem oppido laetam annuntiat, quod bellum sit res omnium calamitosissima. Et tamen ad hujus rumorem hodie plerique mortales hilarescunt, nimirum sceleratissimum illud Carum genus, qui malis humani generis aluntur. Julianus in epistola ad Basilium : Ἡ μὲν παροιμία φησίν· Οὐ πόλεμον ἀγγέλλεις, ἐγὼ δὲ προσθείην ἐκ τῆς κωμῳδίας· Ὦ χρυσὸυν ἀγγείλας ἐπῶν, id est Proverbio dicunt : Haud bellum annuntias. Ego vero illud addiderim ex comoedia : O aureorum nuntius verborum. Conduplicavit proverbium Julianus, quandoquidem et hoc proverbiale : Χρυσὸυν ἀγγείλας ἐπῶν. Sumptum est autem ex Aristophanis Pluto. Verba sunt senum chorum explentium ad Carionem, qui Pluti annuntiarat adventum. Usurpavit et Plato in Phaedro : Οὐ πόλεμόν γε ἀγγέλλεις, id est Haud sane bellum annuntias. Ac rursum libro De legibus tertio. Pindarus in Pythiis hymno quarto : Τῶν δ' Ὁμήρου καὶ τόδε συνθέμενος πόρσυν'· ἄγγελον ἐσλὸν ἔφα τιμὰν μεγίσταν πράγματι παντὶ φέρειν, id est Quin ex Homeri dictis et illud conferens orna : Nuntium bonum ait honorem maximum in omni negotio ferre. Versus autem quem citat Pindarus, hic adfertur ab interprete :

Ἐσθλὸν καὶ τὸ τέτυκται, ὅτ' ἄγγελος αἴσιμα εἰδῇ, id est

Hoc quoque praeclarum est ubi nuntius optima novit.

Exstat autem Iliados O.

2017. III, I, 17. Machinas post bellum afferre

Τὰς μηχανὰς μετὰ τὸν πόλεμον κομίζειν, id est Machinas post bellum adferre dicebantur qui peracto negotio sero adhiberent apparatum. Brutus in epistola quadam ad Lycios : Αἱ μηχαναὶ ὑμῶν μετὰ τὸν πόλεμον, ὡς ἡ παροιμία, ἐκομίσθησαν, id est Vestrae machinae post bellum, uti proverbio dicitur, adductae sunt. Adludit ad illud Platonis quod alio reddidimus loco : Οὕτως χρὴ τοῦ πολέμου

μεταλαγχάνειν, id est Ad istum modum oportet ad bellum accedere. De Melitide dicetur suo loco, quem aiunt in Troiam venisse quo Priamo ferret suppetias civitate jam capta.

2018. III, ɪ, 18. Levissima res oratio

Κουφότατον πρᾶγμα λόγος, id est Levissima res oratio. Synesius in epistola quadam ad Theophilum : Προπετὴς ἄνθρωπος γλῶτταν ἐνέτυχεν ἀνδρί προπετεστέρῳ τὴν χεῖρα καὶ τοῦτο δὴ τὸ λεγόμενον κουφοτάτου πράγματος βαρυτάτην τιμωρίαν ἐξέτισε, id est Homo praecipiti lingua, cum incidisset in virum manu magis praecipiti, juxta id quod dici solet, rei levissimae, nempe sermonis, gravissimas poenas dedit. Porro quod Synesius adducit propemodum videtur esse apud Platonem libro De legibus quarto : Διότι κούφων καὶ πτηνῶν λόγων βαρυτάτη ζημία, id est Propterea quod levium ac volatilium verborum gravissima sit poena. Refertur et apud Plutarchum in libello Περὶ ἀοργησίας, ex auctore Platone. Apud Homerum passim obvium est illud : Ἔπεα πτερόεντα προσηύδα, id est Verba volucria dixit. Verba alata cognominat quod facile evolent ac revolare nesciant. Proinde Horatius :

Et semel emissum volat irrevocabile verbum.

Eam sententiam citant ex Menandro :

Οὔτ᾽ ἐκ χερὸς μεθέντα καρτερὸν λίθον
Ῥᾷον κατασχεῖν οὔτ᾽ ἀπὸ γλώσσης λόγον, id est
Nec durus ulli emissus e manu lapis
Neque sermo lingua facile compesci valet.

Alibi indicavimus ἀπτέρους λόγους dici Graece, id est verba sine pennis, quae premit apud se qui audivit nec sinit ad alios evolare.

2019. III, ɪ, 19. Non omnia eveniunt quae in animo statueris

Homerus Iliados Σ :

Ἀλλ’ οὐ Ζεὺς ἄνδρεσσι νοήματα πάντα τελευτᾷ, id est
Juppiter haud quidquid animo conceperis, illud
Perficit extemplo.

Hoc equidem carmen inter adagia adscribendum existimavi propterea quod eadem sententia etiam hodie vulgo dicitur. Et Pindarus in Olympiis : Πολλὰ δ' ἀνθρώποις παρὰ γνώμαν ἔπεσον, id est Multa mortalibus praeter animi sententiam eveniunt, quod ipsum citavimus et alibi. Recte utemur quoties significabimus non evenire protinus quicquid spe votisque conceperimus.

2020. III, I, 20. Murem ostendit pro leone

Μῦν ἀντὶ λέοντος ἀπέδειξε, id est Murem pro leone ostendit, proverbiali schemate dictum pro eo quod est ingentia pollicitus et fortia longe diversa exhibuit. Synesius in epistola quadam ad Anastasium : Ἐκκραγὼν γὰρ αὐτῷ δίς που καὶ τρὶς καὶ τοῖς ἐξ ἁμάξης λοιδορησάμενος καὶ πάντα ἐπανατεινάμενος, ἅπερ ἂν εἰρῆσθαι καὶ παρ’ ἐμοῦ παντὸς ἂν ἐτιμήσαμην, ἀπέδειξε τὸ κάθαρμα μῦν ἀντὶ λέοντος, id est Cum inclamasset in illum bis aut ter, ac de plaustro, quod aiunt, conviciis insectatus, nihilque non in eum esset vociferatus, cujusmodi vel a me ipso dicta fuisse maximi fecerim, deinde murem pro leone exhibuit scelus. Sumptum apparet a bestiariis qui ridiculi gratia multa polliciti, quasi leonem immanem et insolitae magnitudinis emissuri, mox murem emittunt in caveam.

2021. III, I, 21. Pugnis et calcibus

Πὺξ καὶ λάξ, id est Pugnis et calcibus, proverbiali figura dictum reperitur pro eo quod est omni contumeliae genere totisque viribus. Synesius in epistola quadam ad fratrem : Οὐδὲ πὺξ ἐντενεῖν οὐδὲ λὰξ ἐναλεῖσθαι τῶν ἐπιεικεστέρων, id est Neque pugnos impinget neque calcibus impetet quempiam meliorem. Aristophanes in Pace :

Παίειν, ὀρύττειν, πύξ ὁμοῦ καὶ τῷ πέει, id est

Ferire, fodere pugno itemque et mentula.

Quo loco interpres admonet proverbii Πύξ ὁμοῦ καὶ τῷ σκέλει, id est Pugno simul et tibia. Nam comicus risus causa pro tibia mentulam mutavit. M. Tullius in oratione Pro Sylla dicit quendam non solum verbis uti improbissimis solitum, verum etiam pugnis et calcibus.

2022. III, I, 22. Inimicus et invidus vicinorum oculus

Alcippus in epistola quadam ad Encymonem : Δυσμενὴς καὶ βάσκανος ὁ τῶν γειτόνῶν ὀφθαλμός, φησὶν ἡ παροιμία, id est Inimicus et invidus vicinorum oculus, ut dictum est proverbio. Exstat autem apud Aristotelem libro Rhetoricorum secundo. Vicinus invidet vicino, juxta Hesiodi sententiam. Nec invidemus iis a quibus longo absumus intervallo, sed quos propemodum speramus adsequi. Unde Flaccus : Invidia quia major, et alibi :

Et jam dente minus mordeor invido.

2023. III, I, 23. Totum subvertere

Ὅλον ἀνατρέπειν, id est Totum evertere, dicitur qui funditus perdit quempiam et velut ab ipsis radicibus funditusque. Acinetus in epistola quapiam ad Phoebianam : Οὕτως ὅλον με αὐτὴ κατὰ τὴν παροιμίαν ἀνατρέψασα δουλεύειν ἀπηνάγκασας, id est Ita tu me totum, quod aiunt, subversum eo redegisti ut mihi sit serviendum. Cicero libro Rhetoricorum primo : Vertit ad extremum omnia. Ductum ab aedificiis quae subvertuntur a fundamentis.

2024. III, I, 24. Bona terrae

Τὰ τῆς γῆς ἀγαθά, id est Terrae bona. De bonis immensis et omnigenis, quasi dicas : Quicquid terra progignit, omnium rerum parens. Menander in epistola ad Glyceram : Βασιλικῶς ὑπισχούμενους τὸ δὴ λεγόμενον τοῦτο, τὰ τῆς γῆς ἀγαθά,

id est Regaliter pollicens, juxta illud quod vulgo dicitur, terrae bona. Finitimum illi Montes auri pollicens.

2025. III, I, 25. Palumbem pro columba

Φάτταν ἀντὶ περιστερᾶς, id est Palumbem pro columba ; subaudi verbum ad sententiam accommodatum. In epistola Mormiae nescio cujus ad Chremetem : Αὐλητρίδα δὲ λυσάμενος, ἧς ἔτυχεν ἐρῶν, νύμφης στολὴν αὐτῇ περιβαλὼν ἐπανήγαγέ μοι φάτταν ἀντὶ περιστερᾶς, φασίν, ἑταίραν ἀντὶ νύμφης, id est Redemptam tibicinam quam forte amabat, sponsaeque stola amictam mihi induxit columbae loco palumbem, ut aiunt, meretricem pro sponsa. Usus est Plato in Theaeteto : Λαβὸν οἷον φάτταν ἀντὶ περιστερᾶς, id est Si velut accipiat palumbem pro columba. Error est in re, non in ipsa scientia. Palumbes autem columbis sunt adsimiles. Conveniet ubi quod deterius est et adulterinum pro eo quod est praestantius ac legitimum supponitur.

2026. III, I, 26. Cilix haud facile verum dicit

Κίλιξ οὐ ῥᾳδίως ἀληθεύει, id est Cilix haud facile verum dicit. Dionysius in Epistola ad Rufum scholasticum : Λόγος ἐστὶ παλαιὸς μὴ ῥᾳδίως ἀληθεύειν τοὺς Κίλικας, id est Vetus verbum est Cilices haud facile verum dicere. Quamquam ἀληθεύειν aliquoties est re praestare quod dixeris. Quadrabit in hominem avidum lucri, et ob id saepenumero dicentem non quae vera sint, sed quae utilia. Natum adagium a moribus ejus gentis quo nomine nunc vulgo notant Ultrajectinos.

2027. III, I, 27. Culicem elephanti conferre

Κώνωπα ἐλέφαντι παραβάλλειν, id est Culicem elephanti conferre, dicuntur qui minima maximis comparant. Libanius ad Casilum : Τὸ δὲ ἐμὸν τοιοῦτον οἷον κώνωψ ἐλέφαντι παραβαλλόμενος, id est Ego vero perinde sum quasi culex cum elephante collatus. Hujus generis est et Vergilianum illud :

Sic canibus catulos similes, sic matribus haedos
Noram, sic parvis componere magna solebam.

Et : Si parva licet componere magnis.

2028. III, i, 28. Dum clavum rectum teneam

Dum clavum rectum teneam, id est dum meo fungar officio. Significat autem non imputandum eventum parum prosperum artifici, modo is praestiterit quod artis est. Quintilianus libro secundo Institutionum proverbiale fuisse demonstrat, Nam et gubernator, inquiens, vult salva nave in portum pervenire ; si tamen tempestate fuerit abreptus, non ideo minus erit gubernator, dicetque notum illud : Dum clavum rectum teneam. Videtur hemistichium e poeta quopiam sumptum. Nonnulli citant ex Ennio :

Dum clavum rectum teneam navimque gubernem.

Hoc adlusit M. Tullius libro Epistolarum familiarium duodecimo : Una navis est jam bonorum omnium, quam quidem nos damus operam ut rectam teneamus, utinam prospero cursu. Sed quicumque venti erunt, ars nostra certe non aberit. Itidem Pindarus Pythiorum hymno primo : Νῶμα δικαίῳ παδαλίῳ στρατόν, id est Guberna justo clavo exercitum.

2029. III, i, 29. Incus maxima non metuit strepitus

Ἄκμων μέγιστος οὐ φοβεῖται τοὺς ψόφους, id est
Nihil tumultus metuit incus maxima.

Excelsus animus non commovetur minis aut fortunae saevientis procellis. Translatum ab incudibus fabrorum aerariorum, quae tametsi hinc atque inde tundantur crebris malleorum ictibus, tamen haudquaquam loco commoventur. Vergilius hujusmodi constantem animum querno robori similem facit. Idem de animo inexorabili :

Quam si dura silex, aut stet Marpesia cautes.

Exstat apud Graecos distichon integrum hujusmodi :

Ἄκμων μέγιστος οὐ φοβεῖται τοὺς ψόφους,
Καὶ νοῦς ἐχέφρων πᾶσαν ἕλκουσαν βίαν, id est
Strepitum ac tumultum maxima incus haud timet,
Constans nec animus quamlibet violentiam.

2030. III, I, 30. Veneri suem immolavit

Ἀφροδίτη ὗν τέθυκεν, id est Veneri suem immolavit. Dici solitum ubi quis munus offert minime gratum. Invisus enim Veneri sus propter Adonidem illius amasium apri dente peremptum. Aut contra, cum quis alium in gratiam alterius laedit. Quemadmodum caper mactatur Libero, non quia gratus, sed quia nocuit.

2031. III, I, 31. Non licet bis in bello peccare

Ἁμαρτεῖν οὐκ ἔνεστι δὶς ἐν πολέμῳ, id est In bello bis errare non licet, in rebus periculosis non tutum est labi. Nam si semel erretur, actum est de capite, nec est secundo errori locus. Vel quod in bello, quia cuncta tumultu peragantur, non detur spatium revocandi restituendique si quid perperam sit institutum. Unde Homerus, cum alibi, tum Iliados Π :

Ὀλίγη δέ τ' ἀνάπνευσις πτολέμοιο, id est
At vero exigua est interspiratio belli.

Proinde in his rebus in quibus si semel erratum fuerit, non est quod in posterum sarcias, cautim ac circumspecte agendum, admonente vel Mimo illo non infestivo :

Deliberandum est diu quicquid statuendum est semel.

Puta de sacerdotio, de matrimonio deque id genus aliis, quae si temere fuerint instituta, non est quo priores cogitationes posterioribus, ut aiunt, melioribus emendes. Huc pertinet quod e Catone citat Vegetius : In aliis rebus si quid erratum est, potest postmodum corrigi ; proeliorum delicta emendationem non recipiunt, cum statim poena sequatur errorem. Aut enim confestim pereunt qui ignave imperiteque

pugnaverunt, aut in fugam versi victoribus ultra pares esse non audent. Adagium videtur natum ex apophthegmate : cum Lamachus quendam manipuli ducem increpasset quod perperam quiddam egisset, isque responderet se non iterum commissurum quod commiserat, In bello, inquit Lamachus, ne licet quidem peccare bis, quod primus error saepe vitam adimat.

2032. III, I, 32. Panidis suffragium

Πανίδου ψῆφος, id est Panidis suffragium. In eos torquebatur qui stulte atque inerudite judicarent. Aiunt Panidem hunc Chalcidis regem fuisse qui Hesiodum Homero praetulerit, perinde quasi dicas Midae suffragium, quod is quoque Panis agrestem cantionem anteposuerit Apollinis musicae. In genere conveniet in judicia vulgi, cui fere semper pessima pro optimis placuerunt. Hujus suffragiis Menandrum aliquoties superavit Philemon. Euripides cum quinque et septuaginta tragoedias scripserit, in solis quinque vicit. Nec alius est hodie quoque populi de sacris contionatoribus judicium quam quod Plinius aetate sua de recitatoribus fuisse scribit : Si quando transibis, inquit, per basilicam et voles scire quomodo quisque dicat, nihil est quod tribunal ascendas, nihil quod praebeas aurem ; facilis divinatio : scito eum pessime dicere, qui laudabitur maxime. Quapropter Socrates in Critone Platonis illud in primis vult esse sapienti fixum decretumque ne quid opinione vulgi commoveatur, imo suspectum habeat quidquid senserit vulgo vehementer arridere. Scitum est illud Antisthenis apud Diogenem Laertium, cui cum dixisset quispiam : Multi te laudant, Quid, inquit, male feci ? Huic simillimum quod Plutarchus in Apophthegmatis refert de Phocione, cui dicenti cum populus Atheniensis praeter morem alacribus studiis assentiretur, conversus ad amicos : Quid hoc, inquit, est rei ? Numquid imprudens perperam ?

2033. III, I, 33. Pattaecione calumniosior

Παττακίωνος συκοφαντικώτερος, id est Pattaecione calumniosior. Ab eventu natum ; nam Pattaecion quispiam infamis calumniator, cui cum mos esset bonis viris calumnias struere atque hoc tam foedo quaestu parare rem, tandem deprehensus convictusque poenas dedit capite. Huic praecipuum studium fuit probati nominis juvenibus negotium facessere. Idem popularibus conviciis lapidatus est, quod fur esset et aedium perfossor. Talis fuit apud Athenienses Hyperbolus. Refert Suidas.

2034. III, I, 34. Omni pede standum

Ὅλῳ ποδί, id est Omni sive toto pede, pro eo quod est summa vi summoque nisu. Refertur a Suida. Quintilianus Institutionum Oratoriarum libro duodecimo : Itaque in his actionibus, omni, ut agricolae dicunt, pede standum est. Videri poterat traductum ab iis qui in acie constanter partes suas tuentur, neque locum deserunt ; aut a palaestritis, quorum artis est scite pedem figere, nisi Quintilianus ab agricolis profectum esse testaretur.

2035. III, I, 35. Callum ducere

Proverbiales metaphorae sunt Callum ducere et Occallescere, siquidem ad animum detorqueantur. Quintilianus libro duodecimo : Et ingenio adhuc alendo callum inducere. Saepicule legimus apud M. Tullium occaluisse aures, cum assuetudo sensum mali adimit.

2036. III, I, 36. Extra organum

Quintilianus libro undecimo : Et his diversa vox et pene extra organum, cui Graeci nomen amaritudinis dederunt, supra modum ac pene naturam vocis humanae acerba. Extra organum dicetur quod immodicum est et extra vulgarem

mensuram. Veluti si quis leges Platonis hujus aetatis civibus proponeret. Ductum est ab organo musico, quod intra vigesimam vocem consistit. Conveniet item in vehementer clamosum.

2037. III, I, 37. Demulcere caput

Demulcere caput allegoria proverbii vice recepta pro blandiri, sumpta ab adulantium gestu. Quanquam hunc inter moras commemorat Fabius libro undecimo : In hac, inquit, cunctatione sunt quaedam non indecentes, ut appellant scenici, morae : caput mulcere, manum intueri, infringere articulos. Chremes in Heauton timorumeno negat se sibi temperare posse quin Syro caput demulceat. Est subinde et apud Plautum. Divus Hieronymus ad Augustinum : Praetermitto salutationis officia, quibus meum demulces caput. In eundem sensum usurpavit Lucilius scabere caput apud Nonium : Hic ubi me videt, subblanditur, palpatur, caput scabit.

2038. III, I, 38. Toto organo

Quintilianus libro undecimo : Est enim quaedam ad auditum accommodata non magnitudine, sed proprietate ad hoc velut tractabilis, utique habens omnes in se qui desiderantur sonos intentionesque, et toto, ut aiunt, organo instructa. Hactenus ille. Proinde toto organo instructa recte dixeris quae numeris omnibus constant et undique quadrant. Sumptum et hoc a musicorum instrumentis.

2039. III, I, 39. Ultra linum

Ὑπὲρ τὸν λίνον, id est Ultra linum. Lucianus in Jove redarguto : Οὐδὲν γὰρ οὕτω γένοιτ' ἂν ἔξω τοῦ νόμου τῶν Μοιρῶν οὐδε ὑπὲρ τὸν λίνον, id est Neque enim quicquam ita fieri poterit praeter Parcarum legem et ultra linum. Ultra linum dixit pro eo quod est extra decretum fatale. Allusum est autem ad fila trium Parcarum. Confine illi quod alias retulimus : Ὑπὲρ τὸν ἄτρακτον, id est Ultra fusum.

2040. III, I, 40. Omnia secunda, saltat senex

Omnia secunda, saltat senex. Jocus proverbialis, quo conveniet uti, quoties res prius in periculum adducta praeter exspectationem feliciter exierit. Servius enarrans illum Maronis versiculum ex tertio Aeneidos libro :

Lustramurque Jovi votisque incendimus aras.

adagium refert explicatque his verbis : Sciendum sane moris fuisse ut piaculo commisso ludi celebrarentur. Nam cum iracundia matris deum Romani laborarent et eam nec sacrificiis nec ludis placare possent, quidam senex statis ludis circensibus saltavit, quae sola fuit causa placationis. Unde et natum proverbium : Omnia secunda, saltat senex. Idem Servius explicans locum ejusdem poetae in Aeneidos octavo :

Ut celsas videre rateis atque inter opacum
Allabi nemus et tacitis incumbere remis,
Terrentur visu subito cunctique relictis
Consurgunt mensis. Audax quos rumpere Pallas
Sacra vetat,

Cum aliquando, inquit, Romae ludi circenses Apollini celebrarentur et Hannibal nuntiatus esset circa portam Collinam ingruere, omnes raptis armis concurrunt. Reversi postea cum piaculum formidarent, invenerunt saltantem in circo senem quendam, qui cum interrogatus, dixisset se non interrupisse saltationem, ductum est hoc proverbium : Salva res saltante sene. Verrius apud Festum Pompeium hujusmodi fabulam affert : C. Sulpitio et C. Fulvio consulibus M. Calpurnio Pisone praetore urbis faciente ludos, subito nuntiato hostium adventu, e foro ad arma concursum est. Sed postquam victores redissent in theatrum, ne ludi intermissi religionem adferent et instaurari oportere dicerent, inventum est ibi C. Pomponium libertinum, hominem grandem natu, ad tibicinem saltasse. Itaque gaudio non interruptae religionis editam vocem nunc quoque celebrari. Sunt qui C. Volumnium arbitrentur appellatum fuisse

qui ad tibicinem saltarit. Meminit hujus et T. Livius alicubi, ni me fallit memoria. Huic finitimum est illud quod alio diximus loco : Γλαῦξ ἵπτατο, id est Noctua volavit. Aristophanes in Vespis :

Γλαῦξ γὰρ ἡμῶν πρὶν μάχεσθαι τὸν στρατὸν διέπτατο, id est
Nostra enim ante proelium ulula pervolavit agmina.

Significat victoriam non virtute militum, sed Minervae dexteritate contigisse.

2041. III, I, 41. Gladium dedisti, qui se occideret

Adagii formam habet quod scripsit Plautus in Trinummo : Gladium dedisti qui se occideret, id est ministrasti materiam et adjumentum ad perniciem. Veluti si quis amanti adolescenti pecuniam det in manum, aut juveni temerario mandet magistratum, aut mulieri permittat quo lubeat eundi licentiam. Dedit et Aeneas Didoni gladium quo se occidit. Quo quidem loco multa Servius, quae nobis alio loco dicta sunt in proverbio : Ἐχθρῶν ἄδωρα δῶρα.

2042. III, I, 42. Alienum arare fundum

Ἀλλοτρίαν ἄρουραν ἀροῦν, id est Alienum arvum arare. Proverbiali metaphora dictum est pro eo quod est alienum agere negotium, aut cum alienis uxoribus habere rem. Theognis in Sententiis :

Ἐχθαίρω δὲ γυναῖκα περίδρομον, ἄνδρα δὲ μάργον,
Ὃς τὴν ἀλλοτρίην βούλετ' ἄρουραν ἀροῦν, id est
Est invisa mihi mulier vaga inersque maritus,
Alterius fundum quisquis arare cupit.

Plautus item de marito adultero : Fundum alienum arat, suum incultum deserit. Huic similis color est apud jureconsultos : Alienos irrigare agros tuis sitientibus. Codex De servitutibus et aqua, capitulo Praeses : Durum est et crudelitati proximum ex tuis praediis aquae agmen ortum sitientibus agris tuis ad aliorum usum vicinorum injuria propagari.

2043. III, I, 43. Fluvius quae procul absunt irrigat

Ποταμὸς τὰ πόρρω ποτίζων, τὰ δ' ἔγγιον καταλείπει, id est Fluvius quae longe dissita sunt irrigat, quae proxima sunt praeterit. De his dici conveniet qui bene merentur de externis et nihil ad se pertinentibus, suos negligunt. Refert Diogenianus. Apparet inde ductum quod, ubi fluvius oritur minor esse solet minusque argillae secum trahens et, quo longius recessit a fonte, hoc est copiosior uberiorque.

2044. III, I, 44. Magno flumini rivulum inducis

Ποταμῷ μεγάλῳ ὀχετὸν ἐπάγεις, id est Magno flumini canalem inducis, id est maximis rebus pusillum et inutile momentum addis. Commemoratur a Suida. Finitimum est illis Silvae addere ligna, mari aquam, soli lucernam.

2045. III, I, 45. Ne patris nomen quidem dicere possit

Synesius in epistola quapiam adversus Andronicum : Ἄνθρωπος οὐκ ἔχων εἰπεῖν ὄνομα πάππου, ἀλλ’ οὐδὲ πατρός, φασί, id est Homo qui avi nomen dicere non possit, imo ne patris quidem, ut aiunt. Quadrat in vehementer obscuros et spurios, incertoque patre natos. Quod genus est et illud Juvenalis :

Quorum nemo queat patriam monstrare parentis.

Unde Plutarchus existimat spurios dictos nothos, quod duabus his litteris praenotari soleant S. P. hisque significari sine patre.

2046. III, I, 46. Ne si bos quidem vocem edat

Alciphron in epistola Glycerae ad Menandrum : Ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὐδενὶ τρόπῳ μὰ τὰς θεάς, οὐδ' εἰ βοῦς μοι τὸ λεγόμενον φθέγξαιτο, πειθείην ἄν, id est Hoc autem nullo pacto crediderim, ne si bos quidem fuerit elocuta. Hinc dictum est quod in annalibus frequenter commemoratur bos humanam vocem reddidisse.

Memini legere, nisi fallor, apud Platonem non dissimili figura dictum : Etiam si quercus eloqueretur. Nam olim e quercubus Dodonaeis reddebantur oracula.

2047. III, I, 47. Aegaeum navigat

Τὸν Αἰγαῖον πλεῖ, id est Aegaeum navigat, ut subaudias κόλπον. Aelianus in epistola quapiam : Γεωργίαν καὶ γεωργεῖν ἀπολιπὼν ὁ γείτων Λάχης ἐπέβη νεὼς καὶ πλεῖ τὸν Αἰγαῖον, φασί, καὶ ἄλλα πελάγη μετρεῖ καὶ ἐπικυματίζει καὶ λάρου βίον ζῇ καὶ ἀνέμοις μάχεται διαφόροις, id est Vicinus Laches, relicta agricultura et agriculationis usu, navem conscendit atque Aegeum, ut aiunt, navigat reliquaque metitur maria et in fluctibus agens lari vitam vivit cumque variis ventis dimicat. Persius item in quinta Satyra :

Ocyus ad navem, nihil obstat quin trabe vasta
Aegeum rapias.

Arbitror hoc mare ceteris esse periculosius ob frequentes scopulos. Hinc est illa M. Tullii metaphora, in Divinatione : Intelligo quam scopuloso difficilique loco verser. Nec infrequens apud Hieronymum : E scopulosis locis enavigavit oratio, quoties sentit expeditam quaestionum difficultatem. Quadrabit igitur in hominem ob lucri studium nihil omnino periculi recusantem.

2048. III, I, 48. Liberi poetae et pictores

Lucianus in dialogo quem inscripsit, Ὑπὲρ τῶν εἰκόνων : Καίτοι παλαιὸς οὗτος λόγος, ἀνευθύνους εἶναι ποιητὰς καὶ γραφέας, id est Atqui vetus hoc dictum est, liberos esse poetas ac pictores. Idem in Demosthenis Encomio : Τὸ μὲν δὴ ποιητικὸν φῦλον ἐλεύθερον, id est Atqui poeticum genus liberum. Sentit autem liberum esse poetis et pictoribus impune quidquid velint fingere. Εὐθύνη Graecis est causa sive accusatio. Magistratum itaque de quo cogebatur rationem reddere, qui susceperat, ὑπεύθυνον appellabant, liberum autem et de quo non exigebatur ratio

ἀνεύθυνον. Indicat hoc Aeschinis oratio adversus Ctesiphontem. Diphilus apud Athenaeum libro sexto de poetis :

Οἷς ἐξουσία
Ἔστιν λέγειν ἅπαντα καὶ ποιεῖν μόνοις, id est
Quibus licet
Et facere solis quidlibet atque dicere.

Ad quod allusit Horatius cum ait :

Pictoribus atque poetis
Quidlibet audendi semper fuit aequa potestas.

Nam poetae numine aguntur, eoque illis frustra praescribas. Seneca libro De vita beata primo : Sive Platoni, inquit, credimus, frustra poeticas fores compos sui pepulit ; sive Aristoteli, nullum magnum ingenium sine mixtura dementiae fuit. Est autem plurimum cognationis inter poeticen et picturam. Hinc est quod Simonides auctore Plutarcho : Τὴν μὲν ζωγραφίαν ποίησιν σιωπῶσαν προσηγόρευσεν, τήν δὲ ποίησιν ζωγραφίαν λαλοῦσαν, id est Picturam tacitam poesim appellavit, poesim autem loquentem picturam. Proinde Horatius : Ut Pictura poesis erit. Torqueri potest in eos qui pertinaci et obstinato sunt ingenio, quosque necesse sit suis moribus relinquere. Aut in mulieres quibus nihil non permittitur, aut in principes quibus omnia laudi dantur.

2049. III, I, 49. Per transennam inspicere

Per transennam inspicere proverbiali nimirum figura dictum est pro eo quod est non propius neque singillatim, sed procul et summatim inspicere. Translatum a negotiatoribus qui mercibus quas contrectari nolunt cancellos obiciunt ; quidam etiam vitrum pellucidum opponunt ut praetereuntibus procul modo contemplari liceat, nec explicant eas nisi licitatori idoneo. M. Tullius De oratore libro primo : Si in aliquam domum plenam ornamentorum, vel in villam venisses, si ea seposita, ut dicis, essent tuque valde spectandi cupidus esses, non dubitares rogare dominum ut

proferri iuberet, praesertim si esses familiaris. Similiter nunc petas a Crasso ut eam copiam ornamentorum suorum, quam constructam uno in loco, quasi per transennam praetereuntes strictim aspeximus, proferat et suo quidque in loco collocet.

2050. III, ɪ, 50. Ne de lite pronunties

M. Tullius libro Epistolarum ad Atticum septimo : Obsecro μήτε δίκην, praesertim in te a quo nihil unquam vidi temere fieri. Notavit Cicero carmen proverbiale, quod citatur cum ab aliis multis, tum a Luciano libello De calumnia.

Μήτε δίκην δικάσῃς, πρὶν ἀμφοῖν μῦθον ἀκούσῃς, id est
Ne judex fueris, partes ni audiveris ambas.

Nonnulli tribuunt Hesiodo, sed falso. Unde Tullius ψευδησιόδειον appellat, cum sit Phocylidis. Admonet autem non temere pronuntiandum de quopiam nisi re ultro citroque diligenter cognita. Citatur et apud Aristophanem in Vespis :

Ἦ που σοφὸς ἦν, ὅστις ἔφασκε·
Πρὶν ἂν ἀμφοῖν μῦθον ἀκούσῃς,
Οὐκ ἂν δικάσαις, id est
Sapiens fuit is quisquis dixit :
Prius ac partem audieris utramque
Ne judicem agas.

Eandem sententiam sic extulit Euripides in Heraclidis :

Τίς ἂν δίκην κρίνοιεν ἢ γνοίη λόγον,
Πρὶν ἂν παρ’ ἀμφοῖν μῦθον ἐκμάθῃ σαφῆ; id est
De lite quinam judices aut qui queas
Pernosse rem, prius atque partem audiveris
Utramque ?

Allusit huc Seneca in Medea :

Qui statuit aliquid parte inaudita altera,

Aequum licet statuerit, haud aequus fuit.

Fertur inter Graecanicas sententias et hic senarius :

Ἀνεξέταστον μὴ κόλαζε μηδένα, id est

Ne quempiam punito, rem ni expenderis.

2051. III, I, 51. Duobus pariter euntibus

M. Tullius Epistolarum ad Atticum libro nono : Una fuissemus, consilium certe non defuisset, σύν τε δύ’ ἐρχομένω. Idem Epistolarum familiarium libro nono ad M. Varronem : Volebam prope alicubi esses, si quid bonae salutis, σύν τε δύ᾿ ἐρχομένω. Apposite citatur apud Platonem in Protagora docens opinionem reddi firmiorem, si fuerit ab altero comprobata. Locus est apud Homerum Iliados K. ubi Diomedes iturus exploratum quid agant Troiani comitem postulat. Id enim fore tum jucundius, tum tutius. Carmen sic habet :

Ἀλλ᾿ εἴ τίς μοι ἀνὴρ ἅμ’ ἕποιτο καὶ ἄλλος,
Μᾶλλον θαλπωρὴ καὶ θαρσαλεώτερον ἔσται,
Σύν τε δύ’ ἐρχομένω καί, τε πρὸ ὁ τοῦ ἐνόησεν,
Ὅππως κέρδος ἔῃ· μοῦνος δ’ εἴ πέρ τε νοήσῃ,
Ἀλλά τέ οἱ βράσσων δε νόος, λεπτὴ δέ τε μῆτις, id est
At mihi si qui alius veniat comes, ille futurus
Solamen, fueritque simul fiducia maior,
Si duo conjuncti veniant. Dein hic prior illo,
Si quid opus facto videt. At qui solus et unus,
Quamvis perspiciat, tamen est mens segnior illi et
Consilium tenue.

Apuleius in libello De daemonio Socratis, autumat allegoriam non infrugiferam huic Homerico subesse figmento, videlicet periculosis in rebus adhibenda duo, consilium et opem. Ulysses, quoniam prudentissimus fingitur, consilii symbolum habet. Diomedes utpote juvenis viribus antecellens auxilii sustinet imaginem. Apulei ex eo

loco verba sunt haec : Itidem cum rebus creperis et afflictis speculatores deligendi sunt qui nocte intempesta castra hostium penetrent, nonne Ulysses cum Diomede deliguntur veluti consilium et auxilium, mens et manus, animus et gladius ?

2052. III, I, 52. Manu serendum, non thylaco

Τῇ χειρὶ δεῖ σπείρειν, ἀλλὰ μὴ ὅλῳ τῷ θυλάκῳ, id est Manu sementem facere oportet, non autem tota corbe. Dictum Corinnae ad Pindarum poetam, ut auctor est Plutarchus in commentario quem inscripsit Πότερον Ἀθηναῖοι κατὰ πόλεμον ἢ κατὰ σοφίαν ἐνδοξότεροι. Modus in omni re servandus et pedetentim ab aliis ad alia transeundum. Ab agricolis ductum est : qui cum serunt, non semel effundunt ipso vase, sed manu rara spargunt semina, ut universo arvo occupando sufficiant. Ad eundem modum ita dispensanda est benignitas ut multis suppeditare possis. Ita moderandus est labor in litteris ut ad alia quoque vitae munia suppetat animi vigor.

2053. III, I, 53. A fronte atque a tergo

Πρόσω καὶ ὀπίσω, id est A fronte atque a tergo. Proverbii vice receptum pro eo quod est diligenter inspicere et praeterita cum praesentibus ac futuris conferre. Sumptum est autem ex Iliados libro primo, ubi Achilles Agamemnonis incogitantiam accusans sic ait :

Οὐδέ τι οἶδε νοῆσαι ἅμα πρόσσω καὶ ὀπίσσω, id est
Nec novit simul a tergo atque a fronte videre.

Rursum in ejusdem operis libro tertio : Ἅμα πρόσσω καὶ ὀπίσσω λεύσει, id est A tergo simul atque a fronte videbit. Iterum Iliados Σ :

Ὁ γὰρ οἶος ὁρᾷ πρόσσω καὶ ὀπίσσω, id est
Solus enim hic a fronte simul tergoque tuetur.

M. Tullius proverbii vice usurpavit libro Familiarum epistolarum decimo tertio : Quem versum senex Praecilius laudat egregie et ait posse eundem ἅμα πρόσσω καὶ ὀπίσσω videre. Huic affine videtur illud Hesiodum :

Πάντα μάλ᾽ ἀμφὶς ἰδών, μὴ γείτοσι χάρματα γήμῃ, id est
Cuncta bene undique dispiciens, ne gaudia ducas
Vicinis.

Plato in Cratylo monens ea quae dicta fuerant, etiam atque etiam, qualia sint, dispici usurpat hoc Homeri dictum βλέπειν ἅμα πρόσσω καὶ ὀπίσσω. M. Tullius Philippica tertia usurpat pro undique : A tergo, a fronte, a lateribus tenetur. Hoc sermonis colore non semel utitur et alias. Antiquitas Janum bifrontem fingens regum prudentiam indicabat, quorum est et praeterita meminisse perpendereque et futura prospicere. Quamobrem et divinitati duas comites addebant, Antevortam et Postvortam, quas olim religiose colebant Romani, ut indicat Macrobius In somniun Scipionis libro primo.

2054. III, I, 54. Gallos quid exsecas ?

Γάλλους τί τέμνεις ; id est Gallos quid exsecas ? Quid actum agis ? Nam Galli Cybelis sacerdotes sua sponte sunt exsectis testibus. Quid spolias nudum ? Cur affligis afflictum ? Cur senile corpus jejuniis attenuas ? Quamquam id ad quamvis inanem operam significandam conveniet. Quemadmodum illa : Laterem lavas, Actum agis.

2055. III, I, 55. Quanto asinis praestantiores muli

Theognidis illud ipsissimam proverbii faciem habet :

Γνοίης δ᾽ ὅσσον ὄνων κρείσσονες ἡμίονοι, id est
Noris uti quanto muli asinos superent.

Dicendum ubi quis longo intervallo praecedit. Refertur apud Athenaeum libro Deipnosophistarum septimo. Sumptum videtur ex Homero, cujus hi versus sunt Iliados K :

Ἀλλ᾽ ὅτε δή ῥ' ἀπέην ὅσσόν τ᾽ ἐπὶ οὖρα πέλονται
Ἡμιόνων· αἱ γάρ τε βοῶν προφερέστεραί εἰσιν
Ἑλκέμεναι νειοῖο βαθείης πηκτὸν ἄροτρον, id est
Verum ubi tantum aberat quantum pars ultima sulci
Mularum, siquidem hae bubus longe potiores
Ducere per pinguem segetem compactile aratrum.

Rursum Odysseae Θ :

Τῶν δὲ θέειν ὄχ' ἄριστος ἔην Κλυτόνηος ἀμύμων·
Ὅσσον τ' ἐν νειῷ οὖρον πέλει ἡμιόνοιιν,
Τόσσον ὑπεκπροθέων λαοὺς ἵκεθ', οἱ δ' ἐλίποντο, id est
Hos cursu anteibat Clytoneus splendidus omnes.
Quantum mularum sulcus praecedit in arvo,
Tantum is praecurrens populos metam attigit, illos
A tergo linquens.

Olim bubus, asinis et mulis proscindebant arva. Hinc illa lex Mosaica Deuteronom. XXII, quae vetat arandi gratia bovem et asinum sub idem jugum mittere. Aratrum igitur quod a mulis trahebatur multo celerius perveniebat ad sulci finem, cum arator invertit aratrum, quam quod trahebatur a bubus. Hesiodus item mulos ταλαέργους vocat.

2056. III, I, 56. Difficilis vir

Δεινὸς ἀνὴρ τάχα κεν καὶ ἀναίτιον αἰτιόῳτο, id est
Forsan et innocuum culpet vir saevus et acer.

Hunc Homeri versiculum olim in Demosthenem vulgo jactatum fuisse multorum auctorum testimoniis constat, propterea quod accepta pecunia nonnumquam et

malos defenderet et oppugnaret bonos. Eundem ad Varronem torsit M. Tullius libro Epistolarum ad Atticum decimo tertio. Dicitur autem apud Homerum Iliados Λ sub persona Patrocli :

Εὖ δὲ σὺ οἶσθα, γεραιὲ διοτρεφές, οἷος ἐκεῖνος
Δεινὸς ἀνὴρ τάχα κεν καὶ ἀναίτιον αἰτιόῳτο, id est
Ipse probe nosti, senior, quod, ut est ferus ille,
Culparit facile innocuum culpaque vacantem.

Rursum Iliados N :

Ἕκτορ ἐπεί τοι θυμὸς ἀναίτιον αἰτιάασθαι, id est
Hector, quando libet culpa culpare vacantem.

2057. III, I, 57. Unum augurium optimum tueri patriam

Abiit in proverbium etiam hic versus Homericus :

Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης, id est
Una avis optima : pro patri pugnare tuenda.

Usurpatur a M. Tullio in Epistolis ad Atticum. Item a Plinio minore in Epistolis familiaribus. Citatur ab Aristotele in Rhetoricis libro secundo inter sententias. Sumptus est autem ex Iliados M, ubi Hector auguria reliqua negligens loquitur ad hunc modum :

Τύνη δ' οἰωνοῖσι τανυπτερύγεσσι κελεύεις
Πείθεσθαι, τῶν οὔ τι μετατρέπομ' οὐδ' ἀλεγίζω,
Εἴτ' ἐπὶ δεξί' ἴωσι πρὸς ἠῶ τ' ἠέλιόν τε,
Ἤτ' ἐπ' ἀριστερὰ τοί γε ποτὶ ζόφον ἠερόεντα.
Ἡμεῖς δὲ μεγάλοιο Διὸς πειθώμεθα βουλῇ,
Ὃς πᾶσι θνητοῖσι καὶ ἀθανάτοισιν ἀνάσσει.
Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης, id est
Aligeris avibus tu me parere jubes nunc,
Quarum nulla mihi cura aut respectus, utrumne

Ad dextram Eoi veniant mihi solis ad ortum
An laevam ad solem occiduum noctisque tenebras.
Verum nos Jovis arbitrio parere necessum est
Altitonantis, hic imperium tenet unus in omnes,
Quotquot mortales, quotquot sunt morte carentes,
Una avis optima : pro patri pugnare tuenda.

Hanc Homeri sententiam expressisse videtur Q. Fabius Maximus apud M. Tullium libro De senectute. Is enim, cum esset augur, dicere ausus est optimis auspiciis ea geri quae pro rei publicae salute fierent ; quae contra rem publicam ferrentur contra auspicia ferri. Apud Athenaeum Heniochus detorquet ad parasitum, ex Metagene comico versiculum hunc citans :

Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ δείπνου, id est
Una avis optima : pro cena pugnare tuenda.

2058. III, I, 58. Ne quid suo suat capiti

Terentius in Phormione proverbiali figura dixit Ne quid suo suat capiti, pro eo quod est : ne quid mali illi conciliet. Expressum est ad illud Homericum Iliados Σ :

Οὐκ ὄφελον Τρώεσσι κοτεσσαμένη κακὰ ῥάψαι ; id est
An suere invisae non debebam mala Trojae ?

Idem Odysseae Γ :

Εἰνάετες γάρ σφιν κακὰ ῥάπτομεν ἀμφιέποντες
Παντοίοισι δόλοισι, id est
Annum illis nonum mala jam suimus tentantes
Fraudibus omnigenis.

Rursum Odysseae Π :

Τίη δὲ σὺ Τηλεμάχῳ θάνατόν τε μόρον τε
Ῥάπτεις ; id est
Cur tu Telemacho mortem suis, exitiumque ?

2059. III, I, 59. Terra mihi prius dehiscat

M. Tullius libro Epistolarum ad Atticum nono : Aberit non longe quin hoc a me decerni velit neque sit contentus Galba, Scaevola, Cassio, Antonio. Τότε μοι χάνοι εὐρεῖα χθών, id est Tellus ipsa mihi tunc ampla dehiscat. Est autem hemistichium Homericum ex Iliados quarto. Lucianus in Lapithis : Καὶ τοῦτο δὴ τὸ τοῦ λόγου, χανεῖν μοι τὴν γῆν ηὐχόμην, id est Jamque juxta id quod vulgo dici solet, optabam ut mihi terra dehisceret. Aristides in Themistocle : Οὐδε ἠπόρει οὐδ' ἐξεπλάγη οὐδ' ηὔξατο αὑτῷ χανεῖν τὴν γῆν οὐδ' ηὐδαιμόνισε τοὺς πάλαι κειμένους, id est Neque perplexus erat neque consternabatur animo neque optabat ut sibi terra dehisceret, neque beatos dicebat illos qui jam olim fuissent defuncti vita. Et Vergilius in quarto :

Sed mihi vel tellus optem prius ima dehiscat,
Vel pater omnipotens adigat me fulmine ad umbras,
Pallentes umbras Erebi noctemque profundam,
Ante, Pudor, quam te violem aut tua jura resolvam.

2060. III, I, 60. Vestis virum facit

Εἵματα ἀνήρ, id est Vestis vir. Id hodie quoque vulgo tritissimum est. Aiunt enim ad hunc modum :

Vestitus virum reddit ; qui habet induat.

Idem affirmat Quintilianus libro Institutionum octavo : Et cultus, inquiens, concessus atque magnificus addit hominibus, ut Graeco versu testatum est, auctoritatem. Hunc autem versum quem citat Fabius opinor esse illum apud Homerum Odysseae Z :

Ἐκ γάρ τοι τούτων φάτις ἀνθρώπους ἀναβαίνει
Ἐσθλή, id est
Quippe homini ex istis surgit bona fama decusque.

Pauloque inferius in eodem libro quantum momenti cultus vestium adferat ad conciliandam homini formam dignitatemque, satis indicat, cum Nausicaam puellam ita de Ulysse loquentem facit :

Πρόσθεν μὲν γὰρ δή μοι ἀεικέλιος δόατ᾽ εἶναι,
Νῦν δὲ θεοῖσιν ἔοικε, τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν, id est
Ante videbatur specie foedissimus esse,
Nunc divis similis magnus quos pascit Olympus.

Nam ante nudus, jam vestes nitidas induerat Ulysses ac protinus alius esse visus est :

Ἕζετ᾽ ἔπειτ᾽ ἀπάνευθε κιὼν ἐπὶ θῖνα θαλάσσης,
Κάλλει καὶ χάρισι στίλβων, id est
Deinde procul veniens ad litora pontica sedit
Fulgescens forma atque leporibus.

2061. III, I, 61. Teneri calidis balneis

Ἁπαλοὶ θερμολουσίαις, id est Teneri calidis lavacris. In molles et luxu diffluentes dicebatur. Nam antiquitus calida balnea deliciarum nomine taxata fuisse vel Homerus testis est Odysseae Θ, inter voluptariae vitae delicias ea commemorans :

Αἰεὶ δ᾽ ἡμῖν δαίς τε φίλη κίθαρίς τε χοροί τε,
Εἵματά τ᾽ ἐξημοιβὰ λοετρά τε θερμὰ καὶ εὐναί, id est
At semper cordi nobis epulaeque chorique
Cantusque et variae vestes et balnea calda
Concubitusque.

Refertur adagium ab Eudemo his quidem verbis : Ἁπαλοι θερμολουσίαις, ἁβροὶ μαλθακευνίαις, id est Teneri calidis lavacris, delicati lectorum mollitie. Huc adlusit Persius, cum ait :

Elixasque nates labefactat forcipe adunca.

2062. III, i, 62. Dextrum pedem in calceo, sinistrum in pelvi

Δεξιὸν εἰς ὑπόδημα, ἀριστερὸν εἰς ποδόνιπτρον, id est Dextrum pedem in calceum, sinistrum in pelvim, subaudi verbum ad sententiam accommodum, mittit aut ponit. Suidas ex Aristophane citat aitque dici solere in eos qui se norunt commode ad rei praesentis conditionem applicare, proque loco, tempore, negotiis aliam atque aliam sustinere personam. Est autem carmen hexametrum heroicum :

Dextrum in calceolo, laevum vero in podoniptro.

Podoniptrum vas in quo pedes lavantur, unde et vocabulum inditum a Graecis.

2063. III, i, 63. Dea Impudentia

Θεὸς ἡ Ἀναίδεια, id est Dea Impudentia. Dici solitum ubi quis ex audacia inverecundiaque sua lucrum atque emolumentum ferret. Nam inutilis, ut ait Homerus, verecundia viro egenti, compluresque mortales videas quibus magno bono fuerit nihil omnino puduisse. Siquidem nullus unquam rem ausus est adeo stultam aut absurdam quae non invenerit et fauctorem et admiratorem, multoque maxima pars mortalium, quae stultissima sunt, ea miratur maxime. Refertur a Zenodoto et a Diogeniano. Theophrastus in libro De legibus prodidit apud Athenienses aras fuisse Contumeliae et Impudentiae dicatas. Idem attestatur Istrus libro quarto decimo. Item M. Tullius libro De legibus secundo : Nam illud vitiosum Athenis quod, Cylonio scelere expiato, Epimenide Cretensi suadente, fecerunt Contumeliae phanum et Impudentiae ; virtutes enim, non vitia consecrare decet. Menander in Gnomologiis appellat illam omnium dearum maximam :

Ὦ μεγίστη τῶν θεῶν
Νῦν οὖσ᾽ ἀναίδει᾽, εἰ θεὸν καλεῖν σε δεῖ.
Δεῖ· Τὸ κρατοῦν γὰρ νῦν νομίζεται θεός, id est

O dearum maxima
Hoc saeculo, si te vocare phas deam.

Phas, quando nunc vicisse habetur pro deo.

2064. III, I, 64. De possessione dejicere

De possessione dejicere ex sermone jurisconsultorum in vulgi sermonem abiit pro eo quod est famam cuipiam eripere quam jam omnium consensu obtinuerit, aut adimere quippiam quod suo quasi jure tenere videatur. Nam jus semper favet possidenti, interdictumque ferebatur ne quis vi quempiam dejiceret. Extat edictum in Pandectarum libro quadragesimo tertio, titulo De vi et vi armata, et refertur a M. Tullio in oratione pro A. Cecinna. Plato libro cui titulus Gorgias : Ἐπιχειρεῖς ἐκβάλλειν με ἐκ τῆς οὐσίας καὶ ἀληθοῦς, id est Conaris me de possessione ac vero dejicere. Est aliquoties apud M. Tullium. Et apud eundem illud quoque : Quasi in suam possessionem venerit, cum quis imperiosius agit aut plus aequo immoratur. Quintilianus libro secundo De rhetorica : Quae dum opere cedit, jam paene possessione depulsa est. Fit enim jucundius dictum quoties ad res animi transfertur.

2065. III, I, 65. Daedali alae

Δαιδάλου πτερά, id est Daedali alae. Dici solitum ubi quis alioqui non satis idoneus ad negotium conficiendum artis alicujus aut auxilii accessionem adjungeret. Aut cum quis urgente necessitate ad nova confugit consilia. Nota fabula quae proverbii ministravit occasionem, nempe de Daedalo, qui novo commento assutis alis elapsus est e manibus Minois.

2066. III, I, 66. Deinde expergiscebar

Εἶτα ἐξηγρόμην, id est Deinde expergiscebar. Hoc dicto significabant vana fuisse quae dicerentur. Aristophanes : Κᾆτ᾽ ἔγωγ᾽ ἐξηγρόμην, id est Deinde ego expergiscebar. Bacchus in Ranis jactat apud Herculem se navalem pugnam exercuisse et duodecim aut tredecim hostium naves demersisse. Id cum Herculi neutiquam verisimile videretur Bacchum imbellem et deliciis effeminatum deum

gnaviter in bello gessisse sese, per jocum subiit : Κᾆτ' ἔγωγ' ἐξηγρόμην. Quanquam interpres admonet hunc sermonem a nonnullis non ad Herculem, sed ad Xanthiam referri, a nonnullis ad ipsum Bacchum, ut significarit se dedita opera mentitum fuisse quae narrarat. Carmen Aristophanis adscribam :

Hercules : Κἀναυμάχησας ; – Bacchus : Καὶ κατεδύσαμέν γε ναῦς
Τῶν πολεμίων ἢ δώδεκ' ἢ τρεισκαίδεκα. –
H. : Σφώ ; – B. : Νὴ τὸν Ἀπόλλω. – H. : Κᾆτ' ἔγωγ' ἐξηγρόμην, id est
Et proelium navale gessisti, obsecro ?
– Quin duodecim hostium rates aut tredecim
Submersimus. – Vos, quaeso ? – Nos vicelicet.
– Ac postea sane me reliquit sopor.

Hic jocus proverbialis etiam hodiernis temporibus familiaris est vulgo, quoties quae memorantur vana somniisque simillima videntur. Res enim frivolas ὀνείρατα vocamus. Πάντη σχεδὸν οἷον ὀνείρατα λέγων, id est Passim fere veluti somnia narrans. Unde et frivolarum rerum observatores ὀνειροσκόπους appellant Graeci. Videtur ad hoc facete allusisse M. Tullius, dum somnium Scipionis in quo multa fabulosa commemorat de concentu orbium, de animabus, ita claudit : Ille discessit, ego somno solutus sum.

2067. III, i, 67. De lapide emptus

De lapide emptus. In vilissimum et vehementer obscurum hominem dicebatur. Nam inter servorum genera, siquidem juxta proverbium Καὶ δοῦλος πρὸ δούλου, extremae notae habebantur emptitii, potissimum qui palam in foro divenditi fuissent. M. Tullius adversus Pisonem : De me cum omnes magistratus promulgassent praeter unum praetorem, a quo non fuit postulandum, fratrem inimici mei, praeterque duos de lapide emptos. Simillimum est illi Graeco quod alio reddidimus loco : Ἁλώνητον ἀνδράποδον, Sale emptum mancipium. Consimilem ad modum Columella vilem minimique pretii servum significans : Quem vulgus

quidem, inquit, parvi aeris vel de lapide noxium comparari posse putat. Sed ego plurimorum opinioni dissentiens pretiosum vinitorem in primis esse censeo. Quo quidem loco aut noxium, noxae deditum et ob id venire jussum, aut nexum legendum arbitror. Nam nexi dicebantur qui, quod solvendo non essent, addicebantur creditoribus. Tametsi nexi non continentur appellatione servorum proprie nec veneunt. Julius Pollux libro De rerum vocabulis tertio, lapidem, unde quondam vendebantur mancipia, τὸν πρατῆρα λίθον καὶ πωλητήριον appellat.

2068. III, I, 68. Date mihi pelvim

Δότε μοι λεκάνην, id est Porrigite mihi pelvim. Ubi quid vehementer molestum esset, ita ut ferri jam diutius non posset, pelvim sibi porrigi iubebant, quasi prae bile nauseaque et fastidio rerum vomituri, veluti si quis orationem supra modum indoctam non ferens aut sophisticis naeniis offensus dicat : Δότε μοι λεκάνην, id est Porrigite mihi pelvim. Refertur a Suida. Exstat autem apud Aristophanem ἐν Νεφέλαις. Et Plutarchus in Politicis citat e Platone comico.

2069. III, I, 69. Dares Entellum provocas

Dares Entellum provocas et proverbii speciem habet et apud eruditos videtur in jus proverbii cessisse. Sic enim Hieronymus ad Augustinum : Memento, inquit, Daretis et Entelli. Conveniet uti, si quando quispiam juvenili temeritate lacesset aliquem non perinde promptum ad suscipiendum certamen, verum intolerandum, si semel inierit. Qui senum ferme mos, ut libenter suffugiant negotia, suscepta pertinaciter gerant. Sumptum est ex quinto Aeneidos libro, ubi Dares quispiam viribus fretus et ferox juventa ultro prosiliens in medium quemvis ad certamen provocat, adsurgente nemine deterritisque reliquis, jam perinde quasi victor praemium flagitat ab Aenea. At Entellus senex et jam pridem ab hujusmodi genere certaminum feriatus, instigante partim Aceste, partim veterum victoriarum memoria, tandem surgit cestibus dimicaturus. Is diu suo consistens loco juvenem insolentius

circumsilientem tulit, donec frustrato ictu lapsus, pudore sic recanduit ut Daretem jam longe imparem plane confecturus fuerit, nisi eum Aeneas intercedens eripuisset. Carmen ipsum Maronis adscriberem, est enim longe lepidissimum, ni et longiusculum esset et in promptu situm.

2070. III, I, 70. Ad Cynosarges

Ἐς Κυνόσαργες, id est Ad Cynosarges, proverbiali convicio dicebatur, quemadmodum Εἰς μακαρίαν καὶ Εἰς κόρακας. Erat autem Cynosarges locus in Attica quispiam in quo nothi spuriique exercebantur, cui nomen inditum ἀπὸ κυνὸς ἀργοῦ, id est a cane albo, seu veloci. Nam Graecis ea vox ἀργός utrumque significat. Qui collegit historias ex orationibus stelieuticis Gregorii Nazianzeni, tradit Cynosarges dictum ἀπὸ τοῦ κυνὸς καὶ σαρκός, commutato κ in γ. Nominis causam hanc adscribunt : Cum olim Diomus quidam Atheniensis, auctore Stephano (nam Suidas Didymum ponit), sacrificaret Herculi, canis quidam albus aut, ut alii dicunt, velox aquila victimae partem abreptam in locum quendam deposuit. Quo prodigio territus cum deum consuluisset, responsum est ut eo in loco Herculi sacellum exstrueret, in quem victima deportata fuisset. Nam eum Herculi placere. Porro, quoniam Hercules nothus fuit, utpote ex adultera natus, et tamen virtute sua diis aequum honorem adsecutus, idcirco visum est ut inibi qui spurii fuissent et neque patris neque matris nomine cives, exercerentur. Nec abhorret ab his quod scribit Plutarchus in libello quem inscripsit Ἐρωτικόν : Εἰ δὲ οὖν καὶ τοῦτο τὸ πάθος δεῖ καλεῖν ἔρωτα θῆλυν καὶ νόθον ὥσπερ εἰς Κυνόσαργες συντελοῦντα τὴν γυναικωνῖτιν, μᾶλλον δὲ ὥσπερ ἀετόν τινα λέγουσι γνήσιον καὶ ὀρεινόν, ὅν Ὅμηρος μέλανα καὶ θηρευτὴν προσεῖπεν, id est Quod si igitur hunc quoque morbum oportet vocare amorem femineum ac nothum, veluti in Cynosarges conjicientem nos in muliebre conclave, magis autem, sicut aquilam quandam dicunt gnesion, id est, ingenuam germanamque, ac montanam, quam Homerus nigram et venatricem appellat. Unde vel contumeliae causa dicebatur Εἰς Κυνόσαργες, velut in

spurium, vel imprecando, quasi dicas In malam crucem. Postea consentaneum est hoc quoque loco garrire coepisse philosophos et sophistas. Nam Suidas testatur tria fuisse gymnasia, Lyceum, Cynosarges et Academiam. Meminit hujus rei et Plutarchus in Themistoclis vita, quem aiunt fuisse nothum. Erat autem extra portas Atheniensium Herculis gymnasium, quo spurii adolescentes sese conferebant exercitii gratia, quod et ipse deus nothus ac matre mortali natus esset. Huc Themistocles adhuc adolescens arte pelliciebat et ingenuos aliquot adolescentes, quo paulatim tolleret nothorum et legitimorum discrimen.

2071. III, I, 71. Cythnicae calamitates

Κυθνώδεις συμφοραί, id est Cythnicae calamitates. Zenodotus Aristotelem auctorem citat Cythnios usque adeo divexatos afflictosque fuisse ab Amphitryone ut in proverbium abierint Κυθνώδεις συμφοραί pro maximis cladibus et immensis calamitatibus. Est autem Cythnus ex insulis Cycladibus una, contra Dryopidem sita, teste Stephano.

2072. III, I, 72. Cythonymi probrum

Κυθωνύμου αἶσχος, id est Cythonymi dedecus. In hominem dicebatur vehementer infamem foedique nominis cujusque nomen jure supprimi debeat vel ob malefacta vel ob calamitates. Unde et Graeca vox a celando nomine dicta. Et hodie dictitant vulgo, tegendam ollam, quoties innuunt foedius esse facinus quam ut auctoris facienda sit mentio. Auctor Zenodotus.

2073. III, I, 73. Cyziceni stateres

Κυζικηνοὶ στατῆρες, id est Cyziceni stateres. De re scite scalpta. Hoc enim subindicant παροιμιολόγοι. Nam hi nummi olim celebres erant quod eleganter scalpti viderentur. Repraesentabant altera parte Cybelen deorum matrem facie muliebri, altera leonis imaginem. Mihi magis videtur fore locus proverbio, cum

hominem significamus inaequalem ac sui dissimilem aut qui longe aliud agat quam prae se ferat. Quemadmodum nummi Cyziceni ex uno latere Cybelen ostendebant effeminatam, ex altero leonem. Stater is valebat viginti octo drachmas Atticas, unde et de re magni pretii videtur posse dici. Cyzicus autem erat civitas Propontidis. Quidam ejusdem nominis urbem ponunt in Sicilia. Proverbii praeter alios meminit Suidas.

2074. III, i, 74. Cyrnia terra

Κυρνία γῆ, id est Cyrnia tellus, dicebatur regio latrociniis infamis, cujusmodi ferunt olim fuisse Cyrnum. Est autem Cyrnus insula quaedam ad boream opposita Iapygiae mellificio nobilis, auctore Stephano, verum ob latrocinia fuit inaccessa navigantibus. Plinius autumat hanc esse Corsicam : In Ligustico, inquit, mari est Corsica, quam Graeci Cyrnon appellavere. Gens haec et hodie male audit apud Italos. Proverbium non inepte detorquebitur in hominem alieni rapacem ac violentum. In collectaneis Zenobii per Aldum editis reperio Κυρνία ἄτη, id est Cyrnia noxa.

2075. III, i, 75. Cinyrae opes

Κινύρου πλοῦτος, id est Cinyrae opes. De immensis divitiis dicebatur. Simillimum illi Midae opes. Nam hujus regionem opulentissimam fuisse Naso satis indicat Metamorphoseon libro decimo :

Gratulor huic terrae quod abest regionibus illis
Quae tantum genuere nefas : sit dives amomo
Cinnamaque costumque suam sudataque ligno
Tura ferat floresque alios Panchaica tellus,
Dum ferat et myrrham.

Pindarus in Nemeis meminit Cinyrae praedivitis : Σὺν θεῷ γάρ φυτευθεὶς ὄλβος ἀνθρώποισι παρμονώτερος, ὅσπερ καὶ Κινύραν ἔβρισε πλούτῳ ποντίᾳ ἔν ποτε

Κύπρῳ, id est Deo favente felicitas hominibus stabilior, quae sane et Cinyram opibus cumulavit olim in marina Cypro. Proverbii meminit et Plato libro De legibus secundo : Ἐὰν δ' ἄρα πλουτῇ μὲν Κινύρα τε καὶ Μίδα μᾶλλον, ᾖ δὲ ἄδικος, ἄθλιός τ' ἐστὶ καὶ ἀνιαρῶς ζῇ, id est Quodsi ditior quidem fuerit, quam Cinyra aut Mida, sit autem injustus, et miser est et moleste vivit. Suidas in dictione καταγηράσκω refert hunc ad modum : Καταγηράσαις Τιθωνοῦ βαθύτερον καὶ τοῦ Κινύρου πλουσιώτερον καὶ Σαρδαναπάλου τρυφηλότερον, ὅπως τὸ τῆς παροιμίας ἐπι σοὶ πληρωθῇ Δὶς παῖδες οἱ γέροντες, id est Consenescas Tithono profundius, Cinyra ditius, Sardanapalo deliciosius, ut in te compleatur proverbium Bis pueri senes.

2076. III, I, 76. Minus de istis laboro quam de ranis palustribus

Μέλει μοι τῶν τοιούτων οὐδέν, ἧττον τῶν ἐν τοῖς τέλμασι βατράχων, id est Nihilo major mihi rerum istarum cura quam ranarum in limo versantium. Proverbialis hyperbole qua significamus nihil omnino ad nos pertinere negotium. Recte dicetur et in obtrectatores quorum oblocutiones dicemus nos fortiter contemnere. Siquidem ranae tametsi assidue obganniant oblatrentque praetereuntibus et odiosam illam cantionem iterent sine fine, βρεκεκεκὲξ κοὰξ κοάξ, tamen nemo commovetur. Ad hoc facit quod Origenes Aegyptias ranas dialecticorum et sophistarum garrulitatem interpretatur in decretis pontificiis.

2077. III, I, 77. Cucurbita sanior

Κολοκύντης ὑγιέστερος, id est Cucurbita salubrior. Suidas et Zenodotus pro adagio referunt. Athenaeus libro tertio citat hunc versiculum ex Epicharmo :

Ὑγιέστερόν όν τ' ἦν ἔτι κολοκύντας πολύ, id est
Eratque longe sanius cucurbita.

Versus Graecus constabit, si legas ἔτι γε. Nam ut nos adduximus, habetur in Athenaeo edito per Aldum. Unde sit natum non indicat. Proinde divinandum id inde ductum, vel quia cucurbita non facile laeditur aeris vitio propter crustum quo tegitur,

vel quod ea variis remediis efficax esse perhibetur, quemadmodum indicat Dioscorides libro secundo. Item Plinius libro vicesimo capite tertio. Nec una tantum species ad remedia : valet et sativa quam Graeci κολοκύνθην appellant, valet inanis intus silvestris, quam Graeci somphon, ut ait Plinius, dicunt ; valet et sativa minor κολοκυνθίς, quasi dicas cucurbitulam. Nobis videtur non absurde ductum hinc proverbium, quod cucurbita undique turgeat integra nec rimis hians nec vermiculis obnoxia. Est autem integritas et obesitas corporis sanitatis argumentum. Cognatum illi quod alias recensuimus : Κρότωνος ὑγιέστερος, id est Crotone salubrior.

2078. III, i, 78. **Cum deo quisque et gaudet et flet**

Ξὺν τῷ θεῷ πᾶς καὶ γελᾷ κὠδύρεται, id est
Deo volente quisque ridet atque flet.

Admonet adagium rerum humanarum celerem esse commutationem, neque in nobis situm ut res perpetuo secundae sint, verum utcumque fortunae libitum fuerit, ita vel secundis rebus attollimur vel adversis affligimur. Exstat hic versiculus apud Sophoclem in Aiace flagellifero. Idem sibi vult illud Euripideum ex Iphigenia Aulidensi :

Οὐκ ἐπὶ πᾶσι σ' ἐφύτευσ' ἀγαθοῖς,
Ἀγάμεμνον, Ἀτρεύς,
Δεῖ δέ σε χαίρειν καὶ λυπεῖσθαι·
Θνητὸς γὰρ ἔφυς. Κἂν μὴ σὺ θέλῃς,
Τὰ θεῶν οὕτω βουλόμεν' ἔσται, id est
Non te sevit ad omnia laeta,
Agamemnon, Atreus.
Gaudere atque dolere necesse est ;
Mortalis enim es. Sin tu nolis,
Tamen eveniet ; sic diis placitum.

Cum deo fit Graecis, quod fit favente numine. Contra sine deo, quod absque deorum favore. Pindarus in Pythiis hymno quinto : Οὐ θεῶν ἄτερ, id est Non sine diis. Idem ejusdem operis hymno nono : Ὠκεῖα δ' ἐπειγομένων ἤδη θεῶν πρᾶξις ὁδοί τε βραχεῖαι, id est Velox actio jam diis accelerantibus brevesque viae. Rursus hymno decimo : Θεῶν τελεσάντων οὐδέν ποτε φαίνεται ἔμμεν ἄπιστον, id est Cum dii peregerint, nihil videtur esse incredibile. Et Vergilius :

Haud equidem sine mente reor, sine numine divum.

Ita quod praeter spem ultro obtingit divinitus fieri dicitur. Aristophanes in Equitibus :

Ἀλλ᾽ ὁδὶ προσέρχεται / Ὥσπερ κατὰ θεῶν εἰς ἀγοράν, id est

Sed ipse in contionem prodit huc / Tamquam deo volente.

M. Tullius in Verrem actione quinta : Qui Metello divinitus hoc venit in mentem ? Et Horatius libro tertio Oda quarta : Non sine diis animosus infans. Σὺν ταῖς Μούσαις, id est Musis faventibus, Σὺν τοῖς θεοῖς, id est Diis bene juvantibus. Festivum est quod de Stratonico refert Athenaeus libro VIII : Is cum esset parum insignis citharoedus haberetque in ludo suo novem Musarum imagines et Apollinis unam, discipulos duos, rogatus a quopiam quot haberet discipulos, Σὺν θεοῖς, inquit, δώδεκα, ludens amphibologia, Σὺν θεοῖς accipi potest annumeratis diis aut diis faventibus. Porro veteres praecipuum numen tribuebant fortunae, cui tribuitur quidquid feliciter aut secus evenit ; de qua Demosthenes in oratione Ad Philippi epistolam : Μεγάλη γὰρ ῥοπή, μᾶλλον δὲ τὸ ὅλον ἡ τύχη ἐστὶ πρὸς ἅπαντα τὰ τῶν ἀνθρώπων πράγματα, id est Magnum enim momentum, immo verius totum est ipsa fortuna ad omnes hominum actiones. Item Aeschynes in Apologia Περὶ παραπρεσβείας : Ἡ τύχη πάντων ἐστὶ κυρία, id est In fortunae manu sunt omnia.

2079. III, I, 79. **Cum Coryco luctari**

Πρὸς Κώρυκον γυμνάζεσθαι, id est Adversus Corycum luctari, dicebatur qui sumeret inanem operam. Opinor Corycum palaestriten fuisse quempiam invictum.

Nisi malumus corycum esse manticam coriaceam, ut adagium adfine sit illi Utrem vellis. Verum hoc sensu Hesychius scribit per ω et υ. Suidas scribit per ο et ι. Porro talis pugna pugnata est Apuleio in Thessalia.

2080. III, I, 80. Curetum os

Κουρήτων στόμα, id est Curetum os. Dici solitum si quando quis numine afflatus loqui videretur, propterea quod Curetes Cybeles comites furore quodam sacro perciti divinare viderentur. Refertur a Zenodoto. Meminit et Hesychius.

2081. III, I, 81. Melius nobis est quam heri

Proverbialem habere figuram videtur illud Aristophanis in Pluto :

Ὦ Βλεψίδημ’, ἄμεινον ἢ χθὲς πράττομεν, id est
O Blepsideme, melius atque heri mihi est.

Cum significamus fortunam in melius commutatam. Item illud Theocriticum, quod alio citavimus loco :

Τάχ’ αὔριον ἔσσετ' ἄμεινον, id est
Melius cras forsan habebit.

Nam heri et cras pro praeterito futuroque tempore posita sunt.

2082. III, I, 82. Cretenses sacrum

Οἱ Κρῆτες τὴν θυσίαν, id est Cretenses sacrum, subaudi faciunt, aut simile quidpiam. Adagium Zenodotus ad hujusmodi refert fabulam : Tempestate jactatus, Agamemnon delatus est in Cretam ingressusque Polyrrhenen (nam id est Cretae insulae oppidum, ab ovium copia sic appellatum, auctore Stephano rem divinam fecit. Interea vero captivi conscensis navibus aufugerunt. Quae res cum illi renuntiaretur, fertur dimidiatum et imperfectum sacrificium et jam incensam victimam reliquisse curriculoque ad maris litus properasse, perturbatum majorem in modum animoque consternatum. Ibi vix unam reperisse navem reliquam, qua

devectus est, multum imprecatus malorum ejus insulae cultoribus. Unde si qua res per tumultum ac turbulente fieret, Κρητικὴν θυσίαν, id est Cretense sacrum vocabant. Nobis videtur quadraturum, ubi quis non fruitur his quae paravit. Quemadmodum usu venit Agamemnoni, cujus victimas devoravere Cretenses.

2083. III, i, 83. Simul et misertum est et interiit gratia

Ἅμ' ἠλέηται καὶ τέθνηκεν ἡ χάρις, id est
Simul et misertum est interiitque gratia.

Senarius proverbialis apud Zenodotum, dici solitus in ingratum, qui, simul atque levatus est malis, desinit meminisse beneficiorum ejus cujus opera restitutus est, juxta illud Si dolet, meminit ; si placet, obliviscitur, cum contra admoneat proverbium :

Χάριν λαβὼν μέμνησο, δοὺς ἐπιλαθοῦ, id est
Memineris accepti, dati obliviscere.

Idem docet in Moralibus Seneca : Beneficii accepti meminisse oportere, dati oblivisci. At nunc ita est ingenium vulgi ut fragilis sit beneficiorum memoria, injuriarum tenax. Et juxta Plautum, si quid juves, pluma levior gratia ; si quid offendas, plumbeas iras gerunt. Celebrantur in eandem sententiam hi quoque versus :

Ἀεὶ δ' ὁ σωθείς ἐστιν ἀχάριστος φύσει, id est
Servatus usque ingratus est et immemor. Et
Μετὰ τὴν δόσιν τάχιστα γηράσκει χάρις, id est
Post munus ilico consenescit gratia.

2084. III, i, 84. Frustra currit

Εἰς κενὸν τρέχει, id est Frustra currit, pro eo quod frustra laborat. Sic usus est divus Paulus apostolus compluribus locis. Sumptum ab his qui in stadio cursu certant. Celebris est hoc senarius :

Ἄβουλὸς ἀνὴρ εἰς κενὸν μοχθεῖ τρέχων, id est

Temerarius labore currit irrito.

Celebratur et illud cujuspiam ἀπόφθεγμα : Τρέχουσιν ἔξω τῆς ὁδοῦ, id est Currunt extra viam, ubi quis sedulo quidem molitur, sed nulla certa ratione quae praemonstret quid quatenusque sequendum sit.

2085. III, I, 85. Morsus aspidis

Δῆγμα ἀσπίδος, id est Morsus aspidis. De malo immedicabili aut de lingua vehementer virulenta. Refertur adagium ab Apostolio Byzantio, non admodum memorabili auctore, nisi nos meliorum inopia compelleret. Quamquam hunc nec Politianus gravatus est quodam in loco citare testem. Circumfertur Graecus versiculus adagio concinens :

Ἰὸς πέφυκεν ἀσπίδος κακὴ γυνή, id est

Telum aspidis profecto mulier improba.

Aelianus primo De naturis animantium libro tradit adversus viperarum omniumque serpentium morsus remedium inveniri, aspide una excepta, praecipue si de rana gustarit, ut ait libro proximo. Solius hujus ictum omni cura potentiorem esse. Nec ab ullo vinci praeterquam a muliere, quae vel aspectu contractuque solo necet, quorum alterum cum regulo, alterum cum aconito commune. Nicander item in Theriacis :

Ἀσπίδα φοινήεσσαν ἀμυδρότατον δάκος ἄλλων, id est

Aspida crudelem, cujus super omnia morsus
Immedicabilis est.

Plinius prodidit aspidem numquam vagari sine compare ; quodsi contigerit alteram interimi, protinus altera persequitur percussorem in mediis quoque fori turbis agnitum. Addunt quidam ab hoc ictum serpente intra quatuor horas emori. Nihil autem vetat quo minus trahatur adagium ad hostem clancularium et tanto pestilentiorem quod clanculum citraque dolorem infundat venenum haec serpens neque post morsum appareat vulnus in corpore ; tantum somnus letalis obrepit,

quemadmodum describit Nicander, atque hinc existimant quidam morsum illius ἀμυδρότατον ab eodem poeta vocari.

2086. III, I, 86. Arbore dejecta quivis ligna colligit

Δρυὸς πεσούσης πᾶς ἀνὴρ ξυλεύεται, id est

Ruente quivis ligna colligit arbore.

Meminit hujus proverbii Theocriti Scholiastes, sed pro πεσούσης scriptum est παρούσης, mendose, ni fallor. Si quem fortuna praecipitem dederit, in hunc passim omnes incurrunt et quisque quod potest diripit. Jam enim sibi putant impune fore. Exemplum hujus adagionis est apud Juvenalem de Seiano.

2087. III, I, 87. Nihil est ab omni parte beatum

Quod scripsit in Odis Horatius :

Nihil est ab omni
Parte beatum

proverbialem habet sententiam, quam Graeci sic efferunt :

Οὐκ ἔστιν ὅστις πάντ᾽ ἀνὴρ εὐδαιμονεῖ, id est

Felix per omnia nemo est mortalium.

Hunc senarium citat Aristoteles libro Rhetoricorum secundo inter exempla sententiarum. Est aliquoties et apud Theognidem. Clearchus apud Athenaeum adducit hunc versum :

Ἀμώμητον δ᾽ οὐδὲν ἔγεντο βροτοῖς, id est

Nil usquam est hominum carpere quod nequeas.

Menander apud Plutarchum, Περὶ εὐθυμίας :

Ἆρ' ἐστὶ συγγενές τι λύπη καὶ βίος ; id est

Num quaepiam intercedit his cognatio,
Vitae ac dolori ?

Ad hanc sententiam pertinet quod alibi diximus, Omnibus galeritis innasci cristam. Theseus priusquam veniret in Atticam, instituit sacra quaedam, quae ludis ac laetitia peragerentur, quaedam contra, quae maerore luctuque. Ceterum cum adpulisset in Atticam quoniam multos repperit squalidos ac maestos ob mortem regis Aegei, qui desperato filii reditu prae dolore semet e saxo praecipitem dedit, multos contra laetitia gestientes ob filii reditum, institutum est ut in ὠσχοφορίᾳ (id est nomen festo a gestandis ramis) non nuntius ipse, sed caduceum coronaretur, deinde qui sacris interfuerunt emitterent has voces εἶα αἴ, id est eia heu, quarum prior gratulationis est et in bellicis paeanibus cani solet, quod liquet ex Aristophanis Pace, ubi crebro repetuntur illa ὦ εἶα εἶα μάλα, ὦ εἶα εἶα ὦ, altera luctus est. Unde et Αἴας dictus Graecis et αἰάζειν. Haec videlicet est imago vitae mortalium. Historia refertur a Plutarcho in Vita Thesei.

Pindarus in Isthmiis hymno tertio, ad tempus torquet sententiam : Αἰὼν δὲ κυλινδομέναις ἁμέραις ἄλλ’ ἄλλοιτ’ ἐξάλλαξεν. Ἄτρωτοί γε μὲν παῖδες θεῶν, id est Saeculum autem volvendis diebus nunc huc, nunc illuc sese flectit. Ceterum dii extra telorum iactum sunt. Nam interpres admonet hic παῖδες θεῶν esse dictum pro θεοί. Simile quiddam habet in Pythiis hymno septimo : Φαντὶ γε μὰν οὕτω κεν ἀνδρὶ παρμονίμαν θάλλοισαν εὐδαιμονίαν τὰ καὶ τὰ φέρεσθαι, id est Aiunt sane sic viro stabilem florere felicitatem, si haec et haec ferat, hoc est : si ferat tum prospera, tum adversa. Perpetua felicitas minitatur subitum exitium ; quod temperatum est solet esse diuturnius. Interpres in hanc sententiam adduxit versum Homericum :

Τὸν περὶ Μοῦσ’ ἐφίλησε, δίδουσ᾽ ἀγαθόν τε κακόν τε, id est

Unice amans dederat cui Musa bonumque malumque.

Exstat autem hoc carmen Odysseae Θ de Demodoco. Rursum Pindarus hymno quinto : Πόνων δ' οὔτις ἀπόκλαρός ἐστιν οὔτ' ἔσεται, id est Laborum autem exsors nullus est nec erit. Ac mox τὰ καὶ τὰ νέμων, id est Et haec sortiens, videlicet bona cum malis. Interpres adducit et alium Pindari locum, qui est in Pythiis hymno tertio :

Ἓν παρ' ἐσλὸν πήματα σύνδυο δαίονται βροτοῖς ἀθάνατοι, id est Ad unum bonum duo simul mala partiuntur mortalibus immortales. Adducit et illud Homericum quod alibi retulimus ex Odysseae Ω :

Δοιοὶ γάρ τε πίθοι κατακείαται ἐν Διὸς οὔδει, id est

Dolia namque Jovis duo sunt in limine posta.

Huc pertinent et illa de quibus nobis alias dictum est, Ubi mel, ibi fel, ubi uber, ibi tuber, et hujus generis alia. Nec alienum arbitror ab hac sententia quod prisci Romani duas divas coluerunt, Angeroniam atque Volupiam, alteram ab angoribus dictam, alteram a voluptate, et Angeroniae quidem pontifices in sacello Volupiae sacrum faciunt significantes dolores ac voluptates in vita hominum invicem mixtas esse. Addunt Angeroniae simulacrum in ara Volupiae fuisse collocatum, quod dolor comes sit voluptati et voluptas dolori, hac figura ut os habeat obligatum atque signatum, hoc aenigmate significantes eos qui dolores et anxietates animi dissimulant, patientiae beneficio ad maximam pervenire voluptatem. Hujusmodi ferme Macrobius libro In Somnium Scipionis primo. Desinam si Aeschyli versum asscripsero quem Julius Pollux libro sexto capite undecimo testatur extare apud Aristophanem :

Ὀξυγλυκυῖάν τἆρα κοκκιεῖς ῥόαν, id est

Et dulciter acre temperabis punicum.

Hujus enim pomi grana gratam quandam habent acrimoniam. Ad eundem modum temperata est vita mortalium.

2088. III, I, 88. **Felicium multi cognati**

Τῶν εὐτυχούντων πάντες εἰσὶ συγγενεῖς, id est

Cognatus unus quilibet felicium.

Id hodieque vulgo dicunt locupletum plurimos esse cognatos. Huc allusit Terentius in Phormione :

At si talentum rem reliquisset decem,

primus esses memoriter

Progeniem vestram usque ab avo atque atavo proferens.

Pindarus in Nemeis hymno decimo sic extulit γνώμην : Οἴχεται τιμὰ φίλων τατωμένῳ φωτί, παῦροι δ' ἐν πόνῳ πιστοὶ βροτῶν, id est Perit honos viro privato amicis, pauci autem mortales in rebus asperis fidi. Plato in epigrammate :

Ἦ μόλις ἔγνως

Τοῦτ' ἔπος, ὡς οὐδεὶς οὐδὲν ἔχοντι φίλος, id est

An tandem expertus nosti verbum vetus illud,

Quod qui nil habet, huic nullus amicus adest.

2089. III, i, 89. Amantium irae

Τῶν φιλούντων ὀργαί, id est Amantium irae. Ubi qui non ex animo indignantur invicem, aut de iracundia neutiquam duratura. Terentius in Andria :

Amantium irae amoris redintegratio est.

Et juxta Graecam sententiam :

Ὀργὴ φιλούντων μικρὸν ἰσχύει χρόνον, id est

Pusillo amantum durat ira tempore.

Atque hujusmodi dissidiola quae nonnumquam incidunt inter amicos, modo absit amaritudo, quasi renovant amicitiam excusso diuturnae consuetudinis taedio. Quod eleganter indicat et mimus ille, ni fallor, Publianus :

Discordia fit carior concordia.

2090. III, i, 90. Primum recte valere, proxima forma, tertio loco divitiae

Plato libro De legibus secundo : Λέγεται γάρ, ὡς ἄριστον ὑγιαίνειν, δεύτερον δὲ κάλλος, τρίτον δὲ πλοῦτος, id est Aiunt enim optimum ac potissimum esse bonam valetudinem, proximam formam, tertium divitias. Meminit hujus adagii aliis quoque locis. Stobaeus citat haec ex Sclerio quodam : Ὑγιαίνειν μὲν ἄριστον ἀνδρὶ θνατῷ, δεύτερον δὲ φυὰν καλὸν γενέσθαι, τρίτον δὲ πλουτεῖν ἀδόλως, εἶτα

τέταρτον ἡβᾶν μετὰ τῶν φίλων, id est Bona valetudine esse optimum est homini mortali, proximum specie honesta praeditum esse, tertium opes habere citra fraudem, quartum aetate vigere cum amicis. Plato autem libro De legibus primo effert ad hunc modum : Ἡγεῖται μὲν ὑγίεια, κάλλος δὲ δεύτερον, τὸ δὲ τρίτον ἰσχύς, τέταρτον δὲ πλοῦτος οὐ τυφλὸς ἀλλ᾽ ὀξὺ βλέπων, id est Primum locum obtinet bona valetudo, secundum forma, tertium robur, quartum opes, haud caecae, sed acutum cernentes. Hic ordo votorum olim popularibus etiam cantilenis celebrabatur teste Platone in Gorgia, Fertur inter Graecas sententias hujusmodi senarius :

Οὐκ ἔσθ᾽ ὑγείας κρεῖττον οὐδὲν ἐν βίῳ, id est
Quam bene valere melius in vita nihil.

Item alter huic similis :

Ὑγίεια καὶ νοῦς ἐσθλὰ τῷ βίῳ δύο, id est
Recte valere et sapere duo vitae bona.

Quo spectat etiam illud Juvenalis : Ut sit mens sana in corpore sano. Et Horatius : Valeat possessor oportet. Aristo Sicyonius paeana scripsit in laudem sanitatis, ut refert Athenaeus libro quintodecimo :

Ὑγίεια, πρεσβίστα μακάρων,
Μετὰ σοῦ ναίαιμι τὸ λειπόμενον βιοτᾶς,
Σὺ δέ μοι πρόφρων σύνοικος εἴης, id est

Sanitas antiquissima dearum, tecum vivam quod reliquum est vitae, tu vero mihi propitia convictrix esto. Ac mox Μετὰ σεῖο, μάκαιρα ὑγίεια, τέθηλε πάντα, καὶ λάμπει χαρίτων ἔαρ, σέθεν δὲ χωρὶς οὔ τις εὐδαίμων, id est Tecum, diva sanitas, florent omnia, ac renidet gratiarum ver. Absque te vero nemo felix. Aristoteles libro Rhetoricorum secundo exemplum sententiae quae non egeat epilogo, hoc est addita ratione, quod sic omnibus persuasum sit refert : Ἀνδρὶ δὲ ὑγιαίνειν ἄριστον, ὥς γέ μοι δοκεῖ, id est Homini bene valere optimum est, ut mihi quidem videtur. Videtur esse senarius, sed corruptus. Aristoteles Moralium ad Eudemium libro primo narrat

aliquem in vestibulo templi quod est in Delo Apollinis hanc scripsisse sententiam : Eidem non adesse omnia, bonitatem, honestatem ac jucunditatem ; ac quod justissimum esset fecisse honestissimum, optimum autem bene valere, omnium vero jucundissimum potiri quod quis amat. Philosophus vero felicitatem, cum sit optima et pucherrima, tamen eandem judicat esse iucundissimam. Haec enim dividit vulgus, cum re vera sint conjunctissima. Locus erit proverbio, quoties significabimus aliud alio prius esse, et iis quae potiora sunt, majorem curam deberi.

2091. III, i, 91. Foenum esse. Ambrosia alendus

Foenum esse et Ambrosia alendus. Utrumque proverbiali figura dixit M. Tullius, alterum in indoctos ac brutos homines, alterum in egregios, ut intelligas illos pecudibus, hos diis aequandos. Nam foeno victitant boves, ambrosia cibus est apud Homerum deorum αἰὲν ἐόντων. Cicero libro De oratore secundo : Sic ego Crasso audiente primum loquar de facetiis, et docebo sus, ut aiunt, oratorem eum quem cum Catulus nuper audisset, foenum alios aiebat esse oportere. Rursum idem eodem libro : Jocabatur, inquit, Catulus, praesertim cum ita dicat ipse ut ambrosia alendus esse videatur. Horatius praelautas opiparasque cenas deum cenas vocat : O noctes cenaeque deum, nectar et ambrosiam indicans. Nam haec illis tantum a poetis tribuuntur si quando domi cibum capiunt ; alioqui si contingat aliquo ad opimam victimam invitari, nidore carnium magis delectantur.

2092. III, i, 92. Spes alunt exules

Αἱ ἐλπίδες βόσκουσι φυγάδας, id est Spes pascunt exules. Ubi quis excussus a pristina fortuna semper id agit ut restituatur. Ab humano sumptum ingenio, quo fieri videmus ut nullus ita sit exul quin et velit et speret futurum, ut aliquando postliminio redeat in patriam. Id ita esse nos quoque complurium exulum exemplo cognovimus, nominatim Joannis Bentivoli Bononiensis, quem, cum illic essemus, Gallus in gratiam Julii Romani pontificis expulit. Eodem animo se fuisse testatur

Ovidius apud Tomitanos exulans. Ne Judaeos quidem hodie spes destituit. Euripides proverbialem sententiam fuisse significat. Citatur autem a Plutarcho libello quem de exilio conscripsit :

Αἱ δ’ ἐλπίδες βόσκουσι φυγάδας, ὡς λόγος,
Καλῶς βλέπουσί γ' ὄμμασιν, μέλλουσι δέ, id est
Spes exules alunt, ut habet adagium,
Oculisque spectant blandulis, cessant tamen.

2093. III, I, 93. Et nati natorum

Παῖδες παίδων, id est Nati natorum. Proverbialis figura, qua longam rei cujuspiam propagationem significamus. Eam adagii vice fuisse usurpatam satis indicat Plato cum aliis aliquot locis tum libro De legibus tertio : Καὶ παίδων παῖδας, ὃ λέγομεν, id est Filios filiorum, ut dicimus. Sumptum e carmine illo Homerico quod est Iliados Υ sub persona Neptuni de Aenea ad Junonem :

Καὶ παίδων παῖδες καὶ τοὶ μετόπισθε γένωνται.

Quod Vergilius ita reddidit :

Et nati natorum et qui nascentur ab illis.

Allusit ad Homericam figuram Aristophanes in Avibus :

Δώσομεν ἡμῖν αὐτοῖς, παισί, παίδων παισίν, id est
Dabimus nobis ipsis, natis ac natorum natis.

In Nebulis eandem figuram per jocum torsit ad usuras alias ab aliis nascentes :

Αὐτοί τε καὶ τἀρχεῖα καὶ τόκοι τόκων, id est
Ipsi atque sortes foenorumque foenora,

nimirum alludens ad illud quod alibi retulimus :

Ἐστὶ τόκος πρὸ τόκοιο, τόκος δέ γέ ἐστι καὶ ἄλλος.

2094. III, I, 94. Ἱππομανεῖν

Ἱππομανεῖν dicebantur proverbiali convicio feminae virosae ac libidine praeter modum prurientes. Aristoteles libro De animalibus sexto : Αἱ μὲν οὖν αἱ ἵπποι θήλειαι ἱππομανοῦσιν. Ὅθεν καὶ ἐπὶ τὴν βλασφημίαν τὸ ὄνομα αὐτῶν ἐπιφέρουσιν, ἀπὸ μόνου τῶν ζῴων, τὴν ἐπὶ τῶν ἀκολάστων περὶ τὸ ἀφροδισιάζεσθαι, id est Igitur equae furiunt in equos. Unde ab uno animante ductum est vocabulum quod in mulieres convicio dicitur circa Venerem intemperantes.

2095. III, I, 95. Ovium mores

Προβάτων ἦθος, id est Ovium mores. In stupidos ac stolidos jaci solitum. Aristophanes in Pluto :

Ἀλλὰ προβατίου βίον λέγεις, id est
Mihi immo vitam praedicas oviculae.

Aristoteles libro De natura animalium nono, quamobrem ita proverbio dici consueverit, indicat : Διαφέρει κατά τε δειλίαν καὶ πραότητα καὶ ἀνδρείαν καὶ ἡμερότητα καὶ νοῦν τε καὶ ἄνοιαν· τό τε γὰρ τῶν προβάτων ἦθος, ὥσπερ λέγεται, εὔηθες καὶ ἀνόητον. Πάντων γὰρ τῶν τετραπόδων κάκιστόν ἐστι. Ἕρπει εἰς τὰς ἐρημίας πρὸς οὐδέν. Καὶ πολλάκις χειμῶνος ὄντος ἐξέρχεται ἔνδοθεν, καὶ ὅταν ὑπὸ τοῦ νιφετοῦ ληφθῶσιν, ἂν μὴ κινήσῃ ὁ ποιμήν, οὐκ ἐθέλουσιν ἀπιέναι, ἀλλ᾽ ἀπόλλυνται καταλειπόμενα, ἐὰν μὴ ἄρρενας κομίσωσιν οἱ ποιμένες· τότε δὲ ἀκολουθοῦσιν, id est Differunt autem et timiditate mansuetudineque et ferocia placiditateque, intelligentia ac stoliditate. Nam et ovium ingenium, quemadmodum aiunt, simplex ac stultum. Siquidem est omnium quadrupedum inertissimum. Prorepit in deserta nulla de causa ac saepenumero hibernis mensibus foras e septis digreditur. Cumque a nivibus occupatum fuerit, ni pastor compulerit, discedere non vult, sed relictum cessansque perit, nisi pastores mares adduxerint. Nam ita demum

consequuntur. Proinde Aristophanes taxans vecordiam populi Atheniensis oves illos vocat in Vespis :

Ἐκκλησιάζειν πρόβατα συγήκαθμενα, id est

In contione pecus ovillum considet.

Nec hoc praetereundum loco quod Diogenes Cynicus opulentum quendam, ceterum indoctum, προβάτον χρυσόμαλλον, id est ovem aureo vellere dixit. Et Plautus in Bacchidibus : Quis has huc oves adegit ? in senes stultos. Huc respiciens Origenes enarrans Leviticum ovis immolationem interpretatur affectuum stultorum et irrationabilium correctionem.

2096. III, I, 96. Muris interitus

Κατὰ μυὸς ὄλεθρον, id est Juxta muris interitum. Aelianus libro De naturis animalium duodecimo capite decimo tradit murem minime vivacem esse, sed sua sponte defluentibus intestinis ocius emori atque hinc natum proverbium Κατὰ μυὸς ὄλεθρον, id est Juxta muris interitum. Addit hoc usum Menandrum in Ithade. Quadrare videtur in homines imbecilla valetudine aut in μικροβίους, id est brevis aevi, quos μινυνθαδίους appellat Homerus. Aut in eos qui paulatim extabescunt. Verisimile est enim mures sic emori quemadmodum nascuntur in Aegypto : ut aliqua pars sit vivus mus, altera nihil nisi limus.

2097. III, I, 97. Ante lentem augere ollam

Πρὸ τῆς φακῆς αὐξάνειν τὴν λοπάδα, id est Ante lentem augere ollam. Proverbiali figura dictum pro eo quod est spes ingentes in animo concipere priusquam res ipsa teneatur. Aut polliceri quod ipse nondum habeat, aut praepropere sibi placere, quasi jam possideat ea quae procul etiamdum absunt ut teneantur. Veluti si quis spe sacerdotii sumptus jam incipiat facere quod nondum acceperit. Aut si quis vitae strepitum augeat spe magistratus, quem incertum est an sit impetraturus. Citatur adagium ex Cratete apud Athenaeum : Μὴ πρὸ φακῆς

λοπάδ’ αὔξων εἰς στάσιν ἄμμες βάλης, id est Ne ante lenticulam augens ollam aut patinam in seditionem nos mittas. Citatur et a Plutarcho commentario De praeceptis bonae valetudinis, ejusdem Cratetis nomine, his quidem verbis : Ὁ μὲν οὖν Κράτης διὰ τρυφὴν καὶ πολυτέλειαν οἰόμενος οὐχ ἥκιστα· τὰς στάσεις καὶ τυραννίδας ἐμφύεσθαι ταῖς πόλεσι, μετὰ παιδιᾶς παρῄνει· μὴ πρὸ φακῆς λοπάδα αὔξων ἐς στάσιν ἄμμες βάλης. Αὐτὸς δέ τις ἑαυτῷ παρακελευέσθω, μὴ πρὸ φακῆς λοπάδα αὔξων ἀεὶ μηδὲ πάντως ὑπερβαίνων τὴν καρδαμίδα καὶ τὴν ἐλαίαν ἐπὶ τὸ θρῖον καὶ τὸν ἰχθὺν εἰς στάσιν ἐκ πλησμονῆς τὸ σῶμα καὶ ταραχὰς ἐμβάλλειν καὶ διαρροίας, id est Crates igitur, cum existimaret in civitatibus seditiones ac tyrannides potissimum e deliciis ac luxu nasci, per jocum admonuit : Ne prae lenticula semper augens patinam, in seditionem nos conjicias. Sed se ipsum adhortetur quisque ne semper prae lente augens patinam, neve modis omnibus, praeterito nasturtio et olea ad farcimen et piscem desciscens ex repletione corpori seditionem concitet ac tumultum et diarrhoeas. Crates eo detorsit dictum ut apparet, poetae cujuspiam, ut pertineat ad homines impendio sumptuosos. Allusit autem ad morem plebis, quae solita sit excitare seditiones si conspiciat optimates sibi praeponi. Nam lopade adponebantur cibi lautiores, id quod licet colligere ex Luciani Saturnalibus, lens legumen est vilissimum ac plebeium.

2098. III, i, 98. Pudebat recusare, et non audebant suscipere

M. Tullius in Epistolis ad Atticum versum hunc Homericum ceu proverbialem non semel usurpavit :

Αἴδεσθεν μὲν ἀνήνασθαι, δεῖσαν δ’ ὑποδέχθαι, id est
Detrectare pudor, formido subire vetabat.

Quo licebit uti quoties incidit ejusmodi negotium ut aliud suadeat honestas, aliud utilitas et dedecorosum sit non suscipere provinciam, rursum periculosum suscipere. Potest accommodari etiam ad illos qui rogati neque negare audent ob pudorem neque praestare tamen volunt quod rogantur ob diversum animi vitium. Est autem

hic versus apud Homerum Iliados H, ubi Hector quemlibet e Graecorum ducibus ad singulare certamen provocat et reliquis omnibus cunctantibus surgit Menelaus :

Ὣς ἔφαθ᾽, οἱ δ᾽ ἄρα πάντες ἀκὴν ἐγένοντο σιωπῇ,
Αἴδεσθεν μὲν ἀνήνασθαι, δεῖσαν δ᾽ ὑποδέχθαι, id est
Sic ait, interea tenuere silentia cuncti,
Detrectare pudor, formido subire vetabat.

2099. III, I, 99. Sphaeram inter sese reddere

Plutarchus in libello De cognoscendo profectu : Μάλιστα δὲ εἰ τὸ φιλόνεικον καὶ δύσερι περὶ τὰς ζητήσεις ὑφεῖται καὶ πεπαύμεθα τοὺς λόγους ὥσπερ ἱμάντας καὶ σφαίρας ἐπιδούμενοι πρὸς ἀλλήλους, τῷ πατάξαι καὶ καταβαλεῖν μᾶλλον ἢ τῷ μαθεῖν καὶ διδάξαι χαίροντες, id est Maxime si quaestionum ambitio contentioque remittitur sique desinimus argumenta ceu lora sphaerasque sic vicissim inter nos reddere, ut magis gaudeamus ferire aut dejicere quam discere aut docere. Est apud Platonem in Euthydemo : Ὁ δὲ Διονυσόδωρος ὥσπερ σφαῖραν ἐκδεξάμενος τὸν λόγον πάλιν ἐστοχάζετο τοῦ μειρακίου, id est Dionysodorus tamquam sphaeram exceptum sermonem rursus jaculabatur in adolescentem. Meminit de lusus genere Julius Pollux libro De rerum vocabulis nono. Seneca quod Graeci de sphaera tradunt ad pilae lusum refert, ostendens eam commoditatem requiri inter dantem beneficium et accipientem quae est inter mittentem pilam et excipientem. Volo, inquit, Chrysippi nostri uti similitudine de pilae lusu, quam cadere non est dubium aut mittentis studio aut accipientis. Tunc cursum suum servat, ubi inter manus utriusque apte ab utroque et jactata et excepta versatur. Necesse est autem lusor bonus, aliter illam collusori longo, aliter brevi mittat. Eadem beneficii ratio est : nisi utrique personae dantis et accipientis aptatur, nec ab hoc exibit, nec ad illum perveniet, ut debet. Si cum exercitato et docto negotium est, audacius pilam mittemus ; utcumque enim venit, manus illam expedita et agilis repercutiet. Si cum tyrone et indocto, non tam rigide, nec tam excusse, sed

languidius, et in ipsam dirigentis manum remisse occurremus. Idem faciendum est in beneficiis etc. In eodem libro aliquanto post : Sicut in lusu est aliquid pilam scite ac diligenter excipere, sed non dicitur bonus lusor, nisi qui apte et expedite remisit quam acceperat. Non dissimilis est quem hodie pilae vocant apud Italos, cujus meminit Horatius :

Namque pila lippis inimicum et ludere crudis.

Athenaeus libro primo docet sphaerae lusum olim dictum φαινίνδα ἀπὸ τῆς ἀφέσεως τῶν σφαιριζόντων, quae verba quid sibi velint non satis intelligo : magis arbitror dictum ἀπὸ τοῦ φαίνομαι, quod sphaera missa emicet. Ibidem citatur carmen Antiphanis :

Σφαῖραν λαβὼν
Τῷ μὲν διδοὺς ἔχαιρε, τὸν δ´ ἔφευγ´ ἅμα,
Τοῦ δ´ ἐξέκρουσε, τὸν δ´ ἀνέστησεν πάλιν
Κλαγκταῖσι φωναῖς, id est

Sumpta pila
Gaudebat huic dedisse, at hunc fugit simul,
Excussit hunc, at erigebat alterum
Tubae in modum sonante voce.

Quadrabit adagium in eos qui se vicissim dicteriis incessunt. Confine, sicut opinor, illi Persiano :

Caedimus inque vicem praebemus crura sagittis.

Juxta Senecae sententiam quadrabit etiam in eos qui sibi mutuo adsentantur et colludunt in disputatione, velut cum Scotista respondet Scotistice, Nominalis juxta decreta Nominalium, ut non quaeratur veritas, sed theatrica quaedam fabula peragi videatur.

2100. III, I, 100. Animo aegrotanti medicus est oratio

Celebratur hic versus apud Graecos proverbii vice citaturque a Plutarcho ad Apollonium :

Ψυχῆς νοσούσης εἰσὶν ἰατροὶ λόγοι, id est
Aegroto animo medicus est oratio.

Sumptum apparet ex Aeschyli Prometheo :

Οὔκουν, Προμηθεῦ, τοῦτο γιγνώσκεις, ὅτι
Ὀργῆς νοσούσης εἰσὶν ἰατροὶ λόγοι ; id est
Non hoc quidem te praeterit, Promethee,
Morbo quod irae medicus est oratio ?

Siquidem, ut inquit ille sapiens Hebraeus, Sermo mollis frangit iram. Et ira juxta Stoicos nihil aliud est quam furor brevis. Huc allusit Horatius in Epistolis :

Sunt verba et voces quibus hunc lenire dolorem
Possis et magnam morbi depellere partem.

Ex opinione Stoicorum cupiditates animi morbos appellat. His philosophia medetur pharmacis verborum, id est monitis salubribus. Et apud Terentium arguit sese Menedemus, qui non ut decuit tractarit aegrotum animum adolescentis. Ut enim in corporum morbis pro ratione valetudinis alia atque alia adhibentur pharmaca, itidem in animi malis non eadem adhibenda oratio. Sed interim blandius monendum, interim acrius jurgandum, nonnumquam dissimulandum et imprudenti pharmacon admovendum, juxta Pauli monitum : Argue, obsecra, increpa. Feruntur in eandem sententiam et hi senarii :

Λόγος γὰρ ἐστι φάρμακον λύπης μόνος, id est
Dolori enim medetur una oratio.

Et :

Λόγῳ μ’ ἔπεισας φαρμάκῳ σοφωτάτῳ, id est
Sermone flexisti optimo me pharmaco.

Et

Ὁ λόγος ἰατρος τοῦ κατὰ ψυχὴν πάθους, id est

Animo laboranti medicus oratio est.

Isocrates in oratione De pace eleganter usurpavit hanc sententiam : Ὑμᾶς δὲ χρὴ πρῶτον μὲν τοῦτο γινώσκειν, ὅτι τῶν μὲν περὶ τὸ σῶμα νοσημάτων πολλαὶ θεραπεῖαι καὶ παντοδαπαὶ τοῖς ἰατροῖς εὕρηνται, ταῖς δὲ ψυχαῖς ταῖς νοσούσαις καὶ γεμούσαις πονηρῶν ἐπιθυμιῶν οὐδέν ἐστιν ἄλλο φάρμακον πλὴν λόγος ὁ τολμῶν τοῖς ἁμαρτανομένοις ἐπιπλήττειν· ἔπειθ' ὅτι καταγέλαστόν ἐστι τὰς μὲν καύσεις καὶ τὰς τομὰς τῶν ἰατρῶν ὑπομένειν ἵνα πλειόνων ἀλγηδόνων ἀπαλλαγῶμεν, τοὺς δὲ λόγους ἀποδοκιμάζειν πρὶν εἰδέναι σαφῶς εἰ τοιαύτην ἔχουσι τὴν δύναμιν ὥστ' ὠφελῆσαι τοὺς ἀκούοντας, id est Vos autem illud in primis scire oportet quod adversus corporis morbos multa variaque remedia a medicis reperta sunt, animis vero aegrotantibus ac pravis cupiditatibus oppletis, non est aliud remedium quam oratio, quae non vereatur errantes increpare ; deinde deridiculum esse, cum medicorum usturas ac sectiones perferamus, ut a gravioribus cruciatibus liberemur, orationem rejicere, priusquam liqueat an hujiusmodi vim habeat, ut utilitatem adferat audientibus. Verum ut amica, salubris et in tempore adhibita oratio remedium est efficax ac praesentaneum, ita sermo inimicus ac pestilens aut non in tempore dictus letale venenum est.

2101. III, II, 1. Si quid mali, in Pyrrham

Εἴ τι κακόν, εἰς Πύρραν, id est Si quid mali, in Pyrrham, subaudiendum recidat aut abeat aut ejusmodi quidpiam. Ad hunc modum malum, si quod timeretur, deprecabantur abominantes et in hostium caput imprecantes. Unde et illa figura Graecis pariter ac Latinis scriptoribus familiaris : Hostibus nostris hoc eveniat. Ovidius :

Hostibus eveniant convivia talia nostris.

Idem in tertio De arte amandi :

Hostibus eveniat tam foedi causa pudoris.

Idem libro tertio Fastorum :

Eveniat nostris hostibus ille color.

Idem libro secundo Elegiarum :

Hostibus eveniat vacuo dormire cubili.

Hostibus eveniat vita severa meis.

Idem libro tertio Elegiarum :

Eveniat nostris hostibus ille pudor.

Rursum Vergilius libro III Georg. :

Dii meliora piis erroremque hostibus illum.

Idem in VIII Aeneidos de Mezentio : Dii capiti illius generique reservent. Propertius :

Hostibus eveniat lenta puella meis.

Et Horatius in Odis :

Hostium uxores puerique caecos
Sentiant motus orientis austri.

Et Terentius in Heauton timorumeno, in Sene seipsum excruciante : Au, obsecro te, istuc inimicis siet. Idem in Eunucho : Utinam sic sint qui mihi male volunt. Originem proverbii tradunt hujusmodi : Quondam Pyrrhaeos, quotquot erant finitimi, gravi odio persequebantur ; unde si quod malum aliquando videretur impendere, id abominantes precabantur, ut in Pyrrhaeos averteretur, dicentes εἰς τὴν Πυῤῥαίων, id est in Pyrrhaeorum regionem. Est autem Pyrrha Lesbi insulae civitas, auctore Stephano. Est et altera inter Prienen et Miletum. Nescio an librariis sit imputandum, quod Plutarchus in Convivio sapientium pro Pyrrham refert Prienen. Verba Plutarchi sic habent : Καὶ ὁ Θαλῆς γελάσας· Εἴ τι κακόν, εἶπεν, αὖθις εἰς Πριήνην. Διαλύσει γὰρ ὁ Βίας, ὡς διέλυσεν αὐτὸς τὸ πρῶτον, id est Ac Thales ridens : Si quid, inquit, mali, rursus in Prienen. Solvet enim Bias, quemadmodum solvit prius. Mihi videtur loci nomen data opera mutatum, quod Bias esset Prienaeus ; ita joco Pyrrha mutata est in Prienen.

2102. III, II, 2. In tuum ipsius malum lunam deduces

Ἐπὶ σαυτῷ τὴν σελήνην καθελεῖς, id est Adversus teipsum lunam detrahis. Maleficae mulieres incantamentis quibusdam lunam in terram detrahere credebantur antiquitus. Unde Vergilius :

Carmina vel caelo possunt deducere lunam.

Et Horatius in Odis :

Per atque libros carminum valentium
Refixa caelo devocare sidera.

Et rursum in Sermonibus :

Lunamque rubentem,
Ne foret his testis, post magna latere sepulchra.

Item Juvenalis :

Una laboranti poterit succurrere lunae.

Creditum est olim hujusmodi sagas oculis ac pedibus privari solere. Aglaonice quaepiam, cum per astrologiae cognitionem defectus praesciret, jactitabat se lunam e caelo detracturam in terram. Atque ejus jactantiae poenas dedit, de quo dicetur in proverbio Lunam detrahere. Proverbium igitur hinc sumptum dicebatur de iis, qui suis ipsorum artibus sibi malum accerserent. Quod genus, si quis callidis rationibus effecisset, ut accerseretur aliquis, deinde eveniret, ut ab eo, quem accersendum curasset, subverteretur.

2103. III, II, 3. Corvus aquat

Κόραξ ὑδρεύει, id est Corvus aquat. Dici solitum, ubi quis non citra negotium citraque ingenium consequeretur ea, quae cuperet. Aut ubi quis rem novis artibus tentaret efficere. Ductum ab apologo de corvo, cum sitiret, congestis lapillis aquam ex imo fundo in summam vasis oram evocante. Quod Plinius ut rem gestam

memorat libro X capite XLIII. Sed probabilius videtur, ut adagium referatur ad eam fabulam, quam Fastorum libro secundo narrat Ovidius ad hunc modum :

Forte Jovi Phoebus festum sollemne parabat –
Non faciet longas fabula nostra moras –
I, mea dixit avis, ne quid pia sacra moretur,
Et tenuem vivis fontibus adfer aquam.
Corvus inauratum pedibus cratera recurvis
Tollit et aereum pervolat altus iter.
Stabat adhuc ficus duris densissima pomis,
Tentat eam rostro, non erat apta legi.
Immemor imperii sedisse sub arbore fertur,
Dum fierent tarda dulcia poma mora.
Jamque satur nigris longum capit unguibus hydrum,
Ad dominumque redit fictaque verba refert :
Hic mihi causa morae vivarum obsessor aquarum,
Hic tenuit fontes officiumque meum.
Addis ait culpae mendacia Phoebus et audes
Fatidicum verbis fallere velle deum ?
At tibi, dum lactens haerebit in arbore ficus,
De nullo gelidae fonte bibantur aquae.

Meminit hujus et Hyginus et Aelianus De naturis animantium libro primo. Proinde proverbium mihi magis videtur convenire in cessatorem.

2104. III, II, 4. Convenerat Attabas et Numenius

Συνῆλθον Ἀτταβᾶς τε καὶ Νουμήνιος, id est
Conjunctus est suo Attabas Numenio.

Quidam legunt Attagas. Dici solitum, quoties improbus aggregatur cum improbo. Diogenianus tradit hos insigne par furum fuisse. Meminit hujus Diogenes Laertius in

vita Timonis Nicei. Nam hoc proverbio notabat eos, qui putabant intellectu attestante sensibus esse credendum, cum ipse nec rationi nec sensibus assentiendum putaret. Simillimum illi, quod alibi dictum est, Cum Bitho Bacchius.

2105. III, II, 5. Colossi magnitudine

Κολοσσαῖος τὸ μέγεθος, id est Colossaea magnitudine. Proverbialis apud Lucianum hyperbole in homines praegrandi corporis mole, a statuis ingentibus, quas colossos appellant. Inter has in primis celebratur Solis colossus apud Rhodios, septuaginta cubitis altus (hoc est, juxta Festum Pompeium, pedes centum et quinque), cujus pollicem vix pauci potuerunt amplecti. Referuntur et alii apud Plinium prodigiosae magnitudinis. Nam iis impendio delectabantur olim imperatores Romani, quibus, ut videtur, magis erat cordi maximos esse quam optimos. Legimus et Aetneos dici praegrandes. De magnis ac vehementer molestis, qui Athones dicti sunt, alibi meminimus, quemadmodum et de Hamaxiaeis.

2106. III, II, 6. Mali commatis

Πονηροῦ κόμματος, id est Mali commatis, dicebatur improbus, contemptus et rejiculus quispiam. Sumpta metaphora a reprobatis nomismatis. Aristophanes in Pluto :

Ἔοικε δ᾽ εἶναι τοῦ πονηροῦ κόμματος, id est
Videtur esse non probati commatis.

In sycophantam dictum jam ad paupertatem famemque redactum, posteaquam Plutus oculos receperat. Interpres ostendit comma genus esse vilissimi nomismatis. Sonat autem perinde quasi dicas malae monetae. Rursum in eadem fabula :

Γνώσεται
Ὅτ᾽ ἔστ᾽ ἐκείνου τοῦ πονηροῦ κόμματος, id est
Noverit
Illius esse hunc improbati commatis.

Apud eundem in Ranis : Τῷ κακίστῳ κόμματι. Idem in Contionatricibus :

Καὶ κακόν γέ μοι / Τὸ κόμμ’ ἐγένετ᾽ ἐκεῖνο, id est

At istud hercule comma mihi fuit malum.

Reddit causam quod, cum abisset in forum empturus farinas jamque peram supposuisset, praeco clamavit, ne quis reciperet aereos nummos, sed argento venderentur omnia. Ad hanc formam pertinent etiam illae ceu proverbiales metaphorae κίβδηλος ἄνθρωπος et κιβδηλεύειν, pro eo, quod est imposturam facere, et κιβδηλία pro impostura, quae voces reperiuntur cum alias frequentius tum Platonis libro De legibus undecimo, si quis forte certius desiderabit testimonium. Proinde qui moribus sunt improbatis, eos κιβδήλους vocant, quasi dicas adulterinae monetae. Appositius autem ad oris figuram, morum et indolis indicem, referetur. Siquidem quemadmodum nummus inspecta imagine dignoscitur ilico, probatusne sit an adulterinus, itidem ex ipsa statim hominis forma deprehenditur ingenium, vel Euripide teste, cujus haec sunt in Ione :

Γνοίη δ’ ἂν ὡς τὰ πολλά γ’ ἀνθρώπων πέρι

Τὸ σχῆμ’ ἰδών τις, εἰ πέφυκεν εὐγενής, id est

Plerunque species ipsa, simul aspexeris,

Hominem arguit, generosus is sit an secus.

2107. III, ii, 7. Benevolus trucidator

Εὔνους ὁ σφάκτης, id est Benevolus occisor. Convenit in hos qui, cum summam adferant perniciem, tamen benevolentiae speciem admiscent. Tractum aiunt ab Oreste, qui trucidata matre Clytemnestra parentale convivium velut in illius honorem exhibuit. Quidam et ad Antigonum regem referunt qui, posteaquam Semelen e medio sustulisset, ossa tamen illius summo cum honore curavit ad matrem deportanda. Sunt quibus magis placet, ut adagium ad Ptolemaeum Philopatoris filium referatur : is matrem Berenicen in palatio ipsius vinculis constrictam Sosibio tradidit adservandam ; ubi illa non ferens eam filii contumeliam

sumpto veneno interiit. At ille perturbatus insomniis monimentum in medio urbis exstruxit, quod nunc Sepulchrum appellatur. In hoc una cum matre majores omnes suos composuit et inter hos Alexandrum Magnum. Nec hoc contentus officio vir pius templum eidem constituit in Aegialis, cui nomen inditum Berenices servatricis. Haec ferme Zenodotus. Confine est illud, quod alibi recensuimus, Intempestiva benevolentia nihil a simultate differt. Ita Flaccus : Nil moror officium quod me gravat. Nec parum scite dixit Ennius apud Ciceronem libro Officiorum secundo :

Benefacta male locata malefacta arbitror.

2108. III, ɪɪ, 8. Corytheo deformior

Κορυθέως εἰδεχθέστερος, id est Corytheo deformior. Aiunt Corytheum quempiam fuisse hominem insignite stultum ac vecordem, ad hoc forma infelicissima foedissimaque, cui liberi item fuerint omnes patrem referentes ; unde vulgaris dictus est jocus in hominem bardum ac perinde deformem. Refertur adagium a Zenodoto.

2109. III, ɪɪ, 9. Contra torrentem niti

Contra torrentem niti dicuntur qui frustra certant cum iis, quos vincere non queant. Sumptum a natantibus, qui solent secundo natare flumine, maxime si torrens fuerit. Quodsi contra nitantur, nihil promoverint. Usurpat hoc adagium Aurelius Augustinus in epistola quadam ad divum Hieronymum. Et laudatur a Juvenale Crispi prudentia, qui Domitiani violentiae concesserit et ingenio alioqui insanabili obsecundarit :

Ille igitur nunquam direxit brachia contra
Torrentem.

Item Ovidius :

Stultus, ab obliquo qui cum discedere possit,
Pugnat in adversas ire natator aquas.

Gregorius theologus ad Eudoxium rhetorem : Τὸ δὲ μὴ βιάζεσθαι ῥοῦν ποταμοῦ καὶ ἡ παροιμία παιδεύει, id est Non esse cogendum fluminis impetum docet etiam proverbium.

2110. III, II, 10. Usque ad aras amicus

Μέχρι τοῦ βωμοῦ φίλος εἰμί, id est Usque ad aram sum amicus. Tametsi non est hujus instituti quaelibet apophthegmata colligere, tamen hoc ita commode dictum et specie usque adeo proverbiali, praeterea sic a magnis celebratum auctoribus, ut merito videatur in hunc ordinem cooptandum. Responsum est autem a Pericle, quem cum amicus quispiam rogaret, ut in causa quadam sua gratia falsum dejeraret : Δεῖ με, ἔφη, συμπράττειν τοῖς φίλοις, ἀλλὰ μέχρι βωμῶν, id est Oportet me commodare amicis, sed usque ad aras. Ita refert Gellius. Commodius effert Plutarchus in libello Περὶ δυσωπίας : Μέχρι τοῦ βωμοῦ φίλος εἰμί, id est Usque ad aram sum amicus. Admonet proverbium nonnunquam, quo consulamus amicorum commodis eorumque voluntati morem geramus, fas videri paululum a recto deflectere, verum eatenus, ne propter hominem amicum numinis reverentiam violemus. Olim jurantes aram manu contingebant. Porro quatenus et quousque sit ab honesto deflectendum amici causa, copiose docteque disputat Aulus Gellius libro Noctium Atticarum primo, capite tertio.

2111. III, II, 11. Codali choenix

Κοδάλου χοῖνιξ, id est Codali choenix sive demensum. De magnis mensuris dicebatur auctore Suida. Neque praeterea quicquam super hac re mihi repertum est adhuc apud auctores. Conjectare licet ortum a servo quopiam edaci, cui choenix fuerit altius capax et hac arte fraudarit herum. In collectaneis, quae titulo Hesychii circumferuntur, reperio condalum piscem, aut eundem aut certe affinem cestreo, quem Gaza vertit mugilem. Sed idem meminit alibi hujus proverbii Κοδάλου χοῖνιξ, subindicans fuisse quempiam aedilem, qui majoribus mensuris solitus sit uti.

2112. III, II, 12. Concha dignus

Κόγχης ἄξιος, id est Concha dignus. Rem nullius pretii concham dicunt Graeci, quemadmodum Latini nauci aut floccum. Unde quod contemptissimum nulliusque rei significabant, id κόγχης ἄξιον dicebant.

2113. III, II, 13. Conto navigare

Κοντῷ πλεῖν, id est Conto navigare, dicebantur, qui sic rebus uterentur, quemadmodum uti conveniebat, aut qui vitae genus suo accommodatum ingenio sequerentur. Neque enim contus ad ullum alium usum accommodatus quam ad navigationem. Itidem non ad quamvis vitam quivis idoneus est. Utaris licebit, si quem admonere voles, ut quaque re utatur ad id, in quod inventa sit, ut : Quorsum servas nummos tuos, non in hoc natos, ut spectentur, sed quo vitae subsidio sint ? Conto navigandum est. Refertur a Suida.

2114. III, II, 14. Cydi poenam debet

Κύδου δίκην ὀφείλει, id est Cydi poenam debet. Κῦδος prima producta gloriam significat, eadem correpta τὴν λοιδορίαν καὶ κακολογίαν, id est maledictum et convicium. Unde et verbum deduxere κυδάζειν, pro eo quod est conviciari. Proinde cum quis ob rem frivolam veluti verbum aliquod temere dictum deferretur vexareturque, eum proverbio dicebant κύδου δίκην ἐκτετικέναι καὶ κύδου δίκην ὀφείλειν, hoc est convicii poenam dependisse et maledicti poenam debere. Nam antiquitus mulcta dicebatur iis, qui petulantius in quempiam aliquid dixissent.

2115. III, II, 15. Cnips in loco

Ὁ κνὶψ ἐν χώρᾳ, id est Cnips in regione. Dictum in eos, qui subinde sedem mutarent et aliunde alio demigrarent. Cui vitio sese obnoxium fuisse confitetur

Horatius. Est autem σκνίψ sive κνίψ, nam utrunque reperio, vermiculus innascens materiis. Is eroso ligno semper locum mutare nititur. Quidam efferunt proverbium hoc modo : Κνὶψ ἐκ χώρας, id est Cnips e regione, ut subaudias ‘demigrat’. Plinius libro decimo sexto, capite quadragesimo primo, inter pestes materiarum teredinem commemorat, vermem gravissimo ad portionem capite, sic appellatum, quod dentibus erodat, sed proprie vocari teredinem, quae in mari materiam infestet. Addit hujus generis cerasten vocari, qui simulatque ‘tantum eroserit, ut circumagat sese, generat alium’. Haec an huic proverbio congruant dubito, nam Graeci tradunt κνῖπα esse animalculum volucre et ξυλοφάγον, non dissimile culici. Id si verum est, non video, qui consistat, quod ab Aristotele proditum est, avem ξυλοκόπτην, quem Latini, ni fallor, picum Martium appellant, ob id rostro fodere arbores, ut κνῖπας in ligno latentes evocet. Suidas ait a κνιπός, qui est genetivus casus hujus nominativi κνίψ, fingi nominativum κνιπός eamque vocem significare parcum tenuique victu viventem, nimirum ad cnipis exemplum, qui lignorum arrosu pascitur, cibo non admodum lauto. Proinde consentaneum videtur, adagium dici posse in sordidos, duro parcoque victu utentes.

2116. III, II, 16. Cyclobori vox

Κυκλοβόρου φωνή, id est Cyclobori vox. De clamosis et vehementer obstreperis dicebatur, aut quibus vox esset vitiosa raucaque. Cycloborus fluvius quidam Atticae non perpetuus, sed torrens, ingenti strepitu defluens, unde ductum proverbium. Aristophanes in Equitibus :

Ἅρπαξ, κεκράκτης, Κυκλοβόρου φωνὴν ἔχων, id est
Clamosus, avidus, voce Cyclobori obstrepens.

2117. III, II, 17. Thasium infundis

Θάσιον ἐνέχεις, id est Thasium miscuisti. Dici solitum videtur, ubi quis vinum non aqua, sed alio quopiam efficaciore vino dilueret. Nam Thasia vina

laudatissima quondam fuisse testatur et Apuleius Apologia prima, Olitori, inquiens, et cauponi merito concessum est olus et vinum ex nobilitate soli commendare, vinum Thasium, olus Phliasium. Et Plinius capite septimo Naturalis historiae libro decimo quarto inter transmarina vina Thasium Chiumque in summa gloria fuisse scribit. Est autem Thasus insula juxta Thraciam, unde proverbium Thasus bonorum. In ea insula narrant fuisse Staphylum, quem deperierit Bacchus. Sumptum est ex Aristophanis Pluto, quo loco versus hic est :

Εἰ Θάσιον ἐνέχεις, εἰκότως γε νὴ Δία, id est

Merito profecto, si Thasion infuderas.

Anus quaedam queritur adulescentem amatorem pridem ita sibi solitum adulari, ut diceret illam suavissime olere. Ad id per jocum respondens Chremylus negat esse mirum, si ita visum fuit adulescenti, cum illi vinum Thasium odoratissimum proponere sit solita. Interpres addit ἐνέχεις dictum pro ἐκίρνας, id est infundebas pro miscebas.

2118. III, II, 18. Κλειτοριάζειν

Κλειτοριάζειν vulgato convicio dicebantur ii, qui puerorum amoribus oblectarentur, aut, ut ait Diogenianus, mulieres immodice libidinosae. Unde natum sit proverbium, non satis liquet, nisi quod Hesychius docet κλειτορίς Graecis sonare naturae muliebris vicinam partem, unde receptum, ut κλειτοριάζειν appellarent libidinosam contrectationem, attestante et Suida.

2119. III, II, 19. Claudiana tonitrua

Festus Pompeius innuere videtur Claudiana tonitrua in vulgi sermonem abiisse, scribens ideo vocata Claudiana tonitrua, quod Claudius Pulcher instituerit, ut ludis post scenam factis lapidum conjectus ita fieret, ut veri tonitrus similitudinem imitaretur. Nam antea leves admodum et parvos sonitus fieri solitos, cum clavi et lapides in labrum aeneum conjicerentur. Quadrabit adagium, si modo videbitur in

adagionum gregem recipiendum, in homines immodice clamosos et odiose obstreperos. Simillimum illi, quod alibi retulimus, Δωδωναῖον χαλκεῖον, id est Dodonaeum aes.

2120. III, II, 20. Claudi more tenere pilam

M. Tullius adversus Pisonem scribit in hunc modum : Graecus primum distinguere illa atque dividere, quemadmodum dicerentur, iste claudus, quomodo aiunt, pilam retinere, quod acceperat, testificari. Hactenus Cicero. Proverbium congruit in eos, qui, quicquid a praeceptoribus acceperint, sive id doctum sit sive indoctum, nullo delectu nulloque judicio tenere solent ac sequi. Sumpta metaphora a claudo diffidente suis pedibus et ob id pertinaciter columnis innitente. Nisi si cui magis referendum videtur ad lusum pilae, quam claudus ita demum accipit, si commode illi mittas. Alioqui pedibus tardus non potest utcunque missam accipere. Seneca libro De beneficiis septimo : Quid si me remittere pilam manco jubeas ? hoc est dare beneficium illi, qui non sit idoneus ad accipiendum. Plautus in Aulularia :

Tum autem interdius
Quasi claudus sutor domi sedet totos dies.

Generatim conveniet in omneis, qui de alieno pendent judicio alienaeque innituntur auctoritati, quemadmodum isti, quibus satis est dixisse : Αὐτὸς ἔφα.

2121. III, II, 21. Loripedem rectus derideat

Et sane quam elegans est et plurimum habet figurae proverbialis illud apud Juvenalem :

Loripedem rectus derideat, Aethiopem albus.

Quo conveniet uti, quoties aliquis id aliis opprobrat mali, cui sit ipse obnoxius, aut aliena castigat vitia, a quibus ipse non sit immunis, perinde quasi claudus claudo claudicationis vitium per contumeliam objiciat. Oportet enim quam maxime vacare

culpa, qui in alium paratus est dicere, et stultissimum est in alium jacere, quod in ipsum possit retorqueri.

Quis enim tulerit Gracchos de seditione quaerentes ?
Si fur displiceat Verri, si homicida Miloni ?

Celebratur illud Leonis Byzantii, cui cum maledicus quispiam opprobrasset vitium oculorum, ipse gibbo deformatus : Humanum, inquit, convicium in me jecisti, cum ipse Nemesim in dorso portes.

2122. III, ii, 22. Clisthenem video

Κλεισθένην ὁρῶ, id est Clisthenem video. Clisthenes hic male audiit et comicorum conviciis laceratus est, quod parum vir haberetur seseque cultu indecoro velut in mulierem transfiguraret, Sardanapalum illum Assyrium imitatus. Aristophanes ἐν Θεσμοφοριαζούσαις :

Ὁρᾷς σεαυτόν ; – Οὐ μὰ Δί', ἀλλὰ Κλεισθένην, id est
Teipsum vides ? – Non per Jovem, sed Clisthenem.

Suidas refert et ait convenire in eos, qui levi derasaque sunt cute. Nam hic mos Clistheni, barba derasa semper esse, quo juvenis etiamdum videretur. Effertur et ad hunc modum : Κλεισθένους ἀκρατέστερος, id est Clisthene intemperantior, de cinaedo et deliciis effeminato, contrarium illi Ζήνωνος ἐγκρατέστερος, id est Zenone temperantior.

2123. III, ii, 23. Cleocritus

Κλεόκριτος, id est Cleocritus. Id nominis contumeliae causa jaciebatur in cinaedos ac molles et parum viros. Nam et hunc veteris comoediae maledicta nobilitarunt. Dictus est autem effeminatus, cinaedus, hospes, obscuro foedoque genere, Cybeles filius, quod Rheae mysteria ab exsectis eviratisque peragerentur. Ne forma quidem a moribus discrepabat ; nam facie velut avem referebat. Suidas nominatim proverbii loco refert, alioquin ipse non retulissem inter adagia.

2124. III, ii, 24. Coturnissare

Κιχλίζειν proverbio dicebantur, qui pinguibus coturnicibus aut turdis vescerentur aut qui riderent lascive parumque decore. Proinde et κιχλισμόν risum mollem et impudicum appellant. Quadrabit igitur vel in liguritores et cupediis addictos vel in lascivius ludentes. Sturni nihil non imitantur, et turdus a Plinio recensetur inter aves, quae sermonem humanum imitantur. Nam auctores vocem hanc varie transferunt.

2125. III, ii, 25. Cilicium exitium

Κιλίκιος ὄλεθρος, id est Cilicium exitium. De crudeli et immani dicebatur. Cilices enim ob piraticam, quam exercebant, et assiduas hostium depraedationes infames erant immanitatis et crudelitatis nomine. Quapropter et Attici vindictas acerbiores Κιλικίους appellabant. Meminit praeter alios Hesychius. Similis formae est, quod apud jureconsultos legimus Isauricum pro crudeli immanique latrone.

2126. III, ii, 26. Centaurice

Κενταυρικῶς, id est Centaurice, fieri dicebatur, quod immaniter ferociter inciviliterve fieret, sumpta voce a Centaurorum moribus. Aristophanes in Ranis :

Τίς τὴν θύραν ἐπάταξεν ὡς κενταυρικῶς; id est

Quis ostium pulsavit ita centaurice ?

Etenim Centauri viribus et vi peragebant omnia, legum et juris omnis ignari. Tametsi quidam existimant hoc apud Aristophanem dictum εἰρωνικῶς in Bacchum mollem alioqui et imbellem.

2127. III, ii, 27. Cilicii imperatores

Κιλίκιοι στρατηγοί, id est Cilicii duces, dicebantur homines hirsuti et pilis obsiti. Unde et saga pilis contexta Cilicia vocantur. Auctor Diogenianus. Simpliciter

autem Κιλίκιοι dicebantur robusti, sordidi et magni, unde et κιλικίζεσθαι dicuntur, qui pravis sunt moribus, et Κιλίκιοι λόγοι barbarica suffragia, quod illi sortibus in galeam missis soleant decernere. Memorantur et Κιλλικύριοι qui, cum essent servi, heris ejectis occuparunt regionem. Κιλλικῶν ἀγαθά alias recensuimus.

2128. III, II, 28. Civitates ludimus

Πόλεις παίζομεν, id est Civitates ludimus. Lusus genus quoddam est, in quo calculis ludebatur olim, quos antiquitus πόλεις, id est urbes, vocabant, neoterici χώρας, hoc est regiones, appellare coeperunt. Usurpavit adagium Cratinus in Fugitivis. Hic nimirum locus est, ni fallor, quem Julius Pollux citat libro De rerum vocabulis nono : Πανδιονίδα πόλιν βασιλέως τῆς περὶ κόλακος, οἶσθ' ἣν λέγομεν, καὶ κύνα καὶ πόλιν, ἣν παίζουσιν, id est Pandioniam civitatem regis, supra modum adulatricis, nosti quam dicimus, et canem et civitatem, quam ludunt. Genus autem lusus describit his verbis : Ἡ δὲ διὰ πολλῶν ψήφων παιδιὰ πλινθίον ἐστί, χώρας ἐν γραμμαῖς ἔχον διακειμένας. Καὶ τὸ μὲν πλινθίον καλεῖται πόλις, τῶν δὲ ψήφων ἑκάστη κύων. Διῃρημένων δὲ εἰς δύο τῶν ψήφων κατὰ τὰς χρόας ἡ τέχνη τῆς παιδιᾶς ἐστι περίληψις τῶν δύο ψήφων ὁμοχρόων, τὴν ἑτερόχρουν ἀναιρεῖν, id est Qui vero complurium calculorum dicitur lusus, laterunculus est regiones in se continens in lineis sitas. Et laterunculus quidem ipse civitas appellatur, ceterum unusquisque calculus canis. Porro cum calculi sint duobus distincti coloribus, lusus haec ars est, ut comprehensis duobus calculis unicoloribus eum, qui diversi coloris est, tollas e medio. Allusit ad hoc proverbium Plato libro De republica IV : Ἑκάστη γὰρ αὐτῶν πόλεις εἰσὶ πάμπολλαι, ἀλλ᾽ οὐ πόλις, τὸ τῶν παιζόντων, id est Nam illarum unaquaeque plurimae sunt civitates, non civitas, quemadmodum dicere solent ludentes. Refert Zenodotus, quanquam idem adagii sensum non indicat. Quare cuique, quod vero proximum videatur, conjectandum relinquo. Mihi quadraturum videtur, quoties suum quisque commodum quacunque sectatur via et aemulo competitorique modis omnibus tendit insidias. Qui lusus frequens est in

aulis principum et in magistratibus publicis. Ab hoc lusu manasse videtur, qui nunc vulgo scaccarius dicitur.

2129. III, II, 29. Cissamis Cous

Κίσσαμις Κῷος, id est Cissamis Cous. Hunc aiunt pecuariis gregibus supra modum divitem. Verum anguillam quotannis apparere solitam, quae pulcherrimam omnium pecudem raperet. Ea cum in somnis apparens hominem commonuisset, ut sepeliret sese, et ille negligeret, evenit, ut tum ipse tum universum illius genus radicitus interiret. Haec ferme Zenodotus. Et hoc quoque proverbium Delium aliquem natatorem requirit. Apparet affine, quod alibi dictum est, Aderit Temesseus genius.

2130. III, II, 30. Carcini poemata

Καρκίνου ποιήματα, id est Carcini poemata, dicebantur ea, quae viderentur obscurius et instar aenigmatis dicta. Carcinus poeta quispiam fuit, cujus et alias meminimus in hoc opere, in quem jocatur Aristophanes in comoedia, cui titulus Εἰρήνη :

Εὐδαιμονέστερος φανεὶς τῶν Καρκίνου στροβίλων, id est

Qui visus est felicior vel Carcini strobilis.

Is finxit Orestem ab Ilio coactum, ut matricidium confiteretur, per aenigmata respondentem, auctore Suida, qui testatur proverbium a Menandro usurpatum in Falso Hercule. Stratonicus apud Athenaeum libro viii., cum audisset quendam imperite canentem, rogavit, cujus esset cantio ; cum is respondisset Carcini, Πολύ γε μᾶλλον, ἔφη, ἢ ἀνθρώπου, id est Multo sane magis, inquit, quam hominis. Nam καρκίνος Graecis et cancrum animal significat. Itaque jocus ex ambiguo captatus est.

2131. III, II, 31. Carica victima

Καρικὸν θῦμα, id est Caricum sacrum. De macilenta hostia minimeque esculenta dicebatur. Hinc ductum, quod Caribus populis mos fuerit canem immolare. Non inconcinne torquebitur ad cibum appositum insipidum et quem nemo velit attingere. Solent sordidi quidam data opera cibos putres et ingratos palato suis apponere, partim quod minoris emantur, partim quo minus absumatur epularum in convivio. Hos eleganter quis dixerit τὸ Καρικὸν θῦμα παρατίθεσθαι, id est Caricum sacrum apponere.

2132. III, II, 32. Callicyriis plures

Καλλικυρίων πλείους, id est Plures Callicyriis. De maxima quidem illa, sed sordida hominum turba dicebatur. Callicyrii dicebantur exulum servi, qui Syracusis agricolationem exercebant auctore Timaeo. Quoniam autem ingens erat id genus hominum multitudo, proverbio receptum est, ut si quos admodum numerosos significare vellent, Καλλικυρίους appellarent. Aristoteles in Republica Syracusanorum ostendit eam servorum turbam ex omnigenis populis in unum confluxisse. Erant autem eodem loco Callicyrii apud Syracusanos quo apud Lacedaemonios Captivi, apud Thessalos Penestae qui vocantur, apud Cretenses Elarotae, apud Aegyptios Hebraei. Solitum est adagium hoc potissimum usurpari, si quando significabant metuendam multitudinem, quae numero freta nonnunquam opprimit dominos. Nam et hi servi plures erant dominis, quamobrem etiam expulerunt illos. Haec ferme referuntur a Suida.

2133. III, II, 33. Cera tractabilior

Κηροῦ εὐπλαστότερος, id est Cera tractabilior. De vehementer docili dicebatur, aut de ingenio facili tractabilique et in quemvis habitum sequaci. Horatius :

Cereus in vitium flecti, monitoribus asper.

Persius quinta satura :

Artificemque tuo ducit sub pollice vultum.

Rursum Horatius : Argilla quidvis imitabitur uda. Est autem hoc cerae peculiare, ut manibus contrectata mollescat. Et hinc variae rerum formae solent effingi. Erat et picturae genus e ceris coloratis, quemadmodum e tessellis lapidum ac lignorum. Quanquam rudis aetas similior est argillae quam cerae : primo quidem fingi potest dum tenera est, verum ubi duruit ingenium, non facile refingitur in aliam speciem sed, quemadmodum dixit Plato libro De republica IV, κινδυνεύει γοῦν ἐκ τῆς παιδείας ὅποι ἄν τις ὁρμήσῃ, τοιαῦτα καὶ τὰ ἑπόμενα εἶναι, id est Periculum est, ne ad quaecunque se quis appulerit a pueritia, talia sint et quae sequuntur.

2134. III, II, 34. Occisionis ala

Φόνου πτερόν, id est Interfectionis ala, de subito interitu dici solitum. Sumpta metaphora ab alatis jaculis, quae repente mortem adferunt. Quanquam magis probat Zenodotus, ut accipiamus φόνου πτερόν dictum περιφραστικῶς, id est per circuitionem, pro morte, quasi sit et ipsa alata.

2135. III, II, 35. Celmis in ferro

Κέλμις ἐν σιδήρῳ, id est Celmis in ferro. Dici consuevit de iis, qui praeter modum suis fiderent viribus tanquam inexpugnabiles invictique ceteris. Celmis, ut scribit Zenodotus, unus fuit ex Idaeis Dactylis qui, cum matrem deorum Rheam violasset stupro, deinde a reliquis fratribus rejectus est. Ab hoc ferrum solidissimum cudi solebat. Ait hujus historiae mentionem factam apud Sophoclem in Satyris. Enarrator Apollonii de Dactylis Idaeis, inter quos et Celmis, refert hos versus ex auctore Phoronide :

Ἔνθα γόητες

Ἰδαῖοι Φρύγες ἄνδρες ὀρέστεροι οἰκί’ ἔναιον,

Κέλμις, Δαμναμενεύς τε μέγας καὶ ὑπέρβιος Ἄκμων,
Εὐπάλαμοι θεράποντες ὀρείης Ἀδρηστείης.
Οἳ πρῶτοι τέχνην πολυμήτιος Ἡφαίστοιο
Εὗρον ἐν οὐρείῃσι νάπαις, ἰόεντα σίδηρον
Ἐς πῦρ τ᾽ ἤνεγκαν καὶ ἀριπρεπὲς ἔργον ἔδειξαν. Id est

Illic habitabant

Montigenae Phryges Idaei gens arte celebris,
Celmis Damnameneusque ingens Acmonque superbus,
Montanae docti cultores Adrastae,
A quibus ars Vulcania primis esse reperta
Dicitur, et nigrum nemoroso in monte repertum
In varios usus monstrarunt cudere ferrum
Impositumque igni miro splendescere cultu.

2136. III, II, 36. Cestum habent Veneris

Τὸν Κύπριδος κεστόν habere dicuntur, qui novis modis quemlibet in amorem sui pelliciunt. Sumptum est autem ex Homericae Iliados Ξ, quo loco Juno concubitura cum suo Jove Venerem adit atque ab ea cingulum gratiarum et amorum conciliatorem commodato petit. Hunc poeta describit ad hunc modum :

Ἦ, καὶ ἀπὸ στήθεσφιν ἐλύσατο κεστὸν ἱμάντα
Ποικίλον, ἔνθα δέ οἱ θελκτήρια πάντα τέτυκτο·
Ἔνθ᾽ ἔνι μὲν φιλότης, ἐν δ᾽ ἵμερος, ἐν δ᾽ ὀαριστὺς
Πάρφασις, ἥ τ᾽ ἔκλεψε νόον πύκα περ φρονεόντων.
Τόν ῥά οἱ ἔμβαλε χερσὶν ἔπος τ᾽ ἔφατ᾽ ἔκ τ᾽ ὀνόμαζε·
Τῇ νῦν τοῦτον ἱμάντα, τεῷ δ᾽ ἐγκάτθεο κόλπῳ,
Ποικίλον, ᾧ ἔνι πάντα τετεύχαται· οὐδέ σέ φημι
Ἄπρηκτον γενέεσθαι, ὅ τι φρεσὶ σῇσι μενοινᾷς. Id est
Sic ait et solvit de pectore textile lorum

Picturatum, in quo lenimina cuncta ferebat.
Huic inerat desiderium, huic amor, huic muliebris
Blandiloquentia, quae quidem et egregie sapientem
Furtivis adjuta dolis fallitque capitque.
Quod manibus simul imposuit, sic ore locuta est :
Hanc cape nunc sinuique tuo succingito zonam
Contextam varie, per quam quaecunque parabis,
Polliceor, nil tu frustra tentaveris unquam.

Meminit hujus et Theocritus in Adonidis epitaphio : Σοὶ δ᾽ ἅμα κεστὸς ὄλωλε, id est Tecum una et cestus periit. Est igitur cestus Veneris cingulus efficax ad illectamenta gratiarum et amorum, quo illa dicitur Martem sibi conciliare. Meminit hujus et Martialis :

Collo necte, puer, meros amores,
Cestum de Veneris sinu calentem.

Idem alibi :

Sume Cytheriaco medicatum nectare ceston,
Ussit amatorem balteus iste Jovem.

Rursum alibi :

A te Juno petat ceston et ipsa Venus.

Duplex erit hujus usus adagii, sive cum dicemus cuipiam cestum esse Veneris, quod neminem non inflammet amore sui, sive cum dicemus jam opus esse Veneris cesto, aut ne illum quidem profuturum ei, cui per aetatem vires ac forma defluxerit quique jam ἔξωρος esse factus videatur. Nam florens aetas suapte sponte suscitat amores, senectus aut muneribus aut pharmacis sibi conciliet oportet, quanquam nec his rationibus efficere potest, ut ametur.

2137. III, II, 37. Pontificalis cena

Olim cenas sumptuosas opiparasque pontificales appellabant. Ad quod alludens Horatius in Odis :

Absumet haeres Cecuba dignior
Servata centum clavibus et mero
Tinget pavimentum superbo
Pontificum potiore cenis.

Quo quidem in loco interpres admonet praelautas cenas proverbio pontificales appellari solitas. Macrobius libro Saturnalium tertio vetustissimam quandam pontificis cenam describit, summo apparatu et omnigenis lautitiis affatim instructam. Id inde natum apparet, quod sollemnes sacraeque cenae exquisitissimis epulis soleant instrui. Ab eo, quod scripsit Horatius, non abhorret, quod hac tempestate apud Parisios vulgari joco vinum theologicum vocant, quod sit validissimum minimeque dilutum. Nec infestiviter quidam hujusce proverbii causam rogatus respondit a jureconsultis occupari quas vocant praebendas, decanatus et archidiaconatus, theologis nihil reliquum fieri praeter curata, quae vocant, sacerdotia. Ceterum quoniam de pastoribus scriptum est : Peccata populi comedetis, nimirum ad cibi tam duri concoctionem opus esse vino efficacissimo. Atque hinc esse natum vulgi dictum. Plautus in Menaechmis consimili figura Cereales cenas dixit,

Cerealeis, inquiens, cenas dat, ita mensam exstruit.
Tantas patinarias struices concinnat.
Standum est in lecto, si quid de summo petas.

Legimus et adipales cenas et adiposas et adjiciales. Terentius in Phormione dubiam cenam dixit pro lauta copiosaque.

2138. III, II, 38. Cepas edere aut olfacere

Κρόμμυα ἐσθίειν, id est Cepas edere, dicebantur joco proverbiali, qui lacrimari viderentur. Natum a Biantis apophthegmate. Is enim Alyattae regi sibi per nuntium missum denuntianti, ut quam primum ad se veniret, respondit ad hunc modum : Ἐγὼ Ἀλυάττῃ κελεύω κρόμμυα ἐσθίειν, id est Ego jubeo Alyattam cepas edere, hoc est κλαίειν καὶ οἰμώζεσθαι, id est flere et ejulare. Quibus verbis extremum regis contemptum indicabat. Ductum est hinc proverbium, quod ceparum odor, ut est acris, consueverit lacrimas oculis excutere. Aristophanes : Κρόμμυον δ' ἄρ' οὐκ ἔδῃ, innuens illum vel citra cepas fleturum. Quoniam autem idem efficit sinapi, nihil vetat et hinc proverbium ducere. Columella in carmine :

Seque lacessenti fletum factura sinapis.

Mox et cepae meminit :

Atque oleris pulli radix lacrimosaque cepa.

Simili figura neque diversa sententia dicti sunt κρομμύων ὀσφραίνεσθαι, id est cepas odorari, qui flerent. Aristophanes in Ranis :

Τί δῆτα κλαίεις ; – Κρομμύων ὀσφραίνομαι, id est
Quid quaeso lacrimas ? – Cepe odoror scilicet.

Haec ferme Suidas. At Plinius lib. XX cap. V tradit eas et delacrimationi et caligini oculorum mederi. Nec hoc pugnat cum his, quae diximus, siquidem educendo purgant. Xenophon in Symposio dixit κρομμύων ὄζειν, id est olere cepe, quod in sordidos et illotos congruit. Huic affine est σκοροδίζειν pro molestia afficere sive ad lacrimas adigere. Aristophanes in Equitibus sub persona populi Atheniensis : Φάσκων φιλεῖν μ' ἐσκορόδισας, id est Dum ais te diligere me, alliasti me. Quanquam ea vox a comico risus gratia conficta est.

2139. III, II, 39. Scarabeo nigrior

Κανθάρου μελάντερος, id est Scarabeo nigrior. In foedos et vehementer atros ac fuscos. Nam scarabeus animal insigni et foedo nigrore est, de quo inferius plura dicentur.

2140. III, II, 40. Chalcidissare

Χαλκιδίζειν καὶ χαλκιδεύεσθαι dicebantur, qui rapaciores et plus satis ad rem attenti viderentur. Chalcidenses in insula Euboea populi comoediae veteris conviciis notati sunt, quod avariores essent. Hesychius indicat eam gentem male audisse ob foedos puerorum amores et hinc natum proverbii convicium in simili morbo obnoxios.

2141. III, II, 41. Phicidissare

Φικιδίζειν, id est Phicidissare, dicebantur vulgo puerorum obscenis amoribus dediti. Quidam malunt ad eos referre, qui littera ϱ immodice et ad fastidium usque consueverint uti. Siquidem ea gens litteram σ solita est in ϱ commutare. Quo quidem vitio notantur et Eretrienses, attestante proverbio Ἐϱετϱιέων ϱ, id est Eretriensium rho. Hodie jocus est vulgi in Picardos, cum Lutetianae feminae ob linguae delicias ϱ vertunt in σ, Masia sonantes pro Maria.

2142. III, II, 42. Cantharo astutior

Κανθάϱου σοφώτεϱος, id est Cantharo astutior aut callidior. Zenodotus ait Athenis cauponem fuisse quempiam nomine Cantharum, quem ob maleficia et imposturas ac proditiones capitis affecerint supplicio ; proinde vulgo receptum, ut in versutos ac impostores diceretur. Mihi vero propius videtur, si referatur ad animantis naturam et ad apologum Aesopicum, quo narratur quemadmodum

scarabeus tanto aquila inferior viribus tamen ingenio superavit avium omnium reginam.

2143. III, ɪɪ, 43. Canis tanquam Delum navigans

Ἄιδεις ὥσπερ εἰς Δῆλον πλέων, id est Canis tanquam in Delum navigans. In supinum, otiosum, securum ac voluptariam agentem vitam dicebatur. Nam Athenis facilis ac tuta in Delum navigatio. Unde fiebat, ut qui illuc solverent, inter navigandum securi nihilque periculi metuentes canerent. Mos autem erat Atheniensibus, ut quotannis navim sollemni apparatu religionis causa Delum mitterent, id quod indicat Plato in Critone. Unde consentaneum est, qui hac vectabantur, hymnos quosdam in Apollinis laudem solitos decantare.

2144. III, ɪɪ, 44. Caunius amor

Καύνιος ἔρως, id est Cauni amor. De foedo amore dicebatur, aut ubi quis ea desideraret, quae neque fas esset concupiscere neque liceret assequi. Biblis Caunum fratrem impotenter adamavit, a quo cum esset repulsa, sibimet necem conscivit. Ovidius :

Biblis in exemplo est, ut ament concessa puellae.

Adagium refertur a Diogeniano, praeterea ab Eustathio in Dionysium.

2145. III, ɪɪ, 45. Scarabei umbrae

Κανθάρου σκιαί, id est Scarabei umbrae. Dictum est de inani metu, quod hoc insectum sub noctem repente advolans horribili bombo nonnunquam terrere soleat parum attentum. Recensetur a Diogeniano.

2146. III, ɪɪ, 46. Papyri fructus non postulat magnam spicam

Βύβλου δὲ καρπὸς οὐκ αἰτεῖ μέγαν στάχυν, id est

Biblus virens haud postulat spicam gravem.

Etiamsi Graecus senarius vitiatus est in αἰτεῖ. Apud Aeschylum in Supplicibus ita legitur :

Βύβλου δὲ καρπὸς οὐ κρατεῖ στάχυν μέγαν, id est

Fructus papyri haud sustinet spicam gravem.

Dici solitum de iis, qui suis ipsorum bonis frui non possent, propterea quod biblus ob culmos invalidos spicam granis onustam ferre non potest. Proinde prodit quidem spicas, sed inanes. Biblus autem junci species, quam Latini papyrum appellant. Apparet in Graeco carmine αἰτεῖ depravatum pro κρατεῖ, quod indicat vel ipsa metri ratio.

2147. III, II, 47. Budoro more

Βουδόρῳ νόμῳ, aut, ut alibi reperio, Βουδόρων νόμῳ, id est Budororum more seu lege. Suidas ac Zenodotus interpretantur de iis, qui digni sint, ut bovis ritu excorientur. Diogenianus exponit de admirandis. Βούδωρον auctore Stephano promontorium est oppositum Salamini, Βούδεια Magnesiae civitas, quam Homerus Βούδειον appellavit. Βουδινοί populi sunt Scythiae, sic appellati, quod a bubus vehantur, utpote ἁμαξόβιοι, id est plaustris aedium vice utentes. Unde videtur bifariam allusum ad etymologiam, πρὸς τὸ βοῦς δέρειν καὶ τὸ βοῦς δοῦναι, id est ad boum excoriationem et boum donationem. Strabo libro X commonstrat Euboeae flumen Budorum. Idem indicat montem Salaminis prospectantem in Atticam. Rursum Plinius lib. IV. cap. XII inter Gelonos et Agathyrsos refert Budinos. Ceterum quid haec ad proverbium faciant, non video. Hesychius indicat βούδορον esse μοχλόν, quo boves excoriantur. Locus erit proverbio, si quis dicat cum improbo non argumentis aut legibus, sed βουδόρῳ νόμῳ agendum, quemadmodum apud Terentium audit Sannio :

Nam si molestus pergis esse, jam intro arripiere, atque ibi

Usque ad necem operiere loris.

2148. III, II, 48. Boeotia auris

Βοιώτειον οὖς, id est Auris Boeotica. In pingui judicio hominem quadrat. Boeotorum stoliditas compluribus proverbiis locum fecit. Simillimum illi Auris Batava. Diogenianus meminit adagii. Sunt qui scribant olim Anaxagoram recitantem apud Thebanos librum Thebaidos, cum vidisset attentum neminem, clauso codice dixisse : Εἰκότως καλεῖσθε Βοιωτοί, βοῶν γὰρ ὦτα ἔχετε, id est Jure vocamini Boeoti, qui quidem aures habeatis boum, videlicet alludens ad etymologiam nominis. Βοῦς enim bos et ὦτα aures, atque ex his Boeotorum nomen videtur compositum. Quin Homerus Iliados libro V. Boeotorum gentem pinguem appellat :

Πὰρ δέ οἱ ἄλλοι
Ναῖον Βοιωτοὶ μάλα πίονα δῆμον ἔχοντες, id est
Sed rura tenebant
Proxima Boeoti, quorum crassissima gens est.

Notavit et Horatius Boeotorum tarditatem in epistola ad Octavium Augustum :

Quod si
Judicium subtile videndis artibus illud
Ad libros et ad haec Musarum dona vocares,
Boeotum in crasso jurares aere natum.

Quo loco demiror neminem interpretum quaesisse, quid sibi velit, quod Horatius pinguitudinem ingenii Boeotis tribuit, velut ei genti peculiarem, cum apud Latinos auctores nullum sit hujus rei testimonium. Cognatum huic est, quod alibi commemoravimus, Boeotica cantio, quae rusticana parumque modulata potest intelligi, ut crassis auribus crassa conveniat harmonia. Quanquam Eustathius in Iliados B de cantione nonnihil variantem narrat historiam. Sunt, inquit, qui putent Boeotiam dictam a bove. Nam cum Europa Phoenicis filia a Jove rapta esset e Sidone, Cadmus raptae frater a patre missus est ad investigandum sororem. Eam ubi nusquam invenit, profectus est Delphos consulturus oraculum. Deus respondit, ne

solicitus aut curiosus esset de Europa, sed sequeretur ducem bovem ibique conderet civitatem, ubicunque bos defatigata procumberet. Hoc responso accepto per Phocensium regionem fecit iter. Dein cum incidisset in vaccam juxta Pelagonis pascua, hanc euntem secutus est. Ea, cum universam Boeotiam peragrasset, fessa procubuit, quo loco nunc est Thebanorum civitas. Cadmus, cum eam juvencam vellet immolare Palladi, misit aliquot e suis comitibus, qui e fonte Aretiade haurirent aquam ad sacrificium. At draco ejus fontis custos, quem Marti sacrum esse creditum est (nam et fons ipse a Marte nomen habet), excitus strepitu complures ex his, qui missi fuerant, confecit. Quod indigne ferens Cadmus draconem interfecit et admonitu Palladis interfecti dentes sevit, unde extiterunt illi terrigenae fratres. Eam ob rem indignatus Mars, cum pararet Cadmum interficere, vetitus est a Jove, qui Cadmo in matrimonium dedit Harmoniam, Martis ac Veneris filiam, hac lege ut, priusquam sponsam attingeret, serviret apud illam servitutem annuam, tum ut nuptiis epithalamium canerent Musae ac deorum quisque nuptiale munus daret Harmoniae. Haec Eustathius. Equidem arbitror hanc fuisse primam originem adagii, utcunque postea detortum est ad alios usus. Constat autem Thebanos olim musices fuisse studiosissimos. Argumento est illud, quod refertur de Alcibiade, qui mirantibus, quod negligeret musices studium, lyram hoc lemmate damnabat, quod hominis vocem imitaretur, plectrum, quod habitum formamque liberalem mutaret in illiberalem. Tibiam gemino rejecit argumento, et quod sic immutaret os hominis, ut vix a familiarissimis agnosceretur, et quod homini propriam adimeret vocem loquendique facultatem eriperet. Mox adjecit : Cantent igitur Thebani, qui loqui nesciunt.

2149. III, II, 49. Botrus oppositus botro maturescit

Βότρυς πρὸς βότρυν πεπαίνεται, id est Botrus juxta botrum maturescit. Hujus proverbii varius esse potest usus. Vel ubi pares in negotio quopiam videri volunt aliqui et tantundem adferre momenti, ut nullus alteri debeat concedere. Vel

cum significabimus mutuis officiis opus esse, ut sit simillimum illi, quod alibi retulimus, Χεὶρ χεῖρα νίπτει. Vel si quando dicemus talem quenque evadere, cum qualibus habet consuetudinem. Habet enim hoc assiduitas, ut vicinis vitia faciat communia. Quemadmodum testificatur senarius ille, quem enarrator Pindari citat ex Aristarcho :

Χωλῷ παροικεῖς κἂν ἑνί, σκάζειν μάθῃς, id est

Claudo propinquus si vel uni vixeris,

Disces et ipse claudus ingredi brevi.

Hoc quanquam alio loco nobis citatum memini, nimirum in adagio Si juxta claudum, tamen quoniam scripturam offendi nonnihil a priore diversam, libuit per occasionem denuo referre. Translatum est adagium ab uvis, quae mutuo opposito maturitatem inter se vicissim et dant et accipiunt. Quo respicit illud Juvenalis :

Uvaque conspecta livorem ducit ab uva.

Adagium recensetur a Suida.

2150. III, II, 50. Immolare boves

Βουθυτεῖν tanquam proverbialiter dicebantur, qui amplos magnificosque sumptus facerent. Divitum enim est, vel regum potius, boves immolare. Aristophanes in Pluto :

Καὶ νῦν ὁ δεσπότης μὲν ἔνδον βουθυτεῖ, id est

Et nunc quidem intus immolat boves herus.

Et βουθυσίαν pro magnifico apparatu usurpant.

2151. III, II, 51. Boves messis tempus expectantes

Βοῦς ἄμητον ἐπιτηροῦντες, id est Boves messem observantes. Dici solitum, ubi quis ingentium emolumentorum spe laborem sumeret. Quidam sic efferunt : Βοῦς εἰς ἄμητον, id est Bos in messem, subaudiendum respicit aut ejusmodi quippiam. Inde ductum, quod boves messis tempore majore laborant fructu,

propterea quod inter trituram pascuntur interim et pabulum largius apponitur. Contra cum vere aut hieme proscindunt arvum, hoc molestior est arandi labor, quod nullo praesente fructu leniatur.

2152. III, II, 52. Bos Homolottorum

Βοῦς Ὁμολοττῶν, id est Bos Homolottorum, dicebatur in plurima distractus ac veluti dissectus negotia. Poterit et ad rem referri, ut si quis argumentum nimis minutatim dividat, ita ut conscindere et concerpere magis quam dividere videatur. Zenodotus prodidit Homolottos populos dissecto in minimas partes bove foedus jungere. Morem hunc Scythis fuisse testatur Lucianus in Toxaride.

2153. III, II, 53. Bos apud acervum

Βοῦς ἐπὶ σωρῷ, id est Bos in acervo. De splendide ampliterque viventibus quique in ubere rerum affluentia prolixius faciunt sumptum. Aut, quemadmodum ait Suidas, de iis, qui in media rerum copia constituti non sinuntur praesentibus bonis frui. Translatum arbitratur a bubus trituram exercentibus quibus, quod os obligatum habeant, nam id faciunt quidam, non licet vesci tritico, quod excutiunt, ut simile sit illi Tantalus inter undas sitiens. Simile quiddam refert Julius Pollux libro septimo de servis in pistrino laborantibus, quibus machina rotunda circa cervicem addebatur, ne manum ori liceret admovere. Id factum, ne devorarent farinam. Machinam appellabant παυσικάπην sive καρδοπεῖον, quod arceret a devorando. Quod bubus non faciebant Judaei, hoc illi faciebant hominibus.

2154. III, II, 54. Aut oportet tragoedias agere omneis aut insanire

Ἢ χρὴ τραγῳδεῖν πάντας ἢ μελαγχολᾶν, id est
Aut furere oportet aut agere tragoedias.

Dici solitum de iis, qui semper quasi stupent frigentque et nec gaudere possunt ex animo nec dolere. Porro tragoedia vehementissimis constat affectibus, ita ut

tragoedias agere videatur esse quiddam insaniae simillimum. Proinde Lucianus in commentario, cui titulus Πῶς δεῖ τὴν ἱστορίαν συγγράφειν, narrat Abderitis ex Euripidis tragoedia recitante tragoedo Archelao publicitus febrim obortam ; eam septimo post die transisse in insaniam, ita ut omnes ingenti voce versus quosdam ex Archelai Andromeda pronuntiarent. Quanquam Plato poetis omnibus sacrum quendam tribuit furorem. Et Aristoteles in Problematis meminit de Maraco quopiam Syracusano, qui tum meliora fecerit poemata, cum mente esset alienatus. Eodem spectat illud Horatianum :

Adde poemata nunc, hoc est, oleum adde camino.

Finitimum videtur illi, quod alio retulimus loco :

Ἢ δεῖ χελώνης κρέα φαγεῖν ἢ μὴ φαγεῖν.

Quem senarium Athenaeus citat ex Terpsione doctore Archestrati. Nos alio retulimus loco.

2155. III, II, 55. Aufer mothonem a remo

Ἄπαγε τὸν μόθωνα ἀπὸ κώπης, id est Aufer mothonem a remo. Admonet adagium non obstrependum nec obturbandum importunius iis, qui rebus alioqui seriis sunt occupati, veluti si quis reipublicae curis sollicito musicam adferat aut de capite periclitanti versus amatorios recitet. Mothon enim saltationis genus foedae, servilis ac tumultuosae. Lacedaemonii vernas, hoc est servos domi natos, μόθωνας appellant aut eos, qui ingenuorum filios instituunt, quos Athenienses vocant οἰκότριβας. Unde et in viles ac sordidos homines convicium esse coepit. Alii putant Mothonem hominem fuisse quempiam saltatorem et ebriosum. Sunt qui credant Atticos Mothones vocatos, quod hos domitos ad servilia ministeria compulissent. Ad hunc modum Graeci grammatici de Mothone nugantur. Julius Pollux libro IV tradit mothonem genus esse saltationis molestum ac nauticum. Atque hinc sane crediderim ortum proverbium, ut accipiamus ἀπὸ κώπης pro eo, quod est a remo profectum.

2156. III, II, 56. Auribus arrectis

Ὠσὶν ἑστῶσιν, id est Auribus arrectis, a Diogeniano proverbii loco refertur. Quadrat in illos, qui sitienter atque avide auscultant, quae dicuntur, aut expectant, quid dicendum sit. Ducta metaphora ab animantibus, quorum plerisque mos est, si quando quid eminus audierint, aures surrigere. Nam uni animantium homini natura dedit auriculas immobiles. Plinius tradit hoc esse peculiare cervis ut, cum aures subrexerint, nihil sit illis auritius, rursum ubi demiserint, nihil surdius. Aristoteles item libro De naturis animalium nono tradit cervos haudquaquam latere insidias, quoties arrectis sunt auribus, propterea quod tum auditus sint acerrimi ; contra, cum demiserint aures, facile capi. Terentius in Andria : Arrige aures, Pamphile. Et Vergilius : Arrectisque auribus astant. Propertius libro tertio :

Ab origine dicere prima
Incipe, suspensis auribus ista bibam.

Cui diversum videri potest quod scribit Horatius :

Demitto auriculas ut iniquae mentis asellus,
Cum gravius dorso subiit onus.

2157. III, II, 57. Aurum Colophonium

Χρυσὸς ὁ Κολοφώνιος, id est Aurum Colophonium. Zenodotus ostendit dici solitum de auro probatissimo, quod apud Colophonios aurum optimum soleat fieri. Citatque auctores Aristophanem in Cocalo et Herodotum, qui spectatissimum aurum et purum putum, ut veteres dicebant, Κολοφώνιον dixerint. Venustius fiet, si longius deflectetur, velut ad mores vehementer incorruptos aut ingenium exquisitum et eximium.

2158. III, II, 58. Asini mortes

Ὄνου θανάτους, id est Asini mortes, subaudiendum narrat. Dicebatur in eos, qui narrarent absurda ridiculaque dictu, cujusmodo fuerit, si quis longa narratione persequatur asini pericula, quemadmodum Ulyssis descripsit Homerus. Apuleius in Metamorphosi sua plane ὄνου θανάτους commemorat. Adagium refertur a Suida.

2159. III, II, 59. Asinus compluitur

Ὄνος ὕεται, id est Asinus compluitur. Cephisodorus apud Suidam in Amazonibus :

Σκώπτεις μ᾽, ἐγὼ δὲ τοῖς λόγοις ὄνος ὕομαι, id est

Rides, at asini more ego verbis compluor.

Unde dictum apparet in eos, qui maledictis nihil omnino commoverentur. Quemadmodum asinus ob cutis duritiem adeo pluvia nihil offenditur, ut vix etiam fustem sentiat.

2160. III, II, 60. Aspersisti aquam

Aspersisse aquam dicitur, qui dicto quopiam reddiderit animum ac metum ademerit. Mutuo sumptum ab iis, qui in deliquio, quam Graeci λειποθυμίαν appellant, aspersa in faciem aqua ad sui sensum revocantur. Plautus in Bacchidibus : Evax, aspersisti aquam. Idem in Truculento : Aspersisti aquam, jam rediit animus. Quod Terentius simpliciter : Reddidisti animum.

2161. III, II, 61. Arcadiam me postulas

Ἀρκαδίην μ᾽ αἰτεῖς, id est Arcadiam me postulas. Diogenianus proverbii duplicem ostendit usum. Convenire enim vel in magna vel in inutilia petentem. Unde sit natum, non indicat, qui huic scriptori fere mos. Ceterum Herodotus libro primo satis docet natum ex oraculo :

Ἀρκαδίαν μ' αἰτεῖς, μέγα μ' αἰτεῖς, οὐδέ τι δώσω, id est

Arcadiam me oras, magnum petis, haud dabo quicquam.

Notat hoc proverbium Cicero in epistola ad Atticum libro quarto : Quod mihi mandas de quodam regendo, Ἀρκαδίαν, tamen nihil praetermittam.

2162. III, II, 62. Arcadas imitans

Ἀρκάδας μιμούμενοι, id est Arcades imitantes. Zenodotus indicat dictum in eos qui aliis, non sibi laborant. Plato Pisandro scribit illum Arcadas imitari, quod comoedias a se conscriptas aliis edendas traderet ob inopiam. Adagium hinc ductum, quod Arcades olim inter Graecos bellicosissimi suis auspiciis suoque titulo nunquam hostem ullum superarunt, verum aliis suppetias ferentes persaepe. Unde illud illis fatale videbatur, aliis vincere, non sibi.

2163. III, II, 63. A quinque scopulis desilire in fluctus

Ἀπὸ πέντε ἅλλεσθαι πετρᾶν ἐς κῦμα, id est A quinque desilire rupibus in undam. Hoc usurpari solet ab iis, qui jam impatientes praesentium malorum minantur semet in quodvis potius malum praecipitaturos, quam ut perpetiantur. Confine nimirum illi, quod alias retulimus : Suspendio deligendam arborem. Ad hoc alludit pastor ille Vergilianus :

Praeceps aerii specula de montis in undas
Deferar ; extremum hoc munus morientis habeto.

2164. III, II, 64. Aqua praeterfluit

Ὕδωρ παραρρέει, id est Perfluit aqua sive praeterfluit. Zenodotus et Suidas admonent dici solitum de eo, qui nihil negotii recusaret et quidlibet, quod mandatum esset, effecturum sese polliceretur, quippe usque adeo promptus ad quidvis suscipiendum, ut nec navim perfluentem ingredi gravaretur, contempto aquae influxu, cujus est affluere ac defluere.

2165. III, ii, 65. Aquila non captat muscas

Ἀετὸς οὐ θηρεύει τὰς μυίας, id est Aquila non aucupatur muscas. Summi viri negligunt minutula quaepiam. Animus excelsus res humiles despicit. Aut egregie docti nonnunquam in minimis quibusdam labuntur. Et maximis occupati negotiis ad pusilla quaedam connivent. Effertur et citra negationem adagium Ἀετὸς μυίας θηρεύει, id est Aquila venatur muscas, quoties magnis minima sunt curae. Huic non absimile est, quod habet Gregorius theologus in epistola ad Eudoxium rhetorem : Μὴ ἀνάσχῃ ἀριστεύειν ἐν τοῖς κολοιοῖς ἀετός, id est Non sustineres tenere primas inter graculos aquila.

2166. III, ii, 66. Ἀνερίναστος εἶ

Ἀνερίναστος εἶ, id est Incaprificatus es. Suidas putat in mollem et infrugiferum convenire. Sunt qui referant ad eos, qui tueri non queant id, quod nacti sunt boni. Adagium usurpavit Hermippus in Militibus. Ejus rationem hujusmodi reddunt Suidas et Zenodotus. Aiunt mariscis, qui caprifici foetus est, innasci vermiculum, quem Graeci ψῆνα vocant. Horum vim colligunt rustici deque fici ramis suspendunt, ne videlicet foetus ante tempus et immaturi defluant. Nam vermes protinus per rimas irrepunt, atque hoc modo maturescunt fici. Theophrastus libro De plantis II culices hos ficarios nasci putat e granis mariscarum quod, simulatque evolarint illi, nulla grana insint. Evolare penna fere aut pede in pomo relicto. Sed complura de caprificandi ratione inibi, si cui libeat cognoscere. Idem similia ferme libro De causis plantarum II capite XII Plinius etiam libro decimo quinto, capite decimo nono, et Aristoteles libro De natura animalium quinto. Unde arborem, cui hoc maturitatis remedium adhibitum non fuerat, ἀνερίναστον appellabant atque hinc deinde transferebant in hominem inutilem, a quo nihil bonae frugis esset expectandum. Vox composita est ἐκ τοῦ α στερητικοῦ μορίου et ἐρινεοῦ, quasi dicas incaprificatus.

2167. III, ii, 67. Repariazare

Ἀνεπαρίασαν, id est Repariassarunt. De iis dicebatur, quos paeniteret instituti quique a conventis discederent, ab historia natum. Parii cum aliquando a Thebanis bello premerentur, petierunt, ut a bello desisterent ; se civitatem in potestatem illorum tradituros. Hac lege cum destitissent Thebani et Pariis interea spes auxilii fuisset alicunde ostensa, pactum irritarunt bellumque cum Thebanis integrarunt. Inde fictum proverbiale verbum ἀναπαριάζειν pro irritare pacta Pariorum exemplo. Proverbii meminit et Stephanus in dictione Πάρος referens ex auctore Ephoro, nisi quod in historia variat. Cum enim Miltiades vehementer urgeret Parios jamque tractari coeptum esset de dedenda urbe, silva quaedam circa Myconum ultro coepit ardere. Parii suspicantes quod Datis regiae classis praefectus excitato igni signum ipsis dedisset, rescissis conventis noluerunt tradere civitatem. Adstipulatur Aemilius in vita Miltiadis. Est autem Paros una ex Cycladibus quemadmodum et Myconus.

2168. III, ii, 68. Mari e fossa aquam

Θαλάττῃ ἐκ χαράδρας ὕδωρ, id est Mari e lacu aquam, subaudiendum ‘infundis’. Simile illi Βῶλος ἄρουρα, id est Gleba arvum. Ovidius in Elegiis amatoriis :

In freta collectas alta quid addis aquas ?

Cognatum illi, quod alibi recensuimus, In silvam vehere ligna, et Oleum camino addere.

2169. III, ii, 69. Hamaxiaea

Ἁμαξιαῖα proverbiali verbo dicebantur ampla magnificaque. Perinde sonat, quasi Latine dicas plaustralia, id est tanta, ut justum plaustri onus videri possint. Unde ἁμαξιαῖα ῥήματα dictitabant eo pacto, quo Flaccus dixit sesquipedalia verba. Quod genus sunt illa apud Aristophanem in Vespis :

Ὀρθοφοιτοσυκοφαντοδικοταλαιπώρων τρόπων.

Apud Plautum item in Curculione militis nomen Therapontigonoplatagidorus, quo se trapezita ait saepenumero quattuor totas explevisse ceras, dum scribit in suis rationibus. Extat jocus cujusdam in Hermetem quempiam hujuscemodi sesquipedalium verborum affectatorem :

Gaudet honorificabilitudinitatibus Hermes
    Consuetudinibus, sollicitudinibus.

Athenaeus libro X referens olim taxatam fuisse Thessalorum edacitatem cenas illorum vocat ἁμαξιαίας sive καπανικάς ; adfert carmen Aristophanis ἐν Ταγηνισταῖς :

Τί πρὸς τὰ Λυδῶν δεῖπνα καὶ τὰ Θετταλῶν ;

Et rursus :

Τὰ Θετταλῶν μὲν πολὺ καπανικώτερα, id est

Ad Lyda quid seu Thessalica convivia ?

Thessalica sunt multo magis plaustralia.

Porro Thessali vehicula dicunt καπάνας. Item libro vii. tradit apud Sicyonios congros capi permultos ἀνδραχθεῖς, hoc est tantae magnitudinis, ut justo pondere bajulum onerent, nonnullos etiam ἁμαξιαίους, hoc est justum onus vehiculi. Quin et Αἰγιναῖα dicta sunt ingentia, vel a talento, quod apud illos habebatur majus ceteris, vel a sarcinis negotiatorum varias complectentibus merces, quae Hesychius testatur Graecis dici Αἰγίναια (sic enim scriptum est antepenultima acuta), eas sarcinas qui commercantur appellari Αἰγινοπώλας. Addit et nomisma quoddam argenteum ingens dici Graecis Αἰγίναιον.

2170. III, ii, 70. Muscum demetere

Ἄμνια θερίζειν, id est Muscum demetere. Dici solitum, ubi quis tener adhuc et intempestivus durius tractaretur, aut tolleretur emolumentum priusquam opportunum esset. Translatum ab iis, qui statim, ut ager obduci coeperit herba,

demetunt nec sinunt adolescere gramen. Μνίον enim muscus, et additione litterae ἄμνιον, sicut ἄσταχυς pro στάχυς.

2171. III, II, 71. Extis pluit

Ἄλασιν ὕει, id est Lucanicis pluit. Sermo proverbialis de prodigiosa rerum copia, qui jocus etiam hac tempestate durat apud idiotas. Siquidem ἀλάς Graecis exti genus est, ex quo frustulatim conciso farta conficiuntur, quod cibi genus in comicum jocum abiisse videtur, unde viles et contempti ἀλλαντοπῶλαι vocantur adagio. Confinis illi Δραχμὴ χαλαζῶσα, id est Drachma grandinans.

2172. III, II, 72. Aliis lingua, aliis dentes

Ἄλλοισι γλῶττ᾽, ἄλλοισίν εἰσι γόμφιοι, id est
His lingua, at illis sunt molares invicem.

De loquacibus et edacibus dici consuevit. Quemadmodum non raro fit in conviviis, ut aliis garrientibus et fabulis potius quam cibis intentis, alii interim taciti strenue quod appositum est devorent. Venustius erit, si longiuscule detorqueatur, veluti si quis minetur se facto nociturum ei, qui verbis duntaxat laeserit. Poetis est lingua, qua invehantur ; at principibus sunt molares, quibus eos conficiant.

2173. III, II, 73. Improbi consilium in extremum incidit malum

Ἀπήντησε κακοῦ βουλὴ πρὸς ὑπερτάτην ἄτην.
Incidit extremam in noxam mens improba tandem.

Heroicus proverbialis in eum qui, postea quam diu peccavit impune, tandem in calamitatem incidit, ut poenas omnium scelerum semel dependat.

2174. III, II, 74. Aliud noctua sonat, aliud cornix

Ἄλλο γλαύξ, ἄλλο κορώνη φθέγγεται, id est Aliud noctua, aliud cornix sonat, vel Alia noctuae, alia vox cornicis. Accommodari potest vel ad eos, qui decertant cum longe praestantioribus, vel ad illos, inter quos ob morum ingeniique pugnantiam minime convenit. Sive cum est alius alio longe facundior. Quemadmodum enim avem, etiamsi non videas, tamen e cantu licet dignoscere, ita stilus diversus prodit ψευδεπιγραφίαν. Nullum enim est auctorum genus, ubi non reperias notha quaedam et subditicia τοῖς γνησίοις admixta. Falsum titulum cuivis licet adscribere. Ceterum ipsa dictio, quae vix unquam eadem duobus accidit, prodit aut rejicit auctorem.

2175. III, II, 75. Reperire rimam

Proverbiali figura dixit Plautus in Curculione : Aliquam reperietis rimam, in causatores ac tergiversatores, qui nulla in causa tot fidei vinculis astringi possunt, quin aliquid inveniant, quo elabantur. Similiter Horatius :

Centum adde catenas,
Effugiet tamen haec sceleratus vincula Proteus.

Ductum ab avibus aut muribus captis.

2176. III, II, 76. Album panem pinso tibi

Λευκὴν μᾶζαν φυρῶ σοι, id est Album panem pinso sive tempero tibi. Dici solitum, ubi quis magnarum rerum spes amplas ostendit. Est enim maza panis genus. Porro Graecis album panem in deliciis fuisse locis aliquot testatur Lucianus, nominatim in libello De mercede servientibus : Οὐδ᾽ ὄναρ λευκοῦ ποτε ἄρτου ἐμφορηθείς, id est Ne per somnum quidem unquam albo pane saturatus. Et divus Hieronymus in epistola ad Nepotianum similam inter delicias ponit. Quid prodest, inquit, oleo non vesci et molestias quasdam difficultatesque ciborum quaerere,

caricas, piper, nuces palmarum, similam, mel, pistacea ? Ac ne fuisse quidem Romae pistores ad Persicum usque bellum, annis ab urbe condita super quingentos octoginta, testis est Plinius libro decimo octavo, capite undecimo, ubi rationes aliquot arte conditi panis ostendit. Porro quod primum e triticea farina redditur, candidius est ; rursum quod ex ordeacea postremum, id magis est album, ut indicat in Problematis Aristoteles sectionis XXI probl. III et VII ejusque rei causam reddit. Graeci panes elegantiores λευκούς appellabant, sordidiores φαιούς, id est fuscos seu nigros. Sic Alexis apud Athenaeum libro tertio :

Λευκοὺς μὲν ὀκτώ, τῶν δὲ φαιῶν τοὺς ἴσους, id est
panes quidem albos octo, dein totidem nigros.

Huc pertinet illud Ex jure hesterno panem atrum vorant. Narratur ibidem quiddam non illepidum de Diogene Cynico qui, cum placenta vesceretur, percontanti quid comederet, respondit se panem edere bene confectum. Hoc adjicere visum, ut intelligamus olim miras fuisse delicias in panibus conficiendis. Apud eundem libro quarto describitur convivium Atticum, in quo commemorantur et panes λευκότεροι χιόνος, id est albiores nive.

2177. III, II, 77. **Candidum linum lucri causa ducis**

Λευκώλενον λίνον κερδωγαμεῖς, id est Candidulum linum ob lucrum ducis uxorem. In eum quadrat, qui dotis causa ducit vel deformem vel anum. Porro linum vocat uxorem, vel quod apud veteres solae mulieres lineis uterentur vel quod viro alligetur matrimonio et libera esse desinat. Nam linon Graeci nonnunquam usurpant pro vinculo. Λευκώλενος autem Junonis epithetum apud Homerum, ab albis ulnis. Refertur a Diogeniano.

2178. III, II, 78. In capras silvestres

Κατ’ αἶγας ἀγρίας, id est In capras feras. Abominantis est sermo et malum deprecantis inque silvestres capras avertentis. Confine illi, quod alibi dictum, Εἰς Πύρραν, id est In Pyrrham. Item illi :

Hostibus eveniant convivia talia nostris.

Usus est adagione Athenaeus libro Dipnosophistarum secundo : Μυρτίλιος γὰρ ἔφασκεν, ὥσπερ εἰς αἶγας ἡμᾶς ἀγρίας ἀποπέμπων τοὺς ζητοῦντας, Ἡγήσανδρον τὸν Δελφὸν ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν αὐτοῦ μνημονεύειν τῆς λέξεως, id est Nam Myrtilius asseverabat, velut ad capras silvestres nos relegans quaerentes, Hegesandrum Delphum in commentariis suis ejus dictionis meminisse. Ad capras silvestres posuit pro eo, quod difficillimum esset inventu aut quod nusquam est. Citaverat enim ex auctore testimonium, quod mox Plutarchus negat apud illum extare. Ad hoc proverbium, opinor, allusit Apuleius in Asino, fingens Psychen a Venere mitti ad arietes agrestes.

2179. III, II, 79. Adsint dii beati

Σὺν δὲ θεοὶ μάκαρες, id est Felices adsint superi. Sermo est bene ominantis in re quapiam aggrediunda. Sic enim praefari solent rhapsodi, hoc est carminum Homericorum recitatores et interpretes. Quemadmodum et citharoedis cantaturis mos erat Apollinem, ut dexter adesset, carmine invocare : Ἀλλά, ἄναξ, μάλα χαῖρε, id est At multum salve, rex. Quin et testamentum condituri praefabantur ominis causa : Τοῦτο καλῶς ἔστω, id est Hoc bene sit. Item apud Romanos dicturus in contione simili precatione utebatur, ut felix ac faustum esset reipublicae, quod dicturus esset. Refertur apud Zenodotum.

2180. III, II, 80. In Aphannis

Εἰς Ἀφάννας, id est In Aphannis. Stephanus tradit Aphannas locum quempiam esse Siciliae vehementer obscurum et ignobilem, unde et nomen ductum apparet. Hinc natum proverbium Ἢ εἰς Ἀφάννας, id est Aut in Aphannis, de incertis et quae nusquam sunt. Zenodotus ait natum ex hujusmodi casu : Sybaritae quondam oraculum adeuntes orabant, ut sibi victoriam adversus Crotoniatas concederet, idque Crotoniatis ipsis praesentibus. Quidam autem Crotoniatarum per jocum respondit ad hunc modum : Istam quidem consequemini in Aphannis. Sybarita credens id a deo responsum admiratus est, quid sibi vellet hoc verbi Aphannae. Proverbium ait quadrare in eos, qui se putant invictos et nulli tolerandos esse. Verum mihi Stephani magis probatur interpretamentum.

2181. III, II, 81. Ad id quod erat opus

Εἰς τὸ δέον, id est In id quod opus erat, subaudiendum 'insumpsi' aut simile quiddam. Natum aiunt ex oratione Periclis. Narrant hunc datis pecuniis impetrasse ab Astyanacte Lacedaemoniorum rege, qui jam bellum parabat, ut ex Attica discederet. Deinde cum esset populo rationem ejus pecuniae redditurus puderetque palam titulum insumptae pecuniae proloqui, tecte significavit Εἰς τὸ δέον, inquiens, ἀνήλωσα τοσαῦτα τάλαντα, id est In usus necessarios tantum talentorum insumpsi. Haec ferme referuntur a Zenodoto. Notavit adagium et Aristophanes in Nebulis :

Ὥσπερ Περικλέης εἰς τὸ δέον ἀπώλεσα, id est
Ita ut Pericles perdidi in quod oportuit.

Quo loco interpres varias adfert historias, unde proverbium ortum putent, quae si quis requiret, unde petere possit, ostendimus. Eleganter torquebitur per jocum in eos, qui sic administrarunt pecuniam alienam, ut non possint idoneam rationem reddere.

2182. III, II, 82. Adactum jusjurandum

Ἐπακτὸς ὅρκος, id est Adactum jusjurandum, dicebatur, vel quod non vernaculum esset, sed peregrinum et aliunde ascitum, ut indicat Zenodotus, ut si quis Graecus Scythico more juret Νὴ τὸν ἀκινάκην καὶ νὴ τὸν ἄνεμον, id est Per ventum et acinacem. Nam per suos deos unaquaeque gens jurare consuevit. Vel quod non spontaneum, sed adactum vi ; vel quod sponte susceptum nemine cogente, si Suidae credimus et Etymologico. Sunt enim tria jurisjurandi genera, unum quod ἐπώμοτον vocant, alterum quod κατώμοτον, tertium quod ἐπακτόν. Hesychius contra : Ἐφ' ὃν ἕτερος ἄγει, οὐκ αὐθαίρετος, id est Ad quod alius adigit, non spontaneum. Hoc equidem inter adagia non recensuissem, nisi Zenodotus prior in hoc albo posuisset.

2183. III, II, 83. Scabrosior leberide

Κεντρότερος λεβηρίδος, id est Asperior leberide. De vehementer asperis et insuavibus. Nam leberis Graecis dicitur exuvium illud vel serpentum vel piscium exuentium senectam, quod et σῦφαρ vocatur ; id autem asperrimum esse constat, nimirum ob summam siccitatem. Refertur a Suida.

2184. III, II, 84. Procul auribus nuntius veniat

Ἀπ' οὔατος ἄγγελος ἔλθοι, id est
Procul absit nuntius aure.

Sermo deprecantis nuntium male auspicatum. Suidas ex Callimacho citat. Homerus item Iliados Σ :

Αἰ γὰρ δή μοι ἀπ' οὔατος ὧδε γένοιτο, id est
Ista velim mihi sint procul auribus.

2185. III, II, 85. A puro pura defluit aqua

Theognis in sententiis elegiacis :

Εἴ μ᾽ ἐθέλεις πλύνειν, κεφαλῆς ἀμίαντον ἀπ᾽ ἄκρης
    Αἰεὶ λευκὸν ὕδωρ ῥεύσεται ἡμετέρης, id est
Rursum aqua de summo mihi vertice defluet usque
    Limpida, si innocuum forte lavare pares.

Hoc distichon, quoniam subesse proverbium videbatur, adscripsimus. Quadrabit in hominem usquequaque inculpatum et innocentem, quem etiam si quis aliquando vocet in crimen, tamen non solum fama illius non contaminatur, verum etiam illustrior redditur. Nec sine causa laudi tribuunt illud Catoni Censorio, quod toties accusatus et vocatus in jus, nempe quater et quadragies, semper judicum sententiis fuerit absolutus.

2186. III, II, 86. A lupi venatu

Ἀπὸ λύκου θήρας, id est A lupi venatu. Dici solitum, ubi quis protinus re infecta discedit. Aut de negotio molesto et agresti. Neque enim tutum est lupum insequi, neque is facile capitur, cum reliquarum ferarum venatus non vulgarem adferant voluptatem. Meminit Suidas.

2187. III, II, 87. A subeunte portum navi

Ἀπὸ καταδυομένης, id est A subeunte, subaudi ‘nave lucrum capias’. Admonet adagium celeritatem ad quaestum plurimum valere et in negotiatorem illud in primis competere : Ὕπνος ἀπέστω, id est Somnus abesto. Sumptum a mercatorum diligentia, qui merces statim emunt ab ipsis nautis in portum appellentibus. Tum enim et minoris emuntur et majori distrahuntur lucro. Trahi poterit ad eam sententiam, ut si quis dicat statim arripiendam oblatam occasionem lucri aut tum rogandum quempiam, ubi fortuna recentem aliquam commoditatem

objecerit ; nam sumus plerique tum ad gratificandum benigniores. Persius in quinta satura metaphoram variavit, cum ait :

Tolle recens primus piper e sitiente camelo.

Id est ilico, cum adhuc de via sitit camelus, qui merces attulit. Proverbii meminit Suidas.

2188. III, II, 88. A bis septem undis

Ἀπὸ δὶς ἑπτὰ κυμάτων, id est A bis septem undis. In eos competit, qui a noxia quapiam purgati sunt, propterea quod antiquitus mos esset homicidio pollutos vestes suas bis septem inundationibus immersionibusque lavare. Testis Suidas.

2189. III, II, 89. Exigit et a statuis farinas

Αἰτεῖ γε καὶ τοὺς ἀνδριάντας ἄλφιτα, id est

Sane cibum et signis ab ipsis exigit.

In eum dicendum, qui nullius misertus undecunque quod potest avellit, vel ab ipsis mortuorum statuis. Simillimum illi Κἀπὸ νεκροῦ φορεῖς, id est Et a mortuo tributum colligis. Competit in principes expilatores plebis, qui nulla non ex re vectigal exprimunt, vel ex lotio. Aut in avaros sacerdotes, apud quos ne sepulchrum quidem gratis conceditur.

2190. III, II, 90. Athos celat latera Lemniae bovis

Ἄθως καλύπτει πλευρὰ Λημνίας βοός, id est

Athos obumbrat latera Lemniae bovis.

Ubi quis officit aut molestus est aut gloriam cujuspiam obscurat aut alioquin obsistit. Tradunt in Lemno bovis fuisse simulacrum ingens, candido factum lapide. Id Athos mons tametsi longo dissitus intervallo tamen ob summam celsitudinem obscurat umbra sua. Est autem Athos Thraciae mons ingens, adeo ut umbram jaciat ad stadia trecenta, teste Stephano. Meminit hujus Apollonius Argonauticôn libro primo :

Ἦρι δὲ νισσομένοισιν Ἄθω ἀνέτελλε κολώνη
Θρηικίη, ἣ τόσσον ἀπόπροθι Λῆμνον ἐοῦσαν,
Ὅσσον ἐς ἔνδιόν κεν ἐΰστολος ὁλκὰς ἀνύσσαι,
Ἀκροτάτῃ κορυφῇ σκιάει, καὶ ἐς ἄχρι Μυρίνης, id est
Solis ad exortum vada salsa secantibus alto
Vertice sese ostendit Athos, mons Thracius, is qui
Dissitus a sacra tanto discrimine Lemno,
Quantum alata die valeat transmittere navis,
Hanc tamen aerii contingit verticis umbra.
Quin longinquam etiam pertingit ad usque Myrinen.

Proverbii meminit et Plutarchus in Moralibus, cum alias tum in commentario, quem inscripsit De facie apparente in orbe lunae, testans umbram porrigi per septingenta ferme stadia. Theocriti scholiastes versiculum hunc citat ex Sophocle :

Ἄθως σκιάζει νῶτα Λημνίας ἁλός, id est
Athos obumbrat terga Lemnii maris.

2191. III, II, 91. Praesentem mulge, quid fugientem insequeris ?

Τὴν παρεοῦσαν ἄμελγε, τί τὸν φεύγοντα διώκεις ; id est
Praesentem mulgeto, quid insequeris fugientem ?

Heroicus proverbialis admonens praesens lucrum non omittendum spe commodorum, quae non item ad manum videntur esse. Sumptum est ex Cyclope Theocriti. Scholiastes citat consimilis sententiae versum Hesiodium :

Νήπιος ὃς τὰ ἑτοῖμα λιπὼν τἀνέτοιμα διώκει, id est
Stultus qui non prompta sequens jam prompta relinquit.

Existimat eundem habere sensum, quod alibi nobis dictum est, Τὸν θέλοντα βοῦν ἔλαυνε.

2192. III, II, 92. Quid ad Mercurium ?

Τί πρὸς τὸν Ἑρμῆν ; id est Quid ad Mercurium ? Idem cum illo Οὐδὲν πρὸς ἔπος et Nihil ad Bacchum, Nihil ad rem. Nam Mercurius orationis auctor. Competunt in eos, qui loquuntur aliena ab eo, quod agebatur.

2193. III, II, 93. Quid Achivos a turre judicatis ?

Τί τοὺς Ἀχαιοὺς ἀπὸ τοῦ πύργου κρίνετε ; id est
Cur Judicatis Danaidas de moenibus ?

Dici conveniet, quoties quis pronuntiat de re non satis accurate considerata. Aristides in Themistocle : Τί ταῦτα τοὺς Ἀχαιοὺς ἀπὸ τοῦ πύργου κρίνομεν ; id est Quid in his Achivos de turre judicamus ? Sumptum apparet ex Iliados Γ, quo loco Priamus in moenibus Trojanorum accersitam Helenam percunctatur, quinam essent, quos procul in Graecorum exercitu conspiceret, et Agamemnonis formam laudat ad hunc modum :

Ὅς τις ὅδ᾽ ἐστὶν Ἀχαιὸς ἀνὴρ ἠΰς τε μέγας τε ;
Ἤτοι μὲν κεφαλῇ καὶ μείζονες ἄλλοι ἔασιν,
Καλὸν δ᾽ οὕτω ἐγὼν οὔπω ἴδον ὀφθαλμοῖσιν,
Οὐδ᾽ οὕτω γεραρόν, βασιλῆϊ γὰρ ἀνδρὶ ἔοικεν, id est
Ille quis est, cedo, Graius homo magnusque bonusque ?
Sunt alii hunc, fateor, superantes vertice plures ;
Verum aeque pulchrum memini me cernere nunquam
Nec reverendum aeque ; regem praeferre videtur.

Nec inconcinne torquebitur ad eos, qui in tuto constituti de iis judicant, qui in periculo versantur. Quemadmodum faciunt ii, qui in turre aut vallo sedentes otiosi spectant judicantque proeliantes ac in multis animi robur aut consilium desiderant, quod ipsi nequaquam praestaturi forent, si in eodem discrimine versarentur. Aristides in Themistocle : Οὐ μήν, οὐχ ὅμοιον ἐν μέσῃ τῇ θαλάσσῃ περὶ τῶν ἐν τῷ

πλοίῳ λέγειν καὶ τὴν εὐψυχίαν τὴν αὑτοῦ δεικνύναι, καὶ καθήμενον ἔξω τῆς ζάλης ὑπὸ τῷ τειχίῳ, id est Atqui non parvi refert, si quis medio in mari de iis loquatur, qui in navi sunt, animique praesentiam demonstret, sedensque procul a procella intra parietes.

2194. III, II, 94. Quis usus cepis putridi ?

Τίς χρεία πυθομένου κρομμύου ; id est Quis usus putrefacti cepis ? De rebus aut etiam hominibus rejiculis et quorum nullus usquam est usus. Etenim cum cepe sit herba per se vilissima, simulatque computruit, nihil esse potest abjectius. Cognatum illi Plautino Vitiosa nuce non emam.

2195. III, II, 95. Philoxeni non

Τὸ Φιλοξένου οὔ, id est Philoxeni non. Dicendum, ubi quis obstinate vel infitiatur vel recusat aut ubi quis alteri nescit concedere neque quicquam ad gratiam loqui. Quod genus homines a principum consuetudine debent abstinere, apud quos aut tacendum est aut loquendum, quod gratum sit auribus. Philoxenus poeta, quemadmodum alibi diximus, usque adeo non potuit carmina Dionysii probare, ut maluerit reduci ad fodinas lapidarias.

2196. III, II, 96. Meos corymbos necto

Τοὺς ἐμοὺς κορύμβους πλέκω, id est Meos necto cincinnos. Ubi quis respondet, quod nihil pertineat ad interrogata. Refertur ad hunc modum : Χαίροις, Ὑψιπύλη. – Τοὺς ἐμοὺς κορύμβους πλέκω. – Οὔ σοι λέγω περὶ τούτου. – Οὑμὸς ἄκοιτις ἐνταῦθα, id est Salve, Hypsipyle. – Meos corymbos necto. – Non tibi loquor ista de re. – Maritus meus hic est. Ex aliquo comoediae loco sumptum apparet, in qua persona quaepiam per dissimulationem diversa responderit. Quod genus est et illud apud Terentium in Phormione, cum Phaedria rogatus, ubinam esset Antipho,

respondens iterat salutationem, deinde ait illum recte valere. Est consimilis locus et apud Plautum in Mercatore :

Jam machaera est in manu.

– Nam si eo te introducam. – Tollo ampullam atque hinc eo,

et reliqua ; nam locus longior est, quam ut citra taedium possit recenseri. Confine ei, quod alibi recensuimus : Ἄμας ἀπήτουν.

2197. III, ii, 97. Compendiaria res improbitas

Σύντομος ἡ πονηρία, βραδεῖα ἡ ἀρετή, id est Compendiaria res improbitas, virtus longa. Qui semel addixit animum vitiis, is quidvis flagitii facile patrabit. At singulae virtutes magno sudore parandae. Fitque nescio qua naturae corruptione ut, quae turpia sunt, vel αὐτοδίδακτοι protinus arripiamus, quae honesta, vix laboribus diutinis inculcentur. Plutarchus in Apophthegmatis tribuit hoc dictum Cleomeni. Cum praedo quispiam in agrum Lacedaemoniorum fecisset incursionem atque, ubi captus esset, dixisset ideo haec se fecisse, quod non esset quo aleret militem, proinde ad eos vertisse sese, quibus superesset nec impartirentur, Cleomenes : Σύντομος, ἔφη, ἡ πονηρία.

2198. III, ii, 98. Umbra pro corpore

Σκιὰ ἀντὶ τοῦ σώματος, id est Umbra pro corpore. Quoties aliquis magnum quiddam videbitur assecutus, cum nihil tandem auferat praeter titulum aut spes meras. Mutuo sumptum ab Aesopica fabula de cane qui, dum umbram carnium, quod ea major appareret, captat, veras amisit carnes. Eam quidem jambico carmine Gabrias quidam utcunque complexus est hoc pacto :

Φέρων γε ποταμοῦ πλησίον κύων κρέας
Κύψας ἑαυτὸν ἄλλον εἰς ὕδωρ βλέπει.
Χανὼν δὲ λοιπὸν τοῦ κάτω λαβεῖν κρέας
Ἀπεστερεῖτο καὶ τοῦ, οὗπερ ἐκράτει, id est

Juxta fluentem deferens carnes canis,
Dum pronat os, in amne conspicit alteras
Et hians deorsum, ut easce carnes prenderet,
Amisit has quoque, quas tenebat antea.

2199. III, II, 99. Sinopissas

Σινωπίζεις, id est Sinopissas, id est lascivis. A Sinope scorto quodam nobili celebrataeque lasciviae, cui nomen hinc inditum videtur, quod noxiis esset oculis. Athenaeus libro XV docet fuisse Aeginensem. Fuit et Sinope Aesopi filia, cui nihil carius fuit virginitate.

2200. III, II, 100. Vitiat lapidem longum tempus

Σήψει καὶ πέτρην ὁ πολὺς χρόνος, id est
Saxa etiam longum faciet putrescere tempus.

Nihil in rerum natura saxo durabilius. At id quoque temporum diuturnitas absumit. Quod poetae nimirum innuunt, cum fingunt Saturnum temporis deum saxum Jovis loco suppositum devorasse. Ovidius libro De Ponto IV :

Gutta cavat lapidem, consumitur anulus usu,
Et teritur pressa vomer aduncus humo.

2201. III, III, 1. Sileni Alcibiadis

Σιληνοὶ Ἀλχιβιάδου, id est Sileni Alcibiadis, apud eruditos in proverbium abiisse videntur, certe in collectaneis Graecorum proverbii vice referuntur, quo licebit uti vel de re, quae cum in speciem et prima, quod aiunt, fronte vilis ac ridicula videatur, tamen interius ac propius contemplanti sit admirabilis, vel de homine, qui habitu vultuque longe minus prae se ferat, quam in animo claudat. Aiunt enim Silenos imagunculas quaspiam fuisse sectiles et ita factas, ut diduci et explicari possent, et quae clausae ridiculam ac monstrosam tibicinis speciem habebant, apertae

subito numen ostendebant, ut artem scalptoris gratiorem jocosus faceret error. Porro statuarum argumentum sumptum est a ridiculo illo Sileno, Bacchi paedagogo numinumque poeticorum morione, quandoquidem habent et illi, principum nostratium exemplo, suos γελωτοποιούς. Proinde apud Athenaeum libro quinto adolescens Critobulus irridens Socratem senem ac deformem dicebat illum πολὺ Σειληνῶν αἰσχίω, id est multo Silenis deformiorem. Locus autem est apud Xenophontem in Convivio. Socrates : Ὡς γὰρ χαλλίων ὢν τοῦτο κομπάζεις, <id est> Ut istud jactas quasi sis formosior. Critobulus : Νὴ Δία, ἢ πάντων Σειληνῶν τῶν ἐν Σατυρικοῖς αἴσχιστος ἂν εἴην, id est Ita, per Jovem, aut omnium Silenorum, qui sunt inter Satyros, turpissimus fuero. Et Alcibiades apud Platonem in Convivio Socratis encomium dicturus eum Silenis hujusmodi similem facit, quod is multo alius esset propius intuenti, quam summo habitu specieque videretur.

Quem si de summa, quod dici solet, cute quis aestimasset, non emisset asse. Facies erat rusticana, taurinus aspectus, nares simae muccoque plenae. Sannionem quempiam bardum ac stupidum dixisses. Cultus neglectus, sermo simplex ac plebeius et humilis, ut qui semper aurigas, cerdones, fullones et fabros haberet in ore. Nam hinc fere sumebat illas suas εἰσαγωγάς, quibus urgebat in disputando. Fortuna tenuis, uxor qualem ne vilissimus quidem carbonarius ferre posset. Videbatur mirari formas adulescentulorum, videbatur amare et zelotypia tangi, cum eum ab his affectibus δὶς διὰ πασῶν abesse compererit etiam Alcibiades. Denique jocus ille perpetuus nonnullam habebat morionis speciem. Cum ea tempestate ad insaniam usque ferveret inter stultos profitendi sapientiam ambitio nec unus esset Gorgias, qui se nihil nescire jactitaret, et ardelionibus hujusmodi nusquam non referta essent omnia, solus hic hoc unum scire se dictitabat quod nihil sciret. Videbatur ineptus ad omnia reipublicae munia, adeo ut quodam die, nescio quid apud populum adorsus agere, cum risu sit explosus. Atqui si Silenum hunc tam ridiculum explicuisses, videlicet numen invenisses potius quam hominem, animum ingentem, sublimem ac vere philosophicum, omnium rerum, pro quibus caeteri mortales currunt navigant

sudant litigant belligerantur, contemptorem, injuriis omnibus superiorem et in quem nullum omnino jus haberet fortuna et usque adeo nihil timentem, ut mortem quoque nulli non formidatam contempserit, in tantum ut cicutam eodem ebiberit vultu quo vinum solet, usque jam moriens etiam in Phaedonem suum jocaretur, admonens ut voto se liberans Aesculapio gallum persolveret, perinde quasi sumpto pharmaco jam sanitatis beneficium sentiret, cum exiret e corpore, unde omnes animi morbi scatent ac pullulant. Proinde non injuria, cum id tempestatis plena sophis essent omnia, solus hic morio sapiens oraculo pronuntiatus est et plus judicatus est scire qui nihil sciebat quam hi, qui nihil nescire se praedicabant, imo ob id ipsum judicatus est plus caeteris scire, quod unus omnium nihil sciret.

Hujusmodi Silenus fuit Antisthenes, baculo suo, pera pallioque maximorum regum fortunas antecellens. Hujusmodi Silenus fuit Diogenes, vulgo canis habitus. Verum in hoc cane divinum quiddam animadverterat Alexander Magnus, principum ut videbatur omnium κορυφαῖος et alpha, cum animi magnitudinem admiratus optaturum se diceret, ut, ni Alexander esset, Diogenes esset, cum hoc magis optare debuerit Diogenis animum, quod Alexander esset. Hujusmodi Silenus fuit Epictetus, servus, pauper, claudus, ut indicatillius epitaphium, sed idem (quod est felicissimum) charus superis, id quod sola vitae praestat integritas cum sapientia conjuncta. Haec nimirum est natura rerum vere honestarum : quod habent eximium, id in intimis recondunt abduntque, quod contemptissimum, id prima specie prae se gerunt, ac thesaurum ceu vili cortice dissimulant nec prophanis ostendunt oculis. At vulgarium et umbraticarum longe diversa ratio : summa specie blandiuntur quodque pulcherrimum habent statim obviis ostentant ; sin penitius introspicias, nihil minus sunt quam quod titulo specieque prae se ferebant.

An non mirificus quidam Silenus fuit Christus ? si fas est de hoc ad eum loqui modum, quem equidem haud video cur non omnes pro virili debeant exprimere, qui Christiani nomine gloriantur. Si summam Sileni faciem intuearis, quid juxta popularem aestimationem abjectius aut contemptius ? Tenues et obscuri parentes,

domus humilis, ipse pauper et pauculos et pauperculos habuit discipulos, non e magnatum palatiis, non e pharisaeorum cathedris, non e philosophorum scholis, sed a telonio et retibus ascitos. Tum vita quam a voluptatibus omnibus aliena per famem, per lassitudinem, per convicia, per ludibria, ad crucem denique pervenit. Hac illum parte contemplabatur mysticus ille vates, cum eum depingens Non erat, inquit, ei species neque decor. Vidimus eum et non erat aspectus et desideravimus eum despectum ac novissimum virorum, caeteraque permulta, quae in hanc sequuntur sententiam. Jam si contingat apertum hunc Silenum propius intueri, hoc est si cui dignetur ipse se purgatis animi luminibus ostendere, deum immortalem, quam ineffabilem reperies thesaurum, in quanta vilitate quale margaritum, in quanta humilitate quantam sublimitatem, in quanta paupertate quantas divitias, in quanta infirmitate quam incogitabilem virtutem, in quanta ignominia quantam gloriam, in quantis laboribus quam absolutam requiem, denique in morte tam acerba perennem immortalitatis fontem. Cur sic abhorrent ab hac imagine qui titulo tamen illius se jactitant ? Nimirum erat in proclivi Christo totius orbis occupare monarchiam atque id possidere, quod olim Romani principes frustra affectarunt, satellitio superare Xerxes, opibus anteire Croesos, philosophis universis silentium imponere et inane sophos detrahere. Verum haec una forma placuit, quam suis discipulis et amicis, hoc est Christianis, proponeret, hanc potissimum delegit philosophiam a philosophorum decretis, a mundi ratione longe lateque diversam, sed eam quae sola omnium praestaret, quod alii aliis viis conantur assequi, nempe felicitatem.

Hujusmodi quondam Sileni fuere prophetae, exules, errantes, in solitudinibus cum feris exigentes vitam, viIi holusculo victitantes, ovium et caprarum amicti pellibus. Sed introspexerat hos Silenos ille qui dixit : Quibus dignus non erat mundus. Hujusmodi Silenus fuit Joannes Baptista, qui camelorum tectus pilis, zona cinctus pellicea, longe regum purpuras ac gemmas vicie, locustis vescens principum omnium delitias superavit. Nimirum cernebat, quid thesauri lateret sub agresti pallio, qui miro illo elogio laudum ejus summam complexus, Inter natos, inquit,

mulierum non surrexit major Ioanne Baptista. Hujusmodi Sileni fuerunt apostoli, pauperes, inculti, illitterati, ignobiles, imbecilles, abjecti, omnibus omnium contumeliis expositi, irrisi, invisi, execrabiles, ac pene publicum orbis simul et odium et ludibrium. Verum aperi mihi Silenum, quis tyrannorum cum horum potentia possit aequari, qui dicta imperant daemonibus, nutu sedant saevientia maria, verbo vita defunctos in vitam revocant ? Quis non Croesus ad hos pauper esse videatur, qui vel umbra sui conferunt sanitatem aegrotis, qui solo manus contactu spiritum illum coelestem impertiunt ? Quis non Aristoteles stultus et indoctus ac nugator eum his collatus habeatur, qui ex ipso fonte coelestem hauserant sapientiam, ad quam omnis humana sapientia mera stultitia est ? Quod quidem eorum pace dictum esto, qui nefas arbitrantur et impium, usquam Aristotelis auctoritatem convellere. Fateor illum esse virum eximia doctrina, sed quod lumen tam excellens, quod Christo collatum non obscuretur ? Tum vere regnum coelorum grani sinapis imaginem habebat, specie pusillum et contemptum, virtute maximum, a quo prorsus, ut dixi, et ἐκ διαμέτρου quod aiunt dissidet hujus mundi ratio. Hujusmodi Silenus fuit contemptus et irrisus ille Martinus episcopus. Tales fuerunt veteres illi episcopi, humilitate sublimes, paupertate locupletes, gloria neglecta gloriosi.

Latitant et hodie boni quidam Sileni, sed heu nimium pauci. Bona pars hominum praeposterum Silenum exprimunt. Si quis rerum vim ac naturam penitus introspiciat, reperiet nullos a vera sapientia longius abesse quam istos, qui magnificis titulis, qui sapientibus pileis, qui splendidis cingulis, qui gemmatis anulis absolutam profitentur sapientiam. Adeo ut non raro plus verae germanaeque sapientiae deprehendas in uno quopiam homuncione, juxta vulgi opinionem idiota simplici ac semifatuo, cujus mentem non subtilis ut vocant Scotus, sed coelestis ille Christi docuit spiritus, quam in multis theologorum tragicis personis ac ter quaterque magistris nostris, Aristotele suo turgidis, magistralium definitionum, conclusionum et propositionum turba differtis. Non in omneis hoc dixerim, sed in heu nimium multos ! Item videas in nullis minus esse verae nobilitatis quam in Thrasonibus istis,

qui vetustis stemmatibus, qui torquibus aureis, qui splendidis cognominibus summam jactitant nobilitatem. Nec alios a vera fortitudine longius abesse quam eos, qui ob temeritatem ac praeferoces animos vulgo fortissimi judicantur et invicti. Nullos abjectius ac servilius servos quam hos, qui se diis ut aiunt proximos et omnium dominos putant. Nullos aeque calamitosos atque eos, qui videntur felicissimi. Nullos pauperius esse pauperes his, quos hominum vulgus ut divites adorat. Nullos esse minus episcopos, quam qui inter episcopos primas tenent. Etiam atque etiam te rogo, lector, ne putes haec in cujusquam dici contumeliam. Rem notamus, non homines. Optamus esse nullos, in quos haec congruant. Et si nunc tales nulli sunt, quod faxit Christus, tales olim fuerunt et in posterum fortasse futuri sunt. Atque utinam illud quo que falsum esset, saepenumero longissime semotos esse a vera religione, qui titulo, qui cultu, qui ceremoniis religionem absolutam profitentur.

Adeo quicquid in omni rerum genere praeclarum est, id minus in conspicuo est. In arboribus flores et folia blandiuntur oculis, ipsa se late moles ostentat. At semen, in quo vis est omnium, quam est res minutula, quam abdita, quam non lenocinans aspectui, quam non ostentatrix sui ! Aurum et gemmas in altissimas terrae latebras abdidit natura. In elementis quae vocant, quo quicque praestantius est, hoc longius a sensibus est remotum, velut aer et ignis. In animantium genere quod est optimum et efficacissimum, id in intimis abditum habent. In homine quod est maxime divinum et immortale, id solum cerni non potest. In quovis rerum genere materia pars vilior maxime patet sensibus, formae vis et beneficium utilitate sentitur et tamen ipsa procul abest a sensibus. Rursum in corporis physici temperatura, cum phlegma et sanguis sensibus sit farniliaris et pateat, il quod plurimum confert ad vitam minime patet, nempe spiritus. Deimum in universo quae maxime sunt, ea non videntur, veluti substantiae quas separatas vocant. Et quod in his summum est, id a sensibus quam maxime sepositum est, nempe deus, adeo ut nec intelligi nec cogitari possit, cum hic fons sit unicus omnium.

Quin et in ecclesiae sacra mentis reperire liceat nonnullam Silenorum imaginem. Absit invidia verbis. Aquam vides, salem et oleum vides, vocem audis ceu summam Sileni faciem ; vim coelestem nec audis nec vides, quae si non adsit, mera ludibria sint caetera. Jam habent et suos Silenos arcanae litterae. Si consistas in superficie, ridicula nonnunquam res sit ; si penetres usque ad anagogen, divinam adores sapientiam. Etenim ut de veteri loquamur instrumento, si praeter historiam nihil spectes et audias Adam e limo conditum, uxorculam e dormientis latere furtim subtractam, serpentem illecebra pomi solicitantem mulierculam, deum ad auram inambulantem, romphaeam foribus praesidentem ne postliminio redirent exules, nonne putes ex Homeri officina profectam fabulam ? Si legas Loth incestum, totam Sampsonis historiam, quam divus Hieronymus e cortice aestimans fabulam appellat, David adulterium et in senis frigidi gremio cubitantem puellam, Oseae meretricium matrimonium, nonne qui verecundioribus sit auribus ut obscoenam fabulam aversetur ? At sub his involucris, deum immortalem, quam splendida latet sapientia ! Evangelicas parabolas, si primum aestimes corticem, quis non judicet hominis esse idiotae ? Si nucem frangas, nimirum reperies arcanam illam ac vere divinam sapientiam planeque quiddam ipsi Christo simillimum. Et ne singula persequens fiam prolixior in naturae simul ac mysticis rebus, ut quicque praestantissimum est, ita quam maxime videbis abstrusum et a prophanis oculis longissime semotum.

Itidem in cognitione germana rerum veritas semper altissirne latet, quae nec facile nec a multis deprehenditur. Crassum vulgus, quoniam praepostere judicat, nimirum ex his quae maxime sensibus corporis obvia sunt aestimans omnia, passim et labitur et errat ac falsis bonorum et malorum simulachris deluditur inversosque Silenos miratur ac suspicit. De malis loquar, bonos non laedam, imo ne malos quidem, quandoquidem generalis de vitiis disputatio ad nullius personae pertinet injuriam. Atque utinam pauciores essent, in quos haec competere possint. Cum sceptrum vides, cum insignia, cum satellitium, cum titulos audis serenissimum, clementissimum, inclytum, nonne principem adoras terrenum quoddam numen et

quiddam homine majus intueri te putas ? Sed aperi Silenum praeposterum, tyrannum invenies, interdum civium hostem, publicae concordiae osorem, discordiarum serendarum artificem, bonorum oppressorem, legum pestem, urbium eversorem, ecclesiae compilatorem, latronem, sacrilegum, incestum, aleatorem, breviter, ut est in Graecorum proverbiis, Ἰλιάδα κακῶν. Sunt qui titulo specieque prae se ferant magistratum et reipublicae custodem, cum re lupi sint et praedones civitatis, Sunt, quorum si consideres rasum verticem, venereris ut sacerdotes, si Silenum introspicias, plus quam laicos reperies. Fortassis et episcopos aliquot reperias, quorum solennem illam consecrationem si spectes, si novum ornatum inspicias, mitram gemmis et aura nitentem, pedum item gemmeum, in summa totam illam ἐκ ποδὸς εἰς κεφαλὴν mysticam πανοπλίαν, videlicet coelestem quempiam et homine majorem virum expectes. Inuerte Silenum, nihil interdum invenies nisi bellatorem, negotiatorem, denique tyrannum, jamque magnifica illa insignia comoediam fuisse judicabis. Sunt, atque utinam non tam passim obvii sint, quos si quis e barbae silva, pallore, cucullo, inflexis cervicibus, cingulo, supercilio vultusque truculentia velit aestimare, Serapiones ac Paulos esse dicat ; sin explices, meros invenies balatrones, helluones, planos, ganeones, imo praedones ac tyrannos, sed alia via et haud scio an hoc pestilentiore quo tectiore, planeque quod aiunt ἄνθρακας τὸν θησαυρόν. Rursum admoneo neminem his offendi oportere, cum nullius designetur nomen. Si quis hujusmodi non est, nihil ad se pertinere cogitet ; sin agnoscit suum malum, admonitum se putet. Ille sibi gratuletur, hic mihi gratias agat.

Denique passim in omni mortalium genere sunt, quorum si formam contemplere corporis, homines et praeclaros homines dicas. Si Silenum explicueris, intus suem aut leonem aut ursum aut asinum fortassis invenies. Ac diversum quiddam eveniet ei, quod de Circes veneficiis poetarum fabulis est proditum. Apud hanc enim ferarum figuram habebant, mentem hominis, isti sub humana specie plus quam belvam tegunt. Contra sunt quos de specie, sicut dictum est, vix homines judices, cum in animi penetralibus angelum occultent.

In hoc igitur discrimen est mundani et Christiani, quod ille crassissima quaeque ac statim oculis obvia maxime suspicit et sectatur, quae secus habent aut omnino negligit aut certe postremo loco ponit. Hic e diverso quae minime cernuntur oculis quaeque longissime recesserunt a natura corporum, ea sola sectatur, caeteris aut praeteritis aut contemptius adhibitis, ab intimis illis omne rerum judicium ducens. In bonis, sic enim vocat Aristoteles, quae non pertinent proprie ad hominem, extremae sunt opes. At apud vulgus, imo pene apud omnes, is plurimi fit, qui has quacunque via possidet, has per saxa, per ignes expetunt universi. Proximum habet locum generis claritas, si nihil accedat aliud, ridiculum prorsus et inane nomen, Semideus habetur, qui sanguinis seriem ad Codrum Atheniensem aut ad Brutam Trojanum, qui haud scio an unquam natus fuerit, aut ad fabulosum Herculem referre possit ; et obscurus est, qui sibi litteris et virtute famam paravit ? Illustris est, cujus tritavus in bello strennuum praestitit homicidam ; et plebeius est atque imaginibus caret, qui bonis animi profuit orbi ? ln tertia classe sunt corporis commoda. Id cui contigerit ingens, robustum, formosum, praevalidum, eum non semovent quidem e numero felicium, sed ira ut nihilo secius primas teneant divitiae, proximas nobilitas, animi postrema cura est. Jam hunc ipsum, si juxta Paulum in treis partes dividas, carnem, animam et spiritum (utar enim illius verbis), infimam, quae maxime in conspicuo est quamque prorsus damnat apostolus, vulgus potissimum amplectitur. Mediam, quam ita demum probat, si ad spiriturn accesserit, plures approbant. Porro spiritum, optiman nostri partem, a quo ceu fonte felicitas omnis nostra proficiscitur quoque deo copulamur, adeo non habent in pretio, ut nec illud inquirant, sitne aut quid sit spiritus, de quo tamen Paulus toties inculcat. Atque hinc praeposterum de rebus multitudinis judicium, ut quibus primus debebatur honos, horum ὥσπερ τῶν Μεγαρέων οὐδεὶς λόγος sit et quae summo studio fuerant expetenda, haec in contemptissimis ducant. Hinc aurum anteponitur litteris, generis antiquitas honesto, corporis dotes animi bonis, ceremoniis posthabetur vera pietas, Christi praecepta

decretis hominum, persona veritati, umbra rebus, fucata nativis, fluxa solidis, momentanea aeternis.

Deinde ex praeposteris opinionibus praepostera rerum vocabula. Quod excelsum est humile vocant, quod amarum dulce, quod pretiosum vile, quod vita mortem. Utque nominatim obiter pauca delibem, amare dicuntur qui vel indulgentia corrumpunt vel pudicitiae simul ac famae insidiantur, cum hac re quid esse possit hostilius ? Justitiam appellant, eum malum malo, scelus scelere vincitur, cum injuria accepta multo eum foenore reponitur. Parum aequus matrirnonio dicitur, qui illud incontaminatum et quam potest virginitati simillirnum, ganeis dissimillimum esse postulet. Proditorem appellant et principis hostem, qui nihil illi supra leges ac praeter aequurn licere veIit, hoc est qui illum optet vere principem agere et a tyranni, qua belva non est alia tetrior, imagine quam maxime velit abesse. Ille contra consultor, amicus, fauctor principum dicitur, qui illos perversa educatione corrumpat, qui stultis inficiat opinionibus, qui assentatione ludat, qui malis consiliis in odium populi pertrahat, qui bellis et insanis rerum tumultibus involvat. Aiunt auctam principis maiestatem, ubi tyrannidis aliquid accessit, hoc est summi mali magna portio. Peculator est qui de extortis vectigalibus velit nonnihil circumcidi. At cum principis praecipua bona sint tria, quibus deum, qui vere solus est rex, quodammodo repraesentat, bonitas, sapientia, potentia, num is principi videtur amicus esse, qui duobus praecipuis bonis illum spoliet, bonitate et sapientia, solamque potentiam illi relinquat et hanc non modo falsam, verum ne propriam quidem ? Siquidem potentia, nisi sit cum sapientia bonitateque conjuncta, tyrannis est, non potentia, quam ipsam tamen populi consensus quemadmodum dedit ita potest eripere, cum interim depulsum ab imperio bonitas et sapientia ceu propria bona comitentur. Capitale est violare principis insignia, et praemium est his, qui anirnum ilIius vitiantes pro bono crudeIem, pro sapiente versutum, pro potente tyrannum reddunt ? Parum est una mors ei, qui principis calicem toxico tentarit inficere, et praemium fert, qui mentem illius pestilentissimis opinionibus corrumpit

ac venenat et veluti publicum reipublicae fontem inficit, summo totius orbis malo ? Principis munus dominium vacant, cum re vera nihil aliud sit agere principem quam rem communem administrare. Regum inter ipsos affinitates ac subinde novanda foedera Christianae pacis glutinum appellant, cum his fontibus omnia pene beIla, plurimas rerum humanarum tumultus nasci videamus. Justum bellum appellant, cum ad exhauriendam opprimendamque rempublicam principes inter se colludunt ; pacem vocant, cum in hoc ipsum inter sese conspirant. Auctum ducunt imperium, cum unius aut alterius oppiduli titulus accesserit principi, tanta civium expilatione, tanto sanguine, tot viduitatibus, tot orbitatibus emptus.

Ad eundem modum ecclesiam vocant sacrificos, episcopos ac summos pontifices, cum hi revera nihil aliud sint quam ecclesiae ministri. Caeterum ecclesia populus est Christianus, quem Christus ipse majorem vocat, ut cui recumbenti ministrent episcopi, obsequio minores sed alia ratione majores, si modo Christum ut successione muneris ita morum ac vitae referant imitatione, qui cum modis omnibus princeps ac dominus esset omnium, ministri partes suscepit, non domini. Omne fulmen tarquetur in illos, hostes ecclesiae vocantur ac propemodum haeretici, qui sacerdotum crumenam nummulis aliquot fraudarint. Equidem non adsum fraudatari, ne quis hoc interpretetur, verum cedo, siquidem hostem ecclesiae juvat odisse, num esse possit hostis ecclesiae perniciosior aut capitalior quam impius pontifex ? Ubi nonnihil de sacerdotum praediis aut censu diminutum fuerit, clamatur undique opprimi Christianam ecclesiam. Ubi concitatur orbis ad bellum, ubi palam improba sacerdotum vita tot animarum milia pertrahuntur in exitium, nemo deplorat ecclesiae vicem, eum vere jam affligatur ecclesia. Ornatam et cohonestatam vocant ecclesiam, non eum in populo gliscit pietas, eum vitia decrescunt, boni mores augescunt, eum sacra doctrina viget, verum eum auro gemmisque lucent altaria, imo eum his neglectis praediis, famulitio, luxu, mulis, equis, sumptuosis aedium vel magis palatiorum substructionibus ac reliquo vitae strepitu satrapas aequant sacerdotes. Atque haec adeo videntur recta, ut in ipsis pontificum diplomatibus

inseratur hujusmodi elogium : Quoniam ille cardinalis tot equos, tot purpuratos alens domi vehementer ornat ecclesiam dei, concedimus illi quartam episcopi dignitatem. Et in ornamentum eeclesiae iubentur episcopi, sacerdotes et clerici purpura sericisque vestiri. O miram ecclesiae dignitatem ! Quid superest, posteaquam etiam vocabula honesti perdidimus ? Neque enim libet interim eorum meminisse, qui censum ecclesiasticum in impios usus magno plebis offendiculo profundunt. His si quid accreverit, gratamur et auctam Christi ecclesiam dicimus, cum verum et unicum ecclesiae lucrum sit christianae vitae profectus.

Blasphemiam vocant, si quis parum reverenter de Christophoro loquatur aut Georgio nec omnes omnium fabulas aequet evangelio. Verum Paulus blasphemiam appellat, quoties impiis Christianorum moribus fit, ut Christi nomen infametur inter ethnicos. Quid enim consentaneum est Christianae religionis hostes dicere, cum in evangelicis litteris viderint Christum ad opum contemptum, ad voluptatum abdicationem, ad gloriae neglectum hortantem, et e regione conspexerint primores etiam ac duces Christianae professionis ita vivere, ut opum accumulandarum studio, ut voluptatum amore, ut vitae splendore, ut belli ferocia caeterisque fere vitiis omnibus ipsos superent ethnicos ? Intelligit prudens lector, guid hic taceam ob honorem Christiani nominis et quid apud me suspirem. Quos cachinnos putas illos tollere, qui eum videant in evangelio Christum non cultu, non ceremoniis, non cibis insignisse suos, sed hac nota dignosci voluisse Christianos, si mutua charitate conglutinentur, postea conspiciant adeo nihil inter nos convenire, ut neque turpius neque perniciosius ulla gentilitas sit tumultuata ? Princeps cum principe belligeratur, civitas cum civitate pugnat, nec scholae cum schola, nec religioni, ut nunc vocant, cum religione convenit : rixarum, factionum, litium apud nos plena sunt omnia. Haec vera demum est blasphemia, cujus auctores sunt, qui justam ministrant occasionem.

Haeresim appellant, si quis dixerit aut scripserit aliquid, quod aliquo pacto cum magistralibus theologorum propositiunculis vel in re grammatica dissentiat ; et haeresis non est, ubi quis ceu praecipuam felicitatis humanae portionem effert id

quod ipse Christus ubique docet esse negligendum. ? qui vitae rationem inducit ab evangelicis praeceptis et apostolicis institutis longe diversam ? Qui contra sensum Christi apostolos ad evangelii praedicationem profecturos pro gladio spiritus (qui terrenis affectibus omnibus ampuratis solus facit, ut gladio non sit opus) ferro armat, quo se adversus persecutionem defendant ? Neque dubium, quin sub gladii nomine balistas,bombardas, machinas ac reliquum belli apparatum velit comprehendi. Tum pera onerat, in qua gestent pecuniam, videlicet ne quid usquam desit, ac sub perae nomine quicquid ad hujus vitae provisionem pertinet vult intelligi. Atque haec qui docet inter magnos theologos citatur.

Sacrilegium est inexpiabile, si quis quidlibet e phano sustulerit ; et leve crimen habetur pauperculos et viduas, vivum dei templum, expilare, fraudare, opprimere ? Id quod passim a principibus fit et optimatibus, interdum et ab episcopis et abbatibus. Prophanus est, qui pugna aut seminis profluvio sacram aedem contaminarit ; et non execramur eum, qui puram et castam virginem, templum spiritus sancti, blandiciis, muneribus, pollicitis, lenociniis violat, corrumpit, prophanat ? Atque haec qui facit, vulgo festivus et elegans dicitur. Non patrocinor malefactis, sicut ante testatus sum ; illud ostendo, vulgus hominum multo pluris ea facere, quae cernuntur oculis, quam quae hoc verius sunt, quo minus conspiciuntur. Saxei templi consecrationem vides, animi dedicationem quia non vides negligis. Pro tuendis illius ornamentis digladiaris : pro servanda morum integritate nemo capessit gladium illum evangelicum, quem Christus jubet etiam tunicae divenditae pretio parari. Summa pietas vocatur, si quis pro defendenda aut augenda ditione et pecunia sacerdotum sumat arma ac bellicis tumultibus sacra prophanaque misceat. Atque interea, dum sacrificorum pecunia nimirum res vilissima vindicatur, quam ingens totius pietatis diluvium admittitur admisso bello ? Quid enim est omnino mali, quod non secum trahat bellum ?

Sed forsitan obstrepet interim mihi tacita lectoris cogitatio, Quorsum haec tam putida tendunt ? inquiens. Num tu principem ejusmodi vis esse, cujusmodi Plato

facit in sua republica custodes ? Num sacerdotes imperio, dignitate, gloria, divitiis spoliatos ad apostolorum peram et baculum revocas ? Bona verba. Non spolio, sed his potioribus locupleto, non dejicio de possessione, sed ad meliora provoco. Quaeso te, uter nostrum de regis excellentia magnificentius sentit ? Tu, qui vis illi licere quicquid libet, qui tyrannum vis esse, non principem, qui voluptatibus exples, qui luxui prodis, qui cupiditatibus omnibus servum ac dedititium facis, qui nihilo plus sapere vis quam quemvis e media plebe, qui his oneras rebus, quas apud ethnicos quoque semper magnificum fuit contemnere ; an ego, qui principem deo, cujus imaginem quandam gerit, quam fieri potest simillimum esse cupio, sapientia, quae propria regum laus, caeteris antecellere, ab omnibus sordidis affectibus animique morbis, quibus crassum et humile vulgus ἄγεται καὶ φέρεται, procul abesse, nihil mirari plebeium, opibus esse superiorem, denique id esse in republica quod animus est in corpore, quod deus in universo ? Uter nostrum verius perpendit episcopi dignitatem ? Tu, qui illum terrenis opibus oneras, sordidis ac plebeiis implicas curis, bellorum procellis involuis ; an ego, qui Christi vicarium et coelestis sponsae custodem ab omni terrae contagio purissimum esse cupio et quoad licet ei, cujus loco munereque fungitur, quam simillimum ? Stoici negant bonum virum esse posse, nisi qui vacet animi morbis. Morbos autem animi cupiditates sive affectus vocant. Multo igitur magis Christianorum est ab his esse liberos, sed omnium maxime principem. Ac rursum plus quam maxime principem ac patrem ecclesiae, hoc est coelestis illius populi coelestem principem. Volo regnare sacerdotem, sed mundanam istam ditionem indignam judico, ut hac vir coelestis oneretur. Volo quam maxime triumphare pontificem, non his sanguinariis triumphis, quos sceleratus Marius, quos impius egit Julius, adeo vanis ut satyrarum jocis incessantur, quos si Democritus ille spectasset, risu crediderim emoriturum, sed vere magnificis et apostolicis, cujusmodi Paulus bellator ac dux longe splendidior Alexandro Magno describit ac veluti sui canens encomium jactat : In laboribus, inquit, plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter. A Judaeis quinquies quadragenas una

minus accepi, ter virgis caesus sum, semel lapidatus sum, ter naufragium feci, nocte et die in profundo maris fui. In itineribus saepe, periculis fluminum, periadis latronam, periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in civitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus, in labore et aerumna, in vigiliis multis, in fame et in siti, in jejuniis multis, in frigore et nuditate. Praeter illa, quae extrinsecus sunt instantia, mea quotidiana solicitudo omnium ecclesiarum. Quis infirmatur, et ego non infirmor ? Quis scandalizatur, et ego non uror ? Rursum paulo superius : In omnibus,inquit, exhibeamus nosmetipsos sicut dei ministros, in multa patientia, intribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in vigiliis, in jejuniis, in castitate, in scientia, in longanimitate, in suavitate, in spiritu sancto, in charitate non ficta, in verbo veritatis, in virtute dei, per arma justitiae a dextris et a sinistris, per gloriam et ignobilitatem, per infamiam et bonam famam, ut seductores et veraces, sicut ignoti et cogniti, quasi morientes et ecce vivimus, ut castigati et non mortificati, quasi tristes semper autem gaudentes, sicut egentes multos autem locupletantes, tanquam nihil habentes et omnia possidentes.

Vides quae belli decora, quae victoria, qui triumphus apostolicus. Haec est illa gloria, per quam ceu sacram rem Paulus aliquoties deierat. Haec sunt egregia facinora, pro quibus sibi coronam immortalem esse repositam confidit. Non gravabuntur apostolorum ingredi vestigiis, qui locum et auctoritatem sibi vindicant apostolorum. Cupio quam maxime divites esse pontifices, sed evangelico margarito, sed coelestibus opibus, quas quo largius in omnes effuderint, hoc ipsi magis abundabunt, nec periculum erit ne benignitas pereat benignitate. Volo quam munitissimos esse, sed armis apostolicis, nempe scuto fidei, lorica justitiae, gladio salutis quod est verbum dei. Volo bellacissimos esse, sed adversus veros illos ecclesiae hostes, simoniam, superbiam, libidinem, ambitionem, iracundiam, impietatem. Hi Turcae sunt semper observandi, semper oppugnandi Christianis. Ad hujusmodi bella dux sit et hortator episcopus. Volo cum primis suspiciendos esse

sacerdotes, at non tyrannico strepitu, sed excellentia doctrinae sanctae, sed eximiis virtutibus. Volo reverendos esse, sed ob integritatem ac severitatem vitae, non tantum ob titulos aut ornatum tragicum. Volo timeri, sed ut patres non ut tyrannos. Volo timeri, sed a malis duntaxat, imo tales esse volo, ut improbi revereantur potius quam formident oderintve. Denique volo deliciis affluere, sed raris ac longe quam quas vulgus novit suavioribus.

Vis audire vere summi pontificis divitias ? Audi a pontificum principe proximum : Aurum et argentum non est mecum, quod autem habeo, hoc tibi do. In nomine Iesu surge et ambula. Vis audire apostolici nominis decus, quod omnes ritulos, quod omneis superet fornices ac statuas ? Audi Paulum illum vere inclytum : Christi bonus odor sumus deo in omni loco. Vis plus quam regiam audire potentiam ? Omnia possum, inquit, in eo qui me confortat. Vis audire gloriam ? Gaudium meum et corona mea vos estis in domino. Vis audire titulos episcopo dignos et ornamenta veri pontificis ? Paulus idem tibi depingit sobrium, ornatum, prudentem, pudicum, hospitalem, doctorem, non vinolentum, non percussorem, sed modestum, non litigiosum, non lucri cupidum, non neophytum, qui bonum habeat testimonium et ab his qui foris sunt, ut non in opprobrium incidat et in laqueum diaboli. Contemplare, quibus ornamentis honestet Aaron pontificem Moyses, quibus ornet opibus, quibus picturet coloribus, quam variis gemmarum stellis illustret, quanto auri fulgore decoret. Quae quid sibi velint, si ex Origenis Hieronymique cognoveris interpretatione, nimirum intelliges, quae supellex paranda sit vere magnis episcopis. Quos potius exprimant vita pontifices quam quos exprimunt plumbo, quos titulis referunt, quorum vices occupant ? An magis convenit JuIios, Alexandros, Croesos et Xerxes, nihil aliud quam magnos latrones, imitari Christi vicarium quam ipsum Christum, unicum ecclesiae ducem et imperatorem ? Quos justius aemulentur apostolorurn successores quam apostolorum principem ? Christus palam negavit regnum suum hujus esse mundi, et tu convenire putas, ut

Christi successor mundanam ditionem non solum admittat, verum etiam ambiat proque hac omnem quod aiunt moveat lapidem ?

In hoc mundo veluti duo sunt mundi modis omnibus inter se pugnantes, alter crassus et corporeus, alter coelestis, jam nunc pro virili meditans id esse, quod aliquando futurus est. In illo primus est, qui a veris bonis quam maxime semotus est ac falsis oneratus. Veluti rex ethnicus libidine, luxu, violentia, superbia, fastu, divitiis, rapacitate superat universos et ita primus videtur, si maxima hujus sentinae portio in hunc influxerit, sapientiae, temperantiae, sobrietatis, justitiae caeterorumque, quae vere sunt bona, quam minimum. Contra in hoc qui summus est, is ut plebeiis illis et crassis bonis minimum est inquinatus, ita veris illis ac coelestibus opibus est cumulatissimus. Proinde cur Christianum principem id esse vis, quod ethnici quoque philosophi semper darnnarunt et contempserunt ? Cur illius maiestatem in his collocas rebus, quas contempsisse pulcherrimum est ? Cur angelum dei, sic enim in arcanis litteris appellatur episcopus, his rebus oneras, quae vel homine bono sint indignae ? Cur eum his metiris opibus, quibus latrones sunt divites, quibus tyranni sunt formidabiles ? Coeleste quiddam est sacerdos et homine majus. Nihil hujus sublimitate dignum nisi coeleste. Quid hujus dignitatem vulgaribus rebus dehonestas ? Quid hujus puritatem mundanis sordibus contaminas ? Cur non sinis eum sua ditione potentem esse ? Cur non pateris sua nobilem esse gloria ? sua maiestate reverendum ? suis divitem opibus ? Hunc e coelesti corpore, quod est ecclesia, coelesti ille spiritus ad res summas delegit. Cur eum ad satraparurn furiosos tumultus pertrahis ? Paulus segregatum sese gloriatur ; cur tu meum praesulem in mediam infimae plebis sentinam immergis ? Cur ad foeneratorum olicirudines dejicis ? Cur hominem divinum ad negotia detrahis vix homine digna ? Cur hisce rebus felicitatem Christianorum sacerdotum metiris, quas ut stultissimas risit Democritus, ut miserrimas flevit Heraclitus, ut frivolas sprevit Diogenes, ut onerosas abjecit Crates, ut pestiferas semper fugere sancti ? Cur Petri successorem his opibus aestimas, quas ipse Petrus se non habere gloriatur ? Cur apostolicos principes eis

ornamentis magnos videri vis, quibus calcandis magni fuerunt apostoli ? Cur illud Petri patrimonium vocas, quod ipse Petrus se non habere gloriatus est ? Cur Christi vicarios opibus irretiendos putas, quas ipse Christus appellavit spinas ? Cur eum, cujus ut proprium ita praecipuum officium est divini verbi semen jacere, divitiis obruis, quibus vel maxime jactum praefocatur ? Cur aequitatis doctorem ac judicem iniquo vis servire mammonae ? Quid coelestium sacramentorum dispensatorem vilissimarum rerum facis procuratorem ? Expectat ab hoc Christianus orbis sacrae doctrinae pabulum, expectat salutare consilium, expectat paternam consolationem, expectat vivendi formam. Quid tu rebus tam praeclaris destinatum ac dicatum in vulgarium curarum ergastulum detrudis, pariter et sua dignitate spolians episcopum et populum orbans episcopo ?

Habet suum Christus regnum excellentius quam ut gentili regno vel ut verius dicam tyrannide pollui debeat, suum habet splendorem, suas habet opes, suas voluptates. Quid tam inter se pugnantia miscemus ? Quid terrena coelestibus, quid intima summis, quid ethnica Christianis, quid profana sacris confundimus ? Tam multa, tam magna sunt dona ditissimi simul et benignissimi spiritus, dona linguarum, dona prophetiae, dona sanitatum, dona scientiae, dona sapientiae, dona doctrinae, discretio spirituum, exhortatio, consolatio. Cum his sacris donariis quid tu prophana mundi dona coniungis, ne dicam extinguis ? Quid cum mammona Christum, cum Christi spiritu Belial conaris iungere ? Quid mitrae cum galea, quid sacrae pallae cum Mavortia lorica, quid benedictionibus cum bombardis, quid clementissimo pastori cum armatis latronibus ? Quid sacerdotio cum bello ? Quid machinis oppida subruit, qui daves habet regni coelorum ? Qui convenit auctorem esse belli eum, qui pacis omine salutat populum ? Quonam ore docebit plebem Christianam opes esse contemnendas, qui puppim et proram rerum suarum constituit in pecunia ? Qua fronte docebit, quod et docuit et exhibuit Christus : quod toties inculcant apostoli, non esse resistendum malo, sed malorum improbitatem bonitate superandam, injuriam beneficio pensandam, inimicum benefactis

obruendum, qui propter oppiduli ditionem aut salina rum vectigal orbem bellorum tempestatibus commovet ? Quo pacto dux erit ad regnum coelorurn (sic enim Christus suam vocat ecclesiam), qui totus sit in regno mundi ? Sed impendio pius es, ornare vis ecclesiam harum etiam opum accessione. Probarem, nisi cum paululo commodi tantum secum ea res traheret malorurn. Cum imperium dedisti, simul dedisti congerendae pecuniae curam, dedisti tyrannicum satellitium, ferratas copias, exploratores, equos, mulos, tubas, bellum strages, triumphos, tumultus, foedera, pugnas, breviter omnia sine quibus imperium administrari non potest. Ut animus adsit, quando futurum est ocium apostolico fungendi munere, quem tot curarum milia diversum trahunt ? Dum scribitur delectus militum, dum panguntur et rescinduntur foedera, dum cohercentur qui detrectant imperium, dum in fide retinentur qui ad res novas spectant, dum expugnantur hostes, dum muniuntur arces, dum audiuntur rationes, dum tractantur prophanae legationes, dum conviviis excipiuntur satrapae, dum ad honores provehuntur amici, dum depelluntur qui locum dare iubentur felicioribus, dum alia fiunt, quae nec meminisse libet et tamen fieri necesse est ? An is tibi videtur intelligere pontificis et cardinalium excellentiam, qui eos ab oratione, qua cum deo confabulantur, a sacra contemplatione, qua versantur inter angelos, a vernantissimis divinae scripturae pratis, in quibus felicissime spatiantur, ab apostolico evangelizandi munere, quo Christum maxime referunt, ad has rerum sordes detrahendos esse censet ? An eis bene velle videtur, qui a tanta felicitate vitaeque tranquillitate, qua fruebantur, ad has erumnas, ad hos rerum tumultus pertrahi cupit ?

Etenim cum per se regnum infinitis laboribus obnoxium est, tum vero longe minus feliciter cedit sacerdotibus quam laicis. Idque duabus fere de causis : partim quod vulgus hominum libentius paret in hoc genere prophanis quam ecclesiasticis, partim quod illi ceu liberis suis relicturi ditionem student eam quam florentissimam reddere. Hi contra, quemadmodum serius ac plerunque jam senes ad imperium asciscuntur, ita, quoniam sibi gerunt non haeredi, magis expilant quam ornant,

perinde quasi praeda sit objecta non provincia. Ad haec ubi prophanus rerum potitur, ibi semel fortasse de regno digladiandum, semel evehendi locupletandique quibus favet princeps. Ubi secus, ibi subinde nova digladiatio, dejiciendi de possessione quos priorevexerat, rursus alii atque alii novi homines populi malo locupletandi. Jam est et illud nonnihil, quod populus multo facilius fert imperium ejus, cui jam assuevit, etiamsi durius imperet. Qui si decesserit, tamen in haerede filio superstes esse videtur ac plebes imaginatur principem non in alium esse mutatum, sed eundem sibi renovatum. Et solent liberi parentes utcunque referre moribus, praesertim ab his instituti. E diverso, cum deo dicatis viris commissum est imperium, subit a plerunque rerum omnium commutatio. Adde his quod prophanus ille accedit ad rem gerendam meditatus et ab incunabulis institutus. Illic saepenumero praeter omnem spem obvenit rerum summa, ut quem remis genuerat natura, fortunae ludus evehat ad regnum. Postremo vix fieri potest ut, quemadmodum Hercules duobus monstris, ita unus duabus difficillimis rebus administrandis par sit. Omnium difficillimum est bonum praestare principem. At longe pulchrius, sed idem longe difficilius, bonum agere sacerdotem. Quid tandem utrunque ? An non est necesse fieri ut, dum utrunque munus in se recipiunt, neutri satisfaciant ? His nimirum rebus fit nisi fallor ut, eum laicorum regum urbes opibus, aedificiis ac viris magis ac magis florere videamus, sacerdotum oppida fere frigeant ac collabantur.

Quorsum igitur opus fuit harum accessione rerum, quas tot incommoditates comitantur ? An vereris ne parum potens futurus sit Christus propriis opibus, nisi laicus tyrannus aliquid impertiat suae potestatis ? Parum ornatum putas, nisi prophanus bellator aurum, phrygionem, candidos mannos et satellitium illi indulserit, hoc est aliquid de suo fastu asperserit ? Parum splendidus videtur, nisi his liceat insignibus uti, quae propter invidiam ambitiosissimus recusavit Julius ? Humilem judicas, nisi sit mundano onustus imperio, quod si sibi gerit, tyrannus sit, si reipublicae, negotiosissimus ? Habeant prophana prophani ; in episcopo quod

infimum est totius imperii superat fastigium. Quo plus addideris de mundi bonis, hoc minus de suis impertiet Christus. Quo ab illis erit purgatior, hoc effusius hisce locupletabitur.

Vides opinor ut tota res in diversum exeat, si Silenum inverteris. Qui principi Christiano maxime favere videbantur, hos proditores et hostes principis maximes deprehendis. Quos pontificum dignitatem tueri dixisses, ab his conspurcari comperis. Neque vero haec dixerim, quod sacerdotibus eripiendum putem si quid quocunque modo contigit vel ditionis vel opum, tumultus enim nulli pio debet placere, verum illos suae magnitudinis conscios ac memores esse volo, ut ista plebeia, ne dicam ethnica, vel rejiciant vitro et infimis cedant vel certe contemptim possideant et juxta Paulum sic habeant quasi non habeant. Denique sic eos Christi opibus ornatos esse volo, ut quicquid accesserit ex hujus mundi splendore, aut meliorum obscuretur luce aut sordidum etiam ex collatione videatur. Ita fiet ut et quod possident hoc felicius possideant quo securius ; nec enim angentur metu, ne quis eripiat, nec pro rebus caducis et humilibus tanto tumultu dimicabunt, si quid alicunde decesserit. Postremo non orbabuntur suis bonis, dum alienis gaudent ditescere. Nec evangelicum amittent margaritum, dum vitreas mundi gemmas consectantur. Ut illud interim omittam, haec ipsa quae contemni volumus ita copiosius accessura, si fuerint contempta, et honestius sequentur fugientes, quam ab insequentibus arripiuntur. Siquidem unde tandem natae sunt opes ecclesiae nisi ab opum contemptu ? unde gloria nisi a gloriae neglectu ? Libentius ista donabunt laici, si viderint rejici ab his, quos plus sapere credunt.

Fortasse nonnunquam tolerandi sunt et mali principes, deferendum aliquid eorum memoriae, quorum occupare videntur locum, dandum nonnihil titulo. Non erit tentandum remedium, quod haud scia an infeliciter tentatum vertat in graviorem perniciem. Verum quam male interim cum rebus humanis agitur, si quorum omnis vita debebat esse miraculo, tales sunt ut applaudam pessimi, boni suspirent et ingemiscant, et quorum omnis dignitas vel ab improborum favore vel a mediocrium

modestia vel a simplicium imperitia vel a bonorum tolerantia pendet, imo quos incolumes reddit populi discordia, quos non alia res magnos facit quam dissidia civium, quorum felicitas publica infelicitate alitur.

Quod si sacerdotes rem recta aestirmarent via, tantum incommodum secum trahit accessio ditioni prophanae, ut recusanda sit, etiam si ultro deferatur. Fiunt mancipia principum et aulae, impetuntur seditioriibus, involuuntur bellis, in quibus interdum exhalant animam ; breviter fit ut monarchae habeant honestum famulitium, sed ubi interim patres populi Christiani ? ubi pastores ? Quale vero jam est, abbates et episcopos ejusmodi titulos magnis summis a monarchis emere ? Abbas honestus non videtur, nisi idem sit comes. Ornasse sacerdotium videtur, qui ducis titulum admercatus est. O pulchre conjuncta vocabula, abbas et satrapa, episcopus et bellator. Atqui multo absurdius, quod hic quidem fortes viros agunt, in eo, quod erat proprium ipsorum munus, umbrae sunt. Habent manus et gladios, quibus occidant corpora, sit haec sane justitia ; at iidem non habent linguam, qua sanent animas. Abbas novit instruere aciem, at idem nescit esse dux ad religionem. Episcopus ad confligendum armis ac bombardis affatim instructus est, sed idem ad docendum, ad exhortandum, ad consolandum mutus est. Armatus est jaculis ac balistis, divinis scripturis prorsus inermis est. Et tamen interim quicquid emolumenti, quicquid honoris debetur piis abbatibus, quicquid bonis episcopis, ad assem exigunt a suis, imo interdum non quantum debetur, sed quantum libet. Coronabit dominus populi tolerantiam, qui tales amore quietis perpetitur, at vereor ne hoc duriorem experturi sint judicem deum. Hi rerum tumultus quid aliud nobis clamant, quam omnibus iratum deum ? Quid autem superest, nisi ut omnes, maximi pariter ac minimi, sacri simul ac prophani, submissis animis ad domini misericordiam confugiamus ? Quanto id consultius, quam si, dum suam quisque culpam non agnoscit in alium rejiciens, et numinis iram magis etiam exasperemus et mutuis nos morsibus non sanemus, sed gravius vulneremus. Populus obmurmurat princibus, principes nec prophanis parcunt nec sacris, vulgus oppedit sacerdotibus. Atqui non raro fit, ut

deus offensus sceleribus populi tales immittat rectores, quales illi merentur accipere. Hactenus querimoniis, saevitia, rixis, tumultibus nihil profectum est. Quod unum superest, sit omnium communis confessio, ut sit omnibus parata dei misericordia.

Sed quo me sermonis cursus abripuit, ut paroemiographum professus ecclesiates esse coeperim ? Nimirum in hanc tam sobriam disputationem ebrius Alcibiades suis Silenis nos induxit. Verum hujus erroris non admodum me poenituerit, si quod ad proverbiorum enarrationem non pertinet, ad vitae pertineat emendationem, et quod ad eruditionem non confert, conducat ad pietatem, quodque ad operis instituti rationem πάρεργον καὶ ἀπροσδιόνυσον videtur, ad vivendi rationem fuerit accomodatum.

2202. III, III, 2. **Sarone magis nauticus**

Σάρωνος ναυτικώτερος id est Sarone magis nauticus. Aiunt hunc fuisse deum quempiam nauticum. Unde et Saronico mari cognomen inditum. Congruet in horrido cultu hominem et moribus feris, quod genus nautas plerosque videmus esse, aut in negotiatorem per omnia maria volitantem. Meminit et Saronis et ab hoc cognominati maris Aristides in Themistocle : Οὐδ' ἵνα τὸν πάντα χρόνον τὴν θάλατταν οἰκῶσιν, ὥσπερ τὸν Γλαῦκόν φασι τὸν Ἀνθηδόνιον ἢ τὸν Σάρωνα τὸν ἐπώνυμον τοῦ πελάγους, id est Nec uti per omne tempus in mari habitent, quemadmodum aiunt facere Glaucum Anthedonium et Saronem mari cognominem. Pausanias in Corinthiacis Saronis facit mentionem, qui Althepiae regioni maritimae imperavit. Huic diversum, quod ait in Ranis Aristophanes :

Πῶς δυνήσομαι
Ἄπειρος, ἀθαλαττώτατος, ἀσαλαμίνιος
Ὢν εἶτ' ἐλαύνειν ; id est
Quonam modo
Potero imperitus et a mari alienissimus,
Salaminis expers atque navim agere rudis ?

2203. III, iii, 3. Assidua stilla saxum excavat

Ῥανὶς ἐνδελεχοῦσα κοιλαίνει πέτραν, id est Stillicidium perpetuum saxum excavat. Admonet nihil esse tam durum, quod non emolliat, nihil tam arduum, quod non efficiat assiduitas. Quandoquidem stilla aquae, nimirum res tam tenuis ac levis, saxum etiam durissimum exhauriat, quod vix ferro possis evincere. Plinius tradit inveniri silices formicarum pedibus attritas, idque gravissimum exemplum esse putat, quantam vim habeat assiduitas. Menander apud Stobaeum :

Πάντα γὰρ
Ταῖς ἐνδελεχίαις καταπονεῖται πράγματα, id est
Nam vinci solent
Assiduitate quaelibet negotia.

Ovidius :

Quid est magis durum saxo, quid mollius unda ?
Dura tamen molli saxa cavantur aqua.

Galenus Περὶ κράσεων libro tertio eamdem sententiam refert carmine heroico : Οὕτω δήπου κἀκεῖνο καλῶς εἰρῆσθαι δοκεῖ·

Πέτραν κοιλαίνει ῥανὶς ὕδατος ἐνδελεχείῃ.

Id est Ita nimirum et illud recte dictum videtur :

Stillula mollis aquae lapidem assiduo cavat ictu.

Huc adferunt Homeridae, quod, cum poculum plenum ceteri vix tollerent a mensa, solus Nestor facile nulloque negotio sustulerit, cum esset admodum senex ex viribus multis inferior, verum hoc illi dabat usus et exercitatio. Nam Homerus facit Nestorem φιλοπότην. Homeri carmen sic habet :

Ἄλλος μὲν μογέων ἀποκινήσασκε τραπέζης
Πλεῖον ἐόν, Νέστωρ δ᾽ ὁ γέρων ἀμογητὶ ἄειρεν, id est
Vix alli poculum poterant sustollere mensa
Plenum, at grandaevus Nestor facile abstulit illud.

Quae sententia non solum accommodari potest ad assiduitatem, sed huc quoque, quod ea facile facimus, quae libenter facimus.

2204. III, III, 4. Salaminia navis

Σαλαμινία ναῦς, id est Salaminia navis, de praevelocibus dictitatum est. Celebratur enim vel in primis navale bellum adversus Xerxem gestum apud Salaminem, sive quod ex triremibus altera Salaminia vocare consuevit, altera Πάραλος. Aristophanes in Avibus :

Ἶρις ταχεῖα, Πάραλος ἢ Σαλαμινία.

Unde et Bacchus eo, quem modo citavimus, loco ἀσαλαμίνιον appellat sese, quod bellicarum rerum ac remi ducendi esset ignarus. Allusit autem poeta, sicut opinor, ad proverbium, quod alibi retulimus, Δεῖ κώπην ἐλαύνειν τὸν εἰδότα, id est Oportet ducere remum eum qui norit. Plutarchus in vita Periclis navim robustam et in qua velut in triariis ultimum sit praesidium, Salaminiam appellat : Οὐδ' αἰεὶ παριὼν εἰς τὸ πλῆθος, ἀλλ' ἑαυτὸν ὥσπερ Σαλαμινίαν τριήρη, φησὶ Κριτόλαος, πρὸς τὰς μεγάλας χρείας ἐπιδιδούς, id est Nec semper obambulans in turba, sed veluti Salaminiam triremem, ut inquit Critolaus, sese ad majorem rerum usum praebens. Scholia, quae feruntur in Aristophanem, tradunt Athenis duas fuisse naves usui publico destinatas, e quibus Salaminia subveheret ad judicium evocans, Paralus aveheret. Nam Theoris eos vehebat, qui voti aut religionis ergo Delphos aut alio quopiam proficiscerentur.

2205. III, III, 5. Pyrrhandri commentum

Πυῤῥάνδρου μηχάνημα , id est Pyrrhandri commentum, de callido invento. Hic Pyrrhander sycophanta quispiam fuit, insignite versutus notaeque malitiae. Aristophanes in Equitibus :

Καὶ νὴ Δί' ἦν καὶ τοῦτο Πυῤῥάνδρου τὸ μηχάνημα, id est

Ac per Jovem fuit quidem Pyrrhandrica ista techna.

2206. III, III, 6. Ἄζηλος πλοῦτος

Ἄζηλος πλοῦτος vocabatur, cum quis suas dotes ignoraret. Veluti si qua, formosa cum sit, putida esset tamen sibique displiceret. Aut si quis facundus infacundus sibi videretur. Porro felicitatis non minima pars est, ut quisque sua norit bona. Proinde Maro :

O fortunatos nimium, bona si sua norint,
Agricolas.

Opinor esse finitimum illi : Ὁ τυφλὸς πλοῦτος, id est Caecae divitiae. Nam ζηλοῦν aliquoties idem est quod admirari atque felicem ducere. Unde ἀρίζηλον vocant conspicuum et illustre. Cui diversum est ἄζηλον, quod nemo miratur. Quis autem miratur quod est abditum ac retrusum ? Plutarchus in vita Lycurgi facit Theophrastum hujus dicti auctorem ; laudat enim Lycurgum, qui suis institutis effecisset, ut apud Spartanos divitiae nec essent obnoxiae furibus ac praedonibus, quod ille vocat ἄσυλον, nec admirabiles quod appellat ἄζηλον, nec omnino pro divitiis haberentur, quod ille vocat ἄπλουτον πλοῦτον, quasi dicas inopes opes. Verum ipsa Plutarchi verba subscribam, vel in hoc quo perspicuum fiat, quanta gratiae parte fraudetur, qui malit auctores in aliam linguam versos legere quam sua lingua loquentes audire : Μέγα μὲν οὖν καὶ τοῦτο ἦν, μεῖζον δὲ τὸ τὸν πλοῦτον ἄσυλον, μᾶλλον δὲ ἄζηλον, ὥς φησι Θεόφραστος, καὶ ἄπλουτον ἀπεργάσασθαι τῇ κοινότητι τῶν δείπνων. Addit inibi Plutarchus his ex rebus extitisse dictum illud celebre, Plutum ex omnibus civitatibus, quae sub sole sunt, in una Sparta servari τυφλόν, id est caecum, ac repositum non aliter quam tabulam anima carentem et immobilem. Ex hisce verbis simul et illud colligitur, idem pollere τυφλὸς ὁ πλοῦτος καὶ ἄζηλος ὁ πλοῦτος. Caecum enim dicitur non solum quod non videt, verum etiam quicquid luce caret. Quamquam autem festiviter proverbium detortum est ad Spartanorum frugalitatem, tamen quadrat potius in eos, qui suas opes sibi possident easque recondunt aut defodiunt etiam. Aristophanes in Contionatricibus ἀφανῆ

πλοῦτον appellat nummos in arca reconditos. Nam domus et agri celari non possunt. Nullus usus est picturae repositae, nihilo major divitiarum abstrusarum. Nam in usum paratae sunt opes. Sic Flaccus in Odis :

Nullus argento color est avaris
Abdito terris.

Et Pindarus in Nemeis hymno primo : Οὐκ ἔραμαι πολὺν ἐν μεγάρῳ πλοῦτον κατακρύψας ἔχειν, ἀλλ' ἐόντων εὖ τε παθεῖν καὶ ἀκοῦσαι φίλοις ἐξαρκέων, id est Non desidero multas in aedibus opes habere abstrusas, sed his quae adsunt bene frui ac bene audire amicis suppeditans.

2207. III, III, 7. **Dicas tria ex curia**

Εἴποις τὰ τρία παρὰ τῆς αὐλῆς, id est Dicas tria de curia. Antiquitus qui judicum sententiis fuissent ad capitale supplicium condemnati, priusquam ad mortem ducerentur, ea facultas concedebatur, ut vino ciboque expleti tria quaedam, quaecumque libitum esset, dicerent. Quae simul atque dixissent, promulgata damnatione producebantur ad supplicium. Αὐλήν enim olim vocabant eum locum, quo damnati ducebantur, quem neoterici ἀρχεῖον appellant. Apud Suidam legitur παρὰ τῇ αὐλῇ, dandi casu, id est juxta curiam sive juxta saeptum. Usum adagii apud neminem adhuc reperi. Conjicio dici solitum, ubi quis petulantius loqueretur, sed magno suo malo, aut exitium imprecaretur alicui. Adagium refertur a Zenodoto.

2208. III, III, 8. **Pyraustae gaudes gaudium**

Χαρὰν πυραύστου χαίρεις, id est Gaudium pyraustae gaudes. De momentaria fluxaque voluptate. Ostendimus alicubi pyraustam ad lucernae advolantem ambustis alis perire, unde et proverbium Πυραύστου μόρος, id est Pyraustae fatum. Cujus alibi meminimus.

2209. III, iii, 9. Πτερυγίζειν

Πτερυγίζειν dicitur, qui conatur et gestit quippiam efficere. Sumptum a pullis avium, cum adhuc involucres sunt, alas moventibus. Lucianus usurpat pro indecore et scurriliter gesticulari, libello De mercede servientibus. Aristophanes in Pluto :

Καὶ σύ γε λέξαι μ' οὔπω δύνασαι περὶ τούτου,
Ἀλλὰ φλυαρεῖς καὶ πτερυγίζεις, id est
Tu mihi nondum fari potis es super hac re,
Sed nugaris gesticulando.

Et Diphilus apud Athenaeum libro VI inducit parasitum hunc in modum loquentem :

Γέγηθα καὶ χαίρω τι καὶ πτερύσσομαι, id est
Laetorque gaudeoque et alas verbero.

2210. III, iii, 10. Ante barbam doces senes

Πρὸ τῆς γενειάδος διδάσκεις τοὺς γέροντας, id est Ante barbam doces senes. Cum imberbis majorem natu docet. Est autem figura proverbialis, quod ait Persius ante pilos :

Et rerum prudentia velox
Ante pilos venit, dicenda tacendaque calles.

Hanc prudentiam, quam praecoquam seu praecocem appellant, vulgo non admodum fausti ominis habitam ostendit Apuleius in secunda Apologia, scribens hunc senarium nobilem et celebrem fuisse poetae nescio cujus, neque enim nominat :

Odi puerulos praecoci sapientia.

Nec Fabio placet praecox ingeniorum genus, quod negat ad frugem solere pervenire. Pindarus in Pythiis hymno quinto sic laudat quempiam : Κρέσσονα μὲν ἁλικίας νόον φέρβεται γλῶττάν τε, θάρσος δὲ τανύπτερος ἐν ὄρνιξιν αἰετός, id est Praestantiorem quam pro aetate mentem alit linguamque, audacia vero pernix inter aves aquila.

2211. III, III, 11. Bellum Cononi curae fuerit

Πόλεμος Κώνωνι μελήσει, id est

Curabit proelia Conon.

Hemistichium est heroici carminis, nec satis liquet unde sumptum. Porro Conon dux Atheniensium fuit, multum in belli negotiis exercitatus. Primum navali proelio superatus a Lysandro Lacedaemoniorum duce redintegratis copiis eumdem terrestri proelio vicit et Athenarum libertatem restituit. Proinde conveniet ad hunc modum respondere curanti negotium, quod ad se nihil attineat. Item Hector Andromachae suae Iliados Z :

Πόλεμος δ’ ἄνδρεσσι μελήσει, id est

Viris curae sunt bella futura.

Et Turnus apud Vergilium :

Arma viri bellumque gerant, quis bella gerenda.

2212. III, III, 12. Antehac putabam te habere cornua

Πρὸ τούτου σε ᾤμην κέρατα ἔχειν, id est Antehac credebam tibi esse cornua. De his, qui prius habiti fortes ac strenui postea, cum res virum postulat, apparent ignavi. Unde et comicus cornutam bestiam vocat hominem paratum se defendere : Cornutam bestiam petis. Et Horatius :

Parata tollo cornua.

Apud eumdem scurra jocatur in scurram accepto convicio minitantem capite moto, cum in fronte foedam haberet cicatricem. Quid faceres, inquit, si cornu tibi non esset exsectum, cum sic mutilus miniteris ? Deinde dialectici cornutum appellant syllogismum dilemma velut inexpugnabile.

2213. III, III, 13. Priusquam mactaris, excorias

Πρὶν ἐσφάχθαι δέρεις, id est Priusquam mactaris, excorias. Dicendum, ubi quid praepostere fieri videtur. Videri potest ex Homero sumptum, apud quem saepe excoriatur taurus, priusquam occiditur : figura, quam grammatici πρωθύστερον appellant. Finitimum illi, quod alibi retulimus, Actum agere. Nam id etiam adagium M. Tullius putat ad consilii praeposteri significationem pertinere. Sic enim scribit in dialogo De Amicitia : Praeposteris enim utimur consiliis et acta agimus, quod vetamur veteri proverbio.

2214. III, III, 14. Prius quam assa sit farina

Πρὶν ὀπτῆσαι ἄλευρα, id est Prius quam coxeris, farinam, subaudiendum *inspergis* aut simile quippiam. Eustathius in Odysseae Π refert utrumque, tum hoc, tum illud proximum. Solitum autem est assis carnibus apud quosdam inspergere farinam.

2215. III, III, 15. Plures adorant solem orientem quam occidentem

Πλείους προσκυνοῦσι τὸν ἥλιον ἀνατέλλοντα ἢ δύνοντα, id est Plures adorant solem orientem quam occidentem. Juveni magis adhaeretur quam seni. Plutarchus scribit Pompeium hoc adagio minatum Cinnae. Sensit autem Pompeius se solem esse orientem, nimirum juvenem in dies magis fama crescentem, illum occidentem, utpote adfecta jam aetate et cujus dignitas gloriaque jam consenesceret. Ceterum quod Pompeius erat Cinnae, hoc Caius Caesar post fuit Pompeio. Simile quiddam Athenaeus libro tertio ex poeta quopiam : Οὐκ ἀείδω τὰ παλαιά, καινὰ γὰρ ἅμα κρείσσω, νέος ὁ Ζεὺς βασιλεύει, id est Non cano vetera. Nova si quae sunt, eadem et meliora sunt. Jupiter qui juvenis est regnat. Mos erat antiquis adorare solem, quem deum existimabant, et a Persis praecipue colebatur, nomine Mithrae, idem apud Aegyptios Osiridis, apud Graecos Apollinis, apud alios aliis atque aliis

nominibus. Hunc orientem salutabant religionis causa. Quem morem tradit Socrati fuisse Plato. Ferunt et ab elephantis adorari solem in exortu. Salutabatur et occidens, sed a paucioribus. Habet et cujusque hominis aetas suam vesperam, quae simul atque advenit, juventae gratia vertitur in taedium. Ita senex quidam apud Alexidem :

Ἤδη γὰρ ὁ βίος οὑμὸς ἑσπέραν ἄγει, id est

Mea quippe seram vita ducit vesperam.

Sub occasum autem solis incumbunt umbrae, unde Euripides :

Τί δ᾽ ἄλλο ; φωνὴ καὶ σκιὰ γέρων ἀνήρ.

Quid aliud atque vox et umbra vir senex ?

2216. III, iii, 16. Auro loquente nihil pollet quaevis oratio

Χρυσοῦ λαλοῦντος πᾶς ἀπρακτείτω λόγος,

Πείθειν γὰρ οἶδε καὶ πέφυκε μὴ λέγων, id est

Auro loquente ratio quaevis irrita est,

Suadere si quidem novit et loquens nihil.

Proverbium indicat munera ubique longe plurimum valere. Vulgaris jocus ait tinnulas rationes praecipuam habere vim ad persuadendum, pecuniam indicans.

2217. III, iii, 17. Pellenaea tunica

Πελληναῖος χιτών, id est Pellenaea vestis. De prisco cultu. Pellene pervetusta Achaiae civitas, Protei patria, in qua diversae vestimentorum formae fieri consueverunt, attestante Suida. Julius libro De rerum vocabulis septimo prodidit laenas Pellenicas olim nobiles fuisse, adeo ut in Junoniis ludis ac certaminibus victori lacerna Pellenica praemii vice daretur. Adstipulatur Strabo libro Geographiae VIII. Diversum igitur videtur illi, quod alibi diximus, Munus Levidense. Lepidius erit, si per ironiam adhibeatur. Veluti si cui pro laboriosis ac diutinis officiis vile munusculum missum sit, dicamus Πελληναῖον χιτῶνα contigisse. Romae quoque vestes xeniorum loco missitari solitas indicat Juvenalis.

2218. III, III, 18. Aquilam cornix provocat

Ἀετὸν κορώνη ἐρεσχελεῖ, id est Aquilam cornix provocat. Tradunt peculiare cornicibus esse irritare aquilam. Verum illa negligit provocantem, intelligens nimirum sibi ab illa noceri non posse. Locus igitur fuerit adagio, si quando leviusculus quispiam homuncio, qui neque prodesse queat neque laedere, maximis viris oblatrat. Quemadmodum Menelaus apud Euripidem in Iphigenia Aulidensi de vatibus :

Κοὐδέν γ' ἄχρηστον οὐδὲ χρήσιμον παρόν, id est
Ac nihil habet nec utile nec inutile.

2219. III, III, 19. Lupus pilum mutat, non mentem

Ὁ λύκος τὴν τρίχα, οὐ τὴν γνώμην ἀλλάττει, id est Lupus pilum, non ingenium mutat. Senecta caniciem adfert improbis, non item aufert malitiam. Canescunt enim lupi, velut et equi, more hominum per aetatem.

2220. III, III, 20. Laqueus laqueum capit

Ἀτὰρ ἡ πάγη ἔοικε λήψεσθαι πάγην, id est
Laqueum laqueus, ita ut videtur, ceperit.

Ubi malus malum observat, veluti adulter adulterum, fur furem, perfidus perfidum, quod interdum usu venit, ut, dum duo sibi vicissim insidias tendunt, uterque deprehendat alterum.

2221. III, III, 21. Ipsum ostii limen tetigisti

Αὐτὸν κέρκουκας τὸν βατῆρα τῆς θύρας,id est
Ipsum attigisti limen ostii pede.

Dici solitum, quoties ad rem ipsam pervenitur. Aristophanes in Ranis :

Ἀλλ’ ἴσθ’ ἐπ’ αὐτὴν τὴν θύραν ἀφιγμένος, id est

Sed noveris venisse te ipsas ad fores.

2222. III, III, 22. Gallus insilit

Ἀλεκτρυὼν ἐπιπηδᾷ, id est Gallus insilit. Ubi quis semel victus redintegrat certamen. A gallorum certaminibus sumptum. Nam is huic animanti mos est, ut ad pugnam assiliat, quo magis laedat calcaribus suis, in hunc usum a natura adfixis.

2223. III, III, 23. Nunc ipsa vivit sapientia

Αὐτὴ νῦν σοφία ζῇ, id est Nunc ipsa vivit sapientia. Applaudentis et aggratulantis est sermo, si quid aliquando videtur scite et arte dictum factumve. Festivius erit, si per ironiam efferatur in eos, qui res egregias stultissime tractant.

2224. III, III, 24. Nunc ipsa floret Musa

Αὐτὴ νῦν ἀνθεῖ ἡ Μοῦσα, id est Nunc ipsa floret Musa. Superiori simillimum. Ubi quid erudite, facunde, venuste dictum aut scriptum videbitur, quasi Musis bene fortunantibus. Et hoc venustius fiet per ironiam, ubi quis sibi videtur mirifice dicere, cum dicat insulsissime.

2225. III, III, 25. Onus navis

Ἄχθος νεώς, id est Onus navis. In inertes et inutiles jacere conveniet Αὐτὸ τοῦτο, ἄχθος νεώς. Confine illi : Ἐτώσιον ἄχθος ἀρούρης, id est Telluris inutile pondus. Quadrabit et in magnum eumdemque molestum. Naves enim longe plus oneris ferunt quam currus. De hamaxiaeis alibi dictum est.

2226. III, iii, 26. Marinam auditionem fluviali abluit sermone

Ἁλμυρὰν ἀκοὴν ἀπεκλύσατο ποτίμῳ λόγῳ, id est Salsuginosum sermonem potabili diluit oratione. Ubi, quod erat audire molestum, id diversa oratione velut edulcatur. Quod erat gustus, id traductum est ad aures. Etenim quod palato aqua marina, id auribus oratio tristis aut contumeliosa. Item, quod palato liquor fontanus, id auditui sermo placidus ac benignus. Usurpat adagium Plato in Phaedro : Ἐπιθυμῶ ποτίμῳ λόγῳ οἷον ἁλμυρὰν ἀκοὴν ἀποκλύσασθαι, id est Cupio sermonem velut amarum potabili sermone diluere. Item Athenaeus Dipnosophistarum libro tertio : Ἐπὶ τούτοις λεχθεῖσιν ὁ Κύνουλκος πιεῖν ᾔτησε δικόκταν, δεῖν λέγων ἁλμυροὺς λόγους γλυκέσιν ἀποκλύζεσθαι νάμασιν, id est His dictis Cynulcus poscit decoctam, dicens amaros sermones dulcibus lymphis oportere diluere. Cynulcus usus est voce Romana, cum Graece loqueretur, siquidem Ulpiano indignanti, quod voce insolenti ac barbara uteretur, respondit se in urbe Roma usum esse vocabulo urbis Romae vernaculo. Nam illic sic loquebantur : poposcit frigidam, poposcit calidam aut decoctam, subaudientes aquam.

2227. III, iii, 27. Arcadicum germen

Ἀρκάδιον βλάστημα, id est Arcadicum germen, de grandibus et ignavis dici solitum. Juvenalis : Quod laeva in parte mamillae / Nil salit Arcadico juveni. Arcades olim male audierunt ob stuporem ingenii. De quorum immanitate multa Athenaeus libro 14. Qui primi musicam omnem in civitatem recipere noluerunt nec ullas liberales disciplinas, quarum cultu mansuescunt hominum ingenia. Unde et caeli vitio et neglectu disciplinarum in summam morum immanitatem efferati sunt. Lucianus in libello De astrologia tradit Arcades ob eam causam stupidos habitos, quod ceteris omnibus amplectentibus astrologiam soli contempserint seseque fecerint antiquiores ipsa luna. Unde et προσεληναῖοι dicti. Iidem epigrammatum jocis notati

sunt ut βαλανοφάγοι, id est glandibus victitantes. Nam is priscorum hominum cibus erat nondum repertis frugibus. Epigramma sic habet :

Πολλοὶ ἐν Ἀρκαδίᾳ βαλανοφάγοι ἄνδρες ἔασιν,

Multi in Arcadia sunt, queis alimonia glandes.

Aristophanes in Avibus variis titulis irridet eos, qui jactant antiquitatem suam :

Καὶ τοῦ Διὸς αὐτοῦ

Ἀρχαιότεροι πρότεροί τε Κρόνου καὶ Τιτάνων ἐγένεσθε, id est

Antiquiores et Crono et Titanibus fuistis.

2228. III, III, 28. **Hic Rhodus, hic saltus**

Αὐτοῦ Ῥόδος, αὐτοῦ πήδημα, id est Hic Rhodus, hic saltus. Vulgo jactatum de his, qui sese de negotio quopiam jactarent insolentius, cujus fides non exstaret. Sumptum ex apologo, qui fertur inter Aesopicos. Adulescenti cuidam jactanti sese, quod, dum Rhodi esset, admirabiles fecisset saltus, quidam ex auditoribus interpellato sermone Ἰδοὺ Ῥόδος, inquit, ἰδοὺ πήδημα, id est Ecce Rhodus, ecce saltus. Conveniet igitur, ubi quis jubetur re praestare, quod alibi se fecisse jactat. Ovidius : Sua narret Ulysses, / Quae sine teste gerit. Arbitror huic adfine, quod dictum est apud Theocritum in Hodoeporis :

Αὐτόθι μοι ποτέρισδε καὶ αὐτόθι βωκολιάσδευ, id est

Mecum istic certa, simul istic pascito tauros.

Quidam, cum tutum est, gloriosa loquuntur ; ubi praesto periculum, tergiversantur : his occini poterit hoc carmen. Simili figura Graeci, cum jubent protinus numerari praesentem pecuniam, Αὐτοῦ καταβαλοῦ, id est Hoc ipso loco depone. Apud Athenaeum libro sexto :

Ἔπειτά γ' ἂν τἀργύριον αὐτοῦ καταβάλῃς

Id est Deinde si pecuniam praesentem numeraris. Quamquam in excusis codicibus habetur αὐτῷ, sed mendose, ni fallor.

2229. III, III, 29. Archidamicum bellum

Ἀρχιδάμιος πόλεμος, id est Archidamicum bellum. De bello saevo crudelique dicebatur, epitheto sumpto ab Archidamo duce Lacedaemoniorum, qui maximis copiis impressionem fecerit in Atticam eamque decem annis divexarit. Gravissimam autem noxam inflixit Acharnensibus, succisis omnibus arboribus, ut testatur et Synesius in Encomio calvitii. Proinde cum funditus tolluntur omnia, bellum Archidamicum dicebatur. Meminit adagionis et Demosthenicarum dictionum interpres, indicans exstitisse apud Lysiam. Archidami saevitiam memorat et Pausanias in Laconicis.

2230. III, III, 30. Mortuum unguento perungis

Νεκρὸν μυρίζεις, id est Mortuum unguento perungis. De sumptu supervacaneo sive cum sero quid adhibetur. Moris erat apud priscos, maxime Aegyptios, defunctorum cadavera, ne putrescerent, unguentis perungere. Qui mos et his temporibus apud principes, sicut alia pleraque gentilium, magno stultitiae argumento durat.

2231. III, III, 31. Mortuus jacet pedens

Νεκρὸς κεῖται βδέων, id est Mortuus jacet pedens. Dici solitum, si quando pauper simularet opulentiam. Apud unum Apostolium Byzantium reperi et haud scio an ipsi vulgoque relinquendum.

2232. III, III, 32. Rudentes et remos cum armis commutavit

Νήϊα καὶ κωπέας ἀνθ’ ὅπλων ἠλλάξαντο, id est
Mutarunt armis remos et nautica vincla.

Conveniet, ubi quis artem aut quaestum solitum relinquit gloriae cupiditate commotus, velut si quis e nauta fieret miles, e negotiatore sacerdos. Νήϊα funes nautici sunt, κωπέαι ligna unde remi parantur.

2233. III, III, 33. Niobes mala

Νιόβης πάθη, id est Niobes dolores. De maximis et acerbissimis malis dicebatur. Erat Niobe filia Tantali, uxor Amphionis, quae filios habebat sex, totidem puellas. Eo successu insolens contempsit Latonam, quae non nisi duorum mater esset, Apollinis ac Dianae. Hanc enim fabulae narrant post occisos liberos, quos permultos habebat, prae dolore in saxum conversam fuisse, illud innuentes, immodico dolore diriguisse. Id saxum, quod fabulae dedit occasionem, in Sipylo Phrygiae conspici tradit Homeri scholiastes, lacrimarum fontes emittens. Ovidius Metamorphos. libro sexto fabulam elegantissime narrans de saxo sic loquitur :

Flet tamen et validi circumdata turbine venti
In patriam rapta est, ubi fixa cacumine montis
Liquitur, et lacrimis etiam nunc marmora manant.

Qui funditus pereunt, Graecis πανοικὶ ἀναιρεῖσθαι dicuntur, veluti cum pestilentia nullum in familia reliquum facit.

2234. III, III, 34. Radit usque ad cutem

Ξυρεῖ ἐν χρῷ, id est Ad cutem usque radit. Grammatici citant ex Sophocle. De eo dicebatur, qui nimium exacte videretur agere cum aliquo. Sumptum a tonsoribus, qui quosdam per pectinem radunt relictis pilorum quasi stirpibus, quosdam citra pectinem ad vivam usque cutem. Plautus in Captivi duo :

Sed utrum strictimne dicam attonsurum esse, an per pectinem
Nescio : verum si frugi est, usque admutilabit probe.

Loquitur de hero diligentius omnia percunctaturo et tamquam ad cutem rasuro. Cognatum illi : Ad vivum resecare.

2235. III, iii, 35. Signum bonum aut certe malum

Σύμβολος ἀγαθὸς ἢ καὶ φαῦλος, id est Signum bonum aut certe malum. Ubi quis de re incognita divinat incertus. Symbolum aiunt augurium appellari, quod sumitur e sternutamentis, id autem ad Cererem pertinebat. Et hominis primum occursum, ex quo signum aliquod eventus captabant, symbolum appellabant. Ceterum hic loquendi color divinis olim familiaris erat, testibus Homero et Platone. Item apud Horatium Tiresia : Quicquid dicam, aut erit aut non.

2236. III, iii, 36. Duos insequens lepores neutrum capit

Ὁ δύο πτῶκας διώκων οὐδέτερον καταλαμβάνει, id est Qui duos insectatur lepores, neutrum capit. Hujus proverbii sensus est : Qui simul duplex captat commodum, utroque frustratur. Effertur in Graecorum collectaneis et citra figuram : Δυοῖν ἐπιθυμήσας οὐδετέρου ἔτυχες, id est Ambo concupiscens neutrum assecutus es.

2237. III, iii, 37. Cui multum est piperis, etiam oleribus immiscet

Ὁ πολὺ ἔχων πέπερι τίθησι κἀν λαχάνοις, id est Qui multum habet piperis, etiam oleribus admiscet. Cui rei cujuspiam largior adest copia, ea profusius utatur licebit ; de pusillo parcius insumendum. Ut, cui multum suppetit facultatum, huic licet opipare vivere. Nam piper oleribus admisceri solere testatur et Martialis :

Ut sapiant fatuae, fabrorum prandia, betae,
O quam saepe petet vina piperque coquus.

Nonnihil suspicor et hoc Apostolium a vulgi faece hausisse. Tametsi utitur Hermolaus Barbarus in epistola quadam ad Picum. Huic simile, quod alibi retulimus : Putre salsamentum amat origanum.

2238. III, III, 38. Domus amica, domus optima

Οἶκος φίλος, οἶκος ἄριστος, id est

Est grata domus, domus optima semper.

Nusquam commodius, nusquam liberius, nusquam lautius homini vivere contingit quam domi. Quidam per jocum detorquent ad testudinem, de qua fertur apologus hujusmodi. Jupiter cum animantium omne genus ad nuptias rogasset venissentque reliqua praeter unam testudinem (nam haec peracto convivio, tum demum advenit), Jupiter admirans percunctatus est, quidnam illi fuisset in mora. Atque illa respondit : Οἶκος φίλος, οἶκος ἄριστος. Iratus ille jussit, ut, quocumque iret, domum suam secum circumferret. Unde per jocum adfectata obscuritate sic describitur apud Ciceronem libro De divinatione secundo :

Terrae tardigradam, domiportam, sanguine cassam.

Nam *terrae* pro *terrigenam* legendum opinor. Quin et jura publica favent privato domus. Sic enim Caius Pandectarum lib. IV tit. De in jus vocando : Plerique putaverunt nullum de domo sua in jus vocari licere, quia domus tutissimum cuique refugium ac receptaculum sit, eumque qui inde in jus vocaret, vim inferre videri. Similia Paulus lib. 1. tit. De regulis juris. Ad apologum allusit M. Tullius in epistola quadam ad Dolabellam : Haec loca venusta sunt, abdita certe et, si quid scribere velis, ab arbitris libera, sed nescio quomodo οἶκος φίλος. Itaque me referunt pedes in Tusculanum. Cui respondet illud, alibi a nobis positum :

Οἴκοι μένειν δεῖ τὸν καλῶς εὐδαίμονα, id est

Domi manendum est, fata cui sunt prospera.

Nam huic demum οἶκος φίλος, οἶκος ἄριστος. Alioqui cui sit uxor rixosa domi et nihil quod edatur, huic domus carcer est. Ceterum Plutarchus hoc genus hominum ignavum, quod tecto gaudet et umbra quodque semper amat desidere domi, οἰκουροὺς appellat, quasi dicas custodes domus. Et in libello Περὶ τῆς εὐθυμίας non probat hanc οἰκουρίαν καὶ ἀπραξίαν. Idem in Praeceptis conjugialibus refert

Phidiam Heleorum Venerem ita finxisse, ut testudinem calcaret, tacite significans uxoribus domi manendum esse silendumque. Idem narrat Aegyptiis hunc fuisse morem, ut nuptae sandaliis non uterentur, ne videlicet domo umquam prodirent. Atqui haec imago haudquaquam placitura sit nostratibus feminis per omnia emporia, per omnia oenopolia, denique nusquam non terrarum terra marique volitantibus. Huc adscribendum, quod refert Plutarchus in vita T. Flaminii. Is dehortans Achaicos, ne sibi vindicarent insulam Zacynthiorum, dicebat κινδυνεύειν, ἂν ὥσπερ αἱ χελῶναι πορρωτέρω τὴν κεφαλὴν τῆς Πελοπονήσου προτείνωσιν, id est Periculum ipsis fore, quemadmodum testudinibus, si longius a Peloponeso proferrent caput. His non dissimilia T. Livius de bello Macedonico libro sexto, ubi sic loquitur Quintius : Si utilem possessionem ejus insulae censerem Achaeis esse, auctor essem S.P.Q.R., ut eam vos habere sineret ; ceterum sicut testudinem, ubi collecta in suum tegumen est, tutam ad omnes ictus video esse, ubi exserit partes aliquas, quodcumque nudavit, obnoxium atque infirmum habere, haud dissimiliter vobis, Achaei, clausis undique maris, quod intra Peloponesum est, termino, ea et jungere vobis et juncta tueri facile ; si semel aviditate plura amplectendi hinc excedatis, nuda vobis omnia, quae extra sint, et exposita ad omnes ictus esse.

2239. III, III, 39. Asini caput ne laves nitro

Ὄνου κεφαλὴν μὴ πλύνειν νίτρῳ, id est Asini caput ne laves nitro. Ne multum sumptus operaeve impendas in rem vilem ac sordidam. Finitimum illi : Τὴν χύτραν ποικίλλειν, id est Ollam variegare.

2240. III, III, 40. Asini mandibula

Ὄνου γνάθος, id est Asini mandibula. Convenit in edaces, alioqui stolidos et ignavos. Cujusmodi pingit Horatius :

Nos numerus sumus et fruges consumere nati.

Hesychius citat ex Eupolide, dictumque in homines edaces. Addit et loci nomen esse. Et haud scio an sentiat de loco, in quo Samson reperit asini mandibulam, cujus fit mentio Judicum XV.

2241. III, III, 41. In occipitio oculos gerit

Ὄπισθεν κεφαλῆς ὄμματα ἔχει, id est In occipitio oculos habet. De versutis et circumspectis quosque neutiquam proclive sit fallere. Quod genus hominum Persius Janos appellat :

O Jane, a tergo cui nulla ciconia pinsit.

Et Homerus a principe requirit, ut oculatus sit πρόσσω καὶ ὀπίσσω, id est A fronte et a tergo. Plautus in Aulularia : Quae in occipitio quoque habet oculos.

2242. III, III, 42. Lutum nisi tundatur, non fit urceus

Ὁ πηλὸς ἢν μὴ δαρῇ, κέραμος οὐ γίνεται, id est Lutum ni tundatur non fit testa. Citra laborem nullus evadit in virum absolutum. Et hoc, ni fallor, Apostolius hausit a vulgi faece, homo non perinde ingenio elegans atque palato, quemadmodum accepimus ab his, qui eum domestica consuetudine noverant.

2243. III, III, 43. Viri jurejurando, pueri talis fallendi

Ὅρκοις ἄνδρας, ἀστραγάλοις δὲ παῖδας ἐξαπατέον, id est Jurejurando viros, talis pueros oportet fallere. Docet viris nulla re citius imponi posse quam jurejurando, quod nemo tam improbus esse credatur, qui id velit violare. Lysandri Lacedaemoniorum ducis apophthegma auctore Plutarcho.

2244. III, III, 44. Aves quaeris

Ὄρνις ζητεῖς, id est Aves quaeris. Rem vagam et captu difficilem sequeris. Persius :

An passim sequeris corvos testaque lutoque ?

Item Aristoteles : Τὰ πετώμενα διώκειν, id est Sectari volantia. Et ante hunc Plato in Euthyphrone : Τί δὲ πετώμενόν τινα διώκεις ; id est Quid autem volantem quempiam insectaris ?

2245. III, iii, 45. Mons cum monte non miscetur

Ὄρος ὄρει οὐ μίγνυται, id est Mons cum monte non miscetur. Non convenit inter pariter elatos aut pariter potentes. Etiam si Plinius tradit duos montes concurrisse, crepitu maximo assultantes recedentesque, magna hominum turba spectante, idque luce.

2246. III, iii, 46. Qui canem alit externum

Ὃς κύνα τρέφει ξένον, τούτῳ μόνον λῖνος μένει, id est Qui canem alit peregrinam, huic praeter funiculum nihil fit reliqui. Qui beneficium collocat in ingratum, perdit operam. Nam canis alienus relicto fune, quo alligatur, pristinum dominum repetit. Sapit et hoc vulgare quiddam, mea quidem sententia.

2247. III, iii, 47. Cum Nibas coccyssaverit

Ὅταν Νίβας κοκκύσῃ, id est Cum Nibas coccyssaverit. Simillimum illi : Ad Greacas Calendas. Tradunt in Thessalonica Macedoniae civitate vicum esse, cui nomen Nibas, ubi galli numquam vocem aedant, quemadmodum et cicadae mutae sunt alicubi. Porro quod illic locus addit gallinaceo, id ars effecit, addito collo circulo e sarmentis auri, si qua fides Plinio, qui hoc retulit libro 29., capite 4. Hesychius addit Nibades dici capras cristatas, ut ab iis exspectetur τὸ κοκκύζειν, quod est gallinaceorum.

2248. III, III, 48. Ignis non exstinguitur igni

Πυρὶ οὐ σβέννυται πῦρ, id est Igni non exstinguitur ignis. Malum malo non tollitur : ira non sedatur iracundia, sed ferocitas sedatur lenitate ; malum patientia tollitur, injuria beneficio vincitur. Μὴ πῦρ ἐπὶ πῦρ alibi retulimus ex Platone et Plutarcho.

2249. III, III, 49. Ne terra quidem juvit

Οὐδ’ ἀπὸ γῆς ὤνησεν, id est Ne terra quidem profuit, id est ne minimo quidem, perinde quasi dicas : ne glebam quidem impertivit aut ne terrae quidem hospitio dignatus est, ut apud Maronem :

Hospitio prohibemur arenae ;
Bella cient primaque vetant consistere terra.

2250. III, III, 50. Nullus emptor difficilis bonum edit obsonium

Οὐδεὶς δυσώνης χρηστὸν ὀψωνεῖ κρέας, id est
Difficilis emptor haud bona emit obsonia.

Qui nimium vili studet emere, semper merces vitiosas emit. Nam haud conveniunt parvo emere et rem egregie bonam emere. Conveniet in hos, qui paululo labore conantur egregias assequi litteras, quae non contingunt nisi maximis ac diuturnis vigiliis. Ni fallor, subnotavit hoc proverbium Julius Pollux libro De rerum vocabulis sexto, cum negat vocem δυσώνης usurpatam ab auctoribus, sed tantum reperiri in proverbio.

2251. III, III, 51. Non potes Thetidem simul et Galateam amare

Οὐ δύνασαι Θέτιδός τε καὶ Γαλατείας ἐρᾶν, id est Non potes simul et Thetidem et Galateam amare, id est : Non potes idem diversa sequi velut litteras et pecuniam, voluptatem et gloriam, mundum et Christum. Nam Galateae fluvio male

convenit cum marinis fluctibus. Declarat hoc Luciani dialogus inter Galateam ac Doridem. Suspicor et hoc e vulgi faece haustum.

2252. III, iii, 52. Lucrum malum aequale dispendio

Celebratur Hesiodium dictum :

Μὴ κακὰ κερδαίνειν· κακὰ κέρδεα ἶσα ἄτῃσιν, id est

Ne male lucreris, mala lucra aequalia damnis.

Utinam hanc sententiam cum mortales omnes tum praecipue negotiatores non scriniis, sed pectori inscriberent suo ducerentque non esse lucrum, quod jactura bonae mentis comparetur, neque quicquam utile esse, quod non idem sit honestum. Verum his magis arridet illud Ennianum :

Unde habeas quaerit nemo, sed oportet habere.

Sophocles Hesiodiam sententiam lautius extulit :

Οὐκ ἐξ ἅπαντος δεῖ τὸ κερδαίνειν φιλεῖν·
Ἐκ τῶν γὰρ αἰσχρῶν λημμάτων τοὺς πλείονας
Ἀτωμένους ἴδοις ἂν ἢ σεσωμένους. Id est
Non undecumque lucra gaude quaerere,
Plerosque si quidem turpibus de quaestibus
Auferre damnum, non salutem videris.

Feruntur in eamdem sententiam aliquot senarii proverbiales :

Κέρδος πονηρὸν ζημίαν ἀεὶ φέρει, id est
Dispendio usque est fraude quaesitum lucrum. Et
Τὰ δ᾽ αἰσχρὰ κέρδη συμφορὰς ἐργάζεται, id est
At turpe lucrum adducit infortunium.

Huc pertinet, quod alibi retulimus ex Isthmiis Pindari : Τὸ δὲ πὰρ δίκαν γλυκὺ πικροτάτα μένει᾽ τελευτά, id est Quod praeter justum est dulce, exitum habet amarissimum.

2253. III, III, 53. Thericlei amicus

Θηρικλείου φίλος, id est Thericlei amicus. Dictum in bibosos. Thericles primus excogitavit poculum, ut citatur auctor Eubulus. Dictum est autem inventum inventoris vocabulo, siquidem Graeci vitreum poculum Θηρίκλειον vocant auctore Suida. Fertur apud eumdem et illud Θηρικλέους τέκνον κύλιξ, id est Thericlis filius calix. Hujus dicti auctorem citat Athenaeus Theopompum in Nemea. Antiphanes Θηρίκλειον ὄργανον appellat. Sed plura super hac re prodidit Athenaeus libro XI ostendens Thericlem Corinthium quempiam aetate Aristophanis comici fuisse figulum, qui nova arte primus e terebintho tornatile poculum finxerit, quod a fictilibus non potuerit dignosci. Cujus rei meminit Theophrastus in libris De plantis. Poculum erat satis profundum, auriculis brevibus, ut ad ilia gestari posset, ad uteri effigiem imitatum, quemadmodum refert idem Athenaeus, et incertum utrum poculo nomen sit inditum ab homine an homini a poculo. Alii malunt Thericleum dictum διὰ τὸ δορὰς θηρίων αὐτῷ ἐντετυπῶσθαι, id est Quod ferarum pelles illi fuerint insculptae. Pamphilus Alexandrinus mavult hinc dictum, quod Bacchus hoc poculo libans feras exturbare soleat. Sed nominis controversiam relinquamus. Illud constat, ejusmodi poculi genus postea dictum Thericleum, insuper et crateres dictos Thericleos. Similiter et intus lignea, foris inaurata pocula nihilo minus Thericlea vocata, quae Callimachus χρυσόκλειστα dixit. Imo quicquid novo artificio reperisset aliquis, Thericleum appellabatur. De patinis Thericleis meminit Plutarchus in apophthegmatis Scipionis minoris tamquam de re singulari ac pretiosa.

2254. III, III, 54. Theagenis Hecateum

Θεαγένους Ἑκάτειον, id est Theagenis Hecateum. In superstitiosos ac ridicule meticulosos dictum est. Hic Theagenes legitur usque adeo fuisse superstitiosus, ut domi haberet Hecates simulacrum nec usquam pedem moveret nisi illo consulto.

Unde et καπνός, id est fumus, est cognominatus, quod magnifice polliceretur, cum esset pauper. Qua de re meminimus alibi.

2255. III, III, 55. **Fiducia pecunias amisi**

Jactatur et hodie vereque dicitur fiducia plerosque mortalium falli. Videtur autem ex antiquorum relictum proverbiis, quandoquidem apud Theognidem legitur hic versiculus :

Πίστει χρήματ᾽ ὄλεσσα, ἀπιστίῃ δ᾽ ἐσάωσα, id est

Fiso res periit, diffiso salva remansit.

Proinde non pessime monet Epicharmus : Νῆφε καὶ μέμνησο ἀπιστεῖν, id est Sobrius esto et memineris diffidere. Quamquam nulli fidere inhumanum est, omnibus fidere stultum. Hoc honestius, illud tutius. Propterea quod, ut idem ait Theognis,

Παῦροί τοι πολλῶν πιστὸν ἔχουσι νόον, id est

Paucis e multis fidus adest animus.

2256. III, III, 56. **Aliud stans, aliud sedens**

Nullus infitias iverit proverbiali figura dictum illud Sallustianum in Ciceronem : Aliud stans, aliud sedens loquitur. Quo licebit uti, cum summam inconstantiam animi significamus, quasi tantillum momentum atque intervallum commutet hominis sententiam. Homerus Iliados N hujusmodi versiculo notat hominis inconstantis ingenium :

Ἀλλὰ μετοκλάζει καὶ ἐπ᾽ ἀμφοτέρους πόδας ἵζει, id est

Verum claudicat inque pedes utrosque vacillat.

Eamdem sententiam sic effert Pindarus in Nemeis hymno tertio : Ὃς δὲ διδάκτ᾽ ἔχει ψεφηνὸς ἀνὴρ ἄλλοτ᾽ ἄλλα πνέων, οὔποτ᾽ ἀτρεκεῖ κατέβα ποδί, μυριᾶν δ᾽ ἀρετᾶν ἀτελεῖ νόῳ γεύεται, id est Qui vero tenet ea quae didicit, obscurus homo, alias aliter atque aliter adfectus, numquam certo ingressus est pede, sed innumerabilium

virtutum imperfecto intellectu gustum capit. Praefert autem Pindarus naturam institutioni, quod qui natura bonus, semper sui similis est, qui vero nititur eruditione, cum multa tentet, nec firmus nec absolutus est ulla in re.

2257. III, iii, 57. **Lingua amicus**

Ἀπὸ γλώττης φίλος, id est Lingua amicus, qui verbis ostendit, non re praestat beneficium, aut qui non amat ex animo, sed benevolentiam oratione prae se fert. Quod genus inducitur Candidus apud Martialem. Et apud Homerum Odysseae Σ :

Οἵ τ' εὖ μὲν βάζουσι, κακῶς δ' ὄπιθεν φρονέουσι, id est
Qui recte dicunt, a tergo prava volutant.

Theognis in sententiis :

Ἀλλὰ δόκει μὲν πᾶσιν ἀπὸ γλώσσης φίλος εἶναι,
Χρῆμα δὲ συμμίξῃς μηδενὶ μηδ' ὁτιοῦν, id est
Sic facito, ut lingua cunctis videaris amicus,
At factis cuiquam te cave miscueris.

Contra Sophocles in Antigone :

Λόγοις δ' ἐγὼ φιλοῦσαν οὐ στέργω φίλην, id est
Non diligo hanc, verbotenus quae diligat.

At idem Theognis paulo post damnat hujusmodi genus amicorum :

Μή μ' ἔπεσιν μὲν στέργε, νόον δ' ἔχε καὶ φρένας ἄλλῃ, id est
Ne me diligito verbis, cum mens alibi sit.

Rursum alibi :

Μή μοι ἀνὴρ εἴη γλώσσῃ φίλος, ἀλλὰ καὶ ἔργῳ, id est
Ne lingua mihi quis sit amicus, sed magis facto.

Simillimum est huic, quod alibi refert idem, μέχρι προσηγορίας, id est Usque ad salutationem :

Πρᾶγμα μέν ἐσθ' ὁ φίλος πάνυ δύσκολον, εἰσὶ δὲ πολλοὶ
Καὶ σχεδὸν οἱ πάντες μέχρι προσηγορίας, id est

Res perdifficilis quidem amicus, sunt quia multi
Atque adeo cuncti pene salute tenus.

2258. III, III, 58. Saturni podex

Κρόνου πυγή, id est Saturni culus, de carnibus vetulis jamque mancis et sensu vacantibus. Quicquid enim putre jam et effetum intelligi volebant, olim id Saturnium vocabant. Meminit Diogenianus nec tamen explicat. Suidas et Hesychius admonent ita dictam carnem ob vetustatem stupidam ac sensus expertem a Saturno deo, qui multa proverbia nobis dedit. Ad animum translatum nonnihil habebit gratiae.

2259. III, III, 59. Qui vitat molam, vitat farinam

Ὁ φεύγων μύλον ἄλφιτα φεύγει, id est Qui fugit molam, fugit farinam, aut
Devitat quicumque molam, fugit ille farinam.
Nam omisso articulo videtur hemistichium carminis heroici. Qui refugit industriam, non fruetur emolumentis. Sunt qui molarum stridoribus offenduntur, cum sine molis non liceat vivere. Sic quidam uxorum mores ferre non possunt, cum optent liberos. Dicunt et hodie vulgo : Qui quaerit ova, gallinarum cacalismum (ut vulgo vocant, Latini glocire dicunt) ferat oportet. Finitimum illi : Οὔτε μέλι οὔτε μέλιτται, id est Neque mel neque apes.

2260. III, III, 60. Ἀγεωμέτρητος οὐδεὶς εἰσίτω

Ἀγεωμέτρητος οὐδεὶς εἰσίτω. Admonet iniquum non admittendum. Geometriam enim aequabilitatem accipiunt, ut apud Aristidem in Themistocle : Ὅπου γε δεῖ καὶ τῆς ἰσότητος καὶ γεωμετρίας, id est Ubi opus est et aequibilitate et geometria. Idem in Pericle : Εἰ δὲ ἡ γεωμετρία καλὸν καὶ ἡ κατ’ αὐτὴν ἰσότης, id est Si honesta est geometria et quae cum illa conjuncta est aequalitas. Unde Lycurgus arithmeticen ceu popularem ac turbulentam ejecit e Lacedaemone, geometriam induxit, tamquam modestae oligarchiae et legitimo regno convenientem, teste

Plutarcho. Sed mea quidem sententia magis valebit perinde proverbium, quasi dicas : Ἀνίπτοις ποσίν, id est Illotis pedibus, hoc est temere et imparatis. Nam haec erant apud veteres prima philosophiae rudimenta, musica et geometria. Quibus disciplinis si qui non essent initiati, non admittebantur in scholam Platonis, cujus hanc ferunt fuisse inscriptionem : Ἀγεωμέτρητος οὐδεὶς εἰσίτω. Loquitur ad hunc modum et Taurus philosophus apud Gellium. Nunc autem istis, qui repente pedibus illotis ad philosophos divertunt, non est hoc satis, quod sunt omnino ἀθεώρητοι, ἄμουσοι, ἀγεωμέτρητοι, id est speculativae, musicae, geometriae ignari. Praecipuus autem admirator geometriae fuit Pythagoras, quem tradunt ob inventum unum problema sacrificasse diis. Id erat hujusmodi : datis duabus figuris adjicere tertiam abhis diversam, quae alteri sit aequalis, alteri similis. Tum Philo, qui geometriam ἀρχὴν καὶ μητρόπολιν appellarit omnium disciplinarum, quod haec rerum intelligibilium imagines verique vestigia tamquam in politissimo speculo demonstret mentemque purgatam paulatim abducat a sensu. Plato quoque dixisse creditur deum ipsum γεωμετρεῖν, sive quod geometrica speculatio animum a rebus corporeis abducat ad ea, quae semper eodem sunt modo (deus autem ab omni materia purissimus est), sive quod in Timaeo principia mundi divisit in tria, deum, materiam et ideam. Materia quiddam est omnium quae substernuntur maxime confusum et incompositum ; idea exemplarium pulcherrimum, deus causarum optima. Cum igitur ita condiderit mundum ac semper ita servet, ut materiae sit aequalis, ideae similis, videtur explicare Pythagoricum illud problema, cujus modo meminimus. Haec itaque et alia id genus multa Plutarchus Symposiacae decadis octavae, problemate secundo. Plato videtur aemulatus sollemnem morem tale quippiam inscribendi foribus. Spado quidam effeminatus, cum ostio domus inscripsisset : Οὐδὲν κακὸν εἰσίτω. Diogenes : At herus, inquit, domus, qua tandem ingredietur ? Socrates apud Platonem in Theaeteto disputaturus de rebus subtilioribus Ἄθρει δή, inquit, περισκοπῶν, μή τις τῶν ἀμυήτων ἐπακούῃ, id est Observa jam

circumspiciens, ne quis profanus exaudiat. Imitatus est Pythagoram, qui sic praefatur :

Ἀείσω συνετοῖς, θύρας δ' ἐπίθεσθε, βέβηλοι, id est

Cordatis cantabo, fores tamen obde, profane.

Cujus alibi meminimus.

2261. III, iii, 61. Serpens ni edat serpentem, draco non fiet

Ὄφις ἢν μὴ φάγῃ ὄφιν, δράκων οὐ γενήσεται, id est

Serpens nisi serpentem edat, non futurus est draco.

Potentes aliorum damnis crescunt, et optimatum fortunae non in tantum augerentur, nisi essent quos exsugerent. Quemadmodum inter pisces et beluas majores vivunt laniatu minorum. Quamquam mihi quidem et hoc dictum faecem vulgi videtur olere.

2262. III, iii, 62. Certamen non accipit excusationes

Ἀγὼν οὐ δέχεται σκήψεις, id est Certamen non admittit excusationes. Plato libro De legibus sexto : Ἀλλὰ γὰρ ἀγῶνα προφάσεις οὐ πάνυ δέχεσθαί φασιν, id est Verum aiunt certamen non admittere causationes. Et Ἀγών πρόφασιν οὐκ ἀναμένει, id est Certamen non exspectat occasionem. Cum agitur periculo, non convenit tergiversari. Aut si mavis, in praesentaneo periculo non oportet occasionem exspectare quemadmodum aliis in rebus. Veluti si quis in morbo capitali medicum operiatur insignem aut procul arcessendum. Quae res hominem illum vere divinum exstinxit Rodolphum Agricolam. Etenim dum contatur medicus, mors antevertit. Huc pertinet , quod legimus apud Quintum Curtium libro septimo : Sed necessitas ante rationem est, maxime in bello, quod raro permittit tempora legere.

2263. III, iii, 63. Phallus deo

Ὁ φαλλὸς τῷ θεῷ, id est Phallus deo. Dici solitum, ubi parum quidem honesta, sed tamen apta tribuuntur, quasi dicas : Ἐνουρεῖν εἰς ἀμίδα, id est In

matellam immeiere. Plutarchus in commentario Περὶ τῆς φιλοπλουτίας ostendit hanc fuisse priscorum in ludis sollemnibus pompam, ut primo loco duceretur amphora vini et clematis, id est fabae genus ; post aliquis hircum trahebat, deinde nucum sportulam gestabat alius, postremo loco phallus ferebatur. Ea erat effigies obsceni membri virilis. Cur autem id in mysteriis fuerit receptum, causam reddit Plutarchus in libro de Iside et Osiride. Columella in carmine ipsum Priapum Ithyphallum vocat :

Sed truncum forte dolatum
Arboris antiquae numen venerare Ithyphalli.

Et Pompeius ostendit ithyphallum dici membrum viri pudendum. Unde et hodie Itali si quem contemnunt, hoc nomine notant. Nonnulla de phallis et Herodotus libro secundo. Dictum est alibi de phallis Bacchi, nempe in proverbio Erebinthius Bacchus.

2264. III, III, 64. Obturbas frustra velut unda

Ὀχλεῖς μάτην με κῦμ’ ὅπως, id est
Turbas me ut unda inaniter,

id est incassum mihi molestus es. Fragmentum carminis est ex poeta quopiam. Traductum ab unda cautem assidue verberante. Quo pertinet illud Maronis :

Quam si dura silex aut stet Marpesia cautes.

2265. III, III, 65. Optimum obsonium labor senectuti

Ὄψον ἄριστον πόνος τῷ γήρᾳ, id est Optimum obsonium senectuti labor. Laborandum in juventa, quo seni suppetat commodius vivendi facultas. Diogenes rogatus, quid esse miserrimum censeret, respondit senectutem inopem. Adagium autem videtur mutilum. Equidem opinor πόνει, id est labora, legendum, ut intelligas senectutis imbecillitatem exquisitioribus cibis esse fulciendam, qui quo suppetant seni, paranda res est in juventa.

2266. III, III, 66. Omne aes alienum cepe et mulcta allium

Πᾶν μοι χρέος κρόμμυα καὶ τὸ τίμημα σκόροδα, id est Universum aes alienum cepe et mulcta allium, subaudiendum εἴη. Cum quis obstrictus multo aere alieno optat, ut parvo dependere possit quicquid debet. Nonnihil vereor, ne et hoc Apostolius hauserit non ex auctoribus priscis, sed e suis combibonibus.

2267. III, III, 67. Oportet omnibus corydalis

Πάσῃσι κορυδάλοισι χρὴ λόφον ἐγγενέσθαι, id est Omnibus galeritis oportet cristam inesse. Citatur ex Simonide et usurpatur aliquoties a Plutarcho, nominatim in vita Timoleontis, in hunc sensum : nullum esse mortalis ingenium, cui non sit aliquod vitium admixtum, ceu perinde secundum hominis naturam sit non carere vitio, ut galeritae naturale est habere cristam. Plutarchi verba subscribam : Ἐπεὶ δὲ χρῆν, ὥς ἔοικεν, οὐ μόνον πᾶσι κορυδαλοῖς λόφον ἐγγίνεσθαι, κατὰ Σιμωνίδην, ἀλλὰ καὶ πάσῃ δημοκρατίᾳ συνκοφάντην, id est Quoniam autem oportet, ut videtur, non solum omnibus galeritis cristam inesse, quemadmodum dixit Simonides, verum etiam omni democratiae sycophantam. Meminit corydi Aristophanes in Avibus, adfingens ex Aesopo lepidam fabulam. Ait enim hanc avem fuisse omnium antiquissimam, videlicet ante natam, quam esset terra, cumque pater illius morbo perisset nec esset sepulcro locus, in capite sepelisse patrem, unde et crista tumuli loco est. Inibi corydo regnum decernitur. In eadem indicat Philocteti cuidam turbinato capite deformato fuisse nomen Corydo. Congruit huic dictum Cratetis, quod refertur apud Laertium, vix esse quemquam, qui prorsus omni vitio careat, sed omnibus malis punicis aliquod inesse granum putre.

2268. III, III, 68. Toto devorato bove in cauda defecit

Πάντα ἐκτραγὼν τὸν βοῦν εἰς τὴν οὐρὰν ἀπέκαμεν, id est Toto devorato bove in cauda defecit. Hoc est : reliquo negotio peracto in extremo fine delassatus est. Videtur esse senarius, sed depravatus. Sapit tamen vulgi faecem et hoc.

2269. III, III, 69. Juxta fluvium puteum fodit

Παρὰ ποταμὸν φρέαρ ὀρύττει, id est Ad flumen puteum fodit. De stultam et inanem sumente operam. Finitimum illi : In silvam importat ligna. Putei fodiuntur ob aquarum inopiam.

2270. III, III, 70. Mutabilior Metra Erisichthonis

Μεταβλητότερος Μήτρας τῆς Ἐρισίχθονος, id est Mutabilior Metra Erisichthonis. In eum congruit, qui secum non constat, sed subinde aliam atque aliam personam sumit. Exstat in priscorum fabulis Metram puellam in varias rerum figuras transfigurari solere. Res autem sic habet. Erisichthon quidam Thessalus absumptis facultatibus ad extremam devenit inopiam. Huic erat filia puella praestanti forma nomine Metra. Quam ubi prostituisset, adulescentes qui commeabant ad illam, varia munera deferebant, alius equos, alius boves, alius verveces. Nam id temporis nondum auri, argenti gemmarumve erat usus. Porro Thessali per jocum dicebant Metram Erisichthonis verti in ea omnia, quae illi ab amatoribus filiae donabantur. Atque hinc proverbium. Fabulam Erisichthonis tractat Ovidius libro Metamorphoseon VIII.

2271. III, III, 71. Catella Melitaea

Μελιταῖον κυνίδιον, id est Melitaea catella. Quadrat in eum, qui habetur in deliciis ac lautius in otio alitur ad voluptatem, non ad usum. Triplex enim canum genus. Quidam habentur ad usum venandi, quos appellant ἰχνευτάς, quasi dicas

vestigatores. Quidam aedium custodiae praeficiuntur, qui dicuntur οἰκουροί, id est custodes domus. Quidam animi causa nutriuntur et ad lusum dumtaxat muliercularum, hos μελιτηρούς sive Μελιταίους appellant. De quibus est illud Platonis : Τὰ κυνίδια μιμούμενα τὰς δεσποίνας, id est Catellae dominas imitantes. Et Gorgo apud Theocritum in Syracusiis profectura duo mandat famulae, ut infantem vagientem placaret et catellum revocaret intro. Lucianus salsissime ludit in Stoicum barbatum, cui in eodem sedenti vehiculo domina catellam committit, obtestans illum per ea, quae sunt in vita dulcissima, ut diligenter curet. Est in familiis divitum hujusmodi ministrorum genus, quos illi non ad ministerium, sed animi causa domi habent.

2272. III, III, 72. Ne cinerem vitans in prunas incidas

Μὴ τέφραν φεύγων εἰς ἀνθρακιὰν πέσῃς, id est Ne cinerem fugiens in carbonariam incidas. Ne sic defugias malum hoc aut illud, ut in aliud longe majus incurras. Videtur heroicus depravatus, constabit, si pro πέσῃς legas καταπίπτῃς.

2273. III, III, 73. Syrus cum non sis, ne syrissa

Μὴ ὢν Σύρος μὴ σύριζε, id est Cum non sis Syrus, ne syrissa. Ne sumas personam parum decoram, ne velis alius videri quam sis. Aut cum sis natus ingenuus, ne moribus agas servum et barbarum. Nam Syri male audiebant ob morum mollitiem. Est autem facetus jocus ex amphibologia hujus verbi συρίζω, quod significat et syrissare et fistula canere.

2274. III, III, 74. Ne move festucam

Μὴ κάρφος κίνει, id est Ne move festucam. Jocus proverbialis, ubi quis omnis strepitus impatiens est. Quosdam videas usque adeo morosos, ut quicquid agas offendantur, etiamsi stipulam dumtaxat moveas.

2275. III, III, 75. Cum parvula est, bona videtur spina

Μικρόθεν ἡ ἄκανθα ἀγαθὴ φαίνεται, id est Cum pusilla est spina, bona videtur. Pueritia semper amabilis. Quemadmodum spina quoque innoxia est atque adeo vesca etiam, donec aetate durescat. Sentit opinor de asparagis. Jactatur et inter theologos illud : Qui major est aetate, major est iniquitate. Sic est humanarum rerum conditio, ut omnia suapte sponte degenerent in pejus. Citatur ex Diphilo :

Πολιὸς τεχνίτης ἐστὶν ὁ χρόνος, ὦ ξένε,
Χαίρει μεταπλάττων πάντας ἐπὶ τὰ χείρονα, id est
Est canus artifex, O Jupiter, dies ;
Nam gaudet omnes deteriores reddere.

2276. III, III, 76. Moschus canens Boeoticum

Μόσχος ᾄδων Βοιώτειον, id est Moschus canens Boeoticum. Moschus hic citharoedus fuit imperitus, qui citra respirationem vocem in longum producebat. Boeoticum autem vocatur cantionis genus, veluti Phrygium aut Dorium. Quadrabit in multiloquos, sed tamen inepte loquaces.

2277. III, III, 77. Filum contentionis tunc erat

Μίτος ἔριδος τότ’ ἦν, id est Filum contentionis tum erat. Dici solitum in pertinaces, cum uterque pervicax est neuterque concedit alteri. Est aliquoties in epistolis Hieronymianis Funiculum contentiosum ducere, nec apud alium legisse memini, praeterquam apud Tertullianum in principio libri Adversus Judaeos. Apparet natum a ludo, quo duobus hinc atque hinc funem tenentibus uterque conatur alterum ad se trahere. Hinc et illud ductum arbitror, quod alibi retulimus : Ne rumpamus, dum nimium tendimus, funiculum.

2278. III, III, 78. Neque caecum ducem neque amentem consultorem

Μήτε τυφλὸν ὁδηγὸν μήτε ἀνόητον σύμβουλον, id est Neque caecum ducem neque amentem consultorem, subaudiendum *adhibeas*. Disce, sed a doctis ; consilium pete, sed a consultis. Contra Horatius : Caecus uti si monstret iter, tamen adspice.

2279. III, III, 79. Mus non ingrediens antrum cucurbitam ferebat

Μῦς εἰς τρώγλην οὐ χωρῶν κολοκύντην ἔφερε, id est Mus non potens subire antrum gestabat cucurbitam. In eum congruit, qui cum ipse sibi consulere non possit, aliis conatur opitulari. Aut qui conatur majora viribus suis. Videtur ab apologo natum, sed anili, ni fallor.

2280. III, III, 80. Novos parans amicos ne obliviscere veterum

Νέους φίλους ποιῶν, λῷστε, τῶν παλαιῶν μὴ ἐπιλανθάνου, id est Novos parans amicos, optime, veterum ne obliviscere. Torqueri potest et ad mutata studia, ad quae convenit nonnumquam respicere, etiam posteaquam diversae te addixeris disciplinae. Veluti si moneas, qui se ad juris studium contulerit, ut obiter recurrat ad bonas litteras. Usurpatur ab Hermolao Barbaro in epistola quadam ad Picum Mirandulanum.

2281. III, III, 81. Etiam dormiens somniat

Ὀνειροπολεῖ καὶ καθεύδων, id est Somniat etiam dormiens, hodie quoque vulgo dicitur, quoties significant aliquem toto pectore rei cuipiam addictum deditumque. Siquidem iis evenire solet, ut quae interdiu voluerint animo, noctu somnient. Aristophanes in Nebulis :

Ὀνειροπολεῖ γὰρ καὶ καθεύδων ἱππικήν, id est
Et dormiens equestre studium somniat.

De juvene dictum est, qui studio alendorum equorum rem patriam omnem absumpserat. Item paulo superius : Ὀνειροπολεῖ θ’ ἵππους, id est Equosque somniat. Dicet aliquis : Quid miri, si quis dormiens somniet ? Sed ὀνειροπολεῖν non tam est somniare quam somnia interpretari et hinc spem concipere aut facere. Porro curam illam juvenis somnium vult videri poeta. Ita bis somniat eadem et vigilans et dormiens. Plautus contra Vigilans somniat ; dixit. Terentius : Num ille somniat / Ea, quae vigilans voluit ? Et apud Horatium Europa sic loquitur :

Vigilansne ploro
Turpe commissum, an vitiis carentem
Ludit imago / Vana ?

2282. III, iii, 82. Chordae vice

Ὡς ἀντὶ χορδῆς, id est Tamquam chordae loco. Conveniet, ubi quod alicubi diminutum videbatur, suppletum aliunde significabimus. Plutarchus in Symposiacis proverbii vice videtur usurpasse Καὶ ταῦτα μέν, inquiens, ὡς ἀντὶ χορδῆς κείσθω τοῖς ὑπὸ σοῦ πεφιλοσοφημένοις , id est Atque haec quidem chordae vice addita sint iis, quae abs te sunt erudite disserta. Sumptum est a Locrensi fabula, quam exposuimus in proverbio Ἀκάνθιος τέττιξ, id est Acanthia cicada.

2283. III, iii, 83. In caput praecipitari

Ἐπὶ κεφαλὴν ὠθεῖσθαι, id est In caput impelli, hoc est praecipitem dari, dicebant eum, qui per summam contumeliam expelleretur vel potius qui funditus perderetur. Est in Luciani libello De mercede servientibus. Usurpavit non absimili figura Terentius : Auctores erant, ut illam praecipitem darem, id est : Ut exturbarem aedibus. Plutarchus in Stoicorum contrarietatibus : Ὁ δὲ Χρύσιππος ἕνεκα τοῦ χρηματισμοῦ τὸν σοφὸν ἐπὶ κεφαλὴν εἰς Παντικάπαιον ὠθεῖ καὶ Σκυθῶν ἐρημίαν, id est Chrysippus sapientem fenoris gratia praecipitem dat in Panticapaeum et Scytharum solitudinem. Panticapaeum urbs Scythiae ad

Bosphorum, auctore Stephano. Equidem arbitror idem esse, quod ait Seneca libro De beneficiis sexto : Alia detinebo diutius, alia expellam et capite agam. Novavit nonnihil adagii formam Phoenix Colophonius apud Athenaeum libro duodecimo, de Nino rege Assyriorum agens, qui prae corporis voluptatibus omnia contemnebat. Scazontes illius sic habent :

Ἀλλ᾽ ἦν ἄριστος ἐσθίειν τε καὶ πίνειν
Κερᾶν, τὰ δ᾽ ἄλλα πάντα κατὰ πετρῶν ὤθει, id est
Sed erat edendo poculumque miscendo
Praestans, reliqua autem cuncta abegit in saxa,

id est prorsus contempsit.

2284. III, III, 84. Ἄσπονδος πόλεμος

M. Tullius Epistolarum ad Atticum libro IX : Hujus igitur belli ego particeps et socius et adjutor esse cogor, quod et ἄσπονδον est cum civibus. Ἄσπονδον vocat perpetuum et atrox et irreconciliabile. Suidas ostendit ἀσπόνδους ἐχθρούς dici eos, qui in concordiam redigi non possunt. Sonat ferme, quasi dicas inconfoederabiles, ut docendi causa sic loquamur. Conveniet in simultatem ac dissidium amarulentum. Usus est eo proverbio divus Chrysostomus homilia in Matthaeum quadragesimaseptima. Item divus Basilius in epistola quadam ad Athanasium : Κἂν τὴν αἰτίαν ἐρωτηθῶσι τοῦ ἀκηρύκτου τούτου καὶ ἀσπόνδου πολέμου, ψαλμοὺς λέγουσι καὶ τρόπον μελωδίας τῆς παρ᾽ ἡμῖν κεκρατηκυίας, id est Quod si rogentur, quae causa sit hujus nec indicti et sine sacris suscepti belli, narrant cantica quaedam esse et speciem melodiae, quae apud nos obtinuit. Aeschines in oratione Περὶ παραπρεσβείας : Ἐξ ὧν οὐκ εἰρήνη γένοιτ᾽ ἂν ἐκ πολέμου, ἀλλ᾽ ἐξ εἰρήνης πόλεμος ἀκήρυκτος, id est Ex quibus non pax fieret e bello, sed ex pace bellum non indictum, hoc est vehemens et atrox. Idem in eadem : Εἰ δὲ ἔσονται τῶν πολέμων αἱ μὲν εὔθυναι τῶν πρέσβεων, αἱ δὲ δωρεαὶ τῶν στρατηγῶν, ἀσπόνδους καὶ ἀκηρύκτους τοὺς πολέμους ποιήσετε, id est Quod si bellorum causae quidem erunt

oratorum, dona vero ducum, efficietis, ut bella et sacris careant et denuntiationibus. Etenim qui indicit, qui mittit fetiales, qui sacrificat, ipsa mora fit lenior, et hoc consilio probabile est hujusmodi moras repertas, velut in jure citationem triplicem, litis contestationem, in matrimonio libellum repudii et sollemnia verba Tua tibi habe, quo, dum haec aguntur, residat impetus ille impotens.

2285. III, III, 85. Ab Eteobutadis ducit genus

Ἐξ Ἐτεοβουταδῶν ἕλκει τὸ γένος, id est Ab Eteobutadis ducit genus. Dici solitum de iis, qui majoribus illustribus et antiqua nobilitate sunt oriundi, videlicet a Buto quopiam, qui sacerdotes Athenis instituit. Et ab hujus posteris postea summi magistratus creabantur. Venustius erit, si per ironiam sumatur in hominem obscurum aut nobilitatis et imaginum ostentatorem.

2286. III, III, 86. Ergini cani

Ἐργίνου πολιαί, id est Ergini canities. De canitie praepropera, id est quae ante diem legitimum accidit. Erginus filius fuit Clymenis, unus ex Argonautis. Cum autem Hypsipyle, Thoantis Lemniorum regis filia, funerales ludos manibus parentis proposuisset, Erginus adulescens, praeter aetatis rationem jam canus, accessit inter reliquos decertaturus. Irrisus est autem a mulieribus Lemniacis ob intempestivam capitis caniciem et proverbio locum fecit, hoc insignior, quod superatis omnibus athletis pulcherrimam victoriam reportarit. Festivius fiet, si per ironiam dicetur in senes jam canos, qui tamen juvenes etiamdum haberi velint, causantes eam caniciem non ex annis, sed e curis aut aliunde praematuram accidisse. Poterit torqueri et in illos, qui aetate juvenes, jam tum ingenio moribusque senem agunt. Et quibus rerum prudentia velox ante pilos venit, ut inquit Persius. Nulla vero res citius accelerat senium quam animi curae, amor, odium, invidentia, metus ac maeror. Huc pertinet illud Theocriticum in Aïta :

Οἱ δὲ ποθεῦντες ἐν ἄματι γηράσκουσι, id est

Verum quos amor angit, in una luce senescunt.

Scholiastes adducit consimilem versum ex Odysseae T :

Αἶψα γὰρ ἐν κακότητι βροτοὶ καταγηράσκουσι, id est
Rebus in adversis venit accelerata senectus.

Pindarus item in Olympiis :

Φύονται δὲ καὶ νέοις ἐν ἀνδράσι πολιαὶ
Θαμὰ καὶ παρὰ τὸν ἁλικίας ἐοικότα χρόνον, id est
Nascuntur et in juvenibus viris cani frequenter
et praeter aetatis conveniens tempus.

Desiderantibus omne tempus longum est :

Sic piger annus
Pupillis, quos dura premit custodia matrum.

Et hodie praedicant nautae in praesenti naufragii periculo derepente oboriri caniciem.

2287. III, III, 87. Ἐσκιμαλίχθαι

Ἐσκιμαλίχθαι σε χρή. Hoc gestu contumeliam despectumque supremum significabant. Est enim Graecis ἐσκιμαλίσαι medium digitum ostendere contractis ceteris, ignominiae causa, aut strepitu digitorum significare contemptum. Unde et apud Juvenalem, quod alibi retulimus :

Mandaret laqueum mediumque ostenderet unguem.

Suidas citat ex Aristophane senarium hunc, exstat autem ἐν Εἰρήνῃ :

Ὁ δὲ δρεπανουργὸς οὐχ ὁρᾷς ὡς ἥδεται,
Καὶ τὸν δορυξόον οἷον ἐσκιμάλισεν ; id est
An non vides, ut gestiat falcis faber
Medioque monstret ungue lancearium ?

Quid autem proprie significet ἐσκιμαλίζειν, qui scire cupiet, malo e Suida discat quam ex me. Elegantius magisque proverbialiter ad fortunam, ad eruditionem aut aliud quippiam, quod plane contemnitur, detorquebitur.

2288. III, III, 88. Extrema extremorum mala

Ἐσχάτων ἔσχατα κακὰ διαπέπρακται, id est Extrema extremorum mala acciderunt. In ipso schemate sita est proverbii ratio, quemadmodum in initio operis admonuimus. Ad hanc formam pertinere videtur, quod apud Athenaeum libro XV scripsit Hipponax, Κακῶν κακά, id est Malorum mala, pro summis malis. Item, quod quidam Atticam Ἑλλάδος Ἑλλάδα, id est Graeciae Graeciam dixit, quasi dicas Graeciae florem. Quod genus sunt et illa : Ἀγαθῶν ἀγαθίδες et Δεινότερα Δεινίου et Κύντερα Κύντωνος. Hunc sermonis typum Graeci videntur ab Hebraeis mutuo sumpsisse, qui vehementiam et ἐπίτασιν ejusdem dictionis congeminatione significant. Quod genus est illud apud Hieremiam : Ficus bonas bonas et ficus malas malas, cum valde bonas et valde malas velit intelligi.

2289. III, III, 89. Cucurrit quispiam ne pluvia madesceret, et in foveam praefocatus est

Ἔτρεχέ τις, μὴ βρεχθείη, καὶ εἰς βόθρον ἀπεπνίγη, id est Cucurrit quispiam, ne conspergeretur aqua, et in fovea praefocatus est. Ubi quis levius malum incautius fugiens in maximum incurrit. Videtur e vulgo sumptum ab Apostolio, cujusmodi multa scientes praetermisimus.

2290. III, III, 90. Heterognathus es

Ἑτερόγναθος εἶ, id est Heterognathus es. In edacem dici consuevit, quod ob voracitatem alternatim utraque mandibula cibum commanderet. Nam hinc dictum ἑτερόγναθος, quod nunc in hanc, nunc in illam mandibulam cibum transferat.

Hesychius tamen interpretatur de duris ac male morigeris, translatum putans ab equis.

2291. III, III, 91. Urbanus nihil aequi cogitat

Οὐδὲν φρονεῖ δίκαιον ἀνὴρ ἀστυκός, id est

Urbanus aequi nil bonive cogitat.

Admonet rusticam vitam innocentiorem esse, ut quae sola cum solis habeat commercia terris, contra qui degunt in urbibus, propter contagia negotiorum et hominum astutiores evadere, unde et astuti παρὰ τὸ ἄστυ dicti putantur. Potest et huc accommodari paroemia, quod eximiae morum civilitati et urbanae blandiloquentiae fere comes esse solet astutia. Contra qui moribus sunt subagrestibus, iis plerumque est fides certior animusque sincerior. Versus est senarius, sed depravatus. Et Terentianus Demea ait In astu aliud ex alio venire malum.

2292. III, III, 92. Patroclo sordidior

Πατροκλέους φειδωλότερος, id est Patroclo parcior. In divitem quidem, sed oppido quam sordidum ac parcum. Hic enim Patroclus, posteaquam ad summas opes evectus est aut, ut alii dicunt, ex quo natus est, numquam est usus balneo, parsimoniae causa. Taxatur ab Aristophane in Pluto : Ἐκ Πατροκλέους ἔρχομαι, id est Ex Patrocli venio domo. Plutum enim squalidum dixerat et situs plenum. Proverbii meminit etiam Eudemus.

2293. III, III, 93. Omnis herus servo monosyllabus

Πᾶς δεσπότης δούλῳ μονοσύλλαβον, id est Omnis herus servo monosyllabum. Heris et potentibus brevissimo tantum verbulo est opus, ut vel annuant vel renuant, ναὶ ἢ οὔ.

Sic volo, sic jubeo, sic pro ratione voluntas.

Servis autem et impotentioribus multis opus est verbis, ut exorent aut persuadeant. Effertur integre ad hunc modum : Πᾶς δεσπότης δούλῳ μονοσύλλαβον, τὸ δὲ ἱκετεύειν μακρόν, id est Omnis dominus servo monosyllabum. At supplicare longum. Adnotatum est a doctis monosyllaba et dissyllaba nomina convenire servis, cujusmodi sunt Μῦς, quo nomine fuit servus Epicuro. Ceterum Athenaeus libro V citat Herodicum, qui contemptus gratia grammaticos appellat μονοσυλλάβους : Γωνιοβόμβυκες, μονοσύλλαβοι, quod in angulis latitent bombicum more quodque de minutiis vocularum tractent. De Lysimacho dixit Demosthenes, ni fallor, regnum ipsius nihil differe a scena comica, quod impendio delectaretur ridicule dictis, eoque ab hoc omnes discedere dissyllabos, hoc est histriones. Notavit enim Bithen et Parin, qui nihil apud illum non poterant, ut Athenaeus libro XIV. Rursus nomina magnatum faciunt polysyllaba, qualia sunt Ariobarzanes et Nabuchodonosor et apud Plautum Polypyrgopolinices et Megalodorus.

2294. III, III, 94. Penicissare

Πηνικίζειν μοι δοκεῖς perinde valet quasi dicas fucum facere, quod idem dicitur φενακίζειν. Nam πηνίκη Graecis comam non genuinam, sed appositītiam significat, quam quidam galericulum vocant. Hinc πηνικίσματα τέχναι doli.

2295. III, III, 95. Cicadis pleni

Τεττίγων ἀνάμνεστοι, id est Cicadis operti. In gloriosos ac stultos olim dicebatur aut obsoletis ac jam desitis utentes. Antiquitus enim Atticis mos erat capillorum cincinnis aureas cicadas addere, unde et τεττιγοφόροι dicti sunt, hoc indicio significantes αὐτόχθονας esse sese, id est indigenas, quemadmodum et cicadae non aliunde commigrant sicut pleraque alia, sed inibi nascuntur, ubi vivunt. Aristophanes in Nebulis :

Ἀρχαῖά γε καὶ δὴ πολιώδη καὶ τεττίγων ἀνάμεστα

Καὶ Κηκείδου καὶ Βουφονίων, id est

Prisca haec sane atque obsita canis necnon repleta cicadis

At Cecide cum Buphoniis.

Cecides pervetustus quispiam fuit dithyramborum scriptor, Buphonia item festum priscum et jam olim ob vetustatem desitum. Quae sane omnia proverbiali schemate sunt dicta.

2296. III, III, 96. Quid de pusillis magna prooemia ?

Τί μικρῶν πέρι μεγάλα φροιμιάζῃ ; id est Quid de minutis rebus magna texis prooemia ? Ubi quis in re non magni momenti verbosa utitur praelocutione. Nam Athenis interdicebat praeco dicturis in contione, ne vel praefatione vel adfectibus uterentur, rem modo exponerent, ἄνευ προοιμίων καὶ παθῶν, id est absque prooemiis et adfectibus, ut aliquot locis indicat Lucianus. Ad quod allusit etiam Terentius : Etiam prooemium inceptat. Et Horatius : Quorsum haec tam putida tendunt ? Leviter huc alludens Aelius Spartianus in Aelio Vero Et quoniam, inquit, nimis pauca dicenda sunt nec debet prologus enormior esse quam fabula, de ipso jam loquar. Plutarchus in Apophthegmatis Laconicis ad Cleomenem Cleombroti filium refert, qui, cum alter quispiam uteretur oratione plus satis prolixa, Τί, inquit, μοι μικρῶν πέρι μεγάλα φροιμιάζῃ ; Ὅσον γὰρ εἴη πρᾶγμα, τοσοῦτον καὶ ὁ λόγος, ᾧ χρῆσαι, id est Quid mihi de parvis magna facis prooemia ? Nam quanta res fuerit, tanta sit et oratio, qua uteris.

2297. III, III, 97. Tunc canent cygni, cum tacebunt graculi

Τότ᾽ ᾄσονται κύκνοι, ὅταν κολοιοὶ σιωπήσωσι, id est Tum canent cygni, cum tacuerint graculi. Hoc est : tum loquentur eruditi, cum garrulis non erit loquendi locus, aut inter garrulos et obstreperos non est eruditis dicendi locus. Usurpavit adagium Gregorius Theologus, opinor in Epistolis : Παῦσαι καταφλυαρῶν ἡμῶν τῆς σιωπῆς, ἤ σοι παροιμίαν ἐρῶ μάλιστα μὲν ἀληθῆ, μάλιστα δὲ σύντομον, ὅτι τότε ᾄσονται κύκνοι, ὅταν κολοιοὶ σιωπήσωσιν, id est Aut desine tuis nugis

obstrepere nostro silentio, aut tibi referam proverbium, ut verissimum, ita brevissimum : Tunc canent cygni, cum tacebunt graculi. Ita nunc loquuntur Cicero, Vergilius, Horatius, et tacent Pero, Philiscus, Mevius, qui vivis illis obstrepebant, tanto loquaciores quanto indoctiores.

2298. III, iii, 98. **Malis ter mala**

Τοῖς κακοῖς τρὶς κακά, id est Malis ter mala, hoc est digna dignis eveniunt. Hanc paroemiam aiunt ab hujusmodi quadam fabula profectam. Narrant attagines aves, cum primum e Lydia in Aegyptum essent deportatae atque in silvas dimissae, coturnicis vocem edidisse. Deinde evenit, ut desiccato Nili fluminis alveo pestilentia regionem Aegyptiarum infestaret magnamque hominum vim absumeret. Inter haec attagines vocem edere coeperunt humanam et articulatam, aliquanto majorem puerili, dicentes haec verba : Τοῖς κακοῖς τρὶς κακά, id est Malis ter mala. Atque hujus quidem fabulae auctorem citat Athenaeus libro nono Socratem in opere De finibus, sic efferens adagium : Τρὶς τοῖς κακούργοις κακά. Circumfertur inter Graecas sententias et hic versus :

Ἐσθλῷ γὰρ ἀνδρὶ ἐσθλὰ καὶ διδοῖ θεός, id est
Viro bono bona largiuntur caelites.

Referuntur et hi senarii ex poeta quopiam in commentariis De audiendis poetis :

Εἱμαρμένον γὰρ τῶν κακῶν βουλευμάτων
Κακὰς ἀμοιβάς ἐστι καρποῦσθαι βροτοῖς, id est
Consilia si quis destinarit improba,
Huic necesse est praemium ferre improbum.

2299. III, iii, 99. **Canis peccatum sus dependit**

Τὸ κυνὸς κακὸν ὗς ἀπέτισεν, id est Canis malum sus dependit. Quotiens pro iis, quae peccavit alius, alius dat poenas. Ex quonam eventu natum sit, non liquet nec admodum refert. Sapit enim vulgus.

2300. III, III, 100. Intersecta musica

Ἐκκέκοφθ’ ἡ μουσική, id est Interrupta est musica. Veteres in conviviis eruditis confabulationibus uti consueverunt. Post cantores, histriones, saltationes induci coeptae. Unde quidam moleste ferentes interrumpi sermones suos dicebant : Ἐκκέκοπται ἡ μουσική. Quae vox in proverbium traducta est, quotiens aliquis interveniens sermonem institutum interpellaret. Simile quiddam memini legere apud Platonem, licet in praesentia locus non occurrat.

2301. III, IV, 1. Chamaeleonte mutabilior

Χαμαιλέοντος εὐμεταβολώτερος, id est Chamaeleonte mutabilior. Chamaeleon commemoratur inter animantia, quae colorem mutant. Hujus figuram diligenter describit Aristoteles libro De naturis animantium secundo. Quod ad coloris mutationem attinet, haec tradit : Τῆς δὲ χροιᾶς ἡ μεταβολὴ ἐμφυωμένῳ αὐτῷ γίνεται. Ἔχει δὲ καὶ μέλαιναν ταύτην οὐ πόρρω τῆς τῶν κροκοδείλων, καὶ ὠχρὰν καθάπερ οἱ σαῦροι, μέλανι ὥσπερ τὰ παρδάλια διαπεποικιλμένην. Γίνεται δὲ καθ’ ἅπαν τὸ σῶμα αὐτοῦ ἡ τοιαύτη μεταβολή. Καὶ γὰρ οἱ ὀφθαλμοὶ συμμεταβάλλουσιν ὁμοίως τῷ λοιπῷ σώματι καὶ ἡ κέρκος. Ἡ δὲ κίνησις αὐτοῦ νωθὴς ἰσχυρῶς ἐστι καθάπερ ἡ τῶν χελωνῶν. Ἀποθνήσκων δὲ ὠχρὸς γίνεται, καὶ τελευτήσαντος αὐτοῦ ἡ χροιὰ τοιαύτη ἐστί. Id est Mutatur autem illi color, cum inflatur. Fitque is nunc niger, non absimilis crocodilorum, nunc pallidus, cujusmodi lacertarum, nunc rursum nigris variegatum maculis, qualis est pardorum. Accidit autem hujusmodi mutatio coloris per omne corpus, siquidem et oculi et cauda in eundem cum reliquo corpore abeunt colorem. Motus hujus animantis admodum segnis, qualis est ferme testudinum. Pallescit moriens. Exanimato color idem durat. Hactenus Aristoteles. His ferme consentanea tradidit Plinius libro octavo, capite trigesimotertio, illud addens : hoc animal toto corpore reddere colorem quemcunque proximum attigerit praeter rubrum et album. Competit igitur adagium in hominem

versipellem sive inconstantem ac pro tempore sese vertentem in omnem habitum. Plato in Ione :

Ἀλλ’ ἀτεχνῶς ὥσπερ ὁ Πρωτεὺς παντοδαπὸς γίγνῃ στρεφόμενος ἄνω καὶ κάτω,

id est Sed prorsus Protei in morem temet in omnem vertis speciem, dum sursum ac deorsum volueris. Aristoteles Moralium Nicomachiorum primo chamaeleontis vocem usurpat ad exprimendum inconstantiae vitium.

2302. III, IV, 2. Suus cuique crepitus bene olet

Ἕχαστος αὑτοῦ τὸ βδέμα μήλου γλύκιον ἡγεῖται, id est Unusquisque suum ipsius crepitum malo suaviorem existimat. Hoc est : Nemo est, cui sua mala non videantur vel optima. Aristoteles Moralium Nicomachiorum nono : Τὰ πολλὰ γὰρ οὐ τὸ ἴσον τιμῶσιν οἱ ἔχοντες καὶ οἱ βουλόμενοι λαβεῖν. Τὰ γὰρ οἰκεῖα καὶ ἃ διδόασιν ἑκάστοις φαίνεται πολλοῦ ἄξια , id est Pleraque enim non eodem pretio aestimantur ab his qui habent et ab his qui cupiunt accipere. Nam sua cuique et quae dat videntur esse multi pretii. Hic locus magis congruebat proverbio Suum cuique pulchrum, sed ea pagina jam exierat manus meas. Proverbium de crepitu suspicor ab Apostolio e vulgi fece haustum ; nondum enim quemquam reperi, cui suus crepitus bene oleret. Illud verum est homines vehementius abhorrere ab alienis excrementis et crepitu quam a suis.

2303. III, IV, 3. E poculo perforato bibere

Ἐκ τετριμμένης κύλικος πιεῖν, id est E perforato poculo bibere, dicuntur qui futiles sunt parumque fideliter continent arcana sibi credita. Sapit et hoc vulgus.

2304. III, IV, 4. In pulicis morsu deum invocat

Ἐν ψύλλας δήξει θεὸν ἐπικαλεῖται, id est In pulicis morsu deum invocat. In eos dictum, qui quantumlibet levi de re graviter perturbantur perinde ut in maxima.

Tractum ab apologo, qui fertur inter Aesopicos : Quidam offensus dolore pulicis pedem mordentis subsedit et Herculem *ἀλεξίκακον* imploravit. Mox desiliente pulice male precatus est Herculi : qui cum in tantillo periculo vocatus non tulisset opem, non videri verisimile eum in gravioribus adfuturum. Simile est quod refert Aristoteles Moralium Nicomachiorum VII de vehementer timidis : Οἷος δεδιέναι *πάντα*, κἂν ψοφήσῃ μῦς, Veluti qui metuit omnia, si vel mus obstrepat. Hanc timiditatem appellat θηριώδη, hoc est ferinam.

2305. III, IV, 5. **Κίβδηλος, id est adulterinus**

Quod simplex non est neque sincerum, id vulgato verbo Graeci κίβδηλον vocant, hinc ducto vocabulo, quod aliud prae se ferant, aliud tegant, *παρὰ* τὸ κεύθειν τὸ δῆλον, vel quod Athenienses ob summum in Chios odium, si cui male vellent, hujus nomen nomismati solent insculpere addita littera iisque in terram abjectis dira imprecari, *παρὰ* τὸ τοὺς Χιόυς βδελύττειν. Sed proprie nummum subaeratum κίβδηλον appellant et κιβδηλίαν insynceritatem seu corruptelam, velut Aristophanes :

Πολλὴν ἀφεῖλε τοῦ βίου κιβδηλίαν, id est
Corruptionem vitae ademit plurimam,

et κιβδηλεύειν corrumpere fuco. Et qui pallent κιβδηλιῶντας appellant, quod aliquid morbi vitiive subesse videatur. Quemadmodum in nummis quoque color nonnumquam arguit fucum. Conveniet igitur in amicitiam insynceram et fictam, aut in hominem blando vultu, sed anima virulento, aut in eum, qui sanctimoniam habitu prae se ferat, cum vita sit impia, veluti Pisides citante Suida :

Πραγμάτων *πάντως* δύο
Κίβδηλός ἐστιν ἐργάτης εἷς, ὡς λόγος, id est
Rerum duarum prorsus unus auctor est,
Vulgo ut locuntur, quisquis insyncerus est,

aut in orationem insynceram, ut Plato libro De legibus quinto : Τὰς δὲ *αὖ* τιμὰς δεῖ

σκοπεῖν, καὶ τούτων τίνες ἀληθεῖς καὶ ὅσαι κίβδηλοι, id est Rursum honores oportet considerare, quinam ex his veri sint, qui adulterini. Rursum eodem in libro : Ὅπως μήτε αὐτὸς κίβδηλός ποτε φανεῖται ὁτῳοῦν, ἁπλοῦς δὲ καὶ ἀληθὴς ἀεί, id est Ut neque ipse adulterinus aliquando cuiquam appareat, sed simplex et verax semper. Hoc igitur a nummis traductum, si ad diversas res traducatur, proverbiale fiet. Sed hujus rei mentionem fecimus in proverbio Πονηροῦ κόμματος.

2306. III, IV, 6. Nemo malus hoc sciet

Οὐδεὶς κακὸς εἴσεται τοῦτο, id est Nullus malus hoc sciet. Quoties rem egregiam et cognitu dignam significamus. Plato De legibus libro quinto : Ὅσον γὰρ δὴ τὸ νῦν ἐπιταττόμενον ἀγαθὸν ὂν τυγχάνει πάσαις ταῖς πειθομέναις πόλεσιν, τὴν ἑπομένην κατασκευὴν προσλαβόν, κατὰ τὴν παλαιὰν παροιμίαν οὐδεὶς εἴσεταί ποτε κακὸς ὤν, ἀλλ’ ἔμπειρός τε καὶ ἐπιεικὴς ἔθεσι γενόμενος, id est Quantum enim bonum sit, quod nunc praecipitur, omnibus rebus publicis, si modo paruerint, ordinem et apparatum adducens, nullus unquam iners et malus cognoscet, quemadmodum veteri proverbio dicitur, verum et peritus et moribus aequis praeditus. Huic confine est, quod idem posuit in Lachete ; Οὐ πᾶσα ὗς τοῦτο εἴσεται, id est Non sus quivis hoc norit. Natum apparet a mysteriis deorum, quae non nisi ab initiatis ac puris cognosci fas erat.

2307. III, IV, 7. Moenia ferrea, non terrea

Plato libro De legibus sexto : Περὶ δὲ τειχῶν, ὦ Μέγιλλε, ἔγωγ’ ἂν τῇ Σπάρτῃ ξυμφέροιμην τὸ καθεύδειν ἐᾶν ἐν τῇ γῇ κατακείμενα τὰ τείχη καὶ μὴ ἐπανιστάναι τῶνδε εἵνεκα. Καλῶς μὲν καὶ ὁ ποιητικὸς ὑπὲρ αὐτῶν λόγος ὑμνεῖται τὸ χαλκᾶ καὶ σιδηρᾶ δεῖν εἶναι τὰ τείχη μᾶλλον ἢ γήινα. Id est De moenibus autem, Megille, equidem cum Sparta consenserim, ut moenia videlicet humi deposita dormire sinamus neque hujus rei gratia rursum velimus excitare. Recte quidem et poeticum dictum super his canitur moenia aerea magis ac ferrea esse

oportere quam terrea. Proverbio jactatum fuisse videtur et habet veluti aenigmatis figuram. Innuit autem non oportere tutamentum civitatis in moenibus collocare, sed in viris armatis, quorum consensus murorum inexpugnabilium vice civitatem optime tuetur. Alludit autem Plato ad apophthegma Laconicum, cujus meminit Plutarchus. Equidem arbitror et Horatium huc leviter allusisse, cum ait : Hic murus aheneus esto.

2308. III, IV, 8. Nemo nos insequitur

Plato libro De legibus decimo : Ὡς οὐδὲν ἐν τῷ παρόντι δεῖ προτιμᾶν βραχυλογίαν μᾶλλον ἢ μῆκος· οὐδεὶς γὰρ ἡμᾶς τὸ λεγόμενον ἐπείγων διώκει. Id est Nam in praesentia nihil est, cur breviloquentiam prolixitati anteponamus. Quandoquidem nemo nos insequitur, qui festinare compellat, quemadmodum vulgo dicunt. Hoc paroemiae etiam hodie tritum manet, cum significant liberum esse diutius in re quapiam immorari : Nemo nos, inquiunt, impellit.

2309. III, IV, 9. Mare proluit omnia mortalium mala

Θάλασσα κλύζει πάντα τὰνθρώπων κακά, id est

Hominum universa proluit pelagus mala.

Refertur ab Eustathio in primum Iliados Homericae. Exstat autem apud Euripidem in Iphigenia Taurica. Natum est ab eventu hujusmodi. Refert Diogenes Laertius Euripidem Platoni comitem fuisse peregrinationis, cum Aegyptum adiret. Ubi cum morbo suo corriperetur, comitiali, ni fallor, sacerdotes Aegyptii mersione marina sanarunt hominem. Hinc postea versiculum hunc composuisse :

Κλύζει θάλασσα πάντα τὰνθρώπων κακά,

tanquam aqua marina morbis omnibus mederetur. Quin hodie morsos a cane rabido, si novies mergantur in mare, putant a rabie liberari.

2310. III, IV, 10. Canere de Telamone

Ἄιδειν τὰ Τελαμῶνος, id est Canere cantionem Telamonis. De querulo

sermone dictum proverbium, quod Telamon impotentius fleverit Ajacem filium perisse apud Troiam, praesertim hoc genere mortis. Eustathius enarrans carmen illud Homericum, quod est in Catalogo navium,

Αἴας δ’ ἐκ Σαλαμῖνος ἄγεν δύο καί δέκα νῆας

commemorat hanc paroemiam : Καὶ τὸ ᾄδειν Τελαμῶνος παροιμιακῶς λεχθὲν ἀπὸ σκολιοῦ μέλους, οὗ ἡ ἀρχή· παῖ Τελαμῶνος Αἶαν αἰχμητά. Id est Et quod proverbio dicitur canere cantionem Telamonis, ab obliquo cantu, cujus initium : Fili Telamonis Aiax belliger. Simillimum est illud, quod alibi retulimus : Ἀδμήτου μέλος καὶ Ἁρμοδίου μέλος, id est Admeti cantilena et Harmodii cantilena.

2311. III, IV, 11. Argiva calumnia

Ἀργεία φορά, id est Argiva insectatio. De calumniosis et delatoribus dici solitum. Nam Argivos olim notavit antiquitas tanquam sycophantas et litium avidos. Testis Eustathius in Catalogum navium adagium ex Pausania citans. Testis et Diogenianus in collectaneis.

2312. III, IV, 12. Initio confidens, in facto timidus

Eustathius enarrans septimum Iliados librum hujusmodi refert paroemiam : Θρασὺς πρὸ ἔργου ἐκ πολλοῦ κακός, id est Audax ante negotium plerunque ignavus. Citat idem ex Epicharmo : Κακὸς θαρρεῖ μάλ’ αὐτόθεν, ἔπειτα δὲ φεύγει, id est Ignavus statim admodum de se confidit, post autem fugit. Videmus hoc usu venire vulgo, ut qui sunt audacissimi et magniloquentissimi, priusquam appareat periculum, ubi res virum postulat, ibi sint animi nullius.

2313. III, IV, 13. Γοργὸν βλέπειν

Γοργὸν βλέπειν aliquoties apud Lucianum pro acribus oculis obtueri. Sumptum e fabula Persei et Gorgus. Γοργόν dictum putant παρὰ τῆς ὀργῆς, quod irati acribus oculis obtueantur. Item Homerus Iliados Θ de Hectore :

Γοργοῦς ὄμματ’ ἔχων ἠδὲ βροτολοιγοῦ Ἄρηος, id est
Gorgoneis oculis, quales et Martis atrocis.
Μανικὸν βλέπειν alias commemoravimus.

2314. III, IV, 14. Tolle digitum

Αἶρε δάκτυλον, id est Tolle digitum. Victum te fatere. Nam hoc signo, qui in conflictu succubuisset, τὴν ἡττὴν agnoscebat. Persius in satyra quinta :

Nil tibi concessit ratio ? digitum exere, peccas.

Cognatum illi, quod alio dictum est loco : Dare herbam. Huc, ni fallor, respexit divus Hieronymus in Dialogo Luciferiani et Orthodoxi, cum ait : En tollo manum, cedo, vicisti. Athenaeus libro sexto ex Antiphane refert hos versus in tragicos poetas :

Ὅταν μηθὲν δύνωντ’ εἰπεῖν ἔτι,
Κομιδῇ δ’ ἀπειρήκασιν ἐν τοῖς δράμασιν,
Αἴρουσιν ὥσπερ δάκτυλον τὴν μηχανήν, id est
Ubi nil habent, quod dicere queant amplius,
Sed prorsus haerent explicanda in fabula,
Repente tollunt machinam digiti vice.

Paulo aliter usus videtur Marcus Tullius libro in Verrem sexto : Accurrunt tamen tutores, digitum tollit Junius patruus. Nam hic videtur esse gestus comprobantis aut se profitentis emptorem sive conductorem. Siquidem et hoc pacto olim ferebantur suffragia, et in auctionibus eodem qui volebat declarabat se emptorem aut conductorem.

2315. III, IV, 15. Videberis me videns plane martem videre

Βλέπειν γὰρ ἄντικρυς δόξεις μ’ Ἄρην, id est
Martem videre me videberis palam.

De his, qui se strenue pollicebantur opitulaturos ac Martem quendam acturos. Est alicubi apud Aristophanem. Nam locus nondum occurrit.

2316. III, IV, 16. Bos in civitate

Βοῦς ἐν πόλει, id est Bos est in civitate, dicitur, ubi quis ad novos honores evehitur. Lysias bovis imaginem aeream in arce collocavit Athenis. Ea res in vulgi jocum cessit. Nam in agris boum usus est, non in urbibus. Quadrabit et in eos, qui praeter meritum evehuntur ad summos honores, veluti cum scortator indoctus fit episcopus aut abbas.

2317. III, IV, 17. Brasidas quidem vir bonus

Βρασίδας μὲν ἀνὴρ ἀγαθός, id est Brasidas vir bonus quidem ille, sed Lacedaemon multos habet praestantiores. Adversus eos, qui se non modo primos, verum etiam solos existimant. Natum ex apophthegmate, quemadmodum docet Plutarchus in Laconicis et item in vita Lycurgi. Finitimum illi : Multi Manii Ariciae.

2318. III, IV, 18. Hedera post anthisteria

Ἀ κισσὸς μετ' Ἀνθιστήρια, id est Hedera post Anthisteria. Cum sero quippiam adhibetur. Nam hinc habent nomen, quod eo mense plurima e terra efflorescant. Apparet in iis ludis morem fuisse coronari hedera. De Anthisteriis, id est Floralibus festis, diximus in proverbio Κᾶρες θύραζε, id est Cares foras. Videntur illa fuisse, quae Latini vocant Bacchanalia. Hedera autem Baccho sacra erat, unde κιττοφόροι dicti, qui in ludis illis ferebant hederas. Convenit cum eo, quod alibi retulimus : Μετὰ τὴν ἑορτήν, id est Post festum.

2319. III, IV, 19. Ex Academia venis

Ἀκαδημίηθεν ἥκεις, id est Ex Academia venis. De severo et composito seu docto. Sumptum a Platonis schola. Quanquam et per ironiam torqueri poterit in fastuosum et vultu tetrico philosophum agentem. Quin Athenaeus libro duodecimo significat dictum in nitidos et cultu insigni, quod his Plato delectaretur mundiciis. Ita

Antiphanes philosophum elegantius cultum ubi depinxisset, apud hune ipsum :

Τί μακρὰ δεῖ λέγειν ; Ὅλως
Αὐτὴν ὁρᾶν γὰρ τὴν Ἀκαδημίαν δοκῶ, id est
Sed quid necesse est plura dicere ?
Ipsum videre videor mihi Academiam.

2320. III, IV, 20. Senem erigere

Γέροντα δ' ὀρθοῦν φλαῦρον, ὃς νέος πέσοι, id est
Erigere durum est, qui cadat juvenis, senem.

Haud facile dediscuntur a senibus vitia, quae pueri didicerint et in omnem inhaeserint vitam. Et tamen in senecta quoque conandum, ut vitiis careamus, quantumvis inhaeserint.

2321. III, IV, 21. Terra defossum habes

Γῇ κρύψας ἔχεις, id est Terra defossum habes. In eum, qui non impertit neque profert suas dotes. Sumptum ab avaris thesaurum humo defodientibus. Quod apud Plautum facit Euclio. Itidem Horatius in Epodis :

Haud paravero,
Quod aut avarus ut Chremes terra premam,
Discinctus aut perdam ut nepos.

2322. III, IV, 22. Senescit bos

Γηρᾷ ὁ βοῦς, τὰ δ' ἔργα πολλὰ τοῦ βοός, id est
Bos consenescit, at opera multa sunt bovis.

Cum ob aetatis imbecillitatem aliquis inutilis redditur ad obeundum munus. Nam divitum vulgus haud aliter ministris utitur quam equis et canibus aut paulo etiam inhumanius : dum usui sunt, alliciunt ; ubi senuerint, rejiciunt. Unde consultum est, ut unusquisque sibi paret, quo senectutem suam commodius foveat alatque, ne tum

cogatur ex aliena liberalitate pendere, cum a nemine non contemnetur. Ac meminerit Diogenis apophthegmatis, qui rogatus, quidnam esset in hac vita calamitosissimum, respondit : Γέρων ἄπορος, id est Senex egens.

2323. III, IV, 23. Sus acina dependes

Ἀποτίσεις χοῖρε γίγαρτα, id est
Acinos sus improba pendes.

Lues quod admisisti, reddes quod abstulisti, non sine foenore. Quadrabit, ubi pusillum commodi magna dependitur malo. Natum apparet a rustico quopiam, qui verbis hisce comminatus sit sui pascenti racemos.

2324. III, IV, 24. Dum cessat boreas

Aristoteles in Problematis, sectione XXVI, problemate XLVII juxta Theodari supputationem, testatur hunc versiculum proverbio celebrem fuisse :

Ἀρχομένου τε νότου καὶ λήγοντος βορέαο, id est
Surgit ubi notus exoriens boreasque residit.

Quo significabant tempus opportunum prosperae navigationi. Subauditur enim δεῖ πλεῖν sive εὖ πλεῖν, propterea quod auster minus vehemens oritur, desinit autem perquam vehemens. Diversum accidit in aquilone. Atque hujus rei Philosophus causam admodum probabilem reddit : Nos enim, inquit, ad septentrionem potius quam ad meridiem vergimus, et aquilo fiat a septentrionibus, auster a meridie. Hinc fit, ut ille statim vehementior proxima invadat loca, deinde vehementiam suam ad longius remotos transferat, propinquis ortui mitior, hic e diverso ad meridiem positos primum urgeat, post, ubi praeteriit, mitior ad nos veniat. Licebit et longius detorquere proverbium nec id sine gratia, si quando significabimus tempus adesse commodum et aptum gerendae rei, ut cum illo congruat, quod alibi positum est : Cum pluit, molendum.

2325. III, IV, 25. Invulnerabilis ut Caeneus

Ἄτρωτος ὑπάρχεις ὡς Καινεύς, id est Invulnerabilis es ut Caeneus. De his, qui laedi non possunt. Est in poetarum fabulis Caeneum munere Neptuni nullo telo violari potuisse. Caeterum juxta fidem historiae Caeneum Thessalum quempiam aiunt fuisse rei bellicae cum primis peritum, adeo ut, cum multis proeliis interfuisset, nunquam vulnus acceperit. Denique cum Lapithis auxilium ferret adversus Centauros, deprehensus solus ab hostium multitudine obrutus est citraque corporis vulnus extinctus. Itaque Lapithae cadavere integro reperto sparserunt rumorem Caeneum in omni vita invulnerabilem fuisse. Venustius enunciabitur per comparationem.

2326. III, IV, 26. Sale per unctus hic adjuvabitur

Ἁλσὶν διασμηχθεὶς ὄναιτ' ἂν οὑτοσί, id est

Acri sale hic perlutus adjuvabitur.

In eos dicebatur, qui vel aetate vel vino delirarent. Quidam ab utribus translatum existimant, qui sale loti redduntur meliores, quod salis acrimonia coriorum crassitudinem emendet. Itidem temulentia laborantes mos erat sale et oleo perungere. Id adversus ebrietatem remedium existimabatur. Quidam a vasis testaceis ductum malunt, quae sale imbuuntur, quo fidelius contineant liquorem infusum. Sumptum est autem proverbium ex Aristophanis Nebulis.

2327. III, IV, 27. Haec justitia

Αὕτη τοι δίκη ἐστὶ θεῶν οἳ Ὄλυμπον ἔχουσι, id est

Divum haec justitia est, magnus quos claudit Olympus.

Dici solitum, quoties poenas darent scelesti veluti diis ipsis ultoribus. Sumptum est ex Homero.

2328. III, IV, 28. **Atqui non est apud aram consultandum**

Ἀλλ’ οὐδὲν δεῖ περὶ ϱὸν βωμὸν τὰς ἐπινοίας, id est Atqui nihil opus juxta aram cogitare. Consultandum, antequam incipias ; in ipso negotio sera consultatio. Sumptum a sacrificis, qui pro ritu sacrorum omnia praeparant, priusquam accedant ad aram. Nam in ipsis sacris periculosum existimabatur, si quid parum rite dictum ac factum fuisset a sacerdotibus aut patrimis ac matrimis. Declarat M. Tullius in oratione De responsis aruspicum : An, si ludus constitit aut tibicen repente conticuit aut puer ille patrimus et matrimus si terram non tenuit aut thensam aut lorum omisit aut si aedilis verbo aut nutu aberravit, ludi sunt non rite facti ?

2329. III, IV, 29. **Mars haud concutit sua ipsius arma**

Ἄρης τὰ αὐτοῦ ὅπλα οὐ σαλεύει, id est Mars sua ipsius arma non jactat. Commode feruntur quibus assuevimus quaeque nobis quadrant, etiam si sint gravissima. Jactamus enim, quod incommode ferimus. Unde Juvenalis :

Nec jactare jugum vita didicere magistra.

Ita studiorum labor, qui occideret athletam, non gravat eruditum.

2330. III, IV, 30. **Smaragdus in luce obscurus**

Ἀρίγνωτος σμάραγδος ἐν μὲν τῷ φάει σκοτεινός, id est Insignis smaragdus in luce quidem obscurus. In eos jaci solitum, qui praepostere ibi semet occultarent, ubi maxime conveniebat aedere virtutis specimen. Plinius inter smaragdorum varietates commemorat, qui dicti sint caeci, quod colore sint obscuriore. Id vitii magis in sole deprehenditur, cum ingens color ille suaviter virens nec sole mutetur nec umbra nec lucernis ac ne aquis quidem. Quemadmodum idem docet Plinius libro trigesimoseptimo, capite sexto.

2331. III, IV, 31. Martis pullus

Ἄρεος νεοττόν, id est Martis pullum, vocant ad bella magnopere propensum. Aristophanes in Avibus :

Ἄρεος νεοττός. – Ὦ νεοττὲ δέσποτα, id est
Pullus Gradivi. – O pulle rector atque here.

Sentit autem de gallo, qui quod omnium avium sit pugnacissimus bellacissimusque, unde et crista et calcaribus armatus est, Marti sacer est. Vel quod is olim fuerit adolescens Marti in delitiis habitus, qui consueverit observare, Marte cum Venere cubante, ne quis deorum interveniret. Deinde cum illo dormiente Sol advenisset Marsque turpiter esset deprehensus, iratus Gallum adolescentem in avem commutavit manentibus etiamnum pristinae naturae vestigiis. Narrat hanc fabulam Lucianus in Gallo. Proverbii meminit et Laertius in vita Diogenis Cynici.

2332. III, IV, 32. Utrem mergis vento plenum

Ἀσκὸν βαπτίζεις πνεύματος πλήρη, id est utrem mergis vento plenum. Competit in eum, qui frustra conatur, ut qui castigat inemendabilem, quod inflatus uter, quantumvis immergas, rursum emicet. Natum videtur ex oraculo Sibyllae, quod illa aedidit de civitate Atheniensi :

Ἀσκὸς βαπτίσῃ, δῦναι δέ τοι οὐ θέμις ἔσται, id est
Uter tingeris, sed mergere nemo valebit.

2333. III, IV, 33. Durus alloquiis

Ἄτηκτος ἄνθρωπος προσηγορήμασιν, id est Immobilis sive inflexilis alloquio. Ductum a cera, quae tractando mollescit. Ἄτηκτον autem dicitur, quod non queat liquefieri. Competet igitur in hominem inexorabilem.

2334. III, IV, 34. Profectus ad Apaturia

Ἀπιὼν ἐς Ἀπατούρια ἐπανῆκ’ ἐς Θαργηλιῶνα, id est Profectus ad Apaturia rediit Maio. Dici solitum in eos, qui licentius immorarentur negotio cuipiam. Athenis festum erat, quod Apaturia vocabant. Id triduo peragebatur. Primum diem appellabant Δόρπειαν, propterea quod sub noctem convenientes φράτορες convivium agerent. Secundum appellabant Ἀνάρρυσιν, quod in eo rem divinam facerent Jovi Phratrio ac Minervae, tertium Κουρεῶτιν, quod juvenes et puellae in gentem transcriberentur. Meminit Suidas copiosius de hoc festa. Verum ea non multum attinent ad explicandum proverbium.

2335. III, IV, 35. Ego tibi de alliis loquor, tu respondes de cepis

Ἐγὼ σκόροδά σοι λέγω, σὺ δὲ κρόμμυ’ ἀποκρίνεις, id est Ego tibi loquor de alliis, tu respondes de cepis. Simillimum illi Ἄμας ἀπήτουν, cum aliud respopdetur quam rogaris, vel contra, eum inepte respondetur inepte sciscitanti. Confinia sunt inter sese cepe et allia.

2336. III, IV, 36. Aurificem te futurum credebas

Χρυσοχοήσειν ᾤου, id est Aurificem te futurum arbitrabare. Natum aiunt ab hujusmodi quodam eventu. Invaluerat aliquando fama apud vulgus Atheniensium in Hymetto monte magna auri fragmenta videri, quae a formicis illis pugnacibus servarentur. Itaque quidam creduli sumptis armis exierunt illas expugnaturi. Qui cum re infecta frustraque sumpta labore redirent in urbem, irrisi sunt a caeteris civibus illud objectantibus : Σὺ δὲ ᾤου χρυσοχοήσειν. Tu credebas te fusurum aurum. Meminit hujus rei Eubulus in fabula, cui titulus Glaucus :

Ἡμεῖς ποτ’ ἄνδρας Κεκροπίδας ἐπείσαμεν
Λαβόντες εἰς Ὑμηττὸν ἐξελθεῖν ὅπλα
Καὶ σὺ ἐπὶ μύρμηκας ἡμερῶν τριῶν

Ὡς χρυσοτεύκτου ψήγματος πεφηνότος, id est
Quondam viris nos Cecropidis persuasimus,
Sumptis ut armis montem Hymettum incurrerent
Contraque formicas cibaria tridui
Ferrent, velut fragmentula auri fusilis
Apparuissent.

In penultimo versu aut mendum est aut defectus. Fortasse pro σύ legendum σῖτον. Ita certe constabit versus :

Καὶ σῖτον ἐπὶ μύρμηκας ἡμερῶν τριῶν.

Exstat et apud Platonem libro De republica quinto : Τί δὲ ἦν ὁ σὸς Θρασύμαχος, χρυσοχόης εἰς τούσδε νῦν ἐνθάδε ἀφῖχθαι, ἀλλ' οὐ λόγων ἀκουσόμενος ; Quid autem erat tuus Thrasymachus, si auri fusor ad eos, qui nunc hic sunt, advenisset ac non potius rationes auditurus ? Aesehines : Ἀποφοιτήσας περὶ τούτῳ δῆλον ὅτι χρυσοχοεῖν ἐμάνθανεν, αλλ' οὐ τὸ προκείμενον αὐτῳ πράττειν ἢ πάσχειν. Id est cum hinc se subduxerit, perspicuum est, quod aurum fundere didicit potius quam id facere pative, quod ipsi propositum erat. Paroemia conveniet, ubi quis ingentes spes animo concepit, sed discedit frustratus. Quod fere solet accidere iis, qui suo sumptu mittunt qui terras pervestigent incognitas aut qui in fornaces alcimisticas omnia sua profundunt.

2337. III, IV, 37. Sejuncta sunt merrhae ac siloam fluenta

Χωρὶς τὰ Μερρᾶ καὶ Σιλοὰμ ῥεύματα, id est
Sejuncta sunt Merrhae ac Siloam flumina.

De longo intervallo dissitis inter sese. Veluti si quis dicat inter amicum et adulatorem plurimum interesse. Finitimum ille : Χωρὶς τὰ Μυσῶν καὶ Φρυγῶν, id est Separatae sunt possessiones Mysorum et Phrygum. Apparet neotericum esse proverbium et haud scio an ab Apostolio additum ex literis Ecclesiasticis. Siquidem Merrha vocatur locus, in quo Moses aquas pestilentes et amaras injecto ligno dulces reddidit ac

salubres. Caeterum ad aquas Siloam missus est a Jesu caecus Evangelicus, quo visum reciperet. Unde apparet salutares fuisse dissimillimas aquis Merrhae.

2338. III, IV, 38. **Ψευδόπυρα**

Ψευδόπυρα οἷον τὰ σά. De minis ac terriculis inanibus, aut cum ostenditur arte periculum, cum re nullum sit periculum. Translatum a militari astutia, qua fit, ut ad territandos hostes noctu diversis locis ignes incendant, ut ingens exercitus esse credatur. Eos ignes adsimulatos ψευδόπυρα vocant. Non habebit proverbii gratiam, nisi transferas ad eos, qui fumis verborum territare student aliquem aut in fraudem illicere. Sic enim interdum falluntur et nautae.

2339. III, IV, 39. **Psyra Bacchum**

Ψύρα τὸν Διόνυσον, id est Psyra Bacchum. Stephanus et Suidas citant e Cratino : Ψύρα τὸν Διόνυσον ἄγοντες, id est In Psyra Bacchum ducentes. Rursum ἐν Νεμέσει : Ψύρα τε τὴν Σπάρτη, ἄγεις, id est Et in Psyra Spartam ducis. Annotatum est et ab Hermolao Barbaro. Dictitatum adagium, ubi vinum appositum in convivio nemo gustat, aut de sordido apparatu. Psyra pusilla quaepiam insula est haud procul a Chio, in qua vinum non provenit. Meminit et Strabo libro XIV. Hanc Homerus Odysseae Γ Ψυρίην appellat. In Graecorum commentariis repperi scriptum aliquoties Ψυρᾷ finali circumflexo, sed mendose, ni fallor.

2340. III, IV, 40. **Caput vacuum cerebro**

Ὦ οἵα κεφαλή, καὶ ἐγκέφαλον οὐκ ἔχει, id est O quale caput, et cerebrum non habet. De his, qui corporis specie praecellunt ingenio carentes. Natum ex apologo, qui circumfertur inter Aesopicos. Vulgo quoque vaecordibus et insipidis aiunt cerebro vacuum esse caput.

2341. III, IV, 41. Crudelis Bacchus

Ὠμηστὴς Διόνυσος, id est Crudelis Bacchus. Baccho quondam vivos homines sacrificari mos erat. Unde in crudeles convenit, sive quod temulentia feroces reddat et immites.

2342. III, IV, 42. Hoc calciamentum consuit Histiaeus, Aristagoras induit

Τοῦτο ὑπόδημα ἔρραψε μὲν Ἱστιαῖος, ὑπεδύσατο δὲ Ἀρισταγόρας. Id est Hoc calciamentum Histiaeus quidem consuit, caeterum Aristagoras induit. Diogenianus admonet dici solitum in eos, qui callide sua malefacta in alios rejiciunt. Adagium natum est ex hujusmodi historia : Histiaeus quispiam patria Samius, Dario amicus, ab eodem in Persidem missus est. Illic diutius commoranti incessit patriae revisendae desiderium. Verum cum a rege commeatum impetrare non posset, scribit ad Aristagoram ex fratre nepotem, ut Iones ad defectionem sollicitaret, videlicet ut hac occasione dimitteretur. Excogitavit autem novum litterarum transmittendarum genus, cujus meminit et Aulus Gellius Noctium Atticarum libro decimoseptimo, capite nono. Servo cuidam spectatae fidei diu oculos aegros habenti capillum ex omni capite tanquam medendi caussa deradit caputque ejus leve litterarum formis compingit. His literis, quae voluerat, scripsit. Hominem postea, quoad capillus adolesceret, domi continet. Renatis pilis ad Aristagoram mittit. Et cum ad eum veneris, inquit, mandasse me dicito, ut caput tuum, sicut nuper egomet feci, deradat. Servus, ut imperatum erat, ad Aristagoram venit, mandatum domini adfert. Is non esse frustra ratus capite deraso litteras legit ac mente Histiaei cognita totam ferme Ioniam ad defectionem traxit. Darius, posteaquam haec cognovisset, descivisse Iones, Histiaeum in consilium adhibet, quem potissimum in Asiam mittere oporteat ad res componendas. Is persuadet, ut sese mittat utpote idoneum ad sarciendam defectionem Ionum. Itaque posteaquam in Asiam devenisset jamque in suspicionem venisset Sardium praefecto, tanquam auctor hujus motus fuisset, hoc audivit ab

eodem : Οὕτω τοι, Ἱστιαῖε, ἔχει κατὰ ταῦτα τὰ πρήγματα· τοῦτο τὸ ὑπόδημα ἔρραψας μὲν σύ, ὑπεδύσατο δὲ ὁ Ἀρισταγόρης. Id est Sic hae res habent, Histiaee : Tu quidem calceum hunc consuisti, caeterum Aristagoras induit. Meminit et Herodotus quinto et sexto libro in hunc modum efferens quemadmodum retuli. Significabat autem ejus consilii primum fontem et auctorem fuisse Histiaeum, administratorem Aristagoram. Ea vox deinde, ut fit, vulgo cognita commenti novitate in populi fabulam abiit. Videtur magis convenire, quoties in astutis et improbis consiliis alteri alter auxilio est mutuaque opera sese juvant. Nam dare consilium est tanquam calceum consuere, uti consilio et exequi est velut induere calciamentum.

2343. III, IV, 43. Quae non posuisti, ne tollas

Ἃ μὴ κατέθου, μὴ ἀνέλῃ, id est Quae non deposuisti, ne sustollas. Citatur a Platone libro De legibus undecimo tanquam ex poeta quopiam. Laertius refert inter Solonis leges, sentiens opinor de terminis agrorum non movendis, quos majores fixissent. Convenit in furaces et in eos, qui repetunt, quod non crediderunt. Item qui sibi postulant acceptum ferri, quod non praestiterunt.

2344. III, IV, 44. Bulbos quaerit

Βολβοὺς ζητεῖ, id est Bulbos quaerit. Jocus proverbialis in eos, qui juxta Persium obstipo capite defigunt lumina terrae. Plutarchus in Symposiacis : Καὶ γὰρ ὁ γελώμενος οὑτοσὶ καὶ παροιμιώδης, ἔφη, βολβὸς οὐ μικρότητι διαφεύγει τὸν κεραυνόν, ἀλλ’ ἔχων δύναμιν ἀντιπαθῆ καθάπερ ἡ συκῆ καὶ τὸ δέρμα τῆς φώκης. Id est Etenim ridiculus iste, inquit, et proverbio obnoxius bulbus haud ideo fulmen effugit, quod pusillus sit, sed quod vim habeat contrariam fulmini, quemadmodum et ficus arbor et vituli marini pellis. Porro risus proverbialis, de quo meminit Plutarchus, sumptus est, ut opinor, ex Aristophanis Nebulis, ubi Strepsiades Socratis ingrediens scholam admiratur discipulos Socratis prono capite terram

spectantes. Respondentique cuipiam :

Ζητοῦσιν οὗτοι τὰ κατὰ γῆς. – Βολβοὺς ἄρα

Ζητοῦσι. Μὴ νῦν τοῦτό γε φροντίζετε·

Ἐγὼ γὰρ οἶδ᾽ ἵν᾽ εἰσὶ μεγάλοι καί καλοί, id est

Quaerunt habet quae terra. Strepsiades : Bulbos scilicet

Quaerunt, rei sed cura ne quid istius

Vos angat, ego enim novi, ubi sint magni et boni.

Quod si quis malit referre ad id, quod est apud eundem poetam in Pluto : Ταὐτὸν θύμον φαγόντες, id est Qui easdem mecum cepas edistis, equidem haud magnopere repugnarim. Significat autem tenues amicos quique, ut ait Terentius, paupertatem una tulerunt gravem. Persius item satyra quarta de sordido et impendio tenaci parcoque :

Hoc bene sit, tunicatum cum sale mordens

Cepe et farratam pueris plaudentibus ollam.

Exstat apud eundem Aristophanem in Concionatricibus et alius de bulbo jocus hujusmodi : Καταφαγὼν βολβῶν χύτραν, id est Qui devoravit bulborum ollam. Verba sunt aniculae ad juvenem detrectantem coitum, quod unus duabus par esse non posset :

Καλῶς, inquit, ἐπειδὰν καταφάγῃς βολβῶν χύτραν.

Nam bulbos iritare venerem testatur et Martialis :

Nil aliud bulbis quam satur esse potes.

Et Columella in carmine :

Jam Megaris veniant genitalia semina bulbi.

Sunt autem multae bulbi species, sed omnes, inquit Dioscorides libro secundo, habent acrimoniam et calore venerem stimulant, quemadmodum eruca, de qua Columella :

Excitet ut veneri tardos eruca maritos.

Suidas duo de cepis adagia refert : Κρύμμυα ἐσθίειν, id est Cepas edere et

Κρομμύων ὀσφραίνεσθαι, id est Cepas odorari, quae suo reddidimus loco.

2345. III, IV, 45. Exacta via viaticum quaerere

Seneca in libello De moribus : Quid enim stultius est quam, quod dici solet, via deficiente viaticum quaerere aut augere ? Quadrat in senes avaros. Laborat enim ea aetas plerunque hoc vitio, ut, quo minus superest vitae, hoc magis sit de victu sollicita. Contra juventus hujus studii vel maxime negligens est. M. Tullius in Catone majore : Avaritia vero senilis quid sibi velit, non intelligo. Potest enim quicquam esse absurdius quam, quo minus viae restat, eo plus viatici quaerere ?

2346. III, IV, 46. Ventis tradere

Ventis tradere, pro eo, quod est oblivisci atque ex animo ejicere. Servius proverbialem figuram admonet esse. Vergilius in decimo Aeneidos : Nec ferre videt sua gaudia ventos. Idem alibi : Sed aurae Omnia discerpunt. Rursus idem :

Partim
Mente dedit, partim volucreis discerpsit in auras.

Item Horatius in Odis :

Tristitiam et metus
Tradam protervis in mare Creticum
Portare ventis.

Ovidius :

Cunctane in aequoreos abierunt irrita ventos ?
Cunctane Letheis mersa feruntur aquis ?

Idem :

Quae tibi sunt facienda tamen cognosce, nec Euris
Da mea nec tepidis verba ferenda Notis.

2347. III, IV, 47. Os infrene

Ἀχάλινον στόμα, id est Os infrene, vocant os petulans et maledicum. Sumpta metaphora ab equis nullo freno coercitis. Ita Plato libro De Legibus tertio ἀχαλινα στόματα vocat, Euripidem opinor imitatus, qui in Bacchis

Τῶν ἀχαλίνων στομάτων ἀνόμου τε ἀφροσύνας τέλος δυστυχίαν

esse scripsit, quemadmodum alibi meminimus. Plutarchus De liberis educandis ἀθύρωτον στόμα dixit quasi janitoris egens. Aristophanes in Ranis :

Αὐθαδόστομον,
Ἔχοντ᾽ ἀχάλινον, ἀκρατές, ἀπύλωτον, id est

Oris improbi,
Infrene habentem intemperans et ostii
Os indigum.

Julius Pollux docet id genus homines dici ἀθυρογλώττους, quam vocem usurpat Euripides in Oreste :

Κἀπὶ τῷδ᾽ ἀνίσταται
Ἀνήρ τις ἀθυρόγλωσσος, ἰσχύων θράσει,
Ἀργεῖος οὐκ Ἀργεῖος, ἠναγκασμένος,
Θορύβῳ τε πίσυνος κἀλαθεῖ παρρησίᾳ,
Πιθανὸς ἔτ᾽ αὐτοὺς περιβαλεῖν κακῷ τινι, id est
Sub ista surgit quispiam vir, cujus os
Carebat ostio, valens audacia,
Argivus haud Argivus, huc adactus est
Turbae obsequens et imperita audacia,
Qui orationis posset eloquentia
Malo vel ipsos principes involvere.

Sic Euripides depingit oratorem stolidum, sed utinam haec forma non competeret in tam multos concionatores non Evangelicos, sed sycophanticos ac meros adulatores.

2348. III, IV, 48. Ego ac tu idem trahimus jugum

Ἐγώ τε καὶ σὺ τὸν αὐτὸν ἕλκομεν ζυγὸν, id est

Idem egoque tuque ducimus pariter jugum.

De his, qui similibus vitiis aut malis obnoxii sunt. Non dissimile illi : In eadem es navi, quanquam hoc magis pertinet ad commune periculum. Plinius in Epistolis alicubi dixit ex aequo jugum ducere pro eo, quod est negotii vices pariter sustinere. Translatum a bubus arantibus. Huc allusisse videtur Horatius libro Odarum primo :

Diffugiunt cadis
Cum fece siccatis amici
Ferre jugum pariter dolosi.

2349. III, IV, 49. Res indicabit

Αὐτὸ δείξει, subaudi ἔργον, id est Res ipsa indicabit. Cum significamus experimento exituque perspici sermonis veritatem. Utitur Plato in Theaeteto. Nam illic Socrates exhortans ad inquisitionem rei : Ὁ τὸν ποταμὸν καθηγούμενος, ὦ Θεαίτετε, ἔφη ἄρα· δείξει αὐτό· καὶ τοῦτο ἐὰν ἰόντες ἐρευνῶμεν, τάχ' ἂν ἐμπόδιον γενόμενον αὐτὸ φήνειε τὸ ζητούμενον, μένουσι δὲ δῆλον οὐδέν, id est Qui aliis per flumen iturus dux erat, o Theaetete, dicebat : ipsa indicabit ; et hoc, si pergamus inquirere, fortassis apparebit, quid nobis obstet ; at si maneamus, nihil erit perspicuum. Natum videtur a casu. Quidam ingressurus fluvium, ut aliis secuturis dux esset, percontantibus illis, num esset aqua profunda, respondit : Αὐτὸ δείξει , id est ipsa indicabit. Marsilius enim sic vertit, quasi subaudiendum esset ὕδωρ in Platone, cum illic praecedat ποταμός. Suidas putat subaudiendum ἔργον, id est ipsa res. Usus est Aristophanes in Lysistrata : Τοὔργον τάχ' αὐτὸ δείξει, id est Res ipsa mox probabit. Pindarus in Nemeis : Ἐν δὲ πείρᾳ τέλος διαφαίνεται, id est In experimento vero tandem apparet, quibus sit aliquis praestantior. Huic finitimum : Τό πρᾶγμα λέγει, id est Res ipsa loquitur, apud Lucianum in Toxaride. Item illud

Aristophanicum in Vespis :

Τὸ πρᾶγμα φανερόν ἐστιν, αὐτὸ γὰρ βοᾷ, id est

Res est palam, quando ipsa per se clamitat.

Id imitatus M. Tullius in oratione quadam dixit totam hominis effigiem malitiam quandam clamitare.

2350. III, IV, 50. Omissa hypera pedem insequeris

Ἀφεὶς τὴν ὑπέραν τὸν πόδα διώκει, id est Omissa hypera pedem sectatur. Convenit, ubi quis omissis his, quae magis ad rem attinebant, levicula quaepiam curat. Hyperae nautici funes sunt, quibus antennarum cornua traducuntur. Pedem autem vocant imam clavi partem. Verum hyperarum maximus usus in navigando. Suidas adagium citat ex Hyperide, item qui scripsit scholia in Demosthenem, ex libro Περὶ ταρίχους primo.

2351. III, IV, 51. Becceselenus

Βεκκεσέληνος proverbio dicebatur stupidus ac delirus, syderatus aut admodum senex. Beccus Phrygum antiquissima lingua panem significat auctore Herodoto lib. II, σελήνη lunam. Unde Arcades, qui volunt mortalium omnium antiquissimi videri, προσέλενοι dicuntur, tanquam antiquiores ipsa luna. Quod notans Apollonius lib. Argonauticôn quarto :

Ἀρκάδες, οἳ καὶ πρόσθε σεληναίης ὑδέονται.

Psammitichus autem rex hoc argumento deprehendit Phrygios omnium antiquissimos fuisse, quod pueri, qui nullam vocem hominis audierant, beccum sonarent. Suidas hoc loco jocans negat mirum videri debere, si caprarum vocem imitati sunt, qui fuerunt a capra nutriti. Nam id asserit Herodotus. Utitur Plutarchus libro primo De vitis philosophorum : Καὶ γὰρ Πλάτων ὁ μεγαλόφωνος εἰπὼν, Ὁ θεὸς ἔπλασε τὸν κόσμον πρὸς ἑαυτοῦ ὑπόδειγμα, ὄζει λήρου βεκκεσελήνου, κατά γε τοὺς τῆς ἀρχαίας κωμῳδίας ποιητάς, id est Etenim Plato vocalis cum ait

deus condidit mundum ad suam ipsius imaginem, olet delirationem becceselenam, quemadmodum locuntur veteris comoediae scriptores. Sumptum est proverbium ex Aristophanis Nebulis :

Καὶ πῶς, ὦ μῶρε σὺ καὶ Κρονίων ὄζων καὶ βεκκεσέληνε, id est

Et quo pacto, stolide tu et Saturnia olens et becceselene.

Quo loco complura super hac dictione referuntur ab interprete, si quis forte requirit. Ego quod ad adagii explanationem judicavi fore satis attigi.

2352. III, IV, 52. Imperitus Anaxyride indutus omnibus id ostentat

Ἀμαθὴς ἀναξυρίδα περιθέμενος πᾶσι ταύτην ἐδείκνυ, id est Imperitus subligaculum sive brachas indutus passim eas ostendit. In eum congruit, qui propter insolentiam etiam ineptissimis rebus effertur. Nam rerum imperitis, quicquid peregrinum ac novum est, videtur elegans. Eruditi quidam putant anaxyridem Graecis dici, quas Latini vocant brachas sive feminalia, quae tegebant mediam corporis partem una cum feminibus. Brachae igitur barbaricae vestis genus erat, sed praecipue Gallorum quorundam. Unde et Gallia Brachata dicta est. Anaxyridem vero et Persis in usu fuisse declarat Strabo. Vidimus et Venetiae patritios juvenes, si quando peregrinantur, gaudere Gallicis subuculis absque veste superiore, quod idem domi non faciunt. Quadrabit et in eos, qui sibi videntur aliquid, quod Gallice loquantur inter Germanos, aut qui vocibus obsoletis, obscuris aut peregrinis venditant sese. Subolet hoc ab Apostolio additum ex hujus aetatis adagiis.

2353. III, IV, 53. Minervae suffragium

Ἡ Ἀθηνᾶς ψῆφος, id est Minervae suffragium. De exacte judicio, contrarium illi : Ὗς ἔκρινεν, id est Sus judicavit. Sed lepidius fiet, si per ironiam efferatur in stupidum et nullius judicii hominem.

2354. III, IV, 54. Per parietem loqui

Διὰ τοῦ τοίχου λαλεῖν, id est Per parietem loqui, dicitur, qui ridicule quid facit, sive quod obstante pariete neuter alterum audit sive quod ad eum modum collocuntur amantes, ut testatur Ovidius de Pyramo et Thysbe.

2355. III, IV, 55. Intervallo perit fames et optime perditur

Διὰ μέσου καὶ λιμὸς ἔρρει καὶ κάλλιστ' ἀπόλλυται, id est Intercapedine optime perit fames. Mora multis rebus adfert remedium et maxime iracundiae. Invenitur etiam hoc interpretamentum, ut sit sensus : Extincto famelico fames item pereat necessum est.

2356. III, IV, 56. Statuam faucibus colas

Ἀνδρίαντα γαργαλίζεις, id est Statuam colas gutture. De re majorem in modum absurda quaeque fieri nullo pacto possit, veluti si quis hominem praepotentem et invictum frustra conetur opprimere. Nec enim liquescit statua.

2357. III, IV, 57. Insperabilem vitam vivis

Ἀνέλπιστον βίον ζῇς, id est Insperatam vitam agis. Sic enim locuntur Attici ; hoc est vitam mirificam et quam ne sperare quidem auderet quisquam aut in qua non spes alat animum, sed ipsae res adsint. Exstat apud Pindarum.

2358. III, IV, 58. Amens longus

Ἄνους ὁ μακρός, id est Amens qui longus, hoc est, quod vulgo dictitant, praelongis mentem deesse, pusillis nimium adesse animorum. Sumptum videtur ex Sophocle, apud quem hi versus sunt in Ajace Flagellifero ;

Οὐ γὰρ οἱ πλατεῖς
Οὐδ' εὐρύνωτοι φῶτες ἀσφαλέστατοι,

Ἀλλ’ οἱ φρονοῦντες εὖ , id est

Non enim his,

Qui porriguntur mole vasta corporis
Latoque tergo, niti oportet maxime,
Verum mage illis, qui valent prudentia.

Videtur in eadem ferme sententia fuisse Homerus Tydeum fingens corpore pusillo, caeterum strennuum. Sic enim ait Iliados E :

Τυδεύς τοι μικρὸς μὲν ἔην δέμας, ἀλλὰ μαχητής, id est
Strenuus in pugna Tydeus, sed corpore parvus.

Idem habetur in obscoeno carmine :

Utilior Tydeus, qui, si quid credis Homero,
Ingenio pugnax, corpore parvus erat.

Et apud Statium :

Major in exiguo regnabat corpore virtus.

2359. III, IV, 59. Antiopae luctus

Ἀντιόπης θρῆνος, id est Antiopae luctus. Dici consuevit, ubi quis immerens calamitatibus affiigitur, deinde malis eximitur. Natum adagium ab Antiopae fabula, quae Nyctei filia fuisse narratur. Ea cum esset a cive quodam vitiata, pater gravius irascens ad fratrem Lycum mittit, ut de ea supplicium sumeret ; at ille, quod uterum ferre videret, misertus pepercerat. Itaque peperit Zethum et Amphionem, quos ille in montem abjecit. Erat autem huic uxor nomine Dirce, quae, simul atque sensit virum suum Lycum Antiopae captum amore, puellam in montem abduetam tauri cervicibus alligat, suspensis a cornibus tedis ardentibus, parans illam hoc exitii genere conficere. Verum ad vociferationem Antiopae concursum est cum a vicinis rusticis tum ab Amphione Zethoque, qui matrem agnitam : eripiunt et a Dirce poenas sumunt.

2360. III, IV, 60. Fuge procul a viro majore

Ἄλευ’ ἀπὸ μείζονος ἀνδρός, id est

Qui te fortior est, hunc tu vitare memento.

Cave a commercio potentium, habe commercium cum aequalibus. Etenim optimatum familiaritas aut servum facit et turpem aut, si nescias adulari, periculis objicit. Cum paribus ut multo suavior ita tutior etiam vita est. Pindarus in Nemeis, εἴδει δεκάτῳ : Χαλεπὰ δ’ ἔρις ἀνθρώποις ὁμιλεῖν κρεσσόνων, id est Grave certamen congredi cum hominibus potentioribus. Congruit cum eo, quod alibi dictum est : Procul a Jove et fulmine et illo Longae regum manus. Herodotus in Urania : Καὶ γὰρ δύναμις ὑπὲρ ἀνθρώπον ἡ βασιλῆός ἐστι καὶ χεὶρ ὑπερμήκης, id est Etenim potentia regis supra hominem est et manus praelonga. Hoc magis conveniebat illi proverbio, sed, cum locus occurreret in Herodoto, typographus priores chartas absolverat.

2361. III, IV, 61. Absque baculo ne ingreditor

Ἄνευ ξύλου μὴ βάδιζε, id est Absque ligno ne ingrediare. Inermis ne sis, verum semper ad manum sit, quo depellas, si quis forte quaerat laedere. Natum aiunt a Cleomene quodam Atheniensium duce. Is, cum esset in insaniam versus, quod omnibus haberetur exosus, baculum gestans obambulare consuevit, quo propulsaret impetentes.

2362. III, IV, 62. Omnem facultatem indutus est

Ἅπασαν τὴν οὐσίαν ἠμφίασται, id est Universam substantiam indutus est. De paupere, qui praeter vestitum nihil praeterea rerum possidet, alioquin ἀνέστιος καὶ ἀνόλβιος. Quod quidem et hodie vulgato joco dicunt ad hunc modum : Cum subsilio, facultates omnes meae commoventur. Notum illud Biantis philosophi dictum : Omnia mea mecum porto. Plautus in Rudentibus : Hoc, quod induta sum,

summae opes.

2363. III, IV, 63. Hostis non hostis

Ἀπόλεμος πολέμιος, id est Citra bellum hostis, dicitur, qui nulla lacessitus injuria tamen quae sunt hostium facit aut qui pacis obtextu facit hostilia. Conveniet etiam in illos, qui prius quam expostulaverint de injuria cum amico, jam laedunt inimice.

2364. III, IV, 64. Nefasti dies

Ἀποφράδες ἡμέραι, id est Nefasti dies, olim vocabantur inauspicati et quibus publica non licebat agere. Unde receptum, ut homines invisos ac detestandos ἀποφράδας appellarent. Testis Lucianus in hujus vocis calumniatorem. Apud Atticos hujusmodi dies erant septem, quibus inferiae peragebantur manibus, eoque habebantur inauspicati. Ad haec veterum superstitio sibi persuasit et lunae certos dies sinistri auspicii esse, veluti lunae senescentis quartam, quintam et secundam, quos et ἀπεικάδας appellabant. Rursus dies, in quibus rei capitis damnabantur, ἀποφράδας veluti funestos. Postremo dies insigni quapiam calamitate funesti ἀποφράδες dicti sunt. Horatius :

Ille et nefasto te posuit die.

Horum dierum meminit Plato libro De legibus septimo negans illos esse καθαρούς, id est puros, sed ἀποφράδας appellat ut funestos et sepeliendis mortuis sacros. Ea vox deinde translata est ad homines execrandos et abominandae maliciae, teste versiculo :

Ἄνθρωπος ἀποφρὰς καὶ βλέπων ἀπιστίαν, id est

Homo nefastus et ore perfidum tuens.

Eadem est autem Graecae vocis etymologia quae Latinae, παρὰ τὸ φράζω. Hujusmodi ferme Suidas, Hesychius et Etymologicus. Quin et homines detestandos sacros dicimus, ut Horatius : Sacer intestabilis esto. Virgilius etiam ad animi rem

transtulit : Auri sacra fames.

2365. III, IV, 65. Anus cothonissat

Γρᾶες κωθωνιζόμεναι, id est Anus cothonizantes. De vetulis indecore lascivientibus. Κώθων enim temulentum significat, inde fictum verbum κωθωνίζειν. Athenaeus libro undecimo variis auctoribus cothonem esse ostendit poculi genus, unde dicatur κωθωνίζεσθαι pro inebriari et κωθωνισμός ipsa temulentia. Et Hesychius admonet Graecis hominem temulentum appellari cothonem, quemadmodum Latini lagenam vocant aut utrem. Horatius in Odis in anum uxorem pauperis Ibyci :

Te lanae prope nobilem
Tonsae Luceriam, non citharae decent
Nec flos purpureus rosae
Nec poti vetulam fece tenus cadi.

De anu saltante dictum est alias.

2366. III, IV, 66. Anus hircum olet

Γραῦς ἀναθυᾷ, id est Anus hircum redolet. De vetula libidinante, propterea quod alarum ac reliquarum partium odor excitatur ad libidinem incensis. Horatius in anum hujusmodi :

Namque sagacius unus odoror,
Polypus an gravis hirsutis cubet hircus in alis,
Quam canis acer, ubi lateat sus.

2367. III, IV, 67. Nudo capite

Γυμνῇ κεφαλῇ, id est Nudo capite, facere quaepiam dicuntur, qui palam ac citra pudorem omnem faciunt. Qui rem pudendam faciebant, iis mos erat centonibus caput operire. Plautus in Captivi duo :

Ipsi de foro tam aperto capite ad lenones eunt,

Quam in tribu aperto capite sontes condemnant reos.

Neque refert, utrum hic aperto an operto legas per ironiam ; nam sensus idem utriusque lectionis. Usus est hoc proverbii titulo et Cyrillus interpretans Joannis Evangelium et divus Chrysostomus in Encomio Babylae martyris. Tegit et Socrates faciem apud Platonem in Phaedro dicturus vituperationem amoris.

2368. III, IV, 68. In re mala, anima si bono utare, adjuvat

Meretur omnino Plautinus ille senarius ex Captivis duobus, ut inter adagia recenseatur :

In re mala, animo si bono utare, adjuvat.

Fortiter ferendo vincitur malum, quod evitari non potest. Eandem sententiam paulo secus explicat in Pseudolo :

Bonus animus in re mala dimidium est mali.

2369. III, IV, 69. Mulieris oculus

Γυναικὸς ὄμμα τοῖς ἀκμάζουσιν βέλος, id est

Mulieris oculus spiculum juvenibus est.

Et Vergilius : Uritque videndo / Femina. Idem :

Ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error.

Illud alias recensuimus : Ἐκ τοῦ ὁρᾶν γίγνεται τὸ ἐρᾶν, id est Ex aspectu nascitur amor.

2370. III, IV, 70. Decempes umbra

Δεκάπους σκιά ἐστι, id est Decempes umbra est, id est coenandi tempus. Veteres umbris notabant horas diei. Lucianus in Gallo : Συνεχὲς ἐπισκοπῶν, ὁποσάπουν τὸ στοιχεῖον εἴη, id est Assidue observans, quot pedes haberet linea. Olim, qui vocabant ad coenam, designabant, ad quam umbram solarii vellent adesse

convivas. Itidem qui vocabantur, ne venirent ante tempus, rogabant, ad quotam lineam esset veniendum. Porro umbra decem pedum erat gratissima parasitis coenae spem faciens, quemadmodum et fumus largior exiliens e culina. Hujus adagionis usum nullum video, nisi si quis significare volens hominem vehementer edacem dicat illi magnopere placere umbram decempedem aut nihil agere quempiam nisi observare umbram decempedem, quomodo utitur Aristophanes in·Concionatricibus :

Σοὶ δὲ μελήσει
Ὅταν ᾖ δεκάπουν τὸ στοιχεῖον,
Λιπαρῶς χωρεῖν ἐπὶ δεῖπνον, id est
Verum hoc fuerit tibi curae ;
Ubi facta sit umbra decempes,
Ad lautam accurrere coenam.

Ammianus lib. XXIII tradit apud Persas nullam horam praescriptam sumendi cibum praeterquam regibus, sed suum cuique ventrem solarium esse ; et apud Plautum, si satis commemini, parasitus quispiam destomachatur in eos, qui horologiorum usum commenti sunt, cum venter sit optimum horologium. Adagium refertur a Suida.

2371. III, IV, 71. Altera navigatio

Δεύτερος πλοῦς, id est Secundarius cursus, vocabatur, cum vento destituti remis navim impellerent. Nam ὁ ἐξ οὐρίας πλοῦς πρῶτος, id est : Cum secundis ventis navigaretur, ea prima navigatio dicebatur auctore Pausania, quem citat Eustathius in secundum Odysseae librum, quo loco proverbii quoque mentionem facit. Aristoteles libro Moralium Nicomachiorum II : Ἐπεὶ οὖν τοῦ μέσου τυχεῖν ἄκρως χαλεπόν, κατὰ τὸν δεύτερον, φασί, πλοῦν τὰ ἐλάχιστα ληπτέον τῶν κακῶν, id est Quando igitur medium exacte consequi difficile est, juxta secundum, ut aiunt, cursum minima malorum sumenda sunt. Philosophus sentit virtutem in medio esse sitam. At id quoniam interdum difficile est assequi, monet, ut quam levissime aberremus. Huc pertinet illud Aristophanis in Concionatricibus :

Νῦν μὲν γὰρ οὔτε θέομεν οὔτε ἐλαύνομεν, id est

Nam nunc nec aura impellimur nec remige.

Interpres admonet nautas, cum vento destituuntur, ad remos confugere. Convenit, ubi, quoties quae potissima fuerant non contingunt, ad proxima confugitur auxilia. Cognatum est illi, quod alibi retulimus : Δεύτερον φροντίδων ἀμεινόνων. Usurpavit hoc Joannes Chrysostomus Homilia in Matthaeum prima : Ἐπειδὴ δὲ ταύτην διεκρουσάμεθα τὴν χάριν, φέρε κἂν τὸν δεύτερον ἀσπασώμεθα πλοῦν, id est Posteaquam vero ab hac gratia sumus excussi, age vel secundum amplectamur cursum. Atque hic statim in ipso, quod aiunt, portu impegit interpres Anianus ; sic enim hunc locum reddidit : Quia vero hanc a nobis excussimus gratiam, vel secundas divitias expetamus, etiam si in vulgatis per typographos exemplaribus pro excussimus legitur excusamus et pro ex petamus expectamus. Agit illic Chrysostomus primum et optimum esse nullis uti literis, posteaquam autem ab eo, quod erat optimum, degeneravimus, nobis esse nautas imitandos, qui, cum recto cursu non possunt eo pervenire, quo volunt, tamen vel remigio vel obliqua navigatione conantur eodem pertendere. Fefellit autem interpretem proverbii ignoratio et ideo ex πλοῦν fecit πλοῦτον. Haec indico, non ut traducam Anianum, cujus industriae debent studiosi, sed ut errorem tollam. Exstat Naumachii, Christiani ut suspicor poetae, carmen, quo primum hortatur ad virginitatem matrimonium appellans secundarium cursum :

Εἰ δέ σε καὶ κοινοῖο πόθος βιότοιο κιχάνοι,
Καὶ τοῦτο προδαεὶς ἐρέω, πῶς χρή σε περᾶσαι
Τὸν πλοῦν, ὥς φασιν, τὸν δεὺτερον εὔφρονι θυμῷ, id est
Quod si te vulgaris amor vitae tenet, addam
Hoc quoque, uti didici, quo pacto cursus, ut aiunt,
Hic alter tibi sit peragendus mente sagaci.

Allusit huc Cicero in Oratore ad Brutum : Quod si quem aut natura sua aut illa praestantis ingenii vis forte dejiciet aut minus instructus erit magnarum artium

disciplinis, teneat tamen eum cursum, quem poterit. Prima enim sequentem honestum est in secundis tertiisque consistere. Summam celeritatem significans utrunque conjunxit Philippica prima : Tum vero sum tanta cupiditate incensus ad reditum, ut mihi nulli neque remi neque venti satisfacerent.

2372. III, IV, 72. Diagoras melius

Διαγόρας ὁ Μήλιος, id est Diagoras Melius. In sceleratum ac foedifragum et impium. Hic capta Melo vixit Athenis et Atheniensium sacrorum mysteria usque adeo contempsit, ut complures averterit a religione deterrueritque, ne jam vellent initiari. Praeterea arcana illa mysteria, quae nefas est prophanis aedere, ille impius in vulgus extulit modis omnibus irridens. Quas ob res ab Atheniensibus proscriptus est, eamque proscriptionem palam in aerea columna posuerunt addito praemii loco talento, si quis hominem occidisset, si quis vivum adduxisset, duobus. Meminit hujus Atistophanes in Avibus :

Ἢν ἀπτοκτείνῃ τις ὑμῶν Διαγόραν τὸν Μήλιον,
Λαμβάνειν τάλαντον, ἤν τε τῶν τυράννων τίς τινα
Τῶν τεθνηκότων ἀποκτείνῃ, id est
Si quis e vobis Diagoram Melium interfecerit,
Praemium feret talentum, sique quis quem e mortuis
Interemerit tyrannis.

2373. III, IV, 73. Sedecim pedibus superavit

Haudquaquam alienum est a proverbiali figura, quod in Pericle scripsit Aristides, nempe Periclem oratorem reliquos in dicendo sedecim praeterisse pedibus. Λέγων, inquit, ὡς ἑκκαίδεκα μὲν ποδῶν ᾕρει τοὺς ῥήτορας ἐν τοῖς λόγοις, μόνου δὲ πειθώ τις ἐπεκάθιζεν ἐν τοῖς χείλεσι, πάντα δὲ εἶναι φλυαρίαν πρὸς ἐκεῖνον, id est Dicens illum sedecim pedibus vicisse rhetores dicendo atque in unius illius labiis insedisse suadelam quandam, caetera vero omnia nugas prae hoc fuisse. Itaque

sedecim pedibus pro maximo intervallo dixit. Sumpta metaphora a stadiis cursorum. Locus autem hic de Pericle est apud Eupolin comicum in comoedia, cui titulus Δῆμοι :

Κράτιστος οὗτος ἐγένετ᾽ ἀνθρώπων λέγειν,
Ὁπότε παρέλθοι, ὥσπερ οἱ ἀγαθοὶ δρομεῖς
Ἑκκαίδεκα ποδῶν ἧρε λέγων τοὺς ῥήτορας
Ταχὺς λέγειν μέν, πρὸς δὴ αὐτοῦ τῷ τάχει
Πειθώ τις ἐπεκάθιζεν ἐν τοῖς χείλεσιν, id est
Hic inter homines plurimum unus polluit
Dicendo, quoties praeteribat, uti bonus
Agilisque cursor sedecim spatio pedum
Linquebat a se caeteros jam rhetores.
Sermone celer erat, celeritati aderat huic
Suadela quaedam illius insidens labris.

Hos versus et Aristophanes adducit in Acharnensibus ex Demis Eupolis adjunctis his duobus :

Οὕτως ἐκήλει, καὶ μόνος τῶν ῥητόρων
Τὸ κέντρον ἐγκατέλιπε τοῖς ἀκρωμένοις, id est
Adeo movebat atque solus rhetorum
Aculeum in animis liquit audientium.

M. Tullius in Bruto : Quam deam, inquit, in Periclis labris scripsit Eupolis sessitavisse. Hujus immodicam eloquentiam idem taxavit in eadem comoedia :

Ἐντεῦθεν ὀργῇ Περικλέης οὑλύμπιος
Ἤστραπτ᾽, ἐβρόντα, ξυνεκύκα τὴν Ἑλλάδα, id est
Pericles at indignatus hinc Olympius
Tonat ; coruscat, miscet omnem Graeciam.

Porro quod ad suadelam attinet, id imitatus Ennius apud Ciceronem in Catone majore M. Cetegum suadae medullam dixit. Ab hujus proverbii forma non discrepat

illud Aristophanis ἐκ τῶν Νεφελῶν :

Τῶν Ἑλλήνων εἶναί με λέγειν ἑκατὸν σταδίοισιν ἄριστον, id est

Ut Graiorum dicar gentem stadiis praecedere centum.

Lepidius etiam erit, si pro pedibus parasangas dixeris.

2374. III, iv, 74. Saxum volutum non obducitur musco

Λίθος κυλινδόμενος τὸ φῦκος οὐ ποιεῖ, id est

Musco lapis volutus haud obducitur.

Qui non potest eodem in loco consistere, raro fit, ut ditescat. Id toddem pene verbis edam hodie dicunt. Simile illud Fabii : Planta, quae saepius transfertur, non coalescit.

2375. III, iv, 75. Lityersam cantionem canis

Λιτυέρσαν ᾠδὴν ᾄδεις, id est Lityersam cantionem canis. Lityerses nothus erat Midae regis. Hic, cum ageret in Celaenis, exceptos eos, qui advenissent, compellebat, ut secum meterent, deinde praesectis capitibus reliquum corpus manipulis involvebat. Idem instituit, ut in honorem Midae thericos, id est aestivus aut messorius hymnus caneretur. Unde ductum proverbium, ut, qui non ex animo canerent aut qui coacti canerent, hi Lityersam cantionem canere dicerentur. Menander in Chalcedonio :

Ἄιδοντα Λιτυέρσην ἀπ’ ἀρίστου τέως.

Meminit hujus fabulae Julius Pollux libro De rerum vocabulis quarto, capite περὶ ᾀσμάτων ἐθνικῶν. Sed hoc novat : Lityersam loris caedere solitum, quos metendo vicisset, sed cum aliquando incidisset in messorem se robustiorem, ab eo trucidatum fuisse. Quosdam autem auctores esse Herculis manu periisse ; proinde cantionem eam ad patris desiderium leniendum fuisse repertam. Lityersae meminit et Theocritus.

2376. III, IV, 76. Lydum in planiciem provocas

Λυδὸν εἰς πεδίον προκαλεῖς, id est Lydum in campum provocas. In eum competit, qui lacessit jamdudum ad id propensum ac promptum. Notati sunt Lydi, quod ad beiIum capessendum aequo propensiores essent. Herodotus libro primo docet Lydos equitatu valuisse. Proinde Croesus optat lones equitatu venire oppugnatum Lydos. Finitimum ei, quod alibi recensuimus : Τὸν ἵππον εἰς πεδίον.

2377. III, IV, 77. Sublata lucerna nihil interest inter mulieres

Λύχνου ἀρθέντος γυνὴ πᾶσα ἡ αὐτή, id est Lucerna sublata nihil discriminis inter mulieres. Sentit adagium nullam mulierem non esse impudicam, si detur facultas sine teste peccandi. Recenset Apostolius et usurpatur a Plutarcho in Praeceptis connubialibus.

2378. III, IV, 78. Lysicrates alter

Λυσικράτης ἕτερος, id est Alter Lysicrates. Lysicrates quidam in vulgi fabulam abiit, quod capillos jam canos nigro tingeret, quo juvenis etiamdum videretur. Cujusmodi ridetur apud Martialem Ollus comam tingens, cum barbam non posset.

2379. III, IV, 79. Lysistrati divitias habes

Λυσιστράτου πλοῦτον πλουτεῖς, id est Lysistrati divitiis dives es. Proverbialis ironia de magnopere tenuibus. A Lysistrato quodam tractum, extremae paupertatis homine.

2380. III, IV, 80. Expecta bos aliquando herbam

Μένε, βοῦς, ποτε βοτάνην, id est Expecta, bos, olim herbam. Dicendum, ubi quid sero contingit. Laborat enim bos in agricolando, sed aliquando gustatura

herbam enatam. Finitimum illi : Et adhuc tua messis in herba est.

2381. III, IV, 81. Expecta anus

Μένε, γραῦ, ἐμόν σε παῖδα φιλήσοντα, id est Expecta, anus, meum filium te suaviaturum. Nam priusquam adolescat puer, illa decesserit. Confine superiori, cum sera spes ostenditur.

2382. III, IV, 82. Magnus versator in re pusilla

Μέγας κυληκτὴς ἐν μικρῷ γε πράγματι, id est
Versator ingens in negotio levi.

Nam addita conjunctiuncula constabit versus. Quadrat in eos, qui arte parum honesta sibi divitias parant. Natum ab Eudamidae apophthegmate. Is erat Archidami filius, frater Agidis. cum musicus quidam feliciter videretur cecinisse, quispiam ex iis, qui aderant, rogabat Eudamidam, quid de eo sentiret ; respondit :

Μέγας κηληκτὰς ἐν μικρῷ γε πράγματι, id est Magnus definitor in re parva, quod existimaret operosam esse scientiam, sed nihil adferentem utilitatis. Recensetur a paroemiographis. Refertur et a Plutarcho in Laconicis, nisi quod illic legitur κηληκτής, quod oratorum sit delinire ac movere affectus. Huic non dissimile est, quod Musonius ait apud Aulum Gellium, libro quinto, capite primo, in eos, qui modulatu vocum ac lenociniis verborum excitant inanem applausum auditorum : Scito, inquit, illic non philosophum loqui, sed tibicinem canere.

2383. III, IV, 83. Surdaster cum surdastro litigabat

Δυσκώφῳ δύσκωφος ἐκρίνετο, id est Surdaster cum surdastro litigabat ; judex autem erat utroque surdior. Cum res agitur inter undequaque ridiculos ac stultos. Exstat in hanc sententiam epigramma Graecum Nicarchi :

Δυσκώφος δύσκωφῳ ἐκρίνετο, καὶ πολὺ μᾶλλον
Ἦν ὁ κριτὴς τούτων τῶν δύο κωφότερος.

Ὧν ὁ μὲν ἀντέλεγεν τὸ ἐνοίκιον αὐτὸν ὀφείλειν
Μηνῶν πένθ', ὁ δ' ἔφη νυκτὸς ἀλήλεκέναι.
Ἐμβλέψας δ' αὐτοῖς ὁ κριτὴς λέγει· Ἐς τί μάχεσθε ;
Μήτηρ ἔσθ' ὑμῖν ; ἀμφότεροι τρέφετε.

Id Thomas Morus olim adolescens scite vertit hunc in modum :

Lis agitur, surdusque reus, surdus fuit actor,
Ipse tamen judex surdus utroque magis.
Pro aedibus hic petit aes quinto jam mense peracto ;
Ille refert : Tota nocte mihi acta mola est.
Aspicit hos judex et : Quid contenditis, inquit,
An non utrique est mater ? utrique alite.

2384. III, IV, 84. Docui te urinandi artem

Ἐδίδαξά σε κυβιστᾶν καὶ σὺ βυθίσαι με ζητεῖς, id est Docui te urinandi artem et tu me vis demergere. In eos quadrat, qui benefacta malefactis retaliant et beneficium acceptum in ejus ipsius vertunt perniciem, a quo acceperunt. Sapit fecem.

2385. III, IV, 85. Pro eleganti medico malus poeta

Ἀντὶ χαρίεντος ἰατροῦ κακὸς ποιητὴς καλεῖσθαι ἐπιθυμεῖς, id est Pro venusto medico malus poeta diei eupis. In eum dici solitum, qui non contentus artis suae professione, in qua locum mediocrem obtinebat, pergit aliena profiteri, in quibus non perinde sit exercitatus nec parem proinde gloriam reportaturus. Periander quispiam non incelebri fama medicus et ejus artis vel cum primis doctus ad poetices studium deflexit et ineptos quosdam versiculos scribere coepit. Hinc vulgaris jocus increbuit. Plutarchus in Apophthegmatis Laconicis tribuit hoc dictum Archidamo Agesilai filio.

2386. III, IV, 86. A remo ad tribunal

Ἀπὸ κώπης ἐς τὸ βῆμα, id est A remo ad tribunal. Dici solitum, ubi quis repente ab infima conditione provehitur ad honesti muneris administrationem. Id quod haud scio an ulli contigerit felicius quam Julio secundo. Nam fama est hunc juvenem ad stipem scalmum remo subigere solitum, et tamen a remulco non solum ad tribunal, verum etiam ad summum illud rerum humanarum culmen evectus est. Nec contentus hoc fastigio pontificiae ditionis pomeria multum protulit, longius etiam producturus, si per mortis inclementiam vitam illi producere licuisset. Taxat Demadem oratorem Syrianus Hermogenis interpres, qui citra cognitionem artis statim ad agendas causas irruperit : Ἀπὸ τῆς κώπης ἀνίπτοις τὸ τοῦ λόγου χερσὶν ἐπὶ τὸ βῆμα πηδήσας, id est Qui illotis, ut aiunt, manibus a remo ad tribunal irruit.

2387. III, IV, 87. In caelum expuis

Ἐς οὐρανὸν πτύεις, id est In coelum expuis, id est : Facis quod in tuum ipsius recidat caput, aut obloqueris his, qui facile possint laedere. Siquidem, qui in caelum expuit, primum videtur caelites ipsos afficere contumelia, deinde fit saepius, ut sputum in ipsius faciem recidat. Confine illi : Πρὸς κέντρα λακτίζειν, id est Adversus stimulum calcitrare.

2388. III, IV, 88. Unus deus et plures amici

Εἷς θεὸς καὶ πολλοὶ φίλοι, id est Unus deus et plures amici. Proverbium admonet quam plurimos esse parandos amicos, quod hi secundum deum plurimum opitulari possint. Quanquam Hesiodo non probatur πολυφιλία neque rursum ἀξενία. Opinor et hoc a vulgo mutuo sumptum, non ex auctoribus.

2389. III, IV, 89. Si caseum haberem, non desiderarem opsonium

Εἰ τύρον εἶχον, οὐκ ἂν ἐδεόμην ὄψου, id est Si caseum haberem, non egerem

opsonio. Dicendum, ubi quis minimis vilissimisque contentus est. Refertur apud Plutarchum in Laconicis : cum Lacon quispiam cauponi dedisset parandum obsonium atque is peteret caseum et oleum, quibus illud condiret, Non opus, inquit Lacon, fuisset mihi obsonio, si caseum habuissem. Si quis pro caseo malit hoc loco butyrum, cum eo non pugnabo ; videtur enim butyrum magis congruere oleo, etiamsi apud Italos etiam siccissimus caseus condimentum est.

2390. III, IV, 90. In antrum haud legitimum stimulum impingis

Εἰς τρυμαλιὴν οὐχ ὁσίην τὸ κέντρον ὠθεῖς, id est In foramen haud licitum stimulum trudis. Dicterium Sotadis in Philadelphum, qui sororem Arsinoen exemplo Jovis uxorem duxerat, quo quidem dicto offensus rex capitis supplicium sumpsit de eo, qui dixerat. Meminit Plutarchus in libello De liberis educandis.

2391. III, IV, 91. Quanquam non dixeris, tamen apparet e pelle

Εἰ μὴ λέγεις, ἀπὸ τοῦ δέρματος φαίνῃ, id est Etiam si non dicas, pelle prae te fers. Res ipsa redarguit mendacem et oris habitus. Unde illud Ciceronis : Nisi fingeres, non sic diceres. Videtur ex apologo natum.

2392. III, IV, 92. Decipula murem cepit

Εἴληφεν ἡ παγὶς τὸν μῦν, id est Laqueus murem cepit. De recte meritoque deprehensis et malo dignis. Quasi dicas : Lupus in foveam incidit, aut aper in casses.

2393. III, IV, 93. Iisdem e literis comoedia ac tragoedia componitur

Ἐκ τῶν αὐτῶν τραγῳδία γίνεται καὶ κωμῳδία γραμμάτων, id est Ex iisdem literis comoedia tragoediaque componitur. Convenit in eos, qui eadem de re norunt diversa fingere, aut qui eadem opera diversa possunt.

2394. III, IV, 94. A fronte praecipitium, a tergo lupi

Ἔμπροσθεν κρημνός, ὄπισθεν λύκοι, id est A fronte praecipitium, a tergo lupi. Cum aliquis hinc atque hinc duobus maximis premitur malis, ut, in utruncunque inciderit, pereundum sit.

2395. III, IV, 95. Oscitante uno deinde oscitat et alter

Ἑνὸς χανόντος μετέσχηκεν ἕτερος, id est Cum oscitat unus, statim oscitat et alter. Dicendum, quoties exemplo peccati statim provocatur aliquis ad simile facinus. Fit autem hoc occulta quadam naturae vi, ut, qui viderit oscitantem, cogatur et ipse oscitare. Cujus rei causam etiam reddere conantur philosophi. Simili modo transeunt et quidam animorum affectus. Socrates apud Platonem in Charmide : Καὶ ὁ Κριτίας ἀκούσας ταῦτα καὶ ἰδών με ἀποροῦντα, ὥσπερ οἱ τοὺς χασμωμένους καταντικρὺ ὁρῶντες ταὐτὸν τοῦτο ξυμπάσχουσιν, κἀκεῖνος ἔδοξέ μοι ὑπ᾽ ἐμοῦ ἀποροῦντος ἀναγκασθῆναι καὶ αὐτὸς ἁλῶναι ὑπὸ ἀπορίας, id est Haec ubi audivit Critias meque vidisset haesitantem, quemadmodum ii, qui ex adverso vident oscitantes, eodem affectu corripiuntur, itidem et ille mihi visus est mea dubitatione cogi, ut et ipse a dubitatione corriperetur. Oscitantiam autem Latini vocant torporem et indiligentiam. Qui cum ignavis vivit, facile fit illorum similis ; omnes enim proclives sumus a labore ad libidinem, ut ait Comicus. Torpedo piscis sua contactu protinus torpidum reddit. Plato in Menone : Δοκεῖς μοι ὁμοιότατος εἶναι ταύτῃ τῇ πλατείᾳ νάρκῃ τῇ θαλαττίᾳ. Καὶ γὰρ αὕτη τὸν ἀεὶ πλησιάζοντα καὶ ἁπτόμενον ναρκᾶν ποιεῖ, καὶ σὺ δοκεῖς μοι νῦν ἐμὲ τοιοῦτόν τι πεποιηκέναι ναρκᾶν, id est Videris mihi simillimus esse isti latae torpedini marinae. Nam haec quoque semper eum, qui accedit ac tangit, torpidum reddit. Et tu videris mihi quoque tale quiddam fecisse, ut torpeam.

2396. III, iv, 96. Inter caecos regnat strabus

Ἐν τοῖς τόποις τῶν τυφλῶν λάμων βασιλεύει, id est In regione caecorum rex est luscus. Inter indoctos, qui semidoctus est, doctissimus habetur. Inter mendicos, qui paululum habet nummorum, Croesus est. Sapit vulgi fecem.

2397. III, iv, 97. In area latitas

Ἐν ἅλῳ δρασκάζεις, id est in area occultaris. De eo, qui in eo versatur negotio, ut non possit non esse conspicuus. Aut qui sic latitat, ut a nemine tamen non conspiciatur. Nam in area nullae latebrae.

2398. III, iv, 98. Cum licet fugere, ne quaere litem

Ἐξὸν φύγειν μὴ ζήτει δίκην, id est Cum fugiendi potestas est, ne quaere litem. Ab Alcibiadis apophthegmate natum. Is eum e Sicilia citaretur ab Atheniensibus, ut criminibus responderet, abdidit sese negans litigandum esse, si quo modo liceret effugeret. Subjicientibus aliis : Non igitur confidis patriae de te judicaturae ? Imo, inquit, ne matri quidem crediderim. Metuerem enim, ne fors imprudens albi calculi loco nigrum immitteret. Alcibiadis sententiae subscribet, quisquis litium expertus est. Graecis unico verbo dicuntur φυγοδικεῖν qui litem detrectant.

2399. III, iv, 99. In tergore bovis desedit

Ἐπὶ βύρσης ἐκαθίζετο, id est In tergore bovis desedit, id est Supplex implorat auxilia. Natum adagium a consuetudine vernacula Scythis, quemadmodum testatur Lucianus in Toxaride. Nam apud hos, si quis forte laesus esset neque suppeteret ulciscendi facultas, immolato bove carnes minutim sectas coquebat, ipse in tergore humi strato sedebat manibus in tergum reductis. Idque maximum supplicandi genus apud illos habebatur. Accedebat quiscunque vellet opitulari, et carnium portione

gustata dextroque pede tergori imposito pollicebatur pro viribus auxilio futurum. Atque hoc foedus apud Scythas sanctissimum habebatur.

2400. III, IV, 100. Hospes indigenam

Ἔπηλυς τὸν ἔνοικον, id est Advena inquilinum, subaudiendum ἐξέβαλεν, id est ejecit. Usus fuerit, cum alienae professionis quispiam alium in propria vincit arte. Quod genus, si theologus in arte grammatica superet grammatices professorem. Aut si arrogatus aut adoptivus filium ejiceret e familia aut miles ascititius ejiceret colonos.

2401. III, V, 1. Risus Sardonius

Σαρδώνιος γέλως, id est Sardonius risus. De risu ficto aut amarulento aut insano denique. Et sensus et origo proverbii adeo varie tractatur ab auctoribus, ut verear, ne risus hic Sardonius non citra risum legatur ; tamen accingemur referre quaedam. Zenodotus in collectaneis suis Aeschylum citat, qui hujusmodi ferme tradiderit in opere De paroemiis : Gentem esse quandam Carthaginensium coloniam, quae Sardonem regionem inhabitet. Ei morem esse senes septuagesimum praetergressos annum Saturno sacrificare ridentes interim ac mutuo sese complexantes. Nam turpe ducebant in funere aut ejulatum aedere aut lachrymas profundere. Hinc adsimulatum risum Sardonium vocari coeptum. Timaeus apud eundem Zenodotum ait Sardoniis consuetudinem fuisse, ut filii parentes jam grandaevos juxta fossam aut praecipitium, in quo sepeliendi forent, collocarent atque inde fustibus caedentes in eam darent praecipites. At illi interim pereuntes ridebant existimantes eam mortem felicem atque egregiam, quod liberorum impietate interirent. Sunt qui dicant in Sardorum insula herbam nasci quandam, cui Sardoae cognomen sit, apiastro similem. Eam sapore quidem esse dulcem, verum gustatam ora hominum in rictus dolore contrahere, ut veluti ridentes emoriantur. Hoc sensisse videtur Solinus, cumque hoc Servius grammaticus enarrans hunc ex Vergiliana Thyrside locum :

Imo ego Sardois videar tibi amarior herbis.

Atque his ferme confinia tradit Lycophronis interpres de risu Sardonio, Servius secutus. Latinus Drepanus in Panegyrico Serenos ergo, inquit, vultus induebamus et ad illorum vicem, qui degustato Sardorum graminum succo feruntur in morte ridere, imitabamur laeta moerentes. Neque rursum desunt, qui Sardonium risum cognominatum autumant ἀπὸ τοῦ σεσηρέναι τοὺς ὀδόντας, quod dentes aperiat atque renudet, cujusmodi risus esse solet eorum, qui non ex animo rident. Hinc et jocus ille parasiti Plautini conquerentis, quod suis dictis nullo pacto juvenes arrisissent ac non saltem canes fuissent imitati, ut dentes ostenderent. Et Apuleius :

Restrictis forte si labellis riseris.

Id genus risum descripsit Homerus Iliados O de Junone loquens :

Ἡ δὲ γέλασσε

Χείλεσιν, οὐδὲ μέτωπον ἐπ᾽ ὀφρύσι κυανέῃσιν

Ἰάνθη, id est

Illa quidem labiis ridebat, nubila porro

Frons minime renitebat.

Ad id facit, quod scribit Aristophanes in Pace :

Ἠγριωμένους ἐπ᾽ ἀλλήλοισι καὶ σεσηρότας,

Invicem in se exasperatis osque diducentibus.

A canibus ducta metaphora, quibus hoc irae indicium est, nudare dentes. Quem morem aiunt equis etiam inesse, si quando parent mordere, unde vulgo nunc risum hujusmodi risum equinum vocant.

Rursum alii perhibent apud Sardinios fuisse receptum, ut ex captivis pulcherrimos quosque ac natu maximos, qui septuagesimum excessissent annum, Saturno mactarent ridentes in morte, propterea quod id forte ac virile videretur. Citatur auctor Cletarchus Carthagine solennem fuisse morem, ut in magnis votis puerum Saturni manibus imponerent. Hujus statua fingebatur aerea, manibus

porrectis. Sub eo fornax erat, ea succendebatur, puer itaque ignis vapore contractus ac tortus ridentis speciem exhibebat.

Denique et Simonidem allegat Zenodotus novae fabulae auctorem. Ait enim Talum quempiam aereum virum, priusquam in Cretam perveniret, in Sardiniam accessisse, ubi non paucos mortales neci dedit. Qui cum morientes ringerentur risus imaginem quandam exhibentes, proverbio locum fecerunt. Addunt nonnulli, cum e Sardiniis in Cretam transmittere vetaretur, illum in ignem desiliisse, quandoquidem aerei corporis erat, deinde Sardinios pectori suo admotos necare solitum. Emoriebantur autem velut in amplexu ac ridentibus adsimiles, nimirum rictu incendii vi diducto. De hoc Talo ridicula narratur fabula. Aiunt enim hunc a Vulcano ex aere fuisse fabrefactum Monoique dono missum ad Cretensis insulae tutelam. Erat autem illi unica duntaxat vena, eaque a summa cervice ad imos usque talos porrecta. Ter in singulos dies insulam obibat excubias agens. Itaque et Argo navem e Colchide cum Jasone redeuntem vetuit in portum Cretensem appellere. Sed a Medea deceptus periit, ut nonnulli dicunt dato veneno, quod insaniam immitteret ; ut aliis placet, cum illa pollicita se illum immortalem redditurum clavum, qui summae venae erat affixus, eduxit atque ita sanguine totoque corporis humore defluente periit. Rursum alii tradunt interisse percussum arcu a Poeante circa talum.

Dioscorides lib.VI inter venena prodidit herbae speciem esse quandam, quam quidam ranunculum appellant Latine, Graeci batrachion ; eam a regione, in qua copiosius provenit, Sardoam sive Sardoniam dicunt, quae pota sive comesa mentem adimat labiisque contractis risus speciem praebeat. Atque inde in hominum vitam sinistri ominis venisse de risu Sardonio proverbium. Meminit hujus herbae et Plinius lib. XXV circa finem. Strabo Geographiae lib. XI scribit in Cambysena, quae flumen Alazonium accolit, aranearum genus quoddam nasci, quod alios ridendo cogat emori, alios flendo desiderio suorum. Quidam addunt de tarcotella, cujus morsum interitus cum risu sequatur. Quin et Aristoteles De partibus animalium lib. III. ait ictu etiam trajecta praecordia in praeliis risum attulisse literis proditum esse, idque

accidere calore, quem moveat vulnus. Mortuus est et Zeuxis pictor ridendo, dum sine fine ridet anum a se pictam, et Crysippus conspiciens asinum vescentem ficis. M.Tullius Epistolarum familiarium lib. VII ad Fabium Gallum Videris, inquit, mihi vereri, ne, si istum habuerimus, rideamus γέλωτα Σαρδώνιον significans futurum, ut, si Caesar rerum potiretur, multis arridere atque applaudere cogerentur, quae magnopere displicerent. Lucianus in Asino : Σαρδώνιον γελῶντες ἔλεγον, id est Sardonice ridentes aiebant. Risum innuit contumeliosum et subsannantem. Idem alibi : Ὁ Δάμις δὲ τὸ Σαρδώνιον ἐπιγελῶν ἔτι μᾶλλον παρώξυνε, id est Damis autem Sardonio arridens risu magis etiam iritavit. In eodem sensu videtur usurpatum et a Platone libro De rep. primo, cum scribit Thrasymachum, quem amarulentum et arrogantem ubique facit, Sardonique risisse : Καὶ ὃς ἀκούσας ἀνεκάγχασέ τε μάλα Σαρδώνιον καὶ εἶπεν, id est His ille auditis aedito cachinno valde Sardonice risit ac dixit.

Homerus item aliquot locis hujus risus mentionem facit in Odysseae Γ narans, quemadmodum e procis quispiam, puta Ctesippus, Ulyssem in aedibus suis habitu specieque mendici sedentem arrepto e sportula bovis pede petisset atque ille capite commodum feflexo declinasset ictum : Μείδησε δὲ θυμῷ / Σαρδάνιον μάλα τοῖον. Quo loco Eustathius interpres admonet eum ridere risum Sardonium, qui diductis modo labris rideat, caeterum intus aut ira aut molestia discruciatus. Veteres enim risum Sardonium vocasse, quoties aliquis respectif non solum ridet, sed etaim irridet, dictum autem παρὰ τὸ σεσηρέναι τὰ χείλη, id est a diducendo labia. Quomodo fere rident, qui apud sese perniciem alicui destinant, quemadùmodum Ulysses mox sulcatures e medio procos idque jam tum in animo statuens risit risum quendam subamarulentum. Consimilem risum risit apud Hesiodum Jupiter iratus Peometheo propter ignem furto sublatum. Carmen adscripsi, quod quidem est in primo libro operis, cujus titulus Ἔργα καὶ ἡμέραι :

Τὸν δὲ χολωσάμενος προσέρη νεφεληγερέτα Ζεύς·
Ἰαπετιονίδη, πάντων πέρι μήδεα εἰδώς,

Χαίρεις πῦρ κλέψας καὶ ἐμὰς φρένας ἠπεροπεύσας,
Σοί τ’ αὐτῷ μέγα πῆμα ἀνδράσιν ἐσσομένοισι,
Τοῖς δ’ ἐγὼ ἀντὶ πυρὸς δώσω κακόν ; ᾧ κεν ἅπαντες
Τέρπονται κατὰ θυμὸν ἑὸν κακὸν ἀμφαγαπῶντες.
Ὣς ἔφατ’, ἐκ δ’ἐγέλασσε πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε. Id est
Huic animo infensus, qui nubila colligit, inquit :
Proles Japeti multo technisque dolisque
Inter mortales unus doctissimes omneis,
Imposuisse mihi gaudes ignemeque tulisse,
Nempe ingens atroxque malum et tibi postque futuris,
Quis ego pro rapto igne malum dabo, quo simul omnes
Gaudebunt propriumque malum fovisse lebebit.
Sic fatus risitque parens hominumque deumque.

Risum hunc fatalem interpretantur, quoties imminetpernicies a fatis destinata. Cujusmodi fuit et ille procorum, quem describit Homerus eodem libro, quem paulo ante citavimus alioque retulimus loco :

Μνηστῆρσι δὲ Πάλλας Ἀθὴνη
Ἄσβεστον γέλον ὦρσε, παρέπλαγξεν δὲ νόημα·
Οἱ δ’ ἤδη γναθμοῖσι γελοίων ἀλλοτρίοισιν,
Αἱμοφόρυκτα δὲ δὴ κρέα ἤσθιον, ὄσσε δ’ ἄρα σφέων
Δακρυόφιν πίμπλαντο, γόον δ’ ὠΐετο θυμός, Id est
Diva procis movit validum Tritonia risum
Haud conspectendum ac animus stupefecit, at illi
Jam malis sine mente quidem risere alienis
Carnis frusta et cruda et sanguinolenta vorantes.
Interea lacrymal implentur lumina, fletum
Sensit at ipse animus.

Opinor et Sardonium risum accipiendum, quem Homerus Iliados H tribuit Ajaci singulare certamen ineunti :

Τοῖος ἄρ᾽ Αἴας ὦρτο πελώριος, ἕρκος Ἀχαιῶν,
Μειδιόων βλοσυροῖσι προσώπασιν, id est
Sic ingens Ajax surgebat, murus Achivum,
Terribili ridens vultu.

In vetustissimis quibusdam in Hesiodum commentariis epigramma reperi, quo proverbium de risu Sardonio non ineleganter explicatur, id est hujusmodi :

Σαρδώ τίς νῆσος Ἰβηροτρόφος,
Ἐν ᾗ βοτάνη φθαρτικὴ γῆς ἐκτρέχει
Σελινοειδὴς Σαρδάνη κεκλημένη.
Βεβρωμένη δὲ τοῖς ἀπείροις αὐτίκα
Σπασμούς τε ποιεῖ καὶ γελώτων ἐμφάσεις,
Καὶ πότμος εὐθὺς καὶ γελάσιμος μόρος.
Ἄλλοι δέ φασι σαρδανοὺς τοὺς βαρβάρους
Γηρῶντας αὐτῶν τοὺς γενάρχους ἐσχάτους
Ἄγειν λαβόντας εἰς ἀπόκρημνον τόπον,
Κτείνειν τε τούτους ἔν τε ῥοπάλοις καὶ λίθοις.
Ἔπειτα ῥίπτειν ἐκ πετρῶν τοὺς ἀθλίους
Γελῶντας εἰκῆ παιδιαῖς πατροκτόνοις.
Ἄλλοις δὲ τοὺς θνῄσκοντας ἀρέσκει πλέον
Γελᾶν ὁρῶντας τεκνικὰς παροινίας
Καὶ τὰς κυκλόστρας καὶ στροφὰς τῶν πραγμάτων.

Id quoque nos nostro more propter imperitiores Latinum ex tempore fecimus hoc modo :

Quaedam insula est vocata Sardo Hiberiae,
In qua herba perniciosa surgit e solo,
Cui Sardanae nomen, apiastri praeferens

Figuram, at ea comesa ab imprudentibus
Mox ora contrahit atque risus exhibet
Speciem, deinde protinus mors occupat
Imitata risum. Caeterum sunt qui ferant
Gentem esse quandam Sardanorum barbaram,
Aetate qui fessos parentes in loca
Praerupta raptos deferant atque ibi neci
Saxique frustibusque dent, miserrimos
Ex arduis subinde praecipitent petris.
At inter istaec impies rident jocis
Luduntque temere parricidis lusibus.
Aliis magis probatur haec sententia,
Ridere eos, qui sic necantur, quippe qui
Spectent suorum Pignorum vesaniam
Citasque rerum et aestuarias vices.

Pausanias in Phocaicis tradit Sardoam insulam serpentes gignere innoxios. Praeterea eam a venenis herbarum prorsus immunem esse, nisi quod unam alit exitialem apii specie, quae juxta fontes quidem proveniat, non inficiat tamen fontium aquas ; eam qui ederint, ait ridentes emori. Atque hinc Homerum et post Homerum alios adagium induxisse, ut dicerent eos ridere risum Sardonium, qui risum riderent τὸν ἐπὶ οὐδενὶ ὑγιῆ, hoc est omnino insanum. Itaque non absurde videtur accipi posse risus Sardonius pro risu demente, quoties instantibus malis insane ridetur. Siquidem legimus C. Gracchum in ambiendo magistratu repulsum adversus inimicos insolentius ridentes inclamasse eos Sardonium ridere risum ignares, quam magnis tenebris ex suis actibus circumfunderentur. Hoc in Gracchorum vita Plutarchus. Idem in commentario De superstitione : Ἐνταῦθα τοίνυν σκόπει τὸν ἄθεον, γελῶντα μὲν μανικὸν καὶ Σαρδώνιον γέλωτα, id est Hic itaque consydera eum, qui nullos credit esse deos, insanum quidem et Sardonium ridentem risum.

Interpres quispiam Hesiodi risum sardonium interpretatur risum πλατύν, id est amplum, ubi quis ore vehementer diducto ridet, quem eundem opinor γέλωτα συγκρούσιον appellant, id est risum concutientem. Cui quidem interpretamento suffragatur ipsius etymologia vocabuli, quam Paulo superius ostendimus ἀπο τοῦ σεσηρέναι τοὺς ὀδόντας. Postremo non omnino videbitur absurde Sardonius risus accommodari posse ad risum luctuosum ac tristem, cujusmodi tribuit Homerus Iliados Z Andromachae, tanquam is indicium fuerit animi mortem Hectoris praesagientis :

Ἡ δ' ἄρα μιν κηώδεϊ δέξατο κόλπῳ
Δακρυόεν γελάσασα, id est
Illa sinu accepit spiranti flebile ridens.

Eudemus in collectaneis Dictionum rhetoricarum ait placere nonnullis, ut de risu contumelioso accipiatur, ubi quis despectim contemptimque ridet, de quo proverbium etiam fertur Ἀφ' ὕψους καταγελᾷς μου, id est E sublimi me derides. Addit idem lapidis esse genus, qui risus Sardonius appelletur. Suidas scribit hinc etiam verbum effictum, ut σαρδάζειν dicantur, qui Sardonium rideant risum.

Sed jamdudum libet a risu Sardonio discedere idque faciemus, si prius illud addiderimus, epithetum hoc Sardonium variis formis inveniri apud auctores. Apud Lucianum et Ciceronem Σαρδώνιον legimus, apud Homerum Σαρδάνιον apud Vergilium Sardoum, apud Lycophronis enarratorem Σάρδιον γέλωτα, apud Plutarchum Σαρδιανός : Εἴ τίς ἐστι τῆς ψυχῆς Σαρδιανὸς γέλως, id est Si quis est animi Sardanius risus. Stephanus indicavit dici Σαρδωνικόν et Σαρδιανικόν. Tametsi non omnia ab eadem voce manant. Nam a sardo sive Sardon insula, cui quondam nomen fuerat Ichnusae, deducitur Sardonius Sardous et Sardonicus. A Sardos Illyriae civitate proficiscitur Σαρδηνοί, unde sicuti reor mutato η in α, Σαρδάνιοι. A Sardis Lydiae oppido Sardanios et Sardianicus. Ex his succurit conjectura in epigrammate Graeco, quod modo citavimus, non legendum fortassis Ἰβηροτρόφος sed Ἰλλυροτρόφος. Usurpavit adagium Salvianus lib. VII : Sardonicis

quodammodo herbis omnem Romanorum populum putes saturatum : moritur et ridet.

2402. III, v, 2. **Facta juvenum, consilia mediocrium, vota senum**

Celebratur hic versus moralis apud Graecos :

Ἔργα νέων, βουλαὶ δὲ μέσων, εὐχαὶ δὲ γερόντων, id est
Vota senum, consulta virorum et facta juventae.

Hujus adagii meminit Aristophanes grammaticus. Hyperides in oratione contra Autoclem ex Hesiodo citavit. Nam illius creditur esse carmen. Sensus per se liquet, nempe ad rem gerendam adhibendos juvenes ; nam viribus aetas ea praepollet. In consilium asciscendos mediocris aetatis viros, propterea quod in his nonnihil detrito virium vigore valet tamen usu rerum aucta prudentia. Senes utpote religiosi solent a superis optima praecar, caeterum neque viribus jam utiles neque mente satis constantes aetatis vitio. Euripides in Menalippo apud Stobaeum :

Παλαιὸς αἶνος· ἔργα μὲν νεωτέρων
Βουλαὶ δ’ ἔχουσι τῶν γεραιτέρων κράτος, id est
Dictum est vetustum : facta juvenum, caeterum
Magis valent consilia natu grandium.

Idem innuit Pindarus, cum ait : Νεότητι μὲν ἀρήγει θράσος δεινῶν πολέμων, id est Juventuti congruit audacia crudelium bellorum. Item Homerus Iliados Π docet in bello requiri vires, in consultationibus orationem :

Ἐν γὰρ χερσὶ τέλος πολέμου, ἐπέων δ’ ἐνὶ βουλῇ·
Τῶ οὔ τι χρὴ μῦθον ὀφέλλειν, ἀλλὰ μάχεσθαι, id est
Bella manu constant, at consultatio dictis.
Illic pugnandum est neque prosunt aspera dicta.

Apud eudem Nestor in consiliis praecipuus, bello inutilis. Plutarchus in commentario, cui titulus Εἰ πρεσβυτέρῳ πολιτευτέον : Καὶ μάλιστα σῴζεται πόλις, ἔνθα βουλαὶ γερόντων καὶ νέων ἀνδρῶν ἀριστεύουσιν αἰχμαί, id est Et maxime

servatur civitas, ubi consilia senum et juvenum virorum praecellunt lanceae. Aeschines in oratione contra Ctesiphontem testatur hoc Solonis legibus fuisse cautum, ut in consultatione natu maximus primus diceret. Et apud Athenienses olim fuisse morem, ut praeco facturus dicendi facultatem ita sonaret : Τίς ἀγορεύειν βούλεται τῶν ὑπὲρ πεντάκοντα ἔτη γεγονότων ; id est Quis vult concionari ex iis, qui quinquagesimum excesserunt annum ?

2403. III, v, 3. Silentii tutum praemium

Σιγῆς ἀκίνδυνον γέρας, id est Tutum silentii praemium. Aristides in defensione Periclis ex Cio quopiam poeta citat. Plutarchus in Apophthegmatis Augusto Caesari ascribit, qui Athenodori consilium approbans subjecerit : Ἔστι καὶ σιγῆς ἀκίνδυνον γέρας. Versus integer talis videtur :

Ἀκίνδυνον γάρ ἐστι τῆς σιγῆς γέρας, id est
Vacat periclo praemium silentii.

Usurpat Horatius Odarum lib. III. :

Est et fideli tuta silentio
Merces.

Silentio nemo peccat, loquendo persaepe. Jam olim in proverbio est nobilis illa Simonidis sententia, quae celebratur et apud Latinos proverbii loco :

Nam nulli tacuisse nocet, nocet esse locutum.

Etiamsi Valerius Maximus lib. VII. Cap. II. sententiam hanc tribuit Xenocrati. Quid, inquit, Xenocratis responsum quam laudabile ! Quum maledico sermoni quorundam summo silentio interesset, uno ex his quaerente, quur solus linguam suam cohiberet : Quia dixisse me, inquit, aliquando poenituit, tacuisse nunquam.

2404. III, v, 4. Felicitas multos habet amicos

Εὐτυχία πολύφιλος, id est Felicitas multos habet amicos. Simillimum illi, quod alibi retulimus :

Τῶν εὐτυχούντων πάντες εἰσι συγγενεῖς, id est

Felicitas cognatus est vel quilibet.

Notior est sententia, quam ut requirat interpretem. Contra in rebus adversis aut nulli aut pauci sunt amici. Pindarus in Nemaeis oda X :

Οἴχεται τιμὰ φίλων τατωμένῳ

Φωτί, παῦροι δ' ἐν πόνῳ πιστοὶ βροτῶν

Καμάτου μεταλαμβάνειν, id est

Perit honor amicorum afflicto viro, paucique in rebus adversis fidi mortales ad laboris societatem.

2405. III, v, 5. Stulto ne permittas digitum

Εὐήθει δάκτυλον μὴ δείξῃς, ἵνα μὴ καὶ τὴν παλάμην καταπίῃ, id est Stulto digitum ne ostenderis, ut ne palmam etiam devoret. Nihil permittendum imprudentibus quantumvis pusillum. Siquidem in maximis laedunt, si vel tantillum commiseris. Sapit et hoc vulgus.

2406. III, v, 6. Opta vicino, ut habeat, magis autem ollae

Εὔχου τῷ πλησίον ἔχειν, ἐπὶ πλέον δὲ τῇ χύτρᾳ, id est Opta, ut proximus habeat, magis autem ut olla. Potissimum est habere domi, quibus est opus, proximum vicinum habere divitem, a quo possis petere. Videtur e vulgi fece haustum.

2407. III, v, 7. Habet et musca splenem

Ἔχει καὶ ἡ μυῖα σπλῆνα, id est Habet et musca splenem. Simillimum illi : Et pueri nasum rhinocerotis habent. Item illi : Ἔνεστι καὶ μύρμηκι χόλος, id est Inest et formicae bilis. Olet fecem.

2408. III, v, 8. Camelus desiderans cornua etiam aures perdidit

Ἡ κάμηλος ἐπιθυμήσασα κεράτων καὶ τὰ ὦτα προσαπώλεσεν, id est Camelus, dum affectat cornua, et aures insuper perdidit. Convenit in eos, qui, dum peregrina sectantur, ne sua quidem tuentur. Sumptum ex apologo de camelis, qui per oratorem cornua a Jove postularunt ; ille offensus stulta postulatione aures quoque resecuit. Et hos Apostolii videtur.

2409. III, v, 9. Hercules et simia

Ἡρακλῆς καὶ πίθηκος, id est Hercules et simia. De minime congruentibus. Simia dolis valet, Hercules antecellit. Affine illi : Formiaca camelus. Nota est fabula de fratribus Perperis, quos Hercules comprehensos a clava suspendit. Eos ferunt versos in simios.

2410. III, v, 10. Aut manenti vincendum aut moriendum

Ἢ μένοντα ἀποθανεῖν ἢ νικᾶν, id est Oportet aut manentem vincere aut interire. Dici solitum, ubi certa stat sententia aut negocium aliquod absolvere aut immori. Translatum ab instituto Lacedaemoniorum, qui hoc animo praelium inibant, ut aut victores redirent domum aut victi occumberent. Celebratum est Lacaenae cujusdam apophthegma, quae filio tradens clypeum dixerit : Ἢ τὰν ἢ ἐπὶ τᾶς, Aut hunc aut super hunc, Laconice significans aut referendum clypeum aut in eo moriendum.

2411. III, v, 11. Maritimus cum sis, ne velis fieri terrestris

Θαλάττιος δ' ὢν μήποτε χερσαῖος γενοῦ, id est
Si sis marinus, abstine a terrestribus

Admonet non mutandam conditionem, ne in melius quidem. Verum unicuique tuendum id vitae genus, ad quod vel institutus a natura videtur vel in quod casu

incidit. Mutuo sumptum ex apologo quodam Aesopico qui fertur hujusmodi : Cancer quidam relicto mari coepit in agro quodam pasci. Ibi forte conspectus a vulpe protinus arreptus ac devoratus est. Itaque periturus sero déplorait stultitiam suam, quod, marini generis cum esset, ad terrestrium animantium partes desciscere voluerit. Est apologus non dissimilis de lupo tibiis canente ac mox canibus irruentibus deplorant, quod ex coco factus esset tibicen. Hermolaus Barbarus ad Picum invertit non ineleganter proverbium : Χερσαῖος ὢν μὴ ζήτει θάλασσαν, id est Terrestris quum sis, ne quaesirieris mare.

2412. III, v, 12. **Thynni more**

Θύννου δίκην, id est Thynni more, videre dicuntur, qui limis aut altero oculo oblique inspiciunt. Aeschylus apud Athenarum libro septimo :

Τὸ σκαιὸν ὄμμα παραβαλὼν θύννου δίκην, id est

Oculum sinistrum admoliens thynni modo.

Siquidem Aristoteles indicat thynnos non cernere nisi laevo oculo, ut ibidem citat Athenaeus, quum Paulo supérius ex eodem auctore dixerit illum cernere dextro, sinistro caecutire. Plinius lib. IX. Cap. XV. dicit illos utroque habetes esse, dextro tamen plus cernere. Refertur idem versus ex eodem auctore apud Plutarchum in dialogo De comparatione terrestrium ac variorum. Addit eum piscem altero oculo caecutire, eoque, cum immigrant in mare, qui acriter ac diligenter insmiciunt. Persius :

Non secus ac si oculo rubricam dirigat uno.

Idque Aristoteles sectionis XXXI. Probl. III et IV vere putat evenire, propterea quod oculorum initia ab eodem dependeant. Unde fit, ut altero occluso vis illa, que duos movebat, ad unum conferatur hoc acrior, quo contractior.

2413. III, v, 13. Canis reversus ad vomitum

Κύων ἐπὶ τὸ ἴδιον ἐξέραμα, id est Canis ad proprium vomitum. Quadrat in eos, qui relabuntur in eadem flagitia, a quibus aliquando sunt expiati. Refertur in epistolis divi Petri his quidem verbis : Συμβέβηκε δὲ αὐτοῖς τὸ τῆς ἀληθοῦς παροιμίας· Κύων ἐπιστέψας ἐπι τὸ ἴδιον ἐξέραμα, καὶ Ὗς λουσαμένη εἰς κύλισμα βορβόρου, id est Accidit autem illis illud veri proverbii : Canis reversus ad proprium vomitum, et Sus lota ad volutationem coeni. Sumpta videlicet metaphora a canibus resorbentibus, quod evomuerint, et suibus ab amne protinus ad coenum recurrentibus. In eandem sententiam Hebraeus ille παροιμιογράφος : Sicut canis, qui revertitur ad vomitum suum, sic imprudens, qui iterat stultitiam. Nam hunc, ni fallor, locum Petrus designavit.

2414. III, v, 14. Cani das paleas, asino ossa

Κυνὶ δίδως ἄχυρα, ὄνῳ δὲ ὀστέα, id est Cani das paleas, asino vero ossa. Cum res praepostere distribuuntur. Veluti si quis indocto munus mittat litterarium, erudito flosculos aut gladium balteumve, militi librum, episcopo canes venatorios. Siquidem munera hoc ipso sunt ingrata, quod apta non sunt. Interdum vertuntur in contumeliam.

2415. III, v, 15. Praemovere venatum

Προσοβεῖν τὴν θήραν, id est Praeturbare feram. Aristides in Pericle citat ex Platone : Ὥστε οὕτω γ' ἄν, ὅ φησιν αὐτός, ἀνεσόβει τὴν θήραν, id est Igitur ad eum modum, quod ipse ait, turbavit venationem. Caeterum verba Platonis in Lyside sic habent : Ποῖός τις οὖν ἄν σοι δοκῇ θηρευτὴς εἶναι, εἰ ἀνασοβοῖ θηρεύων καὶ δυσαλωτοτέραν τὴν ἄγραν ποιοῖ ; id est Qualis igitur tibi videatur esse venator, si inter venandum excitet feram et captum reddat difficiliorem ? Dici solitum apparet,

ubi quis non satis dissimulat, quod molitur. Quemadmodum usu venit, ut fera tumultu excitata intellectis insidiis subducat sese.

2416. III, v, 16. **Rectam ingredi viam**

Τὴν ὀρθὴν βαδίζειν ὁδόν, id est Rectam ambulare viam, dicitur, qui nusquam deflectit ab honesto. Aristides in Pericle : Ὥστε βαδίζειν τεταγμένα καὶ τὴν ὀρθὴν ὁδὸν σῴζειν κατὰ τὴν παροιμίαν, id est Ut ordine incedatur et recta servetur via juxta proverbium. Philon De humanitate : Ὁδὸν γὰρ οἷα λεωφόρον ἄγουσαν ἐφ' ὁσιότητα, ταύτην ἠπίστατο, id est Viam enim quasi publicam, quae ad aequitatem duceret, didicerat hanc. Plautus in Casina : Nunc ego pol in rectam redii semitam. Item ogni post : Sciens de via in semitam regredere. Jubet autem ancilla, ut, qui imprudens verum effutiverat, redeat ad simulationem, quam instituerat.

2417. III, v, 17. **Αὐτόθεν κατάβαλλε**

Αὐτόθεν κατάβαλλε, id est Hoc ipso depone loco. Aristides in Pericle : Περὶ μὲν δὴ λάλων, ὦ Πλάτων, καὶ ἀργῶν καὶ δειλῶν αὐτόθεν κατάβαλλε, μή πού τις καὶ Τρῶας ἐγείρησι θεὸς ἄλλος, id est Jam de loquacibus, o Plato ignavis ac timidis protinus depone, ne forte aliquis ogn alius Troianos erigat. Interpres indicat proverbium esse sumptumque a victoribus, qui vetant, ne victus aliquo discedat, sed inibi porrigat herbam et victorem agnoscat ac victoriae praemium persolvat. Usus erit, quoties statim et absque mora jubemus aliquid exhiberi, veluti probationem ejus, quod dixerit aliquis, vel promissum vel specimen artis, in qua glorietur sese pollere. Usurpatur et apud Platonem.

2418. III, v, 18. **Ostium obdite prophani**

Θύρας ἐπίθεσθε βέβηλοι, id est Fores occludite quique prophani. Sumpta est allusio ex Orpheo, cujus hoc citatur carmen :

Φθέξομαι οἷς θέμις ἐστι, θύρας ἐπίθεσθε βέβηλοι, id est

Fas quibus est audire loquar, vos, turba prophana,
Obturate fores.

Jubet, ut prophani ostium auribus imponant, ne quid arcani sermonis possit ingredi. Aristides in Pericle : Λέγω δὴ ταῦτα πρὸς οὓς ἔξεστι. Τῶν δὲ βεβήλων ὀλίγος ὁ λόγος πάντως, id est Loquor haec apud eos, quibus audire fas est. Prophanorum autem levis omnino ratio est. Conveniet uti, si quando significabimus nos de rebus arduis et arcanis locuturos esse. Huc respexit Horatius, cum scribit in Odis :

Odi prophanum vulgus et arceo.
Favete linguis : carmina non prius
Audita Musarum sacerdos
Virginibus puerisque canto.

Ovidius :

Lingua favens adsit nostrorum oblita laborum,
Quae puto dedidicit jam bona verba loqui.

Ante sacrificium praeco clamore solebat jubere populum favere linguis, hoc est verba boni ominis loqui, unde et faventia dicitur bona ominatio. Item Seneca de philosophia agens : Et ipsam ut deos et professores ejus ut antistites colite et, quoties sacrarum litterarum mentio intervenerit, favete linguis. Hoc verbum non ut plerique existimant a favore trahitur, sed imperatur silentium, ut rite peragi possit sacrum nulla voce mala obstrepente. Sed plusculum habebit gratiae, si per ironiam adhibeatur, veluti si quis recitaturus sophisticas aliquas Scotistarum argutias ita praefetur : Θύρας ἐπίθεσθε βέβηλοι. Ad hunc modum non semel usurpavit Lucianus.

2419. III, v, 19. Ad restim funiculum

Ἐπὶ σπείρᾳ σχοινίον, id est Ad restim funiculum, subaudiendum addis aut reddis, ubi quis iisdem rebus ognitio aut similia similibus pensat. Cognatum illi

Λίνον λίνῳ συνάπτεις, id est Linum annectis lino, veluti si quis mendacium attexat mendacio, dolum dolo, nugamentum nugamento.

2420. III, v, 20. Salem et fabam

Ἅλα καί κύαμον, id est Salem et fabam, subaudiendum proposuerunt aut si quod aliud ad sententiam magis appositum verbum. Diogenianus admonet dici solitum de his, qui fingerent se scire quidpiam, quod nescirent, atque hinc esse natum proverbium, quod olim mos fuerit, ut divini salem et fabam proponerent. Quod quoniam dubitabam, diversumne esset ab illo, quod in prima retulimus chiliade, an non, hic repetendum duxi. Nam hoc modo citatum invenio in vetustis Graecorum exemplaribus.

2421. III, v, 21. Ἐκπερδικίσαι

Ἐκπερδικίσαι Graeci proverbiali metaphora vocans elabi ac suffugere. Aristophanes in Avibus :

Ὡς παρ’ ἡμῖν οὐδὲν αἰσχρόν ἐστιν ἐκπερδικίσαι, id est

Quippe apud nos turpe non est suffugere de cassibus.

Ductum est ab avibus, quae nonnunquam elabuntur e retibus seu laqueis. Aiunt autem perdicem praecipuae calliditatis ad it, ut vacuum manus effugiat. Que quidem de re libet ipsius Aristotelis verba subscribere, quae scripta sunt lib. De natura animantium nono : Καὶ οὐκ ἐν τῷ αὐτῷ τίκτουσι καὶ ἐπῳάζουσιν, ἵνα μή τις κατανοήσῃ τὸν τόπον πλείω χρόνον προσεδρευόντων. Ὅταν δέ τις θηρεύῃ περιπεσὼν τῇ νεοττιᾷ, προκυλινδεῖται ἡ πέρδιξ τοῦ θηρεύοντος ὡς ἐπίληπτος οὖσα καὶ ἐπισπᾶται ὡς ληψόμενον ἐφ’ ἑαυτήν, ἕως ἄν διαδράσῃ τῶν νεοττῶν ἕκαστος. Μετὰ δὲ ταῦτα ἀναπτᾶσα αὐτὴ ἀνακαλεῖται πάλιν. Id est Nec eodem in loco pariunt et incumbant ova, ne quis animadvertat, si diutius in eodem assideant loco. Porro cum inter venenum inciderit quispiam in nidum, provolvitur perdrix ad pedes venantis, perinde quasi capienda sit, ad eumque modum illum allicit ed sese

quasi capturum, donec interim pulli singillatim effugerint.quod ubi factum est, et ipsa subvolans pullos revocat. Hactenus Aristoteles. Neque vero gravabor huic adscribere loco, quod in eandem ferme sententiam scribit Plutarchus libro, cui titulum fecit Πότερα τῶν ζῴων φρονιμώτερα, τὰ χερσαῖα ἢ τὰ θαλάττια, id est Utra animalia sint prudentiora, terrestria an marina : Ἄλλην δὲ πανουργείαν ὁμοῦ μετὰ τοῦ φιλοστόργου πέρδικες ἐπιδείκνυντο. Τοὺς μὲν νεοττοὺς ἐθίζουσιν μηδέπω φεύγειν δυναμένους, ὅταν διώκωνται, καταβαλόντας ὑπτίους ἑαυτοὺς βῶλόν τινα ἢ συρφετὸν ἄνω προίσχεσθαι τοῦ σώματος, οἷον ἐπιλυγαζομένους. Αὗται δὲ τοὺς διώκοντας ὑπάγουσιν ἄλλῃ, καὶ περισπῶσιν ἑαυτὰς ἐμποδὼν διαπετόμεναι καὶ κατὰ μικρὸν ἐξανιστάμεναι, μέχρις ἂν οὕτως ἁλισκομένων δόξαν ἐνδιδοῦσαι μακρὰν ἀποσπάσωσι τῶν νεοττῶν. Id est Aliam vero calliditatem una cum prolis amore conjunctam perdices exhibent. Nam pullos adhuc involucres consuefaciunt, ut supinos prosternant sese glebam aut palearum tegumentum aliquod impositum corpori sustinentes atque ita veluti obtecti deliteant, ipsae interim venantem alio abducunt ognitio : Alliciunt illum ad sese provolantes ad pedes ac paulatim prodeuntes ac tamdiu spem ostendunt capiendi sui, donec eum procul a pullis abstraxerint. Ex his verbis arbitror satis liquere, quid sibi velit ἐκπερδικίσαι, nimirum elabi perdicum arte ingenioque. Interim allusum est ad cauponem quendam insigniter improbum, cui nomen inditum Perdrix, quod claudicaret. Ejus meminit Aristophanes in Avibus.

2422. III, v, 22. Munus levidendae

Munus levidendae Cicero proverbiali nimirum figura vocat munus vile minimique precii, cujusmodi vulgaribus amicis missitare divites consueverunt. Sic enim scribit ad Dolobellam libro familiarium epistolarum nono : Oratiunculam pro Deiotaro, quam requirebas, habebam mecum, quod non putaram. Itaque eam tibi misi.Quam velim sic legas ut causam tenuem et inopem nec scriptione magnopere dignam. Sed ego hospiti veteri et amico munusculum mittere volui levidensae crasso

filo, cujusmodi ipsius solent esse munera. Servius ostendit levidensam vestis esse genus vile raro tenuique textu. Quondam inter hospitum xenia vestes imprimis erant, unde et apud Juvenalem queritur quispiam vestes donari villo crasso coloreque malo

Et male percussas textoris pectine Galli.

Proinde M. Tullius orationem suam parum elaboratam atque expolitam levidensae munus appellat. Eleganter accommodabitur ad munus leviculum aut officium vulgare, non admonum ex animo neque diligenter praestitum amico cuipiam vulgari. Huic diversum est illud : Πελληναῖος χιτών, id est Pellenaea tunica. Et Συλοσῶντος χλαμύς, id est Sylosontis chlamys.

2423. III, v, 23. Multi discipuli praestantiores magistris

M. Tullius lib. Epistolarum familiarium IX. Scribens Varroni senarium quendam refert, hauddum scio ex quo poeta. Cujus sententia etiam hodiernis temporibus vulgo celebratissima fertur. Advenit, inquit, Dolobella. Eum puto magistrum fore.

Πολλοὶ μαθηταὶ κρείσσονες διδασκάλων, id est

Plerique discipuli magistros anteeunt.

Ad varios usus potest accommodari, vel ad simplicem sensum, puta frequenter evenire, ut discipulus eruditione superet eum, a quo litteras aut artem quampiam didicit, aut per jocum, cum significabimus improbitate vinci, qui malitiae doctor fuit, veluti si quis deciperetur ab eo, cui ogniti rationem imponendi demonstrasset aliquando, sive cum quis ordine conditioneque inferior tamen plus valet ogniti, qui non parere, sed imperare videtur.

2424. III, v, 24. Ad herculis columnas

Ἡράκλειαι στῆλαι jam olim in proverbio sunt, ut admonet Pindari interpres. Sic enim vulgo dici solere : Τὰ πέρα Γαδείρων οὐ περατά, id est Quae ultra Gades, inaccessa. Quo significant ultra columnas Herculis non esse, quo progrediare.

Columnas has Hercules ibi fixisse dicitur, cum boves vestigaret Geryonis, tanquam illic esset suprema orbis meta. Pindarus in Nemeis : Γαδείρων τὸ πρὸς ζόφον οὐ περατόν, id est Non ulterior accessus ad occidentem ultra Gadira. Item alibi :

Εἰ δ᾽ ὢν καλὸς ἔρδων τ᾽ ἐοικότα μορφᾷ
Ἀνορέαις ὑπερτάταις ἐπέβα
Παῖς Ἀριστοφάνευς, οὐκέτι πρόσω
Ἀβάταν ἅλα κιόνων ὕπερ Ἡρακλέους περᾶν εὐμαρές,
Ἥρως θεὸς ἃς ἔθηκε ναυτιλίαις ἐσχάτας.

Sentit Aristophanis filium ad extremam pervenisse laudem, ultra quam non possit crescere, qui quidem egregiae formae facta adjunxerit illustria. Quod si quis praeterea quicquam laudis requirat, id perinde esse ac si quis ultra columnas ab Hercule fixas conetur transire. Rursus in Olympiis hymno tertio :

Νῦν γε πρὸς ἐσχατιὰν
Θήρων ἀρεταῖσιν ἱκάνων ἅπτεται
Οἴκοθεν Ἡρακλέος
Σταλᾶν. Τὸ πόρσω δ᾽ ἐστὶ σοφοῖς ἄβατον
Κἀσόφοις. Id est

Nunc sane ad extremos limites virtutibus perveniens Theron attingit a domo Herculis columnas. Quod autem ultra est, sapientibus pariter et insipientibus inaccessum. Consimilem in modum usus est Gregorius Nazianzenus in Monodia sentiens Basilium eo perfectionis pervenisse, ut longius progredi negatum esset humanae naturae. Heraclides Ponticus in Allegoriis Homeri improbos Homeri poematis interpretes exigendos putat ὑπὲρ Ἡρακλέους ἐσχάτας στήλας καὶ τὴν ἄβατον Ὠκεανοῦ θάλασσαν, id est ultra Herculis extremas columnas et inaccessum Oceani mare.

2425. III, v, 25. Ariolari

Ariolari proverbio dicebatur, qui nihil adferret certi nihilque praesentis emolumenti, verum in diem modo pollicitaretur. Ita Dorio leno in Phormione Terentiana adulescenti Phaedriae pecuniam daturum se promittenti dicentique : Non mihi credis ? respondit : Ariolare. Item Sannio in Adelphis : Sed ego haec ariolor. Sumptum a divinis, qui praedicunt eventura. Futurorum autem nulla certa ognition, quemadmodum eleganter dictum est a Pindaro :

Τῶν μελλόντων τετύφλωνται φραδαί.
Πολλὰ δ’ ἀνθρώποις παρὰ γνώμαν ἔπεσεν.

Quorum carminum haec sententia : Caecam esse rerum futuram scientiam. Mortalibus autem multa praeter spem evenire.

2426. III, v, 26. Ciceris emptor

Equidem arbitror et illud inter proverbia referendum, quod ait Horatius in Arte poetica, Ciceris et nucis emptor, infimae sortis hominem deque ima plebe quempiam significans :

Offenduntur enim, quibus est equus et pater et res,
Nec, si quid fracti ciceris probat et nucis emptor,
Aequis accipiunt animis donantve corona.

2427. III, v, 27. Nemo quenquam ire prohibet publica via

Proverbii speciem habet et illud Plautinum ex Curculione :

Nemo ire quenquam prohibet publica via.

Quo significant rerum communium aequalem omnibus usum esse neque cuiquam vertendum vitio, quod jus publicum concedit. Plautus ad sensum turpiculum deflexit, nempe ad usum scorti publicitus prostantis. Videtur autem effictum ad imitationem Pythagorici symboli jubentis τῆς λεωφόρου βαδίζειν, id est publicam

ingredi viam, aut contra, τῆς λεωφόρου μὴ βαδίζειν. Quo quidem mihi respexisse videtur Flaccus in Arte poetica, cum ait :

Publica materies privati juris erit, si
Nec circa vilem patulumque moraberis orbem
Nec verbum verbo curabis reddere.

2428. III, v, 28. Hinc belli initium

Inter proverbia, quae sumuntur ex allusionibus auctorum, mihi non videtur illud silentio praetereundum, quod ex Thucydide usurpavit Lucianus in Pseudomante : Καὶ κατὰ τὸν Θουκυδίδην ἄρχεται ὁ πόλεμος ἐνθένδε ἤδη, id est Et juxta Thucydidem jam hinc belli initium. Id ad varios usus poterit accomodari, sive cum ad incipiendum negocium accingi significamus sive cum alicunde natam simultatem innuimus ac tumultum rerum exortum. Ad eundem Thucydidis locum non dubium quin alluserit Aristophanes in Acharnensibus : Κἀντεῦθεν ἀρχὴ ἡ τοῦ πολέμου. Atque illud Κἀντεῦθεν eo loco frequentius iterat, quo magis consentaneum est illum allusione ad jocum abusum fuisse.

2429. III, v, 29. Inanium inania consilia

Κενοὶ κενὰ βουλεύονται, id est Inanum inania consilia, καὶ Κενοὶ κενὰ λογίζονται, id est Inanium inanes cogitationes, cum quis sua spe frustratur. Cognatum illi : Μωρὰ μωρὸς λέγει, id est Fatuus fatua loquitur. Natum aiunt ex eventu. Nam Ἀρχίας stipulatus a Demetrio quingenta auri talenta, ut Cyprum proderet, re deprehensa, arrepto fune ex his, quibus tenduntur tentoria, suspendit ese. Refertur in Graecorum collectaneis.

2430. III, v, 30. Nutricum more male

Καθώπερ αἱ τίτθαι γε σιτίζεις κακῶς, id est
Pascis profecto more nutricum male.

In vetustissimis quibusdam proverbiorum collectaneis reperi, quae quidam Plutarcho tribuunt. Extat autem apud Aristophanem in Equitibus, qui quidem et metaphorae rationem explicat his versibus :

Καθώπερ αἱ τίτθαι γε σιτίζεις κακῶς·
Μασώμενος γὰρ τῷ μὲν ὀλίγον ἐυτιθεῖς,
Αὐτὸς δ’ ἐκείνου τριπλάσιον κατέσπακας, id est
Pascis profecto more nutricum male,
Nam ubi manderis, paulum huic in os dein inseris,
Ipse ast prae illo vel triplum glutis cibi.

Conveniet igitur in eos, qui de lucro paupulum aliquid impertiunt sociis. Aut qui sic facultates alienas administrant, ut maximam partem in suos convertant usus, id quod hodieque tutorum vulgus factitat.

2431. III, v, 31. Amphyctionum consessus

Ἀμφικτυονικὸν συνέδριον, id est Amphyctionicus consensus. De frequenti gravium virorum conventu. Ductum a conventu illo Graecorum olim celebratissimo, qui Amphyctionum dicitur, vel ab Amphyctione Deucalionis filio, qui, cum rerum potiretur, gentes Graecanicas dicitur convocasse, ut citatur auctor Theopompus in octavo Historiarum libro ac testatur Pausanias in Phocaicis. Porro populi, qui in id consilii convenire soleant, numerantur duodecim : Iones, Dores, Perrhaebi, Boeoti, Magnetes, Achaei, Phthii, Molienses, Dolopes, Aeneanes, Delphi, Phocenses. Vel inde nomen inditum Amphictyonum, quod undecumque ad id consilium ex omni Graecia conveniretur, ut placet Anaximeni et Androtioni in Atticarum descriptione rerum apud Pausaniam in eo, quem modo ostendi, loco. Quo quidem et alia complura super hac re non indigna lectu referuntur, si quis forte requiret. Nos ad enarrationem proverbii putamus haec esse satis. Venustius fuerit adagium, si per ironiam torqueatur ad indoctorum conventum, qui sibi tamen Solones esse videantur.

2432. III, v, 32. Etiam capillus unus

Celebratur et mimus, ni fallor, Publianus admodum proverbiali specie :

Etiam capillus unus habet umbram suam.

Quantumvis pusillum commodum juvat, quantumlibet exiguum delictum nocet.

2433. III, v, 33. Xenocratis caseolus

Ξενοκράτους τυρίον, id est Xenocratis caseolus. De cibo, qui perquam diu durat, priusquam absumatur. Quanquam nihil vetat, quominus ad alia quoque transferatur, puta ad vestem, ad librum, ad pecuniolam aut simile quippiam, quo sic parce circumspecteque quispiam utitur, ut quam diutissime duret. Sumptum adagium ab admirabili Xenocratis philosophi frugalitate. Quem tradunt saepenumero opsonia jam rancida facta abjecisse neque rarenter evenisse, ut, cum cadum aliquem relinere vellet, jam vinum reperiret in acorem versum. Proinde proverbium apposite dicetur in sordidos quosdam, quibus hic mos, omnem penum eo usque servare, quoad fuerit corruptus, perinde quasi nefas sit rebus synceris et integris frui. Adagium refertur in Stobaei collectaneis.

2434. III, v, 34. Aperto pectore

Aperto pectore dicimus pro eo, quod est vehementer ex animo citraque fucum quasi renudatis animi penetralibus. M.Tullius in libello De amicitia : In qua nisi, ut dicitur, apertum pectus videas tuumque ostendas, nihil fidum. Plinius junior Fabato : Epistolarum, quas mihi, ut ais, aperto pectore scripsisti, oblivisci jubes. At ego nullarum libentius memini. Allusum est autem ad Momi dictum, qui fenestras in hominum pectore desiderasse fingitur, quo liceret inspicere, quidnam in specubus illis reconditum esset. Persius in quinta satyra :

Ut, quantum mihi te sinuoso in pectore fixi,

Voce traham pura totumque haec verba resignent,

Quod latet arcana non enarrabile fibra.

Similiter apud Nasonem Phoebus :

Aspice vultus
Ecce meos : utinamque oculos in pectore posses
Inserere et patrias intus deprendere curas.

2435. III, v, 35. Ad calcem pervenire

Ad calcem pervenire pro eo, quod est ad metam finemque. Proverbialem habet figuram, quoties ad aliud quippiam deflectitur quam ad corpus humanum. M. Tullius libro De amicitia : Ut cum aequalibus possis vivere, cum quibus tanquam e carceribus emissus, cum iisdem ad calcem, ut dicitur, pervenire. Idem De senectute : Nec vero velim quasi decurso spacio a calce ad carceres revocari. Ad hanc attinent formam etiam illa : Usque ad plaudite, id est usque ad extremum finem. Idem in eodem sermone : In quocumque fuerit actu, probetur. Nec sapienti usque ad plaudite vivendum. Rursum alibi : Quibus qui spendide usi sunt, hi mihi videntur fabulam aetatis peregisse neque tanquam inexercitati histriones in extremo actu corruisse. Rursum alias eodem in opere : Extremum actum tanquam ab inerte poeta esse neglectum. Quanquam hujus generis alibi a nobis facta mentio.

2436. III, v, 36. Bellum omnium pater

Ὁ πόλεμος ἁπάντων πατήρ, id est bellum omnium pater. Lucianus veluti proverbio jactatum refert in commentario De ratione conscribendae historiae : Μᾶλλον δὲ Θουκυδίδαι καὶ Ἡρόδοτοι καὶ Ξενοφῶντες ἡμῖν ἅπαντες. Καὶ ὡς ἔοικεν ἀληθὲς ἄρ’ ἦν ἐκεῖνο τὸ Πόλεμος ἁπάντων πατήρ, εἴ γε καὶ συγγραφέας τοσούτους ἀνέφυσεν ὑπο μιᾷ τῇ πληγῇ, id est Quin potius Thucydides, Herodoti, Xenophontes nobis erant omnes. Adeo, ut verum esse videretur illud, quod dicitur, bellum rerum omnium pater, siquidem tam multos scriptores produxit unico ictu. Proverbium ideo dictum est, quod bellum omnium rerum novandarum auctor est, ut

ex eo veluti nata videantur universa. Nisi quis malit ad philosophorum quorumdam decretum referre, qui dixerunt rerum summam e lite progigni.

2437. III, v, 37. **Phaniae janua**

Φανίου θύρα, id est Phaniae janua. Eustathius in Odysseae Ω ostendit dictum de his, qui simulant sese congestas opes habere, quae nusquam sunt. Ductum a Phania quodam, qui falsam de se praebuerit opinionem, quasi multam divitiarum vim domi constructam ac reconditam haberet. Diximus alibi de Phani janua, in proverbio Phani ostium, quod an idem sit cum hoc necne viderint docti.

2438. III, v, 38. **Ἐκλινίσαι**

Ἐκλινίσαι proverbiali figura dictum ostendit Eustathius in tertium Iliados. Sumpta metaphora a piscibus, qui suffugiunt a retibus quive ab hamo elabuntur. Nam lina retia dicuntur etiam Latinis, ut Maroni Humida lina trahunt. Inest autem piscibus quibusdam genuina quaedam calliditas e retium textis elabendi, quemadmodum eleganter de cestreo narrat Oppianus libro tertio. Sed carmen ipsum, quandoquidem auctor non admodum adhuc vulgatus est, adscribere praestat :

Κεστρεὺς μὲν πλεκτῇσιν ἐν ἀγκοίνῃσι λίνοιο
Ἑλκόμενος δόλον οὔτι περίδρομον ἠγνοίησεν.
Ὕψι δ’ ἀναθρώσκει λελιημένος ὕδατος ἄκρου,
Ὀρθὸς ἄνω σπεύδων ὅσσον σθένος ἅλματι κούφῳ
Ὁρμῆσαι, βουλῆς δὲ σαόφρονος οὐκ ἐμάτησεν·
Πολλάκι γὰρ ῥιπῇσι καὶ ὕστατα πείσματα φελλῶν
Ῥηϊδίως ὑπερᾶλτο καὶ ἐξήλυξε μόροιο.
Εἰ δ’ ὅ γ’ ἐφορμηθεὶς πρῶτον στόλον αὖτις ὀλίσθῃ
Ἐς βρόχον, οὐκέτ’ ἔπειτα βιάζεται οὐδ’ ἀνορούει
Ἀχνύμενος, πείρῃ δὲ μαθὼν ἀποπαύεται ὁρμῆς. Id est
Cestreus dum trahitur sinuosis aequore textis,

Haud illum qua suffugiat latet arsque dolusque.
Subsilit in sublime alacer saltuque citato,
Viribus eniti quantum valet omnibus, undas
Emicat in summas sublato corpore toto.
Ingenio foertuna favet, nam subera saepe,
Quae summos tollunt funes, retinacula cassis,
Transilit et fatum elabens fugit improbus atrum.
Sin primum expertus subsultum in retia rursum
Delapsus recidat, jam nec pugnare laborat
Anxius aut frustra niti doctusque periclo
Nec jactat sese neque sursum promicat unquam.

De permultis item aliis piscibus ad eundem commemorat modum, quibus artibus elabantur capti. Sed reliqua persequi praelongum. Illud non injucundum scitu, quod de pisce torpedine narrat poeta Claudianus, quemadmodum illigatus hamo subducat sese vi veneni per linum aique harundinem ad piscatoris usque manum immissa. Carmen sic habet (cur enim graver adscribere tam elegans tamque festivum ?) :

Si quando vestita cibis incautior aera
Hauserit et curvis frenari senserit hamis,
Non fugit aut vano conatur vellere morsu,
Sed propius nigrae jungit se callida setae
Et meminit captiva sui longeque per undas
Pigra venenatis effundit flamina venis.
Per setam vis alta meat fluctusque relinquit
Absentem vinctura virum. Metuendus ab imis
Emicat horror aquis, et pendula fila secutus
Transit harundineos arcano frigore nodos
victricemque ligat concreto snaguine dextram.
Damnosum piscator onus praedamque rebellem

Jactat et amissa redit exarmatus habena.

Aristophanis interpres putat ab avibus traductum. Consimili figura Persius satyra quinta :

Ne trepidare velis atque arctos rodere casses.

2439. III, v, 9. Αἰγυπτάζειν

Αἰγυπτάζειν dicebantur astuti et impostores. Sumptum a moribus ejus gentis. Theocritus ἐν Συρακουσίαις :

Οὐδεὶς κακοεργὸς
Δαλεῖται τὸν ἰόντα παρέρπων Αἰγυπτιστί, id est
Laedit sceleratus
Astu Aegyptiaco obrepens jam nemo nocetve.

De moribus Aegyptiorum testatur et illud ex Aeschylo, quod alibi retulimus :

Δεινοὶ πλέκειν τὰς μηχανὰς Αἰγύπτιοι, id est
Aegyptii mori struendis artibus.

Citat hoc proverbium Synesius in Encomio calvitii. Quanquam nonnunquam Αἰγυπτιάζειν, accipi solet pro eo, quod est adurere, ut in hoc carmine :

Χροὰν δὲ τὴν σὴν ἥλιος λάμπων φλογὶ
Αἰγυπτιάσει, id est
Tuum colorem Phoebus ardens igneis
Flammis aduret.

2440. III, v, 40. Ne bolus quidem relictus

Οὐδ' ἔγκαφος λέλειπται, id est Ne bolus quidem relictus est, hoc est nec vel pauxillum. Eustathius enarrans tertium Odysseae liberum citat hunc Eupolidis versum :

Οὐχὶ λέλειπται τῶν ἐμῶν οὐδ' ἔγραφος, id est
Nec bolus e meis relictus rebus est.

Nam ἔγκαφος id apud Greacos significat, quod nos vulgata voce magis quam Latina morsellum dicimus, a verbo κάπτω, quod est avide comedo.

2441. III, v, 41. Rex aut asinus

Βασιλεὺς ἢ ὂνος, id est Rex aut asinus, hoc est aut Victor aut victus. Simile illi : Ἢ τρὶς ἓξ ἢ τρεῖς κύβοι, Aut ter sex aut tres tali. Eustathius Odysseae sextum enarrans liberum ostendit metaphoram ductam ab his, qui ludunt sphaera, quibus qui vicisset, rex appellabatur, qui victus fuisset, huic asino nomen erat. Plato in Theaeteto : Ὁ δὲ ἁμαρτὼν καθεδεῖται, ὥσπερ φασὶν οἱ σφαιρίζοντες, ὂνος· ὃς δ' ἄν περιγίνηται ἀναμάρτητος, βασιλεὺς ἡμῶν, id est Qui aberrarit, is desidebit, quemadmodum dicunt hi, qui sphaera ludunt, asinus ; qui vero nihil aberrans vicerit, rex noster esto. Julius Pollux libro De rerum vocabulis nono sphaera ludendi quatuor modos commemorat, quorum primus appellatur ἐπίσκυρος, alter φανίδα seu φανίδου, tertius ἀπόρραξις, quartus οὐρανία. Quorum postremum, nam is ad proverbium proprie facit, describit his verbis : Ἡδὲ οὐρανία, ὁ μὲν ἀνακλάσας αὑτὸν ἀπορρίπτει τὴν σφαῖραν εἰς τὸν οὐρανόν, τοῖς ἦν ἁλωμένοις φιλοτιμία, πρὶν εἰς γῆν αὐτὴν ἐμπεσεῖν, ἁρπάσαι· ὅπερ ἔοικεν Ὅμηρος ἐν Φαίαξιν ὑποδηλοῦν. Ὁπότε μέντοι πρὸς τὸν τοῖχον τὴν σφαῖραν ἀντιπέμψειεν, τὸ πλῆθος τῶν πηδημάτων ἐλογίζετο, καὶ ὁ μὲν ἡττώμενος ὄνος ἐκαλεῖτο καὶ πᾶν ἐποίει τὸ προσταχθέν, ὁ δὲ νικῶν βασιλεύς τε ἦν καὶ ἐπέταττεν. Id est Urania vero lusus sic habet. Aliquis resupinans sese sphaeram in coelum mittit, reliquis autem certamen erat, ut eam, priusquam in terram recideret, raperent, id quod in Phaeacibus significare videtur Homerus. Sane vero, cum adversus parietem sphaeram misisset, numerus subsultuum censebatur. Et qui victus fuisset, is asinus appellabatur et quicquid imperatum esset faciebat, rursum qui vicisset, is et rex erat et imperabat. Hactenus Julius. Porro locus, quem ex Homero citat, est Odysseae Θ ad hunc modum :

Τόν ῥα περιστρέψας ἧκε στιβαρῆς ἀπὸ χειρός,

Βόμβησεν δὲ λίθος· κατὰ δ’ ἔπτηξαν ποτὶ γαίῃ
Φαίηκες δολιχήρετμοι ναυσικλυτοὶ ἄνδρες
Λᾶος ὑπαὶ ῥιπῆς, ὁ δ’ ὑπέρπτατο σήμερα πάντων, id est
Versatum hunc valida submisit in aera dextra,
Intonuit lapis. Ast in humum formidine sidunt
Phaeaces, gens gnara maris ratibusque superba,
Ob saxi jactum, verum id procul omnia signa
Transvolat.

Ab hanc forma non videtur alienum, quod est apud Plautum in Poenulo :

Rex sum, si ego illum hodie hominem ad me illexero.

Licebit uti, cum significabimus jaciendam aleam, quae vel summos reddat vel infimos.

2442. III, v, 42. Stellis signare

Ἄστροις σημειοῦσθαι τὴν ὁδόν, id est stellis signare viam, dicuntur, qui notulis quibusdam et conjecturis rem alioqui pervestigatu difficilem inquirunt. Eustathius exponens quintum Odysseae librum admonet convenire in eos, qui longam ac desertam ingrediuntur viam. Sumpta metaphora a nautis, qui in nocturna navigatione viam stellarum observatione conjectant. Quemadmodum apud Homerum Ulysses Odysseae libro quinto :

Αὐτὰρ ὁ πηδαλίῳ ἰθύνετο τεχυηέντως
Ἥμενος, οὐδέ οἱ ὕπνος ἐπὶ βλεφάροισιν ἔπιπτε
Πληϊάδας δ’ ἐσορῶντι καὶ ὀψὲ δύοντα Βοώτην
Ἄρκτον θ’, ἣν καὶ ἅμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν, id est
At clamo ille sedens navim mira arte regebat,
Numquam corripuit nutantia lumina somnus.
Verum Pleiadas spectat serique Booten
Occasus ursamque alio cognomine currum.

Allusit huc eleganter M. Tullius libro Academicarum quaestionum quarto, cum ait sapientem, dum ubique, quod probabile videtur, amplectitur, interdum errantem veluti Helicen sequi, quae ut clarior est et magis oculis perspicua, ita non perinde certa viae monstratrix, quod latiore ambitu circumagatur eo, quod a polo seu vertice mundi longius absit. Verba Ciceronis sunt haec : Nec tamen ego is sum, qui nihil unquam falsi approbem, qui nunquam assentiar, qui nihil opiner. Sed quaerimus de sapiente. Ego vero ipse et magnus quidem sum opinator (non enim sum sapiens) et meas cogitationes sic dirigo, non ad illam parvulam Cynosuram,

Qua fidunt duce nocturna Phoenices in alto,

ut ait Aratus, eoque directius gubernant, quod eam tenent,

Quae cursu interiore brevi convertitur orbe,

sed ad Helicen et clarissimos septentriones, id est rationes has latiore specie non ad tenue elimatas. Eo fit, ut errem et vager latius. Scio mihi factam alibi hujus proverbii mentionem, verum, quoniam nactus eram quaedam non indigna cognitu, visu est hic repetere.

2443. III, v, 43. Sambucam citius

Adagii speciem prae se gerit Persianum illud carmen :

Sambucam citius caloni aptaveris alto.

Cujus usus incidet, si quando significabimus aliquem a disciplina percipienda sive munere gerendo nimis alienum esse. Siquidem sambuca organum est musicorum, quod haudquaquam congruat caloni. Quanquam Athenaeus libro XIV. indicat et bellicum instrumentum dici sambucam, quod machinae in morem admovebatur hostium moenibus. Calones autem vocantur militum ministri, qui vallos ac ligna gestitant. Unde et nomen inditum autumant grammatici. Porro cum milites sint imperiti musices, multo magis calones. Quanquam potest non absurde accipi de sambuca militari machina, quae ritu organi musici chordis quibusdam intenditur. Ad hanc intendendam haudquaquam idonei sunt calones, utpote stolidi et ob ipsum ad

infima ministeria retrusi, quod disciplinae militaris prorsum rudes sint et indociles. Unde Persius non citra ἔμφασιν addidit alto, propterea quod homines praelongi etiam proverbio vecordiae notantur : Ἄνους ὁ μακρός.

2444. III, v, 44. Nostrae farinae

Ejusdam farinae dicuntur, inter quos est indiscreta similitudo. Quod enim aqua ad aquam collata, idem ad farinam farina. Persius in quinta satyra : Nostrae Paulo ante farinae / Pelliculam veterem retines. Perinde quasi dicat : nostri gregis nostrae conditionis. Pertinet ad illam classem Eadem cera et Idem pulvis, de quibus alibi dictum est. Simili tropo Seneca dixit ejusdem notae libro III. epistola XXIV. : His adjicias et illud ejusdem notae licet, tantam hominum imprudentiam esse, imo dementiam, ut quidam timore mortis cogantur ad mortem.

2445. III, v, 45. Nullo scopo jaculari

Ἄσκοπα τοξεύειν, id est Absque scopo jaculari, dicuntur, qui nihil certi propositum habent, quod sequantur et ad quod instituti consiliique sui rationes referant. Lucianus in Toxaride : Ἐπειδὴ νῦν ἄσκοπα τετοξεύκαμεν, αὖθις ἑλόμενοι διαιτητὴν ἄλλους ἐπ᾽ ἐκείνῳ εἴπωμεν φίλους, id est Quoniam in praesentia nullo proposito scopo jaculati sumus, denuo ascito arbitro alia amicorum paria apud illum referamus. Persius satyra tertia :

Est aliquid, quo tendis et in quod dirigis arcum ?
An passim sequeris corvos testaque lutoque
Securus, quo pes ferat ?

2446. III, v, 46. De pulmone revellere

Dubium non est, quin ad proverbiorum formam pertineat et illud Persianum De pulmone revellere pro eo, quod est stultam et arrogantem opinionem animo eximere :

Dum veteres avias tibi de pulmone revello.

Tumorem animique fastum in pulmone colloquant. Unde μέγα πνέειν apud Graecos. Et idem Persius alibi :

Grande aliquid, quod pulmo animae praelargus anhelet.

2447. III, v, 47. Quos non tollerent centum Aegyptii

Οὓς οὐκ ἄραιντ' ἂν οὐδ' ἑκατὸν Αἰγύπτιοι, id est
Quos ferre nec centum queant Aegyptii.

De molestis dici solitum ac moribus intolerandis seu fastu praeturgidis. Inde ductum, quod Aegyptii plerique gestandis oneribus quaestum non satis honestum factitare consueverint, unde et ἀχθοφόροι dicti in jocum proverbialem abierunt. Refertur adagium ab Eudemo in collectaneis Dictionum rhetoricarum et item a Suida. Extat autem apud Aristophanem in Ranis ad hunc modum :

Δύ' ἅρματ' εἰσέθηκε καὶ νεκρὼ δύω,
Οὓς οὐκ ἂν ἆραιντ' οὐδ' ἑκατὸν Αἰγύπτιοι,
Duo plaustra duoque item imposuit cadavera,
Quae ferre nec centum queant Aegyptii.

Idem in Avibus : Οὐκ Αἰγύπτιος πλινθοφόρος, id est Non Aegyptius lateriger. Consimili modo Lucilius apud Nonium :

Quem neque Lucanis oriundi montibus tauri
Ducere protelo validis cervicibus possent.

Rursum idem alibi :

Hunc juga mulorum protelo ducere centum
Non possint.

2448. III, v, 48. Aegyptius laterifer

Αἰγύπτιος πλινθοφόρος, id est Aegyptius laterum gestator. Suidas nominatim proverbii titulo refert. Extat autem apud Aristophanem in Avibus ; ibi

quaerit quispiam, quis composuisset equum Durium in arce Palladis centum cubitorum. Cui respondetur :

Ὄρνιθες, οὐδεὶς ἄλλος, οὐκ Αἰγύπτιος
Πλινθοφόρος, οὐ λιθουργός, id est
Aves nec alius ullus, haud Aegyptius
Laterifer aut faber lapidarius.

Quadrare videtur in sordidum atque infimae sortis hominem, in quem usum etiam Carum vilitas usurpata est, aut in eum, qui molestis negociis premitur. Admonuimus modo Aegyptios in vulgi fabulam ac risum abiisse, quod asinorum ritu vectandis corpore oneribus quaestum facerent. Ad quem laborem hoc exercitatiores illos fuisse conjicio, quod in effodiendis lacunis limoque exportando ac lateribus argillaceis hujusmodi opera potissimum opus erat apud Aegyptios ob limum, quem invehit Nilus. Nam illic passeres opinor aut hirundines monstrarunt artem e luto construendi parietes. Argumento est, quod Hebraei, cum apud illos agerent, adacti sunt luto lateribusque gestandis servilem operam praestare Pharaoni. De mulis Marianis alibi reperies.

2449. III, v, 49. Coenare me doce

Δειπεῖν με δίδασκε, id est Coenare me doce. Proverbiali figura dictum est ab Aristophane en Ranis. Tempestiviter usurpabitur, si quando docere, praeire aut etiam refellere conatur aliquem imperitus negocii, de quo disceptatur. Verba sunt Bacchi ad Herculem de tragoediis judicantem, cum exercitatior esset in vorandis tauris quam pensiculandis poetarum carminibus.

2450. III, v, 50. Rhamnusius

Ῥαμνούσιος, id est Rhamnusius. Eudemus in Dictionibus rhetoricis admonet id cognominis olim ceu proverbio additum sapientibus ac moderatis viris. Nec explicat adagii rationem. Unde conjectare licet vel ab ejus gentis moribus ductum vel

a dea Rhamnusia, quae modum in omni negocio docet adhibendum, quemadmodum alias fusius a nobis ostensum est.

2451. III, v, 51. Papae Myxus

Βαβαὶ Μύξος, id est Papae Myxus. In gloriosos et jactabundos dici consuevit. Nam βαβαί stuporis et admirationis significationem habet. Myxus autem sacerdos quispiam fuit Dianae gloriosus et magniloquus , qui se fingebat omnia mirari. Refertur a Suida et Zenodoto.

2452. III, v, 52. Lenticulam angulo tenes

Φακοῦ γωνίας κρατεῖς, id est Lentem angulo tenes. De negocio, quod fieri nullo pacto queat, propterea quod hoc leguminis genus angulis careat. Refertur a Suida, ne quis contemnat.

2453. III, v, 53. Patrocli occasio

Πατροκλέους πρόφασις, id est Patrocli occasio sive praetextus. Diogenianus ostendit dici solere de iis, qui, cum ob metum non ausint proprias deplorare calamitates, deflent eas sub praetextu luctus alieni. Plutarchus in commentario, cui titulus Quomodo quis se citra invidiam laudare possit : Καὶ μὴ δοκῶμεν Πάτροκλον πρόφασιν, σφᾶς δ' αὐτοὺς δι' ἐκείνων ἐπαινεῖν, id est Et ne videamur Patroclum occasionem, sed nos ipsos per illos laudare. Agit enim de iis, qui laudandis aliis suas ipsorum laudes insinuant. Opinor sumptum a Patrocli moribus, in quem aliquoties jocatur Aristophanes.

2454. III, v, 54. Exiguum oboli pretium

Μικρὸν τοῦ ὀβολοῦ τίμιον, id est Exiguum oboli pretium. Suidas citat ex Maryca Eupolidis, convenire in homines nequam nihilque. Quanquam nihil obstat,

quominus ad rem contemptam transferatur. Meminit et Eudemus. De similibus multa retulimus antea : obolaris homo, homo tressis, homo trioboli, homo vix dupondio aestimandus. Justinianus juvenes primum ad juris studium ingressos dupondios appellari voluit velut extremae classis. Nam qui jam profecissent, prolytas ac lytas appellavit quasi dimissos.

2455. III, v, 55. Pedum visa est via

Τῶν ποδῶν ἑώραται ὁδός, id est Pedum visa est via. De negocio, cujus aliquando periculum feceris. Sumptum a viatoribus. Terentius in Phormione :

Ah non ita. Factum est periculum, jam pedum visa est via.

2456. III, v, 56. Phoenicum pacta

Φοινίκων συνθῆκαι, id est Phoenicum conventa. Phoenices, qui Carthagine potiti sunt, cum primum ad eam appulissent regionem, postularunt ab iis, qui id temporis Libyam incolebant, ut sibi liceret diem et noctem hospitio terrae uti. Quod cum impetrassent jamque exacto concessi temporis spacio juberentur excedere finibus, recusarunt affirmantes se pactos ut sibi fas esset illic noctesque ac dies commorari, videlicet ambiguitatem vocum ad suum commodum detorquentes. Unde proverbium esse natum aiunt de pactis insidiosis et astutis. Auctores Suidas ac Diogenianus. Quin in totum omnes Phoenices dicti sunt, qui quaestus essent avidi. Unde Pindarus in Pythiis hymno secundo Φοίνισσαν ἐμπολάν, id est Phoeniciam negociationem, dixit. Et interpres citat ex comico quopiam : Εὐθὺς Φοῖνιξ γένωμαι, id est Protinus Phoenix fio. Item ex Sophocle :

Ὠνὴν ἔθου καὶ πρᾶσιν ὡς Φοῖνιξ ἀνὴρ, id est

Phoenix uti vir coepit emere ac vendere.

Postero Plato libro De republica tertio de his agens, qui putant magistratui convenire mendacium, inquit : Μηδὲν καλόν, ἀλλὰ Φοινικικόν τι, id est Nihil pulchri est, sed potius Phoenicense quiddam.

2557. III, v, 57. Pusillus quantus Molon

Μικρὸς ἡλίκος Μόλων, id est Pusillus ut Molon. De vehementer brevi statura corporis homuncionibus. Suidas ostendit duos fuisse Molones nota, sicuti conjicio, corporis brevitate, quorum alter histrio fuerit, alter fur, honesti scilicet quaestus uterque.

2558. III, v, 58. Per antiquum diem

Διὰ παλαιᾶς ἡμέρας. De re admodum obsoleta priscaque. Refertur a Diogeniano. Finitimum illi, quod hodie non inscite jactatur in scholis philosophorum, magno Platonis anno.

2459. III, v, 59. Perierunt bona

Ἔρρει τὰ καλά, id est Perierunt honesta. Hippocrates Mindaro Lacedaemoniorum duci fuit ab epistolis ; eo interfecto ab Atheniensibus Hippocrates in Lacedaemonem hujusmodi scripsit epistolam : Ἔρρει τὰ καλά, Μίνδαρος δ' ἀπέσσυται, significans interfecto duce rem esse deploratam. Adagium recenset Diogenianus, historiam recenset Xenophon in Παραλειπομένοις lib.I. Graeca senario constant :

Periere honesta, Mindarus sublatus est.

2460. III, v, 60. Qui nimium properat, serius absolvit

Plato in dialogo, cui titulus De regno : Πεποίηκε γὰρ ἡμᾶς καὶ νῦν παθεῖν τὸ κατὰ τὴν παροιμίαν πάθος. – Ποῖον – Οὐχ ἡσύχους εὖ διαιροῦντας ἡνυκέναι βραδύτερον. Id est Fecit enim, ut nunc quoque nobis acciderit, quod proverbio dicitur. – Quodnam ? – Ut, dum parum recte per ocium dividimus, serius perfecerimus. Idem in septimo De repub. libro allusit ad proverbium : Σπεύδων γάρ, ἔφην, ταχὺ πάντα διελθεῖν μᾶλλον βραδύνω, id est Dum festino, inquit, omnia

celeriter percurrere, tardior sum. Idem in Cratylo simile quiddam habet : Ἵνα μὴ ὄφλωμεν ὥσπερ οἱ ἐν Αἰγίνῃ νύκτωρ περιόντες ὀψὲ ὁδοῦ, καὶ ἡμεῖς ἐπὶ τὰ πράγματα δόξωμεν αὐτῇ τῇ ἀληθείᾳ οὕτω πως ἐληλυθέναι ὀψαίτερον τοῦ δέοντος, id est Ne nobis usu veniat, ut quemadmodum, qui apud Aeginetas noctu obambulant, serius perficiunt iter, itidem nos ad rem ipsa veritate serius quam oportet pervenisse videamur. Scitum est et illud divi Augustini adversus Petilianum, iis, qui perturbatione aliqua festinant, usu venire nonnunquam ut vestem aut calceos perverse induant, quae res postea moram adferat. Idem usu venit his, qui multa simul agere conantur neque quicquam assequuntur. Plato libro De republica tertio : Ὅτι εἷς ἕκαστος ἓν μὲν ἂν ἐπιτήδευμα καλῶς ἐπιτηδεύοι, πολλὰ δ᾽ οὔ, ἀλλ᾽ εἰ τοῦτο ἐπιχειροῖ, πολλῶν ἐφαπτόμενος πάντων ἀποτυγχάνοι ἄν, id est Unusquisque recte unum studium exerceat, multa nequaquam ; imo si id tentarit, multa aggressus omnibus frustrabitur. Idem ejusdem operis libro decimo docet idem accidere iis, qui non veritate, sed fucis ac malis artibus properant ad honorem : Οὐχ οἱ μὲν δεινοί τε καὶ ἄδικοι δρῶσιν ὅπερ οἱ δρομεῖς, ὅσοι ἂν θέωσιν εὖ ἀπὸ τῶν κάτω, ἀπὸ δὲ τῶν ἄνω μή ; τὸ μὲν πρῶτον ὀξέως ἀποπηδῶσι, τελευτῶντες δὲ καταγέλαστοι γίγνονται, τὰ ὦτα ἐπὶ ὤμων ἔχοντες καὶ ἀστεφάνωτοι ἀποτρέχοντες, id est An non isti artifices et injusti idem faciunt, quod solent cursores quidam, qui bene quidem currunt ab inferiore loco, a superiore vero nequaquam ? Primum quidem celeriter prosiliunt, caeterum in fine cursus ridiculi sunt atque auriculas in humeris habentes incoronati semet abripiunt. Monet adagium instituendae rei non tam celeritatem quam curam adhibendam esse, ne postea sit in mora, quod in operis ingressu fuerit erratum. Obnoxii sunt huic proverbio quidam, qui compendii causa Graecanica litteratura praeterita protinus ad philosophiae studium insiliunt ac, dum stulte captant compendium, in maximum incidunt dispendium. Fit enim, ut hi, dum repente philosophi student evadere nunquam philosophiae scientiam assequantur, cumque se jam ad metam pervenisse credunt, denuo sit ad carceres redeundum denuoque a linea, quemadmodum Graeci dicunt,

exordiendum. Item in re bellica, plus efficit Fabii cunctatio quam M. Minutii praeceps temeritas. Siquidem is unus Hannibalem multis jam praeliis invictum non viribus, sed lentitudine superavit. De quo praeclare Ennius apud M. Tullium in Catone majore :

Unus homo nobis cunctando restituit rem ;
Non ponebat enim rumores ante salutem.

2461. III, v, 61. **Ultra catalogum**

Ὑπέρ τὸν κατάλογον ζῇ, id est Ultra catalogum vivit. De eo dicebatur qui multum aetatis viveret, ut jam prescriptum illum annorum numerum praeterisse videretur. Est, ni fallor, apud Lucianum. Refertur a Suida.

2462. III, v, 62. **Ultra peram sapere**

Ὑπὲρ τὴν πήραν φρονεῖν, id est Ultra peram esse sollicitum. Proverbiali figura dictum apud Lucianum in Timone : Ὀλιγαρκῆ γὰρ καὶ μέτριον χρὴ εἶναι τὸν φιλοσοφοῦντα καὶ μηδὲν ὑπὲρ τὴν πήραν φρονεῖν, id est Oportet enim philosophum paucis contentum ac frugalem esse neque quicquam ultra peram quaerere. Quadrabit vel in philosophum vel in pauperem, sed praecipue in Christianum, quem Jesus vetat cogitare de crastino. Confine illi Vita doliaris.

2463. III, v, 63. **Virgo primum**

Παρθένος τὰ πρῶτα, id est Virgo primum. De iis dici solitum, qui rem paternam profunderent. Haud scio an inde ductum, quod virgines adhuc rudes et meretricii quaestus ignarae facile sui copiam faciunt. Postea, quo plus auferant praemii, difficiles sese praebent. Itidem adulescentes nuper nacti facultates, priusquam intelligant, quid sit pecunia, largius effundunt. Et prima vitae pars, quae quidem est optima, stultissime nobis conteritur.

2464. III, v, 64. Vir videbatur navis supplicans scopulo

Ἀνὴρ ἔοικε ναῦς ἱκετεύειν πέτραν, id est

Vir visus esse est navis obsecrans petram.

De stupidis et stolidis, quibus aliud pro alio videtur, dictum indicat Suidas ducta metaphora a nave, quae impingit in scopulum.

2465. III, v, 65. Viro esurienti necesse furari

Πεινῶντι κλέπτειν ἔστ' ἀναγκαίως ἔχον, id est

Famelicus vir esse furax cogitur.

Suidas proverbii nomine refert, quod congruat in eos, qui extrema adacti necessitate quid faciunt. Veluti si, qui confiteatur se mentitum, dicat : Quid facerem ? aut quid mentiendum erat aut in summam veniendum infamiam : πεινῶντι κλέπτειν. Aut si quis avidus gloriae aliena pro suis aedat, cum ipse de suo nihil possit egregium aedere.

2466. III, v, 66. Vixit, dum vixit, bene

Vixit, dum vixit, bene. Est in Hecyra Terentiana. Proverbiale fuisse vel senex indicat rogans, num praeter unam sententiam nihil attulisset. Convenit in eos, qui molliter ac suaviter vivunt atque ita faciunt sumptus, ut non multum juvent haeredem. Est autem amphibologia in verbo vivere, quod interdum simpliciter vivere est, interdum genialiter vitam agere. Ut apud Catullum :

Vivamus, mea Lesbia, atque amemus .

2467. III, v, 67. Fumantem nasum ursi ne tentaveris

Proverbii speciem habet et illud apud Martialem :

Rabido nec perditus ore

Fumantem nasum vivi tentaveris ursi.

Sit placidus licet et lambat digitoque manusque,
Si dolor et bilis, si justa coegerit ira,
Ursus erit, vacua dentes in pelle fatiges.

Admonet non esse tentandos, qui possint nocere. Consimili modo Synesius mordacem et nociturum ; hac parte corporis icta potissimum ursos iritari docent bestiarii.

2468. III, v, 68. **Muris in morem**

Plautus in Captivi duo :

Quasi mures semper edimus alienum cibum.

In parasitos dictum, quibus jucundum est aliena vivere quadra. Non conveniunt nec in una sede morantur liberas et cibus alienus, quod eleganter indicat apologus Aesopicus de mure silvestri et domestico. Quin et Graecis proverbiali verbo μυσπολεῖν dicuntur, qui muris in morem cibi causa obambulant oberrantque. Indicavit hoc Hesychius.

2469. III, v, 69. **E tribus malis unum**

Τῶν τριῶν κακῶν ἕν, id est Trium malorum unum. Suidas proverbium indicat apud Menandrum extitisse. Sumptum autem a Theramene, qui cuidam e tribus malis unum indixerit, e quibus quod vellet eligeret. Unde et Aristophanes apud eundem Suidam in Triphalete :

Ἐγὼ γὰρ ἀπο Θηραμένους δέδοικα τὰ τρία ταῦτα, id est
Ego enim a Theramene metui tria haec.

Quae sint autem ea tria, quaere in proverbio Τὰ τρία τῶν εἰς θάνατον. Id usurpavit Alexander in Aepolis. Aristides ait oraculum solere tradi obsignatum, quod qui solveret, prius quam fas esset, unum e tribus malis manebat, aut oculorum orbatio aut manus aut linguae jactura. Sunt qui dicant iis, qui sententia capitali damnati fuissent, tria solere deferri, gladium, laqueum et aconitum.

2470. III, v, 70. Quam facile vulpes pyrum comest

Plautus in Mustellaria :

Tam facile vinces, quam vulpes pyrum comest.

De re factu proclivi, quod nihil negocii sit vulpi dentatissimae pyrum edere.

2471. III, v, 71. Contrahere supercilium, inflare buccas

Ὀφρῦς ἀνασπῶντες καὶ γνάθους φυσῶντες, id est Adductis superciliis et inflatis buccis. In fastuosos ac turgidos dictum Suidas admonet. Siquidem in superciliis, sicut alias ostendimus, arrogantiae sedes. Horatius inflatas buccas ad iracundiae retulit argumentum : Quin Jupiter ambas / Iratus buccas inflet. Divus Augustinus in libris Confessionum : Buccis typho crepantibus. Quo loco nonnulli perperam typo legunt. Mirum est autem Augustinum voce Graecanica tantopere delectatum, ut, cum fastum dicere posset, typhum dicere maluerit, nisi quod ea jam usu Latio donata videbatur. Traductum a ranis, quae per iram inflantur. Notus est apologus Aesopicus de rana per arrogantiam dirupta. Horatius :

Crepentem tumidis infla sermonibus utrem.

2472. III, v, 72. Sus comessatur

Ὗς ἐκώμασεν, id est Sus saltavit aut comessatur. Diogenianus ostendit dici solitum de iis, qui prater decorum quippiam facerent quique rerum successu praeter meritum objecto semet insolentius efferunt. Attingunt et Suidas et Zenodotus. Est autem Graecis κωμάζειν juvenum amantium more coronis, cantilenis, saltationibus caeterisque juvenilibus nugis lascivire et in domos alienas irrumpere. Irrumpunt et sues, unde Theocritus in Syracusiis : Ἀθρόος ὄχλος / Ὠθεῦνθ’ ὥσπερ ὕες, id est Turba simul conferta suum more irruit. Caeterum qui rusticiore sunt ingenio, mirum quam haec dedeceant. Locus erit, ubi natura saevus et agrestis affectat videri festivus.

2473. III, v, 73. Dat veniam corvis, vexat censura columbas

Non tam ovum ovo simile, quam illud proberbii speciem prae se fert, quod est apud Juvenalem :

Dat veniam corvis, vexat censura columbas.

Poena legum exercetur in humiles quospiam et a quibus ob ingenii mansuetudinem aliquid emolumenti potest auferri. Rapacibus ignoscitur. Sumptum est ab apophthegmate Anacharsidis, qui hoc dicto elusit studium Solonis in conscribendis legibus, quemadmodum refert Plutarchus in vita Solonis, ὃς τοὺς νόμους τοῖς ἀραχνίοις ὁμοίους ἔφασκεν· καὶ γὰρ ἐκείνους, ἐὰν μὲν ἐμπέσῃ τι κοῦφον καὶ ἀσθενές, στέγειν, ἐὰν δὲ μεῖζον, διακόψαν οἴχεται, id est Leges aranearum telis adsimiles dicebat, propterea quod in illas si quid levius aut imbecillum incurrerit, haeret ; sin majus aliquid, dissecat ac fugit. Ad eandem pertinet sententiam, quod in Phormione ait Terentius :

Quia non rete accipitri tenditur neque milvio,
Qui male faciunt nobis ; illis, qui nihil faciunt, tenditur.
Quia enim in illis fructus est, in illis opera luditur.

2474. III, v, 74. Sutorium atramentum

M. Tullius libro Epistolarum nono ad Paetum : Jam pater ejus accusatus est a M. Antonio, sutorio atramento absolutus putatur. Subesse videtur proverbium. Sentit, opinor, hominem absolutum fuisse judicum corruptela non citra infamiam. Est enim hujusmodi atramentum, ut neque magnopere atram imprimat notam neque nullam tamen illinat maculam. Infamiam enim atramenti symbolo poetae significant, ut Horatius : Hic nigrae succus loliginis, haec est / Erugo mera. Is quidem succus quidam est, quem plerisque mollium piscium, maxime sepiis, inesse scripsit Aristoteles libro De partibus animalium quarto ; eum tunica contineri membranea,

emitti vero fistula quadam ; quem effundunt in metu et aquam infuscant, ne queant deprehendi. Rursus Horatius :

Sed veluti tractata notam labemque remittunt
Atramenta, fere scriptores carmine foedo
Splendida facta linunt.

Caeterum, quod Graeci chalcanthum appellant, Cornelius Celsus fere vertit sutorium atramentum, cujus frequenter meminit in Medicinis, praesertim libro quinto. Colligitur ex aere. Unde Graecis nomen χάλκανθος, quasi dicas flos aeris. Unde suspicor magis dici maculam, quam aegre possis diluere. Nam atramentum, quod scriptorium vocant, facilius diluitur nec inhaeret corio. Plinius in epistola simili figura dixit : Vitelliana cicatrice stigmosum.

2475. III, v, 75. Surda testimonia

Κωφαὶ μαρτυρίαι, id est Surda testimonia, dicuntur, quae feruntur per tabulas, propterea quod hae rogatae nihil respondeant. Ut non discrepet ab illo : Muti magistri. Unde surdis agere testimoniis proverbio dicuntur, qui vel procul absentes vel vita defunctos modo citant, ne queant deprehendi.

2476. III, v, 76. Perdere naulum

Juvenalis in satyra, cui initium Stemmata quid faciunt :

Praeconem, Chaerippe, tuis circumspice pannis,
Cum Pansa eripiat ; quicquid tibi Nacta reliquit,
Jamque tace ; furor est post omnia perdere naulum.

Domitius Calderinus, ut inter recentiores haudquaquam malus auctor, admonet proverbium esse in eum, qui, cum multa amiserit, reliquum etiam velit perdere. Sumptam autem metaphoram a mercatoribus, qui, cum navigant, si minus quantum cupiunt lucrari possunt, student, ut saltem recuperent ex mercibus divenditis, quantum pro vectura navali soluerunt. Aristippus interrogatus a quodam, num esset

ubique, ridens : Οὔκουν, ἔφη, παραπόλλυμι τὸ ναῦλον, εἴ γε πανταχοῦ εἰμι, id est Naulum igitur non perdo, inquit, si quidem ubique sum. Refertur a Plutarcho in commentario cui titulus Ὅτι διδακτὴ ἡ ἀρετή.

2477. III, v, 77. Siculissare

Σικελίζειν, id est Siculissare. Eudemus indicat antiquitus usurpatum pro eo, quod est austerum esse tetricumque. Et eum quidem in modum Epicharmum usum esse. Caeterum aliis placere magis referendum ad improbos et vafros. Non dubium, quin ab ejus gentis moribus sit sumptum. At Athenaeus Dipnosophistarum libro primo indicat adagium natum ab Androne Siculo, qui morem invexerit ad tibiam saltandi gesticulandique.

2478. III, v, 78. Sedens columba

Ἡμένη πελειάς, id est Sedens columba. Suidas proverbii titulo commemorat indicatque dici solitum de supra modum mansuetis ac simplicibus. Nam columbae, cum avolant, fallunt caeteras pernicitate volatus. Cum sdent, nihil mitius aut simplicius. Neque quicquam habent, quo se tueantur adversus milvios et accipitres praeter alarum velocitatem. Mihi videtur dici posse et in eos, qui simplicitatem simulant, quo magis imponant, propterea quod mos sit aucupibus exoculatam columbam in reti ponere, quae subsultans caeteras columbas alliciat. Ea Graecis dicitur παλεύτρια a verbo παλεύειν, quod est seducere sive in laqueum illicere. Aristophanes in Avibus de columbis loquens :

Καὶ ἐπαναγκάζει παλεύειν δεδεμένας ἐν δικτύῳ, id est

Et cogit paleutriam agere alligatas in reti.

Vide, lector, num legendum sit ἡμμένη, id est illaqueata, id enim patitur, quo fallat alias.

2479. III, v, 79. Simia barbata seu caudata

Πίθηκος πώγων' ἔχων, id est simia barbam portans. Aristophanes ἐν Ἀχαρνεῦσιν· Ὦ πίθηκε τὸν πώγων' ἔχων. Interpres admonuit allusum esse ad illud Archilochium : Τοιήνδ', ὦ πίθηκε, τὴν πυγὴν ἔχων, id est Talem, o simia, caudam habens. Dici solitum de ridiculis. Regulus rusticum Stoicorum simium dixit contumeliae gratia, ut refert Plinius in epistolis, opinor, quod barba et pallio Stoicum ageret verius quam moribus. Idem Aristophanes alio quodam loco quosdam δημοπιθήκους appellat, quasi populi simias. Est autem hoc animal natura γελωτοποιὸν nec in alium usum videtur natum, quum nec valeat ad esum ut oves nec ad aedium custodiam ut canes nec ad onera gastanda ut equi. Athenaeus libro decimoquarto narrat Anacharsim philosophum, genere Scytham, quum in convivium inducerentur homines ad risum movendum edocti, solum omnium non risisse. Tandem, quum inducerentur simiae, coepit ridere. Rogatus causam Hae, inquit, natura sunt γελωτοποιοί, illi fingunt.

2480. III, v, 80. Sibi canere

Ἑαυτῷ ψάλλειν, id est Sibi ipsi canere, dicitur, qui non ad alienum arbitrium facit quippiam, sed animo obsequens suo. In Platonis Convivio jubent tibicinam sibi ipsi canere. Et cantor quispiam, Antigenidas opinor, jubet discipulum, quod populo non admodum gratus esset, sibi canere et Musis. M. Tullius in Bruto : Id enim est summi oratoris summum oratorem populo videri. Quare tibicen Antigenidas dixerit discipulo sane frigenti ad populum : mihi cane et Musis ; ego huic, Brute, dicenti, ut solet, apud multitudinem Mihi cane et popul dixerim. Divus Hieronymus ad Ismeniam refert, hujus, ni fallor, discipulum. Atque is non jussus est sibi canere, sed praeceptori, qui poterat judicare.

2481. III, v, 81. Si leonina pellis non satis est, vulpina addenda

Ἂν ἡ λεοντῆ μὴ ἐξίκηται, τὴν ἀλωπεκῆν πρόσαψον, id est Si leonis exuvium non sufficit, adde vulpinum. Cum viribus res obtineri non potest, dolus adhibendus. Adagium natum est ex apophthegmate Lysandri. Nam is, quemadmodum in ejus vita memorat Plutarchus, irridere solitus est, qui velut ab Hercule prognati bellum apertis viribus citraque dolum gerendum esse censebant, cum ipse magis existimaret boni ducis officium esse, quo leonina pellis non attingeret, eo contendendum assuta vulpina. Quod quidem propemodum indicat et Maro, cum ait : Dolus an virtus, quis in hoste requiret ? Adagium refertur a Zenodoto. Huic affine est, quod apud Plutarchum in vita Syllae Carbo dixisse memoratur. Cum enim Sylla non solum aperto Marte, sed dolis bellum gereret, ait, ὡς ἀλώπεκι καὶ λέοντι πολεμῶν ἐν τῇ Σύλλα ψυχῇ κατοικοῦσιν ὑπὸ τῆς ἀλώπεκος ἀνιῷτο μᾶλλον, id est Quod bellum gerens cum vulpe ac leone, quorum utrumque habitabat in animo Syllae, a vulpe vehementius angeretur. Apud Aristophanem quidam dicitur κυναλώπηξ, quod caninam impudentiam cum vulpina astutia conjunxisset.

2482. III, v, 82. Siculus miles

Σικελὸς στρατιώτης, id est Siculus miles. In peregrinum ac mercenarium militem proverbiali joco dicebatur, propterea quod Siculi temporibus Hieronis exotico milite plerunque uterentur, auctore Zenodoto. Conveniet in hominem lucri gratia nullum ministerii genus recusantem. Affine est illi, quod de Care dictum est alibi.

2483. III, v, 83. Pro bonis glomi

Ἀντ᾽ ἀγαθῶν ἀγαθίδες, id est Pro bonis glomi. Dici consuevit, ubi quis beneficium, quod in alium contulisset, cumulate cumque foenore reciperet.

Agathides enim Graecis glomi dicuntur, verum allusionis decus in voce Graeca est, quod in sermone Latino reddi non potest. Meminit Suidas.

2484. III, v, 84. Sine pennis volare haud facile est

Manet etiam hodiernis temporibus vulgo celebre, quod est in Poenulo Plautina, Sine pennis volare haud facile est. Idem in Asinaria :

Defraudem te ego ? Age sis, sine pennis vola.

Locum habet, cum deesse significamus adminicula, sine quibus negocium peragi non possit. Reperitur apud idoneos auctores accidere alas pro eo, quod est adimere materiam facultatemque conandi quippiam, et addere alas. Horatius simili forma dixit decidere pennas :

Unde simul primum me dimisere Philippi,
Decisis humilem pennis.

Et Cicero ad Atticum libro quarto : Qui mihi pennas inciderant, nolunt easdem renasci. Idem in Academicis dixit incidere nervos pro adimere vires. Cognatum est illi, quod alibi retulimus, Εἰς πῦρ ξαίνειν, id est Ignem dividere. Quod pro impossibili retulit Plato libro De legibus VI. : Ὀλίγου δὲ ποιεῖν τὸν νομοθέτην τὸ τῶν παιζόντων, εἰς πῦρ ξαίνειν, id est Ut propemodum legum conditor faciat, quod solent, qui ludunt in ignem impingentes ictum, hoc est inaniter laboret, quod ignis mox in se coeat. Ejus generis est illud apud Platonem in Eryxia : Καταμαθὼν δὲ αὐτὸν ἐγὼ ὅτι ἴσον εἴη πεῖσαι, ὅπερ ἂν τὸ λεγόμενον λίθον ἑψῆσαι, id est Ubi cognovissem tale esse hominis ingenium, ut illi suadere nihil aliud fuerit quam lapidem decoquere. Haec fateor aliis locis tempestivius potuisse dici, sed non omnia locis omnibus occurrunt.

2485. III, v, 85. Siphniassare

Σιφνιάζειν, id est Siphniassare. Suidas indicat proverbio dici solere pro eo, quod est manum admovere postico. Sumptum esse a moribus Siphniorum, qui

libidinis causa id factitare consueverint. Est autem Siphnus insula quaepiam, haud procul a Creta, cui quondam nomen fuerit Merope, vel hoc nobilis elogio, una e Cycladibus. Refert eam et Plinius libro quarto, cap. XII. Proverbium indicat et Stephanus.

2486. III, v, 86. Juxta melam

Κατὰ μήλην, id est Juxta melam. Suidas ostendit proverbio dici solere, ubi quis incerta conjecturis persequeretur. Sumpta metaphora a medicis hulcus internum immisso per fauces instrumento quopiam explorantibus. Id enim instrumentum μήλην vocant, et μηλῶσαι ad hunc modum tentare.

2487. III, v, 87. Non idem sunt scriptura et Leucaeus

Γραφή τε καὶ Λευκαῖος οὐ ταὐτον, id est Scriptura et Leucaeus non sunt idem aut non conveniunt. Ubi quis aliud scribit, aliud facit aut dicit. Recte jacietur in eos, qui stare pactis nolunt. Nam haec plerunque syngraphis constant. Aut in eos, quorum vita non congruit cum libris aeditis. Versus Graecus constabit, si addas λέγει. Conjicere licet Leucaeum fuisse malae fidei scribam.

2488. III, v, 88. Bellicum canere, receptui canere

Alias admonuimus ferme proverbiales esse metaphoras, que sumuntur a bello, veluti bellicum canere pro eo, quod est animare atque exhortari. M. Tullius Philippica VII : Bellicum me cecinisse dicunt. Item canere classicum dicitur, qui excitat dissidium. Receptui canere pro finire M. Tullius Philippica XII. : Quis enim revocante et receptui canente senatu properet dimicare ? Quintilianus lib. XII. cap. Quae post finem studia : Quare antequam in has aetatis veniat insidias, receptui canet et in portum integra nave perveniet. Signa canant apud Martialem, id est jam congrediamur, et apud Plautum collatis signis depugnare, apud eundem versis gladiis depugnare. Quin hoc ipsum collatis signis haud dubie proverbii speciem

habet, cum significamus seriam et exactam de re disceptationem, ut M. Tullius in Epistolis ad Atticum : Ut cum Maphragone signis collatis. Apud Juvenalem : Haec tuba rixae, id est : hoc belli initium.

2489. III, v, 89. Pithon formosus

Πίθων καλός, id est Pithon formosus. Conveniet, ubi quis per adulationem falso laudatur. Pindarus in Pythiis hymno secundo : Καλός τοι πίθων παρὰ παισὶν ἀεὶ καλός, id est Formosus pithon semper apud pueros formosus. Interpres ostendit sumptum a pueris adulantibus simiae, subinde dictitantibus Καλός πίθων. Videtur autem pithon esse diminutivum hujus dictionis πίθηκος, quasi dicas simiolus. Taxat Pindarus oblique quendam, vel quod ab indoctis laudatus tolleret cristas, vel quod ipse adularetur Hieroni, laudans non laudanda. Est autem φιλαυτία peculiaris huic animanti, adeo ut laudes sentiant et speculis delectentur et suos catulos contrectari gaudeant ipsique suos catulos complexu enecent. Ad gratiam loqui veteres dicebant χαριγλωττεῖν, quo verbo usum Aeschylum in Prometheo vincto docet Athenaeus libro quarto. Eodem referente, qui jucunda potius quam vera loqui studio habebant, ἡδυγλωττεῖν dicebantur.

2490. III, v, 90. Semel rubidus ac decies pallidus

Ἅπαξ πυρρός καὶ δέκατον χλωρός, id est Semel rubidus et decies pallidus. Suidas admonet dictum de iis, qui mutuum accipiunt, quos necesse est crebro tum rubescere pudore, tum metu pallescere : rubescere, dum petunt mutuum, pallescere, dum solvendo non sunt et metuunt, ne trahantur in jus aut in nervum.

2491. III, v, 91. Semper seni juvenculam subjice

Ἀεὶ γέροντι νέαν ἐπιβάλλειν κόρην, id est
Semper puellam virginem subjice seni.

Senarius proverbialis admonens, ut provectioris aetatis viri puellam ducant magis quam anum, ne, si frigus accesserit frigori, languente Venere steriles existant nuptiae. Quanquam non inepte trahetur ad alios item usus, quoties significabimus ita rerum conjunctionem temperandam, ut, quod alibi diminutum sit, aliunde suppleatur. Videlicet ut seni convictor addatur juvenis, quo senilis aetatis tristitiam hujus hilaritas moderetur, rursum juventutis exultantiam senilis severitas temperet. Item ut loquaculus adjungatur plus satis taciturno, audaculus timido, pauper diviti. Proverbii meminit Diogenianus.

2492. III, v, 92. Semper superoris anni proventus melior

Ἀεὶ τὰ πέρυσι βελτίω, id est

Superior annus semper anteponitur.

Cum praesentia displicent et anteferuntur anteacta. Diogenianus admonet id acclamatum ab Atheniensibus in rebus Macedonicis. Sumpta metaphora ab agricolis, qui semper de praesentis anni fructibus queruntur apud dominos. Huc pertinet illud Horatianum : Laudator temporis acti / Se puero.

2493. III, v, 93. Sacra nihil sunt

Τὰ θύματα οὐδὲν ἐστιν πλὴν γένεια καὶ κέρατα, id est Sacra nihil sunt praeter malas et cornua. De victimis macilentis. Trahetur non inconcinniter ad cibum minime esculentum. Refertur a Suida.

2494. III, v, 94. Scytharum solitudo

Σκυθῶν ἐρημία, id est Scytharum solitudo. Pro summis calamitatibus exitioque dictum est apud Aristophanem ἐν Ἀχαρνεῦσι

Ἐξολέσται συμπλακέντα τῇ Σκυθῶν ἐρημίᾳ, id est

Impeditum deperire Scythicae solitudini.

Quo loco commentator indicat proverbium dici solitum de ingenti solitudine. Ductum autem inde, quod Scythae nullis certis sedibus utantur, sed vagi ferantur in plaustris, eamque ob causam regio feris abundat. Meminit adagii et Q. Curtius libro Rerum ab Alexandro gestarum septimo, apud quem Scytharum legatus ad hunc loquitur modum : Scytharum solitudines Graecis etiam proverbiis audio eludi. Nos deserta et humano cultu vacua magis quam urbes et opulentos agros sequimur. Usurpat et Plutarchus in libro De Stoicis contrarietatibus, quemadmodum ante retulimus in proverbio In caput praecipitari.

2495. III, v, 95. Scindere glaciem

Scindere glaciem est aperire viam et in incipiundo negocio priorem esse. Translatum a nautis, quorum unus aliquis praemittitur, qui flumine concreto glaciem praerumpat reliquisque viam aperiat.

2496. III, v, 96. Vivus fueris vel cepe solum accipiens

Ζωὸς γενήσῃ κρομμύου μόνον λαβών, id est

Si cepe tantum sumpseris, jam vixeris.

Zenodotus et Suidas ostendit in eos dici solitum, qui e re quapiam pusilla magnam opinionem consequuntur. Natum apparet ab aegroto, qui medico porrigente cepe revaluerit, herbam alioqui plebeiam nec eam admodum salubrem corpori.

2497. III, v, 97. Sapientes tyranni sapientum congressu

Σοφοὶ τύραννοι τῶν σοφῶν συνουσίᾳ, id est

Commercio sapientium princeps sapit.

Zenodotus citat ex Ajace Locrensi addens eundem versiculum a Platone citatum esse Euripidis nomine. Certe hujus nomine comperi adductum libro De rep. octavo :

Σοφοὶ τύραννοι τῇ σοφῶν συνουσίᾳ.

Quo magis admiror, quare A. Gellius citet ex Theaeteto Platonis, nisi forte scribarum vitio pro Theage depravatum est Theaeteto, nam et in Theage refertur. A. Gellius libro decimotertio ostendit eundem apud utrunque fuisse, apud Sophoclem in ejusdem nominis fabula et apud Euripidem. Quemadmodum et alii nonnulli versus apus Euripidem inveniuntur, quos eosdem apud Sophoclem et Aeschylum licet invenire. Porro versiculum, quem modo citavimus, Gellius notae vetustatis esse dicit, ut intelligas velut in proverbium abiisse. Atque utinam, quam est graviter simul et eleganter scriptus, tam placeret aetatis nostrae principibus in quos illud fere dixeris :

Μωροὶ τύραννοι τῶν κολάκων συνουσίᾳ.

2498. III, v, 98. **Leonis exuvium super crocoton**

Λεοντῆ ἐπὶ κροκωτῷ, id est Leonis exuvium super crocoton. Cum duo quaepiam copulantur, quorum alterum cum altero nequaquam congruit. Sumptum a Baccho, qui hoc ornatu descendit ad inferos apud Aristophanem, ut veste muliebri delicataque indutus esset eique vesti leonis exuvium impositum gestaret, quo videlicet Hercules creditus formidabilis videretur inferis. Hunc igitur ad eum modum adornatum sic in Ranis ridet Hercules :

Ἀλλ’ οὐχ οἷός τ’ εἴμ’ ἀποσοβῆσαι τὸν γέλων
Ὁρῶν λεοντῆν ἐπι κροκωτῷ κειμένην, id est
Risum profecto haud sum potis compescere
Crocoton additum leontae conspicans.

Apposite dicetur in monachos quosdam aut scholasticos, qui foris insignia sui instituti portant interius militarem imitantes cultum aut qui vultu tetrico moribus sunt effoeminatis.

2499. III, v, 99. **Quod scis, nescis**

Quod scis, nescis. Terentius in Eunucho : Tu pol, si sapis, quod scis, nescias. Idem in Seipsum excruciante : Nescias, quod scis, si sapis. Donatus admonet esse

proverbium sumptum a dialecticorum ludis, in quibus hujusmodi quidam scyrpi proponi solent : Facio et non facio, sum amicus et non sum amicus, audio et non audio. Cujus generis etiam initio operis fecimus mentionem admonentes omneis hujusmodi figuras, quae κατ᾽ ἐναντίωσιν sumuntur, ad proverbiorum cognationem pertinere. Quale est et Plautinum illud : Ubi sum, ibi non sum. Hoc jam prima, quod aiunt, fronte videtur aenigma. Sed interpretatur : Ubi non sum, ibi est animus. Itaque proverbio certam in tacendo fidem significamus, dum quis, quod scit, perinde continet ac dissimulat, quasi nesciat.

2500. III, v, 100. **Nec aures habeo nec tango**

Nec aures habere nec tactum proverbio dicebatur, cui in manifestis ab omnibus reclamabatur. Hieronymus in praefatione declamationis De matre et filia reconcilianda (cur autem verear appellare declamationem, cum ipse quodam in loco nominatim hoc argumentum exercitii causa confictum a se subsignificet ?) Posteaquam enim, inquit, arguendo crimina factus sum criminosus et juxta tritum vulgi sermone proverbium jurgantibus et negantibus cunctis nec aures me credo habere nec tango, id est : taceam necesse est et quod audio tangoque, quasi nesciam. Potest videri sumptum ex Aristophanis Thesmophoriazusis : Μήτ᾽ ἀκούω μήτ᾽ ὁρῶ, id est Neque audio neque video.

2501. III, vi, 1. **Priusquam sortiaris, communia devoras**

Πρὶν λαχεῖν, τὰ κοινὰ κατεσθίεις, id est Priusquam sortitio facta sit, communia devoras. In eum competit, qui non expectata partitione rem invadit. Ductam metaphoram indicat Suidas a conviviis, in quibus antiquitus mos erat e cibis suam cuique portionem distribuere, quemadmodum ex compluribus Homeri locis licet conjicere, apud quem illud oppido quam frequens : Καὶ οὔτις ἐδεύετο δαιτὸς ἐΐσης. Deinde receptum apud nonnullos, ut citra distributionem propositis in commune cibis quisque quantum vellet sumeret. Id quod indicat Plautus : Patinarias

struit struices.Hujus rei mentionem facit et Plutarchus in Sympsiacis excutiens, utra consuetudo magis probanda videatur. Porro proverbium sumptum est ex Equitibus Aristophanis :

Επεὶ τὰ κοινὰ πρὶν λαχεῖν κατεσθίεις, id est

Quando publica, antequam illa sortiaris, devoras.

2502. III, VI, 2. Res in foro nostro vertitur

Plautinus Tranio in Mustellaria : Ubi egomet video rem verti in meo foro. Proverbialiter dictum pro eo, quod est : Posteaquam intelligo fortunas nostras commutari in diversum. Traductum a mercatibus, in quibus rerum precium pro tempore saepenumero commutatur. Aut certe a judiciorum formulis et explicandarum litium ; cui diversum est illud : In alieno foro litigare. Cognatum illi : Uti foro, quod alibi dictum.

2503. III, VI, 3. Quodcunque in solum venit

Quodcunque in solum venit, id est : Quicquid in rerum natura producitur. M. Tullius libro De natura deorum primo : Hinc quodcunque in solum venit, ut dicitur, effingis atque efficis.Ridet atomos Epicureorum, ex quibus illi cuncta progigni credunt, quicquid usquam nascitur in universo.

2504. III, VI, 4. Quando id fieri non potest

Nihil dici potest nec venustius nec moralius ea sententia, quae extat apud Terentium in Andria : Quoniam id fieri quod vis non potest, / Id velis quod possit : Οὐ δυνάμενος ὃ θέλεις θέλῃς ὃ δύνασαι. Plurimum decoris adjunxit ea verborum conversio. Qualis est in illis : Non vivendum ut edas, sed edendum ut vivas. Est autem adagium hoc finitimum illi : Δεῖ τὸ παρὸν εὖ ποιεῖν, id est Oportet id quod adest boni consulere. Et Martialis inter felicitatis calculos commemorat, ut quod sis, esse velis.

2505. III, VI, 5. Quantum non milvus oberret

Quantum non milvus oberret. Proverbialis est hyperbole de homine supra modum locuplete, cui tantum sit agrorum, quantum nec milvus pervolet. Persius :

Dives arat Curibus, quantum non milvus oberret.

Id imitatus Juvenalis satyra nona :

Tot milvis, inquit, intra tua pascua lassis.

Sic et apud Plutarchum tragicus quispiam :

Σπείρω δ' ἄρουραν δώδεχ' ἡμερῶν ὁδόν,
Βερέκυντα χῶρον, id est

Arvum colo bis sex dierum iter, solo
Berecyntio.

Plinius libro decimooctavo latifundia vocat, a quibus ait Italiae perniciem invectam fuisse ; proinde veteres ita censuisse : Satuis esse minus serere et melius arare.

2506. III, VI, 6. Caedimus inque vicem praebemus crura sagittis

Persius satyra quarta :

Caedimus inque vicem praebemus crura sagittis, id est :

Vicissim carpimus et carpimur, ridemur et ridemus, mordemus et mordemur, laedimus et laedimur. Sumptum a militia. Ad eundem modum Horatius :

Caedimur et totidem plagis consumimus hostem.

Plutarchus in commentario De profectu cognoscendo simile adfert metaphoram de sphaera ultro citroque missa ac remissa : Καὶ πεπαύμεθα τοὺς λόγους ὥσπερ ἱμάντας ἢ σφαίρας ἐπιδούμενοι πρὸς ἀλλήλους, quemadmodum alio retulimus loco, proverbio Sphaeram inter se reddere.

2507. III, VI, 7. Ptolemaica lis

Πτολεμαῒς ἡ δίκη, id est Ptolemaica lis. Diogenianus indicat dici solitum in litium avidos. Anus quaepiam fuit Ptolemais, quae, quoad vixit, lites agitabat nec unquam a causis agendis erat feriata.

2508. III, VI, 8. Provolvitur ad milvios

Προκυλινδεῖται ἰκτῖνος, id est Adorat milvium. Initio veris prodeunt milvii, qua re laeti tenues, quod jam hyeme sint levati, provolvuuntur eosque velut adorant. Accomodari potest in eos, qui nova spe gestiunt. Suidas proverbii loco commemorat. Item Juvenalis : Durate atque expectate cicadas. Sumptum est autem ex Avibus Aristophanis προκυλινδεῖσθαι τοῖς ἰκτίνοις. asscribit interpres in eadem docens quatuor partes anni per aves denunciari hominibus. Ver attribuit milvis.

2509. III, VI, 9. Prienensis justitia

Πριήνη δίκη, est Prienensis iustitia.Suidas ostendit convenire, cum significamus aliquem in judicando plurimum excellere. A Biante Prienensi sumptum, cuius integritas in judicandis agendisque causis in proverbium abiit, ut dicatur Δικάζεσθαι Βίαντος τοῦ Πριηνέως κρείσσων, est In judicando praestatior Biante Prienensi. Citatur ex Hipponacte iambographo a Strabone libro Geographias decimoquatro et in vita Biantis a Diogene Laertio. Etiam Demodici Lerii trochaicus :

Εἰ τύχης τίνων, δικάζευτὴν Πριηνήων δίκην, id est

Si quam agas causam, Prienes fac uti tum more agas.

Hipponactis scazon sic habet :

Αἴκα δικάζευ, Βίαντος τοῦ Πριηνέως κρεῖσσον, id est

Si qua judicas, Biantem fac Prieneum vincas.

De Bochoris et Rhadamanthi judicio diximus alias.

2510. III, VI, 10. Primum mars in filiis laudatus est

Τὰ πρῶτα Ἄρης εἰς τοὺς παῖδας ἐπηνεῖτο, id est Initio Mars laudabatur ob filios. De iis, qui initio specimen aliquod indolis egregiae prae se ferunt, deinde paulatim in alios degenerans mores. Quemadmodum evenit Romanis olim strennuis et Martem generis auctorem virtute referentibus, post in degenerem prolepsis molliciem, ut non sine causa Juvenalis exclamavit :

Sed unde
Haec tetigit, Gradive, tuos urtica nepotes ?

Proverbium refertur a Suida.

2511. III, VI, 11. Phrynichi lucta

Τὸ Φρυνίχου πάλαισμα, id est Phrynichi luctatio. Diogenianus indicat dictitari suetum de iis, qui astu dolisque negotium peragunt. Fuit is Phrynichus Lacedaemoniorum proditor, quem vetus comoedia carbone notavit.

2512. III, VI, 12. Pro malo cane suem reposcis

Ἀντὶ κακῆς κυνὸς σῦν ἀπαιτεῖς, id est Pro malo cane suem reposcis, id est pro re vili preciosam. Sus enim esculentus, canis haudquaquam vescus est. Refertur a Diogeniano.

2513. III, VI, 13. Prudens in flammam mittere manum

Divus Hieronymus quodam in loco proverbium usurpat hujusmodi : Prudens in flammam manus immitto, pro eo, quod est : Sciens expono me discrimini malisque objicio. Sumptum videri potest ab historia Mutii Scevolae. Exstat et apud Ciceronem.

2514. III, VI, 14. Proba est materia, si probum adhibeas artificem

A Plauto dictum in Poenulo non sine proverbii specie :

Proba est materia, si probum adhibeas fabrum.

Egregia quidem indoles, si recte instituatur, felix ingenium, si praeceptor contingat idoneus, aut magnificum negotium, si modo scite tractetur. Metaphora notior est, quam ut sit indicanda.

2515. III, VI, 15. Illo respiciens, sed hic remitte bona

Aeschylus in Ranis Aristophanis cupiens redire ad superos :

Ἐκεῖ φράσαιμ’ ἄν, ἐνθαδὶ δ’ οὐ βούλομαι, id est

Dicturus illic, nam hic quidem haud volo eloqui.

Cui Bacchus ad hunc modum respondet :

Μὴ δῆτα σύ γ’, ἀλλ’ ἐνθαδὶ ἀνίει τἀγαθά, Id est

Minime profecto, quin mage hic profer bona.

Interpres admonet allusum ad paroemiam

Ἐκεῖ βλέπουσα δεῦρ’ ἀνίει τἀγαθά, Id est

Illuc tuens, at huc remitte commoda.

Conveniet, cum aliud prae nobis ferimus, aliud facimus, aut cum aliis adblandimur, in alios re beneficium conferimus. Quidam a Charitibus mutuo sumptum existimant, quarum una a tergo respicit et alteri munus offert arridens alteri.

2516. III, VI, 16. Ranae aquam

Βατράχῳ ὕδωρ, id est Ranae aquam, subaudiendum ministras. quid exhibetur, quo vel praecipue gaudet is qui accipit, veluti si quem natura bibacem ad bibendi certamen provoces aut homini loquaculo narrandi materiam et occasionem subministres. Diversum ab illo : Βατράχῳ οἰνοχοεῖς. Recte accomodabitur, ubi quid datur abundanti ; nam ranis affatim est aquae. Apud Athenaeum refertur hoc carmen in Syracusanos :

Οἳ πίνουσι μόνον Βατράχων τρόπον οὐδὲν ἔδοντες, id est

Qui absque cibo vivunt ranarum more bibentes.

Theocritus in Ergatinis :

Εὐκτὸς τῶ Βατράχω, παῖδες, βίος, οὐ μελεδαίνει
Τὸν τὸ πιεῖν ἐκχεῦντα, πάρεστι γὰρ ἄφθονον αὐτῷ, id est
O pueri, ranae vita est optabilis, ut quae
Non metuat potans effundere, copia nanque
Larga subest illi.

Pastor taxat parsimoniam Ergodotae, quod sudantibus maligne praeberet potum, quum ranis in otio viventibus liceat bibere quantum libet. Sunt et hodie bibones quidam, qui sibi videntur perire siti, quod non in ipsis doliis habitent. Huic non dissimile est illud : Equum in planiciem, illud autem diversum : Ἀσπάλακα εἰς Κορώνειαν , id est Talpam Coroneam. Est autem Coronea Boeotiae civitas, quae talpam non gignit, et si aliunde inferatur, emoritur. Ita Stephanus, quemadmodum scarabeus in loco Thraciae juxta Olynthum auctore Plinio.

2517. III, VI, 17. Post bellum auxilium

Μετὰ τὸν πόλεμον ἡ συμμαχία, id est Post bellum suppetiae. Quoties serius adhibetur remedium. Refertur a Suida. est aut certe usurpatum a Diogene Cynico. De quo Laertius hujusmodi fabulam narrat : Adolescens quispiam jactantior nuper uxore ducta titulum hujusmodi inscripsit aedibus suis :

Ὁ τοῦ Διὸς παῖς Καλλίνικος Ἡρακλῆς
Ἐνθάδε κατοικεῖ, μηδὲν εἰσίτω κακόν, id est

Jovis filius Callinicus Hercules hic habitat, ne quid introeat mali. Diogenes adscripsit : Μετὰ τὸν πόλεμον συμμαχία, id est Post bellum auxilium, videlicet indicans jam tunc receptum in eas malum, cum ipse malus immigrasset. Convenit cum Platonico illo, quod alibi commemoravimus, Μετὰ τὸν πόλεμον ἥκειν, id est Post bellum adesse. Brutus in epistola ad Lycios : Αἱμηχαναὶ ὑμῶν μετὰ τὸν πόλεμον, ὡς ἡ παροιμία, ἐκομίσθησαν, id est Machinae vestrae post bellum, ut habet proverbium, allatae sunt. Item in epistola ad Myrenses : Ἡ γὰρ ἐν πολέμῳ

Βραδύτης ἶσον ἔχει τῷ μηδ’ ὅλως γενομένῳ τὸ ἄπρακτον, id est Nam tarditas in bello perinde est, ac si nihil omnino sit factum, quod frustra factum est. Quintilianus in declamatione cadaveris pasti duas habet sententias non absimiles proverbio : Quid quod medicina mortuorum sera est ? Quid quod nemo aquas infundit in cineres ? Sic indicat serum remedium, siquidem aegroto mortuo sero venit medicus et aedibus in cinerem redactis sero infunditur aqua.

2518. III, VI, 18. Pinguis venter non gignit sensum tenuem

Divus Hieronymus in epistola quadam citat hujusmodi proverbium apud Graecos celebratum : Pinguis venter non gignit sensum tenuem. Quanquam fatetur id elegantius sonare Graece quam Latine. Graecus autem senarius extat apud Graecos hujusmodi :

Παχεῖα γαστὴρ λεπτὸν οὐ τίκτει νόον, id est
Subtile pectus venter obesus non parit.

Refert et Galenus contra Thrasybulum velut vulgo jactatum : Καὶ τοῦτο ἁπάντων σχεδὸν ἀνθρώπων ᾄδεται διότι πάντων ἐστὶν ἀληθέστατον, ὡς γαστὴρ ἡ παχεῖα τὸν νοῦν οὐ τίκτει τὸν λεπτόν, id est Et hoc ab omnibus prope hominibus canitur, eo quod omnium verissimum est, quod venter obesus non gignit mentem subtilem. Apud Lacedaemonios infame erat, si quis corpore fuisset vehementer obeso. Agatharchides apud Athenaeum lib. XII. Refert Anclidem ob delicias supra modum corpulentum in concionem adductum fuisse atque illic a Lysandro vehementer objurgatum minimumque abfuisse, quin in exilium ageretur, idque futurum minitatos Lacedaemonios, ni vitam frugalius institueret. Et ibidem Menander de quodam obeso loquitur :

Παχὺς γὰρ ὗς ἔκειτ’ ἐπὶ στόμα, id est
Obesus etenim sus premebat os viri.

Admonet adagium luxu corporis hebetescere mentis aciem. Quemadmodum scribit etiam Horatius :

Nam corpus onustum

Hesternis vitiis animum quoque praegravat ipsum

Atque affigit humo divinae particulam aurae.

Plutarchus apud Gellium ostendit pueros multo pastu stupidioris ac tardioris ingenii evadere.

2519. III, VI, 19. Piscem nature doces

Ἰχθὺν νήχεσθαι διδάσκεις, id est piscem nature doces. Perinde est ac si dicas : Doctum doces. Confine illi, quod alibi retulimus : Δελφῖνα νήχεσθαι διδάσκεις, id est Delphinum natare doces. Quod idem ad hunc effertur modum : Τῇ δελφῖνι κολυμβᾶν συμβουλεύῃ, id est Delphini quemadmodum natare oporteat consulis. Auctor Diogenianus.

2520. III, VI, 20. Pitana sum

Πιτάνη εἰμί, id est Pitana sum. Zenodotus indicat dici solitum de iis, qui in extremas redacti calamitates ab iisdem denuo in pristinam felicitatem restituuntur. Sic enim evenisse quondam Pitanae Aeoliae civitati. Nam hanc a Pelasgis in servitutem redactam Erythraei in libertatem pristinam vindicarunt.

2521. III, VI, 21. Pistillo retusius

Proverbialis est hyperbole, quam in epistolis usurpavit divus Hieronymus : Pistillo retusius, pro eo quod est minime acutum. Timon Misanthropus Cleanthem ob ingenii tarditatem appellat ὅλμον ἄτολμον, id est pistillum sive mortarium ignavum. Et Chrysippeum acumen apud eundem per ironiam usurpatur in stupidum et cornutus syllogismus pro ratione ridicula frivolaque.

2522. III, VI, 22. Partitio non praefocatio

Μερὶς οὐ πνίξ, id est Sortitio non praefocatio. Olim cum ii, qui viribus praepollerent, cibum eriperent imbecillioribus manus interim in illos injicientes, excogitatum est, ut sortibus ex aequo divideretur epulum, jamque ab omnibus acclamari coeptum : Μερὶς οὐ πνίξ, id est Partitio non strangulatio, eaque voc in proverbium abiit. Quo licebit uti, si quando significabimus non esse locum violentiae, sed ex aequitae juris oportere tractari negotium. Plutarchus in collectaneis, si modo illius sunt, citat his verbis : Μερὶς οὐ μὴ πνίγει, id est Partitio est, non strangulat. Admonet et Suidas hac forma proverbium efferri.

2523. III, VI, 23. Paries dealbatus

Τοῖχος κεκονιαμένος, id est Paries dealbatus aut incrustatus. Paulus apostolus in Actis apostolicis Ananiam sacerdotem fictum et fucatum parietem dealbatum appellat, quod longe alius esset intus, quam cultu habituque externo prae se ferret. Christus item in Evangelicis literis sanctimoniae simulatores sepulchra dealbata vocat, quae, cum foris niteant, intus sunt cadaverum ossibus referta. Sic enim est apud Matthaeum : Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὅτι παρομοιάζεσθε τάφοις κεκομιαμένοις, οἵτινες ἔξωθεν μὲν φαίνονται ὡραῖοι, ἔσωθεν δὲ γέμουσιν ὀστέων νεκρῶν καὶ πάσης ἀκαθαρσίας, id est Vae vobis, scribae et pharisaei, qui similes sitis sepulchris dealbatis, quae foris quidem apparent pulchra, intus autem referta sunt ossibus cadaverum omnique spurcitia. Lucianus Myronis et Praxitelis colossus ad hujusmodi ferme similitudinem trahit in Gallo, quod foris multo niterent ebore, multo fulgerent auro variisque coloribus arriderent, praeterea Jovis aut Neptuni repraesentarent imaginem fulmen aut tridentem dextra tenentes, ut plane numen aliquod esse viderentur, cum intus nihil appareret praeter picem, clavos, aranea,s mures atque id genus sordes alias haudquaquam ad exteriorem illam imaginem respondentes. hujusmodi principum esse vitam affimat,

quorum si strepitum et apparatum inspicias, nihil felicius, nihil deorum vitae similius ; sin curas, suspiciones, odia contemplere, quibus intus discruciantur, nihil calamitosius. Seneca philosophos, qui, cum docerent honesta, turpiter viverent, similes esse scripsit quorundam medicorum pyxidulis, quarum tituli remedium pollicerentur, cum intus venenum occultarent. E diverso, qui meliores sunt intus, quam oratione quamque prima illa vitae specie quasique fronte prae se ferunt, hos Plato Silenis adsimiles facit, de quibus alio diximus loco.

2524. III, vi, 24. Ollam alere

Χύτραν τρέφειν, id est Ollam alere, dicebantur, qui metum ostenderent, quo deterrerent quempiam. Veluti si quis praesidium alicubi collocatum habeat, quo minus vicini res novas moliantur. Sumptum id est a more civitatis Atheniensis, in qua olla sin tectis disponere consueverunt ad deterrendas ululas, quarum illic maxima vis. Nam ollarum strepitum omne genus avium reformidat. Adagium refertur tum a Suida, tum a Diogegiano. Sumptum est ex Aristophanis comoedia, cui titulus Aves :

Ὅτι μέν τε δεῖ μάχεσθαι λαμβάνειν τε τῶν χυτρῶν,
– Τί δὲ χύτρα ὠφελήσει ; – Γλαὺξ μὲν οὐ πρόσεισι νῷϊν. Id est
Pugnare sane oportet simul et ollas sumere.
– Sed quid juvabat olla ? – Ulula nos tum non adibit.

2525. III, vi, 25. Oleum et salem oportet emere

Τοὔλαιον καὶ τὸν ἅλα δεῖ ὠνεῖσθαι, id est Oleum et salem oportet emere. Refert adagium hoc Aristoteles Rhetoricorum lib. ii. Tractans de locis et enthymematis. Proponit autem hujusmodi exemplum antistrephontis : Sacerdos quaedam dissuadebat filio, ne quando verba faceret apud populum. Nam si injusta suaseris, inquit, deos habebis iratos ; sin justa, homines. Id hoc pacto ἀντιστρέφει, id est reciprocat filius : Imo expedit orationem habere apud populum. si justa dixero, dii

me amabunt, sin injusta, hominess. Atque hujusmodi genus argumentationis confine putat proverbio, quo jubemur oleum ac salem emere – Τουτὶ δ’ ἐστὶ ταὐτὸ τῷ λεγομένῳ τὸ ἔλαιον πρίασθαι καὶ τοὺς ἅλας, id est Hoc autem idem est cum eo, quod dici solet, oleum emere et salem – significans opus esse nonnunquam remediis contrariis, nunc acrimonia, nunc lenitudine. Sal enim mordet et siccat, oleum lenit ac humectat. Sic medici oleum addunt Sali, ne plus satis erodat, et qui sapiunt, admonitionis acrimoniam bonis verbis leniunt. Non me clam est in aeditione Aldina pro ἔλαιον haberi ἕλκος, quasi ex eodem dicto colligi possit et malum et mali remedium ; sed quis solet vulnus emere ?

2526. III, VI, 26. Tanquam suber

Ὡς φελλός, id est Tanquam suber, de iis, qui non norunt dissimulare aut qui nesciunt merdi adversis fortunae procellis. Extat apud Pindarum. Tractum a natura ligni, quod non solum ipsum non mergitur, verum etiam alligatum aliis, ne sidant, sustinet. Unde retibus assuitur et natantibus subditur.

2527. III, VI, 27. Obtrudere palpum

Obtrudere palpum apud Plautum est arte fucoque decipere. Ego, inquit, istuc aliis dare condidici, mihi obtrudere non potes palpum. Unde et palpari pro adulari et palpones adulatores vocamus a simili metaphora. Metaphora tracta est ab equisonibus, qui ferocientibus equis plausu manus adblandiuntur, ut ostendimus alibi.

2528. III, VI, 28. Ne quis unquam Megarensibus

Μηδέποτε μηδεὶς Μεγαρέων γένοιτο σοφώτερος, id est Nunquam quisquam sapientior sit Megarensibus. Scomma proverbiale jaci solitum in stupidos. Dictum est autem per adulationem de Megarensibus auctore Diogeniano.

2529. III, vi, 29. Nulla candidorum virorum utilitas

Οὐδὲν λευκῶν ἀνδρῶν ὄφελος σκυτοτομεῖν, id est Nullus candidorum virorum usus nisi ad cerdonicam. In molles et effoeminatos dictum ac veluti voluptatibus natos. Id enim innuit, opinor, per cerdonicam, juxta illud Martialis :

Quid ad te,
De cute quid faciat ille vel ille sua ?

Caeterum ii negotiis gerendis inutiles. Contra qui nigra sunt cute et hispidi, hi magis allegendi sunt ad administrandam rem publicam. Unde et Herculem μελάμπυγον appellarunt tanquam strennuum et a mollicie alienum, quemadmodum alibi demonstratum est in proverbio Ne in Melampygum.

2530. III, vi, 30. Nox humida

Νὺξ ὑγρά, id est Nox humida. De malis ingruentibus dici solitum auctor est Diogenianus. Quemadmodum de laetiore fortuna dicimus exoriri lucem. Apud eundem est νὺξ δασεῖα, id est nox spissa, de nocete hyberna. Quae si cui non videbuntur in adagiorum numerum referenda, is ea rescribat Diogeniano, si libet.

2531. III, vi, 31. Quid ad farinas ?

Τί πρὸς τἄλφιτα ; id est Quid ad farinas ? id est : Quid attinet ad parandas facultates ? Nam ἄλφιτα pro victu proque re familiari ponere poetis est familiare. Aristophanes in Nebulis :

Τὶ δέ μ’ ὠγελήσους’ οἱ ῥυθμοὶ πρὸς τἄλφιτα ; id est
Quid me numeri tandem ad farinas juverint ?

Id recte detorquebitur ad artes steriles ut poeticen, οὐδὲν πρὸς τἄλφιτα, quod vulgo dicunt de pane lucrando, sermon celebri magis quam erudito.

2532. III, vi, 32. Numeris platonicis obscurius

Proverbialis hyperbole videtur, quam usurpat M. Tullius in Epistolis ad Atticum libro septimo : Aenigma Oppiorum ex Velia plane non intellexi. Est enim numero Platonis obscurius. Id ideo dictum, quod Plato numeris Pythagoricis obscurat suam philosophiam ac veluti nebulas quasdam offundit, praecipue in Timaeo. Nam Pythagoras omnem fere philosophiae rationem ad numerous traxit. De quibus permulta Macrobius in commentariis, quos aedidit in Somnium Scipionis.

2533. III, vi, 33. Nihil ex agro dicis

Οὐδὲν ἐξ ἀγροῦ λέγεις, id est Nihil e rure loqueris, id est nihil humile neque triviale. Quod enim parum elegans, parum expolitum, id ex agro profectum dicitur. Contra quod festivum, quod lepidum, id urbanum ac civile vocant. Meminit Suidas.

2534. III, vi, 34. Nihil grave passus es, nisi

Οὐδὲν πέπονθας δεινόν, εἰμὴ προσποιεῖ, id est
Nihil grave accidit, nisi tibi vindicas.

Meminit Diogenianus. Nemo laeditur nisi a seipso. Nemini fit injuria, si eam existimet ad se non pertinere.

2535. III, vi, 35. Ne spina quidem vulnerabit bonos

Μηδ’ ἄκανθα ἀμύξῃ τοὺς ἀγαθούς, id est Ne spina quidem vulnerabit bonos. Nemo molestus fuerit innocenti. Nam spina natura pungit quemlibet. Sed ubique tuta est innocentia vitaeque integritas.

2536. III, vi, 36. Naaera et Charmione

Νάαιρα καὶ Χαρμιόνη, id est Naaera et Charmione. De fidis amicis dici solitum scripsit Zenodotus quique non dubitarent vel mortis esse comites amicis.

Erat autem hoc amicitiae genus laudatum apud Aegyptios, quod appellabant συναποθνῃσκόντων, id est commorientium. Quibus hoc necessitudinis genus placebat, ii hac lege copulabantur, ut, si alteri fatale quippiam accidisset, alter ultro mortis socium sese adjungeret. Hoc foedere cohaeserant Antonius et Cleopatra. Significat et Horatius libro secundo, oda decimaseptima simile quiddam erga Moecenatem :

Ille dies utranque
Ducet ruinam, non ego perfidum
Dixi sacramentum, ibimus, ibimus,
Utcunque praecedes, supremum
Carpere iter comites parati.

Rursum alio loco :

Quid nos ? Quibus te vita sit superstite
Jucunda, si contra, gravis.

Sed ut redeam ad proverbium, Naaera et Charmione duae erant Cleopatrae reginae pedissequae, quae spontaneam Cleopatrae mortem sunt imitatae. Ac semivivae repertae sunt, dominae jam mortuae coronam capite delapsam reponentes. Est quidem historia memoratu cum primis digna nec injucunda cognitu, verum eam si quis forte requiret, petat licebit ex Plutarcho in vita M. Antonii. Ego nec adagium hoc fueram adscripturus, ni veritus essem, ne, quonima extat in Zenodoti collectaneis semel atque iterum excusis publicatisque, parum eruditus aliquis calumniaretur a me praeteritum. Nam mihi, si modo non fallit nasus, subolet hoc proverbium haud esse profectum ab antiquitate, sed in Zenodoti natum officina.

2537. III, VI, 37. **Neque nullis sis amicus neque multis**

Carmen illud Hesiodi sicuti et alia pleraque cessit in proverbium :

Μηδὲ πολύξεινον μηδ’ ἄξεινον καλέεσθαι, id est

Nec multis, at nec nulli dicaris amicus.

Aristoteles libro Moralium nono tamquam proverbio jactatum citat ac dictum probare videtur, propterea quod prorsum citra ullius amici consuetudinem vivere ferinum atque injucundum esse videatur. Rursum nec vehementer amare possumus simul multos nec pluribus morem gerere. et Lucianus in Toxaride narrat apud Scythas πολυφιλίαν, id est complurium amicitiam, non aliter infamem fuisse quam apud alias gentes unius mulieris cum pluribus viris consuetudinem. Quanquam diversa sentit M. Tullius in libro De amicitia. Et Plutarchus in commentario Περὶ πολυφιλίας.

2538. III, VI, 38. Nebulas diverberare

Νεφέλας ξαίνειν, id est Nebulas diverberare, dicitur, qui vel in re stulta vel quae fieri non queat frustra sumit operam. Meminit Diogenianus. Suidas suspicatur ductum ab eo, qui dixit nebulas esse lanam expansam, quasi similiter debeant carminari.

2539. III, VI, 39. Myconius vicinus

Μυκόνιος γείτων, id est Myconius vicinus. In eum, qui invocatus ad convivium accredit. hoc nomine Myconios notavit antiquitas, quod liguritores essent et alienae appetentes mensae. Ad hunc modum Suidas. Zenodotus autem ait convenir in sordidos atque humiles homunciones, propterea quod ea insula inter contempstas habita sit ob sterilitatem, atque ob id gentem avidiusculam et alieni appetentiorem fuisse. Athenaeus idem ferme testator in primo sermon Dipnosophistarum citans hunc ex Archilocho versum, quo taxavit Periclen quondam ὡς ἄκλητον εἰσπταίοντα εἰς τὰ συμπόσια Μυκονίων δίκᾳ, id est velut qui invocatus irruerit in convivial Myconiorum more. Idem addit Myconios, quod inopes essent utpote sterilem insulam incolentes, ἐπὶ γλισχρότητι καὶ πλεονεξίᾳ fuisse notatos. Egesta senim facit avidos alienarum rerum, unde et Cratinus Ischomachum quendam gulae mancipium Myconium appellarit.

2540. III, VI, 40. Mortuos videns

Νεκροὺς ὁρῶν νέκρωσιν ἕξεις πραγμάτων, id est

Tibi occident rest, mortuos si somnies.

Refertur a Suida tanquam vulgo jactatum de divitatione, quae sumitur ab insomniis, superstitione multo omnium vanissima. Id tamen ita dictum est, quod mors finis sit omnium hujus vitae malorum.

2541. III, VI, 41. Mortui non mordent

Οἱ τεθνηκότες οὐ δάκνουσιν, id est Mortui non mordent. Id etiam hac tempestate vulgo dictitant. Natum arbitror ex apophthegmate Theodori Chii, qui fuit Ptolemaei regis in arte rhetorica praeceptor. Hic enim in consilium adscitus, cum deliberaretur, utrum Pompeius ab Aegypto repellendus esset an admittendus, censuit receptum occidendum addens hoc dictum : Νεκροὺς οὐ δάκνειν, id est Mortuos non mordere. Refert Plutarchus in vita Pompeii.

2542. III, VI, 42. Ascisce ad extremum scientiam

Πέμπε εἰς ἔσχατον τὴν ἐπιστήμην, id est Accerse ad extremumu scientiam. Non statim utendum extremis ingenii viribus, verum ubi jam urget ultimum periculum, tum ad artes confugiendum.

2543. III, VI, 43. Miserrimum fame mori

Sententia etiam cantionibus apud veteres celebrate teste Platone miserrimum mortis genus fame mori. Sumpta est autem ex Homericae Odysseae M :

Πάντες μὲν στυγεροὶ θάνατοι δειλοῖσι βροτοῖσι,

Λιμῷ δ' οἴκτιστον θανέειν καὶ πότμον ἐπισπεῖν, id est

Dura quidem miseris mors est mortalibus omnis,

At periisse fame res una miserrima longe est.

Plato libro De republica tertio refert hoc Carmen veluti pestilens moribus adolescentum, quum nulla mors sit misera, quae honestatis gratia oppetitur. Accommodari poterit in sordidos quosdam, qui quo parcant nummis defraudant genium suum, aut in eos, qui pereunt inscitia veri, quum animus hominis non aliter pascatur verbo Dei quam corpus cibo. Vere miserrimum est hac fame mori.

2544. III, VI, 44. I modo venare leporem, nunc itym tenes

Plautus in Captivi duo

I modo venare leporem, nunc itym tenes

Proverbiali figura dixit. Id est : Hanc interim coenam qualemcunque certam habes, quaere alteram, si potes potiorem. Itys enim avis, quem a Phaside Scythiae flumine phasianum vocant. Proinde cum jubebimus, ut qui nactus sit commode quippiam, ad aliud sese accingat, non intempestiviter hoc utemur adagio. Verum equidem opinor hunc Plauti locum, ut sunt alii plerique, depravatum esse. Legendum autem nec itym, ut habent codices, nec ichthyn, ut perperam mutavit quidam, cum nec avis nec piscis quicquam faciat ad venationem leporis, sed ictin. est id animal de genere mustelarum, quod in cuniculos immittitur, ut praedam eliciat. Latini viverram appellant. Suidas ostendit idem animal insidiari piscibus. Meminit hujus Aristoteles libro De naturis animantium nono, capite sexto. Quanquam non indicat insidiari leporibus, seb avibus et alvearibus. Quos si recte constat ictin esse viverram, Plinius octavo libro indicat praecipuam viverris gratiam fuisse propter venatum leporum et cuniculorum. Injiciunt, inquit, eas in specus, qui sunt multifores in terris, unde et nomen animali, atque ita ejectos superne capiunt.

2545. III, VI, 45. Minimo provocare

Minimo provocare est contemptim ad certamen provocare. Sumptum a gestu provocantium ad pugnam minimo dicto porrecto. Horatius in Sermonibus :

Ecce,

Crispinus minimo me provocat ; Accipe, si vis,
Accipe jam tabulas ; detur nobis locus, hora,
Custodes ; videamus, uter plus scriber possit.

Elegantius ad res animi torquebitur. Ut unus hic grammatistes theologos omneis minimo provocat.

2546. III, VI, 46. Minore finire pomoerio et his similia

Proverbii rationem sapiunt hujusmodi ferme metaphorae : Finire pomoerio, Praestituere metam, Circumscribere cancellis et si quae sunt consimiles. Varro in libris De re rustica : Eo melius fecisse quosdam, qui minore pomoerio finierunt exclusis partibus, quae non pertinent ad hanc rem. Idem ejusdem operis libro primo : Ars sit, an quid aliud et a quibus carceribus decurrat ad metas. Cicero libro De oratore primo : Exiguis quibusdam finibus totum oratoris munus circumdedisti.

2547. III, VI, 47. Mens peregrina

Νοῦν τὸν ξένον, id est Mentem peregrinam, habere dicuntur cogitabundi nec satis ob id attenti ad ea, quae coram aguntur. Jocatur Aristophanes ἐνἈχαρνεῦσιvin Euripidem tanquam dialectivis utentem argutiis (id quod indicat etiam Fabius Quintilianus in Institutionibus) his versibus :

Οὐκ ἔνδον ἔνδον ἐστίν, εἰ γνώμην ἔχεις.
– Πῶς ἔνδον εἶτ' οὐκ ἔνδον ; – Ὀρθῶς, ὦ γέρον.
Ὁ νοῦς μὲν ἔξω ξυλλέγων ἐπύλλια
Οὐκ ἔνδον, αὐτος δ' ἔνδον ἀναβάδην ποιεῖ
Τραγῳδίαν, id est
Est intus, haud est intus idem, si sapis.
– Quidam intus et non intus ? – Optime, senex.
Nam mens foris abest, colligens epyllia
Non intus, ipse at intus est, tragoediam

Scribens supinus.

Epyllia versiculos dicit voce diminutiva ab epos. Idem in Equitibus :

Πρός τε τὸν λέγοντ’ ἀεὶ
Κέχηνας, ὁ νοῦς δέ σου παρῶν ἀποδημεῖ, id est
Usque ad loquentem inhias, at ipsa mens tua
Praesens peregre est.

In eundem sensum Terentius : Praesens absens ut sies.

2548. III, VI, 48. Mitior Columba

Πρᾳότερος περιστερᾶς, id est Mansuetior Columba. Columbina simplicitas ac mansuetudo laudatur etiam in divinis literis. Nam hoc est Columba in avibus, quod ovis in quadrupedibus. Ipsa nulli animantium meditatur noxam nec aliunde praesidium habet adversus milvios quam a celeritate volandi. Adagii meminit Diogenianus.

2549. III, VI, 49. Ad porcellum da mihi mutuo tres drachmas

Εἰς χοιρίδιόν μοι νῦν δάνεισον τρεῖς δραχμάς, id est
Ad porcellum nunc da mihi mutuo treis drachmas.

Dicebatur ab eo, qui mori decrevisset aut qui vellet initiari. Nam initiandi consueverunt immolare porcum. Suidas ex Aristophane citat. Est autem in Pace :

Εἰς χοιρίδιόν μοι νῦν δάνεισον τρεῖς δραχμάς,
Δεῖ γὰρ μυηθῆναί με πρὶν τεθνηκέναι, id est
Qui porcum emam, mihi mutua nunc tres drachmas,
Initiandus sum, prius ac mortem oppetam.

2550. III, VI, 50. Mulieris podex

Γυναικὸς πυγή, id est Mulieris podex. In ignavum ac desidiosum dicebatur. animal mulier et quo minus habet mentis, hoc inhonestis voluptatibus est addictius.

Amat otium et fucorum in morem, quemadmodum ait Hesiodus, virorum laboribus quaesita sibi insumit, id quod indicat etiam illud proverbium Ὄκνος ὄνος. Et omnino tales permultas habet Gallia. Atqui Hollandia innumeras habet, quae sua industria viros otiosos et voluptarios alunt.

2551. III, VI, 51. Mulieris animus

Γυναικὸς φρένες, id est Muliebre ingenium. Diogenianus ostendit dici solitum in stultos. Videtur autem magis quadrare in imbelles et inconstantes. Unde est illud Ennianum :

Vos etenim juvenes animos geritis muliebres,
Illaque virgo viri.

Et Terentius : Novi ingenium mulierum : Nolunt ubi velis, ubi nolis, cupiunt ultro.

2552. III, VI, 52. Perendinum ventum praediscere

Τὸν τριταῖον ἄνεμον προγινώσκειν, id est Perendinum ventum praescire, dicuntur qui conjecturis, quod multo post eventurum sit, colligunt. Sumptum a nautis aut a negotiatoribus. Pindarus : Σοφοὶ δὲ μέλλοντα τριταῖον ἄνεμον ἔμαθον, id est Sapientes futurum perendie ventum noverunt. Id enim demum est sapere, non solum quod ante pedes est videre, verum id quoque, quod procul abest, prospicere.

2553. III, VI, 53. Caute loquacior

Ῥαχίας λαλίστερος, id est Caute loquacior. Proverbialis hyperbole in hominem immodice ac permoleste garrulum. Sumpra metaphora a cautibus, quae quoniam assiduis fluctibus tunduntur, multo resonant fragore.

2554. III, VI, 54. Lepori esurienti etiam placentiae fici

Λαγῷ πεινῶντι καὶ πλακοῦντες εἰς σῦκα, id est

Lepori esurienti et placentae pro ficis.

Suidas tradit dictum de iis, qui compulsi necessitate res etiam preciosissimas absumunt. Fortassis natum ab hujusmodi quapiam fabula, qualem de se narrat Apuleius, quod adactus fame placentas primum lambere, deinde etiam comesse didicerit.

2555. III, VI, 55. Lex et regio

Νόμος καὶ χώρα, id est Mos sive lex et regio. Admonet proverbium, quemadmodum et alias obiter indicavimus, serviendum et obsecundandum esse moribus regionis, in qua verseris. Zenodotus adscribit unicuique genti suas quasdam esse leges et instiuta vivendi. Nam Persarum mos est, ut inter pocula temulenti consultent ac reges suos pro numine adorent. Deinde qui sunt pares, osculantur invicem, inferiores genam modo contingunt potentiorum. Natos pueros post quadriennium demum inspiciunt. Gordii regem creant eum, qui sit inter ipsos quam maxime corpulentus. Syrraci coronam deferunt ei, qui proceritate corporis reliquos antecellat atque, ut quidam narrant, cui caput sit longissimum. Stymphali mulierem eam in honore habent, quae cum pluribus viris habuerit consuetudinem. Montani Massagetae in viis coeunt. Sautomatae inter pocula filias vendunt. Mazusius abstinet a mulierum congressu, nisi si quam bello ceperit. Tibareni post uxoris partum ipsi, perinde quasi pepererint, revincto capite cubant. Apud Cecertaeos opifices onera gestant, donec occurrat, qui emat. Sidones parentes devorant excepto capite ; nam hoc inaurant. Caesiae aut juxta alios Heniochi natos lachrymis prosequuntur, defunctos gaudio. Bachiii, si quando a morbo revaluerint, canibus semet ipsos objiciunt. Or genipei neque domos habent nec animante vescuntur. Sunt autem calvi, non ipsi modo, verum etiam mulieres, idque aiunt accidere propter aquae vim nativam, quam bibunt. Thysetae diis ossa sacrificant, ipsi vescuntur carnibus, atque hi profecto plurimum sapiunt mea quidem sententia. Tauroscythae homines immolant. Byzoni mediterranei lacte bubulo victitant nec ullo praeterea vescuntur

cibo. Iberes ovium loco canum greges alunt, Aethiopes, qui dicuntur Colcenses, hyaenas. hodie non pauciora ingeniorum et morum discrimina. Ad ea quoad fieri potest accomodare sese polypumque piscem imitari non minima prudentiae pars est.

2556. III, vi, 56. Aegis venit

Αἰγὶς ἔρχεται, id est Aegis venit. Suidas indicat proverbio dici solitum de iis, qui petulanter et impudenter agerent, refertque ex Pherecrate : Οἴμοι κακοδαίμων, αἰγὶς ἔρχεται. Aegis autem Graecis varia significat : pelliceum tegmen, quod gestant Afri, praepterea maris intumescentis undas ac procellas ventorum idque lingua Dorica, unde ἐπαιγίζειν reperitur pro vehementer flare. Alii malunt esse quid e coronis contextum aut rete ex coronamentis contextum. Sic ait usurpatum apud Herodotum libro quarto et apud Lycurgum. Nec desunt, qui putent significare sacerdotem, quae Athenis solita sit ferre sacram aegidem itaque infredi ad eos, qui nuper duxissent uxores. Apparet in hujusmodi sacris multum fuisse licentiae, quemadmodum et apud Christianos multis ineptiis celebrantur nuptiae, simulque allusum est ad procellam.

2557. III, vi, 57. Multam silvam gestas

Λόχμην πολλὴν φορεῖς, id est Silvam multam portas. Dictum in Phormionem militem quendam hirsutum densaque pilorum obsitum silva, cuius et alibi facta mentio. Quadrabit in agrestem et stupidum, cuiusmodi ferme sunt milites. Refertur a Suida.

2558. III, vi, 58. Leonem videre hostium praelia portendit

Λέοντας ἰδεῖν δυσμενῶν δηλοῖ μάχας, id est

Cernere leones hostium pugnam indicat.

Translatum vel a somniorum conjecturis vel ab observantibus auguria. Meminit Suidas. Hujusmodi versiculos indicantes, quid quodque portendat somnium, video

diligenter commemoratos a Suida et Hesychio, quum nihil inanius. Et tamen probabile est utrunque fuisse monachum.

2559. III, VI, 59. Larus in paludibus

Λάρος ἐν ἕλεσι, id est Larus in paludibus. Suidas scribit dictitatum de iis, qui faciles sunt ad dandum. Ductum a laro ave, quam eandem κέπφον appellari putant, quanquam Theodorus Gaza hanc fulicam vertit, illam gaviam. Ea quoniam facile decipitur illiciturque, proinde proverbio locum fecit.

2560. III, VI, 60. Issa

Ἴσσα, id est issa, proverbialis erat acclamatio in eos, quibus ζ littera sorte cecidisset quique modis omnibus essent infortunati. Haec Suidas, qui proverbium citat ex Mesenia Menandri, testatus et alibi usurpatum apud auctores. Conjectare licet eam litteram in sortibus inauspicatam fuisse. Martianus Capella in Nuptiis Philologiae et Mercurii testatur hanc litteram invisam fuisse Appio Claudio, quod dentes mortui, dum exprimitur, imitetur.

2561. III, VI, 61. Ipso horreo

Quod prolixe et affatim datur, ipso horreo dari dicitur, quemadmodum ipso canistro, propterea quod ex horreo plenius depromitur quam e choenice. Simile illi : Ἐκ πίθου ἀντλεῖς, id est E dolio hauris.

2562. III, VI, 62. In tua ipsius harena

In tua ipsius harena, id est : In tua ipsius arte. Sumptum a gladiatoribus solitis in harena digladiari. Neque vero parui referebat horum, nota an ignota dimicarent harena.

2563. III, VI, 63. In saltu uno duos apros capere

In saltu uno duos apros capere est eadem in re duos partier deprehendere. Plautus in Casina :

Jam ego uno in saltu lepide apros capiam duos.

2564. III, VI, 64. Ignis ad torrem

Πῦρ ἐπὶ δαλὸν ἐλθόν, id est Ignis ad torrem veniens. De negotio, quod raptim facileque conficitur, quasi cum ultro ignis ad torrem transvolat ob materiei siccitatem. Meminit Diogenianus. Simile fuerit : Ignis ad naphtham. Est autem naphtha bituminis genus, ad quod flamma vel e longinquo transvolat.

2565. III, VI, 65. Hippolytum imitabor

Ἱππόλυτον μιμήσομαι, id est Hippolytum imitabor. Diogenianus in proverbiorum collectaneis ait dictitatum de iis, qui statuissent pure casteque vivere. Nota est fabula vel apud Euripidem vel apud Senecam, quemadmodum is juvenis odio foeminei generis Dianae studiis sese totum addixerit despecto Veneris numine. Sic enim loquitur apud Euripidem :

Τὴν σὴν δὲ Κύπριν πόλλ’ ἐγὼ χαίρειν λέγω, id est

Atque ista faciens quidam ait faciens nihil.

2566. III, VI, 66. Nihil agere

Suidas hunc versiculum citat e Cratini fabula, cui titulus Horae :

Καὶ ταῦτα πράττων φάσκ' ἀνὴρ οὐδὲν ποιῶν, id est

Atque ista faciens quidam ait faciens nihil.

Admonetque subesse proverbium, quod quadret in eos, qui frustra laborent. Apud Latinos item nihil agunt, qui sumunt inanem operam, ut apud Terentium : Caeterum hoc nihil agit. Celebratur et illud Attilii : Satius est otiosum esse quam nihil agere.

2567. III, vi, 67. Herculis cothurnos aptare infanti

Herculis personam aut cothurnos aptare puero est minimis applicare maxima, quae nequaquam vel congruant vel deceant, veluti si quis rem humilem oratione tragica prosequatur. Quintilianus libro sexto de peroratione : Nam in parvis quidem litibus has tragoedias movere tale est, quasi si personam Herculis et cothurnos aptare infantibus velis. Plutarchus commemorat apophthegma quoddam Agesilai non admodum ab hoc alienum. Cui cum sophista quispiam hoc nomine laudaretur, quod res minimas dicendi artificio maximas efficeret, negavit is vel cerdonem bonum sibi videri, qui parvo pedi magnum induceret calceum, significans orationem oportere cum re congruere, non aliter quam vestis convenire debet corpori.

2568. III, vi, 68. Grues lapidem deglutientes

Αἱ γέρανοι λίθους καταπεπωκυῖαι, id est Grues lapillos deglutientes. Suidas ex Aristophane citat ostendens dici solitum de iis, qui summa providentia gerunt negotium. Idque inde in vulgi sermonem venisse, quod gruibus hic mos sit, ut, quoniam admodum sublimes volant magnoque ferantur impetu neque possint deorsum aspicere, lapillos gestent, quos, si quando fatigari coeperint inter volandum, ex alto dejiciant, quo videlicet e cadentium strepitu percipiant, utrum supra terram an supra mare volent. Quod si lapillus in mare deciderit, pergunt viam, sin in terram, interquiescunt. Nec his dissimilia refert Plinius libro decimo, capite vigesimotertio : Quando proficiscuntur, inquit, consentiunt. Volant ad prospiciendum alte, ducem quem sequantur eligunt. In extreme agmine per nocturnis temporibus lapillum pede sustinentes, qui lassatis somno decidens indiligentiam sono coarguat. Caeterae dormiunt capite subter alam condito alternis pedibus insistentes. Dux erecto providet collo ac praedicit. Ac Paulo post : Certum est, inquit, Pontum transvolaturas primum omnium angustias petere, inter duo promontoria Criumetopum et attigerint

continentem, et e gutture arenam. Plinius. Porro locus, quem Suidas citat, est in Avibus Aristophanis :

Ἐκ μὲν γε Λιβύης ἧκον ὡς τρισμύριαι
Γέρανοι θεμελίους καταπεπωκυῖαι λίθους, id est
Venere gruum terdena ferme millia
Libycis ab oris, devoratis maximis
Saxis.

Interpres hoc loco eadem ferme quae Suidas.

2569. III, VI, 69. Fortuna aestuaria

Τύχη Εὔριπος, id est Fortuna Euripus sive volubilis, quod vicissim nunc huic favere soleat nunc illi. De qua Boeotius :

Exaestuantis more fertur Euripi.

De mari Euripo alio diximus loco. Quemadmodum autem mare habet accessus ac recessus aestuarios, ita nihil est in rebus humanis perpetuum. Nullum autem mare crebrius aut celerius recurrit quam Euripus. Pindarus in Pythiis Hymno tertio metaphoram sumpsit a ventis : Χρὴ πρὸς μακάρων τυγχάνοντ᾽ εὖ πασχέμεν. Ἄλλοτε δ᾽ ἀλλοῖαι πνοιαὶ ὑψιπετᾶν ἀνέμων. Ὄλβος δὲ οὐκ ἐς μακρὸν ἀνδρῶν ἔρχεται, id est Oportet ubi contigerit a diis frui. Caeterum alias alii sunt ventorum flatus. Felicitas autem mortalium non venit diu mansura. Interpres citat versus Euripidis :

Κάμνουσι γάρ τοι καὶ βροτοῖς αἱ συμφοραί,
Καὶ πνεύματ᾽ ἀνέμων οὐκ ἀεὶ ῥώμην ἔχει, id est
Quin et laborant calamitates hominibus,
Nec habent vigorem semper aurae flamina.

2570. III, VI, 70. Fores aperire

Ἀνοίγειν τὴν θύραν, id est Fores aperire, proverbio dicebatur, qui rei cuiuspiam ingressum initiumque patefaceret. Plinius avunculus lib. II Cap. VIII : Obliquitatem ejis intellexisse, hoc est rerum fores aperuisse Anaximander Milesius traditur. Indicavit hoc adagium Plutarchus in Symposiacon decade secunda : Ἔλαθες γάρ, ὦ Φίρμε, τὸν κόσμον ἀντὶ τῆς παροιμιακῆς θύρας ἐπὶ σεαυτὸν ἀνοίξας, id est Imprudens, Firme, mundum pro janua proverbiali in teipsum aperuisti. Fenestram aperire in eandem sententiam est apud Terentium.

2571. III, VI, 71. Tuas res agitur, cum proximus ardet paries

Et hodiernis temporibus indocto vulgo passim in ore est, tum nobis esse cavendum, cum vicini domus ardet. Admonet proverbium, ut ex alterius malo sumamus exemplum alienoque periculo discamus nostris rebus consulere. Sumptum est ex Horatianis Epistolis :

Ecquid
Ad te post paulo ventura pericula sentis,
Nam tuas res agitur, paries cum procimus ardet.

Et Vergilius : Jam procimus ardet Ucalegon.

2572. III, VI, 72. Fontibus apros, floribus austrum

Dubium non est, quin ad proverbiorum classem pertineat, quod est apud Maronem in carmine Bucolico :

Eheu, quid volui misero mihi ? floribus austrum
Perditus et liquidis immisi fontibus apros.

Ubi quis optat nocitura. Nam ventus floribus inimicissimus, praecipue auster ob violentiam.

2573. III, VI, 73. Ollaris deus

Χυτρεοῦς θεός, id est Ollaris deus. Dicebatur in hominem humilem et contemptae sortis. Aristophanes in Nubibus :

Ὅτε καί σε χυτρεοῦν ὄντα θεὸν ἡγησάμην, id est

Quando arbitrabar te quoque ollarem deum.

Magni dii ebore, auro et argento sculpebantur. At plebei illi et minutuli, quod genus sunt Silenus et Priapus, qualibet materia fingebantur, ligno nonnunquam et luto, quo videlicet argento finguntur et ollae. Unde non inepte quadrabit in eum, qui studeat haberi inter aulicos optimates, sed nec opibus pollens nec auctoritate valens apud principem. Cognatum est illi : Καὶ κόρκορος ἐν λαχάνοις, id est Corcorus inter olera, aut illi : Οὐδὲν ἱερόν, id est Nihil sacri. Refertur in Zenodoti collectaneis.

2574. III, VI, 74. Oetaeus genius

Οἰταῖοις δαίμων, id est Oetaeus genius. Diogenianus ait ferociam et arrogantiam huic daemoni vehementer invisam fuisse nec inultam sinere solitum. Unde tumidis ac praeferocibus minitabantur Oetaeum daemonem. Collectanea vulgata proverbium referent ad auctorem Clearchum. Est autem Oeta mons finitimus Trachini atque eodem nomine civitas Meliensium. Proinde similis erit hujus usus proverbii, qualis est illius : Aderit Temessaeus genius.

2575. III, VI, 75. Vel hosti miserandus

Suidas hujusmodi verba ex auctore quopiam citat : Ὥστε κατὰ τὴν παροιμίαν κἂν ἐχθρὸν ἐλεῆσαι θεασάμενον τὴν τότε περιπέτειαν τοῦ ἀνθρώπου, id est Ut juxta proverbium etiam miseraturus fuerit hostis, si praesentem vidisset hominis casum. Est autem hyperbole, nam hostis non facile commovetur misericordia. Ita Vergilius in duodecimo : Vel Priamo miseranda manus. Item in secundo :

Quis talia fando

Myrmidonum Dolopumue aut duri miles Ulyssi
Temperet a lachrymis ?

Confine illi Quod vel ipse probet Momus.

2576. III, vi, 76. Aequales calculi

Ἴσαι ψῆφοι, id est Aequales calculi, si quando parum abest, ut condemnetur aliquis, et tamen absoluitur, aut cum nutat animus ambigitque utram in partem se deflectat, rationibus hinc atque hinc velut ex aequo adhortantibus ac deterrentibus. Quemadmodum est apud Terentium :

Cum in dubio est animus, paulo momento huc vel illuc impellitur.

Suidas ostendit metaphoram sumptam a prisca consuetudine judiciorum, qua reus aequalibus judicum sententiis absoluebatur, at non citra periculum. Cur autem potius absoluendum quam damnandum reum veteres existimarint, cum pares essent sententiae, multas causas reddit Aristoteles in problemate quodam. Multis enim nominibus visum est convenire, ut reliquis paribus reo magis quam actori faveatur : Vel quod accusator accedit paratus ac praemedineum sit reum, ut qui majore periculo dicat, ob metum quaedam praetermisisse potius quam actorem. Vel quod in ancipiti negotio potius ad eam partem oporteat verger, ubi, si forte sit erratum, peccetur levius. At minus est malum absoluere nocentem quam innocentem damnare, praesertim in capitalibus causis, ubi, si contingat errare judicem, non est quo sarciat in posterum erratum suum extincto jam homine. Contra, si elabatur nocens, poterit alio judicio poenas dare. Vel quod accusatio propior est suspicioni malevolentiae quam defensio ; quare, cum in caeteris nihil appareat discriminis, de actore potius male judicamus quam de reo. Haec et alia quaedam hujusmodi tradit Aristoteles. Igitur ut tutissimo liberatur a causa, qui calculis omnibus absoluitur, ita periculo proximus fuisse videtur, qui paribus calculis jam quasi favore quodam elabitur.

2577. III, VI, 77. Lusciniae deest cantio

Lusciniae deest cantio. Proverbialis allegoria, perinde quasi dicas : Mulieri desunt verba, poetae versus, oratori color, sophistae cavillum. Nulla enim avium aeque canora atque luscinia, etiam foemina, sicuti testatur Plinius libro decimo, capite vigesimonono. Sed haud fuerit alienum ipsuis verba subscribere. Lusciniis, inquit, diebus ac noctibus continuis quindecim garrulus sine intermissu cantus densante se frondium germine, non in novissimum digna miratu ave. Primum tanta vox tam parvo in corpusculo, tam pertinax spiritus, deinde in una perfecta musicae scientia modulates aeditur sonus. Et nunc continuo spiritu trahitur in longum, nunc variatur inflexo, nunc distinguitur conciso, copulatur intorto, promittitur, revocatur, infuscatur ex inopinato ; interdum et secum ipsa murmurat, plenus, gravis, acutus, cerber, extentus ; ubi visum est, vibras summus, medius, imus. Breviterque omnia tam parvulis in faucibus, quae tot exquisitis tibiarum tormentis ars hominum excogitavit. Plautus in Bacchidibus :

Ego quoque pol metuo, ne lusciniolae defuerit cantio.

2578. III, VI, 78. Ego ex bono in bonum traductus sum

Ἐγὼ μὲν ἐκ τοῦ καλοῦ εἰς καλὸν μετήνεγκα, id est Ego quidem e bono in bonum transii. Suidas indicat dici solitum de his, qui bonum institutum bono commutant. Innuit autem natum a quodam, qui ex bono citharoedo factus sit poeta tragicus. Est enim poetica musicae confinis arti, unde et musicam artem poeticen vocavit Terentius. Sumptum est adagium ex Ranis Aristophanicis.

2579. III, VI, 79. Anguillas captare

Ἐγχέλεις θηρᾶσθαι, id est Anguillas venari, dicuntur, qui privati compendii causa cient tumultus. Inde ducta similitudine, quod, cum aqua stat immota, nihil capiunt, qui captant anguillas, cum vero sursum ac deorsum miscent ac perturbant

aquam, ita demum capiunt. Quadrabit in eos, quibus tranquillo rei publicae statu nihil est emolumenti. Proinde seditiones gaudent exoriri, quo civitatis publicum malum in suum privatum vertant commodum. Proverbium extat apud Aristophanem in Equitibus :

Ὅπερ γὰρ οἱ τὰς ἐγχέλεις θηρώμενοι πέπονθας.
Ὅταν μὲν ἡ λίμνη καταστῇ, λαμβάνουσιν οὐδέν·
Ἐὰν δ’ ἄνω τε καὶ κάτω τὸν βόρβορον κυκῶσιν,
Αἱροῦσι· καὶ σὺ λαμβάνεις, ἢν τὴν πόλιν ταράττῃς, id est
Nanque accidit tibi, quod anguillas qui aucupantur.
Ubi quieta stat palus, nil piscium reportant,
Contra lutum si moverint sursum atque item deorsum,
Capiunt ; ita ipse capis, ubi rem publicam inquietas.

Hanc artem heu nimium callent principes quidam, qui consilio tyrannico dissidia serunt inter civitates aut bellum aliquod alicunde suscitant, quo licentius mulctent miseram plebeculam et innocentissimorum civium fame suam expleant ingluviem.

2580. III, vi, 80. Ego faciam omnia more Nicostrati

Ἐγὼ ποιήσω πάντα κατὰ Νικόστρατον, id est
Ego cuncta more fecero Nicostrati.

Pro eo, quod est egregie. Nam hunc Nicostratum aiunt comoediarum actorem fuisse talem, qualis apud Romanos praedicatur fuisse Roscius. Itaque propter artis famam in vulgi sermonem abiit. Suidas proverbii titulo recenset.

2581. III, vi, 81. Duplex cappa

Διπλοῦν κάππα, id est Duplex cappa, velut aenigma, quo malum aliquod significabant. Siquidem gemino cappa scribuntur κακά. Simili figura Plautus furem trium litterarum hominem appellavit.

2582. III, VI, 82. Tria cappa pessima

Τρία κάππα κάκιστα, id est Tria pessima cappa. Jactatum et hoc olim aenigmatis vice, quo trium gentium mores notati sunt, Cappadocum, Cretensium et Cilicum. Augustinus in Grammaticis indicat fuisse tortum in Cornelium Syllam, Cornelium Cinnam et Cornelium Lentulum. Creditumque est in libris Sibyllinis horum nomina tribus hisce literis fuisse designata. Est autem clausula carminis heroici.

2583. III, VI, 83. Temulentus dormiens non est excitandus

Proverbii speciem habet, quod admonet Theognis sopitum erbium non oportere excitari somno. Simillimum est autem illi : Κακὸν εὖ κείμενον μὴ κινεῖν, id est Malum bene conditum ne moveas. Non est refricandum odium, cui obduci cicatrix coepit. Theognidis Carmen sic habet :

Μηδ' εὕδοντ' ἐπέγειρε, Σιμωνίδη, ὅντινα ἡμῶν,
Θωρυχθέντ' οἴνῳ μαλθακὸς ὕπνος ἔχει, id est
Ne cuiquam e nobis somnum depelle, Simonida,
Oppressum vino quem sopor altus habet.

2584. III, VI, 84. Utroque nutans sententia

Δίσχωλοι γνῶμαι, id est Utroque claudicantes sententiae aut Animus huc atque illuc versatilis. Sic enim arbitror legendum, δίσχωλος per ω magnum, ut sit utroque claudicantes. Nam in vulgatis libris per omicron scriptum repperi. Conveniet igitur in hominem lubricate fidei et incertarum partium, in quem congruet illud Homericum :

Ἀλλὰ μετοκλάζει καὶ ἐπ' ἀμφοτέρους πόδας ἵζει, id est
Claudicat incessu pedibusque vacillat utrisque.

Refertur a Zenodoto.

2585. III, VI, 85. Dictum ac factum

Ῥεχθὲν καὶ πραχθέν, id est Dictum ac factum. Proverbialis figura, qua nihil in negotio procurando praetermissum significamus. Terentius : Dictum ac factum reddidi. Donatus in Andria indicat esse proverbium celeritatis : Dictum ac factum invenerit aliquam causam. Rursum in Seipsum excruciante : Dictum ac factum huc abiit Clitipho. Sane quam familiaris est hic sermonis colos Graecis poetis : Οὔτε ἔπος οὔτ᾽ ἔργον, id est Neque dictum neque factum, pro eo, quod est nulla ratione. Homerus Iliados libro primo :

Ἐσθλὸν δ᾽ οὐδέ τί πω εἶπας ἔπος οὐδ᾽ ἐτέλεσσας, id est

Nec dictum factumque probum ex te prodiit unquam.

Euripides in Hecuba : Σὺ δ᾽ ἡμῖν μηδὲν ἐμποδὼν γίνῃ / Λέγουσα μηδὲ δρῶσα, id est Tu vero ne quid obsistas mihi / Verbove factove. Diversum in sensum, qui modis omnibus dextri strennuique sunt, dictis ac factis valere dicuntur. Ita Phoenix docuerat Achillem juxta Homerum :

Μύθων τε ῥητῆρ᾽ ἔμεναι πρηκτῆρά τε ἔργων.

Itidem Pindarus in Nemeis hymno primo : Σέο δὲ ἀμφὶ τρόπῳ τῶν τε καὶ τῶν χρήσιες, id est Tui vero mores et in his et illis usui sunt. Praecessit enim : Πράσσει γὰρ ἔργῳ μὲν σθένος, βουλῇσι δὲ σφήν, id est Agit enim facto quidem robur, consiliis autem mens.

2586. III, VI, 86. De grege illo est

De grege illo est ejisdem factionis aut contubernii. Terentius in Adelphis : At hic Hercule de grege illo est. Idem in Eunucho : Ut me in vestrum gregem recipiatis. M. Tullius ad Atticum : At vellem te in tuum veterem gregem retulisses. oration in Verrem prima : Quartum quem sit habiturus non video, nisi forte de illo grege oratorum, qui subscriptionem sibi postularunt, etc. In eundem actione quarta pro eodem dixit de illo convent : Turpio quidam, illius excursor et emissarius, homo

omnium ex illo conventu quadruplatorum deterrimus. Allusit autem ad id, quod alibi diximus ἀτιμαγελεῖν. Sic et Flaccus :

Scribe tui gregis hunc et fortem crede bonumque ;

Verum hoc frequenter et in bonam partem usurpatur. Beatus Hieronymus adversus Jovinianum libro secundo : De tuo, inquit, armento sunt, imo inter tuos cives grunniunt. M. Tullius gregales appellat familiars et ejisdem sodalitii, velut in oratione pro domo sua ad pontifices : Quod vos ad Catilinae gregales de me dicere solebatis.

2587. III, VI, 87. Dentata charta

Dentata dicuntur mordacia. M. Tullius ad fratrem libro secundo : Calamo et atramento temperato, dentata etiam charta res agetur. Et Seneca dentatos sales esse non vult. Rursus edentula quae morsu careant.

2588. III, VI, 88. Daulia cornix

Δαυλίαν κορώνην, id est Dauliam cornice, Jusciniam vocant poetae, sive quod Tereus in Daulide Phocidis cum ea vixerit, sive quod illic Philomena mutata sit in avem. video, quid sibi velit adagium, nisi forte dictum est in garrulos aut canoros. Magis autem suspicor Zenodotum, sive Zenobius is sive quisquis alius fuit, hoc proverbium fuisse commentum, quo locum faceret narrandae fabulae, quod idem in nonnullis aliis ab illo factum conjicio.

2589. III, VI, 89. Cum musis

Μετὰ μουσῶν, id est Cum Musis, hoc est Musis bene for tunantibus, de doctis aut iis, quae docte dicuntur aut, quemadmodum ostendit Suidas, cum illitteratus inter eruditos vivit, ut per ironiam efferatur.

2590. III, vi, 90. Amicos tragoedios aemulatur

Τοὺς ἑταίρους τραγῳδοὺς ἀγωνιεῖται, id est Amicos tragoedos aemulatur. Suidas e Didymo citat addens dici solitum de his, qui sese accomodarent et morum severitatem sumerent ad aemulationem aliorum. Sumptum ab histrionibus tragoediarum, qui, cum sint levissimi nebulones, tamen, ubi deum aut regem agunt in fabula, tum cultu, voce gestuque majestatem quondam imitantur.

2591. III, vi, 91. Aesopicus graculus

Αἰσώπειος κολοιός, id est Aesopicus graculus, dicitur, qui aliena sibi usurpat aliorumque bonis sese venditat. Usurpat Lucianus in Pseudologista. Horatius : Moveat cornicula risum / Furtivis nudata coloribus. Exstat apologus inter alios, qui Aesopi nomine circumferuntur. Pindarus in Nemeis hymno tertio : Οὐδ’ ἀλλοτρίων ἔρωτες ἀνδρὶ φέρειν κρέσσονες : οἴκοθεν μάτευε, id est Neque rerum alienarum cupiditates viro meliores sunt ad ferendum, e domesticis inquire. Reprehendit suam digressionem poeta jubetque, ut quem suscepit celebrandum laudet e propriis virtutibus potius quam ex alienis.

2592. III, vi, 92. Aries cornibus lasciviens

Κριὸς ἀσελγόκερως, id est Aries cornibus lasciviens. Diogenianus ostendit convenire in magnos ac lascivos. Pruriunt cornua arietibus bene pastis, quod idem accidit bubus. Vergilius :

Jam cornu petat et pedibus qui spargat harenam,

vitulum lascivientem indicans. Hesychius indicat originem proverbii. In arce Palladis aries erat repositus ingens aereus, quem Plato comicus dixit ἀσελγόκερων non ta mob lasciviam qua mob ingentem molem. Confertur enim cum equo durateo. Veteres enim non solum ἀσελγές dixisse quod esset lascivum et indomitum, verum etiam quod esset praegrande, quemadmodum Eupolis ἄνεμον ἀσελγῆ dixit pro

magno vento. Hae sunt grammaticorum cruces, ne aereus ille aries sit formidabilis ob ingenia cornua. At quid vetat etiam ventum dici lascivum et intemperantem, quod suo arbitrio ludit, ubi velit ? Mihi videtur adagium convenire et in stolidos praeter meritum evectos ad dignitatem.

2593. III, vi, 93. Ductus per phratores canis

Ἀγόμενος διὰ φρατόρων ὁ κύων, id est Ductus per phratores canis. Ubi quis inciderit in eos, quibus poenas det ; canis enim apud hos protinus occiditur. Apud Athenienses populus in tribus erat distributes, uniuscujusque tribus tertia pars φρατρία dicebatur et huic praefectus φρατρίαρχος. In comitiis igitur, si quis canis intercurrisset, continuo petebatur a populo.

2594. III, vi, 94. Calabri hospitis xenia

Proverbium subesse videtur in his Horatii versibus, quos scripsit in Epistolis :

Non quo more pyris vesci Calaber jubet hospes,
Tu me fecisti locupletem : Vescere sodes.
Jam satis est. At tu quantum vis tolle. Benigne.
Non invisa feres pueris munuscula parvis.
Tam teneor dono, quam si dimittar onustus.
Ut lubet : haec hodie porcis comedenda relinques.

Itaque Calabri hospitis munera recte dixeris rusticana leviaque quaeque magis onerent accipientem quam juvent aut quae donantur contempta. Siquidem Calabri, quod pyris abundent, consueverunt ea hospitibus affatim apponere, deinde saturos bellariorum vice domum auferre jubent. Quod si recuses, eadem porcis objiciuntur. Atqui istud haud est dare munus, sed adjicere. Is demum dat, qui simul et precium muneris expendit, quod largitur, et ejis meritum, quem eo donat. Notatus est apud Athenaeum Antiochus cognomento Illustris, qui quod erat reliquum pecuniae solet

effundere verius quam largiri, interdum in viis publicis stans dicere consuevit : Τίνι ἡ τύχη δίδωσι, λαβέτω, id est Cui fortuna dat, capiat, et abjecta pecunia discedebat.

2595. III, vi, 95. In ostio formosus

Ἐν θύρᾳ καλός, id est In ostio formosus. De iis, qui adamantur vulgoque gratiosi habentur. Sumptum a veterum consuetudine, qui formosorum aut amasiorum nomina arboribus, foliis ac parietibus inscribebant : Ὁ δεῖνα καλὸς. Ad id alludens Aristophanes in Vespis :

Καὶ νὴ Δί᾽ ἂν ἴδῃ γέ που γεγραμμένον
Τὸν Πυριλάμπους ἐν θύρᾳ Δῆμον καλόν,
Ἰὼν παρέγραφε πλησίον· Κημὸς καλός. Id est
Ac per Jovem scriptum uspiam si viderit
Demum venustum in Pyrilampus ostio,
Accurrit ac Cemum venustum proxime
Adscribit.

Idem ἐν Ἀχαρνεῦσιν :

Ὑμῶν ἐραστὴς ἦν ἀληθῶς, ὥστε καὶ
Ἐν τοῖσι τοίχοις ἔγραφον· Ἀθηναῖοι καλοί, id est
Is vestri amans haud ficte erat, nam in aedium
Muris venusti Athenienses scripserat.

Alteri versui Graeco superset syllaba, tametsi sic habet Aldina aeditio. Suspicor inversum ordinem dictionum. Constabit, si legas hoc modo :

Ἐν τοῖς ἔγραφον τοίχοις· Ἀθηναῖοι καλοί.

Nisi magis placet, ut legamus :

Ἐν τοῖσι τοίχοις ἔγραφον· Ἀθῆναι καλαί,

quasi blandientes civitati hoc in illius moenibus scripsissent. Apud Athenaeum libro sexto refertur ex auctore quopiam, quod qui Atheniensium rem publicam administrabant assentabantur populo dicentes caetera quidem omnia esse

Graecorum communia, verum illud esse proprium Atheniensibus, quod viam nossent, quae perduceret in coelum. Quisquis legerit encomium Aeschinis et Menonis apud Platonem, intelliget, quam formosos pinxerint Athenienses miro dicendi artificio illis blandientes. Interpres distichon hoc citat ex Callimacho :

Ἀλλ’ ἐνὶ δὴ φύλλοισι κεκομμένα τόσσα φέροιτε
Γράμματα, Κυδίππην ὅσσ’ ἐρέουσι καλὴν, id est
Literulas tot ferte insculptas frondibus hisce,
Cydippen pulchram quot memorare queant.

Id imitatus Maro :

Teneris, inquit, incidere amores
Arboribus, crescent illae, crescetis amores.

Torquere licebit et in eos, qui falso per assentationem laudantur, aut in mendacissimos principum quorundam titulos. Quod genus sunt : Pater patriae, deliciae orbis, amor mundi, serenissimus, inclytus, clementissimus, cum meri sint rei publicae praedones.

2596. III, VI, 96. Caput scabere et consimilia

Caput scabere, ungues arrodere gestus hominis sunt cogitabundi et de mutando, cuius poeniteat, secum agitantis. Unde trahuntur in usum proverbialem. Horatius libro primo, satyra decima :

Sed ille
Si foret hoc nostrum fato delapsus in aevum,
Detereret sibi multa, recideret omne, quod ultra
Perfectum traheretur, et in versu faciendo
Saepe caput scaberet vivos et roderet ungues.
Saepe stilum vertas, iterum quae digna legi sint
Scripturus.

Id imitatus Persius : Nec pluteum, inquit, caedit nec demorsos sapit ungues. Idem alibi : Crudum Chaerestratus unguem Arrodens ait hoc. In superiore taxat poetarum in scribendo negligentiam. altero describit adolescentem de mutanda anteactae vitae ratione cogitantem.

2597. III, VI, 97. Caricus hircus

Καρικὸς τράγος, id est Caricus hircus. Diogenianus indicat dictitatum de vilibus et contemptis. Hesychius indicat usurpatum a Sophocle. Carum populus, quod passim in bellis mercenariam locarent operam, ceu vili vita in contemptus proverbium abiit. Unde et Plato Καρικὸν ἀνθρώπιον, id est Caricum homuncionem, dixit pro vili nihilique, quemadmodum alio dictum est loco. Fieri potest, ut proverbium eo respiciat, quod Cares pro hirco solent immolare canem, ut indicatum est in proverbio Caricum sacrificium.

2598. III, VI, 98. Bullatae nugae

Ventosa atque inania bullata dicuntur. Sumpta metaphora παρὰ τῶν πομφολύγων, de quibus alias dictum est in proverbio Homo bulla. Persius : Bullatis ut mihi nugis / Pagina turgescat, bullatas nugas appellans inanem perstrepentium vocum congeriem, in quibus nihil subsit solidioris sententiae. Horatius nugas canoras vocavit in Arte poetica :

Quam versus inopes rerum nugaeque canorae.

2599. III, VI, 99. Bolus ereptus e faucibus

Bolus e faucibus eripi dicitur, quoties commoditas aliqua, quae jam propemodum tenebatur, praeter expectationem subito praeripitur. Terentius in Seipsum excruciante :

Crucior bolum tantum mihi esse ereptum subito e faucibus.

Bolum autem dixit, quod Graeci vocant Βλωμόν. Metaphora per se liquet.

2600. III, vi, 100. Bene sit

Καλῶς ἔστω, id est Bene sit. Ominis vox, cum quis rem quampiam novam et arduam auspicaretur, ut in testamentis praefabantur : Τοῦτο καλῶς ἔσται, id est Hoc bene erit, sed si quid acciderit humanitus. Item in concionibus : Quod faustum felixque sit. futurum est salsius, si per ironiam proferatur de re ridicula nulliusque momenti perinde quasi maxima. Quemadmodum Persius de divite avaro cadum resignaturo : Hoc bene sit. Frequens est apud auctores Bene vertat et Male vertat. Vergilius in Bucolicis :

Hos illi, quod nec bene vertat, mittimus hoedos.

Et Dii bene vertant, quod agas. Servius Grammaticus existimat hanc figuram mutuo sumptam ab Hectore et Ajace, quorum utrique suum munus in perniciem cessit.

2601. III, vii, 1. Scarabeus aquilam quaerit

Κάνθαρος ἀετὸν μαίεται, id est Scarabeus aquilam quaerit. Cum imbecillior atque impotentior mali quippiam molitur struitque insidias inimico longe potentiori. Est et altera lectio atque ea meo quidem judicio verior : Ὁ κάνθαρος ἀετὸν μαιεύται, id est Scarabeus aquilae obstetricatur. Sensus ferme idem est, sive legas μαίεται sive μαιεύται. Competit enim in humilem et imbecillum, qui viribus longe praepollenti maliciosis insidiis et clanculariis dolis perniciem machinatur. Aristophanes in Lysistrata :

Ὑπερχολῶ γάρ, αἰετὸν τίκτοντα κάνθαρός σε
Μαιεύσομαι, id est
Supra modum irascor tibi, scarabeus aquilam ego te,
Quando ova paries, obstetrix juvabo.

Super hac re fertur apologus quidam apud Graecos non inelegans, quem Lucianus indicat Aesopicum esse, cum ait in Icaromenippo fabulatum fuisse Aesopum, quemadmodum aliquando scarabei et cameli caelum conscenderint. Porro quod ad

fabulam scarabei et aquilae attinet, ad hunc habet modum. Est jam olim aquilarum generi cum universa scarabeorum gente vetus atque antiqua simultas ac bellum prorsus internecinum planeque, quod Graeci solent dicere, ἄσπονδος πόλεμος. Nam odio dissident plus quam Vatiniano, adeo ut ne Juppiter quidem ipse, ὅου κράτος ἐστὶ μέγιστον et qui Totum nutu tremefactat Olympum, rem inter eos componere ac dissidium finire potuerit, si modo vera narrant apologi. Denique nihilo magis inter eos convenit, quam hodie quoque convenit inter deos istos aulicos et humilem obscuramque plebem. Sed erit fortassis, qui Aesopicarum fabularum rudis et ἀνήκοος admiretur, quid tandem negotii sit cum aquila scarabeo, quae cognatio, quae vicinitas, quae affinitas usqueadeo dissimilibus intercedat ; nam inter hos, qui vinculis ejusmodi copulantur, potissimum dissidia solent oriri, praesertim inter principes. Ad haec, quaenam tam atrocis odii causae, postremo unde tantum animorum scarabeo, ut cum aquilarum populo bellum suscipere non dubitarit. Rursum, qua contumelia tantopere fuerit offensus aquilae θυμὸς ἀγήνωρ, ut hostem tam humilem non contempserit ac suo vel odio judicarit indignum. Videlicet argumentum ingens, longa est injuria, longae ambages ac res omnino major, quam ut humana facundia queat explicari. Quod si Musae, quae gravatae non sunt olim Homero dictare Βατραχομυομαχίαν, mihi quoque relicto tantisper Helicone dignentur adesse, rerum summam pro mea virili conabor exponere. Quid enim tam arduum esse possit, quod illis auspicibus non audeant homines ? Sed quo res cognitu fiat illustrior, prius quam ad ipsum negotii caput veniam, ducis utriusque mores, formam, indolem, ingenium quam potero paucissimis perstringam.

Primum igitur illud succurrit, admirari, quid olim Romanis viris alioqui sapientibus venerit in mentem, qui cum hujus alitis symbolo sese praeter ceteras nationes jactent ac diis proximos ducant cumque hujus auspiciis tot victorias reportarint, tot egerint triumphos, tantum abest, ut benemeritae gratiam referant, ut non toleranda etiam afficiant contumelia. Nam avem unam omnium maxime masculam et invicti roboris emasculant evirantque ac propemodum Tiresiam

reddunt ipsi non admodum mares, siquidem apud Graecos plane mas est ἀετός. Idque, ni fallor, longe magis quadrat in eum, cui summus ille pater et rex Hominumque deumque

Regnum in aves vagas
Permisit, expertus fidelem
Juppiter in Ganymede flavo.

Tum ei, qui ceteris deis procul absistentibus solus irato Jovi trisulca tela porrigat, nihil etiam proverbio deterritus Πόρρω Διός τε καὶ κεραυνοῦ. Neque vero sine gravi ratione factum arbitror, ut inter tam multas avium nationes tamque numerosas tribus aquila potissimum sit visa idonea, cui non solum avium φρῆτραι, verum etiam senatus populusque poeticus suffragiis omnibus monarchiam decerneret. Nam quantum ad avium judicium attinet, ad hanc partem pleraeque propendebant, ut pavoni rerum summam commiterent. Siquidem hujus pulchritudini, splendori, sublimitati fastuique plane regio regnum deberi videbatur. Ac prorsum in hanc sententiam itum fuisset, nisi quaedam longo rerum usu callidae, cujusmodi sunt cornices corvique, perpendissent futurum ut, si pavonem rebus praefecissent, eveniret, quod complures jam annos in monarchis quibusdam videre datum est, nimirum ut solo nomine strepituque regem ageret, aquila nihilo secius vel sine populi suffragiis regnum gereret. Ceterum poetas, viros sapientissimos, illud arbitror perspexisse, non alia magis imagine regum mores ac vitam effingi potuisse. Loquor de plerisque, non de omnibus. In quovis enim rerum genere semper fuit eritque bonorum paucitas. Et aliud seculum alios gignit. Sed paucis, si videtur, hinc atque hinc contentionem admoveamus. Jam primum si quid ominis est in vocabulo, ut certe est, apte profecto Graecis ἀετός dicitur παρὰ τὸ ἀΐσσω, quod est propemodum rapior impetu et concitus feror. Quaedam aves natura placidae sunt ac mites, tum quae ferae sunt, tamen arte cultuque cicurantur ac mansuescunt. Sola aquila nec est habilis ad ullam disciplinam nec ullo studio potest mansuescere. Tantum impetu

naturae praeceps fertur, et quicquid valde libuit, idem postulat sibi licere. Libetne spectare pullum animo vere aquilino ? Graphice depinxit Horatius :

Qualem ministrum fulminis alitem
Olim juventas et patrius vigor
Nido laborum propulit inscium
  Vernique jam nimbis remotis
    Insolitos docuere nisus
Venti paventem, mox in ovilia
Demisit hostem vividus impetus,
  Nunc in reluctantes dracones
    Egit amor dapis atque pugnae.

Melius intelligunt hoc enigma regiones expertae, quantis malis sibi constiterint hujusmodi indomiti juvenum principum impetus. Philosophorum est moderari affectibus ac rationis ductum in omnibus sequi. At nihil est, ait Satyra, violentius aure tyranni. Cui illud semper in promptu :

Sic volo, sic jubeo, sit pro ratione voluntas.

Deinde cum sex opinor aquilarum genera commemorentur, tamen illud inter omnes convenit, quod rostro sunt vehementer adunco nec minus aduncis unguibus, ut vel ex ipso corporis habitu possis intelligere carnivoram esse avem, quietis ac pacis inimicam, pugnis, rapinis ac praedationibus natam. Et quasi parum sit carnivoras esse, sunt et quae ossifragae dicantur et sint. Sed hic protinus tacite mihi dicis, optime lector, quid haec imago ad regem, cujus propria laus est clementia, cumque plurimum possit, nulli tamen velle nocere ac solum aculeo carere seseque totum in populi sui commoditates impendere, adeo ut Niloxenus ille sapiens rogatus, quid esset utilissimum, responderit Rex, id esse proprium veri principis indicans, ut, quantum in ipso sit, nemini noceat, prosit omnibus sitque magis optimus quam maximus. Quamquam non alia ratione potest esse maximus, nisi ut sit quam optimus, hoc est beneficentissimus in omnes. Equidem exemplar laudo non inscite

depictum a philosophis, et haud scio an ejusmodi principes administrent rempublicam in urbe Platonica. Verum in annalibus vix unum aut alterum reperias, quem ausis cum hac imagine componere. Porro si quis recentiorum temporum principes expendat, vereor, ne non ita passim reperiat, in quem non quadret foedissimum illud convitium, quod apud Homerum Achilles torquet in Agamemnonem, δημοβόρος βασιλεύς. Nam Hesiodus δωροφάγους appellat, rectius tamen παμφάγους appellaturus. Et cum Aristoteles evidentissima nota distinxerit regem et tyrannum, quod hic suum ac privatum commodum spectat, ille populi rebus consulit, tamen quibusdam regis appellatio, quae priscis illis ac tantis principibus Romanis immodica visa est et ob invidiam refugienda, vix etiam satis est, nisi longam splendidissimorum mendaciorum addas coronidem : ut divi cognominentur, qui vix sunt homines ; invicti, qui numquam non victi discesserunt e proelio ; augusti, quibus angusta sunt omnia ; serenissimi, qui belli tempestatibus et insanis rerum motibus orbem concutiunt ; illustrissimi, qui profundissima omnium bonarum rerum ignorantia caligant ; catholici, qui quovis spectant potius quam ad Christum. Atque his divis, inclytis, triumphatoribus si quid est otii ab alea, a poculis, a venatu, a scortis, id omne jam vere regiis cogitationibus dicant. Nec est ullum aliud studium, nisi ut leges, edicta, bella, paces, foedera, consilia, judicia, sacra prophanaque eo conferant, ut omnes omnium fortunas in suum converrant fiscum, hoc est in dolium pertusum congerant, et aquilarum in morem innoxiarum avium visceribus se suosque saginent pullos. Age, si quis mihi jam physiognomon non omnino malus vultum ipsum et os aquilae diligentius contempletur, oculos avidos atque improbos, rictum minacem, genas truculentas, frontem torvam, denique illud, quod Cyrum Persarum regem tantopere delectabat in principe γρυπόν, nonne plane regium quoddam simulacrum agnoscet, magnificum ac majestatis plenum ? Accedit huc et color ipse funestus, teter et inauspicatus, fusco squalore nigricans. Unde etiam quod fuscum est ac subnigrum, aquilum vocamus. Tum vox inamoena, terribilis, exanimatrix, ac minax ille querulusque clangor, quem nullum animantium genus

non expavescit. Jam hoc symbolum protinus agnoscit, qui modo periculum fecerit aut viderit certe, quam sint formidandae principum minae vel joco prolatae, et quantopere contremiscant omnia, quoties hujusmodi vox intonuit aquilina :

Εἰ δέ κε μὴ δώωσιν, ἐγὼ δέ κεν αὐτὸς ἕλωμαι
Ἢ τεὸν ἢ Αἴαντος ἰὼν γέρας, ἢ Ὀδυσῆος
Ἄξω ἑλών· ὁ δέ κεν κεχολώσεται, ὅν κεν ἵκωμαι.

Aut illa non minus βασιλική :

Μή νύ τοι οὐ χραίσμωσιν, ὅσοι θεοί εἰσ’ ἐν Ὀλύμπῳ,
Ἆσσον ἰόνθ’, ὅτε κέν τοι ἀάπτους χεῖρας ἐφείω.

Ad hunc, inquam, aquilae stridorem ilico pavitat omne vulgus, contrahit sese senatus, observit nobilitas, obsecundant judices, silent theologi, assentantur jureconsulti, cedunt leges, cedunt instituta : nihil valet nec fas nec pietas nec aequitas nec humanitas. Cumque tam multae sint aves non ineloquentes, tam multae canorae tamque variae sint voces ac modulatus, qui vel saxa possint flectere, plus tamen omnibus valet insuavis ille et minime musicus unius aquilae stridor. Quamquam est unum aquilarum genus, quod impense placuit Aristoteli, fortassis ob id, quod talem optarit pullum suum Alexandrum, haud multo minus praedabundum ac vorax, at paulo tamen tum modestius tum taciturnius et omnino plusculum habens humanitatis, quippe quod pullos etiam suos educet ; nam ceterae faciunt, quod impii solent parentes, qui foetus suos exponunt, cum tigrides etiam catulos tollant suos. Atque eam ob causam γνήσιον appellant, quasi germanum ac vere ingenuum dicas. Vidit hoc genus Homerus et oculis captus. Nam μελάνωτον appellat ac θηρευτήν, id est nigro tergo ac venatricem, videlicet epithetis aptissime quadrantibus in tales principes, qualis fuit Nero, qualis Caligula aliique nimium multi. At horum aliquot quanto per Jovem γνησιώτεροι ac prope dixerim plus quam aquilini, qui cum deis proximi sint ob sceptrum ac maiorum imagines, tamen aliquoties plebeis etiam homunculis blandiri quoque sustinent ac prope dixerim parasitos agere, modo praedae spes sit non aspernandae.

Jam et vivacem esse aquilam ab auctoribus proditum est. Ea tamen cum ad extremam pervenerit senectutem, nihil adhuc sitit nisi sanguinem, cujus suctu vitam omnibus invisam prorogat, nimirum Rostro superiore adeo increscente, ut carnes depasci non possit. Atque hinc ortum est adagium illud notissimum Ἀετοῦ γῆρας in senes aetate vinosiores, cum alioqui omne ferme genus hoc avium, quibus adunci sunt ungues, aut non bibant omnino aut certe perquam raro, siquidem Aristoteli credimus. Et tamen hae, si quando bibunt, aquam bibunt. Sola aquila sanguinem sitit. Ergo rostro intorto natura certe non semper noverca reliquis animantibus utcumque consuluisse videtur et inexplebili voracitati modum aliquem imposuisse. Quemadmodum et hac ratione prospexit, quod non sinat aquilam ova parere plura tribus nec pullos alere plures duobus. Atque adeo, si Musei versiculo credimus, quem testem adducit Aristoteles,

Excludit binos, aedit terna, educat unum.

Atque per hos ipsos dies, quibus incubat, incubat autem ferme tricenos, naturae providentia Cibum illis negavit, inversis interim et unguibus, Ne videlicet omnium ferarum fœtus raperentur. Itaque per id tempus Pennae albescunt inedia. Atque hinc odium in fœtus proprios. Verum hoc in Romanis aquilis optare magis licet quam cernere, quibus omnino nullus est compilandae plebis neque finis neque modus. Nam et aetate crescit exigendi sitis, et numquam incumbunt gravius, quam cum pullus exclusus est. Tum vero populus alio atque alio feritur munere. Super haec omnia plurimos hostes opposuit uni, de quibus mox dicturi sumus. Atque hanc naturae solicitudinem mirari desinet, cui persuasum sit esse verum, quod scripsit Plinius, prodigiosum quidem illud et haud scio an vel Democrito auctore credendum insatiabilis aviditatis argumentum, etiam si ceu compertum et confessum narrat Plutarchus, auctor cum primis gravis. Nempe aquilarum pennas quoque, si ceterarum avium plumis admisceantur, eas devorare ac paulatim extenuatas conficere. Tanta vis nativae rapacitatis. Equidem arbitror idem eventurum, si

tyrannorum ossa cum plebeiorum ossibus commisceantur, ne sanguinem quidem magis misceri posse quam aegithi et flori.

Jam vero vide mihi, num illud satis quadret in quosdam principes. Nam de piis ac bonis non loquor, quod semel dictum ubique velim meminisse lectorem. Aquilarum unicum par magno ad populandum tractu indiget, nec alterum in propinquo praedonem esse patiuntur, itaque Spatia determinant. Porro nostris aquilis quae non angusta ditio ? Quantum in immensum usque propagandi regni studium ! Quanta cum finitimis aquilis aut milviis de regni, hoc est de praedandi terminis digladiatio ! Verum illud fortasse non perinde congruit, quod avis haec tantopere rapax non tamen Praedatur in proximo, videlicet ne vices injuriarum in ipsius aliquando caput retorqueantur, sed e longinquo magis praedas in nidum convehit, cum interim tyranni nec ab intimis temperent nec a maxime cognatis ac domesticis rapaces abstineant ungues, imo hoc quisque magis sit obnoxius periculo, quo principi ceu Jovi ac fulmini propior. Atque insitam hanc et a parentibus ingenitam rapiendi famem non nihil auget et educatio. Quandoquidem aquilam ferunt pullos vixdum satis volucres ad praedandum e nidis extrudere, quo statim et a teneris, ut aiunt, unguiculis consuescant rapto suisque ipsorum unguibus vivere. At in nonnullis principibus, deum immortalem, quam multi accedunt ad rapacitatem stimuli : praeter corruptissimam educationem tantum assentatorum examen, tot officiales perditi, tot corrupti consultores, tot stultissimi familiares, tot nequissimi congerrones, qui publicis incommodis vel gratis delectantur. Adde his fastum, voluptates, luxum, delicias, quibus nullae rapinae satis esse possint. Adde stultitiam et imperitiam, qua nihil intractabilius, si cum felicitate copuletur. His itaque rebus cum vel benignissima corrumpi queant ingenia, quid censes futurum, si haec ad avidam et improbam naturam velut oleum ad caminum accesserint ?

Sed parum βασιλικῶς erat instructa aquila, si tantum adunco rostro, si tantum aduncis unguibus ad praedandum esset armata, nisi additi fuissent oculi plus quam Lyncei et nec ad clarissimum solem conniventes, quo quidem experimento fœtus

suos, an legitimi sint, explorare dicuntur. Itaque praedam quamvis e longinquo speculantur, quam destinent invadere. Quamquam avium regi bini dumtaxat sunt oculi, rostrum unicum, ungues pauci, venter item unicus. At nostris aquilis, papae, quam multae sunt Corycaeorum aures, quot exploratorum oculi, quot officialium ungues, quot praefectorum rostra, quot judicum et advocatorum ventres fame prorsus inexplebili, ut neque satis esse quicquam nec tutum ab his esse possit, ne ea quidem, quae in intimis penetralibus aut abditissimis etiam scriniis sunt abstrusa.

Verumtamen esset eadem fortassis aliquanto minus noxia, nisi ad arma dotesque corporis astus accederet ingenii, hoc est nisi nocens per se ferrum veneno tingeretur. Ungues suos, quoties ingreditur, contrahit, ne videlicet aciem deterat minusque valeant in praedando, id quod habet cum leonibus commune. Neque quemvis impetit, sed eum dumtaxat, quo se credat viribus esse superiorem. Neque se repente praecipitem dat in terram more ceterarum, cum praedam appetit, sed sensim demittit, ne impetu illisa offendatur. Ne leporem quidem, nam hunc maxime petit, aggreditur, nisi viderit in plana descendisse. Neque quovis grassatur tempore, ne quis opprimat fatigatam ; sed A prandio ad meridianum ad praedandum provolat, reliquis horis otiosa sedet, Donec hominum conventu fora compleantur. Tum quod occiderit, non inibi statim devorat, ne quis subitus hostium incursus incautam deprehendat in praeda, sed exploratis prius ac subinde refectis viribus praedam in nidum velut in castra devehit. Nam quibus artibus cervum se praestantiorem capiat, mox dicetur. Illud in primis memorandum ingenii documentum : testudinem raptam ex alto speculata locum idoneum in saxum aliquod demittit, ut ad eum modum rupta testa carne vesci possit. Quamquam in Aeschylo parum aquilinis fuit oculis, cum in hujus albicantem calvariam, saxum esse rata, demissa testudine miserum occideret, ut vel ob hanc unam causam optimo jure poetis omnibus conveniat invisam esse. Atque id quidem nunc assidue veluti suo jure facit. Ceterum primitus testudinem dolis ad id pellexit, dum persuadet illi futurum, uti sua opera volandi artem perdisceret. Atque hac spe sublatam in altum dejecit in saxum, ut illius calamitatem

tyrannico more verteret in suas delicias. Atqui si quis secum perpenderit, quam variis artibus, quot technis, quot machinis, quot praestigiis improbi principes instructi sint ad expilandam plebem, quaestuosis legibus, mulctis, fucatis titulis, simulatis bellis, delationibus, affinitatibus, indignam propemodum fatebitur aquilam, cui regni nomen tribuatur.

Superest, ut, cum quibus potissimum hostibus huic generoso praedoni res sit, paucis exponamus. Nam verum est illud, quod proverbiis dicitur, aquilam non captare muscas nec aspicere thripas. Negligit, si qua praeda videatur regiis unguibus indigna, nisi si quae sint cognatae Vespasiano, cui visus est Lucri bonus odor ex re qualibet. Sunt enim et degeneres aquilae, quae piscatu vivunt et quas non pudeat cadaver alienum tollere. Sed quae generosiores sunt, veluti tyranni quaedam piratis ac latronibus concedunt, a quibus, ut apud Alexandrum Macedonem nobilis ille dixit pirata, nihil differunt, nisi quod ipsi majore classe majoreque manu magnam orbis partem suis divexant latrociniis, minutulas illas praedas accipitribus ac Nisis relinquentes cum quadrupedibus belligerantur, nec id sane sine periculo nec rursum citra victoriae spem, sicuti strenuo duce dignum est. Atque in his leporem potissimum, ut dixi, venatur aquila, unde et leporariae cognomen additum uni generi, perinde quasi ducem Africanum aut Numantinum appelles. Neque contemnit imbellem hostem, sed esculentum appetit, ut etiam si parum gloriae veniat ex victoria, non parum tamen auferatur emolumenti. At fit aliquoties, ut, cum maxime leporem captat, tum maxime capiatur, icta pennato jaculo, dicatque proverbium, quod illi ferimus acceptum : Τοῖς ἰδίοις πτεροῖς ἐναποθνήσκω. Audet et cum cervo confligere, inferior tamen futura, nisi vulpinam adderet pellem. Nam astu supplet, quod viribus est diminutum. Commissura cum hoste prius in pulvere volutat sese. Deinde Cornibus insidens cervinis, pulverem pennis collectum in oculos spargit alis ora verberans, donec exoculatum in rupes det praecipitem. Sed est eidem Acrior multoque magis anceps cum dracone pugna etiam in aere. Draco maleficis artibus ova consectatur aquilae. Illa vicissim hostem ubicumque visum rapit.

Nam quod illi cum vulpe simultas est irreconciliabilis, nemo mirabitur, quisquis cognorit, quam olim regaliter illam acceperit. Inierat cum vicina necessitudinem, cumque incubanti pastus deesset, proximae catulos in nidum sustulit. Reversa vulpes cum spectaret indignam suorum laniationem, quod unum poterat, testata deos est atque inter hos praecipue Jovem φίλιον amicitiae violatae vindicem. Et audisse videtur ista vota deus aliquis. Pauculis post diebus evenit, ut aquila prunam carnibus e sacrificio raptis haerentem in nidum devexerit imprudens. Igitur absente aquila igni paulatim ventis excitato nidus conflagrare coepit. Pulli territi praecipites se dedere, nimirum adhuc involucres. Vulpes delapsos excipit et in cavum delatos devorat. Ac post id quidem temporis nihil omnino convenit inter aquilam et vulpem, quamquam id sane non mediocri vulpinae gentis malo. Quo tamen haud scio an dignae videri debeant, quae quondam leporibus συμμαχίαν adversus aquilam petentibus auxilium negarint, ut refertur in annalibus quadrupedum, ex quibus Homerus Βατραχομυομαχίαν est mutuatus.

Jam vero acre dissidium est et cum vulture, velut homotechno et edacitatis aemulo, tametsi hoc quidem nomine ut crudelior ita et generosior aquila, quod non devorat animal, nisi quod occiderit, nec per ignaviam alienis insidit cadaveribus. Nam sittam jure habet exosam, quae miris artibus aquilae ova frangere studet. Pugnat et cum ardeolis, quod haec avis unguibus freta non vereatur eam aliquoties adoriri, adeo dimicans acriter, ut in conflictu emoriatur. Neque vero jam mirum, quod illi parum convenit cum oloribus, ave nimirum poetica ; illud mirum, ab iis saepenumero vinci tam pugnacem beluam. Nec admodum gratum esse consuevit poeticum genus male sibi consciis monarchis, utpote liberum et loquax quodque nonnumquam cum Philoxeno in latumias reduci malit quam silere. Nam si quid dolet, id chartis illinunt atris et regum mysteria ad ipsos etiam posteros evulgant. Nec cum gruibus satis convenit (opinor ob id, quod illis impendio placeat democratia, vehementer invisa monarchis), a quibus tamen ingenio superantur. Etenim cum grues e Cilicia demigrantes montem Taurum aquilis plenum parant

transmittere, ingentibus lapidibus, quo vocem cohibeant, in os sumptis noctu tacite transvolant atque ita deceptis aquilis tuto trajiciunt. Sed peculiaris quaedam cum trochilo, nam id est avi nomen, simultas intercedit, non ob aliud, ut autumat magnus ille deambulator, nisi quod huic quoque regis ac βουληφόρου nomen tribuitur, idque potissimum apud Latinos. Proinde ceu regni affectatorem extremo persequitur odio. Quamquam non is hostis est, cujus vires metuat aquila. Nam trochilus imbecillis est ac fugax, solertia tamen et ingenio praeditus fruticetis et cavis abdit sese, ut quamvis a potentiore facile capi non possit. Quin olim cum certamen volandi cum aquila suscepisset, vicit astu magis quam viribus. Denique cum cybindo Bellum gerit internecinum, adeo ut Saepenumero cohaerentes prendantur. Est autem cybindus Nocturnus accipiter. Nec tyrannis est ullum hominum genus magis invisum quam horum, qui a vulgi sententia longe lateque dissentientes nimium acute cernunt per tenebras.

Sed an non egregie stultus sim, si omnes ejus hostes percensere pergam, quae cum nullo non gerat bellum ? Atque in reliquis animantium ordinibus aliis cum aliis partim bellum est, partim amicitia. Multos habet inimicos vulpes, attamen corvum habet amicum, cujus auxiliis adversus aesalon avem catulos suos divexantem adjuvatur. Eidem bene convenit et cum serpentibus, cum aeque cuniculis gaudeant. Crocodilus hostem habet ichneumonem, sed cum trochilo familiaritas est, adeo ut illi liceat vel in ipsas beluae fauces impune penetrare. Uni aquilae cum nullo prorsus animante nec amicitia nec affinitas nec sodalitas nec consuetudo nec foedus nec indutiae. Hostis est omnibus et neminem non habet hostem. Siquidem non potest non omnium esse hostis, qui omnium malo vivit ac saginatur. Proinde sibi conscia non nidulatur in plano, sed in praeruptis et excelsis rupibus, aliquoties et arboribus, sed praealtis, videlicet tyrannicum illud secum volvens : Oderint, dum metuant. Proinde cum ciconiae sacrae sint Aegyptiis, adeo ut occidisse sit capitale, apud Romanos sacri anseres, milviis apud Britannos nemo noceat, suibus parcant Judaei, nec delphines venabantur antiqui neque laedere fas erat, sed si quid in venatu

peccassent, pauculis modo plagis puerorum more castigabantur. At in aquilas ubique gentium eadem lex est quae in lupos et tyrannos, ut praemium sit, qui communem omnium hostem occiderit. Ergo nec amat ullum nec amatur ab ullo animante aquila, non magis profecto quam mali principes, qui magno reipublicae malo sibi gerunt imperium. Fortasse privatorum sunt affectus istiusmodi ; magni satrapae usqueadeo sunt ab his alieni, ut interdum nec liberos ament nisi emolumenti causa, saepenumero suspectos habeant et invisos.

Leonem, animal tam immane, retulisse gratiam homini de se bene merito et vitam dedisse, a quo pedis sanitatem acceperat, prope creditum est ab omnibus. Draconem servasse nutricium suum et ad agnitam vocem accurrisse credunt permulti. Quin et aspidem ad mensam cujusdam quotidie ventitare solitam, ubi sensit ab uno catulorum suorum hospitis filium interemptum, eum occidisse violatique hospitii poenam et de suo partu sumpsisse neque prae pudore deinde in eas aedes reversam retulit Philarchus, neque desunt qui credant. Scribendum existimavit Demetrius physicus, recensendum Plinius, item pantheram ob catulos eductos e fovea hominem officiose produxisse, donec egressus solitudines in viam publicam redisset. Aristophani grammatico puellam stephanopolidem adamanti rivalis erat elephantus, eamque rem ut omnibus notissimam et omnium sermone celebratam retulit Plutarchus. Apud eumdem draco quispiam perdite amat puellam Aetolidem. Nam delphinum erga homines amor, erga Arionem servatum, erga Hesiodum in litus devectum et virginem Lesbiam cum amatore servatam, erga puerum vectum et revectum officium propemodum in confesso est. At virginem ab aquila adamatam nec hi credunt, qui credunt omnia. Nam fatale quoddam hujus et in homines odium vel hinc colligas licebit, quod Prometheo deorum omnium φιλανθρωποτάτῳ addita sit in Caucaso carnifex. Et tamen in tam multis vitiis est, quod laudare possis. Minime bibaces sunt minimeque salaces, quae maxime sunt rapaces. Nam quod Ganymedem rapuit aquila, Jovi rapuit, non sibi. At videas nonnullos nostros ἀετούς, qui sibi rapiant, nec unum Ganymedem, sibi virgines, sibi

matronas abducant, ut hac parte propemodum intolerabiliores sint quam rapinis, quibus maxime sunt intolerandi.

Ergo cum innumerabiles sint avium species atque inter has aliae plumarum opibus ac picturis admirandae sicuti pavones, aliae candore niveo insignes ut olores, aliae contra decenti nigrore lucentes ut corvi, aliae corporum proceritate praeminentes veluti struthiones, aliae fabulosis etiam miraculis celebres ut phoenix, aliae fecunditate commendatae ut columbae, aliae gratae lauctorum mensis ut perdices ac phasides, aliae loquacitate jucundae ut psittaci, aliae cantu mirabiles ut lusciniae, aliae fortitudine animi praestantes ut galli gallinacei, aliae deliciis hominum natae ut passerculi : tamen ex universis una aquila viris tam sapientibus idonea visa est, quae regis imaginem repraesentet, nec formosa nec canora nec esculenta, sed carnivora, rapax, praedatrix, populatrix, bellatrix, solitaria, invisa omnibus, omnium pestis, quae, cum plurimum nocere possit, plus tamen velit quam possit. Nec alio judicio leoni mandatum est regnum inter quadrupedes, quo non alia belua vel immanior vel putidior. Canes cum ad multa sunt usui, tum ad hoc praecipue, quod pro rebus hominum excubias agunt. Boves agricolantur. Equi et elephanti belligerantur. Muli et asini gestandis oneribus sunt utiles. Parasitatur simia. Draco vel hoc utilis nomine, quod usum marathri monstrarit ad oculorum aciem acuendam. Leo nihil nisi tyrannus, hostis ac devorator omnium nec nisi viribus ac metu tutus planeque regium animal quemadmodum et aquila. Quod videntur perspexisse, qui nobiles illos clipeos leonibus quam maxime hiantibus et explicatis ad praedam unguibus insigniunt. At plus apparet vidisse Pyrrhum, qui sese aquilam vocari gaudebat, quam Antiochum, qui accipitris cognomine delectabatur. Sed minus jam mirum leonem in quadrupedum genere regnare, cum deis etiam poeticis Jupiter administrando regno potissimum visus sit idoneus, impius execto et exacto patre, incestus sororis conjugio, tot stupris, tot adulteriis, tot raptibus exornatus et post haec κυανέοις ὀφρύσι καὶ ψολόεντι κεραυνῷ territans

universa. Nam apum politiam, in qua uni regi non licet gestare aculeum, etiamsi laudatur a multis, nemo tamen imitatur, non hercle magis quam Platonis.

Sed ad aquilam redeo, cui ob dotes, quas commemoravi, tam βασιλικάς, ob tam egregia in omne animantium genus merita senatus populusque poetarum magno consensu decrevit primum, ut rex omnium atque etiam θεῖος, id est divinus, appellaretur. Deinde satis honestum inter sidera locum dederunt ac stellulis aliquot insignierunt. Postremo munus inter coelites honorificum mandarunt, ut solus arma ministret irato Jovi, quibus orbem commovet universum. Quoque id impune possit, illud quoque tribuerunt, ut una animantium nec metuat fulmen nec laedatur a fulmine, sed iisdem oculis fulmen emicans obtueatur, quibus adversum aspicit solem. His addiderunt sapientissimi illi cascique Romani, ut in legionum suarum vexillis primas teneret aquila essetque vexillorum ipsorum ceu vexillifera, posthabitis etiam lupis, Romanae gentis nutriciis, posthabitis Minotauris et apris, non extremae rapacitatis beluis, posthabitis denique et equis. Nam his quatuor animantibus insignita vexilla quondam aquilam sequebantur. Paulo post nec comites eos est passa, sed illis in castris relictis ipsa sola prodibat in proelium. Hanc inquam unam dignam censuerunt, quae totius orbis monarchae sceptra, signa, clipeos, domos, vestes, vasa, ministeria decoret, cum tamen vulturum, ni fallor, augurio conditum sit Romanum imperium, non aquilarum. Addidit hoc augurum collegium, ut si cujus aedibus insederit aquila aut si pileum in caput alicujus immittat, imperium portendatur.

Habes e ducibus alterum, nunc ad scarabeum veniam. Est animal, ac vix etiam animal, quippe cui sensus aliquot desint, ex insectorum infima gente, quod infami sane vocabulo Graeci κάνθαϱον, Latini scarabeum appellant, aspectu tetrum, odore tetrius, sonitu teterrimum, alis crustacea vagina obtectis. Quin magis totus ipse scarabeus nihil est nisi crustum. Nascitur in excrementis, hoc est animantium stercoribus, in eisdem vivit, versatur, oblectatur, deliciatur. Praecipuum huic studium pilas quam maxime potest ingentes componere, ceu pastillos, non ex

odoribus, sed stercore, potissimum caprino ; nam id illi prorsus amaracinum olet. Eas miro conamine volvit aversus, pedibus posterioribus, quos habet longiores, superne injectis, capite in terram prono. Quod si quando contingat, ut adversus collem aliquem onus protrudant, elapsis subinde pilis ac deorsum recurrentibus, putes te Sisyphum volventem saxum videre. Nec defatigantur nec conquiescunt. Tantus operis ardor, donec in antrum suum devexerint. In his pilis, ut ipsi nati sunt, ita fœtus etiam suos educant et teneros adhuc adversus hiemis rigorem nidulantes fovent. Equidem scio nulli non esse notum scarabeum, ut qui passim sit obvius, nisi sicubi nulla omnino sunt stercora. Sed non est eadem omnium species. Etenim sunt, quibus nigro quodam virore luceat crusta. Plerique tetro nigrore horrent. Sunt nonnulli grandiores, praelongis ac bisulcis armati cornibus, cacumine forcipibus dentato ; ea, cum visum est, ad morsum contrahunt stringuntque. Sunt item rutili et eidem praegrandes, qui terram aridam fodiunt atque illic nidos ponunt. Sunt qui metuendo bombo formidabilique strepitu provolent, ut imprudentem non mediocriter territent. Sunt et alia formarum discrimina. Verum illud commune est omnibus : e stercore ortus, e stercore victus, in stercore vita deliciumque.

Jam opinor futurum, ut aliquis Romanis ducibus impense favens aquilae vicem deploret, cui cum tam humili tamque plebeio hoste res inciderit, avi tam regali, quem vincere gloriosum non sit, a quo vinci turpissimum et cui abunde multum laudis contingat, quod cum aquila decertarit, etiamsi victus discesserit. Apud poetas pudet Ajacem Ulyssis adversarii tam imbellis, et aquila cogitur cum scarabeo conflictari ? Rursum alius magis etiam demirabitur, unde huic insecto vilissimo tantum animorum, tantum audaciae, ut non sit veritum cum ave multo pugnacissima bellum suscipere. Tum unde opes, vires, facultates, auxilia, ut tot jam annos bellum ducere potuerit. Verum si quis hunc explicet Silenum et contemptum hoc animalculum propius ac veluti domi contempletur, tam multas in eo dotes haud vulgares animadvertet, ut omnibus diligenter pensitatis propemodum scarabeum se

malit esse quam aquilam. Ne vero mihi reclamet et obturbet quisquam, prius atque rem cognoverit.

Primum in hoc aquilae praestat etiam scarabeus, quod senectam quotannis exuit ac subinde repubescit. Jam hoc ipsum tanti est, ut existimem Romanos etiam pontifices aliquot, cum eis liceat recta in caelum immigrare, quippe cujus clavem gerunt, tamen, ubi perventum est ad inamabilem illam senectutem, quae voluptatibus omnibus abdicat, malle cum scarabeis σῦφαρ abjicere quam pro triplici corona septemplicem accipere. Deinde in tantulo corpore quantum animi robur, quam heroica mentis vis, quantus ad invadendum impetus, ut nihil jam sit ad scarabeum Homerica musca. Nam hinc, ni fallor, quibusdam scarabeis nomen etiam inditum, ut tauri dicantur. At cum tauris nec leones temere congrediuntur, tantum abest, ut id faciant aquilae. Jam vero nec ingenium vulgare, nisi quis sine causa vel natum olim vel ubique celebratum existimet Graecum illud proverbium Κανθάρου σοφώτερος, quo nimirum singularis quaedam et incomparabilis tribui videtur sapientia.

Neque mea refert, si quis cavilletur eum parum bene habitare in domicilio deformi. Quamquam quod ad corporis quoque formam attinet, absit modo vulgaris et judicium occupans imaginatio, non est quod contemni possit scarabeus. Etenim si vere proditum est a philosophis eam figuram, quam vocant sphaericam, non modo pulcherrimam esse, verum etiam modis omnibus optimam nec aliam magis demiurgo illi placuisse, qua caelum hoc, rem omnium multo pulcherrimam, fabricaretur, cur non et formosus videatur scarabeus, qui ad hujus speciem longe propius accedit quam aquila ? Denique si equus in suo genere formosus est, si canis in suo, qui minus in suo placeat scarabeus ? Nisi omnes omnium formas nostra metimur, ut, quicquid ad hominis formam non accesserit, id continuo deforme judicetur. Nam colorem scarabei nemo puto calumniabitur, ut qui gemmas etiam nonnullas commendet. Porro quod animantium excrementis ad suam commoditatem abutitur, ingenii laus est, non crimen. Quasi vero non idem faciant medici, qui cum

multorum animantium tum hominis etiam excrementa non illinunt solum, verum in potione ministrant in morbis. Nec pudet alcumistas, viros plane divinos, ad quintam illam essentiam eliciendam uti fimo, nec agricolas, quo quidem hominum genere nullum fuit olim honoratius, stercoribus arva saginare. Sunt et populi, quibus ad incrustandos domiciliorum parietes fimus pro gypso est. Eodem contuso et ad solem exiccato ad ignis alimentum utuntur lignorum vice. Cyprii boves suos humano stercore saginant, nec saginant tantum, sed etiam medentur.

Sed illi, inquis, re tam putida bene olet. Stultum vero sit nasum hominis in scarabeo desiderare. Siquidem id homini peculiare, odore sui fimi offendi, nec idem accidit in ullo ceterorum animantium. Felicior itaque nobis scarabeus, non immundior. Quamquam homines quoque non tam res offendit quam opinio ; nam priscis illis mortalibus res ipsa non perinde atque nobis visa est abominanda, quam auspicatissimo vocabulo laetamen appellarunt. Nec dubitarunt Saturno deo Sterculei cognomen addere, nimirum honoris causa, siquidem Macrobio credimus. Nam prodidit Plinius Stercuto Fauni filio hinc non nomen solum, verum etiam immortalitatem contigisse in Italia. Porro in Graecia res eadem duobus regibus summam peperit gloriam : Augeae qui excogitarit, Herculi qui divulgarit. Denique numquam abolebitur regii senis memoria, quem Homerus, ut in Catone tradit Cicero, manibus suis laetificantem agros nec alia re quam qua delectatur scarabeus posteritati consecravit. Imperatorem Romanum nihil offendebat lotii putor cum emolumento conjunctus : cur scarabeum a tantis commoditatibus tam leve deterreat incommodum, ut jam demus incommodum esse ? Denique cum videamus scarabeum in stercore purum esse semperque crusta nitida, contra aquilam etiam in aere putere, quaeso uter altero mundior ? Equidem hinc etiam nomen inditum arbitror, ut κάνθαρος veluti καθαρός sit appellatus, nisi si quis malit a Centauris dictum cantharum. Nam ne putes scarabeum ob naturam sordidam a lautitiis abhorrere, idem rosis impensissime delectatur easque unice appetit, siquidem Plinio credimus.

Quod si quis forte dotes has leves ac vulgares existimet, illud certe nemo non fatebitur magnificum et ingenti crista dignum, quod antiquitus inter sacras imagines et in vatum mysteriis cum primis habitus est scarabeus, egregii bellatoris aptissimum symbolum. Siquidem, ut refert Plutarchus in commentario de Iside et Osiride, in hieroglyphicis Aegyptiorum picturis regis simulacrum erat oculus addito sceptro, quo videlicet vigilantia cum recta justaque rerum administratione conjuncta significabatur. Nam illis opinor temporibus adhuc ejusmodi reges erant, multum aquilae dissimiles. At Thebis ait idem imagines quasdam fuisse repositas, quae manibus carerent ; eae judices repraesentabant, quos oportet ab omni munerum corruptela quam maxime sejunctos esse. Atque inter has unam oculis quoque carentem, quae judicii praesidem adumbrabat, quod hunc oporteat omni prorsus affectu vacare tantumque rem ipsam spectare, personam non respicere. Aderat non corchorus inter olera, quod proverbio dicunt, sed inter sacras imagines scarabeus sigillo insculptus. Et quid tandem per hoc novum symbolum nobis innuebant sapientissimi theologi ? Rem videlicet haudquaquam vulgarem, nempe belli ducem egregium et invictum. Nam hoc quoque Plutarchus indicat, ne quis sic a me confictum existimet, quemadmodum allegorias aliquoties comminisci solent indocti theologi.

At dixerit imperitior aliquis : Quid scarabeo cum duce belli ? Permulta sane congruunt. Principio vides, ut totus armis luceat scarabeus nullaque pars corporis sit non diligenter crustis ac laminis communita, ut non melius armatus videatur Mavors Homericus, cum illum maxime sua instruit panoplia. Adde nunc militarem assultum cum horrendo ac Panico bombo cantuque vere militari. Quid enim insuavius classicorum sonitu ? Quid ἀμουσότερον tympanorum strepitu ? Nam tubarum vocem, qua nunc reges tantopere delectantur, olim Busiritae non ferebant, quod asino rudenti videatur adsimilis. At ei genti inter abominanda habebatur asinus. Adde laboris in volvendis oneribus patientiam, invictum animi robur ac vitae contemptum. Ad haec negant in scarabeorum gente feminam inveniri, sed omnes

esse mares. Quaeso, quid magis congruere potest in fortem imperatorem ? Quin et illud ad rem apte quadrat, ut idem indicat Plutarchus, quod in delicatis illis pilis, de quibus dictum est, fœtus suos aedunt, fovent, alunt, educant, nec alius est locus nascendi quam cibi. Verum hoc mysterii mihi non facile sit interpretari. Rectius exponent imperatorii milites, qui norunt, quid sit ἐν ἀσπίδι ξενίζεσθαι, qui norunt χαμευνίας, qui in obsidione nudi duras hiemes, duriorem famem saepenumero pertulerunt, qui vitam aegram non jam herbarum radicibus, sed foedo victu produxerunt, qui menses aliquot in navibus exegerunt. Si quis hujus vitae sordes perpendat, mundus erit scarabeus ; si quis miseriam, est quod scarabeo invideat. At haec est laudatissimorum imperatorum sors et conditio, ne quis forte contemnat. Sed illud obiter demirari libet, quid acciderit nostris Pyrgopolynicis, ut in suis insignibus, in quibus totam nobilitatem sitam esse putant, pardos malint aut leones aut canes aut dracones aut lupos aut aliud animal, quod vel casus objecit vel ipsi sibi adoptarunt, cum proprium illorum symbolum sit scarabeus, atque id quidem cum accommodatissimum tum vero ab ipsa antiquitate, quae nobilitatis unica parens est, comprobatum dicatumque.

Denique non usquequaque contemnendum existimabit scarabeum, quisquis secum reputarit magos ac medicos maximis hominum malis ab hoc animante remedia petere. Siquidem cornua lucanorum, sic enim appellant hoc genus, non modo gestantur in crumena, verum etiam de collo suspenduntur, nonnumquam et auro inclusa, adversus omnes infantium morbos. Quid quod in efficacissimis vixque credendis remediis, ni Plinius auctor esset, parem cum aquila vim obtinebit scarabeus ? Siquidem ὁ δεινὸς ἐκεῖνος scarabeus, smaragdo gemmae insculptus, nec enim e quovis ligno fingitur Mercurius juxta proverbium, nec quamvis gemmam se dignatur scarabeus, sed smaragdo gemmarum omnium nitidissima expressus, ut dixi, si de collo suspendatur, at non nisi cynocephali capillis aut certe plumis hirundinis, adversus omnia veneficia praesentaneum adfert remedium nec omnino minus efficax quam moly, quod Ulyssi quondam dedit Mercurius. Nec solum

adversus haec valet, verum etiam non vulgariter confert, si quis quocumque modo regem adire paret, ut hujusmodi anulus in primis gestandus sit his, qui constituerunt a rege sacerdotium aliquod non jejunum aut archidiaconatum aut episcopatum (sic enim vocant) petere. Idem capitis gravedinem avertit, non mediocre per Jovem malum, praesertim potoribus. In his igitur tam mirandis remediis sapientes illi magi nullum faciunt discrimen inter aquilam et scarabeum. Proinde quis ipsum scarabeum despiciat, cujus et imago lapillis insculpta tantam habet vim ? Admonet me gemmarum mentio, ut illud etiam adjiciam, si quid aquila sibi placet cognomine gemma aëtite, nec hac laudis portione cedere scarabeum. Nam huic quoque nomen debet cantharias totam animantis speciem mire referens, ut non effigiem expressam, sed vivum ac verum scarabeum intra gemmam conditum dicas. Postremo, si quid hoc ad rem pertinet, non paucioribus adagiis nobilitatus est ille fimo prognatus scarabeus quam rex avium aquila. Nam si quis aquilae factioni studens neget hac parte cum ea conferendum esse scarabeum, quod olim apud Thebanos crassos homines inter numina habebatur, non admodum refragabor, modo meminerit hoc honoris aquilae cum crocodilis et cercopithecis, denique et cum cepis ac ventris crepitu esse commune, quandoquidem apud Aegyptios haec omnia portenta divinos honores invenerunt. Et si quo calculo dignum est in hac collatione numinis inane vocabulum, non defuerunt, qui scarabeo quoque tribuerint divinitatem.

Utrumque ducem utcumque depinximus. Superest jam, ut tam atrocis belli causas repetamus. Olim in Aetna monte leporem quempiam insectabatur aquila jamque contractis unguibus praedae sic imminebat, ut afflatu propemodum exanimatum animal et alioqui timidum ad proximum scarabei cavum velut ad asylum confugerit. Quandoquidem in rebus desperatis extremoque discrimine praesidium undelibet et petitur et speratur. Erat autem is scarabeus, quemadmodum inquit Homerus, ἠΰς τε μέγας τε. Nam in eo monte scarabeorum natio felicissimae sobolis esse perhibetur, adeo ut hinc ὁ Αἰτναῖος κάνθαρος proverbio sit nobilitatus, videlicet ob insignem corporis magnitudinem. Ad hujus igitur antrum confugiens

lepus supplex ad ejus genua se provolvit, obsecrans atque obtestans, ut ipsius penates sibi vitae praesidio sint adversus hostem immitissimum. Jam primum hoc ipso sibi nonnihil placebat scarabeus, quod extitisset, qui ipsi suam vitam debere vellet quique rem tantam a se praestari posse crederet, denique cui suum antrum, quod omnes homines obturatis naribus execrantes praeterire solent, idoneum videretur, ad quod salutis causa velut ad sacram aram aut principis statuam confugeret. Confestim igitur provolat obviam aquilae scarabeus et hujusmodi dictis furentem lenire conatur : Quo major est tua potestas, hoc magis convenit te parcere innoxiis. Noli lares meos innocentis animantis interitu funestos reddere. Sic tibi tuus nidus semper ab hujusmodi calamitate sit immunis. Generosi regiique animi est dare veniam et indignis. Prosit nihil commerito domicilii reverentia, quod cuique tutum et inviolatum esse vult aequitas, sinunt leges, approbat consuetudo ; prosit deprecantis si non auctoritas, certe studium.

Quod si genus nostrum et scarabeia despicis arma,
At sperato deos memores fandi atque nefandi.

Si nihil te movent penetralium violatorum vices, in tuum caput aliquando redituræ, certe Jovem maximum revereare, quem in uno facto ter offendes. Meus est hic hospes, offendes ξένιον, meus est supplex, et ipse pro illo tibi, violabis ἱκετήσιον. Denique pro amico deprecor amicus, offendes φίλιον. Scis, quam certas iras concipere soleat irritatus Juppiter, quam acriter vindicet lacessitus, qui saevienti ministras arma. Nec omnia permittit suis nec omnia condonat affectibus. Sed plura parantem dicere scarabeum aquila vexatum alis contemptim in terram praecipitat. Leporem frustra supplicem sub oculis scarabei crudelissime jugulat laniatque, laniatum in immitem nidum deportat, neque vel tantillum valuerunt apud eam nec preces nec minae scarabei. Quem tamen haud aspernata fuisset, si quantum audacia viribusque pollet, tantumdem polleret prudentia, aut si in mentem venisset olim leonem in extremo vitae discrimine a mure servatum fuisse et omnium quadrupedum tyranno, quod dei vix dare poterant, id a tam infirmo contemptoque

animalculo per occasionem datum esse, si cogitasset formicam beneficio provocatam columbae vitam dedisse admorso aucupis calcaneo. Adeo nullus est tam humilis, tam abjectae sortis, qui non possit per occasionem et prodesse amicus et nocere inimicus vel potentissimo. Verum id temporis nihil horum succurrebat aquilae, tantum praesenti praeda potitur fruiturque. Ea contumelia descendit altius in pectus magnanimi scarabei, quam quisquam credidisset. Stimulabat excelsum ac titanicum animum hinc pudor, quod in causa tam aequa parum sua valuisset auctoritas, hinc misericordia, quod innoxium animal et imbelle tam immaniter esset laniatum, hinc dolor, quod ab aquila tam ferociter atque id tam impune contemptus esset, haudquaquam, ut ipsi videbatur, contemnendus. Siquidem nulli sua levis est auctoritas. Jam succurrebat et illud, fore ut universum scarabeorum genus in contemptum veniret, si semel id factum aquilae cessisset impune. Ac tum quidem temporis, quoniam ulciscendi facultas non erat, omnino regium quiddam exhibuit scarabeus, nempe hoc ipsum, quod de Agamemnone ceterisque regibus dixit Calchas :

Εἴπερ γάρ τε χόλον γε καὶ αὐτῆμαρ καταπέψῃ,
Ἀλλά γε καὶ μετόπισθεν ἔχει κότον, ὄφρα τελέσσῃ,
Ἐν στήθεσσιν ἑοῖσι.

Omnes igitur artes, omnes dolos in pectus advocat. Nec vulgarem molitur poenam, internecionem ac plane πανολεθρίαν in animo volvit. At cum ipsa quidem aquila, hoste tam bellaci, Martem experiri non satis tutum esse ducebat, non solum ob id, quod copiis esset inferior, verum etiam quod Mars, stupidus deus ac vecors nec minus caecus quam ipse Plutus aut Cupido, plerumque faveat causae deteriori. Quod si maxime par viribus fuisset, si felicius pugnarent hi, quorum melior esset causa, tamen esse videbat, in quo gravius excruciaret aquilam et odium suum pleniore vindicta satiaret, si posteritate sublata vivam etiam et sentientem aquilam longa morte exanimaret. Nulla in re gravius discruciantur parentes quam in liberis, adeo ut, qui sui corporis saevissimos negligunt cruciatus, filiorum tormenta non

ferant. Viderat asinos per ignes objectos miro vitae contemptu pullis suis succurrere, viderat exempla hujus animi in animantibus permultis. Existimabat ab his communibus affectibus non esse alienam aquilam. Denique suo generi tutius esse judicabat, si inimicum tam pertinacem ab ipsa, quod aiunt, stirpe perdidisset. Audierat, opinor, celebratum illud proverbium :

Νήπιος, ὅς πατέρα κτείνας παῖδας καταλείπει.

Titillabat et blanda quaedam spes, si facinus successisset, futurum ut profligata aquila ipse regno potiretur. Atque ut dolor non solum fortes facit et intrepidos, verum etiam sagaces, diligenter explorat, quo loco spem suae posteritatis hostis recondidisset. Quo pervestigato Vulcanum adit, quicum illi nonnulla familiaritas est ob coloris similitudinem. Exorat, ut arma sibi cudat, quae neque sint onerosa volanti et tamen adversus mediocrem vim tueantur. Armat a summo vertice ad imum usque calcaneum Vulcanus scarabeum his armis, quibus adhuc utitur ; nam antea muscarum more inermis erat. Nidus erat procul illinc semotus, in excelso praeruptoque scopulo, multa sarmentorum ac stipularum vi congestus et communitus. Huc mihi protinus egregius scarabeus advolaritne an adrepserit, parum liquet, certe pervenit. Sunt qui dicant tum, cum pennis aquilae feriretur, adhaerentem clanculum ab insciente aquila in nidum deportatum esse. Et quo nec homines, quibus non est aliud animal insidiosius nec ad nocendum ingeniosius, pervenire potuissent, eo penetravit scarabeus. Inter stipulas in insidiis abdit sese ac tempus nactus idoneum aquilae ova protrudit e nido, aliud post aliud, donec nullum reliquum faceret. Ea delapsa comminuta sunt, ipsi pulli informes adhuc miserabiliter in saxa elisi prius orbati vita sunt, quam vitae sensum accepissent.

Nec hac tam atroci poena contentus fuit scarabei dolor. Est gemma cum primis nobilis, quam ab aquilae nomine Graeci vocant aëtiten ; non dissimilis est ovo, sexu quoque distinguitur, nam in femina foetum inclusum invenias pulli propemodum specie. Mira vis ad eliciendum partum. Quamobrem hodieque parturientibus admovetur, quo partum acceleret. Hujus itaque generis par aquila solet in nido suo

ponere, alioquin numquam positura ova aut certe non exclusura pullos. Tantum etiam thesaurum dejicit e nido scarabeus, quo pariendi facultatem in posterum eripiat, lapides acutis excepti saxis minutatim dissiliere. Ne haec quidem adhuc satis visa sunt irae scarabei. Levem calamitatem putat, nisi dolore quoque ac lamentis hostis frueretur, itaque rursum abdit se penitus in stipulis. Redit aquila, novam sui generis cladem conspicatur, videt sua viscera frustulatim discerpta, videt nobilis gemmae non aestimabilem jacturam : queritur, clangit, fremit, stridet, ejulat, obtestatur deos ac suis illis oculis, quos jam dolor etiam acuebat, hostem tam potentem circumspectat. Atque omnia potius in mentem veniunt reputanti quam scarabeus ille contemptus. Dira minatur, dira precatur ei, quisquis tantae calamitatis fuisset auctor. Quantam interea voluptatem animo persensisse credis scarabeum, dum haec audit ? Quid faciat misera ? Rursum in fortunatas insulas illi devolandum fuit (neque enim aliunde importatur ἀετίτης), alterum par inveniendum. Nidus in locum multo semotiorem aeditioremque transfertur. Rursus ova ponit, et huc nihilo secius ignotus hostis penetrat, populatur omnia, totam superiorem renovat tragoediam. Rursum hinc in tutiorem arcem demigrat aquila, alia deponit ova, alios adhibet aëtitas. Rursum adest scarabeus.

Nec modus nec finis fugiendi atque insequendi, donec delassata tot cladibus ales constituit sacram movere ancoram ac suis diffisa viribus ad deorum praesidia confugere. Jovem adit, exponit calamitatis suae tragoediam, hostem tam potentem eumque, quod esset gravissimum, ignotum, ut tanta passae facultas etiam ulciscendi eriperetur. Addit hanc suam perniciem ad ipsum quoque Jovem pertinere, periturum imperii munus, quod ille donasset, mutandum armigerum, si quemadmodum instituit hostis, pergeret ; esse nonnihil assuetis ac notis uti ministeriis, etiam si novitas in suffecto Ganymede feliciter successisset. Movet Jovem satellitis sui periculum, praesertim cum recens rapti Ganymedis officium haereret animo. Jubet, si videatur, in suo ipsius sinu deponat ova. Aut illic aut nusquam omnino in tuto futura. Paret ales ac in summi Jovis sinu extremam gentis suae spem deponit,

multum obtestata per felicissima illa ova, quae quondam illi Leda pepererat, ut sua bona fide tueretur. Quid non efficit pertinax animi dolor ? Vereor, ne cui res supra veri fidem esse videatur. Ad ipsam summi Jovis arcem invictus subvolat scarabeus, haud scio an numinis alicujus favore adjutus. Pastillum in hunc usum e stercoribus paratum in sinum illius demittit. Juppiter ut est sordium insolens, quippe in purissima mundi parte habitans et a terreno contagio longissimo semotus intervallo, dum offensus teterrimo odore fimum e sinu studet excutere, ova aquilae dejicit imprudens, quae videlicet ex alto delapsa perierunt, et prius quam terram contingerent. Atque ita tandem cognitus est ille tot cladium artifex, et hoc ipsum voluptatis cumulum addidit scarabeo : juvit agnosci. Contra aquilae, nam rem gestam ex ipso didicit Jove, non mediocre doloris pondus adjecit tam contemptus suae calamitatis auctor. Quandoquidem est et hoc nonnullum mali solatium, si quis a magno superetur hoste. Hinc velut de integro dirum inter eos coortum bellum : aquila pro viribus ubicumque conspectam scarabeorum gentem vexat, rapit, proterit, perdit ; vicissim scarabeus in aquilae perniciem nervos intendit universos. Itaque praedandi, insidiandi, jugulandi Nec mora nec requies nec ullus omnino finis futurus videbatur nisi utraque gente pariter sublata funditus, ut Cadmeam victoriam diceres ; adeo Gladiatoriis animis uterque in alterum affectabat viam. Nec vinci poterat aquila, neque cedere novit scarabeus.

Tandem Juppiter in tantis rerum periculis succurrendum putat, conatur privatim inter eos rem componere. Quo magis conatur, hoc magis horum incrudescit odium, gliscunt irae, fervescunt pugnae. Et erat ille quidem haud dubie propensior in aquilae partem ; sed e diverso movebat exemplum longe perniciosissimum, si cui licuisset impune ἱκετήσιον, φίλιον aut ξένιον contemnere. Proinde facit quod in extremo rerum discrimine solet : deos in concilium advocat. Pauca praelocutus rem, ut est gesta, proponit. Praeconio Mercurii fit dicendi potestas, rogantur ac dicuntur sententiae. Variatum est studiis. Dei contemptiores fere favebant scarabeo, ex maximis etiam Juno vehementer huic studebat, nimirum odio Ganymedis aquilae

rebus infensa. Tandem in hoc senatus consultum pedibus itum est, quod arguta voce pronuntiavit Mercurius, Vulcanus in aes incidit : uti bellum aeternum scarabeus et aquila suo gerant arbitratu. Quod cuique acciderit incommodi, ob id in jus vocare non liceat, bello imputetur. Quod quisque rapuerit, id jure belli possessurum, tantum non placere deis internicionem ullius gentis. Proinde triginta dies, per quos incubat aquila, temperetur a manibus, serventur indutiae. Nec fas sit scarabeis per id tempus in publicum prodire, ne videlicet ad inediam ac fovendi laborem belli quoque taedium accederet aquilae. Addidit illud ex suo studio Juppiter, idque reclamantibus nonnullis : Aequum est, inquit, ex tam immensis terrae spatiis vel exiguum angulum velut asylum superesse meo satelliti, quo tutus sit a scarabeorum incursu. Neque vero novum exemplum induco. Sunt loca, quae lupum nesciant ; sunt, in quae non immigrent venena ; sunt, in quibus non vivant talpae. Metabor et ipse in Thracia jugerum aliquot spatium apud Olynthum, in quod si quocumque modo prudens imprudens volens nolens pedem intulerit scarabeus, capitalis esto ; nec fas sit exire semel ingresso, verum inibi torqueat sese, donec emoriatur. Loco nomen tribuitor Cantharolethrus, ut vel ipso monitus vocabulo sciat scarabeus actum fore de se, si contra nostrum senatus consultum non vereatur in eum locum irrumpere. Rhodo exulat aquila, ne cui videatur inhumanum Olyntho excludi scarabeum.

Sic ait Et totum nutu tremefecit Olympum.

Adfremebat omnis deorum consessus. Valet in hodiernum usque diem senatus consultum semperque valebit. Scarabeis et aquilis durat exitiale bellum ; per eos dies, per quos incubat aquila, nusquam apparent scarabeorum filii. Locum eum, quem designavit Juppiter, summo studio vitat ; quod si quis importet, protinus exanimatur. Ejusque rei, si quis forte requiret, testimonium perhibet Plinius libri undecimi capite XXVIII, atque hoc quoque gravior auctor Plutarchus in commentario De animi tranquillitate.

Sed jamdudum, sat scio, sic tecum cogitas, optime lector : Quid isti venit in mentem, ut tantum nugarum de nihilo nobis effutiat ac non quidem elephantum e

musca, quod aiunt, sed e scarabeo gigantem reddat ? Quasi vero parum negotii sit tot adagiorum chiliadas evolvere, nisi fabulis insuper tam verbosis nos enecet. Dicam equidem. Ut est sua cuique sententia, sunt quibus in explicandis adagiis inops videor ac jejunus. Existimant enim id demum esse magnificum, si quis volumen in immensum extendat. Istis nimirum libuit ostendere me in ceteris data opera breviorem esse ; alioqui non defuturum fuisse, quo rem locupletarem, si ostentandae copiae quam juvando lectori studere maluissem. Sed ut ad proverbiorum negotium redeamus, meminit hujus fabulae comicus Aristophanes ἐν Εἰρήνῃ his quidem versibus :

Ἐν τοῖσιν Αἰσώπου λόγοις ἐξηυρέθη
Μόνος πετεινῶν εἰς θεοὺς ἀφιγμένος.
— Ἄπιστον εἶπας μῦθον, ὦ πάτερ πάτερ,
Ὅπως κάκοσμον ζῷον ἦλθεν εἰς θεούς.
— Ἦλθεν κατ᾽ ἔχθραν αἰετοῦ πάλαι ποτὲ
Ὧ᾽ ἐκκυλίνδων κἀντιτιμωρούμενος. Id est
In fabulis id est repertum Aesopicis,
Adiisse divos unicum e volucribus.
— Haud credibilem ais fabulam, pater pater,
Adiisse divos animal obscoenum atque olens.
—Pervenit olim, inquam, ob simultatem asperam,
Quae illi fuit cum aquila, ova volvens illius
Et expetens poenas ab hoste mutuas.

Admonet autem apologus non esse cuiquam contemnendum hostem quamvis infima fortuna. Sunt enim homunculi quidam, infimae quidem sortis, sed tamen malitiosi, non minus atri quam scarabei neque minus putidi neque minus abjecti, qui tamen pertinaci quadam ingenii malitia, cum nulli omnino mortalium prodesse possint, magnis etiam saepenumero viris facessant negotium. Territant nigrore, obstrepunt stridore, obturbant foetore, circumvolitant, haerent, insidiantur, ut non paulo satius

sit cum magnis aliquando viris simultatem suscipere quam hos lacessere scarabeos, quos pudeat etiam vicisse quosque nec excutere possis neque conflictari cum illis queas, nisi discedas contaminatior.

2602. III, VII, 2. Timidus Plutus

Δειλὸς ὁ πλοῦτος, id est Timidus Plutus. Hujusmodi enim et Aristophanes inducit Plutum atque hunc imitatus Lucianus in Timone, omnia formidantem nullique fidentem. Neque vero dissimilem animi habitum opes adferunt divitibus, cum contra paupertas secura in utramque dormiat aurem. Aristophanes vulgo jactatam indicat opulentiae timiditatem, cum ait : Ἀλλὰ λέγουσι πάντες, ὡς / Δειλότατόν ἐσθ᾽ ὁ πλοῦτος, id est Quin id omnes dictitant, / Timidissimum quiddam esse divitias. Interpres admonet comicum allusisse ad illud Euripidis :

Δειλόν θ᾽ ὁ πλοῦτος καὶ φιλόψυχον κακόν, id est
Res cupida vitae sunt opes, pavidum malum.

Id ideo dictum est, quod divitibus multi tendunt insidias : nempe latrones, haeredipetae, principes, sycophantae, nonnumquam et uxor et liberi. Quam ob causam addidit Euripides φιλόψυχον κακόν, vel quod ob divitias magis illis libeat vivere quam his, qui tenui sunt fortuna, vel quod ob eas saepenumero de vita solliciti sunt. Id eleganter explicans Juvenalis

Pauca licet, inquit, portes argenti vascula puri
Nocte iter ingressus, gladium contumque timebis
Et motae ad lunam trepidabis arundinis umbram.
Cantabit vacuus coram latrone viator.

In summa, in omni negotio formidolosior est dives quam pauper. Cautius munit aedes furum metu. Metuit tempestates propter frumenta, quae habet in agris, propter merces, quas habet in mari. Metuit amicos, ne quid rogantibus donare cogatur. Metuit inimicos, ne quid noceant. Timidius conviciatur metu multae. Omnia circumspectius et facit et dicit metu calumniae, quae potissimum divitibus strui solet,

quippe quibus est quod auferri possit. Si bellum immineat, dives in primis discruciatur. Denique nec superstitione vacat, ne quod numen parum amicum damnum immittat.

2603. III, VII, 3. Panicus casus

Πανικὸν veteres vocabant subitum animorum tumultum, sed inanem. Veteres enim existimabant Panem deum repentinos terrores et animi consternationes immittere lymphaticis simillimas, usque adeo impotentes, ut non ratione modo, verum et mente careant. Sicuti non rarenter usu venit, cum in exercitu nulla comparente idonea causa viri pariter atque equi perturbantur. Cujus rei meminit et Euripides in Rheso :

Ἀλλ’ ἦ Κρονίου Πανὸς τρομερᾷ μάστιγι φοβῇ.

Verba sunt Hectoris ad custodes nuntiantes novum tumultum in castris oriri, atque is motum Panicum esse respondet. Pindarus in Nemeis scribit non oportere fortibus viris vitio vertere, si fugiant in hujusmodi tumultu : Ἐν γὰρ δαιμονίοις φόβοις φεύγοντι καὶ παῖδες θεῶν, id est In divinis terroribus fugiunt et filii deorum, δαιμονίους φόβους appellans τοὺς Πανικούς. Narratur idem deus concham illam tortilem ac turbinatam, quae Graece κόχλος, id est testudo, dicitur, primus reperisse eaque personans olim Titanas, contra quos bellabat, in fugam egisse. Pausanias in Phocaicis : Ἐν δὲ τῇ νυκτὶ φόβος σφίσιν ἐμπίπτει Πανικός τὰ γὰρ ἀπὸ αἰτίας οὐδεμιᾶς δείματα ἐκ τούτου φασὶ γίνεσθαι, id est Ceterum noctu irruit in eos pavor Panicus, siquidem terrores nulla de causa exortos aiunt ab hoc immitti. Hac de re copiosius disserit citatis aliorum etiam Graecorum testimoniis Angelus Politianus in Miscellaneorum annotatione vigesimaoctava. Hoc adagii subinde refertur a Cicerone in Epistolis ad Atticum : Ego, inquit, bellum foedissimum futurum puto, nisi qui, ut tu scis, Panicus casus extiterit. Rursum alibi : De Ventidio panicon puto. Item alibi : Rumorem adferunt magnum, Romae dum ad Antonium frumentum omne portari, πανικὸν certe. Item alibi : Interim (scis enim quaedam πανικά dici, item τὰ κενὰ τοῦ

πολέμου) rumore adventus nostri et Cassio, qui Antiochiae tenebatur, animus accessit, et Parthis timor injectus est. Idem ad Tyronem : Etsi Atticus noster, qui me quondam moveri πανικοῖς intellexit, idem semper putat nec videt, quibus praesidiis philosophiae septus sim. Et hercle, quod timidus est ipse, θορυβοποιεῖ, id est tumultum ciet et panicis movetur. Huc allusisse puto et Apuleium in Asino suo, cum Psychae ad mortem spontaneam properanti Panem obvium facit.

2604. III, VII, 4. Nihil minus expedit quam agrum optime colere

Apud priscos adagionis instar fuisse Plinius testatur libri XVIII capite VI Temerarium, inquit, videatur unam vocem antiquorum posuisse, et fortassis incredibile penitus existiment, nihil minus expedire quam agrum optime colere. L. Tatius Rufus infima natalium humilitate consulatum militari industria meritus, antiquae alias parsimoniae, circiter mille siclos (sive quae lectio quibusdam magis arridet, sestertium) liberalitate divi Augusti congestum usque ad detractionem haeredis exhausit, agros in Piceno coemendo colendoque in gloriam. Internicionem ergo famemque censemus ? Imo hercle judico modum rerum omnium utilissimum. Bene colere necessarium est, optime damnosum. Hactenus Plinius. Huc et Terentius allusit, cum ait in Phormione :

Nostrapte culpa facimus, ut malos expediat esse,
Dum nimium dici nos bonos studemus et begninos.

Item illud Horatianum :

In vitium culpae ducit fuga, si caret arte.

Denique proverbium Hebraeorum admonens, ne quis nimium sit justus.

2605. III, VII, 5. Citius quam asparagi coquuntur

Velocius quam asparagi coquuntur. De re vehementer properata. Sunt quaedam figurae proverbiales, quae Octavio Augusto peculiariter arriserunt ; inter quas haec quoque refertur a Tranquillo, cum scribit eum Ad exprimendum festinatae

rei velocitatem solere dicere : Velocius quam asparagi coquantur. Idque identidem in litteris usurpat. Est autem asparagus herbae genus spinosum et in medicinam utile et in cibos gratum, cujus summa, priusquam durescant, leviter coquuntur, tantum ut cruditas absit. Dicitur autem asparagus, quod, qui sunt in his praecipui, non seruntur, ut Athenaeus dixit. Docti quidam admonent simile quiddam dici de salsamentis, Citius quam salsamenta coquantur, eo quod quidam pisces sale conditi aut fumo ventove durati crudi quoque comedantur aut levissime cocti. Quamquam hoc proverbium apud Athenaeum, unde citant, nondum repperi. Confine illi, quod alibi dicetur, Ἀφύα ἐς πῦρ, id est Aphya ad ignem.

2606. III, VII, 6. Amicitiae personam

Τὸ προσωπεῖον ἀφελεῖν τῇ φιλίᾳ, id est Amicitiae personam detrahere, dicimur, cum aperte quae sentimus animo tum facimus tum loquimur apud amicos et, quicquid in pectore clausum est, id prae nobis ferimus. Vultus enim ab animo discrepans persona verius est quam vultus. Et eleganter a Seneca dictum est in Caesarem : Ut personam malit quam faciem, id est ut videri malit quam esse. M. Tullius Tusculanarum quaestionum quinto scribit Epicurum tantummodo personam induisse philosophi. Martialis :

Mentiris juvenem tinctis, Lentine, capillis,
Tam subito corvus, qui modo cygnus eras.
Non omneis fallis, scit te Proserpina canum,
Personam capiti detrahet illa tuo.

Neque semper tamen persona sonat in malam partem. Etenim cum scribit M. Tullius in Officiis Ponit enim personam amici, cum induit judicis, non significat fictum amicum aut fictum judicem. Est autem traductum a personis histrionum.

2607. III, VII, 7. Utere curru, de asinis nihil laborans

Ἀπονέμου τῆς σῆς ἁμάξης, τῶν δ᾽ ὄνων οὐδὲν μέλει, id est

Utere plaustris tuis asinosque ne curaveris.

Versus est trochaicus tetrameter. Hoc proverbio monebant, uti suarum quisque rerum curam ageret hisque frueretur, alienarum negligens atque incurius. Hinc ducta metaphora, quod, quibus plaustrum est domi, nihil necesse habent deportandis oneribus asinos aliunde conducere.

2608. III, VII, 8. Libyca fera

Λιβυκὸν θηρίον, id est Libyca bestia. Refertur a Diogeniano. Dicebatur olim in hominem vafrum, callidum, versipellem, variis moribus ancipitique ingenio. Quod genus portentum Cicero Catilinam fuisse testatur. Inde natum, quod in Libya variae ferarum species saepenumero misceantur atque ita nova quaedam hinc monstra spectaculo produci soleant, Romam a provinciae praesidibus deportata.

2609. III, VII, 9. Semper adfert Libya mali quippiam

Eodem fonte fluxit et illud : Ἀεὶ φέρει τι Λιβύη κακόν, id est Semper affert Libya mali quippiam, quod inde Romam, ut dixi, monstra deportarentur. Hinc et in mores ingeniumque gentis detorqueri potest, siquidem, ut est regio venenorum ferax, ita gentis pestilens ingenium. Peculiariter conveniet in foedifragos ac pactorum novatores.

2610. III, VII, 10. Semper Africa novi aliquid apportat

Huic simillimum est illud Plinianum, quod in Historia mundi refert, Libyam semper aliquid novi adferre. Quod quidem ideo dicebatur, quod in siticulosa regione ad unum aliquem rivum plurimae ferarum species bibendi gratia convenire cogantur ; inibique varia mixtura violentae Veneris varias monstrorum formas subindeque novas nasci. Porro Plinius sumpsit ab Aristotele, apud quem refertur libri De generatione animalium ii. capite v. Anaxilas apud Athenaeum libro XIV festiviter ad rem detorsit :

Ἡ μουσικὴ δ’ ὥσπερ Λιβύη πρὸς τῶν θεῶν

Ἀεί τι καινὸν καθ’ ἐνιαυτὸν τίκτει θηρίον, id est

At musica itidem ut Afra terra per deos

Semper quotannis bestiam aliquam aedit novam.

Scio Graecum versum posteriorem non constare, sed ita habet editio Aldina, nec satis divino, quomodo restitui possit, nisi forte pro καθ᾽ ἐνιαυτόν legendum est ἐν αὐτῇ, tametsi ne sic quidem constat metrum ; fortasse θηρίον omittendum et pro καθ’ ἐνιαυτόν reponendum καθ’ ἡνιαυτόν. Quadrabit in homines lubrica fide semperque novandarum rerum avidos.

2611. III, VII, 11. Afra avis

Λιβυκὸν ὄρνεον, id est Libyca avis. Refertur a Suida de praegrandibus, quod ex ea regione deportentur aves immani magnitudine. Horatius de praelauta usurpavit :

Non Afra avis descendat in ventrem meum

Jucundior quam lecta de pinguissimis

Oliva ramis arborum.

Nam gallinas praegrandes olim mittebat Africa, quas easdem Numidicas aves appellant. Acron videtur de struthione sentire, quae et ipsa avis mira mole corporis esse fertur. Mea quidem sententia non inepte jacietur et in hominem peregrino cultu notabilem. Et Plautus alicubi Poenum avem vocat, ob manicas alarum instar utrimque pensiles. Proverbium extat in Avibus Aristophanis. Interpres indicat convenire in barbaros ac meticulosos. Sunt enim homines praegrandes fere timidiores. Terentius : Hic nebulo magnus est.

2612. III, VII, 12. Boni pastoris est tondere pecus, non deglubere

Hodieque vulgo celebratum durat, ubi quis est exactor durior atque instantior : Quid ? Num et pellem vis ? Quasi conveniat lana contentum esse. Id

adagii Tiberius Caesar auctore Suetonio aut reperit aut certe usurpavit. Nam is admonitus ab amicis, ut provincialibus augeret vectigalia, rescripsit Boni pastoris esse tondere pecus, non deglubere. Est autem deglubere detrahere pellem. Tractum a rusticis, qui deglubere vocant siliquam aut folliculum excutere et granum sua nudare tunica ; unde et Catullus in obscenum sensum detorsit, ut dicat virum a muliere deglubi. Et Apuleiana Fotis ait se vivos homines solere deglubere. Tondent igitur, qui ita spoliant, ut sortem relinquant, unde res possit crescere. Deglubunt, qui nihil reliqui faciunt. Nam lana detonsa renascitur, cute detracta nihil est, quod deinde possis auferre. Alexander Macedonum rex cognomento Magnus sententiam eamdem diversa extulit metaphora. Cum enim quidam admoneret longe plus vectigalium a civitatibus auferri posse, respondit ad hunc modum : Καὶ κηπωρὸν μισῶ τὸν ἐκ ῥιζῶν ἐκτέμνοντα τὰ λάχανα, id est Et olitorem odi, qui radicitus herbas excidat. Denique hoc ipsum ἀπὸ ῥιζῶν καὶ ἀπορρίζειν et item apud Latinos radicitus, stirpium tenus, a stirpe, ab ima stirpe, atque id genus aliae metaphorae proverbii naturam resipiunt.

2613. III, vii, 13. Lucri bonus est odor ex re qualibet

Faceta quidem, sed tamen pestilens illa vox Vespasiani, qui cum ex lotio vectigal faceret, homo turpiter avidus, superque eo facto a filio admoneretur, quod e re tam putida lucrum faceret, paulo post collectam pecuniam filii naribus admovit rogavitque, ecquid illa puteret. Unde Juvenalis : Lucri bonus est odor ex re / Qualibet. Ad quod alludens Ammianus libro XXII dixit : Et lucrum ex omni odorantes occasione. Jam et Ennianus ille versiculus non in sermonem modo, verum etiam in animos et vitam hominum penitus abiit :

Unde habeas curat nemo, sed oportet habere.

Quin illud ab Horatio dictum εἰρωνικῶς serio sequimur :

O cives, cives, quaerenda pecunia primum,
Virtus post nummos.

Cephisodorus apud Athenaeum libro III docet apud poetas celebres ac sapientes viros inveniri sententias quasdam improbatas, velut illud apud Archilochum Πάντ' ἄνδρ' ἀποσκολύπτειν, id est Quemvis hominem excoriare sive spoliare. Apud Theodorum illud Κελεύειν μὲν πλέον ἔχειν, ἐπαινεῖν δὲ τὸ ἴσον, id est Quod jubet plus aequo habere, laudare tamen quod aequum est. Apud Euripidem Τὴν γλῶτταν ὀμωμοκέναι φάναι, id est Quod dixerit linguam jurasse, quo de nobis alias dictum est. Apud Sophoclem :

Τοιαῦτα τοί σοι πρὸς χάριν τε κοὺ βίᾳ
Λέγω, σὺ δ' αὐτὸς ὥσπερ οἱ σοφοὶ τὰ μὲν
Δίκαι' ἐπαίνει, τοῦ δὲ κερδαίνειν ἔχου, id est
Ad gratiam tibi ista dico, haud impero,
At ipse, uti solent facere prudentes viri,
Laudato justa, ceterum lucro haereas.

Idem alibi dixit Μηδὲν εἶναι σὺν κέρδει κακόν, id est Nullum esse malum, quod cum lucro conjunctum sit. Apud Homerum, quod facit Junonem insidiantem Jovi, quod Martem fingit adulterum. Haec Athenaeus. Mirum autem populum indignari poetis aut histrionibus, si quando talia recitant in theatris, cum magis debuerit indignari quisque sibi, quod ea sequeretur in vita, quorum commemorationem in theatro ferre non poterat.

2614. III, vii, 14. Lucrum pudori praestat

Κέρδος αἰσχύνης ἄμεινον, id est Lucrum pudori praestat. Plautus in Pseudolo :

Nimio illud quod pudet facilius fertur quam illud quod piget.

Eumdem sensum aliter extulit in Trinummo :

Pol pudere quam pigere praestat totidem litteris.

Sententia bono viro indigna, eoque illic a lenone dicitur, hic a sene. Sed commode ad persuadendum sententiam etiam parum probam arripuit. Alioqui longe satius rei jacturam quam famae dispendium accipere. Huc allusit Terentius in Phormione :

Non te pudet vanitatis ? – Non, dum ob rem.

Quin et hodie vulgato proverbio jubent valere pudorem, ubi de pecuniaria re agitur. Plutarchus in commentario De audiendis poetis refert e poeta nescio quo senarios hos :

Τοῦ μὲν δικαίου τὴν δόκησιν ἄρνυσο,
Τὰ δ᾽ ἔργα τοῦ πᾶν δρῶντος, ἔνθα κερδανεῖς, id est
Opinionem spernito justi ac virum
Quidvis agentem sequere, cum spes est lucri.

Refert et hunc ex Sophocle :

Τὸ κέρδος ἡδύ, κἂν ἀπὸ ψευδῶν ἔῃ, id est
Dulce est lucrum profectum et a mendaciis.

2615. III, VII, 15. Baeta tum hieme tum aestate bona

Βαίτη κἂν θέρει καὶ ἐν χειμῶνι ἀγαθόν, id est Baeta tum in aestate tum hieme bona. Suidas, qui hujus adagii meminit, adscribit baetam vestis pellicae genus, quod in utrumque tempus videatur appositum. Nam hieme depellit ventos, aestate solem. Julius Pollux libro De rerum vocabulis septimo inter vestes coriaceas meminit et baetae ; quam ait tunicam fuisse praelongam, quae totum contegeret corpus. Convenit igitur de re ad multa usui futura veluti de litteris, quae juvenes juxta ac senes ornant, aut philosophia, quae in rebus prosperis arcet ab insolentia, in adversis praestat, ne frangamur animo.

2616. III, VII, 16. Anicularum deliramenta

Γραῶν ὕθλος, id est Anicularum deliramenta. De nugis inanibus, cujusmodi solent effutire vetulae, cum jam sexus vitio vitium aetatis accedens nugacitatis

morbum conduplicat. Extat proverbium apud Platonem in Theaeteto : Ταῦτα μὲν γάρ ἐστιν ὁ λεγόμενος γραῶν ὕθλος, id est Nam haec quidem sunt, quod dici solet, anicularum nugae. Itidem Cicero in oratione pro domo sua dixit Anilem superstitionem.

2617. III, VII, 17. Ante pedes

Ante pedes esse dicitur, quod obvium quodque vel praesens adest vel imminet. Terentius :

Istuc est sapere, non quod ante pedes modo est
Videre, sed etiam illa quae futura sunt
Prospicere.

Sic Pindarus in hymno ultimo : Τὸ δὲ πρὸ ποδὸς ἄρειον αἰεὶ χρῆμα πᾶν, id est Quicquid ante pedes est semper melius. Lucianus in Pseudologista : Καὶ τὰ κοινὰ ταῦτα καὶ τὰ ἐν ποσὶν ἀγνοῶν, id est Et quod haec communia quodque haec passim obvia ignores. Philostratus in Phoenice : Βαδίζεις δὲ ποῖ ; μετέωρός τε καὶ ὑπὲρ πάντα τὰ ἐν ποσί, id est Quo vadis autem ? Sublimi vultu cunctaque despiciens, quae sunt ad pedes. Et παρὰ ποδί dicitur, quod jam instat imminetque ; ἐμποδών esse dicitur, quod obstat, ἐκποδών contra. Προκυλίνδεσθαι τῶν ποδῶν est aliquoties apud Platonem, id est Ante pedes provolvi, quod veluti expositum est. Veluti De republica IV : Πάλαι, ὦ μακάριε, φαίνεται πρὸ ποδῶν ἐξ ἀρχῆς κυλινδεῖσθαι, καὶ οὐχ ἑωρῶμεν ἄρ᾽ αὐτό, ἀλλ᾽ ἦμεν καταγελαστότατοι, ὥσπερ οἱ ἐν ταῖς χερσὶν ἔχοντες ζητοῦσιν ἐνίοτε ὅ ἔχουσι, id est Jamdudum, o beate, videtur rursus ante pedes volvi, nec videmus illud, sed fuimus ridiculi, quemadmodum solent qui, cum manibus teneant aliquid, tamen quaerunt quod habent. Non dissimili figura Maro dixit in manibus :

In manibus terrae, non hic te carmine longo
Atque per ambages et longa exorsa tenebo.

2618. III, VII, 18. Albo rete aliena captant bona

Proverbii speciem habet, quod ait Plautus in Persa :

Ne isti faxim usquam appareant,

Qui hic albo reti aliena oppugnant bona.

Rete vocat calumnias quadruplatorum et parasitorum. Album dixit alludens ad codicillos et dicas syngraphasque, quibus lis intenditur peragiturque. Nec omnino displicet, ut ad album praetoris, quo leges et litium formulae proponebantur, respexerit. Nam leges etiam Solon aranearum textis similes esse dixit.

2619. III, VII, 19. Ad suum quemque quaestum aequum est esse callidum

Apud Plautum est proverbialis sententia in Truculento, tum in Asinaria :

Ad suum quemque quaestum aequum est esse callidum.

Quae si transferatur paulo longius, plusculum habuerit gratiae. Velut alius est pecuniae appetens, alius famae studiosus, alius voluptatum avidus, alius litterarum sitiens, alius pietatem sectatur. Quisque advigilat ad id, quod expetit.

2620. III, VII, 20. Vel acum invenisses

Apud eumdem in Menaechmis proverbialis hyperbole de re diligenter vestigata :

Acum credo invenisses, si acum quaereres.

Nam acus inventu difficillima, quod ob exiguitatem facile fallat oculos quaerentis.

2621. III, VII, 21. Subventanea parit

Ὑπηνέμια τίκτει, id est Subventanea parit. De vanis ac frivolis inventis. Translatum ab avibus, quae Veneris imaginatione concipiunt ova, sed inania, hoc est, unde non gignatur fœtus. Aristophanes in Avibus :

Τίκτει πρώτιστον ὑπηνέμιον νὺξ ἡ μελανόπτερος ᾠόν, id est

Parit primum subventaneum nox nigripennis ovum.

Hos conceptus potissimum accidere in his avibus, quae sint neque volaces neque aduncis unguibus, cujusmodi sunt perdix, gallina, demonstrat Aristoteles libro De generatione animalium tertio ; causam esse, quod excremento magis abundant. Volaces et aduncas nec salaces esse nec fecundas, quod in his excrementi seminalis pars in pennas et in ungues abeat. Concipiuntur hujusmodi fœtus aliquoties audita maris voce, sicuti fit in perdicibus, aliquoties ex affrictu pulveris, aliquoties feminis ob inopiam maris inter se salientibus. Auctor et Plinius. Eaque ova Graeci ὑπηνέμια, id est subventanea, sive ζεφύρια vocant a vento favonio. Unde quae vana sunt, ἀνεμίδια dicuntur. Plato in Theaeteto : Ἀλλὰ φέρε δὴ αὐτὸ κοινῇ σκεψώμεθα, γόνιμον ἢ ἀνεμίδιον τυγχάνει, id est Sed age jam illud communiter dispiciamus, solidusne partus sit an subventaneus. Et Homerus : Κακὸν δ' ἀνεμώλια βάζειν, dicta inania et ventis similia significans. M. Tullius in Epistolis ad Atticum ἀνεμοφόρητα vocat inania, quae ventis ferantur : De gladiatoribus, de ceteris, quae scribis ἀνεμοφόρητα, facias me quotidie certiorem.

2622. III, VII, 22. Phrynondas alter

Φρυνώνδας ἄλλος, id est Phrynondas alter. De improbo. Hujus meminit Lucianus in Pseudomante inter nobiles facinorosos. Phrynondas, cum esset hospes Athenis, in negotiis Peloponnesiacis versabatur, homo versutus, maleficus, impostor, summus malarum rerum artifex, ut hominis vocabulum in rei transierit appellationem. Etenim quoties insigniter malum et sceleratum accipi volebant, Phrynondam appellabant. Sic Aristophanes in Amphiareo, citante Suida :

Ὦ μιαρὲ καὶ Φρυνώνδα καὶ πονηρὲ σύ, id est

Scelerate tu ac Phrynonda et impurissime.

Usus est et Plato in Protagora. Meminit horum et Aeschines adversus Ctesiphontem : Οὔτε Φρυνώνδας οὔτε Εὐρύβατος οὔτε ἄλλος οὐδεὶς πώποτε τῶν πάλαι πονηρῶν

τοιοῦτος μάγος καὶ γόης ἐγένετο, id est Nec Phrynondas nec Eurybatos nec alius quisquam veterum improborum umquam talis magus et impostor fuit.

2623. III, VII, 23. Sus per rosas

Ὗς διὰ ῥόδων, id est Sus per rosas. Quamquam in aliis exemplaribus scriptum invenio Ὗς διὰ ῥοίδων. Mihi neutra scriptura satis probatur, sed legendum arbitror διὰ ῥοιΐδων, ἀπὸ τῆς ῥοιᾶς, ut sit nomen diminutivum. Rhoeae vero Graecis dicuntur mala Punica. Eudemus proverbium citat ex Cratetis fabula, cui titulus Γείτονες, indicans dici solere de agrestibus et intractabilibus. Quemadmodum sus per mala commode duci non potest.

2624. III, VII, 24. Asinus avis

Ὄνος ὄρνις, id est Asinus avis. Est apud Aristophanem in Avibus. Sumptum ab omine quodam. Quidam enim consultus de eo, qui adversa laborabat valetudine, forte fortuna conspexit asinum surgentem a lapsu simulque alium quemdam audivit dicentem : Βλέπε, πῶς ὄνος ὢν ἀνέστη, id est Vide, quo pacto, asinus cum sit, surrexit. Id ominis arripiens ille protinus respondit fore ut valetudinarius ille revalesceret. Itaque jocatur Aristophanes, quasi et asinus avis esset et augurii nonnihil haberet. Nec hoc proverbium e comoedia natum est, sed a vulgo ad jocum detortum et a comico usurpatum. Dicetur non intempestive, cum ex indicio quopiam ridiculo quippiam colligimus.

2625. III, VII, 25. Sisyphi artes

Σισύφου μηχαναί, id est Sisyphi artes, dicebantur vafra versutaque consilia. Aristophanes ἐν Ἀχαρνεῦσιν :

Εἶτ’ ἐξάνοιγε μηχανὰς τὰς Σισύφου, id est
Dein callidos deprome Sisyphi dolos.

Porro ut Sisyphus in astutiae proverbium abiret, Homericus ille versus in causa fuit :

Σίσυφος, ὅς κέρδιστος ἐπιχθονίων γένετ᾽ ἀνδρῶν, id est

Sisyphus, in terris quo non astutior alter.

Rursus Iliados Z :

Ἔνθα δὲ Σίσυφος ἔσκεν, ὅ κέρδιστος γένετ' ἀνδρῶν.

Ab hoc genus duxit Ulysses, quem Homerus ubique vafrum et callidum facit.

2626. III, VII, 26. Homo Thales

Ἄνθρωπος Θαλῆς, id est Homo Thales. Ironia proverbialis in stultum, qui sapiens haberi studeat. Aristophanes in Avibus : Ἄνθρωπος Θαλῆς Μέτων, id est Homo Thales Meton. Idem in Nebulis :

Τί δῆτ' ἐκεῖνον τὸν Θαλῆν θαυμάζομεν ; id est

Qua gratia illum proinde suspicimus Thalem ?

Fuit enim Thales unus e septem Graeciae sapientibus. Est et apud Plautum Salve, Thales, cum stultum significet.

2627. III, VII, 27. Sardanapalus

Σαρδανάπαλος, id est Sardanapalus. Hujus cognomen ob insignem hominis molliciem abiit in proverbium. Aristophanes in Avibus : Τίς ὁ Σαρδανάπαλος οὑτοσί ; id est Quis hic Sardanapalus ? Fuit autem Sardanapalus Anacyndaraxis filius, rex Nini Persicae regionis, qui eodem die Tarsum pariter et Anchialem, duas Ciliciae civitates, obtinuit, ceterum deliciis usque adeo effeminatus, ut inter eunuchos et puellas ipse puellari cultu desidere sit solitus. Apollodorus, ut citat Aristophanis interpres, tradit ejus sepulchro epitaphium hujusmodi litteris Assyriis insculptum fuisse : Ἔσθιε, πῖνε, ὄχευε, ὡς τὰ ἄλλα οὐδενός ἐστιν ἄξια, id est Ede, bibe, utere Venere, nam cetera sunt nihil. Suidas hac forma refert ex Callisthene : Σὺ δ', ὦ ξένε, ἔσθιε καὶ πῖνε καὶ παῖζε, ὡς τά γε ἄλλα ἀνθρώπεια οὐκ ὄντα τούτου ἄξια, id est Tu vero, hospes, ede, bibe, lude, tamquam ceteras res humanas hujus non faciens.

2628. III, VII, 28. Quid tandem non efficiant manus ?

Aristophanes in Avibus :

Τί δῆτα πόδες ἄν οὐκ ἄν ἐργασαίατο ; id est

Quid est, quod haud effecerint demum pedes ?

Interpres ostendit allusum esse ad hujusmodi proverbium :

Τί δῆτα χεῖρες οὐκ ἄν ἐργασαίατο ; id est

Quid denique est, quod manibus effici haud queat ?

Admonet nihil esse rerum omnium, quod arte, quod industria non efficiatur. Ceterum quod scripsit Aristophanes, apte torseris in milites ignavos, quibus omne praesidium et spes salutis non in manibus, sed in pedibus sita est.

2629. III, VII, 29. Testa collisa testae

Testa testae collidi dicitur, cum duo conflictantur utriusque malo. Aristophanes in Pace :

Καὶ πίθος πληγεὶς ὑπ' ὀργῆς ἀντελάκτισεν πίθῳ, id est

Ac recalcitrans per iram testa testam vulnerat.

Talis est fere conflictatio regum inter se belligerantium qualis ollae cum olla collisio. Nonnumquam perit uterque. Certe neuter absque gravissimis damnis discedit, nisi quod illud mihi videtur iniquissime comparatum fatis, quod, cum par sit incommoda belli in eorum recidere capita, qui belli sunt auctores et quorum refert vicisse, maxima pars malorum in hos ingruat, quibus invitis et abominantibus bellum suscipitur, et ad quos, etiam si prosperrimo Marte pugnatum fuerit, nec teruncius quidem sit rediturus.

2630. III, VII, 30. Animus est in coriis

Aristophanes ἐν Εἰρήνῃ :

Ἡμάρτομεν ταῦτ', ἀλλὰ συγγνώμην ἔχε·

Ὁ νοῦς γὰρ ἡμῶν ἦν τότ᾿ ἐν τοῖς σκύτεσι, id est

In his quidem sum lapsus, at veniam dabis ;

Nam mens profecto nostra tum in coriis erat.

Quamquam alias hujus proverbii meminimus. Simillimum est illi Terentiano Animus est in patinis. Item illud, quod legimus apud Athenaeum libro Dipnosophistarum primo :

Οὐδ’ ἂν λέγῃ τις, οὐδαμῶς μάθοιμεν ἄν·

Ὁ νοῦς γάρ ἐστι τῆς τραπέζης πλησίον, id est

Ne quis loquatur, capere numquam quibimus,

Nam mens quidem ipsa mensae adhaeret proxima.

Interpres admonet hujus proverbii : Ἐπὶ σκύτη βλέπει, de his, qui jam ad bellum spectant, quemadmodum alio demonstratum est loco. Licebit uti, cum ob solicitudinem erit aliquis ad id, quod agitur in praesentia, parum attentus.

2631. III, VII, 31. Quibus nec ara neque fides

Aristophanes ἐν Ἀχαρνεῦσιν :

Οἷσιν οὔτε βωμὸς οὔτε πίστις οὔθ’ ὅρκος μένει, id est

Quis nec ara nec fides nec ulla durant foedera.

De vehementer perfidis. Dictum est in Spartanos, quorum perfidiam taxavit Euripides :

Σπάρτης ἔνοικοι, δόλια βουλευτήρια, id est

Spartae incolae, dolosa consultamina.

Nunc in aulicos non omnino pessime quadrat.

2632. III, VII, 32. Ἄγουσι καὶ φέρουσι

Tristissima quidem, sed tamen proverbialis apud Graecos auctores figura est Ἄγουσι καὶ φέρουσι, pro eo, quod est : hostili more populantur aut vexant. Id si

traducatur ad animum, non paulo fiet festivius. Quemadmodum Aristophanes in Nebulis :

Ὑπὸ γὰρ τόκων χρηστῶν τε δυσκολωτάτων
Ἄγομαι, φέρομαι, τὰ χρήματ' ἐνεχυράζομαι, id est
Diris ab usuris et usurariis
Rapior miser ferorque difficillimis,
Possessiones pignori opponens meas.

Lucianus dixit ἄγει καὶ φέρει pro eo, quod est : suo arbitratu quo vult trahit. Consimiliter usus est Cornelius Tacitus de oratoribus : Nunc principes in Caesaris amicitia agunt feruntque cuncta atque ab ipso principe cum quadam reverentia diliguntur. Homerus Iliados E :

Ἀτὰρ οὔτι μοι ἐνθάδε τοῖον,
Οἶόν κ᾽ ἠὲ φέροιεν Ἀχαιοὶ ἤ κεν ἄγοιεν, id est
Neque enim hic mihi quicquam
Tale est, a Danais ut ferri possit agive.

Verba sunt Sarpedonis excitantis Hectorem ad bellum pro tuenda patria, cum ipse pugnaret nihil habens, quod Graeci possent auferre, nimirum Lycius patria. Item Vergilius Aeneidos secundo :

Alii rapiunt incensa feruntque
Pergama, pro diripiunt ac populantur.

Consimilem ad modum Livius dixit libro de bello Macedonico octavo : Tum demum fracta pertinacia est, ut ferri agique res suas viderunt. Apud Herodotum ita Croesus loquitur Cyro victori : Οὐδὲν γὰρ ἐμοὶ ἔτι τούτων μέτα, ἀλλὰ φέρουσί τε καὶ ἄγουσι τὰ σά, id est Jam enim nihil istorum meum est, sed tua diripiunt. Translatum videtur a more militari, quod illic homines et jumenta aguntur, sarcinae feruntur. Plato in libris De legibus : Τῶν ἀλλοτρίων μηδένα μηδὲν φέρειν μηδὲ ἄγειν, id est Ne quis quicquam alienarum rerum ferat agatve. Unde color sermonis ex legum formulis ductus videtur. Q. Curtius libro IV pro ἄγεσθαι καὶ φέρεσθαι dixit volvi

agique : Eludant videlicet quibus forte ac temere humana negotia volvi agique persuasum est. In eodem libro dixit ferri agique : Adhuc lymphatos ferri agique arma jacentes. His verbis inconditum tumultum militum declaravit.

2633. III, VII, 33. Salem lingere

Ἅλα λείχειν, id est Salem lingere, dicuntur qui perquam tenuiter victitant. Sic enim Persius :

Vare, regustatum digito terebrare salinum
Contentus perages, si cum Jove vivere pergis.

Diogenes cum a Cratero praedivite quodam invitaretur, ut ad se veniret usurus hospitio suo suaque liberalitate, respondit se malle salem Athenis lingere quam apud illum opiparis mensis frui. Itidem Plautus in Curculione : Hodie apud me numquam delinges salem.

2634. III, VII, 34. Pedere thus

Βδέειν λιβανωτόν, id est Pedere thus, proverbii speciem habet. Accommodabitur in hos, quorum et vitia placent aut ipsis aut aliis impendio amantibus. Facit enim hoc φιλαυτία, ut unicuique sua placeant arrideantque, etiam si sint putidissima. Facit item hoc amor immoderatus, ut Polypus etiam Agnae delectet Balbinum, veluti scripsit Horatius. Aristophanes in Pluto : Οὐ λιβανωτὸν γὰρ βδέω, id est Non soleo thura pedere. Quadrabit et in assentatores turpissima pro honestissimis laudantes.

2635. III, VII, 35. Pro caeco exoculatus est

Omnes hujusmodi facetiarum formulae pertinent ad adagiorum naturam, cum videmur corrigere, quod dictum est, sed altero verbo, quod vel idem polleat vel magis etiam laedat, veluti si quis dicat : Non furatus est, sed involavit. Non furatus est, sed rapuit. Aristophanes in Pluto : Μῶν οὐ κέκλοφας, ἀλλ᾽ ἥρπακας ; id est An

non furatus es, sed rapuisti ? Idem in eadem fabula : Ἀντὶ γὰρ τυφλοῦ ἐξωμμάτωται. Ludit enim servus ambigua voce ἐξωμμάτωται, quae declarat et oculis donatum Plutum et exoculatum.

2636. III, VII, 36. Prius lupus ovem ducat uxorem

Aristophanes ἐν Εἰρήνῃ : Πρίν κεν λύκος οἶν ὑμεναιοῖ, id est Ante lupus sibi junget ovem. De his, inter quos insanabile dissidium. Consimili figura dixit Horatius :

Sed prius Apulis
Jungentur capreae lupis.

Plautus in Pseudolo : Ut mavelis lupos apud oves linquere quam hos domi custodes. Ad rem relatum erit lepidius : quod genus si dicas non cohaerere pecuniae studium cum studio litterario adque eam sententiam accommodes proverbium.

2637. III, VII, 37. Sphondyla fugiens pessime pedit

Idem in eodem ferme loco :

Ὥς ἡ σφονδύλη φεύγουσα πονηρότατον βδεῖ, id est
Ut feles, quoties fugitat, male pedere sueta est.

In eos quadrabit, qui discedunt non citra infamiam. Sphondyla insecti genus, odoris teterrimi. Plinius libro vigesimoseptimo, capite decimotertio, meminit sphondylae serpentis, quae radicibus arborum sit infestissima ; ceterum genus quodnam sit, non explicat. Est autem serpentis hujusmodi species exiguo corpore et subnigro, quae emoriens gravissimum odorem emittit. Hesychius docet apud Atticos spondylen dici felem. Est apud Aristophanem γαλῆς δριμύτερον, de acido ventris flatu.

2638. III, VII, 38. Numquam efficies, ut recte ingrediantur cancri

Aristophanes in Pace :

Οὔποτε ποιήσεις τὸν καρκίνον ὀρθὰ βαδίζειν,

Οὐδ᾽ ἐπὶ τῷ πραχθέντι ποιήσεις ὕστερον οὐδέν, id est

Ambulet ut cancer recta, haud effeceris umquam,

Nec quicquam efficies, ubi res erit ante peracta.

Hoc velut oraculum poeta facetus pronuntiat : quod a natura sit insitum, nullo corriges negotio. Nam cancris genuinum oblique ingredi. In quorum altero carmine tangit adagium, quod superius dictum est : Actum ne agas.

2639. III, VII, 39. Κορυβαντιᾶν

Κορυβαντιᾶν pro insanire dixit Aristophanes in Vespis :

Ἀλλ᾽ ἤ παραφρονεῖς ἐτεὸν ἢ κορυβαντιᾷς, id est

Aut vere insanis aut corybantiaris.

Hanc vocem frequenter usurpat Lucianus in Timone, Epistolis saturnalitiis, Lexiphane, Hermotimo. Sumptum est a Corybantibus Cybeles cultoribus, qui sacro correpti furore cymbala pulsant, alios item in similem agentes rabiem. Quod idem alias vocat κακοδαιμονᾶν, quasi malo duci genio.

2640. III, VII, 40. Calculo mordere

Ψήφῳ δάκνειν, id est Calculo mordere, dicuntur qui suffragio laedunt aut ulciscuntur hominem. Aristophanes ἐν Ἀχαρνεῦσι :

Βλέπουσιν οὐδὲν ἄλλο πλὴν ψήφῳ δακεῖν, id est

Spectant id unum, ut mordeant suffragio.

Siquidem hac via potissimum plebeii vindicabant, si quid essent offensi ; refragabantur in contione, cum calculis ferrentur suffragia. Proinde mordebant non dente, quod tutum non erat, sed calculo.

2641. III, VII, 41. Charybdis. Barathrum

Hyperbolae proverbiales sunt et hae, cum hominem majorem in modum edacem, bibacem, rapacem, helluonem Charybdim aut barathrum vocamus. Aristophanes in Equitibus :

Καὶ τελώνην καὶ φάραγγα καὶ Χάρυβδιν ἁρπαγῆς, id est

Et telonen et barathron et rapinae gurgitem.

Huc adscribendum opinor, quod Diogenes auctore Laertio ventrem τοῦ βίου Χάρυβδιν, id est facultatum Charybdim, vocavit. Horatius de lurcone quodam :

Ingluvies et tempestas barathrumque macelli.

2642. III, VII, 42. Lingua seorsum inciditur

Aristophanes in Pace : Ἡ γλῶττα χωρὶς τέμνεται, id est Lingua ipsa seorsum inciditur. Interpres admonet proverbialiter dictum, sumptum autem ex Homero, Odysseae Γ : Ἀλλ᾽ ἄγε τέμνετε μὲν γλώττας, id est Eia age jam linguas incidite, ejusque sententiae Callistratum citat auctorem. Rursum in Pluto :

Ἡ γλῶττα τῷ κήρυκι τούτων τέμνεται, id est

Praeconibus horum lingua praecidi solet.

Callistratus, ut citat interpres, tradit olim in sacrificiis linguam exectam praeconibus dari solitam. Nam alioqui sunt qui dicant ex victimis Mercurio deberi linguam. Est autem in Aristophanis verbis ἀμφιβολία non infaceta, quod lingua utrolibet referri potest, vel ad boves vel praecones. Interpres admonet allusum esse ad proverbiale dictum Ἡ γλῶττα τῷ κήρυκι, id est Lingua praeconi. Quo recte videbimur usuri, cum praemii nonnihil deberi significabimus, qui in conficiendo negotio pro sua virili in partem adjumento fuit, aut εὐαγγέλιον dandum laeta nuntianti. Sic enim vocat Homerus mercedulam, quae dari consuevit laetum adferentibus nuntium. Apud Plutarchum Antipater, cum incidisset mentio de Demade jam senio imbecilli fractoque, Velut, inquit, ex immolata victima solus venter et lingua superest. Apparet

linguam ceu prophanum membrum sacris adhiberi non solere. Et Pittacus Amasidi regi mittit e victima linguam ut membrum pessimum et idem optimum. Praecones autem habent linguam venalem, et in sacrificiis admonebant populum, ut linguis faveret. Plautus in prologo Poenuli :

Exerce vocem, quam per vivis et colis.
Nam nisi clamabis, statim te obrepet fames.

2643. III, VII, 43. Non capit somnum, nisi hoc aut illud fecerit

Sunt duae figurae proverbiales, quibus intemperantem atque impotentem rei cujuspiam cupiditatem significamus. Altera est apud Aristophanem in Vespis, hujusmodi :

Ἤν μὴ ᾽πὶ τοῦ πρώτου καθίζηται ξύλου,
Ὕπνου δ᾽ ὁρᾷ τῆς νυκτὸς οὐδὲ πασπάλην, id est
Ligno nisi fors primus ille assederit,
Somni videt nil nocte, non vel paspalam.

Primum lignum dixit primum gradum. Paspalam autem Graeci vocant minutissimum aliquem farinae pulvisculum. Ad eumdem modum Juvenalis : Quibusdam / Somnum rixa facit. Altera est apud Maronem in Bucolicis :

Quod si non aliqua nocuisses, mortuus esses.

Priorem reperire est apud Hebraeum παροιμιογράφον : Non enim dormiunt, nisi cum male fecerint, nec capitur somnus ab eis, nisi supplantaverint.

2644. III, VII, 44. Ventre pleno melior consultatio

Plutarchus Symposiacôn libro septimo citat hoc carmen :

Γαστρὸς ἀπὸ πλείης βουλὴ καὶ μῆτις ἀμείνων, id est
Consultatio tum melior, cum expleveris alvum.

Cum fames interpellat, non vacat deliberare, propterea quod consultatio moram desiderat et animi tranquillitatem, at fames bilem acuit. Potest et huc torqueri, prius

agendum quod instat et urget, deinde de futuro deliberandum. Congruet et in illos, qui bene poti consultant de rebus gravissimis, quem morem Herodotus libro primo tradit fuisse Persis. Item Persius :

Ecce inter pocula quaerunt
Romulidae saturi, quid dia poemata narrent.

2645. III, VII, 45. Tenuis spes

Spem infirmam incertamque poetae tenuem vocant, eamque figuram ceu proverbialem annotarunt interpretes, nominatim Suidas. Aristophanes in Equitibus :

Λεπτή τις ἐλπίς ἐστ’, ἐφ᾽ ἧς ὀχούμεθα, id est
Spes ista tenuis quaepiam est, qua nitimur.

Frigidam spem dixit Euripides in Iphigenia Aulidensi : Ψυχρὰ μὲν ἐλπίς, id est Spes frigida quidem. M. Tullius pro Roscio comoedo : Inani et tenui spe te consolaris. Aristophanes metaphoram duxit a navigantibus, cum ait ὀχούμεθα. Unde M. Tullius dixit : Sperat hinc afflare auram aliquam, pro eo, quod erat ostendi spem. Ut in Verrem actione sexta : Video, quid egerim, erigit se, sperat sibi auram aliquam posse afflare in hoc crimine. Id translatum a nautis, qui, cum haerent mari nimium malacissante, e nubecula aut e mari procul crispante divinant fore ventum. Plato De legibus tertio simili figura dixit λεπτὴν σωτηρίαν, id est tenuem salutem. Apud Athenaeum libro XIII citatur ex Callimacho : Ὧδε ἐμόγησαν αἱ ἐλπίδες, ὥστε ἐχθρῶν συμμαχίας καλέσαι, id est Adeo laborant spes, ut ab hostibus petantur suppetiae.

2646. III, VII, 46. Anno senior fio

Quoties aliquid nobis magnopere molestum significamus, senescere nos etiam vulgo dicimus. Aristophanes in Ranis :

Μὴ νῦν ποιήσῃς· ὡς ἐγὼ θεώμενος,
Ὅταν τι τούτων τῶν σοφισμάτων ἴδω,

Πλεῖν ἤ ᾽νιαυτῷ πρεσβύτερος ἀπέρχομαι, id est
Faxis caveto ; quippe quoties conspicor
Istiusmodi negotiorum quippiam,
Discedo, crede, senior anno protinus.

Taedio vero molestiaque conciliari senium indicat etiam Homerus :

Αἶψα γὰρ ἐν κακότητι βροτοὶ καταγηράσκουσι, id est
Illico mortales inter mala multa senescunt.

2647. III, VII, 47. Tauricum tueri

Βλέπειν ταυρηδόν, id est Tueri taurine, pro eo, quod est torve. Aristophanes in Ranis :

Ἔβλεψεν οὖν ταυρηδὸν ἐγκύψας κάτω, id est
Itaque ore prono contuetur tauricum.

Plato demonstrat hunc Socrati fuisse morem, taurinis oculis obtueri. Et Vergilius bovem torvam vocat : Optima torvae / Forma bovis.

2648. III, VII, 48. Expedit habere plura cognomina

Aristophanes in Pluto :

Ὡς ἀγαθόν ἐστ᾽ ἐπωνυμίας πολλὰς ἔχειν, id est
Ut expedit, si plura habeas cognomina.

Convenit in eos, qui multa simul profitentur, quo quaestum faciant uberiorem, aut qui diversarum sunt partium. Quemadmodum vespertilio in apologis aliquando mus est, aliquando avis. Dictum est autem in Mercurium, cujus varia feruntur cognomina. Vocatur enim στροφαῖος, vel quod bene vertat negotia vel quod subdolus sit ac versipellis ; ἐμπολαῖος, quod auctionibus ac mercimoniis praesit ; ἡγεμόνιος, quod viae dux, ut apud Homerum Priamo ; δόλιος, quod imposturae praestigiarumque repertor ; κερδῷος, quod lucris augeat negotiatores ; ἐναγώνιος, quod in certaminibus praeconis vice fungatur ; διάκονος, quod deorum minister. Feruntur

item et Bacchi permulta cognomina. Proverbium non inscite torquebitur et in istos, qui nusquam non habent titulos ac nominationes, ut vocant, et ceu laqueos instructos ad irretienda sacerdotia. Aut qui plurimas artes profitentur, ut aliqua ratione sibi parent fortunam, velut ei faciunt, qui in principum aulis eidem et sacrificum agunt et ministrum et oeconomum et lenonem et γελωτοποιόν.

2649. III, VII, 49. Λιμοδωριεῖς

Λιμοδωριεῖς. In proverbiorum collectaneis, quae Plutarchi nomine feruntur, hujusmodi reperio fabulam : Cum aliquando Peloponnesus annonae laboraret inopia, quidam urgente fame collectis sarcinis inde demigrarunt ; ei, cum incertis sedibus huc atque illuc vagarentur, recepti sunt in civitatem a Tripolitis. Tripolis autem ea in Rhodo est. Nomen igitur inditum illis, ut dicerentur Λιμοδωριεῖς. Hesychius addit ex auctoritate Didymi eos, qui juxta Oetam accolebant, sic vocatos, quod ob terrae sterilitatem frequenter cum fame rem habebant. Δωριεῖς Graece dici videntur a dono et eundo. Itaque qui vagantes famem adferebant, Λιμοδωριεῖς dicti sunt. Alioqui Dores non sunt in Peloponneso, sed inter Locros et Aetolos ; auctor Strabo libro ix. Quadrabit igitur in eos, qui fame adacti aliquo demigrant, velut Italorum vulgus fere hospites omnes Λιμοδωριεῖς appellat, ceu fame compulsos ad eam visendam regionem. Festus Pompeius admonet homines exili re tenuique fortuna dictos olim Canalicolas, quod circa canales fori consisterent.

2650. III, VII, 50. Tribus bolis

Plautus in Curculione : Si vis tribus bolis, velim chlamydem. Tribus bolis dixit pro compendio, quasi tribus verbis. Nam bolum Terentius accipere videtur pro eo, quod Graeci vocant βλωμόν. Quod autem continuo devoratur, tribus bolis edi dicitur.

2651. III, VII, 51. Velut umbra sequi

Ὥσπερ σκιὰ ἕπεσθαι, id est Velut umbra sequi, dicitur qui numquam deest. Nam umbra corpus assectatur, velit nolit. Plautus in Casina :

Decretum est mihi
Quasi umbra, quoquo ibis tute, persequi.

Unde asseclas individuos umbras vocamus et ultro comitantes ad convivium, ut indicatum est alibi, in proverbio Umbrae. M. Tullius libro Tusculanarum quaestionum primo : Et si enim nihil in se habeat gloria, cur expetatur, tamen virtutem tamquam umbra sequitur.

2652. III, VII, 52. Ne nummus quidem plumbeus

Nummum plumbeum hyperbola proverbiali pro minimo pecuniae ponunt. Plautus in Casina :

Cui homini hodie peculi nummus non est plumbeus.

Idem in Trinummo :

Cui si capitis res siet, nummum numquam credam plumbeum.

Confine illi, quod est apud eumdem in Captivi duo : Neque ridiculos jam terunci faciunt. Quamquam hoc alio dictum est loco.

2653. III, VII, 53. Satietas ferociam parit

Nicolaus Stobaeus in collectaneis suis hanc sententiam proverbii titulo citat : Τίκτει κόρος μὲν ὕβριν, ἀπαιδευσία δὲ μετ᾽ ἐξουσίας ἄνοιαν, id est Parit satietas ferociam, imperitia cum potestate conjuncta insaniam. Tollit animos opulentia ; quod si ad inscitiam accedat potestas, jam res ad insaniam usque procedit. Concinit cum illo Foenum habet in cornu. Pindarus in Olympiis invertit sententiam, dicens Ὕβριν κόρου μητέρα, id est Ferociam matrem satietatis. Sed reprehenditur ab interprete, qui magis approbat Homeri versum

Τίκτει τοι κόρος ὕβριν, ὅταν κακῷ ὄλβος ἕποιτο, id est
Fastum copia gignit, opes ubi pravus adeptus.

Ceterum hunc versum non memini legere apud Homerum, nec videtur illi γνήσιος ; certe, quod constat, extat in sententiis Theognidis.

2654. III, vii, 54. Quid caeco cum speculo ?

Τί τυφλῷ καὶ κατόπτρῳ ; id est Quid caeco cum speculo ? Finitimum illi : Nihil cum fidibus graculo. Citatur a Stobaeo versiculus ex Epicharmo :

Τίς γὰρ κατόπτρῳ καὶ τυφλῷ κοινωνία ; id est
Luminibus orbo cum speclo quid est rei ?

Quorsum opus est libris illitterato ? quo regnum juveni stulto ? quo divitias ei, qui nesciat uti ?

2655. III, vii, 55. Miseram messem metere

Malam metere messem est pro malefactis luere poenas. Non admodum abhorret ab eo, quod alibi retulimus : Ut sementem feceris, ita et metes. Stobaeus hoc carmen citat ex Euripidis Ione :

Καὶ νῦν ἐφέλκετ’ ὦ κακοὶ τιμὰς βροτοὶ,
Καὶ κτᾶσθε πλοῦτον πάντοθεν θηρώμενοι,
Σύμμικτ’ ἅ μὴ δίκαια καὶ δίκαι’ ὁμοῦ,
Ἔπειτ’ ἀμᾶσθε τῶνδε δύστηνον θέρος, id est
At nunc honores, o scelesti, accersitis
Et opes paratis aucupantes undique
Promiscue per fas nefasque, postea
Messem metitis ob ista tristem et asperam.

Aeschylus in Persis :

Ὕβρις γὰρ ἐξανθοῦσ’ ἐκάρπωσε στάχυν
Ἄτης, ὅθεν πάγκλαυστον ἐξαμᾷ θέρος, id est

Florens enim spicam tulit ferocia
Noxae, unde prorsum flebilem messem metit.

Plato in Phaedro : Ποῖόν τινα οἴει μετὰ ταῦτα τῆν ῥητορικὴν καρπόν, ὃν ἔσπειρε, θερίζειν ; id est Qualem putas postea rhetorice messem messura est, quam seminavit ? Aristoteles Rhetoricorum III citat ex Gorgia : Σὺ δὲ ταῦτα αἰσχρῶς μὲν ἔσπειρας, κακῶς δ' ἐθέρισας, id est Tu quidem haec turpiter seminasti et misere messuisti.

2656. III, vii, 56. **Venimus ad summam lineam**

Euripides in Antigone :
Ἐπ' ἄκραν ἥκομεν γραμμὴν κακῶν, id est
Devenimus summam ad malorum lineam.

Item Horatius : Venimus ad summum. De linea stadiorum et lusus dictum est alibi non uno loco.

2657. III, vii, 57. **Saburratus**

Plautus in Cistellaria nove quidem, sed admodum eleganter dixit saburratus, pro onustus cibo. Sumpta metaphora a navibus, quas onerant harenis aut argilla, ne jactentur vacillentque in fluctibus. Quod equidem inter adagia non retulissem, nisi etiam vulgo passim diceretur. Plauti verba sunt haec :

Idem mihi, magnae quod parti est vitium mulierum,
Quae nunc quaestum facimus. Quae ubi saburratae sumus,
Largiloquae extemplo sumus.

Venustius fiet, si longius detorqueatur, veluti si quis aures saburratas dicat alicujus multiloquio. Aut animus philosophiae praeceptis saburratus, ne rerum tempestate jactetur.

2658. III, VII, 58. **Numero dicis**

Plautus in Casina Numero dicis dixit pro eo, quod est facile et compendio. Festus exponit pro cito ac celeriter, citans tum alios multos auctores, tum hunc Plauti locum. Sed apud Festum adeo depravata est scriptura, ut referre pigeat, nisi quod illinc colligitur veteres non solum dixisse numero dicis, sed numero scis, numero facis, numero expungere, numero credere, numero venire pro facile ac cito venire. Nonius Marcellus putat numero dici pro multum, sed exempla, quae adducit, magis indicant accipi pro cito ac facile sive statim. Quod ipsum ille fatetur in fine. Idem in Amphitryone : Numero mihi in mentem fuit. Usurpatur apud eumdem et aliis aliquot locis.

2659. III, VII, 59. **Palpari in tenebris**

Ψηλαφεῖν ἐν τῷ σκότῳ, id est Manu tentare in tenebris, dicuntur qui rem obscuris vestigant conjecturis. Aristophanes in Pace :

Πρὸ τοῦ μὲν οὖν
Ἐψηλαφῶμεν ἐν σκότῳ τὰ πράγματα,
Νυνὶ δ' ἅπαντα πρὸς λύχνον βουλεύσομεν, id est
Antehac negotia
Velut in tenebris manibus attentavimus.
Nunc ad lucernam cuncta pensitabimus.

Allusit poeta ad Hyperboli artificium, qui ex lychnopola, id est lucernario, factus fuit imperator. Usurpat idem proverbium Plato in Phaedone. Quod quidem et hodie dicitur de conjecturis incertis : ψηλαφεῖ.

2660. III, VII, 60. **Muscas depellere**

Muscas depellere etiam hodie vulgato joco dicitur, qui otioso atque inutili fungitur officio. Aristophanes in Vespis :

Ἀλλὰ φυλάττει διὰ χειρὸς ἔχων καὶ τὰς μυίας ἀπαμύνειν, id est
Imo cavet prae manu habens, etiam muscas depellere curans.

2661. III, VII, 61. Tenuiter diducis

Λεπτὰ ξαίνεις, id est Tenuiter diducis. Suidas scripsit dici solitum de eis, qui pauperum more tenuiter victitant. Translatum apparet a mulieribus lanam carminantibus. Nisi malumus legere ξέεις. Nam in vulgatis codicibus ξένεις habetur. Quae vox quid sibi velit, mihi sane non liquet. Porro sive ξαίνεις legas sive ξέεις, utroque modo significabitur illa tenuium hominum in minutulis rebus diligentia, quam Graeci vocant μικρολογίαν, adeo ut etiam cuminum secare proverbio dicantur. Quin et apud Latinos pauperes tenues appellant, et Terentius sic tenuiter dixit de juvene amante citra pecuniarum adminicula. Interdum ad exactam curam referunt ac subtilitatem. Ut Horatius in Sermonibus :

Utpote res tenues tenui sermone peractas.

Aristophanes item in Nebulis λεπτὴν φροντίδα dixit et λεπτοτάτους λήρους et λεπτολογεῖν, id est tenuem curam et tenuissimas rationes et tenuia loqui, nimirum anxias ac nimium subtiles philosophorum ridens argutias ; cujusmodi acumen Seneca prodidit fuisse Chrysippo, quod pungeret modo, non penetraret. Porro quemadmodum commoda rectaque divisio plurimum lucis adfert sermoni, ita curiosa illa et in frusta verius quam in membra sectio facit interdum, ut valde intelligendo nihil intelligamus. Unde qui vitant hanc immodicam subtilitatem, παχυμερῶς καὶ παχυμερέστερον loqui dicuntur. Ulpianus libro Pandectarum XV, titulo De peculio, capite Quam Tuberonis : Scire autem non utique singulas res debet ex necessitate, sed παχυμερέστερον, et in hanc sententiam inclinat Pomponius. Vox enim composita videtur a παχύ, quod est pingue, et μερίς partitio. Contra qui excutiunt singula quaeque licet minuta, λεπτομερῶς λέγειν dicuntur. Pro παχυμερῶς Aristoteles libro Ethicorum Nicomachiorum I dixit παχυλῶς καὶ τύπῳ : Ἀγαπητὸν δὲ περὶ τοιούτων καὶ ἐκ τοιούτων λέγοντας παχυλῶς καὶ τύπῳ

τἀληθὲς ἐνδείκνυσθαι, id est Gratum igitur fuerit de talibus et e talibus disserentes crasse ac formula breviterque verum ostendere. Sentit exceptionum scrupulos omittendos apud inexercitatum auditorem, sed ita de rebus loquendum, ut plerumque sunt aut vulgo habentur. Rursus ejusdem operis libro ii. : Πᾶς περὶ τῶν πρακτῶν λόγος τύπῳ καὶ οὐκ ἀκριβῶς ὀφείλει λέγεσθαι, id est Omnis sermo de rebus agilibus crassius, non exacte fieri debet. Frequens et illud in Graecis auctoribus ὡς τύπῳ εἰπεῖν, id est ut ita loquar, cum sentiunt se rem non, ut est, exacte proloqui, sed qualibuscumque verbis significare ac notare verius quam eloqui.

2662. III, VII, 62. Simia fucata

Πίθηκος ἀνάπλεως ψιμυθίου, id est Simia plena fuci. De deformi anu, fucata tamen et meretriciis culta lenociniis. Nam ψιμύθιον Graecis appellatur color ille, quo quondam meretrices, nunc honestae etiam, si deis placet, matronae faciem oblinunt, quo senectam ac formae vitia dissimulent. Aristophanes ἐν ταῖς Ἐκκλησιαζούσαις :

Πότερον πίθηκος ἀνάπλεως ψιμυθίου ;
Ἢ γραῦς ἀνεστηκυῖα παρά γε τῶν νεκρῶν ; id est
Utrumne variis picta fucis simia ?
An anus ab imis huc reversa manibus ?

Potest et ad rem accommodari, veluti si quis turpem causam orationis phaleris adornet, ut honesta videatur. Πιθηκίζειν est fucis aut blanditiis fallere, unde πιθηκισμός. Aristophanes in Equitibus :

Ὄιμοι τάλας, οἵοις πιθηκισμοῖς με περιελαύνεις, id est
Me miserum, cujusmodi pithecismis me circumagis.

2663. III, VII, 63. Ζοφοροδόρπιδες et similia

Plutarchus in Symposiacis ostendit olim cognomina quaedam proverbiali joco jactata fuisse in eos, qui serius ac cunctantius ad convivium accederent ; dictos enim tum κωλυσιδείπνους, tum ζοφοροδόρπιδας, tum τρεχεδείπνους. Quorum

nominum rationem si conjectare licet, hanc esse puto, quod qui cunctarentur adire, hi, quod aliis essent in mora, impedimento esse videbantur, quominus illis cenare liceret ; deinde quod lentitudine sua efficerent, ut convivium ad noctem usque proferretur. Tertium cognomen κατ’ ἀντίφρασιν attributum apparet. Negat autem apud Plutarchum quispiam Pittacum ab Alcaeo zophorodorpidem appellatum, quod serius iniret convivium, sed quod sordidis ac plebeiis compotationibus gauderet. Antiquitus autem inelegans ac parum urbanum habebatur, si quis ad convivium rogatus tardius advenisset. Unde Polycharmus in apologia, qua vitae suae rationem reddit Atheniensibus, illud in laudem suam interposuit : Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, καὶ πρὸς τούτοις οὐδέποτε κληθεὶς ἐπὶ δεῖπνον ὕστατος ἀφικόμην, id est Ad haec insuper, Athenienses, numquam ad cenam accersitus post tempus accessi. Hujus opinionis Battus quidam scurra non illepide causam aperuit apud Caesarem. Consuevit enim is, qui tardius venirent ad convivium, ἐπιθυμοδείπνους appellare, quasi dicas conviviorum appetentes, propterea quod, cum essent occupati negotiis, ob cenarum tamen cupiditatem non excusarent eis, a quibus rogarentur. Hujusmodi ferme Plutarchus. At Terentius in Seipsum excruciante indicat incivile fuisse statim et ante tempus adesse convivam, cum Chremes ait illos jamdudum praesto esse domi suae seque ipsum in mora convivis esse, nimirum indicans contra fieri solere. Apud Aristophanem in Contionatricibus huc alluditur aliquoties : Ἐπὶ τὸ δεῖπνον ἔρχομαι, id est Ad cenam venio. In eadem : Ἐπᾴσομαι μέλος τι μελοδειπνικόν, id est Accinam melos aliquod cenaticum.

2664. III, vii, 64. Cui ista arrident, meis ne gaudeat

Aristophanes in Nebulis :

Ὅστις οὖν τούτοισι γελᾷ, τοῖς ἐμοῖς μὴ χαιρέτω, id est

Proinde risum cui ista pariunt, is meis ne gaudeat.

Proverbii speciem habet, quo licebit uti, cum ingens interesse discrimen significabimus inter nostras et aliorum rationes. Graecus versiculus claudicat una syllaba ; plenus erit, si pro γελᾷ legas γελάει. Contrarium huic illud Maronis :

Qui Bavium non odit, amet tua carmina, Mevi.

De iis, quae ejusdem sunt farinae et ex æquo contemnenda.

2665. III, VII, 65. Βωμολόχος. Βωμολοχεύεσθαι

Βωμολόχοι proverbiali convicio dicebantur scelesti et improbi. Quod nominis olim inditum videtur eis, qui obversantes circum aras victimis tendere consueverunt insidias ; aut qui ob id rem divinam facerent, quod ex aliorum accusatione compendii nonnihil auferrent. Nam hujusmodi mortalium vota Juppiter audit apud Lucianum in Icaromenippo. Dicuntur item βωμολόχοι, qui, cum res divina peragitur, non faciunt vota deis, sed nugas inanes deblaterant. Qui mos hodie magnatibus praecipue placet, et illud admodum civile putant, si inter sacrificandum assidue cuipiam ad aurem obganniant. Aristophanes in Nebulis : Καὶ βωμολόχος. Idem in eadem fabula :

Εἰ δέ τις αὐτῶν βωμολοχεύσαιτ᾽ ἢ κάμψειέ τινα καμπήν, id est

Si quis eorum bomolochum egerit et flexum aliquem flexerit.

Quamquam in hoc ipso καμπήν τινα κάμπτειν subest proverbii color. Idem in Equitibus :

Ὦ θυμέ, νυνὶ βωμολόχον ἔξευρέ τι,

sentiens adversarium excogitasse quiddam egregie scelestum, quod βωμολόχον appellat quasi insigniter adulatorium. Vox deducta a βωμός, altari, et λόχος, insidiis, quod nec illic desint, qui cibos suffurentur aut mendicando petant. Hinc translatum est ad abjecte adulantes ventris gratia. Unde dicta sunt βωμακεύματα καὶ βωμολοχεύματα pro sordidis adulationibus. Interdum βωμολόχου vox tribuitur aruspicibus, divinis, tibicinibus et huic hominum generi, quod nidorem altaris

sequitur. Denique vocis usus transiit ad omnes, qui improbis artibus venantur quaestum.

2666. III, VII, 66. Prius quam gallus iterum cecinerit

Πρὶν ἢ τὸ δεύτερον ἀλεκτρυὼν ἐφθέγγετο, id est

Prius atque gallus cantet iterum cristiger.

Graecus versiculus constabit, si pro ἀλεκτρυών legas ἀλέκτωρ. Id est admodum mane et antelucano. A prisca consuetudine sumptum, qua noctis deliquium et accessum diei galli cantu metiebantur, gnomonibus horariis nondum repertis. Gallus autem tribus intervallis canit praenuntians diem. Qua de re Plinius libro decimo, capite vigesimo primo : Et hi nostri vigiles nocturni, quos excitandis in opera mortalibus rumpendoque somno natura genuit, norunt sidera et ternas distinguunt horas interdiu cantu. Cum sole eunt cubitum, quartaque castrensi vigilia ad curas laboremque revocant, nec solis ortum incautis patiuntur obrepere, diemque venientem nuntiant cantu, ipsum vero cantum plausu laterum. Hactenus Plinius. Cur autem id accidat gallis, Democritus apud M. Tullium concoctionem in causa esse putat, quod id temporis cibus a pectore depulsus in omne corpus digeritur. Poetae ad fabulam referunt, cujus meminit Lucianus in Gallo. Mihi magis arridet Ambrosii Leonis Nolani ratio, quem virum equidem non dubitem in pervestigandis naturae mysteriis vel cum quovis veterum philosophorum conferre. Hic in Quaestionibus suis gallorum cantum a peculiari quadam salacitate proficisci putat. Esse enim hoc animal prae ceteris gallinis deditum ac velut uxorium mireque sollicitum de sobole quam maxime propaganda, adeo ut unus gallus compluribus gallinis praeficiatur tantamque turbam unicus maritus impleat, tum pro feminis ac pullis acerrime depugnet. Porro cantum gallorum ab imaginatione Veneris proficisci vel illud satis arguit, quod, priusquam ineundis gallinis maturi sint, sileant. Ex reliquis item avibus pleraeque in coitu coitusve desiderio vocem aedunt, ut anates, passeres, hirundines, perdices. Vox autem maris in avium genere tantam vim habet ad incitandam

Venerem, ut quaedam hac audita tantum concipiant ova. Quo in numero sunt perdices. Gallus itaque dilabente jam per viscera cibo somnoque discedente, quo tempore corpora sua sponte concitantur ad Venerem, statim gallinarum meminit, quoque copiosior sit foetura, cantus illecebra provocat. Quod autem subinde canit, in causa est, quia galli somnus est intersectus minimeque perpetuus, maxime cum vigent aetate, ut intelligas et hoc a salacitate proficisci. Sed ut ad interpretationem adagii recurramus, veteres initium diei a prima mediae noctis inclinatione ordiebantur, proximum tempus gallicinium vocabant, quod id temporis lucem multo ante praesentientes incipiunt canere ; tertium conticinium, cum et galli conticescunt et homines etiam tum quiescunt ; quartum diluculum, cum incipit dignosci dies. Quintum mane, cum clarus jam dies exorto sole. Itaque secundus gallorum cantus multo solis exortum antevenit. Hinc Juvenalis :

Quod tamen ad galli cantum facit ille secundi,
Proximus ante diem caupo sciet.

Consimiliter Aristophanes in Contionatricibus :

Πόθεν ;
Οὐδ᾽ εἰ μὰ Δία τότ᾽ ἦλθες, ὅτε τὸ δεύτερον
Ἀλεκτρυὼν ἐφθέγγετο, id est
Minime gentium.
Ne si quidem illo te appulisses tempore,
Cum gallus iterum caneret.

Hujus rei mentio fit et in evangelicis litteris.

2667. III, VII, 67. Ne allii quidem caput

Proverbialis hyperbole Οὐδὲ σκορόδου κεφαλὴν δέδωκεν, id est Ne allii quidem caput dedit. Aristophanes in Vespis :

Οὐδεὶς οὐδὲ σκορόδου κεφαλὴν τοῖς ἑψητοῖσι δίδωσι, id est
Nemo vel allii caput addit coctis.

Conveniet in sordidum et impendio parcum.

2668. III, vii, 68. Ruminare negotium

Ἀναμάσσεσθαι τὸ πρᾶγμα, id est Ruminare seu remandere negotium, dicitur qui suo cum animo versat, etiam atque etiam expendens. Sumpta metaphora ab animantibus, qui cibum in os revocatum denuo mandunt, atque ita demum in alterum ventrem trajiciunt. Nam id non accidit nisi eis, quibus duo sunt ventres. Aristophanes in Vespis :

Μόλις τὸ πρᾶγμ’ ἔγνωσαν ἀναμασώμενοι, id est

Vix causa cognita est, ubi ruminaverant.

Id etiam appellant ἀναπεμπάζειν. Usurpat hoc adagium et Lucianus quodam in loco.

2669. III, vii, 69. Mordere labrum

Ἐσθίειν τὰ χείλη, id est Comedere labra, vel hodiernis temporibus vulgo dicitur, qui stomachatur animoque ringitur. Sumptum ab indignantium gestu. Aristophanes in Vespis : Ὑπ᾽ ὀργῆς τὴν χελύνην ἐσθίων, id est Comedens labra prae iracundia. Sic et Homerus Odysseae Υ :

Οἵδ’ ἄρα πάντες ὀδὰξ ἐν χείλεσι φύντες, id est

Ast hi labra suis presserunt dentibus omnes.

2670. III, vii, 70. Lesbiari

Λεσβιάζειν antiquitus polluere dicebant. Aristophanes in Vespis :

Μέλλουσαν ἤδη λεσβιεῖν τοὺς ξυμπότας, id est

Quae combibones jam suos contaminet.

Aiunt turpitudinem, quae per os peragitur, fellationis opinor aut irrumationis, primum a Lesbiis auctoribus fuisse profectam et apud illos primum omnium feminam tale quiddam passam esse. Interpres hujus rei testem citat Theopompum in

Ulysse : Ἵνα μὴ τὸ παλαιὸν τοῦτο καὶ θρυλλούμενον δι’ ἡμετέρων στομάτων εἴπω σόφισμα, ὅ φασι παῖδας Λεσβίων εὑρεῖν, id est Ut ne vetus illud ac vulgo jactatum inventum ore nostro proloquar, quod aiunt Lesbios reperisse. Citat et Stratidem in Troilo :

Μή ποτ’, ὦ παῖ Ζηνός, ἐς ταὐτὸ μόλῃς
Ἀλλὰ παραδοὺς τοῖς Λεσβίοις χαίρειν ἔα, id est
Ne quando, fili Jovis, hucusque pervenias,
Verum hoc Lesbiis relinquas ac valere sinas.

Senarii duo videntur, sed nonnihil depravati. Innuit idem Aristophanes ἐν Ἐκκλησιαζούσαις :

Δοκεῖς δέ μοι καὶ λάβδα κατὰ τοὺς Λεσβίους, id est
Mihi at videre labda juxta Lesbios.

Allusit autem ad communem litteram, quae prima est et Lesbiis et obscoeno verbo λειχάζειν. Id, ni fallor, tale quiddam est Graecis quale fellare Latinis. Nam vox etiamnum manet, tametsi rem jam olim e medio sublatam arbitror.

2671. III, VII, 71. Pyrrichen oculis prae se ferens

Πυρρίχην βλέπειν, id est Tumultum ac bellum vultu prae se ferre, inde dictum, quod pyrriche saltationis genus est, quod ab armatis pueris peragebatur, ut testis est Athenaeus libro Dipnosophistarum decimoquarto, ostendens in ea belli imaginem repraesentari, impetum et ardorem adorientium et celeritatem fugientium. Et Aelius Spartianus in Adriano Militares, inquit, pyrrichas populo frequenter exhibuit. Tranquillus item pyrriches meminit : Pyrrichen saltaverunt Asiae Bithyniaeque principum liberi. Julius Pollux lib. IV cap. XIV inter varia saltationum genera commemorat ἐμμέλειαν tragicorum, κόρδακα comicorum, σικιννίδα satyricorum, πυρρίχην ac τελεσίαν, quas ἐνοπλίους vocat, quod armati saltarent. Unde ξιφισμόν dictum indicat, quod gladiis perageretur, et ποδισμόν, quod mira pedum celeritate corpus circumagerent. Idem commemorat et alia saltationum

genera, quae belli habebant imaginem, κῶμον et τετράκωμον, quam ait Herculi fuisse sacram. Rursus aliam, quam Καρικήν dixere, quae et ipsa armis peragebatur. Plato De legibus septimo docet duo potissimum saltationis genera fuisse, alterum bellicum ac tumultuosum, quod pyrriche dicebatur, alterum moderatius, quod ἐμμέλεια. Pyrrichen describit his verbis : Πυρρίχην ἄν τις ὀρθῶς προσαγορεύοι τάς τε εὐλαβείας πασῶν πληγῶν καὶ βολῶν ἐκνεύσεσι καὶ ὑπείξει πάσῃ καὶ ἐκπηδήσεσιν ἐν ὕψει καὶ σὺν ταπεινώσει μιμουμένην, καὶ τὰς τοιαύταις ἐναντίας, τὰς ἐπὶ τὰ δραστικὰ φερομένας αὖ σχήματα, ἔν τε ταῖς τῶν τόξων βολαῖς καὶ ἀκοντίων καὶ πασῶν πληγῶν μιμήματα ἐπιχειρούσας μιμεῖσθαι, τό τε ὀρθὸν ἐν τούτοις καὶ τὸ εὔτονον, τῶν ἀγαθῶν σωμάτων καὶ ψυχῶν ὁπόταν γίγνηται μίμημα, εὐθυφερὲς ὡς τὸ πολὺ τῶν τοῦ σώματος μελῶν γιγνόμενον, ὀρθὸν μὲν τὸ τοιοῦτον, τὸ δὲ τούτοις ἐναντίον οὐκ ὀρθὸν ἀποδεχόμενον, id est Pyrrichen recte appellaveris, quae vitationes omnium plagarum ac jaculorum deflexione corporum omnique cedendi ratione, submissione ac subsultibus in altum imitatur, rursum his contrarios gestus, qui conducunt ad corporis motus agilitati parandae idoneos, qui tum in arcuum jaculationibus, tum in hastilium missionibus, denique in omnium plagarum impetitionibus simulacra pugnae student imitari, simulque rectitudinem, interim et robur, bonorum corporum atque animorum quoties fit imitatio, quae adhibita plerumque confert ad corporis membrorum firmitatem, rectum quidem hoc, quod autem his contrarium est, non ut rectum approbatur. Meminit et scholiastes in Iliados Homericae Π commemorans tria saltationum genera, pyrrichen, sicinnin, quae pertinet ad sacra, et scordacismum, qui sit indecorus et prophanis conveniens. Pyrriche Cretensium erat et in armis peragebatur. Unde Homerus virum in belli muniis agilem intelligi volens saltatorem appellat : ὀρχηστήν περ ἐόντα. Hoc pugnae genus eleganter depingitur ex Xenophonte apud Athenaeum libro primo : Ἀνέστησαν πρῶτοι Θρᾶκες καὶ πρὸς αὐλὸν ὠρχοῦντο σὺν ὅπλοις καὶ ἥλλοντο ὑψηλά τε καὶ κούφως καὶ ταῖς μαχαίραις ἐχρῶντο. Τέλος δὲ ὁ ἕτερος τὸν ἕτερον παίει, ὡς πᾶσι δοκεῖν

πεπληγέναι τὸν ἄνδρα. Ὁ δὲ ἔπεσε τεχνικῶς πως, καὶ πάντες ἀνέκραγον. Καὶ ὁ μὲν σκυλεύσας τὰ ὅπλα ἑτέρου ἐξῄει, ᾄδων Σιτάλκαν, ἄλλοι δὲ τῶν Θρᾳκῶν τὸν ἕτερον ἐξέφερον ὡς τεθνηκότα, ἦν δὲ οὐδὲν πεπονθώς. Id est Surrexerunt autem primi Thraces et ad tibiam saltabant subsiliebantque in altum, idque leviter, interim utentes gladiis. Tandem alter alterum feriebat, sic ut omnibus videretur hominem percussisse. Ille vero artificio quodam cadebat, moxque omnes exclamabant. Tum is qui percussisse videbatur, cum alterum armis spoliasset, exibat canens Sitalcam, porro ceteri Thraces alterum efferebant veluti mortuum, cum nullo esset affectus malo. Refert illic et alia saltationum genera, si quis avet ea cognoscere. Denique Homerus Iliados Π Cretensem quempiam bello strenuum ὀρχηστήν appellat, hoc est saltatorem, ob pyrrichen, de qua diximus, Thracibus familiarem. Ita scholiastes commemorans tria saltationum genera, pyrrichen bellicam, sicinnin sacris accommodam et σκορδακισμόν sordidam ac prophanam. Aristophanes in Avibus :

Ἄγγελος

Ἐλθεῖ πρὸς ἡμᾶς δεῦρο πυρρίχην βλέπων, id est

Nuntius

Accurrit ad nos pyrrichen oculis tuens.

Unde et pedi pyrrichio nomen, quod impetum habet militis ruentis in proelium, et vel a Pyrrho Achillis filio, quod Plinius libro VII capite LVI sentire videtur scribens : Armatam saltationem Curetes docuere, pyrrichen Pyrrhus, utramque in Creta, vel, ut putat Athenaeus, a Pyrricho quodam Lacedaemonio (sunt enim bellacissimi Lacones, apud quos peculiaris erat haec saltatio, quam mox a quinto anno pueri discebant, quod illi vocant πυρριχίζειν, et pyrrichistae dicuntur hoc genus exercentes) vel ab ignea vi nomen habet. Julius Pollux eo, quem mox citavi, loco ait pyrrichen eamdem esse cum telesia et utrosque fuisse judices hoc genus certaminum. Quin hoc ipsum, si quis tumultuantem et ira excandescentem dicat πυρριχίζειν, non carebit proverbii specie. Simili tropo Timocles apud Athenaeum libro VI :

Μισῶν λόγους ἄνθρωπος, οὐδεπώποτε

Ἀντίθετον εἰπὼν οὐδέν, ἀλλ᾽ Ἄρη βλέπων, id est

Sermonis osor homo, nihil contra loquens

Umquam, sed ore praeferens Martem truci.

Itidem poetae dicunt torva tuens et Graeci ὑπόδρα βλέπων.

2672. III, vii, 72. Non est oleum in lecytho

Ἔλαιον οὐκ ἔνεστιν ἐν τῷ ληκύθῳ, id est

Olei liquor nequaquam inest in lecytho,

scilicet cum significamus non esse precibus locum apud inexorabilem. Refertur apud Aristophanem in Avibus. Est autem allusio ad vocem. Nam ἔλαιον, oleum, significat et ἔλεος, misericordiam, et haud scio an altera ab altera sit derivata.

2673. III, vii, 73. Magis gaudet eo qui senectam exuit

Γέγηθε μᾶλλον ἢ τὸ γῆρας ἐκδύς, id est Gaudet magis quam qui senectam exuit. De vehementer hilari ac gestienti gaudio. Aristophanes in Pace :

Ἥδομαι γὰρ καὶ γέγηθα καὶ πέπορδα καὶ γελῶ

Μᾶλλον ἢ τὸ γῆρας ἐκδὺς ἐκφυγὼν τὴν ἀσπίδα, id est

Gaudeo siquidem atque laetor atque pedo et rideo,

Qui clipeum suffugerim, magis ac senectam qui exuit.

Ductum est a serpentibus et cicadis, qui statis temporibus exuunt senectutem ac veluti renascuntur.

2674. III, vii, 74. Hic bonorum virorum est morbus

Αὕτη γε χρηστῶν ἐστιν ἀνδρῶν ἡ νόσος, id est

At iste sane morbus est probi viri.

Suidas propemodum ut proverbiale citat. Extat autem apud Aristophanem in Vespis. Uti licebit, cum id probro datur, quod magis laudi duci oportebat. Finitimum illi ex Euripidis Aulidensi Iphigenia :

Καλόν γέ μοι τοὔνειδος ἐξωνείδισας, id est

Mihi opprobrasti probrum honestum scilicet.

Aut εἰρωνικῶς in tristia quaedam et severa vitia, quae cum atrociora sint, tamen minus obnoxia sunt infamiae, quod his magnates ac probati laborent. Quis enim non execratur furem ? At longe foedius est adulterium, quod tamen proceres sibi propemodum laudi tribuunt. Invidere, obtrectare, studere congerendis opibus longe sceleratius est quam puellam habere, quicum cubites, ob nocturnos, ut divus ait Hieronymus, metus. At hoc qui facit sacerdos, vappa vocatur ac sterquilinium, et integri sanctique habentur, qui ambitione tument, avaritia contabescunt, invidentiae virus afflant omnibus, quod videlicet hi bonorum virorum morbi sunt.

2675. III, VII, 75. Ne guttam quidem

Manet etiam hodie vulgo tristissimum Ne gutta quidem, ὑπερβολικῶς pro minimo. Aristophanes ἐν Ἀχαρνεῦσιν :

Σὺ δ' ἀλλά μοι σταλαγμὸν εἰρήνης ἕνα, id est

At tu mihi da pacis unam guttulam.

Idem in Vespis adsimili forma dixit : Ὕπνου οὐδὲ πασπάλην, id est Ne paspalam quidem somni. Pro eo, quod erat ne minimum quidem somni. Nam paspalam Graeci vocant minutissimam micam aeris aut farinae, quemadmodum et ante diximus. Plautus in Pseudolo :

Cui neque parata gutta certi consilii
Neque adeo argenti.

Nam haec plus habent veneris ad animi res translata, ut : guttam aut micam aut pilum bonae mentis non habet.

2676. III, VII, 76. Βατταρίζειν

Βατταρίζειν dicebantur vulgo qui balbutirent quibusque haesitans esset et impedita lingua, quod Graeci τραυλίζειν appellant. M. Tullius Ad Atticum libro

sexto : Τῆς ξυναγόρου τῆς ἐμῆς ὁ ἀπελεύθερος ἔδοξέ μοι τὰ ἐμὰ βατταρίζειν. Quod vitium ex humore immodico nasci docet Hippocrates, probat Galenus commentario sexto. Unde in pueris ac temulentis fere accidit ; quamquam addit et alias causas, indicans potissimum fieri in τ et ϱ, pro quibus sonant τλ, unde fit, ut aegre suum ipsorum vitium pronuntient τραύλωσιν. De pueris, cur magis balbutiant quam viri, quaerit Aristoteles, sectionis XI problemate XXX. Distinguit autem illic philosophus τραυλότητα, ψελλότητα et ἰσχνοφωνίαν. Traulosin autem definit, cum quis litteram quampiam non potest exprimere, non quamlibet, sed certam aliquam (hanc Theodorus vertit blesitatem) ; ψελλότητα vero, cum littera quaepiam aut syllaba supprimitur, veluti cum πιττεύει dicitur pro πιστεύει (hanc Theodorus vertit balbutiem) ; ἰσχνοφωνίαν vero, cum non valent expedite syllabam syllabae contexere pronuntiando (quam Theodorus vertit linguae haesitantiam). Quae vitia frequentius accidunt pueris, ut dictum est, senibus ac vinolentis, unde Flaccus Balbam senectutem vocat. In causa putat Aristoteles virium imbecillitatem, quae non queat animo subservire. Etiamsi Tullius βατταρίζειν accipere videtur propemodum pro effutire. Inde translatum ad eos, qui nugas deblaterant. Unde βατταρισμόν nugacitatem vocant, vocem a Batto quopiam Thebano mutuati, cui vox fuerit exilis linguaque parum articulata. Cui Pythia dixerit Βάττ’, ἐπὶ φωνὴν ἤλθες, id est Batte, ad vocem venisti. Auctor Hesychius, addens quibusdam videri vocem imitatitiam, qualis est φλοῖσβος aliaeque innumerae. Dicunt et βαττολογίαν multiloquentiam, a Batto quopiam poeta, cui mos erat in poematis eadem subinde inculcare. Utriusque meminit Suidas. Verum haec nihil ad sensum Ciceronis. Mihi magis apparet dictum fuisse βατταρίζειν pro dolo malo agere, quod apud Cyrenaeos vulpes dicatur βάσσαρος, teste Herodoto, ut Latini quoque dicunt vulpinari. Battarus enim dux fuit deducendae in Cyrenen coloniae. De psellismo dictum est nobis alias.

2677. III, VII, 77. Unde excoquat sevum

Plautus in Captivi duo proverbiali dixit hyperbole : Unde excoquat sevum senex, opes significans copiosissimas. Tametsi locus hic non videtur vacare mendo. Ratio trochaici carminis admonet opimae legendum, non optimae. Plautinus versus hic est, ita ut in vulgatis circumfertur codicibus :

Quid divitiae, suntne optimae ? Unde excoquat sevum senex.

Sevum autem vel, ut alii, sebum est pingue pecudum durius, quod Graeci στέαϱ appellant.

2678. III, VII, 78. Jactare jugum

Jactare jugum est incommode ferre servitutis necessitatem. Translatum a bubus nondum assuetis jugo. Juvenalis :

Nec jactare jugum vita didicere magistra.

Simile illi Contra stimulum calcitrare. Congeminatur enim infortunium, quod feras impatientius, minuitur animi aequitate. Quemadmodum ait Plautus :

In re mala, animo si bono utare, adjuvat.

2679. III, VII, 79. Ut in Velabro olearii

Ut in velabro olearii. Proverbialis similitudo de eis, qui conspirarunt remque gerunt ex composito. Plautus in Captivi duo :

Una res,
Omnes compacto rem agunt, quasi in Velabro olearii.

Velabrum autem auctore Varrone locus erat Romae, quo olearii distrahebant oleum. Mos est autem huic hominum generi, ut inter se de pretio conspirent, quo pluris vendant.

2680. III, vii, 80. Imi subsellii

Idem in eadem fabula imi subsellii viros appellat parasitos, qui ita in convivium admittuntur, ut imo sedeant loco.

Nihil, inquit, morantur jam Lacones, imi subsellii viros.

Apud eumdem in Sticho parasitus inducitur ita loquens :

Haud postulo equidem in summo lecto accumbere.

Scis me dudum esse imi subsellii virum.

Item Horatius : Et imi / Derisor lecti, scurram significans. Quadrabit etiam in tenues convivas, quos divites isti nonnumquam recipiunt, sed infimo loco. Lepidius erit, si transferatur longius, hoc est ad eos, qui inter aulicos proceres extremo sunt loco aut inter eruditos postremi sunt, quos et infra classem et extremae classis et infimae notae licebit appellare. Quorum posterius hoc a mercibus sumptum videtur, quibus addita nota testatur pretii modum, prius illud a censu veterum. Nam qui primae classis erant, centum et viginti milia aeris possidebant, atque hi soli classici vocabantur, reliqui omnes, nam classes erant complures, infra classem dicebantur. Auctor Gellius libro septimo, capite decimotertio. Tametsi nonnulli codices pro XX habent XXV et Titus Livius ait Aeris centum milia.

2681. III, vii, 81. Manticulari

Festus Pompeius ostendit poetas hoc verbo manticulari usos pro fucum facere ac subdole agere citatque Pacuvium ita loquentem : Ad manticulandum astu aggreditur. Tractum autumat a manticulis, quas fures attrectare solent, nimirum quo furentur. Equidem magis arbitror hinc sumptam metaphoram, quod qui in convivio dissimulant, mantilibus tegunt faciem, velut extergentes. Unde in Sermonibus Horatius : Mappa compescere risum. Plautus item in Captivi duo pro pallio latebraque posuit, qua dolus tegi possit :

Nec mendaciis subdolis mihi usquam mantellum est meis,

Nec sycophantiis nec fucis ullum mantellum obvium est.

Equidem haud scio, num ad hanc pertineat formam, quod legitur apud Origenem homilia in Ezechielem quinta : Qui dicit proximo suo : Ignoscit nobis peccata nostra deus, siquidem et in talibus sacramentis ludimus vicissim nobis pollicentes, mappam mittet deus, id est teget nostra flagitia, missa mappa. Verum quoniam Graeci codicis non adest copia, super hac re praestiterit Academicum agere. Docti, quibus adest, locum hunc excutient a nobis admoniti. Utitur eodem dicto Tertullianus libro adversus Valentinianos : Sed mappa, quod aiunt, missa.

2682. III, VII, 82. Auro habet suppactum solum

Proverbiali figura dixit Plautus in Bacchidibus :

Sed divesne est isthic Theotimus ? – Etiam rogas ?

Qui soccis habeat auro suppactum solum.

De praedivite, cui tanta suppetat auri vis, ut pedibus calcet. Solum enim pro infima crepidarum parte posuit aut certe pro pavimento.

2683. III, VII, 83. Ad aras

Ἐπὶ βωμούς, id est Ad aras. Refertur in collectaneis, quae Plutarchi titulo feruntur, nec explicatur. Equidem opinor perinde valere, quasi dicas ipso in negotio, juxta proverbium, quod nobis alio dictum est loco, quo vetamur ad aras consultare.

2684. III, VII, 84. Samiorum laura

Σαμίων λαύρα, id est Samiorum laura. Dictitabatur in turpibus addictos voluptatibus. Laura apud Samios angiportum quoddam erat, in quo cupediae popinariaeque lautitiae venditabantur a mulierculis in hoc paratis. Extat et hoc adagium in commentariis, quae Plutarcho inscribuntur. Refert idem Athenaeus ex Clearcho, libro duodecimo, addens hoc inventum fuisse Polycratis Samiorum tyranni

eamque civitatis corruptelam fuisse commentum ex Sardium cubito, qui dulcis proverbio dictus est auctore Platone.

2685. III, VII, 85. Taenarium malum

Ταινάριον κακόν, id est Taenarium malum. Si quid crudelius saevitum esset in famulos, Taenarium malum vocabant, propterea quod olim Lacedaemonii captivos, qui in Taenarum confugerant, reductos capitis affecerunt supplicio. Est autem hoc loco Taenarus oppidum quoddam Laconicae, cujus incolae Taenaritae vocentur, et ejusdem regionis promontorium, in quo spelunca, per quam aditus erat ad inferos.

2686. III, VII, 86. Lesbius Prylis

Ὁ Λέσβιος Πρύλις, id est Lesbius Prylis. Plutarchus in adagiorum collectaneis, si modo non fallit titulus, tradit hoc proverbium per similitudinem sumptum. Prylin enim fuisse Mercurii filium ac divinandi peritum. Quamquam πρύλις Graece militem peditem significat.

2687. III, VII, 87. Agas asellum

Agas asellum. Hoc adagii quoniam mutilum refertur, non satis liquet, quid sibi velit. Refertur autem a Cicerone libro De oratore secundo, ad hunc quidem modum : In hoc genus conjiciuntur proverbia, ut illud Scipionis, cum Asellus omnes provincias stipendia merentem se peragrasse gloriaretur : Agas asellum et cetera. Hactenus Tullius. Neque vero libet referre, quae in hunc locum adfert Omnibonus, interpres alioqui non omnino malus. Tamen visum est ipsum adagium in medium proponere, quo doctis saltem vestigandi ministrarem occasionem. Fortasse legendum agaso asellum. Nam veteres elidebant vocales more Graecorum etiam in scriptura. Atque ita sensus erit, unumquemque facere quae se digna sint : Depotant nepotes, decoquit lurco, digladiatur miles, pejerat leno, mentitur advocatus. Siquidem hoc

ipsum agasonis vocabulum in contemptus abiit proverbium, id quod apud Graecos festivius est ob sermonis ἰδίωμα. Nam Dores asinum vocant non ὄνον, ut ceteri, sed κίλλον, et agasonem non ὀνηλάτην, sed κιλλακτῆρα, veluti testatur Julius Pollux libro De rerum vocabulis VII. Fortassis huc pertinet quod scripsit Flaccus epistola XIX ad Lollium :

Ad imum
Thrax erit aut olitoris aget mercede caballum.

2688. III, VII, 88. Samium comatum

Τὸν ἐν Σάμῳ κομήτην, id est Samium comatum, dicebant eum, qui ante ignavus habitus praeclarius expectatione sese gessisset in negotio. Aiunt pugilem quempiam apud Samios fuisse, qui cum ab adversariis haberetur ludibrio, quod comatus esset, commissus cum illis vicit. Unde in proverbium abiit, quoties quis certamen suscipit cum eis, quos praeter opinionem experitur sese viribus superiores. Non dissimile, quod admonuit Sylla : Cavendum a puero male cincto. Recensetur in Plutarchi collectaneis.

2689. III, VII, 89. Servum haud veho

Δοῦλον οὐκ ἄγω,
Εἰ μὴ νεναυμάχηκε τὸν περὶ τῶν κρεῶν, id est
Servum ego haud veho,
Nisi qui prius pro carnibus certaverit
Certamine in navali.

Id est : non admitto servum nisi multis magnisque spectatum experimentis. Est autem carmen hoc apud Aristophanem in Ranis, a nobis alio citatum loco. Admonent interpretes duplicem esse lectionem, περὶ τῶν κρεῶν et περὶ τῶν νεκρῶν, id est pro carnibus et pro cadaveribus. Pro carnibus accipiunt pro vita ; carnem enim corpus appellant. Porro servi cum pugnant, quoniam nullas habent possessiones, pro vita

dumtaxat dimicant. Qui legunt νεκρῶν, hanc adferunt fabulam : In proelio navali, quod actum est apud Arginusas, superiores extiterunt Athenienses vetueruntque, ne cadavera caesorum tollerentur, et hac quoque de re digladiatum est. In hoc autem bello servi egregiam operam navasse leguntur, quapropter et libertate donati sunt. Recensetur proverbium in Plutarchi collectaneis.

2690. III, VII, 90. Tertium caput

Τρίτη κεφαλὴ καὶ τρίτῳ ἐγκεφάλῳ, id est Tertium caput et tertio cerebro. In onerum bajulos dictum, qui non humeris modo, verum et capite gestant onera. Extat in eisdem, quae modo citavi, collectaneis. Apte torquebitur in homines variis distractos negotiis.

2691. III, VII, 91. Ut Corinthia videris

Ἁ Κορινθία ἔοικας χοιροπωλήσειν, id est Corinthia videris corpore quaestum factura. In mulierem intempestivius libidinantem. De mulieribus Corinthi prostantibus dictum est alibi. Dictum est autem χοιροπωλῶ novo quidem verbo, quod nobis indicat quaestum facere corpore. Χοῖρος enim naturam muliebrem significat. Extat et hoc in eisdem collectaneis.

2692. III, VII, 92. Cyrnia jactura

Κυρνία ἄτη, id est Cyrnium malum. De magnis dispendiis et expilationibus dicebatur. Cyrnus insula quaepiam est e regione Apuliae, cujus incolae longaevi perhibentur esse propter mel, quo plerumque vescuntur, vicini Sardonicae insulae. Nam ejus illic summa copia, quemadmodum auctor est Stephanus. Haec olim navigantibus erat inaccessa propter praedonum ac piratarum circa illam frequentiam. Atque hinc vulgo proverbium increbuit. Plinius libro IV capite XII nominat Cyrnum, sed diversam a Corsica, cum Strabo tradat Cyrnum esse quam Romani dicunt Corsicam, insulam aegre habitatam ob locorum asperitatem et

regionem multis locis imperviam, sed praecipue quod qui montes obtinent ac latrociniis vivunt, feris ipsis sint efferatiores. E quibus si quando aliquot capti per duces Romanos Romam deducantur, dictu mirum, quam ferinum quiddam ac beluinum prae se ferant. Nam aut sibi mortem consciscunt aut, si vivunt, stoliditate et amentia sic fatigant dominos, ut quantulocumque emptos tamen emisse paeniteat. Talis olim Corsica, nunc vinis laudatissimis instruit Romanas delicias. Ob immanitatem igitur latrociniorum ac gentis feritatem dicta est Κυρνία ἄτη, quemadmodum dictum est Cilicium exitium, quod alibi retulimus. Meminimus hujus adagii superius in Cyrnia terra.

2693. III, VII, 93. Rapina Cotytiis

Ἁρπαγὰ Κοτυτίοις, id est Rapina Cotytiis. Cotytia festum quoddam erat apud Siculos, in quibus ex more placentulae quaepiam et arborum fœtus ramis alligabantur eaque diripienda proponebantur. Refertur in Plutarchi collectaneis nec exponitur. Quamquam facile liquet dici solitum de bonis temere profusis direptisque.

2694. III, VII, 94. Quae ex antiqua

Τὰ ἐκ παλαιᾶς, id est Quae ex antiqua, subaudiendum Tyro. Perinde valet, quasi dicas summam molestiam extremumque malum. Tyrum enim, quae cognominata est vetus, dictione composita Παλαίτυρος, Alexander expugnatam et ex insula comportatis aggeribus redditam continentem crudeliter tractavit plurimisque affecit incommodis, unde proverbium Τὰ ἐκ παλαιᾶς. Quo significabant tantum malorum, quantum antiqua Tyrus pertulisset. Recensetur in Plutarchi collectaneis atque item Zenodoti. Historia est apud Quintum Curtium.

2695. III, VII, 95. Triceps Mercurius

Τρικέφαλος Ἑρμῆς, id est Triceps Mercurius. Dictum videtur in ambiguos ancipitesque aut in vehementer astutos. Ad hunc modum fingebatur antiquitus

Mercurius, vel quod plurimam vim habeat oratio vel quod idem deus index viae. Proinde in singulis capitibus inscriptionem habebat, quo duceret haec via, quo rursum illa. Hujusmodi Mercurii simulacrum primus posuit Proclides auctore Philochoro.

2696. III, VII, 96. Danace

Δανάκη, id est danace. Sic appellabatur nummulus ille, qui Charonti persolvitur naulum pro transmissione Stygiae paludis, cujus meminit Lucianus in Charonte, Apuleius item in fabula Psyches. Refertur in collectaneis Plutarchi nec indicatur usus. Mihi videtur recte usurpandum, si quis jubeat senem parare δανάκην, innuens prope esse, ut emigret e vita. Aut si quem usqueadeo nihil reliquisse dicat, ut ne danace quidem superfuerit. In hunc sensum usurpat Juvenalis satyra tertia, qui hunc nummulum trientem vocat :

Nec sperat caenosi gurgitis alnum
Infelix nec habet, quem porrigat ore trientem.

2697. III, VII, 97. Ut Bagas constitisti

Βάγας ἕστηκας, id est Ut Bagas stabas. In stupidum et elinguem dicebatur. Bagas erat quispiam adsimilis attonito stupidoque et insulso. Commemoratur in Plutarchi collectaneis. Haud scio, num legendum sit Bagoas pro Bagas ; is eunuchus fuit, et est hoc genus timidum et imbelle.

2698. III, VII, 98. Cancrum ingredi doces

Καρκίνον ὀρθὰ βαδίζειν διδάσκεις, id est Cancrum recte ingredi doces. De eo, qui docet indocilem. Refertur in eisdem collectaneis. Finitimum vel idem potius cum illo, quod paulo superius retulimus ex Aristophane, in proverbio Numquam efficies. Pertinet ad genus ἀδυνάτων, Aethiopem dealbas etc. Siquidem animal hoc

non ingreditur nisi obliquo corpore et in omnem partem movet gressum. Dictum putant καρκίνον quasi καράκινον, a movendo capite. Dicitur et capite gignere.

2699. III, vii, 99. Mare exhauris

Θάλασσαν ἀντλεῖς, id est Mare exhauris. De eo, qui conatur, quod effici non possit. Nam montes utcumque perfodiuntur, at mare non possit exhauriri.

2700. III, vii, 100. Canes timidi vehementius latrant

Quintus Curtius libro septimo demonstrat hujusmodi proverbium apud Bactrianos vulgo jactatum fuisse : Canis timidus vehementius latrat quam mordet. Thrasonum est turgidis minis dira moliri ; at Chremes ad rem gerendam promptior. Sic et Athenienses ad bene dicendum quam ad gnaviter agendum accommodatiores fuisse leguntur. Nec Ajaci promptum fuit dicere nec Ulyssi bellare. Et Lacedaemonii verbis parcissimi virtute longe praecelluerunt. Et apud Homerum Graeci taciti pugnam ineunt, sed vim spirantes, cum barbari immani clamore accurrerent. Denique mulieres lingua melius quam viri belligerantur. Q. Curtius eodem in loco subjicit allegoriam huic similem : Altissima quaeque flumina minimo sono labi.

HOMERICI VERSUS ALIQUOT PROVERBIALES

Tantum honoris antiquitas habebat Homero, quemadmodum testatur Macrobius, ut singuli pene versus illius proverbii vice celebrarentur. Quorum nos nonnullos sparsim in hoc opere recensuimus, praesertim quos in auctorum litteris usurpatos deprehendissemus. Nunc itaque mihi videor facturus operae pretium, si ex omni Homericae poesis corpore quosdam seligam versiculos, qui proverbii speciem ita prae se ferant, ut dubitandum non sit, quin hi certe ex illorum numero fuerint, quos antiquitas adagionum instar usurpaverit. Quanquam autem nullum fere carmen est hujus poetae, quod non possit ad aliquem proverbii rationem detorqueri, tamen nos e plurimis pauca quaedam decerpere maluimus, partim ne

quis nos in re tanquam ascita nimium diligentes dicere posset, partim quod nescio quo modo magis arrident in hoc genere quae sibi quisque velut adoptarit. Itaque sat habuimus in paucis aliquot, quemadmodum accommodari debeant, viam ostendisse. Atque in his ipsis, quanquam eum carminis usum indicavimus, qui tum nobis scribentibus venisset in mentem, tamen nihil vetuerit, quo minus idem carmen ad varios usus asciscatur. Neque vero idem permiserim in reliquis poetis, nisi si quis in Marone licere putet, quem Latinum Homerum optimo jure dixeris ; sed facit hoc Homeri divinitas quaedam, ut deceat, quicquid ex illo quocunque pacto mutuum sumpseris, etiam si, quod in centonibus fieri solet, ad longe diversam sententiam verba detorseris. Quanquam autem sciremus his non adfuturam gratiam, nisi quis usurparet Graece, tamen, ne non intelligerentur a nonnullis, vertimus haec quoque. Sed jam referre incipiemus.

2701. III, VIII, 1. Non probantis

Ἀλλ’ οὐκ Ἀτρείδῃ Ἀγαμέμνονι ἥνδανε θυμῷ, id est
At non Atridae sic est Agamemnoni visum.

Usurpatur a Luciano ceu proverbialiter in Lapithis. Recte utemur, ubi rem quidem fatebimur honestam factu, verum diversa placere iis, quorum libido plus valet quam aequitatis ratio. Sive cum quis tyrannico more sequitur non quod dictet aequitas, sed quod animo collubitum sit. Sive cum unus aliquis a caeteris omnibus dissentit. Sumptum est autem ex Iliados Homericae libro primo, ubi et iteratur hic versiculus.

Ἔνθ’ ἄλλοι μὲν πάντες ἐπευφήμησαν Ἀχαιοί
Αἰδεῖσθαί θ’ ἱερῆα καὶ ἄγλαα δέχθαι ἄποινα.
Ἀλλ’ οὐκ Ἀτρείδῃ Ἀγαμέμνονι ἥνδανε θυμῷ,
Ἀλλὰ κακῶς ἀφίει, κρατερὸν δ’ ἐπὶ μῦθον ἔτελλε. Id est
At reliquae Danaum placet haec sententia turbae,
Sacrifico ut habeatur honos ac splendida dona
Accipiant ; at idem hoc Agamemnoni non ita visum est,

Quin male dimittit ac dicta fera insuper addit.

2702. III, viii, 2. Refutantis laudem immodicam

Οὔ τοι ἐγὼ θεός εἰμι, τί μ’ ἀθανάτοισιν ἐΐσκεις ; id est
Nullum ego sum numen, quid me immortalibus aequas ?

Plutarchus in commentario, cui titulus Quo pacto quis intelligat se profecisse, monet, ut hoc Homericum carmen semper habeamus in promptu tanquam pharmacum adversus venenum adulationis, aut ubi quis nos magnificentius quam pro merito laudat. Usurpatur a Luciano in Icaromenippo. Carmen extat Odysseae Π sub persona Ulyssis loquentis ad Telemachum filium.

2703. III, viii, 3. Caventis clancularias insidias

Μή τίς σοι φεύγοντι μεταφρένῳ ἐν δόρυ πήξῃ, id est
Ne quis te a tergo fugientem cuspide figat.

Cum significabimus circumspectius agendum, ne quis noceat imprudenti. Diogenes usurpavit mutata vocula in adolescentem formosum, qui incustodite dormiebat :

Μή τίς σοι εὕδοντι μεταφρένῳ ἐν δόρυ πήξῃ.

Sunt autem apud Homerum Iliados Θ verba Diomedis Ulyssem fugientem revocantis ad pugnam. Item Iliados Χ :

Οὐ μέν μοι φεύγοντι μεταφρένῳ ἐν δόρυ πήξεις,
Ἀλλ’ ἰθὺς μεμαῶτι διὰ στήθεσφιν ἔλασσον, id est
Nunquam mi a tergo fugienti infixeris hastam,
Sed prompto potius adversa in pectora torque.

Hoc licebit usurpare, cum quis non detractat apertum certamen.

2704. III, viii, 4. Jubentis aperte loqui

Si quem admonebimus, ut proferat doloris aut odii causas neque caelet in animo, non illepide dixerimus illud ex primo Iliados libro :

Ἐξαύδα, μὴ κεῦθε νόῳ, ἵνα εἴδομεν ἄμφω, id est

Eloquitor, ne caelato, quo norimus ambo.

2705. III, VIII, 5. Pollicentis se promissa re praestiturum

Significantes promissorum fidem non irritam futuram, sed re praestituros nos, quod verbis simus polliciti, usurpare poterimus versus hos ex eodem libro :

Οὐ γὰρ ἐμὸν παλινάγρετον οὐδ’ ἀπατηλὸν
Οὐδ’ ἀτελεύτητόν γ’, ὅ τί κεν κεφαλῇ κατανεύσω, id est
Nec revocanda nec irrita vanave dico futura,
Quaecunque annuero et promisero vertice moto.

Dicuntur autem a persona Jovis ad Thetidem.

2706. III, VIII, 6. In absurde locutum

Ubi quis videtur absurdum quippiam dixisse sive cum verbum aliquod videbitur per imprudentiam elapsum, quod satius erat reticuisse, locus erit illi, quod pluribus locis apud Homerum reperitur et nominatim Odysseae libro primo :

Ποῖόν σε ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων ; id est
Dentis claustra tui quae vox elapsa reliquit ?

Laudatur hic versus ab A. Gellio Noctium Atticarum libro primo, capite decimoquinto, qui pulchre admoneat parce loquendum esse, quod natura linguam vallo dentium cinxerit et septo labiorum, cum aures patulas dederit.

2707. III, VIII, 7. In spem frustratam

Si quando significabimus aliquem sua spe frustratum ac rem evenisse secus atque ille expectabat, non infestiviter applicabimus illud ex Iliados libro secundo :

Νήπιος, οὐδὲ τὰ ᾔδη, ἅ ῥα Ζεὺς μήδετο ἔργα, id est
Insipiens, nam Jupiter his diversa parabat
Ignaro.

2708. III, VIII, 8. **Inanis conatus**

Ubi sentiemus frustra sumi operam neque quicquam promoveri diutinis laboribus, non inepte quadraverit illud ex eodem libro :

Ἄπρηκτον πόλεμον πολεμίζειν ἠδὲ μάχεσθαι, id est

Pugnam infrugiferamque et inutile ducere bellum.

2709. III, VIII, 9. **Adjurantis se facturum aliquid**

Cum adjurabimus nos facturos quippiam, si modo vita non destituat, licet accommodare versiculum ex eodem libro :

Μηκέτ’ ἔπειτ’ Ὀδυσῆι κάρη ὤμοισι ἐπείη, id est

Posthac ne caput hoc humeris insistat Ulyssis.

Item Iliados quinto :

Αὐτίκ’ ἔπειτ’ ἀπ’ ἐμοῖο κάρη τάμοι ἀλλότριος φῶς, id est

Mox caput hocce aliquis mihi barbarus ense recidat.

Nam hoc modo vulgus nostris etiam temporibus deierat. Et nota sunt illa apud Latinos : emoriar, dispeream.

2710. III, VIII, 10. **Quae sero contingunt, sed magnifica**

Quoties intelligi volemus famam aut praemium aliquod serius quidem contingere, verum hoc praestantius ac durabilius, quo diutius dilatum, ut tarditatem stabilitate perpetuitateque compenset, non alienum fuerit Homericum illud ex Iliados secundo libro usurpare :

Ὄψιμον ὀψιτέλεστον, ὅου κλέος οὐκ ἀπολεῖται.

Quem versum Cicero ita vertit :

Tarda et sera nimis, sed fama et laude perenni.

Verba sunt Chalcantis animum addentis Graecis, ut perdurent : quanquam enim victoria belli decimo demum anno contigerit, ejus famam tamen immortalem fore.

2711. III, VIII, 11. Consulendum et consiliis parendum

Cum admonebimus quempiam, ut vicissim et rectum consilium aliis det et ab aliis accipiat, aut ut et secum rem diligenter perpendat et alienam sententiam auribus attentis audiat, non intempestivum erit illud ex eodem libro :

Ἀλλὰ, ἄναξ, αὐτὸς δ’ εὖ μήδεο, πείθεό τ’ ἄλλῳ, id est
Ipse age, rex, bene consulito et pareto vicissim.

2712. III, VIII, 12. Non interpellandus famelicus

Quoties innuemus non esse confabulandi otium, nisi prius placaverimus latrantem et iratum, ut ait Horatius, ventrem, aut ubi significabimus aliquem, simulatque sit assecutus, quod expetebat, jam ad alia converti, non inepte proferemus versiculum hunc et eodem libro et alias apud Homerum solennem :

Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἕντο, id est
At postquam his potus exempta cupido cibique.

Id Vergilius ita reddit :

postquam exempta fames et amor compressus edendi.

2713. III, VIII, 13. Ingens rerum multitudo

Cum admirandam hominum aut rerum seu malorum multitudinem indicare volemus, congruet illud ex eodem libro crebroque alias :

Ὅσσα τε φύλλα καὶ ἄνθεα γίγνεται ὥρῃ,
Ἠΰ γε μυιάων ἁδινάων ἔθνεα πολλὰ, id est
Quot frondes et quot sunt verno tempore flores,
Utque globatarum muscarum examina multa.

2714. III, VIII, 14. Quae divinitus contingunt

Qui dicet quippiam non cuivis contingere, quisquis optat, sed divinitus dari, velut ingenium, formam, vires, usurpare poterit Homericum illud ex Iliados libro III :

Ἑκὼν δ᾽ οὐκ ἄν τις ἕλοιτο, id est

Non quisquis volet illa ferat.

Dicuntur ab Alexandri persona ad Hectorem, qui illi comam, formam et imbellem citharam opprobrarat :

Οὐκ ἄν τοι χραίσμῃ κίθαρις τά τε δῶρ᾽ Ἀφροδίτης
Ἥ τε κόμη τό τε εἶδος, ὅτ᾽ ἐν κονίῃσι μιγείης, id est
Nil tibi profuerint cantusque et dona Diones
Vel coma vel species in pulvere congredienti.

Ad id ita respondet Paris :

Μή μοι δῶρ᾽ ἐρατὰ πρόφερε χρυσῆς Ἀφροδίτης·
Οὔ τοι ἀπόβλητ᾽ ἐστὶ θεῶν ἐρικυδέα δῶρα,
Ὅσσα κεν αὐτοὶ δῶσιν, ἑκῶν δ᾽ οὐκ ἄν τις ἕλοιτο. Id est
Ne mi opprobraris Cithereae optabile donum.
Haudquaquam aspernanda deum pulcherrima dona,
Quae ultro dant ; neque mox si quis velit, auferet illa.

Refert Laertius Cynicum Diogenem reprehensum, quod accepisset munera ab Antipatro, respondisse versu Homerico, quem modo retuli : οὔ τοι ἀπόβλητ᾽ etc.

2715. III, VIII, 15. In senem libidinosum

In eos, qui ad rem gerendam jam inutiles sunt ob aetatem, verum oratione valent, veluti si quis taxare velit vervecem, ut ait Plautus, vetulum, turpiloquum quidem, caeterum ad Veneris usum languidum, apposite dixerit illud ex eodem libro :

Γήραϊ δὴ πολέμοιο πεπαυμένοι, ἀλλ᾽ ἀγορηταὶ

Ἐσθλοί, id est

Jam ob senium bello emeriti, sed dicere tantum

Egregii.

Qualem in quarto facit Tydei filium χέρεια μάχῃ, ἀγορῇ δέ τ’ ἀμείνω id est inferiorem pugna, sed dicendo priorem.

2716. III, viii, 16. Fatis imputandum

Cum hominem quempiam culpa liberabimus eamque vel in fatum vel in fortunam rejiciemus, usurpare licebit, quod inibi dicit Priamus ad Helenam :

Οὔτι μοι αἰτίη ἐσσί, θεοί νύ μοι αἴτιοί εἰσιν, id est

Nil tibi ego imputo, verum ipsis magis imputo divis.

2717. III, viii, 17. Diu dissimulatum aperientis

In eum, qui quod diu dissimulavit tandem irritatus eloquitur, non inconcinne detorquebitur illud, quod in eodem loco dictum est de Ulysse :

Ἀλλ’ ὅτε δὴ ῥ’ ὄπα τε μεγάλην ἐκ στήθεος ἵει, id est

Ast ubi jam promit praegrandem e pectore vocem.

2718. III, viii, 18. Pertinax contentio

Quoties ostendemus obstinatam ac muliebrem aequalium inter ipsos contentionem, cum neuter altero vult inferior videri, conveniet illud, quod Iliados libro quarto Juno dicit ad Jovem :

Καὶ γὰρ ἐγὼ θεός εἰμι, γένος δέ μοι ἔνθεν ὅθεν σοί, id est

Ipsa etiam dea sum, genus inde mihi, unde tibi ortus.

2719. III, VIII, 19. Cum uterque concedit alteri

Rursum cum omissa contentione uterque alteri concedit, locus erit ei, quod eodem statim loco consequitur :

Ἀλλ’ ἤτοι γὰρ ταῦθ’ ὑποείξομεν ἀλλήλοισι,
Σοὶ μὲν ἐγώ, σὺ δὲ μοί, id est
Quin magis alteri in his rebus cedamus uterque,
Tu mihi, contra ego deinde tibi.

2720. III, VIII, 20. Adamantis tenere

In eum, qui tenere diligit quempiam vel adamat magis, ita ut non patiatur vel levissimis incommodis a quoquam affici, non inscite torseris illud ex eodem libro :

Ὡς ὅτε μήτηρ
Παιδὸς ἐέργει μυῖαν, ὅθ’ ἡδέϊ λέξεται ὕπνῳ, id est
Non secus atque genitrix
Muscam arcet puero somno officiosa cubanti.

Dictum de Pallade curante vulnus Menelai.

2721. III, VIII, 21. Contemnentis dicterium

Si quando significabimus nos scommate seu contumelia leviter commoveri nec altius in animum demittere, congruet illud ex Iliados eodem libro quarto :

Οὐκ ἐν καιρίῳ ὀξὺ πάγη βέλος, ἀλλὰ πάροιθεν
Εἰρύσατο ζωστήρ τε παναίολος, ἠ δ’ ὑπένερθεν
Ζῶμά τε καὶ μίτρη, τὴν χαλκῆες κάμον ἄνδρες, id est
At missum non transiit ad vitalia telum,
Sed summa in cute baltheus arcuit impositoque
Lamineae squamae, quas huic faber addidit, aere.

2722. III, VIII, 22. Malorum oblivio

Qui deprecabitur omen aliquod parum faustum aut qui jubebit obliterari memoriam malorum, non intempestiviter usurpabit illud ex eodem libro :

Τὰ δὲ πάντα θεοὶ μεταμώλια θεῖεν, id est
Irrita dii superi ventis haec omnia tradant.

2723. III, VIII, 23. Ex minimis initiis maxima

Ad indicandum maximas simultates nonnunquam ex levissimis injuriolis nasci, non secus atque ex minutissima scintillula gravissimum incendium, mire congruet illud ex eodem libro de Eride, id est dea Contentione :

Ἥ τ᾽ ὀλίγη μὲν πρῶτα κορύσσεται, αὐτὰρ ἔπειτα
Οὐρανῷ ἐστήριξε κάρη καὶ ἐπὶ χθονὶ βαίνει, id est
Quae primum exigua surgit, verum ilico coelum
Attingit capite, in terris vestigia ponens.

Hunc locum Vergilius Aeneidos quarto detorsit ad Famam :

Parva metu primo, mox sese attollit in auras
Ingrediturque solo et caput inter nubila condit.

2724. III, VIII, 24. Diversarum partium

Qui volet innuere Metium quempiam et cum utraque parte colludentem aut advocatum praevaricatorem aut proditorem ducem, non ineleganter usurpaverit illud ex Iliados libro V :

Τυδείδην δ᾽ οὐκ ἂν γνοίης ποτέροισι μετείη
Ἠὲ μετὰ Τρώεσσιν ὁμιλέοι ἦ μετ᾽ Ἀχαιοῖς, id est
Porro Tytiden minime dignoscere possis,
Trojanosne inter versetur an inter Achivos.

2725. III, viii, 25. Alieno ferox praesidio

Si quaeras innuere, quod ferox sit quispiam et improba moliatur, id eum non facere domesticis viribus fretum, verum alicujus potentioris fultum praesidio, qui clanculum illi suppeditat et animum et opem, quemadmodum vulgus nostratium suspicatur ducem Gelriae tot jam annos negotium facessere nobis, dissimulatis Gallorum suppetiis, illud accommodes licebit eodem ex libro :

Οὐχ ὅ γ' ἄνευθε θεοῦ τάδε μαίνεται, ἀλλά τις ἄγχι
Ἕστηκ' ἀθανάτων νεφέλῃ εἰλυμένος ὤμους, id est
Ista quidem hic nequaquam audet sine numine, verum
Adstat divum aliquis humeros caligine tectus.

2726. III, viii, 26. Fortuna prorsus adversa

Cum res bonis instituta consiliis tamen male cedit, illud apposite dixeris ex eodem libro :

Θεός νύ τίς ἐστι κοτήεις, id est
Infensus deus est aliquis.

Item in Z :

Ἀλλ' ὅτε δὴ κἀκεῖνος ἀπήχθετο πᾶσι θεοῖσι, id est
Ille ubi jam invisus divis etiam omnibus esset.

2727. III, viii, 27. Arripe negotii curam

Admonentes aliquem, ut diligenter negotium capessat et gnaviter rem aggrediatur, utemur hoc ex eodem loco carmine, quo Aeneas hortatur aurigam suum :

Ἀλλ' ἄγε νῦν μάστιγα καὶ ἡνία σιγαλόεντα
Δέξαι, id est
Quin age nunc scuticamque manu depictaque lora

Corripe.

2728. III, VIII, 28. Rejicientis auctorem formidinis

Territanti metumque inanem injicienti versum hunc occinere licebit, quo Sthenelum ibidem alloquitur Diomedes :

Μή τι φόβονδ᾽ ἀγόρευε, id est

Ne trepidandi auctor mihi sis.

2729. III, VIII, 29. Omni conatu invadere

Si quem significabimus totis viribus tendere in quempiam oppugnandum, conveniet illud ex eodem libro :

Αἰνείας δ᾽ ἐπόρουσε σὺν ἀσπίδι δουρί τε μακρῷ, id est

Obvius Aeneas clypeoque insurgit et hasta.

2730. III, VIII, 30. Summa vi defendere

Rursum si quis alterum summa vi tuebitur, quadrabit quod proxime eo consequitur loco :

Πρόσθε δέ οἱ δόρυ τ᾽ ἔσχε καὶ ἀσπίδα πάντοσε ἴσην,id est

Undique texit eum lancea clypeoque rotundo.

2731. III, VIII, 31. Aequa concertatio

Cum significabimus duos ex aequo paratos ad disceptandum rixamve, licebit accommodare carmen illud ex eodem libro :

Τὼ μὲν δὴ χεῖράς τε καὶ ἔγχεα ὀξυόεντα

Ἀντίον ἀλλήλων ἐχέτην μεμαῶτε μάχεσθαι, id est

Illi inter sese jamjam pugnare parantes

Obtendunt pariterque manus praeacutaque pila.

2732. III, viii, 32. Incitare currentem

Qui significabit instigari quempiam ad id, ad quod suapte sponte propendet, usurpabit illud ex eodem libro, quanquam et alias apud eumdem poetam occurrit :

Μάστιξεν δ’ ἵππους, τὼ δ’ οὐκ ἄκοντε πετέσθην, id est

Caedit equos scutica, ast illi vel sponte volabant.

Sumptum ab aurigis.

2733. III, viii, 33. Ad utrumvis paratum

Hominem ad utramque fortunam instructum, ludicris pariter ac seriis accommodatum, aut qui norit cum bonis pariter ac malis convenire, notabimus hoc carmine, quod est in Iliados H :

Οἶδ’ ἐπὶ δεξιά, οἶδ’ ἐπ’ ἀριστερὰ νωμῆσαι βῶν, id est

Novi equidem clypeum dextra laevaque movere.

2734. III, viii, 34. Nullus delectus

Aristoteles libro Politicorum secundo refert hunc versiculum ceu vulgo celebrem :

Ἐν δ’ ἰῇ τιμῇ ἠμὲν κακὸς ἠδὲ καὶ ἐσθλός, id est

Par honor ignavoque viro et virtute valenti.

Quo licebit uti, si quando significabimus nihil esse discriminis inter eruditum et impostorem, inter benemerentem et malemerentem, inter probum et improbum. Verba sunt Achillis stomachantis, quod sui ratio non esset habita ab Agamemnone, cum esset omnium multo fortissimus. Hoc loco lapsus est interpres Leonardus Aretinus, vir ille quidem tum doctus, tum eloquens, sed homo tamen. Sic enim vertit carmen Homericum : Honori incumbit tam ignavus quam bonus, nimirum deceptus ab eo, qui libros eos illi praelegerat. Nec animadvertit ἰῇ positum pro μίᾳ.

2735. III, VIII, 35. Muneribus res agitur

Qui dicet non esse locum recte factis et aequis rationibus, sed largitione et assentatione rem omnem peragi, poterit illud accommodare ex Iliados I :

Δώροισίν τ’ ἀγανοῖσιν ἔπεσσί τε μειλιχίοισι, id est

Et donis permagnificis et lenibus dictis.

Quo quidem in carmine muneribus non temere prior datus est locus.

2736. III, VIII, 36. Frustratus conatus

Qui spe frustratus sua non assequitur id, quod ambiebat, in hunc non incongrue torquebitur illud ex Iliados Θ :

Βαλέειν ὁ δὲ ἵετο θυμός,

Καὶ τοῦ μέν ῥ’ ἀφάμαρτο, id est

Animus cupiit configere telo,

Verum illum fallente manu non attigit.

Rursus alias :

Ἀλλ’ ὅ γε καὶ τόθ’ ἅμαρτε, id est

Verum et tunc ille fefellit.

2737. III, VIII, 37. Aliena auxilio potentes

Qui alienis praesidiis freti facinus aliquod egregium aut qui alieni praetextu nominis aliquid faciunt, in eos apposite torquebitur ex eodem libro, quod ibi dictum est de Teucro fratre Ajacis Telamonii. Nam is sub fraterno latitans clypeo sagittas aliquot mittit in Trojanos :

Στῆ δ’ ἄρ’ ὑπ’ Αἴαντος σάκεϊ Τελαμωνιάδαο, id est

Constitit Ajacis clypeo septemplice tectus.

2738. III, VIII, 38. Cavendum a potentiore

Qui se negabit rem habere velle cum homine longe potentiori quique magnopere possit laedere, recte accommodaverit illud eodem e libro :

Οὐ γὰρ ἐγώ γ᾽ ἐθέλοιμι Διὶ Κρονίωνι μάχεσθαι, id est

Cum Jove ego sane nolim certamen inire.

2739. III, VIII, 39. Subitum remedium periculi

Cum indicabimus rem in extremum discrimen adductam actumque fuisse, ni subita salus ceu deo quopiam immissa protinus affulsisset, illud ex eodem libro tum alias saepe conveniet :

Εἰ μὴ ἄρ᾽ ὀξὺ νόησε πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε, id est

Ni ilico sensisset genitor divumque hominumque.

2740. III, VIII, 40. Perplexus animique consternati

In eum, qui periculoso negotio consternatur animo nec rationem invenit, qua explicet sese, quadrabit illud ex eodem libro :

Νέστορα δ᾽ ἐκ χειρῶν φύγον ἡνία σιγαλόεντα, id est

Fugere e manibus mirandae Nestori habenae.

2741. III, VIII, 41. Litem incipere

In eum, qui jam provocatus aggreditur conviciis agere, congruet illud ex Iliados K :

Εἵλετο δ᾽ ἄλκιμον ἔγχος, ἀκαχμένον ὀξέϊ χαλκῷ, id est

Hastam corripuit robustam cuspide acuta.

Cui diversum illud Hastam abjecit, quod alibi retulimus ex Cicerone.

2742. III, VIII, 42. In formidolosum

In hominem vehementer pavidum animoque consternatum quadrabunt hi versus ex eodem libro :

Οὐδέ μοι ἦτορ
Ἔμπεδον, ἀλλ’ ἀλαλύκτημαι, κραδίη δέ μοι ἔξω
Στηθέων ἐκθρῴσκει, τρομέει δ’ ὑποφαίδιμα γυῖα, id est
Nec mihi mens constat, sed mota vacillat, et extra
Pectus cor salit, et trepidant quoque corporis artus.

Dicuntur autem haec ab Agamemnone populo metuente.

2743. III, VIII, 43. Blandius alloqui

In eum, qui blandius et honorificentius compellat aliquem, gentilitiis etiam praenominibus additis, Quinte puta aut Publi, videlicet quo gratiam aliquam ineat apud illum, recte torquebitur illud, quod eodem in libro dictum ab Agamemnone jubente Menelaum blandiri copiis Graecorum :

Πατρόθεν ἐκ γενεῆς ὀνομάζων ἄνδρα ἕκαστον, id est
Compellans patris ac gentis cognomine quemque.

2744. III, VIII, 44. Inexorabilis

In exoratu difficilem ac praefractum suoque relinquendum ingenio sive in eum, cujus operam nihil moramur, apposite torquebitur, quod Iliados I Diomedes dixit in Achillem, qui legatos et Agamemnonis dona rejecerat :

Ἀλλ’ ἤτοι κεῖνον μὲν ἐάσομεν ἤ κεν ἴῃσιν
Ἤ κε μένῃ, id est
Quin magis ipsius hunc animo ingenioque sinamus,
Sive venire velit sive hic remanere.

2745. III, VIII, 45. Ausculta et perpende

Quoties significabimus nos aliquid dicturos, quod ad rem pertineat quodque ratum ac certum futurum sit, conveniet illud ex eodem libro, quanquam et alias apud eum poetam saepius obvium :

Ἄλλο δέ τοι ἐρέω, σὺ δ’ ἐνὶ φρεσὶ βάλλεο σῇσι, id est

Imo aliud quiddam, tu mente recondito, dicam.

2746. III, VIII, 46. Non statim decernendum

Qui significabit interponendam moram, priusquam decernatur, et rem in posterum diem rejiciendam, accommodabit illud ex eodem libro, quod Phoenici cum legatis ad reconciliandam gratiam misso ab Agamemnone respondit Achilles :

Ἅμ’ ἠοῖ φαινομένηφι / Φρασσόμεθα, id est

Aurora ubi crastina surget, / Consultabimus.

Hinc apparet sumptum celebre Graecis proverbium Ἐν νυκτὶ βουλή, id est In nocte consilium, quod alio diximus loco.

2747. III, VIII, 47. Nemo cogendus amicus

Cum innues aliquem non esse ad negotium accersendum praeter animi sententiam aut non esse collocandum officium in eum, qui nec agnoscat nec accipiat libenter, accommodum fuerit, quod eodem in libro de Phoenice dixit Achilles :

Ἢν ἐθέλῃσιν· ἀνάγκῃ δ’ οὔ τί μιν ἄξω, id est

Si volet ; invitum hunc haudquaquam abduxero quoquam.

2748. III, VIII, 48. Omnibus antevertenda vitae cura

Qui dicet omnia posthabenda, quo vitae consulamus, accommodabit illud ex eodem libro :

Οὐ γὰρ ἐμοὶ ψυχῆς ἀντάξιον οὐδ’ ὅσα φασὶν

Ἴλιον ἐκτῆσθαι, εὖ ναιόμενον πτολίεθρον
Τὸ πρὶν ἐπ’ εἰρήνης, id est
Nullum equidem pretium cum vita confero nec cum
Iliacis opibus, pridem quas tempore pacis
Urbs opulenta tenebat, uti fama est.

Moxque causa redditur, quod una vita neque revocari neque sarciri possit, simulatque semel dentes reliquerit :

Ἀνδρὸς δὲ ψυχὴ πάλιν ἐλθεῖν οὔτε λῃϊστὴ
Οὔθ’ ἑλετή.

2749. III, VIII, 49. Evenit malo male

Cum scelerato cuipiam evenit, quod omnes imprecabantur et optabant, locus erit illi ex eodem libro :

Θεοὶ δ’ ἐτέλειον ἐπαράς, id est
Explerunt inimica precamina divi.

Verba sunt Phoenicis narrantis omnia mala accidisse sibi, quae pater olim fuerat imprecatus.

2750. III, VIII, 50. Nec dignus, qui me intueatur

Qui contemnet omnino quempiam ut ignavum multoque sese inferiorem, non ineleganter illud ex eodem libro detorserit, quod in Agamemnonem dixit Achilles :

Οὐδ’ ἂν ἔμοιγε
Τετλαίη κύνεός περ ἐὼν εἰς ὦπα ἰδέσθαι, id est
Haud ille quidem ausit,
Quamvis perfricta sit fronte, mihi ora tueri.

Quod idem etiam hodie vulgo dictitant. Est autem indicium animi conscii, non audere recta faciem intueri ejus, quem laeseris. Hinc est, quod Menelaus in Iphigenia

Aulidensi jubet inprimis, ut Agamemnon obtueatur sese, videlicet inde facti collecturus primum argumentum.

2751. III, VIII, 51. Cavendum ab eo, qui semel imposuit

Qui se negabit habere velle commercium cum eo, a quo semel sit deceptus, usurpabit illud ex eodem libro :

Οὐδέ τί οἱ βουλὰς συμφράσσομαι, οὐδὲ μὲν ἔργον·
Ἐκ γὰρ δή μ’ ἀπάτησε καὶ ἤλιτεν· οὐδ’ ἂν ἔτ’ αὖτις
Ἐξαπάφοιτ’ ἐπέεσσιν, ἅλις δέ οἱ, ἀλλὰ ἕκηλος
Ἐρρέτω. Id est
Hoc ego cum nihil aggrediar, neque enim expedit unquam ;
Quippe ubi frustratus semel est ac fraude fefellit,
Non iterum mihi verba dabit stulto, semel illi hoc
Sit fecisse satis, quin posthac ille quiescat
Ac valeat.

2752. III, VIII, 52. Amicorum est admonere mutuum

Sententia proverbialis videtur, quam legimus Iliados Λ :

Ἀγαθὴ δὲ παραίφασίς ἐστιν ἑταίρου, id est
Bonus est affatus amici / Admonitoris.

Hanc licebit usurpare, si quando dicemus amici munus esse, ut amicum, si quid erret, liberius admoneat.

2753. III, VIII, 53. Unus multorum instar

Quod eodem in libro dictum est in laudem medici, idem torqueri poterit ad quemcunque virtute praestantem. Carmen est hujusmodi :

Ἰητρὸς γὰρ ἀνὴρ πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων, id est
Vir medicus multis aliis aequandus honore est.

Festiviter hoc in Eryximachum torquet Alcibiades, cui jubenti negat se posse obsistere, quod vir medicus multorum instar sit. Festivius erit, si transferatur ad res animi. Veluti Plato libro De republica quarto : ἐὰν τὸ λεγόμενον ἓν μέγα φυλάττωσι, id est Si illud unum magnum quod dicitur servaverint. Indicat illud ἓν μέγα fuisse proverbiale. Vide proverbium Multa novit vulpes etc. Idem admonet elegantissima parabola Evangelica de pretioso margarito et de thesauro in agro. Bona mens igitur πάντῶν ἀντάξιος ἄλλων, et eruditio et bona fama πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων.

2754. III, VIII, 54. Contemnentis inimicum

Qui negabit se commoveri conviciis alicujus hominis contempti, non inscite deflexerit id, quod eodem libro dicit Diomedes :

Οὐκ ἀλέγω, ὡς εἴ με γυνὴ βάλοι ἢ πάϊς ἄφρων·
Κωφὸν γὰρ βέλος ἀνδρὸς ἀνάλκιδος οὐτιδανοῖο. Id est
Haud curo magis, ac si foemina sive quis infans
Me jaculo peteret, siquidem viri inertis et ipsa
Irrita tela volant.

2755. III, VIII, 55. In voti compotem

Ubi quis assecutus est, quod affectabat captabatque, veluti si quis sacerdotii spe munus principi mitteret eoque sacerdotio favore principis potiretur, quadrabit illud ex eodem libro :

Καὶ βάλεν, οὐδ᾽ ἄρα μιν ἅλιον βέλος ἔκφυγε χειρός, id est
Attigit, eque manu non irrita missa sagitta est.

2756. III, VIII, 56. Lupus in fabula

Cum forte fortuna in medio sermone intervenit is, cujus mentio fiebat, conveniet illud ex Iliados K :

Οὔπω πᾶν εἴρητο ἔπος, ὅτ’ ἄρ’ ἤλυθον αὐτοί, id est

Jamque aderant ipsi nondum sermone peracto.

2757. III, VIII, 57. Corrigentis quod dictum est ab alio

Ubi civiliter notabimus aliquem tanquam haud ex animi sententia locutum aut ubi quid dictum erit parum honestum, intorquebimus versiculum hunc ex Iliados M, quem Plutarchus ad eum usum adduxit alicubi :

Οἶσθα καὶ ἄλλον μῦθον ἀμείνονα τοῦδε νοῆσαι, id est

Sermonem hoc alium potiorem adducere nosti.

2758. III, VIII, 58. Aliter cum aliis agendum

Qui significabit cum aliis blandius agendum, cum aliis asperius, ut cujusque fuerit ingenium aut fortuna dignitasque, allegabit illud ex eodem libro :

Ἄλλον μειλιχίοις, ἄλλον στερεοῖς ἐπέεσσι

Νείκεον, id est

Verbis hunc placidis, contra asperioribus illum

Increpuere.

2759. III, VIII, 59. Ut nunc sunt homines

Si notabis temporum tuorum mores ut semper in pejus degenerantes a virtute majorum, veluti si dicas hunc aut illum principem laudandum, ut hac tempestate sunt principes, applicabis illud ex eodem libro Οἷοι νῦν βροτοί εἰσιν. Quod quidem hemistichium aliquot est locis apud Homerum : hic de Ajace et de Hectore saxum ingens humo facile tollentibus, Iliados E de Tydeo saxum item tollente.

2760. III, VIII, 60. Non suscipiendum negotium temere

In praepotentem et cum quo non sit suscipienda simultas aut lis, nisi magno aliquo praesidio fulciaris, quadrabit illud ex eodem libro :

Οὐκ ἄν τίς μιν ἐρυκάκοι ἀντιβολήσας
Νόσφι θεῶν, id est
Huic certaturus non iverit obvius ullus
Absque deis.

Dictum est de Hectore duabus lanceis tendente in praelium, cum emisisset ingens saxum.

2761. III, VIII, 61. Vehementer cupientis

Cum animus ipse nos vehementer instigat ad faciendum quippiam, conveniet illud ex Iliados N :

Κὰδ δ' ἐμοὶ αὐτῷ θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι φίλοισι
Μᾶλλον ἐφορμᾶται πολεμίζειν ἠδὲ μάχεσθαι,
Μαιμώωσι δ' ἔνερθε πόδες καὶ χεῖρες ὕπερθεν, id est
Sponte mihi gliscens animus in pectore gestit
Usque magis bellare manu et confligere coram,
Festinant infraque pedes ac dextra superne.

2762. III, VIII, 62. Elucet egregia virtus

Egregia virtus, etiam si quando dissimuletur, tamen semper eminet inter alios atque ex ipso oris habitu perspicitur et in ipsa quasi relucet fronte. Veram item nobilitatem testatur facies hominis itidem ut mores. In hanc sententiam quadrabit Homericum illud ex eodem libro :

Ἀρίγνωτοι δὲ θεοί περ, id est Insignia numina divum.

2762a. III, VIII, 62a. Mutua defensatio

Mutuam complurium inter ipsos concordiam mutuamque defensationem notabimus non infacete versibus his ex eodem libro :

Φράξαντες δόρυ δουρί, σάκος σάκεϊ προθελύμνῳ,

Ἀσπίδ' ἄρ' ἀσπὶς ἔρειδε, κόρυς κόρυν, ἀνέρα δ' ἀνήρ, id est

Hastas densabant hastis, umbone frequenti

Umbonem, clypeum clypeus fulcibat inhaerens,

Inque vicem galeae galeas texere, virum vir.

Juvenalis item de mollibus :

Sed illos

Defendit numerus junctaeque umbone phalanges.

2763. III, VIII, 63. Concordia fulgiuntur opes etiam exiguae

Sententia proverbialis est ibidem hujusmodi :

Συμφερτὴ δ' ἀρετὴ πέλει ἀνδρῶν καὶ μάλα λυγρῶν, id est

Conjuncti pollent etiam vehementer inertes.

Hac conveniet uti, si quando significabimus non esse contemnendam amicitiam aut simultatem multorum, etiamsi fuerint alioquin imbecilles et quorum singulos quivis facile contemnat. Nam quemadmodum, ut ait Ovidius,

Et quae non prosunt singula, multa juvant,

ita quae non laedunt singula, multa nocent.

2764. III, VIII, 64. Extra periculum ferox

In timidum et ita demum ferocem, si procul absit a periculo, velut in obtrectatorem clancularium, qui coram non ausit congredi, quadraverit illud ex eodem loco :

Ἀνδρῶν δυσμενέων ἑκὰς ἱστάμενος πολεμίζειν, id est

Pugnare gnarus, verum eminus et procul hoste.

Simile est illud Demosthenis in oratione de corona : Οὕτως οἰκείως ἡμᾶς ἐδέχοντο, ὥστε τῶν ὁπλιτῶν καὶ τῶν ἱππέων ὄντων εἰς τὰς οἰκίας καὶ τὸ ἄστυ δέχεσθαι τὴν στρατιὰν ἐπὶ παῖδας καὶ γυναῖκας καὶ τὰ τιμιώτατα, id est Adeo familiariter nos acceperunt, ut, quum adessent armati et equites, in aedes atque in civitatem reciperent exercitum ad liberos et uxores et ad ea, quae sunt charissima. Extra telorum jactum ante recensuimus, cui contrarium est intra tela. M. Tullius in Verrem actione IV : Non ego a Vibone parvo navigio inter fugitivorum ac praedonum ac tua tela venissem ? Quod Graeci dicunt ἐντὸς βελῶν.

2765. III, VIII, 65. Quisquis is fuerit

Quemvis citra ullam exceptionem hominem indicabimus hoc versiculo, qui est in eodem libro :

Ὃς θνητός τ' εἴη καὶ ἔδοι Δημήτερος ἀκτὴν, id est

Qui modo mortalis sit edens Cerealia dona.

Veluti si quis dicat humanas leges alibi alias esse, caeterum legem naturae omnium esse communem, ὃς θνητός τ' εἴη.

2766. III, VIII, 66. Juventa viribus pollet

Ad vires plurimum momenti adfert aetas juventa. Ad id facit illud ex eodem loco de Aenea :

Καὶ δ' ἔχει ἥβης ἄνθος, ὅτε κράτος ἐστὶ μέγιστον, id est

Flos quoque adest aevi, cujus tunc maxima vis est.

2767. III, VIII, 67. Ancipitis consilii

Ad significandum hominem perplexum et ancipitis sententiae suspensumque animo congruet illud ex Iliados E :

Μεσσηγὺς γαίης τε καὶ οὐρανοῦ ἀστερόεντος, id est

In medio terrae simul et stellantis Olympi.

Dictum est apud poetam de equis Junonis inter coelum et terram celeri volantibus cursu.

2768. III, VIII, 68. Praedives

Praedivitem significabimus his versibus in Z, K et Λ Iliadis :

Πολλὰ δ’ ἐν ἀφνειοῦ πατρὸς κειμήλια κεῖται,
Χαλκός τε χρυσός τε πολύκμητός τε σίδηρος, id est
Divitis in patris sunt multa recondita tectis,
Aesque aurumque, fabrefacti quoque copia ferri.

Ad idem faciet etiam illud ex Iliados K :

Πολύχρυσος πολύχαλκος, id est Multi auri multique aeris.

2769. III, VIII, 69. Aegre quidem, sed facimus tamen

Cum aegre quidem et non sine plurimis incommodis agimus quippiam, sed tamen facimus adacti necessitate, conveniet illud ex Iliados Z :

Καὶ μάλα τειρόμενοί περ, ἀναγκαίη γὰρ ἐπείγει, id est
Quamvis afflicti nimium, sed fatum ita cogit.

2770. III, VIII, 70. Quod alibi diminutum exaequatur alibi

In eum, in quo desideratur virtutis aliquid, sed cujus jacturam alia quapiam dote compenset, veluti si quem intelligi velimus parum eloquentem, sed admirabili tamen judicio, aut qui sit indoctus quidem, sed bene nummatus, competet illud ex eodem loco, quem modo citavimus ex Iliados K :

Ὃς δή τοι εἶδος μὲν ἔην κακός, ἀλλὰ ποδώκης, id est
Qui ore quidem deformis erat, pedibus tamen acer.

2771. III, VIII, 71. Mutua defensio tutissima

Qui significabit minus eos laedi posse, qui concordes sese mutuo defendunt, contra omnium injuriae obnoxios illos, qui dissident factionibus intestinis, accommodabit illud ex Iliados P :

Παυρότεροι δὲ πολὺ φθίνυθον, μέμνηντο γὰρ αἰεὶ
Ἀλλήλοις ἀν' ὅμιλον ἀλεξέμεναι πόνον αἰπύν, id est
Multo turba minor periit, quod in agmine semper
Mutuam opem sibi ferre malumque arcere studebant.

2772. III, VIII, 72. Qui cum contemptu vitae invadunt

In eos, qui gladiatorio, sicut ait Terentius, animo quempiam impetunt, ut aut perdant aut pereant, conveniet illud ex Iliados M :

Ἀγροτέροισι σύεσσιν ἐοικότες, id est Similes agrestibus apris.

Tradunt enim venatores hos provocatos recta impetere provocantem nec lancea vitata.

2773. III, VIII, 73. Aliis prospiciens, non sibi

Si libebit in quempiam jocari, qui, cum artem divinandi professus aliis sua mala praedixerit, ipse suum malum non potuerit praevidere, non inconcinniter accommodabimus illud ex Homeri Boeotia :

Ἀλλ' οὐκ οἰωνοῖσιν ἐρύσσατο κῆρα μέλαιναν, id est
At non auguriis fatum sibi depulit atrum.

Quod imitatus Maro :

At non auguriis valuit depellere pestem.

Dictum est de Eunomo Mysorum duce, perito quidem auguriorum, at nihilominus ab Achille occiso.

2774. III, VIII, 74. Dedecus publicum

Rem modis omnibus infamem ac perniciosam non ineleganter indicaveris his versibus, quibus Hector Paridem objurgat libro Iliados tertio :

Πατρί τε σῷ μέγα πῆμα πόληΐ τε παντί τε δήμῳ,
Δυσμενέσιν μὲν χάρμα, κατηφείην δὲ σοὶ αὐτῷ, id est
Noxa ingens urbique tuae populoque patrique,
Hosti gaudia, sed probrumque dolorque tibi ipsi.

2775. III, VIII, 75. Ne depugnes in alieno negotio

Ubi significabimus nos nolle nosmet admiscere liti alienae, quae nihil ad nos pertineat, sed permissuros, ut ipsi inter sese suo decertent periculo, quorum agitur negotium, versiculo fuerit locus ex eodem libro :

Οἴους ἀμφ’ Ἑλένῃ καὶ κτήμασι πᾶσι μάχεσθαι, id est
Proque Helena proque omni re decernere solos.

Dictum de Menelao et Paride singulari certamine congressuris.

2776. III, VIII, 76. Prudentia conjuncta cum viribus

In eum, qui norit idem et aliis imperare, quid sit agendum, et ipse persequi, cum est opus, quod aliis imperat, apte quadrabit illud ex eodem libro :

Ἀμφότερον βασιλεύς τ’ ἀγαθὸς κρατερός τ’ αἰχμητής, id est
Et juxta ductor bonus et certamine pollens.

Sunt enim, qui imperatorem agere norunt, at militem praestare non norunt.

2777. III, VIII, 77. Pauciloquus, sed eruditus

In eum, qui pauca quidem, sed tamen auditu digna loquitur, conveniet illud ex eodem libro, quod illic dicitur de Menelao, breviloquo Laconum more, verum suaviloquo et arguto :

Παῦρα μέν, ἀλλὰ μάλα λιγέως, ἐπεὶ οὐ πολύμυθος, id est

Non is multa quidem, verum argutissima, quippe

Pauciloquus.

2778. III, VIII, 78. Duobus malis resistere difficillimum

Εἰ δὴ ὁμοῦ πόλεμός τε δαμᾷ καὶ λοιμὸς Ἀχαιούς, id est

Jam pariter subigit bellumque et morbus Achivos.

Si quando dicemus eumdem hominem duobus aut plurimis premi malis. Est apud Homerum Iliados primo.

2779. III, VIII, 79. A fronte simul et occipitio

Cum indicabimus admirabilem rerum omnium cognitionem aut singularem prudentiam, quae constat non praesentium modo scientia, sed et memoria praeteritorum et futurorum prospicientia, recte versum hunc ex eodem usurpabimus libro :

Ὃς ᾔδη τά τ’ ἐόντα τά τ’ ἐσσόμενα πρό τ’ ἐόντα, id est

Qui scit praeterita ac praesentia postque futura.Vergilius vertit ad hunc modum :

Quae sint, quae fuerint, quae mox ventura trahantur.

2780. III, VIII, 80. Nocuit et nocebit

Si quando demonstrata praeteritorum malorum causa comminabimur futurum, ut accedant majora, nisi quis resipiscat, non intempestiviter usurpabimus versum hunc Homericum ex eodem libro :

Τοὔνεκ’ ἄρ’ ἄλγε’ ἔδωκε ἑκηβόλος ἠδ’ ἔτι δώσει, id est

Phoebus ob haec mala multa dedit atque insuper addet.

Veluti si medicus ostenso morbi periculo moneat aegrotum revalescentem, ut temperet ab immodica Venere, alioqui rediturum cum foenore malum.

2781. III, VIII, 81. Ingens discrimen

Quoties ingens discrimen innuemus inter homines aut res plurimum inter se diversas aut immensum intervallum inter sejunctos, eleganter accommodabimus illud ex eodem libro :

Ἐπεὶ ἦ μάλα πολλὰ μεταξὺ
Οὔρεά τε σκιόεντα θάλασσά τε ἠχήεσσα, id est
Sunt in medio sita plurima, montesque
Umbrosi fretaque horrisono clamosa fragore.

2782. III, VIII, 82. Adhortantis ad gloriam

Cum adhortabimur ad immortalem gloriam egregiis parandam factis, non inconcinniter adhibebimus illud carmen, quo M. Tullius aliquot usus est locis :

Ἄλκιμος ἔσσ’, ἵνα τίς σε καὶ ὀψιγόνων εὖ εἴπῃ, id est
Strennuus esto, quo te posteritas quoque laudet.

Exstat autem apud Homerum cum alias, tum Odysseae libro primo. Sic enim Pallas in specie Mentoris adhortatur Telemachum ad virtutem, aliorum illustrium heroum exemplo :

Καὶ σύ, φίλος, μάλα γάρ σ’ ὁρόω καλόν τε μέγαν τε,
Ἄλκιμος ἔσσ’, ἵνα τίς σε καὶ ὀψιγόνων εὖ εἴπῃ, id est
Tuque age, quando te video magnumque bonumque,
Strennuus esto, ut tete et postera praedicet aetas.

2783. III, VIII, 83. Qui paratus ad resistendum

Qui significare volet se nequaquam detractare certamen, sed abunde suppetere, quo partes tueatur suas, usurpabit illud ex Iliados V :

Τῷ μοι δούρατά ἐστι καὶ ἀσπίδες ὀμφαλόεσσαι
Καὶ κόρυθες καὶ θώρηκες λαμπρὸν γανόωντες, id est

Et mihi sunt hastae teretes clypeique rotundi,
Tum galeae, tum thoraces procul igne micantes.

2784. III, VIII, 84. In discrimine apparet qui vir

De re periculosa difficilique et ejusmodi, quae virum cordatum ac strennuum requirat, conveniet illud, quod eodem libro dicitur ab Idomeneo Cretensium duce :

Ἔνθ’ ὅ τε δειλὸς ἀνὴρ ὅς τ’ ἄλκιμος ἐξεφαάνθη, id est
Illic qui vir iners, qui strennuus, ipsa docet res.

Ad idem facit quod proximo carmine consequitur :

Τοῦ μὲν γάρ τε κακοῦ τρέπεται χρὼς ἄλλυδις ἄλλῃ.

Cujus alias mihi facta mentio.

2785. III, VIII, 85. Non cedendum malis

Si quando admonebis non oportere cedere vel adversariis vel insultibus adversae fortunae aut non esse certandum cum fugitivis, non inscite detorseris illud ex eodem libro :

Οὐκ ἂν ἐν αὐχέν’ ὄπισθε πέσοι βέλος οὐδ’ ἐνὶ νώτῳ,
Ἀλλά κεν ἢ στέρνων ἢ νηδύος ἀντιάσειε, id est
Ne feriat jaculum cervicem aut terga, sed ipsum
Aut ventrem aut pectus feriat adversa sagitta.

2786. III, VIII, 86. Ipse sibi perniciem accersivit

In eum, qui sibi pertinaciter accersit malum, cui veluti fato destinatus sit, congruet illud ex eodem libro :

Τὸν δ’ ἄγε μοῖρα κακὴ θανάτοιο τέλοσδε, id est
Istum mortis in exitium mala Parca trahebat.

2787. III, VIII, 87. Ultra vires nihil aggrediendum

Qui dicet non esse suscipiendum negotium, ad quod peragendum non suppetant vires, non inconcinniter illud accommodaverit ex eodem libro :

Πὰρ δύναμιν δ᾽ οὐκ ἔστι καὶ ἐσσύμενον πολεμίζειν, id est
Vires ultra nemo queat bellare, licet sit
Quantumvis animo promptus.

Verba sunt Paridis ad Hectorem.

2788. III, VIII, 88. Ocyor accipitre

Admirandam celeritatem hyperbola proverbiali licebit indicare, quae est in eodem libro :

Θάσσονες ἱρήκων, id est
Pernices magis accipitre.

Venustius fiet, si ad famam aut ingenium aut nuntium aut ejusmodi quippiam detorqueatur.

2789. III, VIII, 89. Ancipitis animi

Animum ancipitem et incerti consilii licet indicare versiculo, qui est Iliados Ξ :

Ὣς ὁ γέρων ὥρμαινε δαϊζόμενος κατὰ θυμὸν
Διχθάδια, id est
Sic senior versans animo disquirit, utroque
Nutans.

Id Maro sic est imitatus :

Atque animum nunc huc celerem, nunc dividit illuc.

Rursum Iliados Π :

Διχθὰ δέ μοι κραδίη μέμονε φρεσὶν ὁρμαίνοντι, id est
Huc animus mihi versanti inclinabat et illuc.

2790. III, VIII, 90. Correctio dicti

Dictum obscoenius et bonis viris reticendum aut absurdum dictu notabimus hoc versiculo ex Iliados Ξ :

Μῦθον, ὃν οὔ κεν ἀνήρ γε διὰ στόμα πάμπαν ἄγοιτο,
Ὅς τις ἐπίσταιτο ᾗσι φρεσὶν ἄρτια βάζειν, id est
Sermonem, quem nemo vir unquam promat ab ore,
Qui modo cognorit cordata et sana profari.

2791. III, VIII, 91. In clamosos

Ingentem inter litigandum aut disputandum vociferationem indicabimus eo versiculo, quem ibidem de Neptuno scripsit Homerus :

Ὅσσον τ' ἐννεάχιλοι ἐπίαχον ἢ δεκάχιλοι
Ἀνέρες ἐν πολέμῳ, ἔριδα ξυνάγοντες Ἄρηος, id est
Tantum vociferans, quantum novies deciesve
Mille viri clamare solent, qui praelia miscent.

Idem carmen habetur Iliados E de Marte.

2792. III, VIII, 92. Pro mea virili

Cum pollicebimur nos operam nostram praestituros pro nostra virili, conveniet illud ex eodem libro Veneris ad Junonem :

Εἰ δύναμαι τελέσαι γε καὶ εἰ τετελεσμένον ἔσται, id est
Si praestare queam et fieri res ipsa potessit.

Idem versus habetur Odysseae E et Iliados Σ. Usurpat veluti proverbii vice Plutarchus in libello De dignoscendo adulatore ab amico : Εὖ γὰρ εἴρηται τοῖς πρὸ ἡμῶν, φίλου μὲν ἐκείνην εἶναι τὴν ἐπαγγελίαν· Εἰ δύναμαι τελέσαι γε καὶ εἰ τετελεσμένον ἔσται, κόλακος δὲ ταύτην· Αὔδα ὅ τι φρονέεις. Id est Nam recte dictum est illud a majoribus nostris, amicum sic promittere : Si praestare queam et

fieri res ipsa potessit, adulatorem vero ad hunc modum : Dicito quicquid habes in pectore.

2793. III, VIII, 93. Pro dignitate cujusque

Cum unicuique partes tribuuntur pro decoro personae proque dignitate, veluti si negotium arduum committatur prudenti et exercitato, leviusculum juveni cuipiam et imperito, quadrabit illud ex eodem Iliados Ξ :

Ἐσθλὰ μὲν ἐσθλὸς ἔδυνε, χέρεια δὲ χείρονι δόσκεν, id est
Egregia egregius subit arma, ac deteriori
Deteriora dedit.

2794. III, VIII, 94. Omnia ex sententia cedunt

In magnopere fortunatos, quibus et recte et secus instituta feliciter cedunt, congruet illud ex Iliados P :

Τῶν μὲν γὰρ πάντων βέλε' ἅπτεται ὅς τις ἀφείῃ
Ἢ κακὸς ἢ ἀγαθός, Ζεὺς δ' ἔμπης πάντ' ἰθύνει, id est
Spicula cuncta horum feriunt, seu torserit illa
Ignavus seu vir fortis, quia Juppiter ipse
Dirigit.

2795. III, VIII, 95. Improbitas muscae

In improbum et subinde redeuntem, etiam si turpiter repellatur, quadrabit illud ex eodem libro :

Καί οἱ μυίης θάρσος ἐνὶ στήθεσσιν ἐνῆκεν,
Ἥ τε καὶ ἐργομένη μάλα περ χροὸς ἀνδρομένοιο
Ἰσχανάᾳ δακέειν, id est
Atque illi muscae vim intra praecordia misit,
Quae quamvis de pelle viri sit saepe repulsa,

Assultat morsura tamen.

2796. III, VIII, 96. Deo fortunaeque committo

Qui fortunam experiri statuerit eventum negotii fortunae committens, in hunc convenerit illud ex eodem libro :

Ἥσω γὰρ καὶ ἐγώ, τὰ δέ κεν Διὶ πάντα μελήσει, id est
Torsero et ipse, Jovi fuerint haec omnia curae.

2797. III, VIII, 97. Consilium in melius commutandum

Si quando jubebimus mutare consilium utpote foedum ac stultum, aut reprehendemus quippiam ut inconsulte factum, usui fuerit illud ex eodem libro :

Τίς τοί νυ θεῶν νηκερδέα βουλὴν
Ἐν στήθεσσιν ἔθηκε καὶ ἐξέλετο φρένας ἐσθλάς ; id est
Quis tibi consilium submisit inutile tandem
Divorum sanamque exemit pectore mentem ?

2798. III, VIII, 98. Modis omnibus incitat

Ubi quis modis omnibus animum alterius sollicitat, nunc precibus, nunc blanditiis, nunc jurgiis, nunc minis, usurpare licebit illud ex eodem libro de Automedonte dictum et equis Achillis :

Πολλὰ μὲν ἂρ μάστιγι θοῇ ἐπεμαίετο θείνων,
Πολλὰ δὲ μειλιχίοισι προσηύδα, πολλὰ δ’ ἀρειῇ, id est
Multum ille scuticaque cita celerare jubebat,
Multum idem blande affatus multumque minatus.

2799. III, viii, 99. Eidem inhiantes testamento

Duriusculum quidem, sed tamen non inscitum, si, quod est in eodem libro dictum de Graecis ac Trojanis pro Patrocli cadavere dimicantibus, torqueatur ad haeredipetas eumdem senem velut idem cadaver certatim captantes :

Ὣς οἵ γ᾽ ἔνθα καὶ ἔνθα νέκυν ὀλίγῃ ἐνὶ χώρῃ
Εἵλκεον ἀμφότεροι, id est
Sic illi exiguo discrimine utrique cadaver
Hinc atque inde trahunt.

2800. III, viii, 100. Praematura mors

In hunc, qui praematura morte discesserit superstitibus parentibus, accommodabitur illud ex eodem libro de Hippothoo Pelasgo Lethi filio dictum, quem Ajax Telamonius occiderat, quod Patrocli corpus pede apprehensum ad Trojam pertrahere conatus erat :

Οὐδὲ τοκεῦσι
Θρέπτα φίλοις ἀπέδωκε, μινυνθάδιος δέ οἱ αἰών, id est
Ast neque nutricandi grata parentibus ille
Reddidit officia, sed ei breve contigit aevum.

2801. III, ix, 1. Alia dantur, alia negantur

Quoties e duabus naturae dotibus altera contigit, altera negata est, veluti si cui formae decus adsit, desit ingenii laus, sive cum e duobus postulatis alterum dumtaxat impetratur, quadraverit illud ex Illiados π :

Τῷ δ᾽ ἕτερον μὲν ἔδωκε πατήρ, ἕτερον δ᾽ ἀνένευσεν, id est
Annuit hoc illi divum pater, abnuit illud.

Hunc versiculum usurpat Plinius in epistola quadam. Dictus est autem de Achille, qui in votis, quae facit pro Patroclo suis armis inituro praelium, duo quaedam

rogarat, alterum ut cum laude pugnaret, alterum ut peracta pugna referret arma, incolumis et ipse. Quorum alterum annuit Juppiter, nempe ut fortissime pugnaret. Caeterum Achillis arma non retulit nec incolumis rediit. Festiviter abusus est hoc carmine Stratonicus citharoedus, qui cum audisset quemdam cithara canentem, subjecit hunc Homeri versum :

Τῷ δ’ ἕτερον μὲν ἔδωκε πατήρ, ἕτερον δ’ ἀνένευσε.

Ac mox alio quodam rogante, cur ita diceret, Quoniam, inquit, male canere cithara dedit, caeterum bene canere voce abnuit. Ita ferme Athenaeus libro octavo.

2802. III, IX, 2. Victoria non incruenta

Facit hoc tum corruptela judicum tum patronorum rapacitas, ut fere litigantium utraeque partes plectantur, adeo ut non raro paeniteat etiam eum, qui vicit litem. In hos igitur convenit illud ex Illiados P :

Οὐδ’ οἱ γὰρ ἀναιμωτί γ’ ἐμάχοντο, id est

Nec hi sanguine pugnam / Miscebant.

2803. III, IX, 3. Filius degenerans

In filium, qui paterno degenerat instituto sive qui non diu fruitur a patre relictis, sed excutitur a majorum facultatibus, apposite torquebitur illud ex eodem libro :

Ἀλλ’ οὐχ υἱὸς ἐν ἔντεσι πατρός ἐγήρα, id est

At non consenuit patriis in filius armis.

2804. III, IX, 4. Eventus praeter expectationem

Quoties res multo secus evenit, quam vel fuerat instituta vel probabilibus conjecturis eventura videbatur, congruet illud ex eodem libro :

Ἀλλ’ αἰεί τε Διὸς κρείσσων νόος αἰγιόχοιο, id est

Verum praepollet magni Jovis usque voluntas.

Pindarus in Pythiis hymno ultimo : Τὸ γὰρ μόρσιμον οὐ παρφυκτόν. Ἀλλ’ ἔσται χρόνος οὗτος, ὃς καί τιν’ ἀελπτίᾳ βαλὼν ἔμπαλιν γνώμας τὸ μὲν δώσει, τὸ δ’ οὔπω, id est Quod enim in fatis est, evitari non potest ; sed erit tempus hoc, quod aliquem desperatione jaculatum praeter opinionem hoc quidem dabit, aliud vero nequaquam. Rursum Iliados Π :

Ἀλλ’ αἰεί τε Διὸς κρείσσων νόος ἠέ περ ἀνδρῶν, id est
Sed magis atque hominum pollet Jovis usque voluntas.

2805. III, IX, 5. **Reprehensio cogitationis**

Cum ipsi reprehendimus animi nostri consilium aut cogitationem parum honestam aut parum utilem, illi locus fuerit ex Iliados P :

Ἀλλά τίη μοι ταῦτα φίλος διελέξατο θυμός ; id est
Sed mihi, cur animus secum haec in pectore versat ?

Idem aliis item locis repetitur.

2806. III, IX, 6. **Praebere viros**

Ad fortiter agendum ferendumve adhortabimur hoc carmine ex eodem Iliados P, quamquam idem alias subinde repetitur :

Ἀνέρες ἔστε, φίλοι, μνήσασθε δὲ θούριδος ἀλκῆς, id est
Eia estote viri validasque expromite vires.

2807. III, IX, 7. **Re opitulandum, non verbis**

Cum re opus est, nihil prosunt verba ; veluti si quis egeat pecuniariis suppetiis, quorsum attineat huic aures explere dictis ? Rursum in consultationibus, in judiciis rationibus agendum est, non vi. Ad id faciet Homericum illud ex Illiados ◎◎

Ἐν γὰρ χερσὶ τέλος πολέμου, ἐπέων δ’ ἐνὶ βουλῇ, id est
Verba in consilio, valet in certamine robur.

2808. III, IX, 8. **Corrupta judicia**

In eos, qui corrupte judicant aut suffragium ferunt non ad reipublicae commodum, sed ad privatum commodum respicientes, sive qui per tyrannidem leges opprimunt, competet illud ex eodem libro :

Οἳ βίῃ ἐν ἀγορῇ σκολιὰς κρίνωσι θέμιστας,
Ἐκ δὲ δίκην ἐλάσωσι, θεῶν ὄπιν οὐκ ἀλέγοντες, id est
Qui per vim in populi coetu communia jura
Depravant ac justitiam depellere tentant
Nil veriti vocem divum.

2809. III, IX, 9. **Apta provincia**

In eum, qui provinciam suscipit suis aptam viribus, abstinens a negotio, cui sit impar, veluti si quis episcopatum accipiat, summum pontificium recuset, conveniet illud ex eodem libro :

Εἵλετο δ’ἄλκιμα δοῦρα, τά οἱ παλάμηφιν ἀρήρει,
Ἔγχος δ’οὐξ ἕλετ’ οἶον ἀμύμονος Αἰακίδαο, id est
Quae manibus quadrent, ingentes corripit hastas
Quaslibet, ast hastam solam non sumit Achillis.

De Patroclo dictum, qui cum Achillis armis esse indutus, ab hasta tamen abstinebat, quod ea gravior esset, quam ut quisquam Graecorum regere posset praeter unum Achillem. Quod idem in Odyssea de arcu Ulyssis finxit Homerus.

2810. III, IX, 10. **Pudor et metus**

Cum abstinetur a re quapiam, quod ea cum inhonesta factu videatur tum vero minime tuta, locum habebit illud ex Iliados O :

Ἴσχε γὰρ αἰδὼς καὶ δέος, id est
Nam pudor atque metus vetuit.

De conglobata acie dictum, quae non sese diduceret, partim pudor obstabat partim metus. Pudorem autem ingens addere calcar ad fortiter agendum indicat in eodem libro, cum ait :

Αἰδομένων δ’ἀνδρῶν πλέονες σόοι ἠὲ πέφανται, id est

Plures sunt salvi atque cadunt his, quis pudor adsit.

2811. III, IX, 11. Qui obticescit

In eum, qui metu attonitus aut stupefactus admiratione tacet aut cui non est quod respondeat, quadrabit illud ex Illiados ◎◎◎

Δὴν δέ μιν ἀμφασίη ἐπέων λάβε◎◎id est

Illum corripuit stupor atque infantia linguae.

2812. III, IX, 12. Mors omnibus communis

Qui dicet omnibus ex aequo moriendum nec ullis viribus arceri fati necessitatem, citabit illud ex illiados ◎◎◎

Οὐδε γὰρ οὐδε βίη Ἡρακλῆος φύγε κῆρα, id est

Nec vis Herculea fatum evitavit acerbum.

2813. III, IX, 13. Alius aliis in rebus praestantior

Qui dicet alium alia dote praecellere, accommodabit quod in eodem libro dictum est de Polydamante et Hectore :

Ἀλλ’ ὁ μὲν ἂρ μύθοισιν, ὁ δ’ ἔγχεϊ πολλὸν ἐνίκα, id est

Hic dictis, hasta longe praestantior ille.

Eamdem sententiam fusius explicat Illiados ◎ Polydamas loquens Hectori :

Ἕκτορ, ἀμήχανός ἐσσι παρὰ ῥητοῖσι πιθέσθαι.

Οὕνεκά τοι περὶ δῶκε θεὸς πολεμήϊα ἔργα,

Τοὔνεκα τῇ βουλῇ ἐθέλεις περιΐδμεναι ἄλλων ;

Ἄλλῳ μὲν γὰρ ἔδωκε θεὸς πολεμήϊα ἔργα,

Ἄλλῳ δ'ὀρχηστύν, ἑτέρῳ κίθαριν καὶ ἀοιδήν,
Ἄλλῳ δ' ἐν στήθεσσι τίθει νόον εὐρύοπα Ζεὺς
Ἐσθλόν, id est
Hector, non potis es deflectere pectora dictis,
An quia dii donant factis praecellere belli,
Vis in concilio reliquos praecedere sensu ?
At non cuncta potes unus simul omnia ferre.
Quippe deus dedit huic virtute excellere belli,
Huic laudem choreae, citharam illi et carmina blanda,
Rursum alii mentem praeclaram in pectore magnus
Juppiter inseruit.

2814. III, IX, 14. In periculoso negotio non est dormitandum

Ubi monebimus in re ardua non esse cessandum, congruet quod subinde repetitur apud Homerum Illiados π :

Ὀλίγη δ'ἀνάπνευσις πολέμοιο, id est
Exigua est interspiratio belli.

Poterit trahi vel ad litem forensem vel ad simile negotium odiosum et laboris plenum.

2815. III, IX, 15. Mens laeva

Frequenter hominum mens laeva est, et pessima pro optimis sequuntur, optima pro pessimis repudiant. Ad hanc sententiam facit illud ex Illiados σ :

Ἕκτορι μὲν γὰρ ἐπῄνησαν κακὰ μητιόωντι
Πουλυδάμαντι δ' ἄρ' οὔτις, ὃς ἐσθλὴν φράζετο βουλὴν, id est
Consilium Hectoreum laudabat inutile quisque,
Nemo Polydamantis, at hic dabat utile solus.

2816. III, IX, 16. **Verbis pugnas, non re**

Facile est conviciis altercari, verum re vincere difficile. Ad eam sententiam quadrabit illud ex Illiados ◎◎ dictum ab Aenea congressuro cum Achille :

Ἐπεὶ σάφα οἶδα καὶ αὐτὸς
Ἠμὲν κερτομίας ἠδ’ αἴσυλα μυθήσασθαι, id est
Siquidem novi probe et ipse
Et petere probris inimicaque dicere dicta.

Paulo post repetit copiosius eamdem sententiam :

Ἔστι γὰρ ἀμφοτέροισι ὀνείδεα μυθήσασθαι,
Πολλὰ μάλ’, οὐδ’ ἂν νηῦς ἑκατόζυγος ἄχτος ἄροιτο.
Στρεπτὴ δὲ γλῶσσ’ ἐστὶ βροτῶν, πολέες δ’ ἔνι μῦθοι
Παντοῖοι, ἐπέων δὲ πολὺς νομὸς ἔνθα καὶ ἔνθα.
Ὁπποῖόν κ’ εἴπῃσθα ἔπος, τοιόνδ’ ὑπακούσαις, id est
Ambobus siquidem probra dicere plurima promptum est,
Quorum onus haud portet centum ratis obsita remis,
Est hominum quia lingua volubilis omnigenique
Insunt sermones variique et pascua dictis
Hinc atque hinc multaeque vices, sed qualia verba
Dices, talia reddentur tibi dicta vicissim.

2817. III, IX, 17. **Ne quid moveare verborum strepitu**

Qui monebit aliquem, ne saevis verbis ac minis deterreatur, quominus experiatur, accommodabit illud ex eodem libro, ac Apolline dictum Aeneae :

Ἀλλ’ ἰθὺς φέρε χαλκὸν ἀτειρέα, μηδέ σε πάμπαν
Λευγαλέοις ἐπέεσσιν ἀποτρεπέτω καὶ ἀρειῇ, id est
Quin rigido ferro magis obvius ito, nec unquam
Te saevis dictis deterreat ille minisque.

2818. III, IX, 18. **Cibo opus duraturis in labore**

Inituri bellum ne omnino jejuni sint, ne viribus destituantur. Id trahi poterit ad studium litterarum, ad exercitium pietatis atque alia complura. Ad id congruent versus Homerici ex Iliados T :

Οὐ γὰρ ἀνὴρ πρόπαν ἦμαρ ἐς ἠέλιον καταδύντα
Ἄκμηνος σίτοιο δυνήσεται ἄντα μάχεσθαι.
Εἴ περ γὰρ θυμῷ γε μενοινάᾳ πολεμίζειν,
Ἀλλά τε καί λιμός, βλάβεται δέ τε γούνατ’ ἰόντι.
Ὃς δέ κ’ ἀνὴρ οἴνοιο κορεσσάμενος καὶ ἐδωδῆς
Ἀνδράσι δυσμενέεσσι πανημέριος πολεμίζει,
Πρὶν κάμνει, πρὶν πάντας ἐρωῆσαι πολέμοιο, id est
Nam quis ad occasum usque valebit solis ab ortu
Impastus jugi durans confligere pugna ?
Pectore enim quamvis sit promto ad belligerandum,
Sensim membra gravant tamen, ac sitis atra famesque
Corripiunt, genuaque labant tendentis in hostem.
Rursus erit quicumque satur vinoque ciboque,
Is demum poterit confligere perdius hosti.
Huic animus viget usque ferox, neque membra laborant
Huic prius, ac victor bello submoverit omnes.

2819. III, IX, 19. **Omnibus armis praesidiisque destitutus**

Hominem inermem et omnibus destitutum praesidiis indicabimus hoc versu, qui est Iliados Φ :

Γυμνὸς ἄτερ κόρυθός τε καὶ ἀσπίδος οὐδ’ ἔχεν ἔγχος, id est
Et clypeo simul et galea nudatus et hasta.

2820. III, IX, 20. Frustra habet qui non utitur

Si quem increpare voles, quod ingenio, divitiis, litteris non utatur, cum habeat, conveniet illud est ex eodem Iliados Φ :

Τί νυ τόξον ἔχεις ἀνεμώλιον αὔτως ; id est

Cur frustra tibi jam gestatur inutilis arcus ?

2821. III, IX, 21. In fugitivum

Ubi quis impotenti animi cupiditate ad rem quampiam instigatur, praecipue parum honestam, vel magis si quis turpiter fugiat, in hunc quadrabit, si dixeris : Τοῦτον ἡ κυνάμυια id est Hunc cynamyia rapit. Sic enim in eodem libro Juno de Marte e proelio fugiente :

Καὶ δ' αὖθ' ἡ κυνάμυια ἄγει βροτολοιγὸν Ἄρηα, id est

Pestiferum Martem rursum exagitat cyanamyia.

Id est musca canina.

2822. III, IX, 22. Cum diis non pugnandum

Qui monebit non esse pugnandum cum genio, cum superis, cum magnis principibus, quos Hebraeorum etiam litterae vocant deos, usurpabit illud ex eodem libro :

Θεοὶ δέ τε φέρτεροι ἀνδρῶν, id est

Verum homines diis inferiores.

De θεομαχεῖν diximus alibi. Pindarus in Pythiis hymno secundo sententiam hanc sic extulit : Χρὴ δὲ πρὸς θεὸν οὐκ ἐρίζειν, id est Oportet adversus deum non contendere.

2823. III, IX, 23. Auctor omnium et fons

Cum indicare volemus primum omnium auctorem, unde ceu capite proficiscantur omnia, maxima pariter et minima, veluti si quis dicat superbiam omnium malorum parentem, fidem omnium virtutum fontem, Homerum omnis poeseos patrem, non inconcinniter accommodabitur illud ex eodem libro de Oceano dictum :

Ἐξ οὗ πάντες ποταμοὶ καὶ πᾶσα θάλασσα
Καὶ πᾶσαι χρῆναι καὶ φρείατα μακρὰ νάουσιν, id est
Ex quo uno freta cuncta fluunt et flumina cuncta
Et cuncti manant fontesque lacusque profundi.

2824. III, IX, 24. Prorsus ignotus

In hominem, quem nobis mirum in modum ignotum videri volumus, per jocum torquebitur illud ex eodem libro atque alias apud Homerum frequens, velut Odysseae A et Ξ :

Τίς πόθεν εἰς ἀνδρῶν, πόθι τοι πόλις ἠδὲ τοκῆες ; id est
Dic, quis et unde venis, tibi ubi patria atque parentes ?

Cognatum est illi : Albus an ater sit, nescio. Poterit et ad rem applicari, veluti si dicamus aliquem omnis philosophiae imperitum in librum philosophicum incidisse :

Τίς πόθεν εἰς ἀνδρῶν, πόθι τοι πόλις ἠδὲ τοκῆες ;

2825. III, IX, 25. Quoad vixero

Quod in vita perpetuum nobis futurum intelligi volemus, indicare licebit Homerico carmine, quod est in Iliados X :

Ὄφρ' ἄν ἔγωγε
Ζωοῖσιν μετέω καί μοι φίλα γούνατ' ὀρώρα, id est

Donec

Vivos inter agam, genibus dum fulciar hisce.

Hoc imitatus Maro :

Dum memor ipse mei, dum spiritus hos reget artus.

2826. III, IX, 26. Gloriosum et apud posteros

Cum facinus significabimus, cujus famam et posteritas celebratura videatur, quadrabit illud ex eodem libro :

Ἀλλὰ μέγα ῥέξας τι καὶ ἐσσομένοισι πυθέσθαι, id est

Imo facinus insigne peregit,

Ipsa etiam quod posteritas exaudiat.

2827. III, IX, 27. Vindicta tarda, sed gravis

Ubi qui diu multa patravit impune, tandem in extremum malum adducitur semelque dependit superiora flagitia, congruet illud ex eodem libro :

Νῦν δ' ἀθρόα πάντ' ἀποτίσεις, id est

Nunc cuncta lues semel adglomerata.

Verba sunt Achillis ad Hectorem

2828. III, IX, 28. Anceps eventus rei

Cum anceps rei discrimen significamus et incertum, utro vergat victoria, congruet illud ex eodem libro :

Καὶ τότε δὴ χρύσεια πατὴρ ἐτίταινε τάλαντα, id est

Tum pater auratas librabat utrimque bilances.

Idem est Iliados Θ.

2829. III, IX, 29. Magna de re disceptatur

Cum ingens certamen indicabimus nec levia aut ludicra peti praemia, quadrabit illud ex eodem libro :

Ἐπεὶ οὐχ ἱερήιον οὐδὲ βοείην / Ἀρνύσθην, id est

Neque enim illis victima sive / Bucula captabatur.

Dictum est de Achille et Hectore pro vita decertantibus. Usurpatur a Luciano in Eunucho, cum ridet philosophos turpiter apud judices de salario contendentes. Carmen integrum sic habet :

Ἐπεὶ οὐχ ἱερήιον οὐδε βοείην
Ἀρνύσθην, ἅ τε ποσσὶν ἀέθλια γίγνεται ἀνδρῶν
Ἀλλὰ περὶ ψυχῆς θέον Ἕκτορος ἱπποδάμοιο, id est

Neque enim illis victima sive
Bucula captabatur, quippe haec praemia cursus,
Verum de vita currebant Hectoris.

Vergilius vertit Aeneidos libro duodecimo :

Neque enim levia aut ludicra petuntur
Praemia, sed Turni de vita et sanguine certant.

2830. III, IX, 30. Omissis nugis rem experiamur

Qui conviciis omissis jubebit ipsa re periculum fieri, uter vincat aut vincatur, non intempestiviter accommodaverit illud ex eodem libro :

Βέλτερον αὖτ᾽ ἔριδι ξυνελαυνέμεν, ὅττι ταχίστα
Εἴδομεν, ὁπποτέρῳ κεν Ὀλύμπιος εὖχος ὀρέξῃ, id est

Sed praestet pugnam committere cominus, ut mox
Utri Juppiter esse velit laudemque decusque
Perspicuum fiat.

2831. III, IX, 31. Metus infamiae

Cum dicemus nos hominum de nobis opinione rumoribusque commoveri, quo minus mutemus consilium, conveniet illud ex eodem libro, praeterea Iliados Z, quod frequenter usurpat M. Tullius in Epistolis ad Atticum :

Αἰδέομαι Τρῶας καὶ Τρῳάδας ἑλκεσιπέπλους, id est

Trojanos ac Trojanas vereorque pudetque.

Verba sunt Hectoris pudore nolentis in urbem recipere sese, ne quis opprobraret illi imputaretque Trojanorum interitum.

2832. III, IX, 32. Aliam aetatem alia decent

Qui jam aliam aetatem significabit nec idem decere canum, quod juvenem aliquando decuit, usurpabit illud ex eodem libro, quamquam et alias iteratum :

Ἀλλ’ ὅτε δὴ πολιόν τε κάρη πολιόν τε γένειον, id est

Verum ubi jam canumque caput incanaque menta.

2833. III, IX, 33. Quod aliis vitio vertas, ipse ne feceris

Quod damnaturus sis in aliis, in te ne admiseris. Ad id faciet illud ex Iliados Ψ :

Καὶ δ’ ἄλλῳ νεμεσᾶτον, ὅτις τοιαῦτά γε ῥέζοι

Imo adeo, si quisquam alius patrare pararet

Tale aliquid, damnaretis vitioque daretis.

2834. III, IX, 34. Aut ipse fuisti aut tui simillimus

Si quando per jocum indicabimus eumdem aliquem fuisse, qui tamen se fuisse eat inficias, veluti si quem incuses, quod inter bibones compotaverit, isque sese neget fuisse, verum alium quempiam, non illepide detorseris illud ex eodem libro, quod de Patrocli spectro dixit Homerus :

Πάντ’ αὐτῷ μέγεθός τε καὶ ὄμματα κάλ’ εἰκυῖα
Καὶ φωνὴν, καὶ τοῖα περὶ χροΐ εἵματα ἐστο, id est
Cuncta ipisi similis vocemque oculosque decoros
Corporis atque modum, et talem gestabat amictum.

2835. III, IX, 35. Audiens non audit

Sunt quidam, qui, si quid parum placet, id scire dissimulant, veluti cum negant sibi redditas litteras, quibus commonefiant officii sui, quod tamen malint effugere quam praestare ; in hos quadrabit illud ex Iliados Ψ :

Ὡς οὐκ ἀΐοντι ἐοικώς, id est
Dissimulans audisse.

De Antilocho dictum, qui Menelaum revocantem a cursu cum audiret, perinde tamen quasi non audisset, ita celerius etiam currebat :

Ἀντίλοχος δ’ ἔτι καὶ πολὺ μᾶλλον ἔλαυνε
Κέντρῳ ἐπισπέρχων, ὡς οὐκ ἀΐοντι ἐοικώς, id est
Quin etiam cursum Antilochus magis accelerabat
Instigans stimulis audirque dissimulabat.

2836. III, IX, 36. Ex habitu bonum virum prae se fert

Qui dicet ex ipsa oris figura videri probum hominem, citabit illud ex Odysseae primo :

Οὐ μὲν γάρ τι κακῷ εἰς ὦπα ἐῴκει, id est
Ex specie minime improbus ipsa / Esse videbatur.

M. Tullius in Verrem libro VIII : is erat Apronius, qui, ut ipse non solum vita sed etiam corpore atque ore significat, immensa aliqua vorago est aut gurges vitiorum turpitudinumque omnium.

2837. III, IX, 37. Absit clamor in colloquio aut lusu

Qui jubebit in convivio colloquiove temperari a vociferatione, accommodabit illud ex eodem libro :

Νῦν μὲν δαινύμενοι τερπώμεθα, μηδὲ βοητὺς
Ἔστω, id est
Nunc hilares coenemus, et omnis clamor abesto.

2838. III, IX, 38. Grata novitas

Si quando dices nuperrima quaeque vulgo maxime placere, non intempestivum fuerit ex oedem libro :

Τὴν γὰρ ἀοιδὴν μᾶλλον ἐπικλείουσ᾽ ἄνθρωποι,
Ἥ τις ἀκουόντεσσι νεωτάτη ἀμφιπέληται, id est
Cantio enim haec hominum longe est celeberrima vulgo
Et gratissima, quae nuperrima venit in aures.

Accinit huic Pindarus Olympo hymno IX : Αἴνει δὲ παλαιὸν μὲν οἶνον, ἄνθεα δ᾽ ὕμνων νεωτέρων : Laudo vinum vetus, sed novorum hymnorum flores, sentiens gratiores esse hymnos, qui res nuper gestas celebrant, quam qui prisca tractant. Pleraque commendat novitas, potissimum apud imperitos. Contra in scriptis antiquitas conciliat gratiam, novitas invidiam ; unde Flaccus in Epistolis :

Indignor quicquam reprehendi, non quia crasse
Compositum illepideve putetur, sed quia nuper.

At caeteris ferme in rebus favor novitatis superiorum obliterat gratiam. Unde David episcopus Trajectensis, patre prognatus Philippo Burgundionum duce, hujus qui nuper defunctus est proavo materno, vir doctus et cordatus, suadentibus quibusdam, ut propter aetate ingravescentem pateretur adjungi sibi designatum episcopum, ait sese divi Antonii exemplo commoveri, quo minus id facere vellet. Nam hunc neglegi coepisse, simul atque successisset Rochus recentior divus. Simile fastidium est

humani ingenii in his, quae nobis ad manum sunt. Miramur enim exotica, cum interdum domi habeamus meliora. Id potissimum usu venit in medicis : nostros fastidimus, licet eruditos, beluam e longinqua barbarie profectam suspicimus. Itidem pharmacopolae magno emunt herbas e longinquo advectas, cum interdum meliores nascantur in horto vicini. Id eleganter notavit Alexis apud Athenaeum libro tertio :

Ἐρῶμεν ἀλλοτρίων, παρορῶμεν συγγενεῖς
Alienum amamus, proximum contemnimus.

2839. III, IX, 39. Mulier pudica ne sola sit usquam

Cum admonebimus non convenire, ut pudica mulier sola citraque testes cum viris colloquatur, usui fuerit illud apud Homerum frequens de Penelope :

Οὐκ οἴη, ἅμα τῇ γε καὶ ἀμφίπολοι δύ’ ἕποντο, id est
Haud sola, ast illam famulae binae comitatae.

2840. III, IX, 40. Fatale vitae tempus exactum

In decrepitos, quorum aetas jam exacta videbitur, quadrabit ex eodem libro :

Νήπιοι, οἳ κατὰ βοῦς Ὑπερίονος Ἡελίοιο, id est
Ἤσθιον,
Dementes, ut qui sacros tibi, maxime Phoebe,
Absumpsere boves.

Nam per Solis boves annos fatales, ut opinor, innuit poeta.

2841. III, IX, 41. Non luctu, sed remedio opus in malis

In malis non lamentis, sed auxiliis utendum. Ad id conveniet illud ex Iliados Ω, quamquam aliis item iteratum locis :

Οὐ γάρ τις πρῆξις πέλεται κρυεροῖο γόοιο, id est
Quippe nihil miseri fletus lamentave prosunt.

2842. III, IX, 42. Adhuc aliquis deus respicit nos

Cum in rebus vehementer afflictis negabimus nos prorsus abjecisse animum, verum esse spei nonnihil, conveniet illud, quod in eodem libro dicitur a Priamo :

Ἀλλ’ ἔτι καὶ ἐμοῖο θεῶν ὑπερέσχεθε χεῖρα, id est

Numen adhuc aliquod dextram mi obtendit amicum.

2843. III, IX, 43. Mors optima rapit, deterrima relinquit

Optima mors eripit e medio, relinquit deterrima. Proinde videmus quosdam prorsus inutiles Tithoniam aetatem vivere, paucissimos egregio praeditos ingenio ad senectae limen pervenire. In hanc sententiam quadrat illud ex eodem libro :

Τοὺς μὲν ἀπώλεσ’ Ἄρης, τὰ δ’ ἐλέγχεα πάντα λέλειπται
Ψεῦσταί τ’ ὀρχησταί τε χοροιτυπίῃσιν ἄριστοι,
Ἀρνῶν ἠδ’ ἐρίφων ἐπιδήμιοι ἁρπακτῆρες, id est
Sustulit hos Mavors, reliqua ad mala probra relicta,
Mendaces, saltatores, primique choreis
Ducendis, agnis atque hoedis diripiendis
Strennui.

Celebre illud Maronis :

Optima quaeque dies miseris mortalibus aevi
Prima fugit, subeunt morbi etc.

Concinit et Theocritus in Epitaphio Bionis :

Ταῖς Νύμφαισιν ἔδοξεν ἀεὶ τὸν βάτραχον ᾄδειν.
Τοῖς δ’ ἐγὼ οὐ φθονέοιμι· τὸ γὰρ μέλος οὐ καλὸν ᾄδει, id est
Sic visum est Nymphis, semper canit improba rana ;
Huic neque ego invideo, nec enim bona carmina cantat.

2844. III, IX, 44. Domi manendum

Inutile diutius abesse domo relictis possessionibus. In eam sententiam quadrabit illud ex Odysseae Γ :

Καὶ σύ, φίλος, μὴ δηθὰ δόμων ἄπο τῆλ’ ἀλάλησο,
Κτήματά τε προλιπὼν ἄνδρας δ’ ἐν σοῖσι δόμοισι, id est
Tu quoque, amice, domo diuturnus abesse caveto
Rebus itemque viris intra tua tecta relictis.

Item Hesiodus :

Οἴκοι βέλτερον εἶναι, ἐπεὶ βλαβερὸν τὸ θύρηφι, id est
Esse domi praestat, quia damnosum foris esse.

Refertur ex Euripide carmen hoc :

Μακάριος, ὅς τις εὐτυχῶν οἴκοι μένει,
Ἐν γῇ δ’ ὁ φόρτος καὶ πάλιν ναυτίλλεται, id est
Beatus is, qui in prosperis manet domi,
Nam sarcina solo quae tenetur, denuo
Potest salo committi.

2845. III, IX, 45. A sacris abstinendae manus

Vulgo quoque creditum est fatum instare ei, qui sacris rebus ac deo dicatis manus injecerit aut qui pios homines aut certe fungentes sacris ministeriis oppugnarit, veluti pontificem Romanum, episcopos, abbates, etiam si parum fuerint piis moribus. Id propemodum jam olim dictum est ab Homero Iliados P :

Ὁππότ’ ἀνὴρ ἐθέλει πρὸς δαίμονα φωτὶ μάχεσθαι,
Ὅν τε θεὸς τιμᾷ, τάχα οἱ μέγα πῆμα κυλίσθη, id est
Cum divo certare viro simulatque cupit quis
Cuique deus bene vult, malum huic brevi imminet ingens.

2846. III, IX, 46. Turpis jactantia

Non est generosi animi jactare sese de his, quae fortiter aut feliciter fecit. Super hoc ita Menelaus eodem in libro :

Οὐ μὲν καλὸν ὑπέρβιον εὐχετάασθαι, id est

Haud sane pulchrum sese jactare superbe.

2847. III, IX, 47. Prior occupat

Ubi quis lucrum celeritate praeripuit cuipiam, conveniet illud ex Iliado X :

Μή τις κῦδος ἄροιτο βαλών, ὁ δὲ δεύτερος ἔλθοι, id est

Ne quis praeriperet jaculans laudemque decusque,

Atque ita serior ipse veniret jamque secundus.

Dictum de Achille, qui reliquis Achivis innuit, ne quis jaculum mitteret in Hectorem, quo sibi gloriam totam servaret.

2848. III, IX, 48. Sacra celerius absolvenda

In rebus divinis attentum esse convenit magis quam diuturnum, ne vilescant assiduitate, contra quorumdam morem sacerdotum, qui nimium immorantur sacro precibusque, quas vocant horarias. Ad id torqueri poterit illud ex Odysseae Γ :

Οὐδὲ ἔοικε

Δηθὰ θεῶν ἐν δαιτὶ θαασσέμεν, ἀλλὰ νέεσθαι, id est

Neque par est

In divorum epulo sedisse diutius, imo

Surgere mature decet.

2849. III, IX, 49. Ne dii quidem a morte liberant

Nemo tam carus superis, ut illorum favore mortem evitarit. Huic sententiae suffragabitur Homericum ex eodem libro testimonium :

Ἀλλ᾽ ἦ τοι θάνατον μὲν ὁμοΐον οὐδὲ θεοί περ
Καὶ φίλῳ ἀνδρὶ δύνανται ἀλαλκέμεν, ὁππότε κεν δὴ
Μοῖρ᾽ ὀλοὴ καθέλῃσι τανηλεγέος θανάτοιο, id est
At vero mortem communiter omnibus aequam
A dilecto homine neque dii depellere possunt,
Quem funesta dies fati jamjam urget acerbi.

2850. III, IX, 50. Deus undecumque juvat, si modo propitius

Deus ubique praesens adest, si faveat, neque refert, ubi gentium agas illo propitio. Ad hanc sententiam accommodes licebit ex eodem libro :

Ῥεῖα θεός κ᾽ ἐθέλων καὶ τηλόθεν ἄνδρα σαώσαι, id est
Si libeat, servare procul quoque numina possint.

2851. III, IX, 51. De lautitiis

De cibis praelautis quadrabit illud ex eodem Odysseae Γ :
Ὄψα τε, οἷα ἔδουσι διοτρεφέες βασιλῆες, id est
Qualia purpurei comedunt opsonia reges.

Venustius fiet, si trahetur ad orationem supra modum elegantem quasi dignam deorum auribus.

2852. III, IX, 52. Concordia

In absolutam concordiam omniumque rerum consensum conveniet illud ex eodem libro :

Οὐδέποτ᾽ εἰν ἀγορῇ, δίχ᾽ ἐβάζομεν οὔτ᾽ ἐνὶ βουλῇ,
Ἀλλ᾽ ἕνα θυμὸν ἔχοντε νόῳ καὶ ἐπίφρονι βουλῇ,
Haud umquam neque contio nos neque curia dictis
Audivit pugnare, animo sed semper eodem
Et sentire eadem atque eadem decernere vidit.

Verba sunt Nestoris de se deque Ulixe.

2853. III, IX, 53. Fatum immutabile

Divina decreta non commutantur, humanae leges pro tempore variantur, quemadmodum et mores et voluntates. Ad id congruet illud ex eodem libro :

Οὐ γάρ τ᾽ αἶψα θεῶν τρέπεται νόος αἰὲν ἐόντων, id est

Non etenim divum mens vertitur astricolarum.

2854. III, IX, 54. Sine ope divina nihil valemus

Manca est omnis mortalium industria omnisque conatus, nisi favor aspiret divinus. Ad id accommodare licebit Homericum illud ex eodem libro :

Πάντες δὲ θεῶν χατέουσ᾽ ἄνθρωποι, id est

Mortalis divum auxilium desiderat omnis.

2855. III, IX, 55. Industriam adjuvat deus

In adgrediendo negotio quaedam humana ratione providentur, quaedam fortunae commoditas ipsaque res suppeditat. Id est apud Homerum cum alias aliquoties tum hoc, quem modo citavimus, libro :

Τηλέμαχ᾽, ἄλλα μὲν αὐτὸς ἐνὶ φρεσὶ σῇσι νοήσεις,

Ἄλλα δὲ καὶ δαίμων ὑποθήσεται, id est

Haec partim ipse tuo perpendes pectore tecum,

Partim divum aliquis tibi suggeret.

2856. III, IX, 56. Faustus exitus

Cum significabimus rem, quam instituimus, bene cessuram ceu deo quopiam auspice, quadrabit illud ex Odysseae Β :

Θάρσει, μαῖ᾽, ἐπεὶ οὔ τι ἄνευ θεοῦ ἥδε γε βουλή, id est

Fide, hoc consilium non est sine numine, nutrix.

2857. III, IX, 57. Aetate prudentiores reddimur

Si quando negabimus nobis eadem probari jam natu grandioribus, quae quondam ob aetatis inscitiam adriserunt, sed usu rerum auctam prudentiam, congruet illud ex eodem libro :

Ἐγὼ δ’ ἔτι νήπιος ἦα.
Νῦν δ’ ὅτε δὴ μέγας εἰμι, καὶ ἄλλων μῦθον ἀκούων
Πυνθάνομαι, καὶ δή μοι ἀέξεται ἔνδοθι θυμός, id est
Eram adhuc puer, ast ubi jam sum
Grandior, et reddit me aliorum oratio doctum
Ipseque grandescit mi animus.

Dicitur ad procos a Telemacho.

2858. III, IX, 58. Otiosus esto

Si quem jubebimus animo otioso esse, tantum curare cuticulam, negotium aliis curae futurum, accommodabimus illud ex eodem libro :

Μήτε τοι ἄλλο
Ἐν στήθεσσι κακὸν μελέτω ἔργον τε ἔπος τε
Ἀλλὰ μάλ’ ἐσθιέμεν καὶ πινέμεν ὡς τὸ πάρος περ, id est
Tute caveto
Aut dicti aut facti cruciet tua pectora cura,
Quin tranquillus edasque bibasque ita, ut ante solebas.

2859. III, IX, 59. Haud perficiet

Qui dicet negotium, quod aliquis instituit, haudquaquam perfectum iri, verbis Homericis id dicat licebit :

Τελέει δ’ ὁδὸν οὔποτε ταύτην, id est

Verum hancce viam haud perfecerit umquam.

2860. III, IX, 60. **Cedendum multitudini**

Qui suadebit non esse pugnandum uni cum multis et ubique multitudini morigerandum, adducet illud ex eodem libro :

Ἀλλά κεν αὐτοῦ ἀεικέα πότμον ἐπίσποι,
Εἰ πλεόνεσσι μάχοιτο, id est
Accerset mox ipse sibi crudelia fata,
Si multis pugnare velit.

Iidem proci paulo superius :

Ἀργαλέον δὲ
Ἀνδράσι καὶ πλεόνεσσι μαχήσασθαι περὶ δαιτὶ, id est
Cum pluribus ardua res est
Depugnare viris inter convivia solos.

2861. III, IX, 61. **Vanae conjecturae**

In eos, qui de eventu negotii solent augurari, competit illud ex eodem libro :

Ὄρνιθες δέ τε πολλοὶ ὑπ' αὐγὰς ἠελίοιο
Φοιτῶσ', οὐδέ τε πάντες ἐναίσιμοι, id est
Ast permulta avium versatur in aethere turba,
Quarum non quaevis portendere idonea fatum.

2862. III, IX, 62. **Certum prospicio**

Qui se negabit temere male secusve de exitu rei cujuspiam sentire, sed certis adductum argumentis, et pluribus experimentis observasse, accommodabit illud ex eodem libro :

Οὐ γὰρ ἀπείρητος μαντεύσομαι, ἀλλὰ εὖ εἰδώς, id est
Nam neque inexpertus jam divinavero, verum

Egregie callens.

2863. III, IX, 63. Deus ulciscetur

Cum significabimus nobis in praesentia deesse facultatem depellendi, verum optare, ut superi puniant aliquando, usui fuerit illud ex eodem libro :

Ἐγὼ δὲ θεοὺς ἐπιβώσομαι αἰὲν ἐόντας,

Αἴ κέ ποθι Ζεὺς δῷσι παλίντιτα ἔργα γενέσθαι, id est

Ast equidem immortales imploravero divos,

Si fors Juppiter ipse vices aliquando reponat.

2864. III, IX, 64. In tempore cavenda poena mali

Quoties admonebimus, ut multo ante occurratur malo, priusquam oppresserit nos, aut cessandum a peccando, priusquam ingruat divina vindicta, usui fuerit illud ex eodem libro :

Ἀλλὰ πολὺ πρὶν

Φραζώμεσθ’ ὥς κεν καταπαύσομεν, id est

Verum nos multo ante modum finemque velimus

Ponere.

Verba vatis minantis procis Ulixis reditum.

2865. III, IX, 65. Domesticum malum

Ad significandum privatum ac domesticum malum, quod ad alios nihil adtineat, conveniet illud ex eodem libro :

Ἀλλ’ ἐμὸν αὐτοῦ χρεῖος, ὅ μοι κακὸν ἔμπεσεν οἴκῳ, id est

Porro malum, nostras quod in aedes incidit, unum

Ad me pertinet.

M. Tullius in actione in Verrem V domesticum ac vernaculum crimen appellat, quod intra parietes admissum nondum pervenit in publicum rumorem.

2866. III, IX, 66. Senum prudentia

In senem plurimarum rerum usu peritum quique multa meminerit superioribus acta saeculis quadraverit illud ex eodem libro :

Παλαιά τε πολλά τε εἰδως, id est

Qui antiquaque multaque norat.

2867. III, IX, 67. Premenda occasio

Qui significabit modis omnibus instandum esse nec omittendan e manibus semel oblatam occasionem, accomodabit illud ex Odysseae Δ :

῾Υμεῖς δ’ἀστεμφέως ἐχέμεν μᾶλλόν τε πιέζειν, id est

Vos premite et vinclis magis arcte stringite captum.

Quod quidem detorquere licebit ad id, cum dicemus impetus animi hoc magis ac magis esse coercendos rationis moderamine, quo magis effervescunt et ad malum sollicitant.

2868. III, IX, 68. Omnibus nervis

Cum innuemus in negotio quopiam omnes expromendas vires, omnes nervos intendendos, conveniet illud ex eodem loco :

Καὶ τότ’ ἔπειθ’ ὑμῖν μελέτω κάρτος τε βίη τε, id est

Dein vobis curae sunto viresque vigorque.

Adsimili specie Pindarus dixit Olymp. X :

Τίς δὴ ποταίνιον ἔλαχε στέφανον

Χείρεσσι ποσί τε καὶ ἅρμασιν ἀγώνιον ;

id est Quis tandem adsecutus desiderabilem coronam manibus pedibusque et curribus ? Hic locus addendus erat proverbio Manibus pedibusque, sed illae paginae jam exierant manus meas. Marcus Tullius libro in Verrem quinto : Attendite, judices, omnibus enim nervis mihi contendendum est.

2869. III, IX, 69. Cum principe non pugnandum

Qui significabit arduum principem a privato superari aut difficillimum vincere naturam, usurpabit illud ex eodem libro :

Ἀργαλέος γάρ τ’ ἐστὶ θεὸς βροτῷ ἀνδρὶ δαμῆναι, id est

Ardua res homini mortali vincere numen.

2870. III, IX, 70. Ingens discrimen

Ingens intervallum, veluti si quis sentiat plurimum interesse inter pecuniae studium et sapientiam, hoc versu licebit significare ex eodem libro :

Τόσσον ἄνευθ’, ὅσσον τε πανημερίη γλαφυρὴ νηῦς
Ἤνυσεν, ᾗ λιγὺς οὖρος ἐπιπνείησεν ὄπισθεν, id est

Tantum aberat, quantum cursu ratis acta diurno
Conficiat spatii, quam provebat aura secunda.

2871. III, IX, 71. Aperte simpliciterque loqui

Simpliciter et aperte dicturos nos citraque ambages significabimus hoc carmine, quod est in eodem libro :

Οὐκ ἂν ἔγωγε
Ἄλλα παρὲξ εἴποιμι παρακλιδὸν οὐδ’ ἀπατήσω, id est

Nec fucis te dissimulans decepero fictis.

2872. III, IX, 72. Rerum omnium vicissitudo

Variae fortunae vices, et nunc laeta contingunt unicuique, nunc tristia. Ad eam sententiam applicabitur illud ex eodem libro :

Ἀτὰρ θεὸς ἄλλοτ’ ἐπ’ ἄλλῳ / Ζεὺς ἀγαθόν τε κακόν τε διδοῖ, id est

Nunc huic, nunc Juppiter illi / Nunc laeta immittit, nunc tristia.

2873. III, IX, 73. Festivus sermo

Ubi quis in convivio sermonem inducit admodum hilarem ac festivum, qui discutiat omnem tristitiam, convenit illud ex eodem libro, quod Homerus finxit de Helena pharmacum immittente in convivarum cyathos, quod omnium anteactorum induceret oblivionem :

Αὐτικ’ ἄρ’ εἰς οἶνον βάλε φάρμακον, ἔθεν ἔπινον,
Νηπενθές τ’ ἄχολόν τε, κακῶν ἐπίληθον ἁπάντων, id est
In vinum immisit mox pharmacon, unde biberunt,
Luctusque bilisque malique oblivia cuncti.

Hujus meminit Plinius libro XXV. Nobile, inquit, illud nepenthes oblivionem tristitiae veniamque adferens et ab Helena utique omnibus mortalibus propinandum. Dioscorides libro IIII refert herbam ἄλυπον, quae inferne sumpta atrae bili medeatur. Unde et nomen inditum videtur, quasi dolore carens, quemadmodum νηπενθές et ἄδιψον, quod luctum ac sitim pellant.

2874. III, IX, 74. Qui nocere potest et idem prodesse

In medicos imperitos, qui non raro venenum pro remedio ministrant, quadrabit illud ex eodem libro, quod usurpavit in Pseudomante Lucianus estque pluribus apud Homerum locis :

Φάρμακα, πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά, id est
Pharmaca mista, salubria multa, at noxia multa.

Idem quadrabit in hominem et bonis et malis instructum artibus, qui vel juvare possit, si velit, vel laedere.

2875. III, IX, 75. Asseverantius dicere

Audacius quippiam et asseverantius dicturi, quod nobis tamen ita videatur, adducemus illum eodem ex illo versum, quo Helena utitur de Telemacho :

Ψεύσομαι ἢ ἔτυμον ἐρέω, κέλεται δέ με θυμός, id est
Mentiar aut verum dicam, mens attamen ipsa
Imperat, ut dicam.

Idem carmen exstat Iliados K.

2876. III, IX, 76. Arripienda quae offeruntur

Solennis est multisque locis iteratus versiculus hic :

Οἱ ἐπι ὀνείαθ’ ἑτοῖμα προκείμενα χεῖρας ἴαλλον, id est
Quisque sibi appositis, si quid foret utile, promptas
Admovere manus.

Quem torquere licebit in tutores, qui rem nacti pupillorum manus injiciunt interque se partiti sibi vindicant. Aut in simile hominum genus invadentium et involantium aliena.

2877. III, IX, 77. Principum favor necessarius

Ubi quis invitis principibus conatur extricare sese e malo quopiam aut lite, a qua non possit explicari nisi adjutus illorum favore, conveniet illud ex eodem libro dictum in Ajacem Oileum :

Φῆ ῥ’ ἀέκητι θεῶν φυγέειν μέγα λαῖτμα θαλάσσης, id est
Jactabat ses spatiosi ex aequoris altis
Emersurum undis, invito numine divum.

2878. III, IX, 78. Negotium non aptum

Qui recusat munus aut provinciam sibi parum accommodam aut qui negabit accersere velle sese quempiam ad id muneris, ad quod gerendum idoneus non videatur, usurpabit illud ex eodem libro :

Ἵππους δ’ εἰς Ἰθάκην οὐκ ἄξομαι, id est
Caeterum equos Ithacam non duxero.

Verba sunt Telemachi recusantis equos, quos Menelaus offerebat dono, quod Ithacensis insula non esset opportuna alendis equis, quippe petricosa minimeque pascuis apta.

2879. III, IX, 79. Obtestatio veterum meritorum

Cum obtestabimur per memoriam veterum officiorum, conveniet illud ex eodem libro, quamquam et alias apud hunc poetam :

Ἤ βοὸς ἢ ὄϊος κατὰ μηρί’ ἔκηα,
Τῶν νῦν μοι μνῆσαι, id est
Si aut bovis aut ovis incendi tibi pinguia membra,
Horum nunc memor esto.

Sunt autem verba Penelopes precantis numen, ut memor sacrificiorum et nidoris, quo saepenumero pastum est, nunc vicissim opituletur.

2880. III, IX, 80. Conviva non conviva

In eum, qui accumbit quidem in convivio, verum spectator dumtaxat eorum, quae apponuntur, nam hoc pacto quidam sordide magnifici convivas suos tractant, quadrabit quod in eodem dictum est de Penelope :

Κεῖτ’ ἄρ’ ἄσιτος, ἄπαστος ἐδητύος ἠδὲ ποτῆτος, id est
Incenatus et impastus potuque ciboque
Accubuit.

2881. III, IX, 81. Undecumque lucrum captant

In advocatos, in calumniatores, in malos medicos, qui captant undecumque, si quis incidit in casses, quem possint expilare, congruet illud, quod in eodem est libro :

Αἰεὶ γὰρ περὶ νῆσον ἀλώμενοι ἰχθυάασκον
Γναμπτοῖς ἀγκίστροισι, ἔτειρε δὲ γαστέρα λιμός, id est
Semper enim quaqua patet insula piscibus hamo

Insidiabantur, ventrem famis enecat atra.

2882. III, IX, 82. Ingratitudo vulgi

Qui significabit sibi molestam ingratitudinem, quod intelligat superiorum officiorum nullam haberi rationem, non inconcinniter usurpaverit illud ex Odysseae E, quod idem est et aliis locis :

Μή τις ἔτι πρόφρων ἀγανὸς καὶ ἤπιος ἔστω
Σκηπτοῦχος βασιλεύς, μηδὲ φρεσὶν αἴσιμα εἰδώς,
Ἀλλ᾽ αἰει χαλεπός τ᾽ εἴη καὶ αἴσυλα ῥέζοι, id est
Posthac ne placidus sit quisquam neve benignus
Nec mitis justique tenax rex sceptriger umquam,
Sed semper ferus esto et semper iniqua patrato.

2883. III, IX, 83. Munerum corruptela

In eum, qui rem auro donisque aggreditur, non infestiviter torseris illud ex eodem libro dictum de Mercurio sumente caduceum :

Εἵλετο δὲ ῥάβδον, τῇ τ᾽ ἀνδρῶν ὄμματα θέλγει,
Ὧν ἐθέλει, τοὺς δ᾽ αὖτε καὶ ὑπνώοντας ἐγείρει, id est
Corripuit virgam, qua mulcet lumina somno,
Quorumcumque velit, soluit quoque lumina somno.

Quadrat enim pulchre in munera, quod de virga Mercuriali dictum est, quibus velut expergefiunt judices, antea ceu dormitantes, et rursum infesti placantur, ut in causa velut obdormiscant conniveantque. Aristophanes in Concionatricibus ait deos quoque capi donis eoque manibus stare supinis :

Ὅταν γὰρ εὐχώμεσθα διδόναι τἀγαθά,
Ἕστηκεν ἐκτείνοντα τὴν χεῖρ᾽ ὑπτίαν,
Οὐχ ὥς τι δώσοντ᾽, ἀλλ᾽ ὅπως τι λήψεται, id est
Nam cum precamur, largiantur ut bona,

Manum supinam porrigentes stant, velut

Nihil daturi, sed recepturi magis.

Interpres admonet statuas deorum olim fere supinis manibus fingi solere. Supinam autem appellat repandam, velut ad excipiendum compositam.

2884. III, IX, 84. Principes inter se noti

Qui dicet mutuam principum aut eruditorum inter ipsos esse notitiam, etiam si diversas longeque dissitas habitent regiones, usurpare poterit illud ex eodem libro :

Οὐ γάρ τ' ἀγνῶτες θεοὶ ἀλλήλοισι πέλονται
Ἀθάνατοι, οὐδ' εἴ τις ἀπόπριθι δώματα ναίει, id est
Non ignoti inter se sunt dii morte carentes,
Quamquam semoti diversa in sede morentur.

Torqueri poterit et in satrapas istos, qui, tametsi belligerari videntur magnoque rerum tumultu conflictari, tamen ipsi clanculum inter se colludunt, hoc tantum agentes, ut suam uterque plebem exhauriat et imminuta reipublicae auctoritate suam constabiliant tyrannidem.

2885. III, IX, 85. Periculum ne temere subeas

Nemo longam navigationem suscipit animi causa, sed adactus gravi quapiam necessitate, aut nemo diuturnum gravemque laborem capessit temere. Ad id congruet illud ex eodem libro :

Τίς δ' ἂν ἑκὼν τοσσόνδε διαδράμοι ὕδωρ ; id est
Quis tantum salsi laticis percurreret vitro ?

2886. III, IX, 86. Fatum inevitabile

Quod fatis decretum est, id nemini licet evitare. Ad eam sententiam faciet illud ex eodem libro :

Ἀλλὰ μάλ’ οὔπως ἐστὶ Διὸς νόον αἰγιόχοιο
Οὔτε παρεξελθεῖν ἄλλον θεὸν οὐδ’ ἁλιῶσαι, id est
At mentem Jovis haud ullis rationibus umquam
Divorum quemquam vitare aut fallere fas est.

2887. III, IX, 87. Fatis adactus

In eum, qui non sponte, sed casu velutique fatis impellentibus in aliquod vitae genus incidit, congruet illud ex eodem libro :

Τὸν δ’ ἄρα δεῦρ’ ἄνεμός τε φέρων καὶ κῦμα πέλασσε, id est
Ast hunc huc ventusque ferens atque appulit unda.

2888. III, IX, 88. Male conjugati

In eum, qui conjugio vinctus est cum ea, quam non amet vicissim ex animo, quamvis ob voluptatem uxoriam ametur, non inscite torquebitur illud ex eodem libro :

Ἀλλ’ ἦ τοι νύκτας μὲν ἰαύεσκεν μὲν ἀνάγκῃ
Ἐν σπέσσι γλαφυροῖσι παρ’ οὐκ ἐθέλων ἐθελούσῃ
Ἤματα δ’ ἐν πέτρῃσι καὶ ἠϊόνεσσι καθίζων
Δάκρυσί τε στοναχῇ τε και ἄλγεσι θυμὸν ἐρέχθων, id est
Sed nolens licet ac vi cum illa nocte cubabat
Nolens cum cupiente sub antris conditus atris.
Verum perdius in scopulis ac littore sedit,
Excrucians animum lacrymis curis gemituque.

2889. III, IX, 89. Si deus voluerit

De re futura, cujus exitus pendeat a dei favore ; nam etiam vulgo dicunt ominis causa : si deus voluerit, atque ita nos loqui Jacobus apostolus docet. Id Homerico versu licebit explicare, si quando jocabimur apud eruditos :

Αἴ κε θεοί γ᾽ ἐθέλωσι, τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν, id est
Diis ita si visum fuerit, quos gestat Olympus.

2890. III, IX, 90. Suadeo, quod ipse facturus essem

Cum alteri damus consilium, quo non gravemur ipsi uti in simili causa, conveniet illud Calypsus ex eodem libro :

Ἀλλὰ τὰ μὲν νοέω καὶ φράσσομαι, ὅσσ᾽ ἂν ἐμοί περ
Αὐτῇ μηδοίμην, ὅτε με χρειὼ τόσον ἵκοι, id est
Sentio suadeboque tibi, quibus haud graver uti
Ipsa, mihi similis si quando occurreret usus.

2891. III, IX, 91. Malorum assuetudo

Qui malis assuevit ac permulta tulit, commodius fert et aliud, si quod inciderit infortunium. Ad id conveniet illud eodem ex libro sub persona Ulyssis :

Ἤδη γὰρ μάλα πόλλ᾽ ἔπαθον καὶ πολλὰ μόγησα
Κύμασι καὶ πολέμῳ, μετὰ καὶ τόδε τοῖσι γενέσθω, id est
Jam tuli et ante mali multum multumque laborum
Fluctibus et bellis, age et hoc accesserit illis.

2892. III, IX, 92. Fortuna reddit insolentes

In eum, qui, posteaquam fortuna secundior affulsit, animos item effert et paulo confidentius gerit sese, quadrabit illud ex eodem libro :

Γηθόσυνος δ᾽ οὔρῳ πέτασ᾽ ἱστία δῖος Ὀδυσσεύς, id est

Laetatus ventis pandebat vela secundis.

2893. III, IX, 93. Moderator negotii

Carmen, quod ibidem proxime consequitur, conveniet in eum, qui prudentia et auctoritate sua negotium aliquod moderatur :

Αὐτὰρ ὁ πηδαλίῳ ἰθύνετο τεχνηέντως, id est

Ille ratem clavo scite docteque regebat.

2894. III, IX, 94. Tacite stomachari

In eum, qui secum indignatur, quadrabit illud ex eodem libro :

Ὁ δ’ ἐχώσατο κηρόθι μᾶλλον, id est

Illi cor magis atque magis succenditur ira.

De Neptuno dictum indigne ferente, quod Ulysses prospere navigaret.

2895. III, IX, 95. Qui conturbat omnia

In eum, qui maximas undique ciet turbas, apte detorquebitur illud ex eodem libro :

Πάσας δ’ ὀρόθυνεν ἀέλλας

Παντοίων ἀνέμων, id est

Omnis omnigenum ille procellas

Ventorum ciet.

2896. III, IX, 96. Non abjicit animum

De eo, qui ne in afflictissimis quidem rebus spem aut consilium abjicit – quemadmodum apud Maronem Latinus rerumque reliquit habenas – sed de recipiendo se utcumque cogitat, apposite dicetur, quod inibi dictum est de Ulysse :

Ἀλλ’ οὐδ’ ὥς σχεδίης ἐπελήθετο τειρόμενός περ, id est

At neque sic licet afflictus oblivia cepit
Navigii.

2897. III, IX, 97. Malis mala succedunt

In eum, qui variis exercetur incommoditatibus fortunae, nunc morbo, nunc rapinis, nunc aliis atque aliis malis, conveniet illud ex eodem libro :

Ἄλλοτε μέν τε νότος βορέῃ προβάλεσκε φέρεσθαι,
Ἄλλοτε δ᾽αὖτ᾽ εὖρος ζεφύρῳ εἴξασκε διώκειν, id est
Tradebat notus hunc boreae quandoque vehendum,
Nunc rursum zephyro jactandum tradidit eurus.

Ausonius in epigrammate eleganter dixit Catenatos labores, quod negotium ex negotio seritur. Cui contrarium est quod ait Pindarus Olymp. VIII : Ἐσθλὰ δ᾽ ἐπ᾽ ἐσθλοῖς ἔργα θέλοι δόμεν. Optat, ut Juppiter velit illi benefacta benefactis cumulare.

2898. III, IX, 98. Hospitis habenda cura

Qui dicet hospitum habendam esse rationem, usurpabit illud ex eodem libro :

Αἰδοῖος τ᾽ ἐστὶ καὶ ἀθανάτοισι θεοῖσι,
Ἀνδρῶν ὅς τις ἵκηται ἀλώμενος ὥσπερ ἐγὼ νῦν, id est
Nam divis reverendus et immortalibus ille est,
Quicumque appulerit multis erroribus actus
Nunc uti ego.

2899. III, IX, 99. Divitiae non semper optimis contingunt

Qui dicet opes non semper cordatissimis, sed pro fortunae arbitrio nunc huic, nunc illi contingere, citabit illud ex Odysseae Z :

Ζεὺς αὐτὸς νέμει ὄλβον Ὀλύμπιος ἀνθρώποισι,
Ἐσθλοῖς ἠδὲ κακοῖσιν, ὅπως ἐθέλῃσιν, ἑκάστῳ, id est
Juppiter emetitur oopes mortalibus ipse,

Sic visum ut fuerit, cuicunque, bonove malove.

Dicuntur a Nausicaa ad Ulyssem mendicantem, nec illum ob inopiam habet despectui, quae fortunae sit imputanda, non homini, si is modo fuerit alioqui cordatus.

2900. III, IX, 100. Munus exiguum, sed opportunum

Cum munus indicamus pretio quidem perpusillum, sed tamen accipienti pro tempore gratissimum, veluti si quis panem porrigat de vita periclitanti, citabimus illud ex eodem libro :

Δόσις δ’ ὀλίγη τε φίλη τε, id est

Exiguum munus, gratum tamen.

Idem carmen exstat in Ξ.

2901. III, X, 1. Quo transgressus etc

Inter philosophos vix alium reperias, qui religiosius instituerit adolescentiam quam Pythagoras, unde et superstitionis non nihil admiscuit, quod rudis aetas, quemadmodum et indocta multitudo, nudis et apertis philosophiae praeceptis regi non queat. Huc nimirum pertinebat carnium interdictus esus, holerum commendatio et quinquennis ἐχεμυθία, postremo symbolorum velut oracula quaedam, prius ediscenda quam intellegerentur. Ab hujus institutis quaedam aemulati videntur qui nunc solo titulo fere monachi sunt. Ac minimum quidem peccant qui ventrem ac linguam habent castigatam, tamen, quoniam vix hominis est cavere, necubi labatur, proximum est, ut a se quisque subinde gestorum rationem exigat et, si quid erratum est, corrigat, si quid cum officio factum, in eo perseveret atque in melius proficiat. Hujus salutiferi praecepti ceu symbolum quoddam tradidit carme (cujus auctoris incertum, nam apud Homerum non reperio), quo delectatus videtur et Plutarchus, nam ne hoc quidem viro quicquam sanctius inter philosophos ethnicos. Carmen autem sic habet :

Πῇ παρέβην ; τί δ᾽ ἔρεξα ; τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη ; id est
Lapsus ubi ? quid fecit ? aut officii quid omissum est ?

Omnis autem humanae vitae lapsus consistit in tribus : Aut cum secus facimus quam oportet, hoc est plus minusue quam decet ; huic errori respondet illud Πῇ παρέβην ; Aut facimus quod omissum oportuit ; cui respondet illa particula Τί δ᾽ ἔρεξα ; Aut ommittimus quod omissum oportuit ; ad hoc pertinet extrema particula Τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη ; Qui filium aut uxorem peccantem lenius admonet quam sat est aut asperius objurgat, respicens merito dicet : Πῇ παρέβην ; Qui filio praecipit parum honesta, dicet : τί δ᾽ ἔρεξα ; Qui peccantem dissimulat, quum expediret admonere, dicet illud Τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη ; Pythagoras igitur solitus est admonere adolescentes, ut quoties domum ingrederentur, hunc versiculum suo cum animo versarent. Ea cogitatio sollicitos reddebat adolescentes, ut si quid forte deliquissent aut si quid vitii contraxissent ex hominum convictu, id in posterum corrigerent caverentque. Eam sententiam latius ac fusius explicuit quisquis scripsit carmen de viro bono, quod fertur inter appendices operum Vergilianorum :

Non prius in dulcem declinat lumina somnum,
Omnia quam longi reputaverit acta diei :
Quo praetergressus ? Quid gestum in tempore ? Quid non ?
Cur isti facto decus abfuit ? Aut ratio illi ?

Haec docuerunt a Christo alieni. Quid oportet facere Christianos ? Utinam saltem sacerdotes ac monachi, cum a prolixis splendidisque conviviis ingrediuntur cubiculum, dicant apud sese :

Πῇ παρέβην ; τί δ᾽ ἔρεξα ; τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη ;

Deum immortalem, quam multa nobis succurrerent et pudenda et poenitenda ?

2902. III, x, 2. Suo quisque studio gaudet

Qui dicet aliis studiis alios teneri, et unumquemque suo victitare quaestu, proferet illud ex eodem libro :

Οὐ γὰρ Φαιήκεσσι μέλει ἰὸς ἠδὲ φαρέτρη,
Ἀλλ’ ἱστοὶ καὶ ἐρετμὰ νεῶν καὶ νῆες ἐῖσαι, id est
Nam Phaeacibus haud cordi jacula atque pharetra,
Sed remi, tabulisque ratis compactilis aequis.

Affine illi : Tractant fabrilia fabri. Pindarus in Pythiis hymno decimo : καὶ γὰρ ἑτέροισιν ἑτέρων ἔρως ἔκνιξε φρένας, id est Aliis aliarum rerum amor pupugit mentem.

2903. III, x, 3. Demittere sese ad aliorum mediocritatem

Ubi quis moderatur data opera res suas ad aliorum mediocritatem, veluti si quis praeceptor tradat auditoribus non quantum ipse docere posset, sed quantum illi capere possint, conveniet illud ex eodem libro de Nausicaa sic habenis moderante cursum mularum, ut pedissequae et Ulysses pedibus consequi possent :

Ἡ δὲ μάλ’ ἡνιόχευεν ὅπως ἅμ’ ἑποίατο πεζοὶ
Ἀμφιπολοί τ’ Ὀδυσεύς τε, νόῳ δ’ ἐπέβαλλεν ἱμάσθλην, id est,
Haec ita lora regens, pedes ut comes iret Ulysses
Tum comiium quoque turba, modo, rationeque certa
Instigat scutica.

2904. III, x, 4. Mihi curae erit hoc negotium

Cum admonebimus quempiam, ut omne negotium in nos rejiciat ipse securus, nobis rem curae futuram, conveniet illud ex Odysseae H :

Ἀλλ’ ἴθι σιγῇ τοῖον, ἐγὼ δ’ ὁδὸν ἡγεμονεύσω, id est
Quin tacitus procede, viae hujus ego fuero dux.

2905. III, x, 5. Animus praesens

Animi praesentia utilis ubique, propterea quod timiditas vel a conscientia vel ab animi parvitate videatur proficisci. Huic sententiae suffragatur Homericum illud ex eodem libro :

Θαρσαλέος γὰρ ἀνὴρ εν πᾶσιν ἀμείνων
Ἔργοισι τελέθει, εἰ καί ποθεν ἄλλοθεν ἔλθοι, id est
Omnibus in rebus potior vir fortis et audax,
Sit licet hospes et e longinquis venerit oris.

Ad hunc modum Pallas hortatur Ulyssem, ne quid trepidet ingressurus Alcinoi domum. Huic congruit illud, quod alibi dictum est : Fortes fortuna adjuvat. T. Livius libro Ab urbe condita octavo : Sed eventus docuit fortes fortunam adjuvare.

2906. III, x, 6. Locupletum reditus

In locupletes, quibus alius ex alio succedit reditus, accomodabitur illud ex eodem libro de pomariis Alcinoi dictum :

Οὐδὲ θερεὺς ἐπετήσιος, ἀλλὰ μάλ’ αἰεὶ
Ζεφυρίη πνείουσα τὰ μὲν φύει, ἄλλα δὲ πέσσει,
Ὄχνη ἐπ’ ὄχνῃ γηράσκει, μῆλον δ’ ἐπὶ μήλῳ,
Αὐτὰρ ἐπὶ σταφυλῇ σταφυλή, σῦκον δ’ ἐπὶ σύκῳ, id est
Nec singlos aestas renovatur in annos,
Sed flans perpetuo zephyrus spiramine foetus
Hos producit et hos demittit ab arbore mites,
Et pyra adulta pyris succedunt malaque malis,
A fico ficus atque uva senescit ab uva.

2907. III, x, 7. Inevitabile fatum

Quod homini fatis decretum est, id eveniet. In hanc sententiam Homerus eodem libro :

Ἔνθάδ᾽ ἔπειτα
Πείσεται, ὅσσα οἱ αἶσα καταχλῶθές τε βαρεῖαι
Γεινομένῳ νήσαντο λίνῳ, ὅτε μιν τέκε μήτηρ, id est
Post illic accidet illi,
Quod fatum parcaeque graves in stamine nerunt
Nascenti tum, cum matris promergeret alvo.

Quanquam hunc locum de fatis oportebit ioco duntaxat adhibere, veluti si quis filium longius aliquo studii causa emandans negaret sibi curae futurum, quid illic agat, sed id deo se fortunaeque committere.

2908. III, x, 8. Aliud cura

Cum negabis esse causam, cur aliquis aut dubitet aut sollicitus sit exempto scrupulo, accommodabitur illud ex eodem libro :

Ἀλκίνο᾽, ἄλλο τί τοι μελέτω φρεσίν, id est,
Alcinoe, cures aliud.

Item Terentius : Atqui jam repperi, aliud cura.

2909. III, x, 9. Molestus interpellator venter

Venter improbus interpellator, non sinit unquam quemqiam oblivisci sui. Id ad egestatem torqueri poterit, quae mortales ad omnia tum facienda tum ferenda solet compellere. Sic autem Ulysses in eodem libro :

Οὐ γάρ τι στυγερῇ ἐπὶ γαστέρι κύντερον ἄλλο
Ἔπλετο, ἥ τ᾽ ἐκέλευσεν ἕο μνήσασθαι ἀνάγκῃ
Καὶ μάλα τειρόμενον καὶ ἐνὶ φρεσὶ πένθος ἔχοντα, id est

Non est improbior res altera ventre molesto,
Quippe vel invitum meminisse sui iubet, et si
Valde animo crucieris et angat pectora maeror.

2910. III, x, 10. Vulgus suspicax

Suspiciosum vulgus, et pleraque malam in partem interpretatur. Homerus in eodem libro :

Δύσζηλοι γάρ τ' εἰμὲν ἐπὶ χθονὶ φῦλ' ἀνθρώπον, id est
Quippe homines plerique sumus male suspiciosi.

2911. III, x, 11. Nemo cogendus officii causa

Nullus hospes retinendus adversum animi sententiam et invitus. Nemo cogendus, ut cujusquam utatur beneficio, si nolit. Ad hanc sententiam accommodabitur illud ex eodem libro :

Εἴ κ᾽ ἐθέλων τε μένοις, ἀέκοντα δέ σ᾽ οὔ τις ἐρύξει, id est
Si maneas sponte, invitum nemo retinebit.

Dicitur ad Ulyssem ab Alcinoo Phaeacum tyranno.

2912. III, x, 12. Malum bono pensatum

Quoties natura dotem aliquam egregiam largitur, eandem aliquo vitio pensat, aut cum quis beneficium suum aliquo vitiat maleficio, quad rabit illud ex Odysseae Θ de Demodoco musico dictum :

Τὸν περὶ Μοῦσ' ἐφίλησε, δίδου δ' ἀγαθόν τε κακόν τε·
Ὀφθαλμῶν γὰρ ἄμερσε, δίδου δ' ἡδειαν ἀοιδήν, id est
Hunc alios ultra dilexit Musa deditque
Atque boni atque mali quiddam. Nam lumina ademit,
At dedit emulcere suavi pectora cantu.

2913. III, x, 13. Omni certaminis genere

Cum innuemus omni certaminis genere congressum esse, veluti si quis dicat in omni disciplina disputatum acriter, convenier illud ex eodem libro :

Πύξ τε παλαισμοσύνῃ τε καὶ ἅλμασιν ἠδὲ πόδεσσιν, id est

Et pugnis pedibusque et saltibus atque palaestra.

Item ubi quis ostendit se nullum detractare certamen, sed ad quodvis ingenii experimentum paratum esse, conveniet illud ex eodem libro :

Δεῦρ' ἄγε πειρηθήτω, ἐπεί μ' ἐχολώσατε λίην,
Ἢ πὺξ ἠὲ πάλῃ ἢ καὶ ποσίν, οὔ τι μεγαίρω, id est

Huc age, quandoquidem graviter mihi concita mens est,
Qui volet, experiatur, pugnis sivo palaestra,
Sive pedum cursu malit, nihil ipse recuso.

2914. III, x, 14. Longe vicit

Qui sentiet aliquem ita praecellere, ut periculum non sit, ne quis illi praeripiat palmam, conveniet illud ex eodem libro :

Σὺ δὲ θάρσει, τόνδε γ' ἄεθλον
Οὔ τις Φαιήκων τῶνδ' εἴξεται οὐδ' ὑπερήσει, id est

At tu fide animo, quando hoc certamine nullus
Phaeacum te nec aequabit nec superabit.

2915. III, x, 15. Antiquis debetur veneratio

Cum summis et invictis vel cum antiquis non est certandum, qui velut extra aleam hominum positi videntur, sed his ultro cedendum : veluti si quis neget sese cum M. Tullio de eloquentia velle conflictari, cum mediocribus non recusare, usurpabit quod eodem in loco dicitur ab Ulysse :

Ἀνδράσι δὲ προτέροισιν ἐριζέμεν οὐκ ἐθελήσω

Οὔθ’ Ἡρακλῆϊ οὔτ’ Εὐρύτῳ Οἰχαλιῆϊ, id est
Cum maioribus haud subeam certamina, vel cum
Herculea virtute vel Euryto Oechaliensi.

2916. III, x, 16. **Flagitiorum turpis exitus**

Cum res perperam instituta male cedit, conveniet illud ex eodem libro :

Οὐκ ἀρετᾷ κακὰ ἔργα, id est
Haud bene succedunt facta improba.

Dictum est de Martis adulterio deprehenso.

2917. III, x, 17. **Fidus amicus**

Fidus amicus non est posthabendus germano. Homerus in eodem libro :

Ἦ τίς που καὶ ἑταῖρος ἀνὴρ κεχαρισμένα εἰδώς,
Ἐσθλός, ἐπεὶ οὐ μέν τι κασιγνήτοιο χερείων, id est
Si quis forsan amicus sit gratusque bonusque,
Quandoquidem is non inferior vel fratre putandus.

2918. III, x, 18. **Patria sua cuique juncundissima**

Unicuique sua patria juncundissima, quaecumque contigit. Homerus Odysseae I :

Ὡς οὐδὲν γλύκιον ἧς πατρίδος οὐδὲ τοκήων
Γίγνεται, id est
Ut nihil est patria propriisue parentibus ulli
Dulcius.

2919. III, x, 19. Fuga tutior

Qui dicet tutius esse fuga vincere libidinem quam contra pugnando, poterit accommodare, quod de Charybde dictum est Odysseae M :

Οὐδέ τις ἔστ’ ἀλκή, φυγέειν κάρτιστον ἀπ’ αὐτῆς, id est

Non est ulla medela, procul fugere optimum ab illa.

2920. III, x, 20. Alia committenda, alia celanda

Non temere quidvis apud quemvis effutiendum, ac ne familiaribus arcana omnia proferenda sunt, verum alia communicare convenit cum amicis, aut uxoribus, alia celare. Ad hanc sententiam quadrat illud ex Odysseae Λ.

Ἀλλὰ τὸ μὲν φάσθαι, τὸ δέ γ’ αὖ κεκρυμμένον εἶναι, id est

Dicendum est aliud, contra est aliud reticendum.

2921. III, x, 21. Foemina nihil pestilentius

Nihil foemina pestilentius. Hanc sententiam eodem in libro sic effert Homerus :

Ὥς οὐκ αἰνότερον καὶ κύντερον ἄλλο γυναικός, id est

Usque adeo nihil improbius mulierеque peius.

Frequenter apud antiquos poetas male audit mulierum genus. Quae quidem et hodiernis temporibus strenue dant operam, ne poetae plane vaniloqui fuisse videantur.

2922. III, x, 22. Effoeta senecta

Quod in Odyssea Λ dictum est de mortuis, id ad hominem ob longaevitatem jam defectum viribus accomodatre licebit, aut in eum, qui conternetur animo :

Οὐ γὰρ ἔτι σάρκας τε καὶ ὀστέα ἔχουσιν, id est

Nam jam non nervis carnes atque ossa cohaerent.

2923. III, x, 23. Aegre, sed tamen contigit

In eos, qui aegre quidem, sed tamen asse quuntur, quod optant, quadrabit illud ex eodem libro :

Ἀλλ’ ἔτι μέν γε καὶ ὧς κακά περ πάσχοντες ἵκοισθε, id est

Pervenietis adhuc, quanquam mala plurima passi.

Dicuntur ad Ulyssem a Tiresia.

2924. III, x, 24. Cum amico non certandum aemulatione

Cum amico et benemerito non est suscipiendum certamen, ne quid obscuretur amicitia propter aemulationem, hujusmodi comitem contentionum. Id innuit Homerus in Odysseae Θ, cum Ulysses excipit Laodamantem, quod hospes esset :

Τίς ἂν φιλέοντι μάχοιτο; id est

Quis namque benigno cum hospite pugnet ?

Locum etiam habuerit, ubi dicemus hospitis esse munus cedere iis, apud quos diversatur, etiamsi possit vincere. Nam inibi statim subnectitur hujusmodi sententia :

Ἄφρων γὰρ κεῖνός γε καὶ οὐτιδανὸς πέλει ἀνήρ,
Ὅστις ξεινοδόκῳ ἔριδα προφέρηται ἀέθλῳ, id est
Vir siquidem vecors est ille nec unius assis,
Quisquis ad eventum certaminis evocat illum,
Quem penes hospitio fruitur tectoque juvatur.

2925. III, x, 25. Rejicientis culpam

Adversus eum, qui mali sui causam alio rejicit, ita ut vulgo factitant, apposite torquebitur illud ex Odysseae Λ dictum ab Elpenoris umbra, qui temulentus perierat apud Circen :

Ἆσέ με δαίμονος αἶσα κακὴ καὶ ἀθέσφατος οἶνος, id est

Mala facta deum nocuerunt visque Lyaei.

Sic alibi Agamemnon dissidii causam in Aten retorquet.

2926. III, x, 26. Voluptas foeda

In voluptatem inhonestam aut scortum ad perniciem juvenum omnibus instructum artibus quadrabit illud es Odyssea K dictum de Circe :

Ἥ κεν ἅπαντας
Ἢ σῦς ἠὲ λύκους ποιήσεται ἠὲ λέοντας, id est

Siquidem omneis
Fecerit illa suesue luposve leones.

2927. III, x, 27. Aspera vita, sed salubris

In vitae rationem, duriusculam quidem, sed tamen ad rectam morum institutionem idoneam, conveniet illud Odysseae I dictum de Ithaca :

Τρηχεῖ', ἀλλ' ἀγαθὴ κουροτρόφος, id est
Aspera, sed juvenum nutrix bona.

2928. III, x, 28. Consiliis simul et facto valens

In hominem consilio pariter ac viribus excellentem, conveniet illud Odysseae Ξ :

Οἷος ἐκεῖνος ἔην βουλευέμεν ἠδὲ μάχεσθαι, id est
Is cujusmodi erat seu pugna consiliove.

2929. III, x, 29. Non possum non dicere

Ubi quis negat se reticere posse quod habet in animo, festiviter acomodabit illud ex eodem libro :

Εὐξάμενός τι ἔπος ἐρέω, οἶνος γὰρ ἀνώγει
Ἤλιος, id est

Dicam equidem quiddam jactantius, urget enim me
Vinum amens.

Eodem in loco, quantum possit vinum, eleganter ostendit Ulysses. Ita enim consequitur :

Ὅς τ’ ἐφέηκε πολύφρονά περ μάλ’ ἀεῖσαι
Καί θ’ ἁπαλὸν γελάσαι καὶ τ’ ὀρχήσασθαι ἀνῆκεν,
Καί τι ἔπος προέηκεν, ὅ πέρ τ’ ἄρρητον ἄμεινον, id est
Vinum quantumcunque gravem atque pudentem
Incitat ad cantum ac tenerum ridere chorosque
Ducere compellit, nonnumquam quod tacuisse
Praestiterat reserato effutit pectore dictum.

2930. III, x, 30. Perplexus

Qui se dicet in maximis versari periculis nec ullum affulgere subsidium, usurpabit illud ex eodem libro :

Οὐδέ τις ἄλλη
Φαίνετο γαιάων, ἀλλ’ οὐρανὸς ἠδὲ θάλασσα, id est
Nec ulla apparuit ultra
Tellus, sed nobis coelum undique et undique pontus.

Idem habetur in M.

2931. III, x, 31. Abhorrentis ac detestantis

Cum dicemus nos vehementer a vitio quopiam abhorrere, illud ex libro eodem usurpare licebit :

Ἐχθρὸς γάρ μοι κεῖνος ὁμοῦ Ἀΐδαο πύλῃσι, id est
Is mihi juxta invisus ut atri limina Ditis.

Idem carmen extat in Iliados I sub persona Achillis. Hic ab Ulysse dicitur.

2932. III, x, 32. Sui dissimilis

In sui dissimilem quadrabit illud ex Odysseae N, quod de Pallade dixit Ulysses :

Σὲ γὰρ αὐτὴν πάντα ἐΐσκεις, id est

Nunc alio, nunc rursum alio fis obvia vultu.

Idem mire quadrabit in sapientiam, quae variis involucris obtegitur apud priscos et alia atque alia specie proponitur, praesertim in divinis litteris, quae tota ferme constat allegoriis.

2933. III, x, 33. Nihil ad rem

In eum, qui dixerit absurde quippiam et alienum a re proposita, quadrabit illud ex eodem libro, quanquam idem aliis aliquot repetitur locis :

Νήπιός εἰς, ὦ ξεῖν', ἢ τηλόθεν εἰλήλουθας, id est

Hospes, stultus es aut longinquis advena ab oris

Nuper ades.

2934. III, x, 34. Quod adest, boni consule

Qui admonebit oportere boni consulere, quicquid a fortuna conceditur, usurpabit illud ex Odysseae Ξ :

Ἔσθιε, δαιμόνιε ξείνων, καὶ τέρπεο τοῖσδε,

Οἷα πάρεστι· θεός δὲ τὸ μὲν δώσει, τὸ δ' ἐάσει,

Ὅττι κεν ᾧ θυμῷ ἐθέλει· δύναται γὰρ ἅπαντα, id est

Hospes, sume cibum, et quorum data copia, laetum his

Pasce animum ; nam sors dabit haec, rursum illa negabit,

Utcumque est animo lubitum, valet omnia quippe.

His verbis Eumaeus subulcus Ulyssem invitat, ut cibos viles et rusticanos qualescumque essent, boni consuleret. Transferetur ad omnem hominis vitam,

quoties admonebimus, ut, quemcumque statum sors dederit, in eo laete tranquilleque vivamus. Apud Athenaeum libro decimo refertur hic senarius :

Ἐπὶ τοῖς παροῦσι τὸν βίον διάπλεκε, id est

Quae praesto sunt, in hisce vitam nectito.

Isocrates in oratione de pace στέργειν τοῖς παροῦσιν ait plerisque hominibus esse difficilimum, et hinc est, quod bellum malunt quam pacem.

2935. III, x, 35. Officium ne collocaris in invitum

Instar iniuriae fuerit, si quis officium collocet in invitum. In eam sententiam Homerus Odysseae O :

Ἶσόν τοι κακόν ἐσθ’, ὅς τ’οὐκ ἐθέλοντα νέεσθαι
Ξεῖνον ἐποτρύνῃ καὶ ὃς ἐσσύμενον κατερύκῃ
Χρὴ ξεῖνον παρεόντα φιλεῖν, ἐθέλοντα δὲ πέμπειν, id est
Juxta peccat uterque, vel is cui extruditur hospes
Invitus vel qui remoratur abire volentem.
Hospes donec adesse volet, tractare benigne
Convenit, emittendus ubi discedere quaeret.

2936. III, x, 36. Bona spes ostensa

Cum bona quaepiam spes affulget alicunde perficiendi quia proposuimus, conveniet illud ex eodem libro :

Ὣς ἄρα οἱ εἰπόντι ἐπέπτατο δεξιὸς ὄρνις, id est
Sic fato felix a dextris advolat ales.

2937. III, x, 37. Arrogantia non ferenda

In eos, qui intoleranda sunt arrogantia, non inscite torquebitur illud ex eodem lib. ab Eumaeo dictum in procos :

Τῶν ὕβρις τε βίη τε σιδήρεον οὐρανὸν ἥκει, id est

Horum visque animusque ferox, contingit Olympum.

Idem in P dicitur Ulysse ad Eumaeum.

2938. III, x, 38. Domus optima

Infelicissimum incertis vagari sedibus, quemadmodum faciunt semper ἀνέστιοι peregreque viventes. Huic adstipulatur eodem libro :

Πλαγκτοσύνες δ’ οὐκ ἔστι κακώτερον ἄλλο βροτοῖσιν, id est
Nil miserabilius, quam incerta sede vagari.

Transferri poterit ad eos, qui circumaguntur, quibus libet opinionibus aut qui subinde mutant amicos aut institutum vitae.

2939. III, x, 39. Non omnibus contingit

Non cuivis fit potestas cum regibus colloquendi, aut non omnibus contingit divinarum litterarum penetrare mysteria. Ad hunc sensum non invenuste deflectetur illud ex Odysseae Π :

Οὐ γάρ πω πάντεσσι θεοὶ φαίνονται ἐναργεῖς, id est
Haud cuivis manifesta videntur numina divum.

2940. III, x, 40. Auctoritas divinitus

Divinitus contingit, ut idem homo nunc magni fiat, nunc despiciatur. Ad id facit illud ex eodem libro :

Ῥηΐδιον δὲ θεοῖσι, τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν,
Ἠμὲν κυδῆναι θνητὸν βροτὸν ἠδὲ κακῶσαι, id est
Est proclive deis, amplus quos claudit Olympus,
Reddere vel despectum hominem aut adjungere honorem.

2941. III, x, 41. Tollenda mali occasio

Qui suadebit, ut mali submoveatur occasio, non absurde citabit illud ex eodem libro :

Αὐτὸς γὰρ ἐφέλκεται ἄνδρα σίδηρος, id est
Quippe viros ferrum illicit ipsum.

Ita divitiae proliciunt ad luxum, consuetudo puellarum ad amorem.

2942. III, x, 42. Ubii cognitum est quod erat occultum

Ubi res, quae magno studio celebatur, fuerit aliquo pacto deprehensa, quadrabit illud ex eodem libro :

Ἤ τίς σφιν τόδ᾽ ἔειπε θεῶν, ἢ εἴσιδον αὐτοί, id est
Sive illis deus aliquis deprodidit index,
Sive ipsi videre.

2943. III, x, 43. Abstinenda vis a regibus

Qui dicet haud temere manum immittendam in reges, potentes aut viros deo dicatos, adducet illud ex eodem libro :

Δεινὸν δὲ γένος βασιλήϊόν ἐστιν
Κτείνειν, id est
Res dira, ac plena pericli est
Regale occidisse genus.

2944. III, x, 44. Domesticum dissidium

Ad detestandam seditionem domesticam et mutuam contubernalium inter ipsos discordiam insidiasque conveniet illud ex eodem libro :

Οὐκ ὁσίν κακὰ ῥάπτειν ἀλλήλοισιν, id est
Impia res moliri inter sese mala.

2945. III, x, 45. Qui eget, in turba versetur

Etiam hodiernis temporibus vulgo jactatur fabula de caeco mendico, qui iubebat ministro, ut eo se duceret, ubi maxima esset hominum procella, addens sententiam populari ioco celebrem, ibi quaestum esse, ubi sit hominum frequentia. Homerus item Odysseae P :

Πτωχῳ βέλτιόν ἐστι κατὰ πτόλιν ἠὲ κατ’ ἀργοὺς

Δαῖτα πτωχεύειν, id est

Mendico praestat populosa per oppida cenam.

Mendicare suam quam ruri.

2946. III, x, 46. Officium humilius

Cum quis recusat munus tamquam humilius parumque sese dignum, applicabit illud ex eodem Odysseae P :

Οὐ γὰρ ἐπὶ σταθμοῖσι μένειν ἔτι τηλίκος εἰμί, id est

Nam ut maneam in stabulis jam non mea postulat aetas.

Verba sunt Ulyssis ad subulcum.

2947. III, x, 47. Vitandae potentum offensae

Qui dicet formidandos divitum et principum offensas, propterea quod quantumlibet leviter offensi graviter indignantur, et, ut ait Plautus, plumbeas iras gerunt, accommodabit illud ex eodem libro :

Χαλεπαὶ δέ τ’ ἀνάκτων εἰσὶν ὁμοκλαί, id est

Sunt formidandae regum offensaeque minaeque.

2948. III, x, 48. Princeps indiligens

Indiligens poedagogus corrumpit puerum, malus praeceptor vitiat discipulum, rex improbus populum item corrumpit. Ad hanc sententiam facit illud ex eodem libro :

Αὐτὰρ μῆλα κακοὶ φθείρουσι νομῆες, id est

At corrumpit oveis pastor malus.

Dicuntur ab Eumaeo subulco ad caprarium.

2949. III, x, 49. Assuevit malis

In eum, qui ferendis contumeleis assueverit, congruet illud ex eodem libro :

Οὐ γάρ τι πληγέων ἀδαήμων οὐδὲ βολάων, d est

Jam minime plagas tolerare rudis neque jactus.

2950. III, x, 50. De alieno liberalis

De alieno facile largimur, de nostris non item. Hanc sententiam protulit Antinous in eodem libro :

Ἐπεὶ οὔ τις ἐπίσχεσις οὐδ᾽ ἐλεητὺς

Ἀλλοτρίων χαρίσασθαι, id est

Nam res largiri alienas

Haud res ulla vetat, neque enim piget.

Seneca Epistolarum libro II epistola XVI : Non est quod mireris animum meum, adhuc de alieno liberalis sum. Ita Mitio in Adelphis Aeschino dicenti : Fac, promisi ego illis : Respondet : Promisisti autem ? De te largitor, puer.

2951. III, x, 51. Pauper sed ingeniosus

In hominem tenui cultu, sed egregio tamen corpore, quadrabit illud ex Odysseae Σ :

Οἵην ἐν ῥακέων ὁ γέρων ἐπιγουνίδα φαίνει, id est

Quos profert senior pannis e vilibus armos.

Dictum est de Ulysse certaturo cum Iro. Lucianus in Hercule Gallico, torquet ad senem ingenio facundiaque praecellentem.

2952. III, x, 52. Jactantiae comes invidia

Qui monebit, ne quis insolentius jactet vel fortunae munera vel naturae dotes, ne quando Nemesis exaudiat auferatque, non intempestiviter usurpabit illud ex eod libro :

Ἀλλ᾽ ὅ γε σιγῇ δῶραν θεῶν ἔχοι, ὅττι διδοῖεν, id est

Possideat tacitus, si qua adsunt munera divum.

2953. III, x, 53. Verbotenus amicus

In eum, qui simulat oratione benevolentiam, caeterum longe diversa patans in animo, quadrabit illud ex eodem libro :

Θέλγε δὲ θυμὸν

Μειλιχίοις ἐπέεσσι, νόος δέ οἱ ἄλλα μενοίνα, id est

Animum praemollibus isti

Lenibat dictis, at mens diversae parabat.

2954. III, x, 54. Nihil recusandum quod donatur

Si quando dices nullum esse recusandum munus, quodcumque offertur, aut arripiendum esse, quoties obtigetit alicujus occasio commoditatis, conveniet illud ex eodem libro :

Οὐ γὰρ καλὸν ἀνήνασθαι δόσιν ἐστίν, id est

Donum rejicere haud quaquam decet.

2955. III, x, 55. Adminicula vitae

Omnia, quae ad vitae pertinent commoditatem, non ineleganter indicare licebit hoc carmine ex Odysseae T :

Οἷσιν τ’ εὖ ζώουσι καὶ ἀφνειοὶ καλέονται, id est

E quibus et vivunt recte ditesque vocantur.

2956. III, x, 56. Qui per se sufficit

Qui negabit sibi opus esse opera aliena, se satis idoneum ad rem peragendam, conveniet illud ex Odysseae Υ :

Εἰσί μοι ὀφθαλμοί τε καὶ οὔατα καὶ πόδες ἄμφω,
Καὶ νόος ἐν στήθεσσι τετυγμένος οὐδὲν ἀεικής, id est
Sunt oculi mihi, sunt aures, geminique pedes sunt,
Insita pectoribus mens est neque stulta nec excors.

2957. III, x, 57. Novit mala et bona

In eum, qui per aetatem usumque rerum jam delectum habere potest fugiendorum atque expetendorum, congruet illud ex eodem libro :

Δὴ γάρ νοέω καὶ οἶδα ἕκαστα
Ἐσθλά τε καὶ τὰ χέρεια, id est
Jamdudum siquidem novique et sentio cuncta
Quae bona, quaeque mala.

Hac figura vel hodie nihil vulgatius.

2958. III, x, 58. Neque enim ignari sumus

Ubi quis ad tolerantiam praesentium incommodorum animat sese praeteritorum malorum recordatione, non infestiviter usurpabit illud ex eodem libro :

Τέτλαθι δή, κραδίη, καὶ κύντερον ἄλλο ποτ᾽ ἔτλης, id est

Obdures, anime, et quondam graviora tulisti.

Id aemulans Vergilius :

O passi graviora, dabit deus his quoque finem.

Durate, et vosmet rebus servate secundis.

Consimiliter Horatius in Odis :

O fortes maioraque passi

Mecum saepe viri.

2959. III, x, 59. Danda venia lapso

Qui dicet aliquando dandam veniam, si quid erratum sit per incuriam, neque enim hominis esse, ut semper exactam praestet diligentiam, usurpabit illud ex Odysseae T :

Ἀλλ᾽ οὐ γάρ πως ἔστιν ἀΰπνους ἔμμεναι αἰὲν

Ἀνθρώπους, id est

Haud quaquam fieri potis est, ut pervigil usque

Mortalis duret.

2960. III, x, 60. Non quidvis continget quod optaris

Qui negabit omnia contingere homini quae sperarit, animoque conceperit, accommodabit illud ex eodem libro :

Ἦ τοι μὲν ὄνειροι ἀμήχανοι ἀκριτόμυτοι

Γίγνοντ᾽, οὐδέ τε πάντα τελείεται ἀνθρώποισι, id est

Frivola scilicet existunt et inania quaedam

Somnia, nec quodcumque vides, sic evenit omne.

Atque hoc in loco subjungit pulcherrimum illud de duobus somniorum portis figmentum, quod in sexto Vergilius retulit.

2961. III, x, 61. Gaudium dolori junctum

Cum pariter accidit, quod et gaudeamus et doleamus, quod genus, si cui parentes opulenti vita decesserint, partim excruciatur morte suorum, partim gaudet hereditatis obventu atque accessione libertatis, conveniet illud ex eodem libro :

Τὴν δ’ ἅμα χάρμα καὶ ἄλγος ἕλε φρένα, id est

Laetitia huic moerorque simul praecordia coepit.

2962. III, x, 62. Mala senium accelerant

Qui dicet senectam non esse metiendam annis, propterea quod ii, qui se multis laboribus curisque discruciant, ante diem consenescunt, usurpabit illud ex eodem libro :

Αἶψα γὰρ ἐν κακότητι βροτοὶ καταγηράσκουσι, id est

Quippe repente homines curisque malisque senescunt.

2963. III, x, 63. Vita mortalium brevis

Qui monebit dandam operam, ut apud posteros honestae vitae memoriam relinquamus, quae perpetuo vivat, nam hanc vitam angustis circumscriptam esse terminis, accommodabit illud ex eodem libro :

Ἄνθρωποι δὲ μινυνθάδιοι τελέθουσι, id est

Ast hominis brevibus spatiis constringitur aevum.

2964. III, x, 64. Verisimiliter mentiens

In eum, qui falsum perinde quasi verum sit narret, quadrabit illud ex eodem libro :

Ἴσκε ψεύδεα πολλὰ λέγων ἐτύμοισιν ὅμοια, id est

Plurima narrabat figmenta simillima veris.

Dictum de Ulysse. Notatur et apud Platonem, quod Homerus Ulyssem induxerit mendacem, Achillem contra veracem.

2965. III, X, 65. Sibi malum repperit

In eum, qui suo laeditur invento, quadrabit illud ex Odysseae Φ :

Οἷ τ' αὐτῷ πρώτῳ κακὸν ἕυρετο οἰνοβαρείων, id est

Qui sibi perniciem vel primum repperit ipse

Vino victus.

Dictum est de Eurytione, qui primus invenit usum vini, peremptus a Lapithis.

2966. III, X, 66. Qui continet arcanum

In eum, qui caelat arcanum sibi commissum neque cuiquam effutit, quadrabit illud in Odysseae Φ :

Τῇ δ' ἄπτερος ἔπλετο μῦθος, id est

Huic pennis dicta carebant.

Hoc est : Haud longius avolabant.

2967. III, X, 67. Rem novam aggredior

Si quando significabis te rem arduam ac novam moliturum et aliis adhuc intentatam, accomodabis illud ex Odysseae X :

Νῦν αὖτε σκοπὸν ἄλλον, ὃν οὔπω τις βάλεν ἀνήρ,

Εἴσομαι, αἴ κε τύχοιμι, id est

Nunc alium tentabo scopum, si attingere possim,

Quem nondum quisquam tetigit.

Verba sunt Ulyssis jam parantis occidere procos.

2968. III, χ, 68. Benefactorum memoria

Ubi quid boni contigit alicui propter veterum benefactorum memoriam, quadrabit illud ex eodem libro :

Ὡς κακοεργίης εὐεργεσίη μεγ’ ἀμείνων, id est

Officio fungi multo ac delinquere praestat.

2969. III, χ, 69. Mortuis non conviciandum

Victo non insultandum nec in mortuum ultra congerenda convicia, quanquam jure sit occisus. Huic suffragatur Homerus in eodem libro :

Οὐκ ὁσίη κταμένοισιν ἐπ’ ἀνδράσιν εὐχετάασθαι, id est

Haud fas est super occisis jactare te ipsum.

Ulysses ita, de procis exstinctis.

2970. III, χ, 70. Focus luculent in aedibus

Primum domus ornamentum est, ut luceat focus ; proinde qui in aedes immigrant novas aut in diversorium ingrediuntur, ante omnia jubent ignem incendi. Quod ex Homeri χ sumptum videtur, apud quem Ulysses :

Πῦρ νῦν μοι πρώτιστον ἐνὶ μεγάροισι γενέσθω, id est

Nunc ante omnia mi lucescat in aedibus ignis.

Item illud celebratum :

Αἰθομένου δὲ πυρὸς γεραρώτερος οἶκος ἰδέσθαι, id est

Silicet accenso domus est ornatior igni.

Quo quidem versiculo videtur impendio delectatus Plutarchus, adeo subinde usurpat et in varios detorquet usus : in commentario De virtute et vitio refert ad opes, potentiam, gloriam, quae tum fiunt jucundiora, si adsit animus a molestia liber ; rursum in libello, quem Amatorium inscripsit, detorquet ad amantis animum longe splendidiorem, si calor amoris eum inflammarit.

2971. III, x, 71. Qui jure perierunt

In eos, qui suo merito pereunt, conveniet illud ex eodem libro :

Τούσδε δὲ μοῖρ’ ἐδάμασσε θεῶν καὶ σχέτλια ἔργα, id est

Hos fatum et malefacta neci exitioque dederunt.

Dictum de procis.

2972. III, x, 72. Inexorabilis

In durum et inexorabilem competet illud ex Odysseae Ψ :

Σοὶ δ’ αἰεὶ κραδίη στερεωτέρη ἐστὶ λίθοιο, id est

At tibi perpetuo cor saxo durius omni est.

Ita Telamachus ad matrem.

2973. III, x, 73. Recipere animum

Ubi quis re subitaria consternatus postea recipit sese, conveniet illud ex Odysseae Ω :

Αὐτὰρ ἐπεί ῥ’ ἄμπνυτο καὶ ἐς φρένα θυμὸς ἀγέρθη, id est

Ut respiravit rediitque in pectora sensus.

2974. III, x, 74. Senum prudentia

De senibus quidem, attamen ob rerum peritiam non inidoneis ad negotium aliquod conficiendum, apte dicetur illud ex eodem libro :

Καὶ πολιοί περ ἐόντες ἀναγκαῖοι πολεμισταί, id est

Aetas cana quidem, sed non inidonea bello.

2975. III, x, 75. Imperator bonus, et idem robustus miles

Refert Plutarchus in commentario de fortuna Alexandri, si modo is liber illius est : Cum in convivio propositum esset, quinam inter versus Homericos maxime

probandus videretur, aliis alios praeferentibus Alexander huic carmini palmam tribuit, quod exstat Iliados Γ :

Ἀμφότερον, βασιλεύς τ᾽ ἀγαθὸς κρατερός τ᾽ αἰχμητής, id est
Dux bonus ac miles praepollens viribus idem.

Nam hoc et Agamemnonis laudem expressit et Alexandri virtutem est vaticinatus. Quamquam nostra quidem sententia non magnum habet momentum in principe corporis robur, plurimum autem consilium et prudentia. Proinde graviter Timotheus, cum rhetores Charetem quendam efferrent laudibus, juvenem corporis viribus insignem censerentque ejusmodi belli ducem Atheniensibus esse quaerendum : Haudquaquam, inquit, nam istiusmodi quidem optarim, qui culcitras et stragulas sit exercitui deportaturus ; at ducem velim, qui a fronte pariter atque a tergo sit oculatus et quem a perpendendo quid utile factu sit, nulla impediat animi perturbatio.

2976. III, x, 76. **Capram caelestem orientem conspexerunt**

Αἶγα τὴν οὐρανίαν ἐπιτέλλουσαν ἐθεάσαντο, id est Capram caelestem exorientem aspexerunt. Hoc dici solitum in eos, quibus omnia feliciter eque animi sententia succederent : propterea quod antiquitus opinione vulgi comprobatum est, qui capram illam Iovis altricem et ob id in siderum relatam numerum conspexissent, quidquid votis conciperent, ejus compotes futuros. Qua de re latius dictum est in adagio Ἀμαλθείας κέρας. Hoc autem exstat in Plutarchi collectaneis. Idem in libello De poetis audiendis : Εὐδαίμων πολύαγρος οὐράνιον αἶγα πλουτοφόρον τρέφων, id est, Felix multorum agrorum possessor, caelestem capram opum largitricem alens. Quamquam apud Athenaeum libro nono Antiphanes, opinor commemorat capram caelestem inter animantia apta mensis : Τράγος ὑλιβάτας αἲξ οὐρανία, κριὸς τομίας, id est Hircus silvester, capra caelestis, aries castratus.

2977. III, x, 77. Capra ad festum

Αἲξ εἰς τὴν ἑορτήν, id est Capra ad festum. Dici solitum, ubi quis in tempore ad negotium aliquod accederet, aut ubi quis commode in suam perniciem offert sese. Nam in festis maxime Bacchi, capram immolabant. Refertur in iisdem commentariolis.

2978. III, x, 78. Mox sciemus melius vate

Τάχ᾽ εἰσόμεσθα μάντεων ὑπέρτερον, id est

Mox melius ipso vate rem cognorimus.

Ad eum modum dicebant, qui rem non coniecturis divinabant, sed experimento deprehendere tentarent. Nihil enim experimento certius. In iisdem extat Plutarchi collectaneis. Sumptum autem ex Sophoclis Antigona. At Titus Livius belli Punici secundi libro secundo eventum appellat stultorum magistrum.

2979. III, x, 79. Tinctura Cyzicena

Βάμμα Κυζικηνόν, id est, Tinctura Cyzicena, dedecus non eluendum appellabatur apud Atticos. Dicebaturque in eos, qui metu quippiam indecore facerent. Nam Cyziceni duobus nominibus notati sunt, timiditatis, et molliciei. Recensetur in iisdem collectaneis. Meminit et Hesychius, addens Cyzicenos ob molliciem notatos, quod Iones essent. Eadem fere Aristophanis interpres. Stephanus addit eos fuisse graves Tyrrhenorum praedationibus. Extat apud Aristophanem in Pace :

Ἂν δέ που μάχεσθ᾽ ἔχοντα τὴν φοινικίδα,

Τηνικαῦτ᾽ αὐτὸς βέβαπται βάμμα Κυζικηνικόν, id est

Sicubi pugnare oportet atque ferre palmulam,

Ipsum eum tinctura tingit mox ibi Cyzicenica.

Solent autem tincturae insignes a locis habere cognomen. Nec enim ubivis quiliber color tingitur feliciter. Simili modo dictum est ἔμβαμμα Συρακούσιον et βάμμα Σαρδανικόν. Id paroemia detorsit ad mores hominum. Est enim aestimatio rumorque consequens hominum vitam, velut tinctura quaedam. Unde carbone notari dicuntur qui damnantur. Et notum est illud Ennianum apud Aulum Gellium : Quae tincta malis aut quae bona dicto. Aristophanis interpres indicat Lacedaemonios puniceis tunicis uti solitos, ne ab hoste sentirentur vulnerati, ob coloris similitudinem. At ignavi mollesque pallescunt. Addam quod est apud Herodotum libro quarto : Cum Aethiopum rex conspexisset a Rege Persarum missam vestem purpuream, rogavit tincturae rationem. Eam cum ab Ichthyophagis didicisset, δολεροὺς μὲν ἀνθρώπους ἔφη εἶναι, δολερὰ δὲ αὐτέων τὰ εἵματα, id est non solum ait homines esse subdolos, sed et vestes illorum esse dolosas.

2980. III, x, 80. Servabis bovem

Βουκολήσεις, id est Bubulcus eris. Hoc velut aenigmate significabant exilium. Siquide qui per ostracismum ejiciebantur, in Argivam exulatum ibant. Ac illic bos erat aeneus insigni magnitudine. Refertur in Plutarchi collectaneis. Hesychius testatur extitisse in Phasmate Menandri.

2981. III, x, 81. Embarus sum

Ἔμβαρός εἰμι, id est Embarus sum. Dictum est olim die insano deliroque. Referunt autem adagionem ad hujusmodi fabulam : Olim Piraeus insula fuit, id quod ipsum etiam vocabulum adhuc indicat, περᾶν enim transmittere est. In ea cum Munychus principatum obtineret, templum instituit Dianae, cui cognomen additum Munychiae. Dein cum ursus Dianae sacer quidam ibi repertus et ab Atheniensibus interfectus esset, fames ingruit. Itum est ad oraculum quaesitumque malo remedium. Respondit deus, ita demum finem mali futurum, si quis filiam immolasset numini. Unus autem repertus est Embarus, usque adeo demens, qui polliceretur se filiam

immolaturum, ea lege, ut sacerdotium in posteros suos traduceretur. Itaque puellam sollemni ritu ornatam sacrificavit. Fit et hujus mentio in Plutarchi collectaneis. <Hesychius testatur extitisse in Phasmate Menandri.>

2982. III, x, 82. Colophonium suffragium

Κολοφωνία ψῆφος, id est, Colophonium suffragium. Usurpatur in epistola quapiam Platonis ad Dionysium. Adagium est verbis magis quam re diversum ab illo, quod in secunda retulimus Chiliade : Τὴν Κολοφῶνα ἐπέθηκεν, id est, Colophonem addidit. Adagionis originem explicant in hunc modum : Cum olim Colophonii domesticis seditionibus tumultuarentur inter sese, evenit, ut aliquot ex illis mutatis sedibus ad Symrnaeos demigrarent. Dein accidit, ut, cum bellum gererent Smyrnaei ac saepenumero victi discessissent, tandem adhibitis Colophoniis, quos in civitatem receperant, extiterint superiores. Unde institutum est, ut, quemadmodum Smyrnaei non vicerant in bello, nisi Colophoniorum accessione, ita nec in suffragiis vincerent, nisi illorum calculum adjungerent. Proinde cum Ionii duodecim civitatibus imperarent, quarum una Smyrna, in publicis consiliis, si quando Smyrnensium aequales fuissent calculi, pars ea vincebat, cui subscripsissent Colophonii illi, quorum opera vicerant in praelio. Nec abhorrent ab his, quae refert Iabenus scriptor Graecus : Duodecim Ioniae civitates convenire solitas ; id concilium Panionium dicebatur ; in quo si forte caculis hinc atque hinc paribus nihil decerni poterat, accersebantur Colophonii, qui victoriam adferebant utricumque parti fuissent suffragati. Itaque proverbium quadrabit, cum significabimus judicium aut suffragium alicujus plurimum in re quapiam valere. Hujus adagii nobis facta est mentio.

2983. III, x, 83. Mihi ista curae futura sunt etc

Ἐμοὶ μελήσει ταῦτα καὶ λευκαῖς κόραις, id est,

Curae ista mihi erunt ac puellis candidis.

Senarius ex oraculo ductus in popularem sermonem. Cum Brennus Gallicis copiis ingrueret in Delphos, Delphi consuluerunt oraculum, quid opus esset facto. Responsum est hoc quod modo retulimus carmine. Paulo post visus Apollo cum duabus puellis Pallade ac Diana. Nam et his fana sunt apud Delphos. Convenit uti, si quando significabimus nihil esse periculi, negotium iis curae futurum, ad quos pertinet. Refertur in Plutarchi collectaneis. Cicero vertit Graecum carmen De divinatione primo :

Ego providebo rem istam et albae virgines.

2984. III, x, 84. Festum multas habens

Ἑορτὴ πολλὰς ἔχουσα, id est Festum multas habens, subaudiendum molestias, aut occupationes. Dictum in eos, qui magnas componerent sarcinas aliquo profecturi. Venustius erit, si deflectatur ad quosdam, qui nihil agunt quamvis exiguum nisi magno molimine, longa cunctatione, miro apparatu, ita ut saepenumero tum se, tum reliquos omneis defatigarint apparando, priusquam quicquam incipiant. Natum ab iis, qui festa solent adire. Nam iis mos, multam suppellectilem una secum convehere, vasa, vestes, sacra, panes atque id genus alia multa, ne quid deesset ad solemuitatem pertinens. Exstat in iisdem collectaneis.

2985. III, x, 85. Nihil aliae civitates ad Crotonem

Μάταια τἄλλα παρὰ Κρότωνα τἄστεα, id est :

Sunt reliqua prae Crotone frivola oppida.

Theocriti interpres meminit hujus proverbii. Licebit accommodare ad rem aut hominem usque adeo praecellentem, ut reliqui cum hoc collati nihil esse videantur. Natum fortassis est a pugilum Crotoniatarum excellentia, quorum erat Milo, de quo dictum est alias, nempe in proverbio Crotone salubrius.

2986. III, x, 86. Canis panes somnians

Sunt quibus proverbiali figura dictum videatur illud apud Theocritum in Piscatoribus.

Καὶ γὰρ ἐν ὕπνοις

Πᾶσα κύων ἄρτως μαντεύεται, ἰχηθύα κἠγών, id est

Siquidem omnis

Panes in somnis canis ariolatur, at ipse

Pisces.

Sensus est unicuique ea per somnum occurrere, quae impense desiderat quibusque magnopere deditus est. Aristoteles non solum homini, verumetiam ceteris animantibus somnia tribuit, etiamsi id in canibus evidentissimum, quippe quos audimus saepenumero dormientes venationem somniare, quae res haud difficile deprehenditur ex ratione latratus, quem aedunt sopiti. Proinde nobis rectius quadraturum videtur, si pro ἄρτως legatur ἀγρώς aut ἄγρας, id est agros aut venationes. Verum hoc tantum eruditis pensitandum proponimus, super hoc pronuntiaturis, ubi codicem emendatiorem erunt nacti. Nobis adhuc non contigit. Ex somniis autem qui ariolentur eventura, ne nostris quidem temporibus desunt, quamquam non probat Aristoteles.

2987. III, x, 87. Canis

Ἄιδεις ἔχων, id est Canis, reperio pro eo, quod est nugaris, ineptis, frustra loqueris. Est autem Atticae linguae figura, sicuti παίζεις ἔχων, id est Ludis sive iocaris. Etenim qui canunt, non agunt rem seriam, sed tantum ut aures deliniant voluptate mox peritura.

2988. III, x, 88. Aethiops non albescit

Αἰθίοψ οὐ λευκαίνεται, id est Aethiops non candescit. De iis dici solitum, qui numquam mutaturi sunt ingenium. Quicquid enim nativum, id haud facile mutatur. Fertur Aesopicus apologus de quodam, qui empto Aethiopi, cum eum colorem arbitraretur non nativum esse, sed domini superioris accidisse neglectu, assidua lotura faciem divexavit, ita ut morbum etiam adjungeret, colore nihilo quam antea fuerat, meliore. Fertur et epigramma Luciani nomine :

Εἰς τί μάτην νίπτεις δέμας Ἰνδικόν; ἴσχεο τέκνης.
Οὐ δύνασαι δνοφερὸν νύκτα καληλιάσαι, id est
Abluis Aethiopem frustra, quin desinis artem ?
Haud umquam efficies, nox sit ut atra, dies.

2989. III, x, 89. Annas clibanum

Ἄννας κρίβανον, id est Annas clibanum, subaudi repperit. Haud me fugit hoc alio loco relatum a nobis, verum quoniam toties alia nobis occurrit specie in proverbiorum collectaneis, libuit admonere, trifariam esse scripturam. Alibi lego, et quidem plerisque in locis, Ἄνθρωπος κρίβανον, id est Homo clibanum. Quam equidem lectionem arbitramur esse depravatam. Nec obscurum, unde depravandi occasio, iis qui Graecas litteras norunt. Alibi invenio Ἄννος, ut vir fuisse videatur. In quibusdam est scriptum Ἄννας, ut mulieris aut certe barbaricum sit vocabulum. Clibanum autem accipio non hunc vulgatum (quid enim hoc ad mirandum, ant novum ?), sed testaceum illum, qui incluso spane, ponitur in clibanis vulgaribus, in quibus panis, aut etiam pisces, aut carnes paulatim lento vapore decoquuntur.

2990. III, x, 90. Archilocum teris

Ἀρχίλοχον πατεῖς, id est Archilochum teris seu calcas, de maledico dicebatur. Πατεῖν autem dictum est, vel quod maledicus assiduus videatur in evoluendis hujus

poetae carminibus vel quod hujus vestigiis ingrediatur. De Archilocho testatur et Horatius :

Archilochum proprio rabies armavit iambo.

Equidem suspicor hoc idem esse cum illo, quod alibi posuimus : Ἀρχιλόχου πατρίς, id est Archilochi patria, depravata voce, πατεῖς in πατρίς.

2991. III, x, 91. **Culicem colant**

Pleraque sunt in Evangelicis litteris a vulgo sumpta. Nec id indignum Christo, quin potius vel maxime congruebat, ut, quemadmodum asumpto corpore velut unus quilibet e nobis esse voluit, ita sermonibus quam maxime familiaribus uteretur, quo nostram humilitatem modis omnibus ad suam proveheret sublimitatem. Verum ex iis non mihi visum fuit plura referre, partim quod quidam poeticis nimium adicti studiis parum venustum existimant, quicquid sacras litteras redoluerit partim quod ea viderem cuique satis exposita esse ; maxime vero, quod verebar, ne quis homo pius existimaret me divinis litteris injuriam facere, si eas huic operi subinde miscuissem, in quo non modo gentilia pleraque, verum etiam quaedam non admodum munda. Quae nos et inviti et quam potuimus tectissime retulimus, nec ea quidem omnia. Caeterum ex Evangelicis adagiis illud non possum praetermittere, quod in superstisiosos quosdam et praepostere meticulosos dictum est praeceptori nostro Iesu, qui vel ignorantes vel dissimulantes, quibus in rebus sita sit vera Christianaque pietas, in nugis sibi nunc placent, nunc trepidant, in maximis securi, pleni Judaicarum superstitionum, vera caritate vacui. In hos Christus verae pietatis doctor Matth. XXIII. hujusmodi torquet proverbium : Τὸν κώνωπα διυλίζουσι τὴν κάμηλον καταπίνοντες, id est Culicem liquant camelum glutientes. Ab hoc non abhorret, quod alibi retulimus, Ἀνδριάντα γαργαλίζειν, id est Statuam colare gutture.

2992. III, x, 92. Non inest illi dentale

Γύης οὐκ ἔνεστιν αὐτῷ, id est Gyes non inest illi. Dici consuevit de quopiam ad rem aliquam parum utili. Sumpta est metaphora ab aratro, cujus pars est γύης. Eam nonnulli putant esse, quam Latini dentale vocant. Ea quoniam praecipua videtur, si absit, nihil confici potest aratro. In hunc sensum usurpavit Hesiodus πρίνου δὲ γύης. Ceterum Homerus pro jugere posuit, agrum πεντηκοντόγυον appellans, id est centum jugerum.

2993. III, x, 93. Gigantum arrogantia

Γιγάντων ἀπόνοια, id est Gigantum amentia. Dicebatur, ubi quis viribus suis fretus, temere, nulloque consilio res non tentandas moliretur. Tractum a notissima gigantum fabula. Proverbium admonet inauspicato cedere, quaecumque citra consilium adversus deos, adversus pietatem, adversus jus et aequum per vim instituuntur. Horatius in Odis :

Vis consilii expers mole ruit suae,
Vim temperatam dii quoque provehunt
  In majus.

Homerus item Iliados Ψ elegantissima sententia demonstrat in omni negotio nimio plus habere momenti rationem, consiliumque quam corporis vires :

Μήτι τοι δρυτόμος μέγ᾽ ἀμείνων ἠὲ βίηφι,
Μήτι δ᾽ αὖτε κυβερνήτης ἐνὶ οἴνοπι πόντῳ
Νῆα θοὴν ἰθύνει ἐρεχθομένεν ἀνέμοισι,
Μήτι δ᾽ ἡνίοχος περιγίγνεται ἡνιόχοιο, id est
Consilio sane multo quam robore praestat,
Hirsutam quicumque parat succidere sylvam.
Consilio rursum nauclerus in aequore nigro
Dirigit undivagam navim raptantibus austris,

Consilio auriga aurigam vincitque praeitque.

Aristoteles libro de Rhetoricic II. citat hunc versum trochaicum, tacito auctoris nomine :

Θνατὰ χρὴ τὸν θνατόν, οὐκ ἀθάνατα τόν φρονεῖν, id est
Non decet, mortalis ut qui es curet immortalia :
Sed magis mortalis ut qui est cogitet mortalia.

2994. III, x, 94. Per ignem incedis

Ἐν πυρὶ βέβηκας, id est Per ignem incedis, id est versaris in periculoso negotio. Est apud Aristophanem in Lysistrata :

Κἂν μὲ χρῇ, διὰ τοῦ πυρὸς
Θέλω βαδίζειν, id est
Velim et per ignem incedere, si fuerit opus.

Horatius in Odis :

Periculo saeplenum opus alea
Tractas et incedis per ignes
Suppositos cineri doloso.

Tradunt etiam in eum quadrare, cui celeriter absolvendum est negotium. Qui per ignem incedit, minus laeditur, si suspensis pedibus properet. Confine quod ille dixit apud Senecam declamator : Per spinas ingredior.

2995. III, x, 95. Fortis in alium fortiorem incidit

Ἐσθλὸς ἐὼν ἄλλου κρείττονος ἀντέτυχεν, id est,
Forti alius potior contigit, ac melior.

Dici solitum, ubi quis nimium fretus suis viribus, aliquando nanciscitur, a quo vincatur. Sumptum putant ab Hyllo Herculis filio et Euchemo Aegeate. Ita Zenodotus. Suidas hujusmodi verba recenset, tacito auctoris nomine : Ἔστι μὲν γὰρ

ὅτε καὶ ταὐτόματον ἀντέπραξε ταῖς ἐπιβολαῖς τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν· ἔστι δὲ ὅτε πάλιν κατὰ τὴν παροιμίαν

Ἐσθλὸς ἐὼν ἄλλου κρείττονος ἀντέτυχεν.

Id est Fit nonnumquam, ut juxta proverbium ipsa per se res bonorum virorum conatibus obsistat. Fit rursus interdum (juxta proverbium) :

Forti ut contingat fortior ac melior.

Sententia potest videri ducta ex Iliados X ubi Hector incidit in Achillem :

Πρόσθε μὲν ἐσθλὸς ἔφευγε, δίωκε δέ μιν μέγ' ἀμείνων, id est

Fugit qui prius acer erat, cui jam acrior instat.

2996. III, x, 96. Gloria futuri

Τὸ δέ τοι κλέος ἐσσομένοιο, id est Gloria futuri.

Hemistichium est carminis heroici. Refertur in iisdem Plutachi collectaneis. Admonet famam laudemque recte factorum contingere potissimum apud posteros. Alioqui, quemadmodum recte dixit Ovidius,

Pascitur in vivis livor, post fata quiescit.

2997. III, x, 97. Insania non omnibus eadem

Μανία γ' οὐ πᾶσιν ὁμοία, id est

Haud est eadem vesania cunctis.

Hemistichium heroicum, sicut et illud superius, extat in eisdem collectaneis. Sensus est nullum esse mortalem, qui non in aliqua re desipiat. Quamquam alius alio morbo laboret, hic avaritiae, ille libidinis, hic ambitionis, ille invidiae. Quod copore demonstrat Stoicus Damasippus apud Horatium in Sermonibus. Et in hac hominis calamitate mira ludit varietate natura. Inter hos, qui mente lapsi sunt, alii sibi videntur cornibus taurinis, alii naso praelongo, alii vasa fictilia, non nulli se credunt esse mortuos, alii sibi videntur esse principes, alii doctissimi philosophi. Novi qui se credit omnium qui sunt aut fuerunt esse multo sceleratissimum ; novi qui neminem

credert ipso ulla in re praestantiorem ; novi qui se crederet esse Christum, et alterum qui se putaret deum. Argivus ille solus plaudebat in theatro, credens se miros audire tragoedos. Athenaeus libro duodecimo refert de quodam Atheniensi, qui persuasum habebat omnes naves quae appellerent in Pireum esse suas easque recensebat, dimittebat ac deducebat et appellentes tanto gaudio excipiebat, ac si omnium rerum quas vehebant esse dominus ; at si quid perisset, non amplius quaerebat, si incolumes pervenissent, gaudebat, multa interim cum voluptate vitam agens, donec frater ejus Crito e Sicilia advectus tradidit illum medico, cujus opera liberatus est insania. Ceterum ad se reversus dicere solet se numquam vixisse jucundius.

2998. III, x, 98. Hydrus in dolio

Ὕδρος ἐν τῷ πίθῳ, id est Hydrus in dolio. Proverbium hoc, ut ingenue fatear, nondum apud ullum veterum auctorum reperimus, neque Graecum, neque Latinum, et haud scimus, an de vulgo sumptum sit, neque enim libet credere virum eloquentem et in litteris non postremi nominis ex sese commentum esse. Nam refertur ab Antonio Sabellico in epistola quadam familiari. Addit et fabulam proverbii parentem hujusmodi : Rusticus quidam cum sensisset minui vinum in dolio conditum, admiratus, quid esset rei, circumspicere coepit, num qua rima extillaret liquor ; ubi nihil ejusmodi comperisset, pergit vicinos in suspicionem apud sese vocare, ne sese absente vas relinerent, vinumque potitarent. Obsignat itaque diligenter dolium ad opus exiturus. At reversus signis illaesis, vinum nihilominus imminui videt. Tum vero fortunam agricolarum deplorare, quibus non in vite solum, verum etiam in doliis calamitas praesto esset. Ad extremum exhausto dolio hydrus in imo repertus est vini potor. Ea res in vulgi iocum abiit. Admonet Plinius libro decimo capite septuagesimosecundo, serpentes, quamquam exiguo indigeant potu, tamen vinum, cum est occasio, praecipue appetere. Juvenalis de muliere vinosa satyra sexta :

Tamquam alia in dolia longus Deciderit serpens, bibit et vomit.

Adagium ipsum haudquaquam inelegans, nec aspernandum. Quod si quem nihil movet recens auctor, licebit usurpare, cum quis occulta calamitate premitur, causa atque auctore non extante. Aut cum diuturni mali tandem auctor deprehenditur. Porro serpentem, quem Graeci vocant hydron, Latini natricem vocant, quod in aquis degat. Ex ulcere hujus morsu facto defluit copiosus humor aquosus et grave olens. Ita Dioscorides libro sexto. Plinius libro sexto capite vigesimotertio, tradit apud insulas quasdam ante Persidem hydros marinos vicenum cubitorum terruisse classem.

2999. III, x, 99. E Massilia venisti

Ἐκ Μασσαλίας ἥκεις, id est, E Massilia venisti. Suidas ait dici solitum de iis, qui cultu parum viris decoro uterentur quod Massilienses luxu perditi muliebrem ferme in modum ornarentur, comis unguento delibutis capillisque religatis. Huic affine, quod refert Athenaeus Dipnosophistarum libro duodecimo, Πλεύσειας εἰς Μασσαλίαν, cujus nos alibi mentionem fecimus in proverbio Naviges Massiliam, et quid super hoc sentiremus, explicuimus.

3000. III, x, 100. Tibicines mente capti

Athenaeus libro Dipnosophistarum octavo proverbio jactatum scribit apud priscos tibicinibus nihil esse mentis : Λόγος γὰρ παλαιός, ὡς ὅτι

Ἀνδρὶ μὲν αὐλητῆρι θεοὶ νόον οὐκ ἐνέφυσαν,
Ἀλλ' ἅμα τῷ φυσᾶν χὠ νόος ἐκπέταται,

Id est Dictum enim est pervetustum, quod

Dii tibicinibus numquam mentem inseruere,
Sed simul ac flarint, avolat ilico mens.

De hoc hominum genere plura diximus in proverbio Tibicinis vitam vivis.

TABLE DES ADAGES DU TOME III